

 PRAVOBRANITELJ ZA
OSOBE S INVALIDITETOM

Republika Hrvatska

Izvješće o radu za 2017. godinu

SADRŽAJ

1. UVOD.....	6
2. STATISTIČKI PODACI	10
2.1. PODACI O POVREDAMA PRAVA	10
2.2. PODACI O OBRAĆANJIMA GRAĐANA U 2017. GODINI.....	11
2.3. INICIJATIVE POSI	14
2.4. PROMICANJE PRAVA I INTERESA OSOBA S INVALIDITETOM.....	15
3. STRUČNI SAVJET PRAVOBRANITELJICE ZA OSOBE S INVALIDITETOM.....	18
4. PRIJEDLOZI I PREPORUKE ZA IZMJENE I DOPUNE PROPISA	20
4.1. PREPORUKE I UPOZORENJA.....	22
5. JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA.....	31
6. PRISTUP PRAVOSUĐU	37
7. OSOBNA SLOBODA I SIGURNOST	40
7.1. ODUZIMANJE PRAVA NA SLOBODU SMJEŠTANJEM U INSTITUCIJE	40
7.2. SMJEŠTAJ BEZ PRISTANKA NA TEMELJU ČLANKA 26. ZAKONA O ZAŠTITI OSOBA S DUŠEVNIM SMETNJAMA	45
7.3. ZAŠTITA MENTALNOG ZDRAVLJA U ZAJEDNICI	50
7.4. ZATVORSKI SUSTAV	51
8. ČLANAK 15. SLOBODA OD MUČENJA ILI OKRUTNOG, NEČOVJEČNOG ILI PONIŽAVAJUĆEG POSTUPANJA ILI KAŽNJAVANJA	56
8.1. PRIMJENA MJERA PRISILE U USTANOVAMA SOCIJALNE SKRBI.....	58
9. JEDNAKOST PRED ZAKONOM.....	60
9.1. SKRBNIŠTVO I POSTUPCI RADI LIŠENJA I VRAĆANJA POSLOVNE SPOSOBNOSTI	62
10. POŠTIVANJE DOMA I OBITELJI	63
10.1. RODILJNE I RODITELJSKE POTPORE	68
11. ŽENE S INVALIDITETOM.....	69
12. SLOBODA OD IZRABLJIVANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA	77
12.1. KAZNENA DJELA POČINJENA ZBOG PREDRASUDA PREMA OSOBAMA S INVALIDITETOM.....	85
13. ZDRAVSTVO	88
13.1. DOSTUPNOST ZDRAVSTVENE USLUGE	88
13.2. ORTOPEDSKA I DRUGA POMAGALA	98
13.3. PROJEKTI IZVORI FINANCIRANJA ZDRAVSTVENIH USTANOVA	100
13.4. EDUKACIJA ZDRAVSTVENIH RADNIKA	103
14. RANE INTERVENCIJE I DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU	105
14.1. AUTIZAM.....	108
14.2. PRIMJENA ASISTIVNIH TEHNOLOGIJA KAO METODE RANE INTERVENCIJE	109
15. ODGOJ I OBRAZOVANJE	110
15.1. PREDŠKOLSKI ODGOJ	111
15.2. OSNOVNOŠKOLSKO OBRAZOVANJE	114
15.3. SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE	120
15.4. OBRAZOVANJE U POSEBNIM USTANOVAMA	122
15.5. ASISTIVNE TEHNOLOGIJE U PODRUČJU OBRAZOVANJA	126
15.6. VISOKO OBRAZOVANJE.....	134
16. OSPOSOBLJAVANJE I REHABILITACIJA	138
17. ZAPOŠLJAVANJE I RAD	142
17.1. STATISTIČKI PODACI.....	142
17.2. OTVORENO TRŽIŠTE RADA.....	147

17.3.	IZVRŠAVANJE OBVEZE KVOTNOG ZAPOŠLJAVANJA	153
17.4.	POTICAJI PRI ZAPOŠLJAVANJU OSOBA S INVALIDITETOM	159
17.5.	ZAŠTITNE RADIONICE.....	163
18.	PRISTUPAČNOST.....	168
18.1.	PRISTUP DOBRIMA I USLUGAMA	170
18.2.	MOBILNOST	182
18.2.1.	CESTOVNI PRIJEVOZ	182
18.2.2.	ZRAČNI PRIJEVOZ.....	191
18.2.3.	POMORSKI PRIJEVOZ.....	195
18.2.4.	ŽELJEZNIČKI PRIJEVOZ	196
18.3.	STANOVANJE	199
18.4.	PRISTUPAČAN TURIZAM	203
19.	NEOVISNO ŽIVLJENJE I ŽIVOT U ZAJEDNICI	216
19.1.	USLUGE U ZAJEDNICI	224
19.2.	OBILAZAK PRUŽATELJA USLUGA STALNOG SMJEŠTAJA I ORGANIZIRANOG STANOVANJA.....	226
19.3.	INSPEKCIJSKI NADZOR NAD RADOM PRUŽATELJA USLUGA.....	233
19.	PRIMJERENI ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA.....	237
19.1.	SOCIJALNA SKRB	237
19.2.	JEDINSTVENO TIJELO VJEŠTAČENJA	246
19.3.	MIROVINSKO OSIGURANJE.....	254
20.	SUDJELOVANJE U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU.....	270
21.	SURADNJA S ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA	273
21.1.	PODRŠKE I PREPORUKE ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA	274
22.	SUDJELOVANJE U KULTURI, REKREACIJI, RAZONODI I SPORTU	281
22.1.	KULTURA.....	281
22.2.	SPORT.....	287
23.	MEĐUNARODNA SURADNJA.....	290
23.1.	UPITI MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA I TIJELA	291
23.2.	SKUPOVI U SUORGANIZACIJI S MEĐUNARODNIM ORGANIZACIJAMA	292
23.3.	REGIONALNA SURADNJA	298
24.	PODIZANJE RAZINE SVIJESTI	299
24.1.	PREDAVANJA STUDENTIMA I OSOBLJU U OBRAZOVNIM I ZDRAVSTVENIM USTANOVAMA.....	301
24.2.	SUDJELOVANJE NA DOGAĐANJIMA	302
24.3.	SUDJELOVANJE UREDA U MEDIJIMA.....	307
25.	RIZIČNE SITUACIJE I HUMANITARNA KRIZNA STANJA	313
26.	OPĆE I FINACIJSKO POSLOVANJE	316
26.1.	FINACIJSKO POSLOVANJE.....	317
27.	ZAKLJUČAK.....	318
28.	LITERATURA.....	320
29.	PRILOZI.....	324
	Prilog 1. Sudjelovanje u medijima	324
	Prilog 2. Pritužbe u kojima je postupano po Zakonu o suzbijanju diskriminacije	332
	Prilog 3. Zapošljavanje i rad.....	334
	Prilog 4. Pomorski prijevoz	347
	Prilog 5. Sudjelovanje na događanjima	349

Kratica	Naziv
ASOO	Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih
AZOO	Agencija za odgoj i obrazovanje
COO	Centar za odgoj i obrazovanje
CZSS	Centar za socijalnu skrb
DPS	Državni pedagoški standard
DV	Dječji vrtić
EU	Europska unija
HPO	Hrvatski paraolimpijski odbor
HZJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
HZMO	Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
KZ	Kazneni zakon
MDOMSP	Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku
MMPI	Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture
MP	Ministarstvo pravosuđa
MRMS	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
MRRFEU	Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MZ	Ministarstvo zdravstva
MZO	Ministarstvo znanosti i obrazovanja
NN	Narodne novine
ODO	Općinsko državno odvjetništvo
OSI	Osoba/e s invaliditetom
OŠ	Osnovna škola
POSI	Pravobranitelj/ica za osobe s invaliditetom
PU	Policijska uprava
RH	Republika Hrvatska
SŠ	Srednja škola
UDU	Ured državne uprave
UN	Ujedinjeni narodi
UNDP	Program Ujedinjenih naroda za razvoj
UNICEF	Fond Ujedinjenih naroda za djecu
ZOSI	Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje OSI
ZSD	Zakon o suzbijanju diskriminacije

1. UVOD

Sukladno djelokrugu rada propisanom Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom („Narodne novine“, br. 107/07), u ovom Izvješću prikazan je rad Pravobranitelja za osobe s invaliditetom.

Svjesni važnosti rodne ravnopravnosti, zbog potrebe za sažetošću, imenice muškog roda u ovom Izvješću odnose se podjednako i na muški i na ženski spol.

U 2017. godini obratilo nam se 1 827 građana, što je za 31% više u odnosu na 2016. godinu. Uz navedeno, postupali smo i po 266 iz prethodnih razdoblja, što je ukupno 2 093 razmatranih zahtjeva građana. U zaštiti i afirmaciji prava osoba s invaliditetom te suzbijanju svih oblika diskriminacije bilo je ukupno 2 913 postupanja po navedenim pritužbama; upućeno je više od 650 preporuka i upozorenja nadležnim tijelima, predloženo preko 60 izmjena odredbi i dano 43 mišljenja u 31 propisu. Izvršili smo 47 obilazaka prostora u kojima su smještene, borave ili su zaposlene osobe s invaliditetom, izlagali na 86 stručnih skupova i radionica zagovarajući društveni model invaliditeta i načela razumne prilagodbe te aktivno sudjelovali u 121 događanju. Uputili smo 33 priopćenja za medije, gostovali i dali više od 230 izjava u medijima te organizirali samostalno ili u suradnji 27 međunarodnih i domaćih skupova.

Suradnja s međunarodnim organizacijama i tijelima te članstvo u mreži Equinet bile su značajne aktivnosti u kojima su sudjelovali predstavnici Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom s ciljem promicanja i primjene odredbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

Po načelu „Ništa o nama bez nas“ osnovali smo u 2017. godini Stručni savjet pravobraniteljice za osobe s invaliditetom koji se sastoji od 15 članova, stručnjaka i zagovarača u području invaliditeta.

Zahvaljujući Ministarstvu državne imovine koje nam je osiguralo prostor, a sukladno strateškom planiranju, finalizirane su pripreme za otvaranje prvog od tri planirana područna ureda u Osijeku u 2018. godini.

Kao i prethodnih godina najveći broj pritužbi pravobraniteljici za osobe s invaliditetom bio je u području socijalne zaštite, potom slijede područja rada i zapošljavanja, pristupa dobrima i uslugama, mirovinskog osiguranja, zdravstva te odgoja i obrazovanja. Također su to i područja u kojima su bile utvrđene povreda prava zajamčenih zakonom, međunarodnim dokumentima te Ustavom RH. U većini su se odnosile na uskraćivanje razumne prilagodbe i dugotrajnost postupka.

Više od 300 obraćanja građana s invaliditetom pravobraniteljici, odnosilo se na područje **socijalne skrbi** što upućuje na to da su i dalje osobe s invaliditetom predmetom skrbi, a ne nositelji prava. Da je to tako potvrđuju brojna zakonodavna ograničenja u ostvarivanju naknada i usluga kojima se ne potiče pravo na izbor i uključenost u zajednicu, već su izložene rizicima siromaštva.

Kada govorimo o **pravu osoba s invaliditetom da ostvare pravo na neovisno življenje i život u zajednici**, da biraju mjesto boravka, gdje i s kim će živjeti, smatramo da nismo osigurali uživanje ovog prava.

Više od 10 000 osoba s invaliditetom u RH danas živi u institucijama. Njihova sudbina ovisi o volji njihovih skrbnika i centara za socijalnu skrb koji su umjesto njih donijeli odluku da je život iza zaključanih vrata institucije u njihovom najboljem interesu. U institucijama, lišeni slobode, a bez da su počinili neko kazneno djelo, provedu uglavnom cijeli svoj život, bez prava na privatnost i bilo koji osobni izbor.

U nekim institucijama primjenjuju se i mjere prisile, protivno nacionalnim zakonima i Konvenciji te bez provođenja sustavnog nadzora nad primjenom ovih mjera i sankcioniranja prekršitelja prava.

Sustavno izdvajanje osoba s invaliditetom u institucije protivno vlastitoj volji, jer im nije osigurana podrška odnosno usluge da bi mogli živjeti u zajednici predstavlja njihovu **diskriminaciju, odnosno segregaciju** - protivno je načelima poštivanja ljudskih prava osoba s invaliditetom i obvezama koje je država preuzela ratifikacijom Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

Prema podacima o osobama smještenim izvan vlastite obitelji vidljiv je od 2014. godine do 2017. godine trend smanjenja broja smještaja u domove socijalne skrbi, ali se istovremeno bilježi povećanje broja smještaja u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima. Povećanje broja korisnika u udomiteljskim obiteljima ili obiteljskim domovima smatramo pogrešnim smjerom provođenja **politike deinstitutionalizacije**. Ovakav oblik skrbi zbog institucionalnih obilježja, za odrasle je osobe s invaliditetom neprihvatljiv i protivan Konvenciji.

Na dan 31.12.2017. godine u organiziranom stanovanju nalazi se samo 623 osobe, dok se u centrima za pružanje usluga u zajednici (transformirani domovi socijalne skrbi) nalazi 187 osoba. Osim formalno izražene namjere za nastavkom širenja usluga u zajednici kao i razvojem organiziranog stanovanja, izostaju konkretni pokazatelji aktivnosti koje se provode. Stoga izražavamo zabrinutost da se zbog određenih rizika u procesu transformacije institucija, a prvenstveno zbog sustavno neriješenog pitanja otpora zaposlenika domova, ne odustane od njihove daljnje **transformacije**.

Kada govorimo o zaprekama za jači zamah procesa transformacije i deinstitutionalizacije te razvoja usluga u zajednici, treba spomenuti i **nedovoljnu iskorištenost EU fondova**.

Širenje lepeze usluga u zajednici prioritetna je zadaća i preduvjet neovisnog i aktivnog sudjelovanja u životu zajednice i realizacije ljudskih prava (prava na rad, obrazovanje, mobilnost i dr.). Kako bi se zadovoljile potrebe svih osoba s invaliditetom kojima je potrebna **usluga osobnog asistenta**, tu je uslugu potrebno sustavno urediti. Zakon o asistentu/asistenciji kojim bi se svakoj osobi s invaliditetom u potrebi osigurala potrebna razina podrške, poštivanje dostojanstva i temeljnih prava čime bi smanjila potreba za institucionalnom skrbi, što je humanije i jeftinije.

Tijekom 2017. godine obišli smo 6 domova socijalne skrbi za smještaj osoba s intelektualnim i mentalnim oštećenjima privatnih osnivača, 1 obiteljski dom, te 7 pružatelja usluga organiziranog stanovanja, između kojih su 3 pružatelja transformirani državni domovi. U cilju **utvrđivanja poštivanja ljudskih prava smještenih osoba** o uočenim povredama prava izvijestili smo i obidene ustanove i nadležno ministarstvo s preporukama da nakon inspekcijskog nadzora otklone nepravilnosti. Zbog podkapacitiranosti inspekcija i uočene neusmjerenosti na pitanja ljudskih prava, nužno je uz preustroj inspekcija provesti i edukacije u području poštivanja ljudskih prava.

Zbog **tradicionalnog sustava skrbništva** kojeg nismo sukladno preuzetim obvezama zamijenili odlučivanjem uz podršku, osobe s invaliditetom koje su lišene poslovne sposobnosti onemogućene su u donošenju bilo kakvih odluka koje se tiču njihovih života, a odluke umjesto njih donosi skrbnik. Uskraćen im je i pristup pravosuđu, odnosno pravnoj zaštiti.

Roditelji djece s razvojnim rizicima i teškoćama u razvoju i dalje se ne mogu osloniti na **sustavnu ranu intervenciju** i podršku u smislu dijagnostike, odgovarajuće usluge logopeda, rehabilitatora i drugih stručnjaka. Oni svjedoče o listama čekanja na pojedine postupke; pružatelja usluge rane intervencije na njihovom području nema, nisu pravodobno informirani niti od pedijatra niti od sustava socijalne skrbi. Ozbiljne i konkretne aktivnosti u smislu razvijanja i širenja mreže izvaninstitucionalnih usluga za djecu s teškoćama u razvoju se ne provode, nema povećanja broja pružatelja usluga, niti je povećan broj korisnika obuhvaćenih izvaninstitucionalnim uslugama. Svega **518 djece** ostvarilo je pravo na ranu intervenciju u sustavu socijalne skrbi.

Nacionalni okvir za probir i dijagnostiku djece s poremećajima iz spektra **autizma** od 0-7 godina, iako je dovršen, nije implementiran u zdravstveni sustav RH.

U **sustavu odgoja i obrazovanja**, još uvijek zaprimamo pritužbe koje ukazuju na **nedostupnost predškolskog odgoja za djecu s teškoćama u razvoju** i čestu praksu dječjih vrtića da se uključivanje djeteta uvjetuje prethodnim osiguravanjem asistenta. Ukoliko djetetu nije omogućeno uključivanje u redovnu odgojno-obrazovnu ustanovu samo zbog njegovih teškoća u razvoju, zbog neosiguravanja podrške što prema važećem zakonodavstvu predstavlja diskriminaciju zbog propusta razumne prilagodbe.

Usmjerenost na podršku asistenta zamjetna je i u **osnovnoškolskom obrazovanju**, iako sustav odgoja i obrazovanja treba jačati kao i kapacitete za sve druge oblike profesionalne podrške učenicima s teškoćama u razvoju, (ekipiranje škola stručnjacima rehabilitacijskog profila, edukaciju samih

nastavnika, stvaranje centara potpore za podršku redovnom sustavu obrazovanja. Ured pravobraniteljice aktivno je sudjelovao u izradi Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima, te predlagao da se u odredbama navedenog Pravilnika izričito definira da je osiguravanje pomoćnika u nastavi i stručnog komunikacijskog posrednika jedan od oblika razumne prilagodbe. Iako je prošao javnu raspravu, Pravilnik još nije donesen.

U izvješću su opisane i neke **teškoće koje učenici s teškoćama u razvoju imaju u sustavu srednjoškolskog obrazovanja** – od problema u postupku profesionalnog orijentiranja, do primjene mjera podrške u redovnim srednjim školama, ali i poteškoćama učenika u sustavu socijalne skrbi. Smatramo da odgoj i obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju treba biti dio jedinstvenog obrazovnog sustava i pod ingerencijom ministarstva nadležnog za obrazovanje.

U Sektoru jedinstvenog tijela vještačenja Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom u 2017. godini zaprimljeno je ukupno **85 411** zahtjeva za vještačenjem (od toga 50 327 iz sustava mirovinskog osiguranja i 25 567 iz sustava socijalne skrbi), a riješeno je ukupno **90 456** predmeta. Na kraju 2017. godine ukupan broj neriješenih predmeta bio je **32 495**. Zabrinjava podatak da u pojedinim područnim uredima (Osijek, Varaždin) vještačenja traju i više od godinu dana što je posljedica nedostatka liječnika specijalista vještaka kojih u sektoru ukupno nedostaje oko 50. Zabrinjava podatak da su od 17 područnih ureda svega tri pristupačna osobama s invaliditetom. Premda je postignuta stanovita informatička povezanost unutar sustava, usvojene dopune i izmjene Uredbe o metodologijama vještačenja, nije dosegnuta prvotna ideja „jedinstveni nalaz i mišljenje“ za potrebe ostvarivanja prava u različitim sustavima, niti su bitni propisi usklađeni s Uredbom. Unatoč naporima stručnjaka u Sektoru jedinstvenog tijela vještačenja na podizanju stručnosti, ostaje gorući problem nedostatak liječnika specijalista-vještaka i nepristupačnost neadekvatnih prostornih uvjeta u kojima se provode vještačenja i to u gotovo svim područnim uredima te je nužno pristupiti iznalaženju različitih vidova angažiranja stručnjaka, u suradnji s lokalnim samoupravama te osigurati odgovarajuće prostorne uvjete.

Iako je osnovan još 2015. godine, dugo očekivani Centar za profesionalnu rehabilitaciju u Splitu s radom je započeo u 2017. godini, pa danas u RH djeluju ukupno četiri takva centra. Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom kao nositelj novog modela profesionalne rehabilitacije i centri u Zagrebu, Rijeci, Osijeku i Splitu i dalje upozoravaju na cijeli **niz teškoća u provedbi usluga profesionalne rehabilitacije**, prvenstveno na neusklađenost drugih sustava i zakonodavnih uređenja koji se tiču ovog područja. Primjerice, sustav mirovinskog osiguranja je usmjeren na umirovljenje i uklanjanje osoba s invaliditetom s tržišta rada, umjesto na njihovu aktivaciju i vraćanje u svijet rada. Budući da i dalje govorimo o velikom broju osoba s invaliditetom s preostalim radnim sposobnostima izvan radnog odnosa, neupitno je osnaživanje sustava profesionalne rehabilitacije, što i jest jedna od predstojećih ključnih promjena u zakonodavstvu, a kako bi se omogućilo osobama s invaliditetom ponovni ulazak na tržište rada i spriječilo da dođe do daljnjeg narušavanja njihovih preostalih radnih i općih sposobnosti.

Kada se govori o **zapošljavanju i radu** osoba s invaliditetom u 2017. godini, pritužbe stranaka odnosile su se uglavnom na provođenje postupaka zapošljavanja odnosno natječaja/oglasa, uskratu prava prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima, potrebu za razumnom prilagodbom odnosno na uskratu iste pri zapošljavanju i na radnom mjestu, te na druge oblike **diskriminacije po osnovi invaliditeta pri zapošljavanju i na radnom mjestu**. Pritužbe se ne razlikuju bitno u odnosu na 2016. godinu. Načelo razumne prilagodbe još je uvijek daleko od standarda te pritužbe stranaka ukazuju da se ista često promatra kao povlašteni tretman na radnom mjestu. U odnosu na razumnu prilagodbu, najraširenija svijest među poslodavcima i radnim kolektivom je ona o potrebi uklanjanja arhitektonskih ili fizičkih barijera. Međutim, razina svijesti je i nadalje niska u odnosu na uvjete i organizaciju rada, pa kada se ukaže potreba za npr. radom od kuće ili fleksibilnim radnim vremenom, osobe s invaliditetom nailaze na još teži problem odnosno predrasudu i nerazumijevanje za svoje potrebe.

U 2017. godini nastavlja se trend konstantnog smanjenja **mirovina** u RH u odnosu na plaće. Udio prosječne mirovine u neto plaći na kraju 2017. godine iznosio je 37,45%, a na kraju 2013. godine taj je udio iznosio 40,79%. Da bi se spriječilo socijalno propadanje umirovljenika, potrebno je odrediti da se rast mirovina veže uz rast plaća.

Posebno zabrinjava podatak da je RH na dan 31.12.2017. godine imala **70 107** invalida rada izvan radnog odnosa, kojima je priznato pravo na invalidsku mirovinu zbog utvrđene profesionalne nesposobnosti za rad, odnosno djelomičnog gubitka radne sposobnosti. Također, zabrinjava činjenica da njihova prosječna mirovina iznosi **1 795,73 kune**. Svega je **5 314** osoba s profesionalnom nesposobnošću ostalo u svijetu rada. Ovaj nepovoljan omjer moguće je, i potrebno mijenjati uz pomoć profesionalne rehabilitacije, ulaganjem u preostale sposobnosti i produktivnim mjerama jačanja očuvanih potencijala osoba s invaliditetom.

Zdravstvo je bilo jedno od pet najčešćih područja zaprimljenih pritužbi. Najveći je broj preporuka i upozorenja, te prijedloga izmjena propisa, upućenih Ministarstvu zdravstva i Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje koje su se odnosile na dostupnost zdravstvenih usluga - ostvarivanja prava na liječenje, fizikalnu terapiju i zdravstvenu njegu u kući, bolničku rehabilitaciju, ortopedska i druga pomagala te lijekove.

Provedeno istraživanje o problemima na području **medicinske rehabilitacije u specijalnim bolnicama** ukazuje na potrebu revidiranja/reorganizacije i analize kriterija po kojima se financiraju Bolnice, ali i ustanove za medicinsku rehabilitaciju koje pružaju zdravstvenu njegu i fizikalnu terapiju u kući budući da se, kao najveći problem, nametnuo predugačak vremenski period čekanja na rehabilitaciju.

Ured je zaprimio nekoliko **pritužbi osoba sa spinalnim ozljedama i teškim stupnjem dekubitalnih rana** koje su životno ugrožavajuće i koje ukazuju na potrebu za uspostavljanjem jedinstvenog specijaliziranog mjesta gdje će se liječiti osobe sa spinalnim ozljedama i posljedicama takvih ozljeda.

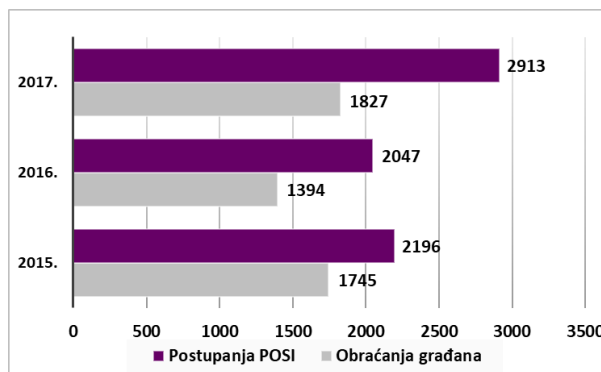
Pristupačnost građevina i dalje je jedan od najčešćih oblika diskriminacije osoba s invaliditetom - propuštanjem razumne prilagodbe. Kao opravdanje za nečinjenje prilagodbi tijela javne vlasti navode da se radi o građevinama zaštićenoj kulturnoj baštini ili da nema dovoljno financijskih sredstava u proračunu. Želimo li da RH bude top turistička destinacija tada moramo učiniti turističku ponudu potpunom, a što znači prilagoditi cestovni, željeznički, zračni i pomorski prijevoz, smještaj bez obzira govorimo li o hotelu, apartmanu ili OPG-u, sportske sadržaje i sve druge usluge koje u ovom trenutku nisu pristupačne osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti.

U nastavku ovog izvješća prikazati ćemo statističke podatke o radu institucije, podatke koji se odnose na pritužbe, postupanja i aktivnosti pravobraniteljice, stavove, mišljenja, prijedloge propisa i preporuke koje su upućene raznim državnim tijelima, prijedloge za poboljšanje položaja osoba s invaliditetom u pojedinim područjima te prikaz životnih situacija osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju zbog kojih su se obraćali pravobraniteljici.

2. STATISTIČKI PODACI

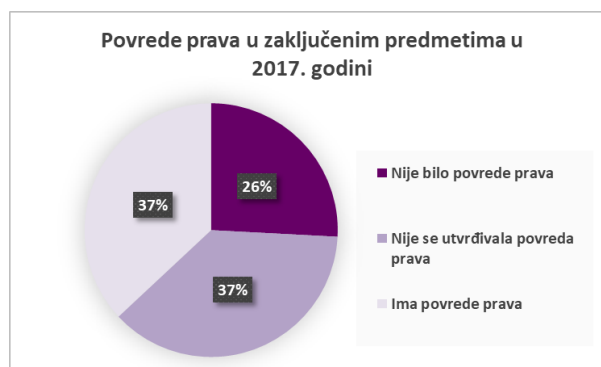
U cilju praćenja, promicanja i zaštite prave te interesa osoba s invaliditetom tijekom 2017. godine, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je sukladno svojim ovlastima nastavila je postupati po pritužbama građana. Nakon zaprimanja pritužbi, zamolbi, prijedloga i dr., Ured je postupao u skladu sa Ustavom RH, zakonodavstvom i međunarodnim dokumentima. Građani su se obraćali najčešće osobno - poštom, faxom, telefonom, e-mailom te osobnim dolascima.

Prema navedenim podacima, u 2017. godini u odnosu na 2016. godinu, došlo je do porasta broja obraćanja građana za 31% pa sukladno tome i do većeg broja postupanja Ureda za 42%.

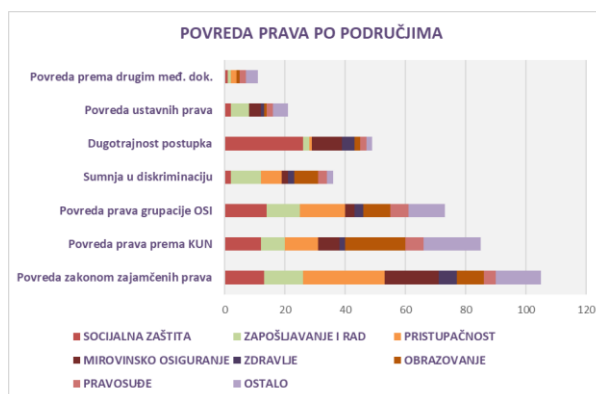
2.1. PODACI O POVREDAMA PRAVA

U tablici je prikazan **postotak utvrđivanja povreda prava** među zaključenim predmetima u kojima se postupalo na osnovu zaprimljenih pritužbi fizičkih i pravnih osoba – ukupno 972 predmeta (219 predmeta iz prethodnih razdoblja i 753 predmeta iz 2017. godine). U 251 predmetu ili njih 25% zaključenih nije bilo povrede prava. U predmetima te vrste stranke se pritužuju pravobraniteljici da su odbijene u ostvarivanju nekog prava iz primjerice područja pristupačnosti. Radi se o npr. stranci koja se pritužila, jer nije ostvarila pravo na oslobađanje od plaćanja cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom. Nije bilo povrede prava, jer stranka nema rješenjem nadležnog tijela utvrđeno odgovarajuće tjelesno oštećenje kao uvjet propisan Zakonom o cestama.

U 362 predmeta ili njih 37% nije se utvrđivala povreda prava. U takvim predmetima stranke se obraćaju tražeći različite informacije ili savjetovanje kako i gdje mogu ostvariti neko pravo. Pravobraniteljica tijekom postupka stranku savjetuje, ali se ne utvrđuje povreda prava. Primjerice stranka se obratila Uredu s informacijama o svom zdravstvenom stanju i životnim okolnostima tražeći savjet kome da se obrati kako bi ostvarila pravo na osobnog asistenta. S obzirom da je stranka osoba s najtežim stupnjem invaliditeta upućena je u organizacije i tijela koja se bave navedenom problematikom te je informirana kako se radi o usluzi koja se i dalje provodi projektno, a ne kao pravo.

U ukupno 359 predmeta ili njih 37% utvrđene su po područjima povrede prava kako je prikazano u sljedećoj tablici:

Prema navedenim podacima vidljivo je da je najveći broj kršenja prava zajamčenih zakonom, Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom kao i drugim međunarodnim dokumentima bio u području **pristupačnosti**. Najviše kršenja prava zbog dugotrajnosti postupka, bilo je u području **socijalne zaštite**. Kršenje prava zajamčenih Ustavom te sumnja na diskriminaciju najčešće su bile u području **zapošljavanja i rada**. U području **mirovinskog osiguranja** najčešće su kršena prava zajamčena zakonom te zbog dugotrajnosti postupka.

2.2. PODACI O OBRAĆANJIMA GRAĐANA U 2017. GODINI

U 2017. godini građani su se Pravobraniteljici obratili ukupno 1827 puta, što je za 433 pritužbe više u odnosu na 2016. godinu.

Vrste kontakta	Pritužbe upućene pisanim putem	Obračanja građana koja nemaju karakter pritužbe	Pisano - nije bilo postupanja	Osobni dolazak i telefonom	UKUPNO
Broj obraćanja	900	121	24	782	1827
Broj upućenih preporuka, savjetovanja te drugih intervencija POSI	1781	153	/	979	2913

Pravobraniteljica je povodom pritužbi građana upućenih pisanim putem - njih 900, imala 1286 postupanja, a koja su se odnosila na preporuke i upozorenja upućenih različitim institucijama te traženja očitovanja, izvješća, dopune dokumentacije te savjetovanja građana.

U ukupno **121** obraćanja koja nisu imala karakter pritužbi, pravobraniteljica je postupala **153** puta, od čega se njih **29** odnosilo na pisma potpore upućena fizičkim i pravnim osobama radi provođenja istraživanja i projekata. U **782** slučajeva koji su se obratili telefonom i osobnim dolaskom, što je u odnosu na 2016. godinu za 61% više, pravobraniteljica je imala **979** postupanja.

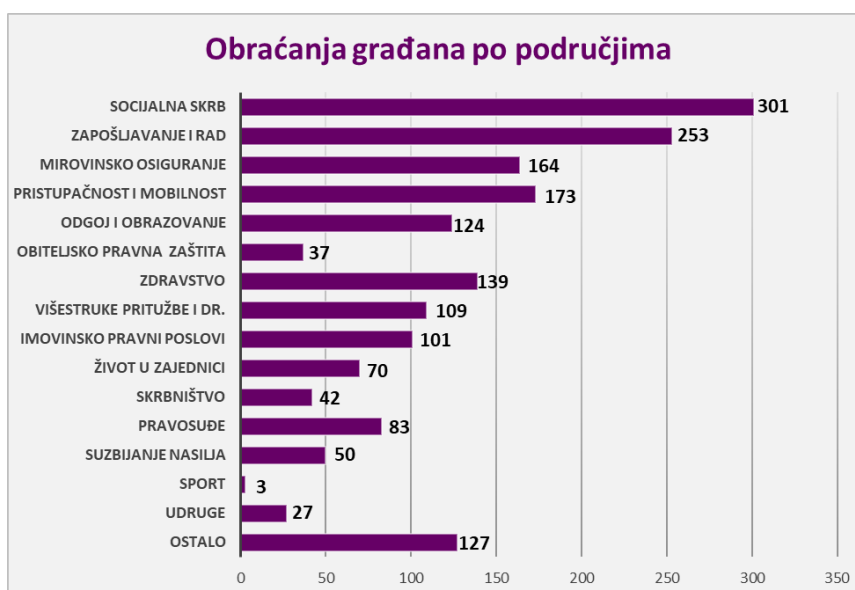
U 24 obraćanja građana, nije bilo postupanja.

Podaci o pritužbama građana iz prethodnih razdoblja

Pravobraniteljica je tijekom 2017. godine postupala u **266 pritužbi** koje su zaprimljene u prethodnim razdobljima.

PODACI PO PODRUČJIMA

Od ukupno 1 827 obraćanja građana, u sljedećoj tablici prikazano je 1 803 po područjima zaprimljenih od pravnih i fizičkih osoba (u 24 nije bilo postupanja), a po kojima je pravobraniteljica postupala u 2017. godini.

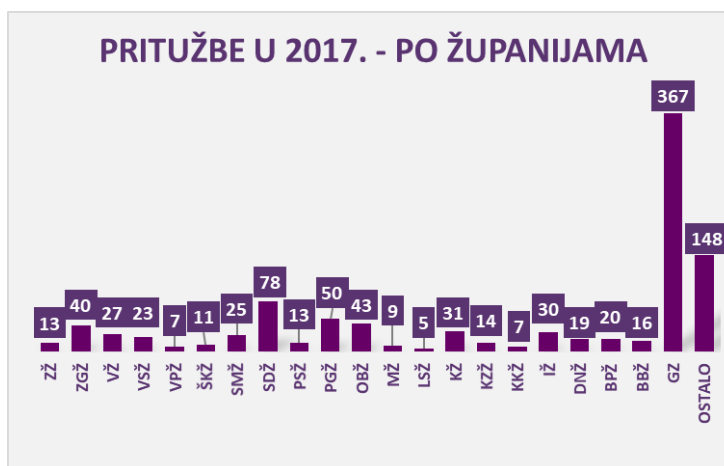
Usporedba najčešćih područja prituživanja građana pisanim putem u kojima je Pravobraniteljica postupala od 2015.-2017. godine

2015.	%	2016.	%	2017.	%
Socijalna zaštita	19	Socijalna zaštita	18	Socijalna zaštita	23
Zapošljavanje i rad	15	Zapošljavanje i rad	16	Zapošljavanje i rad	15
Mirovinsko osiguranje	11	Mirovinsko osiguranje	11	Pristupačnost i mobilnost	10
Obrazovanje	10	Pristupačnost	9	Mirovinsko osiguranje	9
Pristupačnost	9	Zdravstvo	7	Zdravstvo	8

PODACI PO ŽUPANIJAMA

Legenda:

BBŽ - Bjelovarsko-bilogorska, BPŽ - Brodsko-posavska, DNŽ - Dubrovačko-neretvanska, IŽ - Istarska, KŽ - Karlovačka, KKŽ - Koprivničko-križevačka, KZŽ - Krapinsko-zagorska, LSŽ - Ličko-senjska, MŽ - Međimurska, OBŽ - Osječko-baranjska, PSŽ - Požeško-slavonska, PGŽ - Primorsko-goranska, SMŽ - Sisačko-moslavačka, SDŽ - Splitsko-dalmatinska, VŽ - Varaždinska, VPŽ - Virovitičko-podravsk, VSŽ - Vukovarsko-srijemska, DŽ – Zadarska, ZGŽ - Zagrebačka, ŠKŽ - Šibensko-kninska, GZ – Grad Zagreb

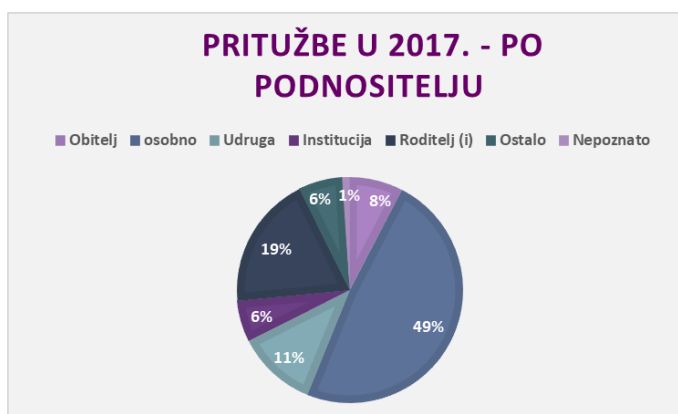
U gornjoj tablici prikazana su pisana obraćanja građana po županijama tijekom 2017. godine. Kao i prethodnih godina najviše se postupalo po pritužbama pristiglim s područja Grada Zagreba – **367**, zatim Splitsko - dalmatinske županije – **78** te Primorsko - goranske županije – **50**.

Najmanji broj pritužbi zaprimljen je iz Ličko - senjske županije – **5** pritužbi. Malo je pritužbi zaprimljeno i s područja Koprivničko – križevačke županije i Virovitičko – podravsk, županije – njih **7**.

U „ostalo“ se nalaze pritužbe zaprimljene od pravnih i fizičkih osoba koje u svojim podnescima nisu željele navesti mjesto prebivališta/boravišta, osobe koje su poslale prijave iz inozemstva te anonimne prijave. Takvih je pritužbi bilo **148**. Ured je zaprimio nekoliko molbi i preporuka radi otvaranja područnih ureda odnosno pojačanom terenskom radu i nužnosti prisustva pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u njihovim sredinama. (npr. Osječko - baranjska i Splitsko – dalmatinska županija). S obzirom na navedeno, u 2018. godini planirano je otvaranje područnog ureda u Osijeku.

PODACI PO PODNOSITELJU

Najviše pritužbi pisanim putem podnijele su osobe s invaliditetom osobno - 49% odnosno njih 483. U 19% odnosno 191 podnesaka postupalo se na zahtjev roditelja djece s teškoćama u razvoju ili odraslih osoba s invaliditetom. Od saveza i udruga osoba s invaliditetom zaprimljeno je 11% podnesaka odnosno njih 114, koji su se odnosili na zaštitu prava njihovih članova, ali i međusobne odnose ili

odnose sa savezima udruga. U 76 slučaja pritužbe su podnijeli članovi obitelji osobe/a s invaliditetom, što je 8%. Zabilježeno je 6% pritužbi odnosno njih 59 proslijeđenih od institucija i ustanova, s time da se većina odnosila na stranke koje su se pritužile drugim tijelima te su te pritužbe sukladno ovlastima proslijeđeno pravobraniteljici za osobe s invaliditetom.

Ostalo se odnosi na pritužbe zaprimljene od odvjetnika, skrbnika, prijatelja te ostalih fizičkih osoba, njih 63. Nepoznato ih je 10. Uspoređujući podatke iz prethodnih godina, uočili smo da nam se i nadalje najviše obraćaju same osobe s invaliditetom radi zaštite svojih prava. U odnosu na 2016. godinu, veći je broj osoba članova obitelji koje su podnosile pritužbe.

PODACI O RADU NA OSTALIM PODNESCIMA

Podnesci građana koji nemaju karakter pritužbe

U 2017. godini bilo je 153 postupanja po zaprimljenim podnescima građana koji nemaju karakter pritužbe. Odnosili su se na traženje različitih savjeta, obavještanje o poduzetim radnjama, traženje mišljenja i dr. Ukupno je zaprimljen 121 takav podnesak. U 24 podnesaka koji su se odnosili na obavijesti, krivo upućene upite ili su neke od stranaka tražile zastupanje pravobraniteljice u sudskim sporovima, pravobraniteljica nije postupala jer nije bilo osnove. Pravobraniteljica je dala 29 pisama potpore pojedincima i udrugama koja su se odnosila na unaprjeđenje kvalitete življenja osoba s invaliditetom i njihovih obitelji.

Savjetovanje osoba s invaliditetom putem telefona i osobnim dolaskom

Tijekom 2017. godine telefonom se obratilo **782** osoba. Predstavnici Ureda pravobraniteljice savjetovali su stranke **979** puta telefonom, pojedinačnim sastancima te savjetima elektroničkom poštom. U odnosu na 2016. godinu bilježimo porast od **61%**, odnosno **298** građana.

Telefonska savjetovanja čine jedan od važnijih oblika savjetovanja osoba s invaliditetom, čemu u prilog ide i podatak da u odnosu na 2016. godinu bilježimo porast od 61%. U većini slučajeva radi se o osobama s invaliditetom koje su ovisne o pomoći druge osobe kao i o potrebi za uslugama koje nedostaju u njihovom okruženju npr. prijevoz, asistencija i dr. Ujedno smo upoznati kako velik broj osoba ne raspolaže informatičkim znanjem ili nema osobno računalo. Zbog kompleksnosti individualnih slučajeva i životnih situacija, često im je vrlo teško opisati i podnijeti pisanu pritužbu. Također je uočljivo da je velik broj osoba s invaliditetom nepismen (podaci govore kako je više od 60% osoba s invaliditetom nižeg stupnja obrazovanja).

IZMJENE, DOPUNE, DONOŠENJE I PRAĆENJE PROVEDBE PROPISA

Od 2015. godine državna tijela prijedloge propisa za koje su nadležna objavljuju putem javnog savjetovanja na servisu e-Savjetovanje. Tijekom 2017. godine sudjelovali smo u 21 e-Savjetovanju o čemu govore sljedeći podaci:

e-Savjetovanja na kojima je POSI sudjelovao	Neobjavljena izvješća	Ukupno predloženo odredbi	Prihvaćeno	Djelomično prihvaćeno	Primljeno na znanje	Odbijeno
21	2	62	6	6	19	31

Osim navedenog, pravobraniteljica je dala i 43 mišljenja ili prijedloga izmjena i dopuna 31 propisa (zakoni, podzakonski akti, nacionalni planovi, strategije i izvješća o provedbi međunarodnih dokumenata), od čega na vlastitu inicijativu 17 prijedloga izmjena i dopuna u 14 propisa. Ostala mišljenja i prijedlozi su dani na traženje nadležnih institucija te na temelju prijedloga pojedinaca i udruga.

Više se nalazi u području *Prijedlozi i preporuke za izmjene i dopune zakona i drugih propisa te unaprjeđenje sustava.*

POSTUPANJA PRAVOBRANITELJICE PO OVLASTIMA IZ DRUGIH PROPISA

Zakon o suzbijanju diskriminacije

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u razdoblju za koje se podnosi ovo Izvješće postupala u ukupno **161** pritužbi na diskriminaciju na osnovi invaliditeta. Od ukupnog broja zaprimljenih pritužbi nakon provedenog ispitnog postupka pravobraniteljica za osobe s invaliditetom sumnja na diskriminaciju u **59** pritužbi.

Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama

Sukladno čl. 26 Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama koji je stupio na snagu 01.01.2015. godine, psihijatrijska ustanova obvezna je o smještaju bez pristanka, bez odgode, a najkasnije u roku od 48 sati od dobivanja pisanog pristanka osobe od povjerenja ili zakonskog zastupnika, obavijestiti pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom.

Temeljem navedenog zaprimili smo obavijesti za **211** osoba i to od: Klinike za psihijatriju Vrapče, Zagreb, Neuropsihijatrijske bolnice dr. Ivan Barbot, Popovača, Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež Kukuljevićeva ulica Zagreb, KBC Rijeka, Psihijatrijske bolnice Ugljan, Opće bolnice Koprivnica, Opće bolnice Slavonski Brod i Opće bolnice Dubrovnik.

2.3. INICIJATIVE POSI

Tablica se odnosi na razne aktivnosti koje je pravobraniteljica poduzimala sukladno djelokrugu rada, a koje su se odnosile na izmjene i dopune propisa, preporuke i upozorenja (posebno ističemo od ukupnog broja preporuke koje su se odnosile na područje života u zajednici i pristupačnosti, a bile su upućene ministarstvima i jedinicama lokalne i regionalne samouprave), obilaski, razna događanja u kojima smo bili organizatori ili suorganizatori, priopćenja za medije radi ukazivanja na težak položaj pojedinih grupacija osoba s invaliditetom ili radi osvještavanja javnosti u svrhu uklanjanja predrasuda. Anketna ispitivanja su provedena u raznim područjima, posebno vezano uz pristupačan turizam, pristupačnost objekata u kojima se provode javne usluge, rehabilitacije u specijalnim bolnicama te asistivnu tehnologiju. *Više se nalazi u nastavku i po područjima ovog Izvješća.*

INICIJATIVE	AKTIVNOSTI
Propisi (zakonski i podzakonski akti, planovi, strategije)	U 14 propisa 17 mišljenja
Sastanci	82
Preporuke - opće	466
Preporuke - pojedinačne	218
Obilasci	44
Razna događanja	27
Mediji	33
Anketna ispitivanja	zdravstvena zaštita, pravosuđe, obrazovanje, pristupačnost, turizam
Razni upiti	30

OBILASCI - U skladu s čl. 12. st. 1. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom, prema kojem pravobraniteljica ima pravo pristupa u prostorije i uvida u način ostvarivanja brige o osobama s invaliditetom koje borave, rade ili su privremeno, odnosno trajno smještene kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata na temelju posebnih propisa, izvršeno je **47** obilaska u 14 županija. Posjetili smo i obišli ustanove socijalne skrbi, udomiteljske obitelji i obiteljske domove, obrazovne ustanove, centre za medicinsku rehabilitaciju, zdravstvene ustanove, privatne osobe, stambene zajednice i prostorije udruga osoba s invaliditetom. Tijekom obilazaka održani su razgovori s korisnicima, štitenicima i učenicima, obiđeni su prostori te su održani sastanci s predstavnicima institucija i ustanova. Održan je i značajan broj sastanaka s predstavnicima županija, gradova i centara za socijalnu skrb. Obiđeni su i posjećeni sljedeći prostori: Dom za psihički bolesne odrasle osobe Biser, Ivanić Grad; Dom za odrasle osobe Skupnjak, Sv. Ivan Zelina; Zatvor u Zagrebu, Remetinec; Psihijatrijska bolnica Sveti Ivan, Zagreb; Dom za psihički bolesne odrasle osobe Bistričak, u Otočcu i Jalžabetu; Udruga Sunce Ludbreg, program organiziranog stanovanja, Ludbreg; Centar za rehabilitaciju Stančić, program organiziranog stanovanja, Dugo Selo; Centar za rehabilitaciju "Nada",

u Karlovcu i Vojniću; Centar za rehabilitaciju Zagreb, program organiziranog stanovanja, Zagreb; Udruga „Susret“, program organiziranog stanovanja, Zagreb; Obiteljski dom za osobe s tjelesnim, intelektualnim i osjetilnim oštećenjima „Štefanija Orel“, Hum na Sutli; Udruga za promicanje inkluzije, program organiziranog stanovanja, u Lipiku, Pakracu i Bjelovaru; Zatvorska bolnica u Zagrebu; Centar za pružanje usluga u zajednici "Ja kao i Ti", Osijek; Kaznionica u Glini; Zatvor u Bjelovaru; Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju Biokovka; Opća bolnica Dubrovnik; Hrvatski zavod za zapošljavanje Korčula ; Brodogradilište Leda d.o.o., Korčula; Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju Kalos, Vela Luka; Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju Lipik; Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju Naftalan, Ivanić Grad; Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju Krapinske toplice; Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju Stubičke toplice; Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju Daruvarske toplice; Lječilište Topusko; Lada d.o.o. zaštitna radionica, Zagreb; Suvenir Arbor Vitae zaštitna radionica, Sirač; Strukovna škola Varaždin; Udruga osoba s cerebralnom i dječjom paralizom, Rijeka; Hrast-export-Puklavec d.o.o., Hrastovljan; Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, područni ured Split ; Centar za profesionalnu rehabilitaciju Split; Hrvatski zavod za zapošljavanje Dubrovnik; Radež d.d. Blato, Korčula; Centar za profesionalnu rehabilitaciju Rijeka; Fizičke osobe; Udruga osoba s invaliditetom „Prijatelj“, Metković, prostori Udruge, za rehabilitaciju i prostori radionica; Pravni fakultet u Rijeci; Centar Nikola Tesla Smiljani, Gospić; Veleučilište u Požegi; Centar za rehabilitaciju Josipovac, Mlini; Udruga „Pružam ti ruku“, Umag.

2.4. PROMICANJE PRAVA I INTERESA OSOBA S INVALIDITETOM

Jedna od glavnih aktivnosti Pravobraniteljstva za osobe s invaliditetom je promicanje prava i interesa osoba s invaliditetom na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Kroz podizanje razine svijesti i uklanjanje predrasuda u društvu osnažujemo same osobe s invaliditetom i njihove obitelji da se aktivno uključe u sve pore društva u skladu sa svojim sposobnostima i mogućnostima. Institucije i druge pravne osobe informiramo i upoznajemo s paradigmom društvenog modela kojeg ističe konvencija o pravima osoba s invaliditetom u svim područjima - od obrazovanja, zapošljavanja... pa do neovisnog življenja u zajednici.

Organiziranje događanja

Pravobraniteljica je organizirala samostalno ili u suradnji s drugim institucijama i udrugama 27 događanja:

- skup povodom obilježavanja Međunarodnog dana žena na temu „**Žene mijenjaju svijet rada**“, Zagreb, u suradnji s SOIH-om i Centrom za ženske studije - ožujak
- predstavljanje publikacije „**Poštivanje prava osoba s invaliditetom smještenih u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima**“, Zagreb - lipanj
- stručni skup na temu „**Pravo na inkluzivno obrazovanje za djecu s teškoćama u razvoju**“, Gospić - srpanj
- stručni skupovi za poslodavce na temu „**Zapošljavanje i rad osoba s invaliditetom – prilika, a ne namet**“ - održani u Zadarskoj, Karlovačkoj i Sisačko – moslavačkoj županiji u svibnju, Varaždinskoj i Krapinsko – zagorskoj županiji u lipnju, Dubrovačko – neretvanskoj, Požeško-slavonskoj i Brodsko-posavskoj županiji u rujnu, Ličko-senjskoj i Primorsko-goranskoj županiji u listopadu te Vukovarsko-srijemskoj, Bjelovarsko-bilogorskoj, Koprivničko-križevačkoj, Grad Zagreb i Zagrebačkoj županiji u studenom, u suradnji s Hrvatskom gospodarskom komorom
- tribine na temu „**Razina usluga u zajednici za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom**“, Dubrovnik i Metković - rujan
- tribina na temu „**Položaj osoba s invaliditetom u RH te izazovima u raznim područjima**“, Makarska - rujan
- savjetovanje na temu **položaja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju na području Istarske županije**, Umag, u suradnji s udrugom Pružam ti ruku - rujan
- okrugli stol „**Pravo osoba s invaliditetom na život u zajednici**“ pod pokroviteljstvom predsjednika Sabora Gordana Jandrokovića, Zagreb - prosinac

- stručni sastanci na temu **unapređivanja rane intervencije u djetinjstvu u našoj zemlji i stvaranja zajedničkog konceptualnog okvira od strane stručnih društava i komora**, Zagreb, u suradnji s Udrugom HURID, UNICEF-om i Pravobraniteljicom za djecu - lipanj i listopad
- stručni sastanak s ministricama znanosti i obrazovanja gđom Divjak, demografije, obitelji, mladih i socijalne politike gđom Murganić te ministrom zdravstva g. Kujundžićem na temu **dogovora o jačanju međuresorne suradnje za rani razvoj i ranu intervenciju djece**, Zagreb, u suradnji s Udrugom HURID, UNICEF-om i Pravobraniteljicom za djecu - kolovoz
- nacionalni simpozij „**Danas za sutra - kroz intersektorsku suradnju do integriranih usluga u ranoj intervenciji u djetinjstvu**“, Zagreb, u suradnji s Udrugom HURID, UNICEF-om i Pravobraniteljicom za djecu - prosinac
- 10. Rodina mliječna konferencija i prePorod organizirali su konferenciju na temu „**Majčinstvo i žene s invaliditetom**“ uz potporu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, Zagreb - studeni

Na inicijativu pravobraniteljice održana su **82 stručna sastanka**, od čega posebno ističemo:

- stručni sastanak s predstavnicima Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom na temu **vještačenja osoba s invaliditetom** - siječanj
 - stručni sastanci s gradonačelnikom grada Zagreba g. Bandićem, vezano uz teme pristupačnosti i mobilnosti za osobe s invaliditetom, Zagreb - siječanj - ožujak
 - stručni sastanak s ministricom kulture gđom Obuljen Koržinek na temu **sudjelovanja osoba s invaliditetom u aktivnostima kulturnog sadržaja**, Zagreb - siječanj
 - stručni sastanak na temu **isplate naknada troškova prijevoza hemodijalize dijaliziranih i transplantiranih bubrežnih bolesnika**, Zagreb - svibanj
 - stručni sastanak na temu **liječenja i saniranja dekubitalnih rana ugrožavajućih za život osobe s invaliditetom** - srpanj
 - stručni sastanci s gđom Murganić ministricom demografije, obitelji, mladih i socijalne politike vezano uz **različite teme** - siječanj, ožujak, srpanj, kolovoz i studeni
 - stručni sastanak s ministrom zdravstva g. Kujundžićem i suradnicima na temu **predstavljanja glavnih problema na području zdravstva** - veljača
 - stručni sastanak s v.d. ravnateljem HRT-a g. Markotom i suradnicima na teme **prijenosa sportskih događanja i ostalog vezanog uz objave osoba s invaliditetom u medijima te zapošljavanja na HRT-u** - siječanj
 - stručni sastanci na temu **transformacije Centra za odgoj i obrazovanje Vinko Bek** - tijekom 2017.
 - stručni sastanak s predstavnicima inspekcije Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku na temu **ukazivanja na probleme osoba s invaliditetom smještenih u udomiteljske obitelji i obiteljske domove** - lipanj
 - stručni sastanak s gđom Zavalić, ravnateljicom Hrvatskog zavoda za zaštitu zdravlja i sigurnost na radu na temu **ukazivanja na probleme s kojima se susreću osobe s invaliditetom pri ocjenjivanju zdravstvene sposobnosti za obavljanje određenih poslova** - kolovoz
 - stručni sastanak s gđom Žalac, ministricom regionalnog razvoja i fondova Europske Unije i gđom Murganić ministricom demografije, obitelji, mladih i socijalne politike te njihovim suradnicama na temu **korištenja sredstava fondova Europske Unije** - prosinac
- Više o navedenim temama možete pogledati po područjima u ovom Izvješću.*

Sudjelovanje u medijima

Prisutnost Pravobraniteljice i suradnika zabilježena je u najmanje **81** emisiji, tj. mediju, a odnosila se na minimalno **234** gostovanja u medijima ili odgovore na upite novinara. Također smo na vlastitu inicijativu uputili **33** priopćenja. Više se nalazi u području ovog izvješća - *Sudjelovanje Ureda u medijima te u Prilogu 1.*

Na mrežnoj stranici Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom bilo je **162 887** posjetitelja, **206 320** posjeta, a sadržaji na stranici otvarani su ukupno **2 802 958** puta.

Sudjelovanje na događanjima

Sudjelovali smo na **207** događanja organiziranih od institucija, udruga i drugih pravnih osoba. Aktivno smo sudjelovali na **86** događanja - uvodnim izlaganjem ili sudjelovanjem u raspravi.

Osim navedenog, pravobraniteljica i njezini suradnici su održali osam predavanja i/ili interaktivnih radionica kako bi podizali svijest o pravima, sposobnostima i mogućnostima kao i samom položaju osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju. Više se nalazi u području ovog izvješća - *Podizanje razine svijesti i u Prilogu 5.*

Posebno ističemo edukaciju za koordinatore u ministarstvima - radionicu na temu „**Promicanje prava osoba s invaliditetom u ESF-u**“, Zagreb u suradnji s Ministarstvom regionalnog razvoja i fondova Europske Unije - prosinac te edukacije **za stručne suradnike** održane u obrazovnim ustanovama u Zagrebu, Čakovcu, Varaždinu i Kutini - listopad - studeni.

Održano je **143** sastanka (82 na inicijativu pravobraniteljice) vezano uz izmjene propisa, aktivnosti promicanja prava i interesa osoba s invaliditetom i dr. s predstavnicima raznih udruga, institucija i međunarodnih organizacija.

Publikacije

- u suradnji sa Hrvatskim zavodom za javno zdravstvo, SOIH-om te članicama SOIH-a, Hrvatskim savezom slijepih, Hrvatskim savezom gluhoslijepih osoba Dodir, Hrvatskom zajednicom laringektomiranih te prof. Slađanom Štrkalj Ivezić iz KZP Vrapče - brošura pod nazivom „**Način ostvarivanja primjerenog kontakta i specifičnosti zdravstvene skrbi za osobe s invaliditetom**“, izdavač HZJZ

- u suradnji sa Hrvatskim savezom udruga za mlade i studente s invaliditetom SUMSI - **Info brošura o pristupu osobama s invaliditetom**, izdavač SUMSI

Međunarodna suradnja

Tijekom 2017. godine provedeno je **17 aktivnosti** u zemlji i inozemstvu:

- sudjelovanje na obilježavanju **45. godišnjice djelovanja Zajednice osoba s invaliditetom Hrvatske (SOIH), 10. godina od potpisivanja i ratificiranja Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u RH te 20. godišnjice djelovanja European Disability Forum (EDF), SOIH, veljača**

- organiziranje dvodnevnog seminara na temu „**Suzbijanje diskriminacije osoba s intelektualnim teškoćama**“, Zagreb, u suradnji s mrežom Equinet - ožujak

- sudjelovanje na konferenciji o mentalnom zdravlju u zajednici pod nazivom „**Client in the centre**“, HZJZ, ožujak

- studijski posjet finskim institucijama u okviru projekta „**Mjerenje (ne)jednakosti u Hrvatskoj**“, ožujak

- sudjelovanje na sastanku članica Equineta koje se u svom radu bave ili su specijalizirane za prava osoba s invaliditetom, Equinet, Zagreb, ožujak

- sudjelovanje na sastanku radi definiranja pokazatelja predrasuda prema osobama s invaliditetom u sklopu EU-projekta Facing all the Facts, Bruxelles, travanj

- posjet predstavnika Pučkog pravobranitelja Crne Gore vezano uz rad Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, Zagreb, lipanj

- studijski posjet predstavnika državnih tijela civilnog društva iz Makedonije vezano uz proces deinstytucionalizacije, Zagreb, studeni

- sudjelovanje na dvodnevnom seminaru u Beču vezano uz komunikacije, EQUINET, ožujak

- sudjelovanje na redovitom godišnjem sastanku predstavnika članova EQUINET, Equinet, Bruxelles, listopad

- izlaganje na dvodnevnoj radionici vezano uz osnaživanje civilnog društva u primjeni KUN, EDF, EQUINET, OHCHR, Bruxelles, listopad

- sudjelovanje na dvodnevnom seminaru koji je obradio aktualne teme vezane za pravo EU-a o osobama s invaliditetom i UN Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, ERA, Trier, svibanj

- sudjelovanje na dvodnevnom seminaru na temu „**Položaj žena u svijetu rada**“, Equinet, Tallin, Estonija, studeni

- izlaganje na II. Konferenciji tijela za ravnopravnost Jugoistočne Europe, s potpisnicima Sporazuma, Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, Zagreb, listopad

- 13. Međunarodni stručni skup na temu „**Profesionalnom rehabilitacijom do zapošljavanja – snaga za promjenu**“ u Zadru

- Radni forum o provođenju UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u EU i zemljama članicama, Europska komisija, Bruxelles, svibanj
- Sastanak nezavisnog okvira sastavljenog od institucija Europske unije s nacionalnim mehanizmima, Fundamental Rights Agency (FRA), Bruxelles, svibanj
- Sastanak radne skupine za Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom pri Europskoj mreži nezavisnih institucija za ljudska prava, ENHRI, Zagreb, svibanj
- seminar Radna grupa Oblikovanje politika, Equinet, Zagreb, rujan
- Studijski posjet predstavnika Pravobranitelja, iz Litve, prosinac
- dvodnevni trening na temu Strateške parnice, Varšava, Equinet u suradnji s poljskim povjerenikom za ljudska prava, prosinac

Više o navedenim aktivnostima nalazi se u području ovog izvješća – Međunarodna suradnja.

3. STRUČNI SAVJET PRAVOBRANITELJICE ZA OSOBE S INVALIDITETOM

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u čl. 4 st. 3 Opće obveze navodi: "... 3. U razvoju i provedbi zakona i politika u smislu provedbe ove Konvencije, i u drugim postupcima donošenja odluka koje se tiču osoba s invaliditetom, države stranke će se temeljito savjetovati s osobama s invaliditetom, i u to ih aktivno uključiti, kao i djecu s teškoćama u razvoju, putem organizacija koje ih predstavljaju..."

Sukladno čl. 8 st. 2 Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom („Narodne novine“, br. 107/07) Pravobranitelj za osobe s invaliditetom surađuje s udrugama osoba s invaliditetom, udrugama koje programski djeluju u korist osoba s invaliditetom te inicira i sudjeluje u javnim aktivnostima usmjerenim na poboljšanje položaja osoba s invaliditetom.

Polazeći od načela „Ništa o nama bez nas“ koje pretpostavlja aktivno i izravno sudjelovanje osoba s invaliditetom u postupcima kreiranja politika i donošenja odluka, te obveze državnih tijela sukladno UN Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, osnovan je *Stručni savjet pravobraniteljice za osobe s invaliditetom*.

Osnivački sastanak Stručnog savjeta pravobraniteljice za osobe s invaliditetom

01. srpnja 2008. godine osnovana je i započela radom institucija Pravobranitelja za osobe s invaliditetom. Povodom 10. obljetnice osnivanja i rada institucije Pravobranitelja za osobe s invaliditetom, pravobraniteljica je osnovala Stručni savjet čiji su članovi osobe različitih profila, a koji su aktivno uključeni u zalaganje za prava osoba s invaliditetom u RH. Savjet se sastoji od 15 članica i članova i 15 njihovih zamjena. Članovi prvog saziva Savjeta imenovani su na prijedlog pravobraniteljice na vrijeme od šest mjeseci, a izabrani su na temelju njihovih aktivnosti i dosadašnje suradnje na oblikovanju prijedloga izmjena propisa i drugih inicijativa na području zaštite prava osoba s invaliditetom.

Osnivački sastanak Stručnog savjeta pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održan je u Hrvatskom saboru 4. srpnja 2017. godine. Gosti na tom sastanku bili su predstavnici saveza osoba s invaliditetom i saborska zastupnica Ljubica Lukačić. Tijekom sastanka potpisan je Sporazum o osnivanju Stručnog savjeta. Na osnivačkom sastanku izloženi su plan i program rada Stručnog savjeta koji se sastojao od šest točaka i koji je obuhvaćao razdoblje od 01. srpnja do 31. prosinca 2017. godine.

Kao prioriteta u radu navedeni su:

1. praćenje i promicanje Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i nacionalnih strateških dokumenata,
2. razmatranje pitanja od značaja za osobe s invaliditetom,
3. predlaganje mjera za promicanje prava i unaprjeđenje položaja osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj,
4. suradnja s institucijama i tijelima u cilju poboljšanja, zaštite, uključenosti i društvene angažiranosti osoba s invaliditetom,
5. savjetovanje pravobraniteljice za osobe s invaliditetom o pitanjima važnim za pojedinu vrstu invaliditeta u svrhu definiranja javnih politika, otklanjanja nejednakosti te izmjene zakona, pravilnika i drugih akata,

6. druga pitanja koja su važna za zaštitu prava i interesa osoba s invaliditetom.

Sastanci Stručnog savjeta održani su u rujnu i prosincu, a na njima su kao posebne teme obrađene:

1. Deinstitutionalizacija i stanovanje osoba starijih od 21. godinu
2. Rane intervencije

1. Vezano za proces **deinstitutionalizacije**, zaključeno je kako je prepoznato da su sada i nadležna tijela, Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije i Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, uvidjela slabe rezultate povlačenje sredstava planiranih i namijenjenih u okviru predloženih mjera operativnih programa za proces deinstitutionalizacije. Članovi Stručnog savjeta su postavili pitanje da li danas postoje konkretni izračuni koji mogu potkrijepiti navodne tvrdnje o skupoći sustava koji je alternativa životu u institucijama!? Napomenuto je kako je organizirano stanovanje samo jedan segment onog što danas nazivamo „*život u zajednici*“. Kada bi se primjerice umjesto u objekte institucija sredstva usmjerila prema asistentima, kadrovima... na taj bi se način ulagalo u kadar i to bi za osobe koje su primjerice smještene u organiziranom stanovanju, bio puno kvalitetniji oblik života. Tijekom rasprava istaknuto je da postoji određeni sustavi vrijednosti, da se paradigme u životu mijenjaju i da treba nešto učiniti kako bi se negativni stavovi vezani za deinstitutionalizaciju u budućnosti promijenili. Jedan je od zaključaka kako se tu radi o potrebi promijene svijesti. Dodatnu pažnju i napore danas treba usmjeravati edukaciji osoblja, pri čemu treba računati i na otpore zaposlenika prema nečemu novom.

2. Razlog uvrštavanje teme **ranih intervencija** u dnevni red Stručnog savjeta nisu bila samo zapažanja UN-ovog Odbora za prava osoba s invaliditetom, pa niti činjenica kako u RH nemamo sustav rane intervencije dostupan svakom djetetu koji ima neku teškoću u razvoju ili neki oblik psiho socijalnih rizika, nego da trenutno imamo samo formalno ugrađenu uslugu rane intervencije kao odredbu u Zakonu o socijalnoj skrbi. Međutim, dobro je poznato da i sustav obrazovanja i sustav zdravstva također pružaju neke usluge rane intervencije. Ipak, nemamo to sve izgrađeno kao sustav i pri tome nedostaje definirani međusektorski pristup u prirodnom okruženju djeteta da bismo mogli ostvariti najbolje moguće razvojne rezultate za svako pojedino dijete do njegove treće godine (kada je to najvažnije), odnosno do djetetovog polaska u školu. Veliki je problem da djeca odrastaju bez rano interventnih mjera i da je potom kasno učiniti to što je sve trebalo učiniti u ranoj dobi. Tijekom rasprava istaknuto je kako se rana intervencija u ovom trenutku baš i ne može vidjeti na području gluhoće. Kod gluhoće mora se imati u vidu da postoje slučajevi gluhih roditelja s gluhom djecom i slučajevi čujućih roditelja s gluhom djecom. To su dvije izuzetno različite skupine, tako da se danas vrlo često navodi kako nešto trebamo, ali pri tome nema razumijevanja za koga zapravo nešto tražimo. Gluhoća je izrazito heterogena po svom mjestu, vremenu i etimologiji okolnosti gdje je nastala. Nažalost, zaključeno je kako je zdravstvo dominantno u ranoj intervenciji kod gluhe djece, ali to nikako ne može biti rješenje. Cilj bi trebao biti uključiti i educirati socijalne radnike u centrima za socijalnu skrb i to primjenom Vilibaldovog pristupa (gdje je prvi znakovni jezik bez obzira da li su roditelji gluhi ili čujuć). Također, jedan od zaključaka članova Stručnog savjeta jest da bi rana intervencija treba krenuti već od rodilišta, a da roditelj u ranoj intervenciji treba biti na prvom mjestu, osobito tijekom prve tri godine djetetovog života. Stručnjaci će danas raditi s djetetom, a vrlo rijetko će netko uključiti roditelja i učenjem ga uputiti kako nešto primjerice samostalno vježbati sa svojim djetetom. Imamo pozitivne primjere iz susjedstva, gdje primjerice u Sloveniji (konkretno u Ljubljani), svako jutro čitavi tim različitih stručnjaka razmatra posebno i pojedinačno svako dijete. Kod nas moramo još uvijek obilaziti različite stručnjake po različitim mjestima. Upravo je tu prepoznat problem međusektorske povezanosti, jer svatko ima svoju sektorsku zatvorenost, što se ne može rješavati stihijskim grupama. Drugi prepoznati problem je profesionalna zatvorenost, jer izostaje međustručnjačka suradnja. Nakon rasprave zaključeno je da svima mora biti zajednički standard, i to utvrdit što je to minimum za svako dijete s razvojnim rizikom i da bude dostupno podjednako na cijelom području države.

U prosincu 2017. godine objavljen je Javni poziv i izbor članova 2. saziva Stručnog savjeta pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2018. godinu. Izabrane članice i članovi izabrani su na razdoblje od dvanaest mjeseci. Među članovima su osobe s invaliditetom, osobe koje zagovaraju

prava osoba s invaliditetom, predstavnici akademske zajednice i predstavnici organizacija, saveza i udruga osoba s invaliditetom.

4. PRIJEDLOZI I PREPORUKE ZA IZMJENE I DOPUNE PROPISA

Od 2015. godine državna tijela prijedloge propisa za koje su nadležna objavljuju putem javnog savjetovanja na servisu e-Savjetovanje. Tijekom 2017. godine sudjelovali smo u 21 e-Savjetovanju.

Osim navedenog, pravobraniteljica je dala i 43 mišljenja i/ili prijedloga izmjena i dopuna 31 propisa (zakona, podzakonskih akata, nacionalnih planova, strategija i izvješća o provedbi međunarodnih dokumenata), od čega na vlastitu inicijativu 17 prijedloga izmjena i dopuna u 14 propisa. Ostala mišljenja i prijedlozi su dani na traženje nadležnih institucija te na temelju prijedloga pojedinaca i udruga. Prije predlaganja određenih izmjena ili dopuna, pravobraniteljica je sudjelovala ili inicirala više od 30 sastanaka.

Predstavnici ureda su također kao promatrači sudjelovali na raspravama vezano uz provođenje operativnih programa Konkurentnost i kohezija 2014. - 2020. te Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020.

Osim navedenog, Ured je uputio niz preporuka državnim tijelima, jedinicama lokalne i regionalne samouprave, kao i drugim pravnim i fizičkim osobama u svrhu uklanjanja predrasuda, promjena stavova i mišljenja o sposobnostima i mogućnostima osoba s invaliditetom, nudeći konkretne prijedloge kako da se poboljša kvaliteta života djece i odraslih osoba s invaliditetom u lokalnim sredinama.

Detaljnije obrade navodimo u područjima ovog izvješća.

I. e-SAVJETOVANJA

Nacrt prijedloga Iskaza o procjeni učinaka Nacrta prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sigurnosti prometa na cestama, Ministarstvo unutarnjih poslova, od 22.12. 2016. do 22.01.2017.,

1 prijedlog - 1 odbijen.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o gradnji, Ministarstvo graditeljstva i prostornoga uređenja, od 22.12.2016. do 06.01.2017., **1 prijedlog - 1 odbijen.**

Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj skrbi, s Konačnim prijedlogom Zakona, Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, od 27.12.2016. do 27.01. 2017., **2 prijedloga - 2 primljena na znanje.**

Savjetovanje o konačnom prijedlogu Zakona o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti, Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava, od 23.01. do 07.02.2017.,

4 prijedloga - 4 odbijeno.

Javno savjetovanje o Nacrtu prijedloga Zakona o regulaciji tržišta željezničkih usluga i zaštiti prava putnika u željezničkom prijevozu, Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture, od 14.02. do 17.03. 2017., **1 prijedlog - 1 prihvaćen.**

Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama zakona o roditeljskim potporama, Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, od 24.03. do 24.04.2017.,

1 prijedlog - 1 djelomično prihvaćen.

Savjetovanje o Prijedlogu zakona o izmjenama i dopunama Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava, od 03.04. do 02.05. 2017., **8 prijedloga - 1 prihvaćen, 1 primljeno na znanje, 1 djelomično prihvaćen, 5 odbijeno.**

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sigurnosti prometa na cestama, Ministarstvo unutarnjih poslova, od 12.04. do 27.04. 2017., **1 prijedlog - 1 primljeno na znanje.**

Savjetovanje s javnošću za Nacrt prijedloga Uredbe o raspisivanju javnog natječaja i internog oglasa u državnoj službi, Ministarstvo uprave, od 24.04. do 15.05.2017.,

10 prijedloga - 1 prihvaćen, 5 primljeno na znanje, 4 odbijeno.

Savjetovanje sa zainteresiranom javnošću o Nacrtu Odluke o uvjetima za prijam učenika u učeničke domove u školskoj godini 2017./2018., Ministarstvo znanosti i obrazovanja, od 05.05. do 20.05. 2017., **2 prijedloga - 1 prihvaćen, 1 odbijen.**

Savjetovanje s javnošću o Nacrtu prijedloga zakona o obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu, Ministarstvo poljoprivrede, od 09.05. do 09.06. 2017.,

3 prijedloga - 2 djelomično prihvaćena, 1 odbijen.

Savjetovanje o Nacrtu Nacionalnog programa razvoja palijativne skrbi u Republici Hrvatskoj 2017. - 2020., Ministarstvo zdravstva, od 09.05. do 08.06., izvješće je objavljeno 10.10. 2017.,

1 prijedlog - 1 djelomično prihvaćen.

Nacrt prijedloga Zakona o pravobranitelju za djecu, s Konačnim prijedlogom zakona, Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, od 18.05. do 05.06. 2017.,

1 prijedlog - 1 djelomično prihvaćen.

Savjetovanje o Nacrtu Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije za razdoblje od 2017. do 2019. godine, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske, od 19.05 do 03.06. 2017., nema izvješća koje je bilo očekivano 10.06. 2017., izvješće je objavljeno 08.08. 2017., **1 prijedlog - 1 primljen na znanje.**

Savjetovanje o Nacrtu Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije za razdoblje od 2017. do 2022., Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske, od 19.05 do 03.06. 2017., nema izvješća koje je bilo očekivano 10.06. 2017., izvješće je objavljeno 08.08. 2017.,

1 prijedlog - 1 primljen na znanje.

Javno savjetovanje o Nacrtu prijedloga zakona o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji, Ministarstvo hrvatskih branitelja, od 23.06. do 23.07. 2017., izvješće objavljeno 19.09. 2017., **14 prijedloga - 2 prihvaćena, 1 primljen na znanje, 11 odbijeno.**

Pravilnik o standardima za pružanje socijalnih usluga, Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, od 23.06. do 22.07. 2017., izvješće se očekuje 27.08. 2017., **nije objavljeno.**

Savjetovanje o Nacrtu prijedloga Iskaza o procjeni učinaka propisa za Zakon o zdravstvenoj zaštiti, Ministarstvo zdravstva, od 17.07. do 15.09. 2017., izvješće se očekuje 18.09. 2017., **nije objavljeno.**

Savjetovanje o Nacrtu prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj skrbi, Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, od 15.09. do 15.10. 2017., izvješće objavljeno 7. studenoga 2017., **6 prijedloga - 6 primljeno na znanje.**

Savjetovanje o Prijedlogu Plana zakonodavnih aktivnosti Ministarstva unutarnjih poslova za 2018. godinu, od 24.10. do 07.11., izvješće objavljeno 28. studenoga 2017. godine,

1 prijedlog - 1 odbijen.

Savjetovanje o Prijedlogu pravilnika o izmjeni Pravilnika o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom, Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava, 17.10. do 15.11. 2017., izvješće objavljeno 23. studenoga 2017., **3 prijedloga - 2 odbijena, 1 primljen na znanje.**

e-Savjetovanja na kojima je POSI sudjelovao	Neobjavljena izvješća	Ukupno predloženo odredbi	Prihvaćeno	Djelomično prihvaćeno	Primljeno na znanje	Odbijeno
21	2	62	6	6	19	31

2. Prijedlozi izravno dostavljeni pisanim putem nadležnim tijelima:

Ugovor između Hrvatske radiotelevizije i Vlade RH za razdoblje od 01.siječnja 2018. do 31. prosinca 2022., Ministarstvo kulture, donesen 2017., **3 prijedloga - 1 prihvaćen, 1 djelomično prihvaćen i 1 odbijen.**

Prijedlog izmjene Zakona o socijalnoj skrbi, Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, **3 prijedloga - 1 prihvaćen, 1 djelomično prihvaćen, 1 odbijen.**

Nacrt prijedloga iskaza o procjeni učinaka propisa na nacrt prijedloga Obiteljskog zakona s tezama, Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, **više prijedloga - u tijeku.**

Zakon o ravnopravnosti spolova, Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, donesen u 2017., **opće mišljenje.**

Pravilnik o posebnom porezu na motorna vozila, Ministarstvo financija, donesen u 2017.,

više prijedloga - djelomično prihvaćeni.

Nacrt prijedloga zakona o arhivskom gradivu i arhivima, Ministarstvo kulture, donesen u 2017., **opće mišljenje.**

Nacrt prijedloga Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, Ministarstvo pravosuđa, donesen u 2017., **4 prijedloga - svi prihvaćeni.**

Prijedlog izmjene Zakona o obveznim odnosima, Ministarstvo pravosuđa, donesen u 2017., **2 prijedloga, 2 prihvaćena.**

Prijedlog Uredbe o metodologijama vještačenja, Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava, donesen u 2017., **više prijedloga - djelomično prihvaćeni.**

Izmjena i dopuna Zakona o državnim maticama i provedbenih propisa, Ministarstvo uprave, donesen u 2017., **1 prijedlog - nije prihvaćen.**

Strategija znanosti, obrazovanja i tehnologije i Nacrt Akcijskog plana, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, **opće mišljenje.**

Pravilnik o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, u proceduri, **više prijedloga, nije još donesen.**

Odluka o autotaksi prijevozu Grada Zagreba, Grad Zagreb, donesena u 2017., **1 prijedlog - 1 prihvaćen.**

Izmjena Zakona o socijalnoj skrbi, kolovoz 2017.- **2 prijedloga - 2 primljena na znanje**

Prijedlog izmjene Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, studeni 2017.

1 prijedlog - nemamo povratnu informaciju.

Podrška udruzi Sjena u izmjeni Zakona o socijalnoj skrbi., **1 prijedlog - primljeno na znanje.**

Prijedlog Zakona o etičkom sustavu u javnom sektoru, Ministarstvo uprave, **10 prijedloga, nije još donesen.**

Prijedlog Pravilnika o osposobljavanju kandidata za vozača, Ministarstvo unutarnjih poslova, **1 prijedlog - nije prihvaćen.**

Čl. 86. Zakona o izvršavanu kazne zatvora, Ministarstvo pravosuđa, **1 prijedlog - nije prihvaćen.**

Osim navedenog, pravobraniteljica je sudjelovala u stručnim raspravama vezano uz npr. Nacionalni plan za borbu protiv diskriminacije 2017. - 2019., Nacionalnu strategiju zaštite od nasilja u obitelji 2017.-2022., Konvenciju Vijeća Europe o sprječavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, Uredbu o metodologijama vještačenja, Pravilnik o pomoćnicima u nastavi, Zakon o sigurnosti prometa na cestama, Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, Zakon o psihoterapiji i dr.

4.1. PREPORUKE I UPOZORENJA

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom tijekom 2017. godine uputila je 466 preporuka/upozorenja jedinicama lokalne i regionalne samouprave, tijelima državne vlasti i drugim pravnim osobama te 218 preporuka upućenih u pojedinačnim slučajevima.

U nastavku navodimo sažetke nekih od preporuka:

Preporuke u raznim područjima

MMPI-u kao nadležnom tijelu slijedom zaključaka s Okruglog stola Udruga paraplegičara i tetraplegičara Osječko-baranjske županije u okviru projekta ParkirOs, dostavili smo preporuku o uklanjanju danas nevažećih naljepnica kojima su se nekad označavala osobna vozila osoba s invaliditetom koja su bila oslobođena od plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta. Naime, u situacijama na terenu ove se naljepnice neosnovano poistovjećuje sa znakom pristupačnosti i uvode nepotreban nered u primjeni i kontroli prometa u mirovanju kada je riječ o parkiranju na parkirnim mjestima rezerviranim za vozila osoba s invaliditetom na temelju prava na znak pristupačnosti.

Povodom informacijama prikupljenih tijekom obilazaka objekata i prostora u kojima borave osobe s invaliditetom, kako osobe smještene u ustanovama socijalne skrbi uz ostale oblike isključenosti iz života zajednice nemaju niti mogućnost korištenja interneta kao osnovnog komunikacijsko-informacijskog alata, dostavili smo preporuku **MDOMSP-u**, kao i informacije o mogućnostima

osiguravanja pristupa internetu. Naime, kako bi se omogućilo da i osobe s invaliditetom smještene u ustanovama socijalne skrbi imaju mogućnost pristupa internetu, izvijestili smo ovo nadležno tijelo kako se u sklopu EU operativnog programa Koherentnost i kohezija, investicijskog prioriteta 2A, specifični cilj 2a1 predviđa Razvoj infrastrukture širokopojasne mreže sljedeće generacije u područjima bez infrastrukture širokopojasne mreže i bez dovoljno komercijalnog interesa, a sve s ciljem ostvarivanja maksimalnog povećanje socijalne i ekonomske dobrobiti. Konkretno, kako su prihvatljivi prijavitelji na pozivu za dodjelu bespovratnih sredstava u okviru navedenog Specifičnog cilja 2a1 JLP(R)S, nakon konzultacija s MRRFEU-om, preporučili smo da nadležno Ministarstvo o tome izvijesti ustanove u kojima su smještene osobe s invaliditetom, kako bi se povezali s nadležnim JLP(R)S-ovima i uključili u listu javnih korisnika.

Odgoj i obrazovanje

Preporuke Ministarstvu znanosti i obrazovanja

-Kapacitiranje uprava i službi

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom upoznata je s više slučajeva djece za koju do početka školske godine nije doneseno drugostupanjsko rješenje o školovanju učenika s teškoćama u razvoju. To se posebno negativno odražava na polaznike prvih razreda osnovne škole, obzirom da je početak školovanja izuzetno značajan događaj u životu svakog djeteta i roditelja, posebno djeteta s teškoćama u razvoju. Postupak određivanja oblika školovanja i svi daljnji postupci za osiguravanje primjerenih uvjeta za učenike s teškoćama u razvoju trebaju biti provedeni pravovremeno od strane svih sudionika, pa i nadležnog **MZO-a**. Predlažemo da se poduzmu sve potrebne mjere i aktivnosti kako bi se unutarnjim ustrojem **MZO-a** i kapacitiranjem uprava i službi čiji se djelokrug rada direktno odražava na položaj učenika s teškoćama u razvoju, osiguralo kvalitetnije ostvarivanje prava učenika s teškoćama u razvoju na inkluzivno obrazovanje.

- Preporuke za Pravilnik o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima

U dijelu odredbi kojima se definira podrška pomoćnika u nastavi i stručnog komunikacijskog posrednika predložili smo da se taj oblik podrške odredi kao oblik razumne prilagodbe. Osiguravanje pomoćnika u nastavi i stručnog komunikacijskog posrednika predstavlja jedan od oblika razumne prilagodbe odnosno podešavanja odgojno-obrazovnog okruženja kako bi se s obzirom na individualne potrebe učenika s teškoćama u razvoju osiguralo njihovo sudjelovanje u odgojno-obrazovnom procesu na ravnopravnoj osnovi s drugim učenicima i time spriječila njihova diskriminacija na osnovi invaliditeta. Načelo razumne prilagodbe podrazumijeva osiguravanje potpore pomoćnika u nastavi i stručnog komunikacijskog posrednika sukladno utvrđenim individualnim potrebama, funkcionalnim sposobnostima i postignutoj razini samostalnosti učenika s tendencijom osamostaljivanja učenika u školskoj sredini. Cilj potpore pomoćnika u nastavi i stručnog komunikacijskog posrednika je izjednačavanje mogućnosti učenika s teškoćama u razvoju po načelu razumne prilagodbe u svrhu osiguravanja njemu primjerenog odgoja i obrazovanja, odnosno sudjelovanje u onom sustavu komunikacije koji preferira gluhi, nagluhi ili gluhoslijepi učenik. Osiguravanje ovih oblika razumne prilagodbe ne pretpostavlja oslobađanje učenika s teškoćama u razvoju od obavljanja određenih zadataka i snižavanje ishoda učenja, već samo prilagodbu načina njihova ostvarivanja. Osiguravanje pomoćnika u nastavi i stručnog komunikacijskog posrednika ne oslobađa obaveze osiguravanja i svih ostalih potrebnih oblika razumne prilagodbe u odgojno-obrazovnom okruženju.

Centrima za odgoj i obrazovanje uputili smo preporuke te zatražili očitovanja o korištenju asistivne tehnologije u svakodnevnom radu s djecom s teškoćama. Kako bi učenicima s teškoćama mogli osigurati inkluzivno obrazovanje i iskoristiti njihove preostale sposobnosti u svrhu izgradnje potencijala, kompetencija i vještina, nužno je da im sukladno njihovim individualnim potrebama osiguramo adekvatan oblik podrške. Smatramo da je asistivna tehnologija upravo jedna od tih važnih oblika, a što je naš sustav obrazovanja uglavnom prihvatio i primjenjuje. Kako smo upoznati da i u redovnim i u posebnim programima djeca rade na mnogim različitim tehnologijama, a kako bismo

poboljšali sustav i upoznali se s određenim specifičnostima, načinima i odlukama o korištenju tehnologija uputili smo preporuku te zatražili informacije/očitovanja o navedenom.

Zdravstvo

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je temeljem pritužbe Udruge „OKO“ uputila preporuku **HZZO-u** kako bi se lijekovi za epilepsiju čiji smo popis priložili, stavili na osnovnu listu lijekova odnosno da roditelji djece s teškoćama u razvoju ne plaćaju navedene lijekove.

Na osnovu medijskih saznanja i pritužbi roditelja, pravobraniteljica je uputila preporuku **MZ-u** za osnivanje palijativne skrbi za djecu s teškoćama u razvoju u Republici Hrvatskoj.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom već godinama ukazuje na nedostatak stručnih kadrova u zdravstvenim ustanovama u radu sa djecom s teškoćama u razvoju. Nakon medijskih saznanja te od roditelja kao i udruge koja okuplja radne terapeute saznali smo da je u planu smanjivanje broja radnih mjesta, a time i radnih terapeuta kojih je i ovako nedovoljan broj kako u **KBC-u Osijek** tako i na području cijele Slavonije i Baranje. S obzirom na navedeno uputili smo preporuku za zapošljavanje radnih terapeuta **MZ-u i KBC-u Osijek**.

Na temelju višegodišnjih zalaganja za izgradnju centra koji bi trebao na jednom mjestu omogućiti kvalitetnije liječenje i rehabilitaciju osoba sa spinalnim ozljedama, uputili smo preporuku **MZ-u** za osiguravanje financiranja realizacije projekta izgradnje/osnivanja Spinalnog centra „Junona“ u Varaždinskim toplicama.

Nastavljajući aktivnosti vezano za poboljšanje bolničkih smještajnih uvjeta u Zavodu za dječju i adolescentnu psihijatriju KBC Osijek, a koje se renoviralo u 2017. godini, preporučili smo **MZ-u i KBC-u Osijek** poduzimanje daljnjih konkretnih radnji kako bi se renovirao i opremio prostor te završio u žurnom roku završilo u što kraćem roku s ciljem pružanja što primjerenije skrbi djeci i adolescentima s mentalnim poteškoćama sukladno propisanim obvezama države koje proizlaze iz čl. 25. i čl. 26. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

Imajući u vidu odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom uputili smo preporuku **HZZO-u** da se razmotre prijedlozi te da se uvažavaju smjernice za otklanjanje postojećih poteškoća. Cilj je preporuke podizanje kvalitete stomatološke zaštite djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom, uvažavajući pri tome specifičnosti invaliditeta uz uvažavanje dodatnog napora u smislu pružanja usluga zdravstvenih radnika, a vezano uz Dijagnostičko-terapijski postupak (DTP) kod djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom.

Na temelju pritužbi osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama u razvoju, uputili smo preporuku i dali podršku udrugama i pojedincima te upozorili **HZZO** na dostupnost, cijenu i kvalitetu ortopedskih pomagala koja se nalaze na Popisu pomagala te potrebu revidiranja Popisa.

Na osnovu višegodišnjih zalaganja te pritužbi teško oboljele djece i osoba s invaliditetom, uputili smo preporuke **Vladi RH, MZ-u i HZZO-u** te dali podršku organizacijama civilnog društva koje zagovaraju i traže da se podmire troškovi lijekova, liječenja, pomagala i rehabilitacije koji nisu na listi/popisu HZZO-a. Većina navedenih usluga su nedostupne zbog visoke cijene. Mnoge obitelji čiji su članovi djeca ili odrasle osobe ne mogu podmiriti troškove liječenja da bi se spriječilo daljnje pogoršanje stanja. Nerijetko u takvim obiteljima jedan od roditelja/supružnika ili ima status roditelja/njegovatelja ili ostvaruje pravo na rad u skraćenom radnom vremenu radi njege djeteta čime su im prihodi smanjeni. Poznato je da su mnoge obitelji čiji su članovi osobe s invaliditetom siromašne i socijalno deprivirane. U porastu je broj osoba koje žive kao samci ili u ustanovama gdje su im prihodi često svedeni samo na 100,00 kn koje primaju iz sustava socijalne skrbi. Stoga smo predložili žurno donošenje odluke o financiranju skupih lijekova, osnivanje pravne osobe - fonda,

zaklade ili sl. koja će imati različite izvore financiranja (proračunska sredstva, sponzorstva, donacije, sredstva ESF i dr.), čiji će rad biti transparentan, javan i dostupan svakom građaninu RH u potrebi radi podmirivanja individualnih troškova lijekova, liječenja, pomagala i rehabilitacije koji nisu na listi/popisu HZZO-a te izmjenu podzakonskih akata i pojednostavljenje procedura uvrštavanja lijekova i pomagala na listu/popis HZZO-a.

Uvidom u mrežne stranice MRRFEU-a, pravobraniteljica je došla do saznanja o dodjeli bespovratnih sredstava bolnicama na području Hrvatske u ukupnom iznosu od 574.898.608,13 kn. Ugovori o dodjeli bespovratnih sredstava sklopljeni su sa 12 zdravstvenih ustanova, a među kojima je i Klinička bolnica Sveti duh u Zagrebu. Kako to proizlazi iz navoda sa navedene mrežne stranice, ali i iz navoda iz medija, troškovi se odnose na infrastrukturne radove, nabavu medicinske opreme te nadoknadu za administrativno provođenje projekta. S obzirom da su zaprimljene pritužbe na pristupačnost navedene bolnice, pravobraniteljica je uputila preporuku **KB Sveti Duh u Zagrebu** i **MZ-u** te je zatražila poduzimanje radnji u svrhu otklanjanja nepravilnosti.

Na temelju pritužbi i iskustva u radu u području zdravstva, a na temelju zaključaka sa sastanka održanog u Uredu pučke pravobraniteljice sa **Specijalnim izvjestiteljem UN-a za područje zdravlja g. Purasom**, pravobraniteljica je uputila preporuku, odnosno opisana područja na koja se pravobraniteljica osvrnula tijekom sastanka, a koja bi trebalo unaprijediti u RH.

Na temelju pritužbi pojedinaca te udruga održan je sastanak s predstavnicima HZZO-Direkcije, MZ-a, Hrvatske udruge paraplegičara i tetraplegičara (HUPT) i Udruge paraplegičara i tetraplegičara Osječko-baranjske županije (UPIT). Pri tome su usvojeni određeni zaključci koji se odnose na liječenje dekubitalnih rana u zdravstvenim ustanovama na području RH. Pravobraniteljica već dugi niz godina upozorava na postojanje neadekvatne skrbi u pogledu liječenja dekubitalnih rana. Budući da je neizvjesno kada će se započeti s izgradnjom Spinalnog centra pravobraniteljica i predstavnici udruga su iznijeli mišljenje kako smatraju potrebnim na neki način organizirati liječenje u pojedinim bolnicama kako bi rane mogle zacjeljivati u kontroliranim uvjetima. Kako u RH ne postoji jedinstveni centar u kojem bi se rješavala sva pitanja dekubitalnih rana, potrebno je odrediti koje će bolnice u RH biti centri za sanaciju dekubitalnih rana. S obzirom na navedeno, uputili smo preporuku **MZ-u i HZZO-u** kako bi se ovo pitanje što žurnije riješilo. Problematika je kompleksna i obuhvaća ne samo liječenje, već i adekvatnu skrb, stručno osoblje te opremljenost antidekubitalnim pomagalima.

Osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju ne osiguravaju se sva potrebna ortopedska pomagala u okviru zdravstvenog osiguranja o čemu je Ured pravobraniteljice i tijekom 2017. godine učestalo zaprimao pritužbe. Uglavnom se osobe s invaliditetom pritužuju na obvezu nadoplate velikih novčanih iznosa za potrebno pomagalo odobreno od strane HZZO-a ili se pritužuju na činjenicu da se pojedino pomagalo uopće ne nalazi na Popisu pomagala. Dugoročno gledajući, pravovremenom dostupnošću odgovarajućih pomagala smanjuju se troškovi cjelokupnog sustava koji kasnije proizlaze iz potreba osiguravanja osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju drugih oblika potpora i prilagodbi. Sagledavajući navedeno, pravobraniteljica je uputila preporuku **HZZO-u i MZ-u** navodeći probleme vezane uz zamjenu vanjske jedinice govornog procesora, revidiranje liste lijekova, prenosivi sustav za kisik te elektroničko povećalo, te je zatražila da se revidiraju propisi u navedenom području.

Socijalna zaštita

Preporuke MDOMSP-u

- Donošenje Zakona o inkluzivnom dodatku

Zakon o inkluzivnom dodatku već se nekoliko godina najavljuje kao velik zaokret u politici za osobe s invaliditetom i osobe s invaliditetom od njega puno očekuju. Unatoč činjenici da je Zakonom o socijalnoj skrbi iz 2011. godine uvedena odredba o donošenju Zakona o inkluzivnom dodatku do kraja 2013. godine, vidljivo je da se nije kontinuirano radilo na njegovom donošenju, te isti nije donesen niti u 2017. godini. Pravobraniteljica je uputila preporuku **MDOMSP-u** te zatražila očitovanje jer

smatra da je svrha uvođenja inkluzivnog dodatka prije svega izjednačavanje položaja osoba s invaliditetom s drugim osobama odnosno osobama bez invaliditeta. Invaliditet sam po sebi iziskuje dodatne troškove radi uključivanja u život zajednice, osoba s invaliditetom ne može bez dodatne potpore i troškova sudjelovati u obrazovanju, zapošljavanju, korištenju slobodnog vremena, korištenju javnih usluga i sadržaja. Upravo iz tog razloga inkluzivni dodatak ne smije ovisiti o prihodu i imovini pojedinca te ne smije biti socijalna naknada. To proizlazi iz Ustava RH koji obvezuje na posebnu skrb za osobe s invaliditetom, te Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, koja već u uvodnim odredbama ističe potrebu omogućavanja osobama s invaliditetom puno i ravnopravno sudjelovanje u životu zajednice. Ova naknada se ne smije promatrati kroz prizmu socijalnog davanja, već kao dodatak koji potiče aktivno sudjelovanje i osigurava njihov stvarni doprinos u razvoju zajednice. Smatramo da stav da će inkluzivni dodatak biti veliki trošak za državu ne stoji. Stoga očekujemo nastavak djelovanja na navedenom nacrtu i njegovo žurno donošenje.

- Donošenje Zakona o asistenciji

Za razliku od prava na status roditelja njegovatelja, usluga asistencije potiče aktivnost i autonomiju osobe s invaliditetom. Projekt osobne asistencije, koji se već gotovo 10 godina osigurava osobama s invaliditetom, pokazao je do sada puno opravdanje i ne mjerljive prednosti u ostvarenje principa neovisnog življenja osoba s invaliditetom, ali je isto tako pokazao svu nedostatnost isključivo projektnog načina ostvarivanja ove usluge. Zakonski bi trebalo urediti i institucionalni okvir za priznavanje asistenta te provođenje postupaka za odobravanje asistenta povjeriti javnoj ustanovi, obzirom da se dosadašnji način kroz udruge kao nositelje postupka za osiguravanje osobnog asistenta, pokazao višestruko nedostatnim. Ova aktivnost za određeni broj udruga predstavlja opterećenje za koje udruge nemaju dovoljne kapacitete. Nadalje, smatramo bitnim zakonskim okvirom urediti krug korisnika, opseg usluge i sustavno financiranje. Što se tiče opsega usluge, nedvojbeno je da bi budući zakonski okvir trebao predvidjeti prije svega individualne potrebe svake pojedine osobe, bilo da se radi o kontinuiranoj podršci ili privremenoj potrebi u određenim okolnostima. Prema našim iskustvima i saznanjima iz dosadašnjeg razdoblja, sigurni smo da ima prostora za definiranje različitog obima usluge, jer odrediti uslugu na 80 sati mjesečno ne odražava svrhu i ulogu asistencije u neovisnom življenju osobe s invaliditetom.

- Razvoj usluga podrške životu u zajednici i nastavak deinstitutionalizacije

Deinstitutionalizacija i transformacija ustanova kao proces napuštanja modela zbrinjavanja osoba s invaliditetom u rezidencijalnim ustanovama s velikim brojem osoba uglavnom u izoliranim područjima, pretpostavlja jačanje drugih oblika podrške osobama s invaliditetom. Nakon dugog niza godina razvijanja svijesti o potrebi poštivanja ljudskih prava, nakon snažnih napora stručnjaka da model ljudskih prava implementiraju u svakodnevnom radu, zastrašuje i sama mogućnost da bi se zbog prepreka na koje se očekivano nailazilo u tom procesu i pod izgovorom nedostatka resursa, javne politike prema osobama s invaliditetom ponovo mogle temeljiti na medicinskom modelu, paternalizmu i restrikcijama i u konačnici dokazanom kršenju ljudskih prava. Obaveza države je utvrditi smjernice budućih politika te planove i aktivnosti za implementaciju odredbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Te odredbe osobama s invaliditetom osiguravaju pravo na izbor, jednakost i nediskriminaciju, prava na pristup uslugama za potporu u njihovom domu i za uključenje u zajednicu, te za sprečavanje izolacije i segregacije iz zajednice kao i aktivnosti i planove koji se odnose na širenje usluge organiziranog stanovanja i aktivnosti usmjerenih na širenje različitih socijalnih usluga za podršku neovisnom življenju osoba s invaliditetom, posebno usluge boravka, asistencije i usluga koje se osiguravaju korisnicima u njihovom domu.

- Transformacija obiteljskih domova

Nakon obilazaka obiteljskih domova utvrđeni su određeni propusti vezani uz brigu za osobe s invaliditetom odnosno povrede njihovih prava sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom (Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 06/07, 03/08 05/08) stoga je potrebno preispitivanje instituta smještaja u obiteljskim domovima, jer je takav oblik smještaja neprikladan za odrasle osobe

s intelektualnim ili psiho-socijalnim teškoćama. Obiteljski domovi u kojima osobe s invaliditetom žive segregirane i izolirane, depersonalizirane i pasivne, bez prava da same kontroliraju vlastiti život, donose odluke ili vrše odabire o načinu života, provodeći vrijeme bez osmišljenih aktivnosti, predstavljaju neprihvatljiv izbor za skrb za mlađe osobe s intelektualnim i mentalnim oštećenjima, te preporučujemo da se ovaj oblik zbrinjavanja korisnika zamijeni organiziranim stanovanjem uz podršku. Smještaj u obiteljski dom za ovu kategoriju korisnika treba za centre za socijalnu skrb postati posljednji izbor, a sustav socijalne skrbi, odnosno MDOMSP, treba što prije u planove deinstitucionalizacije i transformacije ustanova uključiti i privatne obiteljske domove.

- Standardi kvalitete i ugovaranje socijalnih usluga

Zakonom o socijalnoj skrbi („Narodne novine“, br. 157/13, 152/14, 99/15, 52/16,16/17 i 130/17) predviđeno je usklađivanje svih pružatelja socijalnih usluga u mreži s minimalnim standardima kvalitete socijalnih usluga, te izdavanje ocjene usklađenosti sa standardima. Na temelju ocjene usklađenosti sa standardima socijalnih usluga ulazi se u postupak pregovaranja o vrsti, količini i cijeni usluge ovisno o postignutom rangu pojedinog pružatelja. Zakonom su definirani i rokovi u kojima će se donijeti mjerila i standardi, te raspisati javni poziv za podnošenje ponuda za dodjelu ocjene o usklađenosti sa standardima socijalnih usluga, što u konačnici rezultira i sklapanjem ugovora između Ministarstva i najpovoljnijih pružatelja usluga sukladno potrebama u mreži. S obzirom na problematiku pravobraniteljica je uputila preporuku nadležnom Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku te između ostalog navela kako smatramo da je širenje lepeze socijalnih usluga jedna od prioritarnih zadaća Ministarstva. Stoga je potrebno definirati okvir, unutar kojeg će biti moguće jednostavnije licenciranje i efikasnije nadziranje kvalitetnih pružatelja socijalnih usluga. Podsjećamo kako je razvoj dostupne mreže socijalnih usluga obveza koju imamo kao civilizirano društvo i koju smo iz istog razloga i preuzeli ratifikacijom Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Mišljenja smo kako je uspostava standarda kvalitete socijalnih usluga, kao i transparentnost svih postupaka vezanih uz licenciranje, ocjenjivanje i ugovaranje pružatelja socijalnih usluga neizostavan korak u osiguravanju dostupnosti podrške neovisnom življenju osoba s invaliditetom. Stoga smo predložili da se žurno pokrenu i u najkraćem mogućem roku dovrše potrebni procesi za postizanje transparentnog sustava za ocjenu kvalitete socijalnih usluga.

- Izmjene odredbi Zakona o socijalnoj skrbi

Tijekom 2017. godine pravobraniteljica je u više navrata predlagala izmjene Zakona o socijalnoj skrbi. Na temelju pritužbi osoba s invaliditetom uputila je nadležnom Ministarstvu mišljenje/preporuku o potrebnim izmjenama, vodeći računa o obavezama koje proizlaze iz odredbi Konvencije o pravima s invaliditetom. Potrebna je izmjena odredbe prema kojoj se **osobna invalidnina** umanjuje za prihod. Smatramo da ovakvim zakonskim određenjem osobna invalidnina gubi svoje značenje kao naknade koja izjednačava mogućnosti osoba s invaliditetom u odnosu na one bez invaliditeta. Pogotovo kada je granica „*dozvoljenog bogatstva*“ upravo iznos osobne invalidnine, odnosno 1 250,00 kn. Invalidnina se ne smije umanjivati za bilo kakav prihod osobe i ne treba biti socijalna naknada. Ustav RH nalaže posebnu skrb za osobe s invaliditetom, stoga se osobna invalidnina treba ograničiti samo određenom težinom invaliditeta.

Roditelji osobe s najtežom vrstom invaliditeta kojima je prvenstveno potrebna njega, imaju mogućnost ostvariti **pravo na status roditelja njegovatelja**. Vezano uz definiranje kruga osoba - korisnika ovog prava i definiranje težine invaliditeta, pravobraniteljica je uputila prijedlog Ustavnom sudu RH smatrajući da sadašnje odredbe diskriminiraju jedan krug osoba s najtežim invaliditetom, a predložila je i da se uredi odredbe o prestanku ovog prava, koje nisu odgovarajuće regulirane. Sporne su i odredbe koje unatoč utvrđenom najtežem invaliditetu onemogućavaju roditelju djeteta ostvarivanje ovog prava ukoliko dijete duže od četiri sata boravi u predškolskoj, obrazovnoj ili zdravstvenoj ustanovi, domu socijalne skrbi ili kod drugog pružatelja usluga. Takvo ograničenje diskriminira u najvećoj mjeri djecu, koja ukoliko im je osigurana skrb od strane roditelja ili njegovatelja ne mogu istodobno biti uključeni u određene školske i rehabilitacijske programe duže od

četiri sata. Stoga smo u posljednjoj izmjeni Zakona o socijalnoj skrbi predložili da se roditeljima omogući korištenje prava na status roditelja njegovatelja i za vrijeme dok ostvaruju određene usluge u poludnevnom trajanju - do šest sati dnevno. Isto tako, uputili smo i prijedlog kojim se ostavlja mogućnost šireg izbora osobe njegovatelja. Stoga se s pravom postavlja pitanje diskriminacije osoba s invaliditetom po dobi i obiteljskom statusu. Pravo na život u obitelji bez izdvajanja u ustanovu jasno je definirano odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, a pravo na obiteljski život i posebnu zaštitu osoba s invaliditetom jamče i odredbe Ustava RH. Stoga odredbe koje uređuju pravo na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja treba uskladiti s odredbama Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, na čije provođenje se ratificiranjem RH obvezala. To se odnosi prije svega na pravo na neovisno življenje, prava na izbor (gdje i s kim će živjeti, tko će mu pružiti potrebnu njegu itd.). Upravo stoga uređenje statusa roditelja njegovatelja mora i na zakonodavnoj razini odražavati opredjeljenje za poštivanje ovih prava, ali i usklađivanje sa započetim procesima deinstitucionalizacije. Naglašavamo kako invaliditet nije sam po sebi razlog za smještaj, nego izostanak prava i usluga koje podržavaju ostanak u obitelji. S obzirom da pravo na status njegovatelja držimo najkvalitetnijom alternativom smještaju u ustanove, ne bi se smjelo zakonskim odredbama u ovo pravo unositi ograničenja koje bi priječila ostvarivanje najboljeg interesa djece s teškoćama i osoba s invaliditetom.

Što se tiče usluga u zajednici, potrebno je intenziviranje svih procesa potrebnih za **širenje mreže o dostupnosti usluga u zajednici**. Zakon o socijalnoj skrbi posljednjih je godina donio promjene iz kojih je vidljivo opredjeljenje sustava za usluge u zajednici. Pritužbe koje zaprimamo ukazuju međutim na nedostatan broj pružatelja usluga, čime unatoč zakonskoj regulativi, nema odgovarajuće podrške. To se prvenstveno odnosi na uslugu rane intervencije (posebno za pojedine vrste razvojnih teškoća, kao npr. autizam), zatim uslugu psihosocijalne podrške u obitelji te poludnevnog boravka. Ne smijemo zaboraviti da u ovom smislu postoje ogromne regionalne razlike u RH te da u velikim gradskim sredinama u kojima postoje „velike“ ustanove socijalne skrbi, imamo veću dostupnost navedenih usluga. Transformirane ustanove sada postaju pružatelji usluga u zajednici, stoga je i u tom smislu taj proces nužno nastaviti. Isto tako, smatramo nužnim predvidjeti i financijska sredstva za podršku programa drugih pružatelja (licenciranje), kako bi usluge u zajednici bile stvarno dostupne svima kojima su potrebne i na cjelokupnom teritoriju države.

Deinstitucionalizacija je proces koji pratimo niz godina, Ured je kroz obiliske stambenih zajednica ostvario uvidu način i kvalitetu života korisnika koji žive u organiziranom stanovanju, te su naša iskustva uglavnom pozitivna. Razvoj mogućnosti za život u zajednici i alternativni oblici skrbi zadaci su određeni navedenom Konvencijom koja nalaže da niti jedna osoba s invaliditetom ne smije živjeti nametnutim načinom života. Svjesni smo da proces deinstitucionalizacije ovisi o širenju lepeze usluga za različite korisnike i različite potrebe te preporučujemo da ih intenzivirate.

- Preporuka za reformu državne inspekcije

U svrhu reforme državne inspekcije uputili smo preporuku/mišljenje pozivajući se na odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u čl. 16. Sadašnji sustav nadzora odnosno inspekcije nije neovisan, a s obzirom da isti vrši Ministarstvo nad ustanovama kojima je osnivač ili davatelj odobrenja za rad. Stoga je upitna učinkovitost takvog nadzora. Nadalje smo mišljenja kako se inspeksijski nadzor osim na slučajeve nasilja i zlostavljanja treba usmjeriti na nadzor nad poštovanjem svih ljudskih prava osoba s invaliditetom u organizacijama, odnosno ustanovama koje pružaju socijalne i zdravstvene usluge te je zbog navedenog, a prema iskustvu Ureda, potrebna sustavna edukacija službenika koji provode taj nadzor. Kvalitetan sustav inspeksijskog nadzora podrazumijevao bi i javno dostupna izvješća za svaki inspeksijski nalaz organizacija zaduženih za pružanje socijalnih usluga korisnicima i zaštitu njihovih ljudskih prava, što je praksa u svijetu i obaveza vezana za ozbiljno institucionaliziranje kvalitete u sustavu. Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom upućena je inicijativa za pokretanjem Strateškog plana reforme državne inspekcije nad sustavom socijalno zdravstvenih usluga u svrhu kreiranja odgovorne neovisne inspekcije sa adekvatnim mjerilima rada i

ljudskim resursima, te odgovarajućim mehanizmima licenciranja usluga i sankcioniranja. Stoga smo zatražili mišljenje o navedenim prijedlozima, kao i izvješće na koji su način i u kojem obimu sredstva iz strukturnih fondova EU usmjerena ne samo za širenje socijalnih usluga, nego i za preoblikovanje i unapređenje sustava pa i sustava državne inspekcije.

MDOMSP-u je preporučeno intenziviranje procesa poticanja razvoja izvaninstitucionalnih usluga što uključuje i osiguravanje novih stambenih jedinica za pružanje usluge organiziranog stanovanja od strane postojećih domova socijalne skrbi te osiguranjem dovoljnog broja djelatnika za pružanje usluge podrške za područje Zadarske županije. Preporuka da se poduzmu mjere kako bi se potaknuo razvoj izvaninstitucionalnih usluga upućena je i Zadarskoj županiji.

MDOMSP-u je upućena preporuka za donošenje podzakonskih propisa o primjeni mjera prisile u ustanovama socijalne skrbi, u skladu sa Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 76/14) i obvezujućim međunarodnim dokumentima, preporukama i smjericama o primjeni mjera prisile. Nadalje je preporučeno naložiti ustanovama donošenje internih akata - pisanih uputa o pravilima postupanja djelatnika ustanove u situacijama agresivnog ponašanja korisnika prije, u tijeku i nakon primjena mjera prisile, vođenje dokumentacije i evidencije o primjeni mjera prisile, provođenje redovitog nadzora nad primjenom mjera prisile i pokretanje postupaka radi sankcioniranja prekršitelja ljudskih prava kod primjene mjera prisile. Preporučeno je obvezati ustanove na organiziranje redovite edukacije osoblja o primjeni deeskalacijskih tehnika za postupanje u kriznim situacijama i drugih alternativnih metoda kako bi se primjena mjera prisile izbjegla, odnosno svela na najmanju moguću mjeru.

Zapošljavanje i rad

Kako bi se Centru za profesionalnu rehabilitaciju Split osiguralo nesmetano obavljanje djelatnosti sukladno zakonskim propisima, uputili smo preporuku **gradonačelniku Grada Splita**, za osiguravanje financijskih sredstava u proračunu za rashode za zaposlene i ostale materijalne rashode za 2017. i 2018. godinu.

Tijekom 2017. godine poslodavcima je u više navrata upućena **opća preporuka o zapošljavanju osoba s invaliditetom** kako bi ih se upoznalo s propisima koji uređuju ovo područje te pravima i obveze koje za poslodavce iz toga proizlaze. Posebno je naglašena obveza osiguravanja razumne prilagodbe pri provođenju postupaka zapošljavanja i tijekom radnog vijeka. Budući da mnogi poslodavci još uvijek nisu upoznati s mogućnostima koje su im na raspolaganju kada zapošljavaju osobe s invaliditetom poput npr. mogućnosti ostvarivanja raznovrsnih poticaja sukladno propisanim uvjetima, ovim preporukama detaljno je obuhvaćeno i to područje.

Tijekom 2017. godine pravobraniteljica je u slučajevima gdje je roditelju **priznato pravo na rad s polovicom punog radnog vremena** radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju temeljem rješenja Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje uputila preporuke poslodavcima za razumnu prilagodbu radnog vremena. Svrha priznavanja ovog prava je usklađenje obiteljskog i poslovnog života, a primarno radi interesa djeteta i osiguravanja njemu primjerene skrbi. Radno vrijeme roditelja koji koristi ovo pravo nužno je prilagoditi upravo potrebama djeteta, inače korištenje ovog prava gubi samu svoju svrhu, a to zasigurno nije bila intencija propisa koji reguliraju ostvarivanje ovog prava. U ovakvim slučajevima neophodno je prilagoditi radno vrijeme roditelja na način koji će roditelju omogućiti da u cijelosti izvršava sve zahtjeve roditeljske skrbi u odnosu na dijete, a istovremeno neće za poslodavca predstavljati zapreku za obavljanje njegove djelatnosti. Podlogu za ovu preporuku pravobraniteljica nalazi u važećem zakonodavstvu kojim je uređena obveza razumna prilagodbe, prvenstveno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, Direktivi EU 2000/78/EZ od 27. studenog 2000. godine o uspostavi okvira za jednako postupanje u području zapošljavanja i obavljanja zanimanja i Zakonu o suzbijanju diskriminacije.

Pristupačnost i mobilnost

Nakon provedbe anketnog ispitivanja pristupačnosti **tijela javne vlasti HZZO, HZMO i CZSS** osobama s invaliditetom, pravobraniteljica je tijekom 2017. godine uputila u više navrata preporuke istima, odnosno nadležnim MZ-u, MRMS-u te MDOMSP-u. Između ostalog smo preporučili poštivanje propisa te predložili da se pristupi žurno osiguravanju elemenata pristupačnosti u prostorima navedenih tijela, a s obzirom da su javnopravna tijela vlasti obveznici poštivanja nacionalnih propisa i međunarodnih dokumenata.

MP-u su upućene preporuke i upozorenje vezano uz pristupačnost sudova s obzirom na vrstu pomagala/uređaja koji se planirao ugraditi u većinu prostora sudova koji se planiraju prilagoditi u narednom periodu.

Radi osiguravanja pristupačnosti pravobraniteljica je uputila preporuku HZJZ-u vezano uz **ispostavu Metković**.

Kako bi u gradu Zadru bilo osigurano nesmetano kretanje posebice parkiranje osoba s invaliditetom nakon zaprimanja većeg broja pritužbi osoba s invaliditetom, pravobraniteljica je uputila preporuku **Gradu Zadru, Hrvatskoj pošti te policijskim postajama na području grada Zadra**.

Pristupačan turizam

Od pristupanje RH u punopravno članstvo EU, sve je veći broj osoba s invaliditetom iz drugih zemalja, koje sa svojim prijateljima i obiteljima žele obići i boraviti u Hrvatskoj, postavljaju se pitanja u kojoj mjeri naš turizam kao važna poslovna grana prepoznaje osobe s invaliditetom kao turiste? Koliko je naša turistička ponuda otvorena i pristupačna osobama s invaliditetom? Nije primijećeno u turističkim planovima razvoja i obogaćivanju turističke ponude dovoljno interesa kako bi ona postala još privlačnijom i dostupnom osobama s invaliditetom i njihovim obiteljima. Turizam koji promišlja sveobuhvatnost turističke ponude na način da ista bude dostupna i osobama s invaliditetom - donosi potencijalno visoke zarade. Osobe s invaliditetom najveća su manjinska skupina turista u svijetu koju čini čak 650 milijuna putnika s pratnjom i predstavljaju veliki turistički potencijal za svaku državu. Takav turizam je ujedno afirmativan za našu državu. Iz navedenih razloga, a na temelju upita i pritužbi osoba s invaliditetom, uputili smo **svim gradovima - turističkim zajednicama** preporuku te zatražili podatke o dostupnosti usluga osobama s invaliditetom koje se nalaze na njihovom području.

Kako bi unaprijedili položaj osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju koji žive na otocima, uputili smo preporuku **svim općinama i gradovima u Dubrovačko-neretvanskoj, Zadarskoj, Splitsko-dalmatinskoj, Šibensko-kninskoj, Ličko-senjskoj i Primorsko-goranskoj županiji**.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je **svim nadbiskupijama i biskupijama poslala upozorenje zbog diskriminacije osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, a povodom** slučaja u Gradištu (kod Županje) u kojem je svećenik najavio kako dijete sa sindromom Down i drugu djecu s teškoćama u razvoju **neće pričestiti zajedno s ostalom djecom, jer su „bolesni“ i „onako ništa ne znaju“**. Pravobraniteljica je upozorila nadbiskupije na izravno kršenje temeljnih ljudskih prava djece i njihovu diskriminaciju na osnovi invaliditeta. Opisano diskriminirajuće ponašanje dodatno je šokantno i neprihvatljivo jer ga je počinila osoba čija je životna služba humanost, ljudskost, poštivanje različitosti te širenje Božje riječi i duhovnih vrijednosti.

Vještačenje

Pravobraniteljica je MDOMSP-u dostavila mišljenje/preporuku, o potrebi žurne izmjene, odnosno usklađivanja pojedinih zakona i podzakonskih akata s važećom Uredbom o metodologijama vještačenja („Narodne novine“, br. 67/17).

Zavodu za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (ZOSI) uputili smo preporuku koja se odnosi na datum Nalaza i mišljenja JTV-a. Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obraćaju se osobe s invaliditetom koje su zakinite za svoja prava iz mirovinskog osiguranja kao i na pravo na doplatak za djecu. Pri donošenju rješenja o priznavanju prava ovlaštena tijela kao datum priznavanja prava uzimaju datum donošenja nalaza i mišljenja ZOSI.

Međutim, kako u stvarnosti postoje situacije da od dana podnošenja zahtjeva za ostvarivanje pojedinog prava pa do samog vještačenja protekne vremenski period i od godinu dana, osobe s invaliditetom bivaju zakinite na način da im se u rješenju kao datum priznavanja prava navodi datum vještačenja, makar iz medicinske dokumentacije proizlazi da je dan nastanka smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti ili potpunog gubitka radne sposobnosti, neposredne opasnosti od nastanka smanjenja radne sposobnosti, odnosno oštećenja organizma - tjelesnog oštećenja postojao i ranije. Kako u čl. 22. st. 2. i 4.

Uredbe o metodologijama vještačenja („Narodne novine“, br. 153/14 i 108/15) postoji mogućnost da se iznimno kao dan nastanka smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti ili potpunog gubitka radne sposobnosti, neposredne opasnosti od nastanka smanjenja radne sposobnosti, odnosno oštećenja organizma i funkcionalne sposobnosti/nesposobnosti, kao i tjelesnog, intelektualnog, osjetilnog i mentalnog oštećenja odredi i raniji datum, a sukladno medicinskoj dokumentaciji; istaknuli smo preporuku da se sam obrazac nalaza i mišljenja dopuni sa još jednom stavkom, i to:

- **datum nastanka (smanjenja radne sposobnosti, ili datum nastanka oštećenja i dr.),** a koji bi se odredio prema postojećoj medicinskoj dokumentaciji iz spisa. Preporuka nije usvojena.

Vještačenje osoba s invaliditetom u Splitu se provodi i dalje u nepristupačnom prostoru. S obzirom da osobe s invaliditetom ne mogu pristupiti, pravobraniteljica je uputila preporuke MRMS-u, ZOSI-u te Gradu Splitu i Splitsko dalmatinskoj županiji.

Mirovinsko osiguranje

MRMS-u smo uputili preporuku da se stavi van snage Uputa o postupanju HZMO-a, Središnje službe u Zagrebu kojom je onemogućen uvid i umnožavanje dokumenata u spisu predmeta za sve stranke (kršenje čl. 30., 52. i 84. Zakona o općem upravnom postupku). Međutim, MRMS je protivno našoj preporuci potvrdilo po našem mišljenju, a i po mišljenju Upravnog suda (sudske prakse) nezakonito postupanje HZMO-a.

MRMS-u smo uputili također preporuku koja se odnosi na nezakonitost još jednog naputka HZMO-a, Središnje službe. Slijedom većeg broja pritužbi gluhih osoba kojima je rješenjem priznato 70% tjelesnog oštećenja umjesto 100% kako je to utvrđeno nalazom i mišljenjem jedinstvenog tijela vještačenja, zatražili smo očitovanje od strane HZMO-a, Središnje službe u Zagrebu te dostavili preporuku za postupanje u takvim situacijama.

5. JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u izvještajnom razdoblju postupala u ukupno 161 pritužbi na diskriminaciju.

Od tog broja postupalo se u pedeset i jednom (51) nedovršenom predmetu iz 2015. i 2016., a u stotinu i jedanaest (111) iz 2017. godine. Od ukupnog broja pritužbi (161), utvrđeno je postojanje sumnje na diskriminaciju u pedeset i devet (59) pritužbi (ili 37% od ukupnog broja pritužbi). Usporedba statističkih podataka iz 2014., 2015., 2016. i 2017. godine o pritužbama na diskriminaciju na temelju invaliditeta:

Područje	Broj pritužbi	Sumnja na diskriminaciju	Broj pritužbi	Sumnja na diskriminaciju	Broj pritužbi	Sumnja na diskriminaciju	Broj pritužbi	Sumnja na diskriminaciju
	2014.	Predmeti iz 2013. i 2014.	2015.	Predmeti iz 2014. i 2015.	2016.	Predmeti iz 2014., 2015. i 2016.	2017.	Predmeti iz 2015., 2016. i 2017.
Zapošljavanje i rad	32	6	25	2	17	4	22	12
Članstvo u udrugama	0	0	0	0	0	0	3	0
Kultura	0	0	0	0	0	0	1	0
Obrazovanje, znanost i sport	12	3	15	7	16	6	18	15
Pristup dobrima i uslugama	34	8	30	4	20	13	20	9
Zdravstvena zaštita	10	1	0	0	5		8	3
Socijalna zaštita	31	3	13	1	24	4	18	4
Pravosuđe i uprava	1	0	3	3	4		5	4
Stanovanje	3	3	2	0	6	4	2	3
Javno informiranje i mediji	1	1	1	1	3	2	4	2
Diskriminacija općenito	1	1	4	0	4	0	6	7
Mirovinsko osiguranje	0	0	2	0	1	0	3	0
Nasilje	0	0	2	0	2	0	1	0
Ukupno	125	26	97	18	103	33	111	59

Iz tabele je vidljivo da je u najvećem broju slučajeva u promatranom razdoblju utvrđena sumnja u postojanje diskriminacije u području **pristupa dobrima i uslugama**.

Prema podacima u 2017. godini najčešći oblik diskriminacije bilo je **propuštanje razumne prilagodbe** i to u područjima obrazovanja, zapošljavanja i rada, pristupa dobrima i uslugama. U 2017. godini je za 79% više slučajeva u kojima sumnjamo na diskriminaciju u odnosu na prethodnu godinu (2016. godine – 33 slučajeva; 2017. godine – 59 slučajeva). Više o primjerima iz prakse Ureda nalazi se u područjima Zapošljavanje i rad, Pristupačnost, Odgoj i obrazovanje, Pristup pravosuđu te Neovisno življenje i život u zajednici.

Sustavna diskriminacija na osnovi invaliditeta

Kako se sudjelovanje u radnim skupinama nije pokazalo kao učinkovit način utjecanja na zakonodavstvo, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom se okrenula drugim načinima kao što su izravno zagovaranje i davanje prijedloga tijekom izrade zakonskih akata i time je ostvarila značajne pomake kao što su vraćanje biračkog prava osobama s invaliditetom lišenim poslovne sposobnosti, definiranje razumne prilagodbe u području rada, zapošljavanja i obrazovanja i brojne druge.

Zahvaljujući upozorenjima i preporukama u kojima navodi konkretne načine uklanjanja diskriminacije, otklanja se diskriminacija u pojedinačnim slučajevima, a na formiranje lokalnih politika i uklanjanje diskriminacije u lokalnim sredinama utječe kroz obilaske gradova i općina odnosno održavanjem sastanaka s njihovim čelnicima.

Godišnja izvješća o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom kroz godine ponavljaju da se u slučaju osoba s invaliditetom diskriminacija najčešće događa u području rada i zapošljavanja, te pristupa dobrima i uslugama i to uslijed uskraćivanja razumne prilagodbe, koja je prepoznata kao oblik diskriminacije po Zakonu o suzbijanju diskriminacije (čl. 4., st. 2). U području zapošljavanja i rada uskraćivanje razumne prilagodbe odnosi se na neuklanjanje fizičkih barijera za pristup tržištu rada tijekom zapošljavanja, ali i na radnom mjestu uskratno razumne prilagodbe u smislu prilagodbe organizacijskih, fizičkih, psihosocijalnih i kognitivnih aspekata radnog mjesta i radnog okoliša, kao i potrebne prilagodbe vezane uz učinkovitost i trajanje rada.

U odnosu na pristup dobrima i uslugama, razumna prilagodba obveza je svih pružatelja usluga, kako države, tako i lokalne i regionalne samouprave te privatnih pružatelja usluga.

U odnosu na obveze države u kontekstu razumne prilagodbe dosad je u određenoj mjeri zaživjela samo svijest o uklanjanju arhitektonskih i drugih barijera koje osobama s invaliditetom onemogućavaju interakciju s javnim službama.

U području obrazovanja također se ističe izostanak razumne prilagodbe fizičkog okruženja pa je tako pravobraniteljica utvrdila da je od 2.119 osnovnoškolskih objekata samo njih 7% u potpunosti te tek 26% objekata djelomično prilagođeno. Ovaj podatak sam za sebe govori o razini diskriminacije djece s

invaliditetom u odnosu na njihove vršnjake bez teškoća u razvoju. Stoga ne čudi zaključak jednog od naših sugovornika da „Ministarstvo znanosti i obrazovanja uopće nije shvatilo pojam i bit inkluzivnog obrazovanja“, što rezultira diskriminacijom nečinjenjem, odnosno neosiguravanjem potrebne podrške i prilagodbe obrazovnog okruženja. Isto najzornije ilustrira, osim problema vezanih uz arhitektonske i druge oblike fizičkih barijera, izostanak sustavnog osiguravanja pomoćnika u nastavi. Budući da Pravilnik o osiguravanju pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika nije donesen, ali i kada bude donesen, neće regulirati sustavno financiranje ovog oblika podrške. Osim natječaja koje vodi ministarstvo nadležno za obrazovanje za korištenje sredstava iz ESF, usluge se osiguravaju i putem organizacija civilnog društva na lokalnim razinama, uglavnom posljednje godine za onu djecu s teškoćama koja nisu „prošla“ na državnom natječaju.

Činjenica da je pružanje usluga osobnih asistenata prebačeno na organizacije civilnog društva, kojima su sredstva tijekom 2016. i 2017. godine smanjivana, a natječaji su kasnili, tek je kap u moru problema vezanih uz pristup obrazovanju. Naime, sam odabir modela pružanja ove usluge putem organizacija civilnog društva predstavlja oblik diskriminacije djece u pristupu dobrima i uslugama, budući da pravo na inkluzivno obrazovanje ne smije ovisiti o tome postoji li na njihovom području organizacija koja tu uslugu pruža te ima li ona dovoljno znanja i kapaciteta napisati kvalitetan projekt kojemu će biti odobreno financiranje. Model kao takav potrebno je hitno mijenjati, na takav način da se ova temeljna usluga sustavno financira i provodi putem neovisnih centara za usluge, a udrugama putem natječaja treba prepustiti usluge dodane vrijednosti i pilotiranje inovacija u sustavu. Međutim, usmjeravanje cijelog sustava na osiguravanje pomoćnika u nastavi skreće pozornost s razvoja ostalih nužnih oblika podrške i prilagodbe obrazovnog sustava, posebno prilagodbe načina podučavanja i značajne potrebe za edukacijom nastavnika i studenata za nastavnička zvanja. Sa sličnim problemima susreću se i roditelji s djecom predškolskog uzrasta, kojima vrtići odbijaju upisati djecu ili ih upisuju u skraćenom trajanju, budući da nemaju pomoćnike za rad s djecom s teškoćama u razvoju. U sustavu predškolskog odgoja podrška je propisana Državnim pedagoškim standardom, a sastoji se od dodatnog (trećeg) odgajatelja u skupini u kojoj boravi dijete s teškoćama u razvoju te manji broj djece u skupini. Asistent u vrtiću realno se sve više koristi te je nužno u tom pogledu donijeti sustavne odluke sukladno sustavu obrazovanja (propisati uvjete na strani djeteta i potencijalnog pomoćnika u vrtiću).

Dodatan problem predstavljaju i zastarjeli obrazovni programi koji osobe s invaliditetom ne obrazuju sukladno potrebama tržišta rada.

Izuzetno velik problem je teška i sustavna diskriminacija osoba s intelektualnim i psihosocijalnim invaliditetom. Te osobe s invaliditetom čine većinu od 7.091 osobe s invaliditetom koje su prema statističkim podacima Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku segregirane u ustanove socijalne skrbi zbog nedostataka usluga podrške za život u zajednici. Proces njihove deinstitucionalizacije odvija se izuzetno sporo.

Tisuće osoba s invaliditetom, lišenih poslovne sposobnosti, prisilno se, bez vlastitog pristanka smještaju u institucije socijalne skrbi, pod izlikom da je to jedini mogući način da bi im se pružila potrebna „briga“, odnosno „skrb“. Onim osobama kojima za život u zajednici treba podrška, a ne mogu je dobiti od obitelji, društvo ne pruža potrebne usluge, već ih smješta u instituciju. Oni iz nje ne mogu izaći bez dozvole svojih skrbnika i centara za socijalnu skrb koji ovakva dopuštenja odnosno odobrenja u većini slučajeva ne daju, tako da ove osobe u institucijama dočekaju kraj svog života.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom izričito zabranjuje svako prisilno izdvajanje osoba na temelju njihovog invaliditeta, a koje se opravdava potrebom pružanja zaštite, brige, odnosno skrbi. U Smjernicama o članku 14. Konvencije koje je Odbor za prava osoba s invaliditetom usvojio u rujnu 2015. godine navodi se kako je *prisilno zadržavanje osoba s invaliditetom na temelju opasnosti ili prijetnje koju predstavljaju, navodne potrebe za njegovom ili liječenjem, ili drugih razloga vezanih za oštećenja ili zdravstvenu dijagnozu, u suprotnosti s pravom na slobodu i predstavlja proizvoljno lišavanje slobode.*

Diskriminacija po osnovi invaliditeta – preporuke:

- poduzeti hitne mjere za ubrzanje procesa deinstitucionalizacije čime bi se dokinula diskriminacija velikog broja osoba s invaliditetom njihovim segregiranjem u ustanove socijalne skrbi;

- sustavno riješiti pitanje pomoćnika u nastavi i osobnog asistenta za osobe s invaliditetom na takav način da ostvarenje temeljnog prava ne ovisi o projektnim sredstvima i postojanju te kapacitetima udruga;
- radi poticanja osoba s invaliditetom na uključivanje u tržište rada, osigurati da ne gube prava iz socijalne skrbi radi stjecanja prihoda na tržištu rada;
- unaprijediti i nastaviti provoditi obrazovne programe za osobe s invaliditetom u skladu s potrebama tržišta rada.

Podatci o pritužbama na diskriminaciju od organizacija civilnog društva

U svrhu informiranja i poduzimanja aktivnosti, pitali smo saveze jesu li se osobe s invaliditetom pritužile udrugama ili savezima da su diskriminirane. Većina ih je odgovorila da nisu zaprimili pritužbe, a u nastavku navodimo neke od zaprimljenih odgovora:

Hrvatski savez udruga osoba s intelektualnim teškoćama OSIT

Savez je zaprimio prijavu slučaja emocionalnog zlostavljanja i izravne verbalne prijetnje smrću starijoj muškoj osobi (otprilike 60 god.) s intelektualnim teškoćama od strane više njemu poznatih osoba. Oštećeni je (inače miroljubiva osoba koja živi sama i brine sama o sebi) vidno potresen i prestrašen te moli za pomoć poznanike, nakon što je pozvao policiju, ali se ona oglušila na njegov poziv (ustanovili smo da mu najvjerojatnije redarstvena tijela nisu vjerovala radi njegovog invaliditeta ili, što je gore, nisu to smatrali nekim ozbiljnim zločinom). Na naše pitanje postoje li svjedoci očevici koji mogu podržati kao istinite i vjerodostojne njegove tvrdnje o prijetnjama i emocionalnom zlostavljanju, odgovorila je pozitivno.

Savez je uputio stranku da prijavi prijetnje policiji te da stranka pošalje mail s detaljnim podatcima kako bi mogli kvalitetnije intervenirati u pružanju pravne i psihološke pomoći. Savez je naveo kako još nije dobio mail s detaljnim podatcima.

Udruga Sjena

„Udruga Sjena je tokom 2017. godine zaprimila veliki broj pritužbi, obzirom da naša udruga djeluje isključivo volonterski te nemamo zaposlene osobe u udruzi nismo u mogućnosti uz sve obaveze voditi evidencije o broju pritužbi. Također, obzirom da u našoj udruzi nemamo stručne osobe naše djelovanje je bilo usmjereno samo na savjetovanje kojim institucijama se osobe mogu obratiti ukoliko im je povrijeđeno neko od prava pa tako i u slučajevima sumnje na diskriminaciju.“

Pritužbe su se odnosile u većini slučajeva na područja obrazovanja i pristupačnosti.

Kao primjer navodimo: „...Dalje, roditelji čija se djeca školuju u COO Goljak i dalje se žale na prostorne uvjete u Centru a odnosi se na podružnicu sa adresom Goljak i Našička. Male učionice, neprilagođeni prostori, nedostatak opreme samo su neke od pritužbi. Obzirom na znatne napore koje smo uložili proteklih godina kako bi se djeca sa Rudeša iselila iz trošne barake, nadali smo se da će se i za ostale podružnice naći rješenje kao što je i obećano, ali nažalost sve je jasnije da još puno moramo učiniti kako bi na neki način motivirali grad Zagreb da zaista krene u rješavanje Centra Goljak...“

Općenito, mišljenja smo da ne postoji sustav zaštite od diskriminacije. Ne postoje mehanizmi koji će brzo i efikasno djelovati u slučaju kada osoba posumnja ili doživi diskriminaciju...“

Hrvatska udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet

„...Korisnici pasa pomagača (slijepa osobe sa psima vodičima, obitelji djece s teškoćama u razvoju kao korisnici pasa pomagača), uglavnom prijavljuju diskriminaciju prilikom korištenja javnog prijevoza ili prava na dostupnost korištenja javnih prostora. Prijave su u pravilu usmene, jer predstavljaju izravnu reakciju na događaj. U protekloj 2017. godini bilo je 7 reakcija na prijavljene događaje. Kad je riječ o dostupnosti lokalnog prijevoza, 4 postupanja je bilo usmjereno prema gradskim prijevoznicima u Dubrovniku i Splitu. Udruga je na prijave korisnika usmeno komunicirala sa upravama gradskih prijevoznika, te im uz pojašnjenje e-mailom poslala važeći Zakon. Zaposlenici poduzeća su se ispričali korisnicima, nakon čega nije bilo ponovljenih slučajeva. U Zagrebu se i dalje, doduše nešto rjeđe, događaju situacije neprihvatanja korisnika sa psima pomagačima u taxi vozila. Korisnici u pravilu naručuju taxi kad god je to moguće, i to one za koje znaju da im neće servirati neugodnosti. S obzirom

da to pitanje nije do kraja zakonski riješeno, korisnici pasa pomagača suočeni su sa činjenicom da ih se prihvaća ili ne prihvaća, zavisno od volje vlasnika taxi-vozila. U Zagrebu je također bilo 2 postupanja prema vlasnicima caffè barova, jer su onemogućili ulazak osobama u pratnji pasa vodiča. Također im je prosljeđen Zakon, nakon čega nije bilo ponavljanja neugodnosti. Mišljenja smo da je broj diskriminatornih ponašanja daleko veći diljem Hrvatske. No, korisnici se često ne žele izlagati neugodnostima, te se povlače u takvim situacijama. Osobna iskustva iznose na Seminaru korisnika pasa pomagača, što je post festum, kada više nije moguće reagirati u konkretnim situacijama.“

Savez društava multiple skleroze Hrvatske

„...Iz Baze SOS poziva te Baze podataka osoba oboljelih od multiple skleroze izdvajamo područja na kojima je diskriminacija, po mišljenju ispitanika, najraširenija:

- socijalna sigurnost – socijalna skrb, mirovinsko i zdravstveno osiguranje

Analiza po pozivima pokazuje da je u ovom području sve više nezadovoljstva, te se osobe oboljele od multiple skleroze osjećaju diskriminirano od samog dolaska u Centar za socijalnu skrb, načina na koji se sa njima postupa te nejednakosti oko ostvarivanja prava iz socijalne skrbi. Veće je nezadovoljstvo osoba iz ruralnih područja nego osoba koje žive u gradovima, samim time što je prostorna udaljenost od ustanova veća, a na sam poziv oboljelih osoba da ih se posjeti nitko se ne odaziva. Isto tako iz razgovora sa našim članovima saznajemo da se ista prava iz Zakona o socijalnoj skrbi ne tumače isto, što je nedopustivo jer Zakon treba biti za sve isti. Vezano za dob češći su upiti osoba koje su u mirovini te žele ostvariti prava iz socijalne skrbi.

- zdravstvena zaštita

Sve više pritužbi na ovu temu dolazi od osoba koje se osjećaju diskriminirajuće vezano za zdravstvenu zaštitu, a kao osobe s invaliditetom osjećaju da bi trebali imati veća prava oko obavljanja potrebnih pretraga, no i njih nažalost stavlja u duge liste čekanja. Vrijeme je vrlo bitan čimbenik kod osoba oboljelih od multiple skleroze. Isto tako diskriminacija se pojavljuje u kriterijima koje je postavio HZZO, a odnosi se na dobivanje lijekova koji bi, ukoliko se odobre na vrijeme, smanjili samu progresiju bolesti.

- rad, radni uvjeti, zapošljavanje

Područje rada, radnih uvjeta, zapošljavanja kao područje u kojem je prisutna diskriminacija prema osobama s invaliditetom najvećim dijelom smatraju žene u dobnim granicama od 30 do 39 godina i muškarci u dobnj skupini od 40 do 49 godina. Iako još radno sposobni, temeljem same bolesti poslodavci ne opravdavaju bolest kao razlog nepotpune učinkovitosti na radu, već istima prijete otkazima.

Zaključujemo da se ne radi samo o needuciranosti o multiploj sklerozi, već o diskriminaciji osoba s invaliditetom koje kao da nisu potrebne na tržištu rada ili ih se smatra nesposobnim kao radnicima.

- stanovanje

Ispitanici oba spola i svih dobnih skupina s područja cijele Hrvatske ovo područje u odnosu na prethodna ne ističu kao izrazito problematično. Javlja se jedino problematika oko dobivanja gradskih stanova kod osoba koje su socijalno ugrožene.

- civilno društvo i kulturno-umjetnički život

Na ovim područjima može se zaključiti da je neophodno educirati djelatnike organizacija civilnog društva u području suzbijanja diskriminacije, uključiti se u javne kampanje usmjerene na podizanje svijesti javnosti o pojavnosti diskriminacije i modelima suzbijanja diskriminacije među posebno osjetljivom skupinom u društvu, kao što su osobe s invaliditetom. Drugo, upoznati same osobe oboljele od multiple skleroze i njihove obitelji s pojmom diskriminacije, posebno s njenim zakonskim određenjem, kako ne bi pod diskriminacijom vidjeli i ponašanja koja se mogu smatrati kršenjem nekih drugih ljudskih prava – građanskih, ekonomskih i socijalnih.“

Ured je u nekoliko slučajeva tijekom 2017. godine surađivao s organizacijama civilnog društva, a vezano uz slučajeve sumnje na diskriminaciju. Prema odgovorima koje smo zaprimili, vidljivo je da je potrebno osnaživanje saveza i udruga osoba s invaliditetom te educiranje o diskriminaciji s osnova

invaliditeta. Kako bi spriječili diskriminaciju osoba s invaliditetom, potrebna je suradnja svih, javnog i realnog sektora, osoba s invaliditetom, onih u organizacijama i udrugama koji predstavljaju osobe s invaliditetom. Tako su primjerice i u hrvatskom medijskom prostoru još uvijek prisutni termini *osobe s posebnim potrebama, invalidi, hendikepirane osobe* i mnogi drugi. Vidljivo je kako se često naš stav prema određenoj grupi ljudi odražava već u nazivu kojim ih oslovljavamo. Prema takvom shvaćanju nejednaki tretman odnosno diskriminacija započinje već u imenu kojim smo, možda i nehotice, neku osobu u startu označili invalidnom, odnosno manje vrijednom, hendikepiranom, kao osobom kojoj nešto nedostaje i time je sveli na njezin nedostatak umjesto da je doživimo kao osobu koja ima neke poteškoće, ali ujedno ima i sposobnosti, želje i potrebe poput svih nas. I tijekom 2017. godine nailazili smo u postupcima e-Savjetovanja (platformi za savjetovanje sa zainteresiranom javnošću o prijedlozima zakonskih i podzakonskih propisa prije njihovog donošenja) prijedloge koji nisu bili niti sadržajno niti terminološki usklađeni s ispravnim načinom oslovljavanja osoba s invaliditetom ili djece s teškoćama u razvoju.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom aktivno je sudjelovao od početka u procesima izrade i donošenja Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije za razdoblje od 2017. do 2022. i Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije za razdoblje od 2017. do 2019., u čijim su izradama između ostalog korištena i izvješća pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Prijedlozi koji su tijekom rada Radne skupine iznošeni od strane predstavnika Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom odnosili su se na područja rada i zapošljavanja, zdravstvene zaštite, obrazovanja, znanosti i sporta, obitelji i socijalne skrbi, pristupa stanovanju, informiranju, medijima te na područje pristupa dobrima i uslugama. Izneseni prijedlozi za pojedina područja, kao i prijedlozi opće vrste za poboljšanjima teksta predmetnih prijedloga značajnim su dijelom prihvaćeni. Pravobraniteljica je iskazala i zabrinutost oko mogućnosti i kvalitete provedbe predviđenih mjera zbog kašnjenja donošenja Nacionalnog plana i njegovog Akcijskog plana za provedbu.

Edukacije: U organizaciji Ministarstva regionalnog razvoja i fondova EU, a u suradnji s Uredom pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, 01. prosinca 2017. godine u prostorima Ministarstva uprave održana je druga od ukupno tri radionice za **jačanje kapaciteta koordinatora za nediskriminaciju za Operativne programe „Konkurentnost i kohezija“ i „Učinkoviti ljudski potencijali“**. Ova radionica pod nazivom **„Promicanje prava osoba s invaliditetom u ESF fondovima“** dio je Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije 2017. – 2019., Mjere 1.2. Jačanje kapaciteta koordinatora za nediskriminaciju, čije je provođenje planirano u suradnji s uredima pravobranitelja do kraja 2017. godine. Na samom početku radionice, sudionicima su se obratili državna tajnica Ministarstva regionalnog razvoja i fondova EU i zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom uvodnu temu o osobama s invaliditetom, pojmovima razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna te glavnim strateškim dokumentima predstavila je savjetnica pravobraniteljice. U edukaciju su bili uključeni Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske, Hrvatska udruga paraplegičara i tetraplegičara, Hrvatski savez slijepih, Hrvatski savez gluhih, Udruga roditelja djece s posebnim potrebama „Put u život“ – PUŽ, kao i predstavnici ustanova u kojima žive osobe s intelektualnim i psihičkim teškoćama – Udruga Susret, Centar za pružanje usluga u zajednici „Ti kao i ja“ Osijek, Centar za pružanje usluga u zajednici Ozalj i Centar za rehabilitaciju Stančić.

Udruge i ustanove su na radionici predstavile svoj rad i iskustva u prijavi i provedbi EU projekata. Cilj edukacije je bio produbiti znanja imenovanih koordinatora i njihovih zamjena o promicanju prava osoba s invaliditetom, kao i upoznavanje s primjerima aktivnosti koje bi se mogle koristiti prilikom izrade poziva za dodjelu bespovratnih sredstava. S obzirom na rasprave, pitanja sudionika i odgovore izlagača tema, cilj je ostvaren, a kao nastavak nastojanja predviđeno je u bližoj budućnosti održavanje novih radionica, kao i izrada priručnika s prijedlogom i razradom konkretnih rješenja koja bi se u radu mogla koristiti.

Sudjelovanje na događanjima: U Kući Europe, 11. rujna, Ured pučkog pravobranitelja predstavio je rezultate „Istraživanja o stavovima i razini svijesti o diskriminaciji i pojavnim oblicima diskriminacije“. Istraživanje je provedeno tijekom 2016. godine u suradnji s agencijom Ipsos, kao dio projekta *Mjerenje (ne)jednakosti u Hrvatskoj*, u okviru Programa o pravima, jednakosti i građanstvu Europske komisije, Glavne uprave za pravosuđe i potrošače. Istraživanje je pokazalo kako je svaka peta osoba u Hrvatskoj bila barem jednom diskriminirana u posljednjih pet godina, i to najčešće u području rada i zapošljavanja te zdravstvene zaštite. Čak 68% diskriminiranih osoba nije potražilo pomoć, ponajviše jer smatraju da im se situacija ne bi promijenila ili da bi se još i pogoršala. Gotovo 40% ispitanika misli kako je diskriminacija najveći ili jedan od najvećih problema u društvu, dok ga potpuno nevažnim smatra nešto manje od 4%. Rezultati istraživanja objavljeni su na mrežnoj stranici: <http://ombudsman.hr/hr/dis/cld/1147-svaka-peta-osoba-diskriminirana-najprisutniji-stereotipi-prema-romima>

U Hrvatskom saboru je 30. listopada održana II. Konferencija regionalnih tijela za ravnopravnost Jugoistočne Europe pod nazivom „Izazovi prikupljanja statistike po diskriminacijskim osnovama“. Konferenciju je organizirao Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova kao nastavak višegodišnje partnerske suradnje institucija za ravnopravnost u cilju poboljšanja i statusa svih onih koji su po bilo kojoj osnovi izloženi diskriminaciji. Na Konferenciji su sudjelovali predstavnici tijela za ravnopravnost Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Makedonije, Srbije i Albanije. Tijekom konferencije istaknuta je važnost unaprjeđenja prikupljanja podataka po diskriminacijskim osnovama i statističke obrade dobivenih podataka koji bi bili usporedivi na nacionalnoj i regionalnoj razini, a samim time i postali temelj izrade i provedbe učinkovitijih politika usmjerenih na zaštitu od diskriminacije ili njezinu prevenciju po bilo kojoj osnovi. U ime Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na Konferenciji je sudjelovao zamjenik pravobraniteljice i održao izlaganje na temu „Statistički podaci – diskriminacijska osnova invaliditet“.

6. PRISTUP PRAVOSUĐU

Prema pritužbama iz 2017. godine vidljivo je kako su učinjeni određeni pomaci u osiguravanju pristupačnosti građevina pravosudne mreže (županijskih, općinskih i prekršajnih sudova, trgovačkih sudova, upravnih sudova, stalnih službi, županijskih i općinskih državnih odvjetništava itd.), koja broji više od tri stotine tijela. Vrlo često su ta tijela smještena u građevinama starijeg datuma izgradnje pa osim osiguravanja pristupačnosti traže i sveobuhvatnu obnovu. Navedeno vidimo ujedno i kao priliku rekonstrukcije građevina sukladno Zakonu o gradnji („Narodne novine“, br. 153/13 i 20/17) i Pravilniku o osiguravanju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („Narodne novine“, br. 78/13), a čime bi se osigurali elementi pristupačnosti za osobe s invaliditetom i smanjene pokretljivosti.

Tijekom kolovoza 2017. godine, nakon što smo uputili preporuku i zatražili očitovanje o stanju sudova, a vezano uz elemente pristupačnosti, zaprimili smo podatke gdje se između ostalog navodi kako se osiguravanje pristupačnosti sudova (njih 11) namjerava riješiti nabavom *Scalamobila*. S obzirom na to da su *Scalamobili* za osobe s invaliditetom zadnje prihvatljivo rješenje za savladavanje visinskih razlika, odnosno arhitektonskih prepreka, pravobraniteljica je nadležnom Ministarstvu pravosuđa uputila ponovno upozorenje i preporuke navodeći da je nužno da se poštuju pozitivni propisi u čijim je odredbama navedeno koji su to prihvatljivi elementi pristupačnosti za svladavanje visinskih razlika. Naime, osobe s invaliditetom imaju različita oštećenja pa posljedično i različiti invaliditet. Mnogi od njih koji imaju tjelesno oštećenje u svakodnevnom životu za kretanje koriste pomagala poput invalidskih kolica na ručni pogon ili kolica na elektromotorni pogon. Ta su kolica različitih dimenzija, a sve ovisno o potrebama i specifičnostima same osobe. S obzirom na to da osobe s invaliditetom imaju potrebu kao i svi drugi građani bez invaliditeta dolaziti osobno u pravosudna tijela kao stranke (sudionici postupaka, svjedoci, žrtve, ali i zaposlenici pravosudnih tijela), svakome od njih mora se osigurati pravo na nesmetano kretanje, odnosno dostupnost usluga u prostorima pravosudnih tijela, ali isto tako i podrška. Zbog toga, za osobe s invaliditetom su

prihvatljivija ona rješenja koja su sigurna, stabilna i koja mogu podnijeti polivalentna pomagala različitih dimenzija i mase, a to *Scalamobili* nisu. Ministarstvo pravosuđa je uvažilo upozorenje pravobraniteljice i prihvatilo sve dostavljene preporuke. Ministarstvo je pristupačnost građevina pravosudne mreže odlučilo suštinski rješavati na druge odgovarajuće načine, te smo izviješteni kako je za proračunsku 2018. godinu planirano ukupno 1 500 000,00 kn na posebnom kontu *Pristupačnost zgradama pravosudnih tijela u RH*, a vezano za dostavljene preporuke i o čemu su konkretne aktivnosti i poduzete početkom 2018. godine.

Od Ministarstva pravosuđa zaprimili smo i sljedeće očitovanje i informacije o dostupnosti usluga osobama s invaliditetom u prostorima sudova: „...informacije o poduzetim aktivnostima tijekom 2017. godine:

- *Županijski sud u Sisku – ugrađen lift, u tijeku procedura vezana uz tehnički pregled*
- *Županijski sud u Osijeku – ugrađen lift, u tijeku procedura vezana uz tehnički pregled*
- *Općinsko državno odvjetništvo u Zagrebu, Kazneni odjel, lift je izveden, dobivena uporabna dozvola*
- *Županijski sud u Zagrebu – provedena procedura javne nabave za izgradnju lifta, planirani završetak krajem 2018.*
- *Trgovački sud u Zagrebu – provedena procedura javne nabave za ugradnju lifta, planirani završetak radova sredinom 2018.*
- *Županijski sud u Karlovcu – radovi na adaptaciji zgrade Suda su završeni, ugrađen je lift, dobivena uporabna dozvola*
- *Vrhovni sud – u tijeku je izrada projektne dokumentacije za izgradnju lifta*
- *Županijski sud u Šibeniku – pripremljena projektna dokumentacija za izgradnju lifta*
- *Centar za izobrazbu – Remetinec – ugrađen lift, radovi u završnoj fazi*

Priložena tablica s ažuriranim podacima

R.b.	Naziv tijela	Pristupačnost/napomena
1.	ŽUPANIJSKI SUD U DUBROVNIKU	Izrada projektne dokumentacije u pripremi
2.	OPĆINSKI SUD U DUBROVNIKU	Izrada projektne dokumentacije u pripremi
3.	OPĆINSKI SUD U DUBROVNIKU STALNA SLUŽBA U METKOVIĆU	DA
4.	PREKRŠAJNI SUD U DUBROVNIKU	Izrada projektne dokumentacije u pripremi
5.	ŽUPANIJSKI SUD U KARLOVCU	DA
6.	OPĆINSKI SUD U KARLOVCU	DA
7.	OPĆINSKI SUD U GOSPIĆU	DA
8.	PREKRŠAJNI SUD U KARLOVCU	DA
9.	PREKRŠAJNI SUD U GOSPIĆU	DA
10.	ŽUPANIJSKI SUD U OSIJEKU	DA
11.	OPĆINSKI SUD U OSIJEKU	DA
12.	PREKRŠAJNI SUD U OSIJEKU	NE
13.	UPRAVNI SUD U OSIJEKU	Zgrada je pod zaštitom konzervatorske struke
14.	ŽUPANIJSKI SUD U RIJECI	Zgrada je pod zaštitom konzervatorske struke
15.	OPĆINSKI SUD U RIJECI	Zgrada je pod zaštitom konzervatorske struke
16.	PREKRŠAJNI SUD U RIJECI	Prostor je u zakupu (u nadležnosti vlasnika prostora)

17.	UPRAVNI SUD U RIJECI	DA
18.	ŽUPANIJSKI SUD U SISKU	DA
19.	OPĆINSKI SUD U SISKU	DA
20.	PREKRŠAJNI SUD U SISKU	Prostor je u zakupu (u nadležnosti vlasnika prostora)
21.	ŽUPANIJSKI SUD U SLAVONSKOM BRODU	NE
22.	OPĆINSKI SUD U SLAVONSKOM BRODU	Izrada projektne dokumentacije u pripremi
23.	PREKRŠAJNI SUD U SL. BRODU	Izrada projektne dokumentacije u pripremi
24.	ŽUPANIJSKI SUD U SPLITU	DA
25.	OPĆINSKI SUD U SPLITU	NE
26.	UPRAVNI SUD U SPLITU	DA
27.	PREKRŠAJNI SUD SPLITU	NE
28.	ŽUPANIJSKI SUD U ŠIBENIKU	Pripremljena projektna dokumentacija
29.	OPĆINSKI SUD U ŠIBENIKU	Pripremljena projektna dokumentacija
30.	PREKRŠAJNI SUD U ŠIBENIKU	NE

Dinamika rješavanja predmetne problematike definirana je proračunom osiguranim sredstvima, te procedurama javne nabave.“.

Obilazak Zatvora u Bjelovaru: Budući da smo u 2017. godini obišli Zatvor u Bjelovaru, uočili smo kako ondje nije bilo zatvorenika s invaliditetom, ali isto tako smo upoznati da se oni na izdržavanje kazne upućuju u Kaznionicu u Glini koja je pristupačna. Međutim, imajući u vidu postupanja u 2016. godini i okolnost da Zatvor u Bjelovaru nije bio obuhvaćen obilaskom, izvršio se uvid u pristupačnost objekta. Može se zaključiti kako objekt ne odgovara standardima iz Pravilnika o pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti i u potpunosti je neprilagođen za osobe s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (objekt je izgrađen prije 185 godina). Zatvor je u potpunosti neprimjeren za osobe s invaliditetom i osobe teške pokretljivosti. Na objektu se rade popravci i jedna je prostorija (arhiva) obnovljena, ali cjelokupni je dojam da je zgradu potrebno u potpunosti renovirati.

Primjer iz prakse Ureda: Pravobraniteljici se u 2016. godini pritužio odvjetnik, osoba s invaliditetom koja se kreće uz pomoć elektromotornih kolica. S obzirom na to da su mu radna mjesta i prostori sudova u Rijeci (gdje radi) nepristupačni, pokrenuo je antidiskriminacijske parnice. Kao osoba s invaliditetom uopće ne može niti ući u zgradu Upravnog suda u Rijeci, a nepristupačan mu je i prostor Prekršajnog suda u Rijeci. Povodom pokrenutih parnica i zbog navedenog zatražio je od pravobraniteljice poduzimanje mjera sukladno ovlastima. Budući da je pritužitelj inicirao predmetne parnice te nakon uvida u dokumentaciju, pravobraniteljica je dala mišljenje u kojem je navedeno kako se smatra da je stranka diskriminirana propuštanjem razumne prilagodbe na temelju čl. 4. st. 2. Zakona o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12). Tijekom 2017. godine u parnici pokrenutoj zbog nepristupačnosti prostora Upravnog suda u Rijeci prethodno donesena nepravomoćna presuda Općinskog suda u Rijeci, nakon žalbi i tužitelja i tužene RH u postupku, presudom Županijskog suda u Puli postala je pravomoćnom. Navedenom pravomoćnom presudom drugostupanjski sud je potvrdio kako je prihvaćen tužbeni zahtjev tužitelja u navedenoj pravnoj stvari, te je naloženo tuženoj RH da, u najkraćem mogućem roku, ne duljem od šest mjeseci, računajući od pravomoćnosti navedene presude, na primjeren način, reguliran mjerodavnim propisima i u skladu s pravilima struke, u zgradi Upravnog suda u Rijeci, na adresi Korzo broj 13 u Rijeci i ispred te zgrade ukloni barijere koje osobama s invaliditetom, posebice onima koje se kreću uz pomoć električnih invalidskih kolica, onemogućuju ulazak u tu zgradu i uskraćuju im pravo na pristup sudu. Presudom je također naloženo tuženoj RH da tužitelju nadoknadi štetu zbog povrede prava

osobnosti, isplatom pravične naknade. U nastavku postupanja, stranka se ponovno obratila pravobraniteljici s informacijom kako je sjedište Upravnog suda u Rijeci neposredno prije isteka određenog roka preseljeno u drugu građevinu koja ponovno nije pristupačna u skladu s odredbama Pravilnika o osiguravanju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (iako je navedeno u ažuriranoj tablici Ministarstva pravosuđa kako se Upravni sud u Rijeci nalazi u pristupačnoj građevini).

Mišljenje i preporuka: Slijedom navedenog ovom je presudom i sudska praksa potvrdila preporuke pravobraniteljice iz prijašnjih izvješća o radu (posebice onog iz 2016. godine) kako je nužno da se iz razloga što je još uvijek velik broj građevina u kojima su smještena tijela pravosudne mreže nepristupačan osobama s invaliditetom, a radi osiguravanja prava na pristup, poduzimaju mjere kojima će se takvi prostori u žurnom roku učiniti pristupačnim ili službe i tijela smještena u nepristupačnim prostorima izmjestiti u pristupačne. Stoga **preporučujemo** nadležnom Ministarstvu da i u sljedećem razdoblju intenzivno poduzimaju konkretne aktivnosti s ciljem rješavanja ovog problema.

Zbog determinacije građevinskih i drugih radova za osiguravanje pristupačnosti planiranim i osiguranim sredstvima u Državnom proračunu RH, **preporučujemo** nositeljima investicijskih prioriteta (posredničkim tijelima prve i druge razine) planiranje i osiguravanje sredstava iz fondova Europske unije kojima bi se ciljano u ovom i sljedećem programskog razdoblju osigurala mogućnost financiranja ovakvih radova, a Ministarstvu pravosuđa uz navedeno preporučujemo da žurno izradi stručnu analizu bitnih provedbenih čimbenika, kako tehničke, tako i pravne i financijske vrste, kako bi se moglo obuhvatiti sve vrste specifičnosti građevina u kojima se nalaze tijela pravosudne mreže, s obzirom na to da je nemoguće odabrati tipsko rješenje za sve građevine.

Sudjelovanje na događanjima: Povodom Europskog dana žrtava kaznenih djela, 22. veljače 2017. godine, u Novinarskom domu u Zagrebu održana je **Konferencija o pravu, podrški, zaštiti i kompenzacijama žrtava kaznenih djela**. Konferenciju su zajednički organizirali Documenta – Centar za suočavanje s prošlošću, Centar za mir, nenasilje i ljudska prava iz Osijeka, Bijeli krug Hrvatska iz Splita i Udruga za podršku žrtvama i svjedocima iz Vukovara. Na konferenciji su sudjelovali predstavnici Ministarstva pravosuđa, Ministarstva unutarnjih poslova, Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, Ureda pravobranitelja, sudci, odvjetnici, predstavnici akademske zajednice te predstavnici organizacija civilnog društva i udruga za podršku žrtvama i svjedocima. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na Konferenciji je sudjelovao zamjenik. Između ostalog istaknuto je kako učinkovit sustav podrške žrtvama kaznenih djela predstavlja ključan element za djelotvoran progon počinitelja kaznenih djela, ali i za puno ostvarivanje prava žrtava koja im pripadaju neovisno o potrebama samog kaznenog postupka. Također, istaknuta su temeljna prava žrtava kaznenih djela kao pravo da se sa žrtvama postupa s poštovanjem te da policija, državni odvjetnici i sudci budu na odgovarajući način osposobljeni za rad sa žrtvama, da se žrtvama pruže razumljive informacije o njihovim pravima i slučaju, da se žrtvama jamči potpora u svim državama članicama Europske unije, da žrtve mogu sudjelovati u postupku ako to žele, da se ranjive žrtve, kao što su djeca, žrtve silovanja, žrtve s invaliditetom, identificiraju i na odgovarajući način zaštite, da su žrtve tijekom policijskih istraga i sudskih postupaka zaštićene.

7. OSOBNA SLOBODA I SIGURNOST

7.1. ODUZIMANJE PRAVA NA SLOBODU SMJEŠTANJEM U INSTITUCIJE

Čovjekova je sloboda i osobnost nepovrediva. Nikomu se ne smije oduzeti ili ograničiti sloboda, osim kada je to određeno zakonom, o čemu odlučuje sud (čl. 22. Ustava Republike Hrvatske).

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom nalaže državama članicama da osiguraju da osobe s invaliditetom na jednaki način kao i drugi uživaju pravo na osobnu slobodu i sigurnost te da ne budu nezakonito ili arbitrarno lišene slobode, da svako lišavanje slobode bude u skladu sa zakonom, te da postojanje invaliditeta ni u kojem slučaju ne bude opravdanje za lišavanje slobode.

U Smjernicama o članku 14. Konvencije koje je Odbor za prava osoba s invaliditetom usvojio u rujnu 2015. godine navodi se kako je omogućavanje zadržavanja osoba s invaliditetom na temelju smatrane opasnosti osoba za sebe ili za druge u suprotnosti s člankom 14. Prisilno zadržavanje osoba s invaliditetom na temelju opasnosti ili prijetnje koju predstavljaju, navodne potrebe za njegom ili liječenjem, ili drugih razloga vezanih za oštećenja ili zdravstvenu dijagnozu, u suprotnosti je s pravom na slobodu i predstavlja proizvoljno lišavanje slobode. Apsolutna zabrana lišavanja slobode na temelju stvarnog ili smatranog oštećenja uvelike je povezana s člankom 12. Konvencije (Jednakost pred zakonom). Ovaj Odbor je u svom Općem komentaru br. 1 pojasnio da se države članice trebaju suzdržati od prakse uskraćivanja poslovne sposobnosti osoba s invaliditetom i zadržavanja istih u ustanovama protiv njihove volje ili bez slobodnog i informiranog pristanka tih osoba ili uz pristanak zamjenskog donositelja odluka, s obzirom na to da ova praksa predstavlja proizvoljno lišavanje slobode i krši čl. 12. i 14. Konvencije.

Pravobraniteljica je poslala zamolbu centrima za socijalnu skrb u sjedištima županija da joj dostave podatak o praksi postupanja prilikom priznavanja prava na stalni smještaj u ustanove socijalne skrbi za osobe lišene poslovne sposobnosti s mentalnim oštećenjem (psihički bolesne osobe), o tome čiji se pristanak na smještaj u ovim slučajevima traži – same osobe koja se smješta ili njezinog skrbnika. Ako se za smještaj traži pristanak same osobe, neovisno o činjenici što je lišena poslovne sposobnosti, zatražili smo očitovanje o načinu postupanja ako osoba ne pristaje na smještaj, a njezin skrbnik na tome ustraje, odnosno Centar za socijalnu skrb smatra da je radi zaštite interesa same osobe ili iz nekog drugog razloga taj smještaj nužan.

Do pisanja ovog izvješća zaprimili smo odgovore od 11 centara za socijalnu skrb. Većina centara (njih 9) za smještaj u instituciju socijalne skrbi traži pisani zahtjev/pristanak i skrbnika i štićenika, dok 2 centra traže pisanu suglasnost skrbnika, a štićenika traže mišljenje. Ako se sâm štićenik protivi smještaju, 7 centara za socijalnu skrb dostavilo je odgovor da u tom slučaju konačnu odluku o smještaju donosi stručni tim, odnosno Centar za socijalnu skrb, i to kada procijeni da je smještaj nužan. Neki centri pojašnjavaju što znači nužan – „jer štićenik nema uvid u svoje zdravstveno stanje i ponašanje, ugrožava svoj život i zdravlje ili život i zdravlje ukućana ili susjeda“, potom navode da je smještaj nužan radi „zaštite zdravlja i života štićenika“, „interesa štićenika“, odnosno „dobrobiti“ štićenika. Većina centara za socijalnu skrb navodi da se prije takvog smještaja osoba hospitalizira u nadležnoj psihijatrijskoj zdravstvenoj ustanovi, a neki navode da tada dolazi do poboljšanja njezinog psihičkog stanja pa je sposobna shvatiti potrebu smještaja.

Međutim, 2 centra za socijalnu skrb odgovorila su da ne mogu osobu lišenu poslovne sposobnosti prisilno, odnosno bez njezinog pristanka smjestiti u ustanovu socijalne skrbi. Jedan centar je odgovorio da se bez vlastitog pristanka može smjestiti samo osoba koja nije u mogućnosti komunicirati s okolinom, dok je drugi centar naveo kako se u slučajevima protivljenja smještaju koji je procijenjen kao nužan osoba upućuje u psihijatrijsku ustanovu.

Neki centri za socijalnu skrb ukazali su pravobraniteljici na velike teškoće u radu kada procijene da je osobi smještaj nužan, radi nepostojanja drugih alternativa pružanja potrebne skrbi, a kada ona odbija smještaj. Stručni radnici uz velike napore pokušavaju tim osobama ukazati na neophodnost smještaja radi zaštite njihovih interesa. Jedan centar je priopćio da se nedobrovoljni smještaji teško održavaju jer korisnici samovoljno napuštaju ustanovu. Drugi centar upozorio je i na slučajeve kada je osobu koja nije lišena poslovne sposobnosti potrebno zbog njezinog zdravstvenog stanja smjestiti jer joj se potrebna cjelodnevna pomoć ne može osigurati na drugi način, a ona taj smještaj odbija.

Zaprimljeni odgovori ukazuju na to da ne postoji jedinstvena praksa postupanja te da je u ovom području nužno provesti zakonske izmjene kako bi se jasnije reguliralo područje i kako bi ga se uskladilo s Konvencijom. Međutim, da bi se ovo postiglo, potrebno je osigurati alternativu smještaju razvojem usluga u zajednici.

Činjenica je da osobe s invaliditetom koje su već smještene u institucije, a lišene su poslovne sposobnosti, iz njih svojom voljom ne mogu izaći. Prilikom obilaska ustanova socijalnih skrbi tijekom

2017. godine, predstavnice Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zatele su više desetaka osoba kojima je oduzeta sloboda smještanjem u instituciju i koji žele iz iste otići, ali im to nije omogućeno. Ove osobe su također navodile kako su se s takvim zahtjevima više puta obraćale, ili se još uvijek obraćaju svojim skrbnicima ili centrima za socijalnu skrb, najčešće telefonski, a ponekad i pisanim putem, ali nikada nisu dobile odgovor ili im je usmeno rečeno da im nije moguće prekinuti smještaj. U svakom pojedinačnom slučaju, pravobraniteljica je pritužbu/zahtjev štíćenika prenijela nadležnom centru za socijalnu skrb, sa zahtjevom da se osigura poštivanje želje štíćenika i osigura mu se život u zajednici ili da se u zakonom propisanoj proceduri odbije njegov zahtjev za smještaj kako bi mogao na adekvatan način štítiti svoja prava. Većina centara za socijalnu skrb odgovorila je da povratak u primarnu sredinu nije moguć, ne navodeći konkretne razloge. Neki od njih su naveli da im se ne može pružiti adekvatna zaštita, ali nije navedeno koja bi konkretna podrška toj osobi trebala za život u zajednici. U mnogim slučajevima štíćenici nemaju svoje nekretnine u kojima bi živjeli, ili su iste neprikladne za život, što se također navodi kao jedan od razloga zadržavanja štíćenika u ustanovi. Neki centri su jednostavno odgovorili kako smatraju da je najbolji oblik zbrinjavanja štíćenika smještaj u instituciji, odnosno da je to u njegovom „najboljem interesu“. Rijetki centri su poslali zahtjeve za svoje štíćenike da im se osigura usluga organiziranog stanovanja kod malobrojnih pružatelja usluga.

Sloboda je ovim osobama ograničena i činjenicom da su vrata, odnosno ograde mnogih institucija zaključana, da samo neki korisnici mogu izaći iz zgrade institucije u šetnju, i to uz dopuštenje, na ograničeno vrijeme, uz „izlaznicu“. Ustanove imaju razvijene protokole o postupanju „u slučaju bijega“. Nakon prijave nestanka osobe, aktivira se policija koja pronalazi pobjeglu osobu koja se potom odvozi na psihijatrijske odjele bolnica ili vraća u ustanovu protivno vlastitoj volji.

Primjer iz prakse Ureda: *Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom opetovano se obraća pritužitelj koji je smješten rješenjem Centra za socijalnu skrb u obiteljski dom. Ima dijagnosticiran alkoholizam i posttraumatsku epilepsiju, odnosno organski kognitivni poremećaj i organski poremećaj ličnosti. Navodi da želi izaći iz doma i živjeti kao slobodan čovjek. U Dom je smješten protivno svojoj volji; kada iz Doma izađe, za njim traga policija, a nakon što ga pronađe odvodi ga na psihijatrijski odjel bolnice te ga potom socijalni radnici vraćaju u instituciju. S obzirom na to da je lišen poslovne sposobnosti, ne može ni na koji način zaštititi svoja prava – nema pristup pravosuđu, a odluke o njegovom životu donosi skrbnica – majka, sukladno svojoj volji, i Centar za socijalnu skrb.*

Pritužitelj je upućen da pisanim putem zatraži preispitivanje odluke o priznavanju prava na smještaj u dom, što je i učinio u srpnju 2017. godine, ali nije dobio odgovor od nadležnog centra. Postupak za vraćanje poslovne sposobnosti je sam pokrenuo, ali poslovna sposobnost vraćena mu je samo djelomično. Ostao je lišen sposobnosti u dijelu odlučivanja o smještaju. U postupku skrbnica nije zastupala njegovu volju i mišljenje, već je izrazila svoj osobni stav i mišljenje da njegovo zdravstveno stanje nije takvo da bi mu se mogla vratiti poslovna sposobnost. Kada je u dva navrata samovoljno napustio dom, vlasnica doma obavijestila je policiju, odnosno prijavila njegov nestanak te je za njim raspisana potraga s mjerom „staviti pod zaštitu“. Pronađen je ispred trgovine u svome rodnom mjestu gdje posjeduje staru drvenu kuću. U policijskom izvješću navodi se kako je „Pokazivao stanje blage rastrojenosti te bio pod vidnim utjecajem alkohola (utvrđeno 0.63 g/kg), a ispred policijskih službenika konzumirao je tablete Normabel“. Stoga je doveden u prostorije policijske postaje, obaviješten je nadležni Centar za socijalnu skrb, pozvana je hitna služba nadležnog Zavoda za javno zdravstvo i pacijent je odvezen na psihijatrijski odjel bolnice. U izvješću bolnice navodi se kako je pacijent došao u pratnji djelatnika policije i socijalne radnice, bio je „alkoholiziran, agitiran, nesuradljiv i nekritičan, prijetio suicidom“. Obavljen je razgovor, objašnjeno mu je da će biti samo kratko zadržan na opservaciji radi potrebe detoksikacije od alkohola. Detoksiciran je infuzijom glukoze i dana mu je niska doza klopazina (antipsihotik). Navodi se kako nakon otrježnjenja nije bilo indikacije za daljnjim zadržavanjem niti potpisivanjem informiranog pristanka i otpušten je nakon 3 sata i 15 minuta, dakle nije niti bio hospitaliziran. Liječnica pojašnjava kako bi u stanju u kojem je doveden bila apsolutna liječnička pogreška pustiti ga jer nije bio sposoban razumno odlučivati i može

si direktno ugroziti život. Navodi nadalje da u alkoholiziranom stanju, bez terapije za epilepsiju koju nije uzeo, postoji velika mogućnost povrede ili napada, čime bi si direktno ugrozio život. Po otpustu je od strane djelatnika Centra za socijalnu skrb vraćen u ustanovu.

Primjer iz prakse Ureda: *Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratio se pritužitelj smješten u Centru za rehabilitaciju. Navodi kako je u ustanovu doveden protivno svojoj volji, da je kao u zatvoru i da tu više ne želi živjeti. Ne razumije zašto ne može živjeti u svom stanu.*

Iz izvješća Centra za socijalnu skrb proizlazi kako su osnovni razlozi smještanja štíćenika u instituciju nedostatak nadzora nad uzimanjem terapije, nesposobnost vođenja brige o osobnoj higijeni i higijeni prostora. Po zahtjevu za prekidom smještaja koji je upućen Centru za socijalnu skrb, odnosno skrbnici, isti je prilikom posjeta dobio usmeni odgovor da „pravo dugotrajnog smještaja ne mora biti trajna opcija“, da „Centar uvažava njegovo mišljenje i želje, te čim zdravstveno stanje bude takvo da može samostalno funkcionirati bez nadzora i bez opasnosti za ugrožavanje svog zdravlja, povratak u stan će se realizirati.“

Centar nije dostavio individualni plan za štíćenika niti je odgovorio na pitanje koja je pritužitelju konkretna pomoć i podrška potrebna za život u zajednici, kroz koju uslugu mu se ista može osigurati, i postoji li ta usluga na njihovom području.

Boravkom štíćenika u ustanovi neće se nikada postići uvjeti koji se navode kao preduvjet za izlazak iz institucije, odnosno zahvaljujući samom boravku u ustanovi neće se postići takvo zdravstveno stanje da bi pritužitelj mogao funkcionirati samostalno i bez nadzora, stoga što „rehabilitacijski“ postupci koji se provode u ustanovi nisu usmjereni na postizanje ovih ciljeva. Ti postupci usmjereni su na prilagodbu životu unutar institucije.

Korisniku je potrebno omogućiti život u zajednici i osigurati mu podršku koja mu je potrebna.

Primjer iz prakse Ureda: *Pravobraniteljici se obratio štíćenik Centra za rehabilitaciju, navodeći kako ne želi živjeti zatvoren u instituciji, već bi radije bio kod nekog udomitelja. Pod skrbništvom je Centra za socijalnu skrb, a skrbničku dužnost izvršava sestra.*

S obzirom na navedeno, preporučeno je nadležnom Centru za socijalnu skrb da preispita uslugu smještaja uz poštivanje njegovih želja u smislu odabira gdje i s kim će živjeti. Sa sadržajem preporuke Centar je upoznao skrbnicu i zatražio mišljenje ustanove za smještaj. Ustanova je dostavila „nalaz i mišljenje psihijatra“ u kojem se navodi kako je imenovani liječen zbog alkoholizma i agresivnog ponašanja u sklopu intelektualne insuficijencije. „U ustanovi usprkos terapije učestalo se opserviraju incidentna ponašanja. Otkočen je, nezadovoljan, nekritičan, nesuradljiv, netolerantan. Povremeno se opserviraju i agresivna ponašanja spram drugih korisnika. Pod terapijom je bazalnog antipsihotika i stabilizatora raspoloženja uz psihoterapijsku potporu i uključivanje u radno-okupacione aktivnosti. Potreban mu je intenzivan nadzor, terapija i angažman stručnog medicinskog osoblja. Teško je za očekivati dobro funkcioniranje gdje ovi uvjeti neće biti zadovoljeni i gdje neće imati adekvatan autoritet“. Sestra u svom pisanom očitovanju u bitnome navodi kako smatra da bi kod smještaja u udomiteljstvu moglo biti problema tj. da bi on mogao pobjeći jer bi imao veću slobodu kretanja. Ona ima saznanja da je u navedenom centru zadovoljan. Dok je bio kod kuće nije bio sposoban sam se brinuti za sebe – ne održava higijenu prostora ni osobnu higijenu, pio je po selu, sestru „nije htio slušati“. Navodi da je on od rođenja „teško bolestan“ pa stoga nikako ne dozvoljava da se pokrene bilo kakav postupak njegovog premještanja u udomiteljstvo jer bi to ugrozilo njegove interese. Mišljenja je da je ova ustanova najbolje rješenje za njega.

S obzirom na navedeno, Centar zaključuje kako je za korisnika s „obzirom na prirodu bolesti“ priznato pravo na socijalnu uslugu u ovom centru za rehabilitaciju i nadalje najprimjereniji oblik skrbi.

Iz navedenog proizlazi kako nadležni organ skrbništva nije saslušao štíćenika, nije uzeo u obzir njegovo mišljenje, već samo mišljenje skrbnice i ustanove te na temelju toga donio vlastitu odluku da će štíćenik ostati u navedenoj instituciji. Štíćenik nema nikakve pravne mogućnosti zatražiti zaštitu

svojih prava, ne može zaštititi svoje interese pokretanjem sudskih postupaka, angažiranjem pravne pomoći niti na bilo koji drugi način jer je lišen poslovne sposobnosti u potpunosti. Zbog njegovog invaliditeta odluke o tome što je za njega najbolje donose skrbnik i Centar za socijalnu skrb te on i dalje ostaje zatvoren u instituciji, vjerojatno do kraja života.

Europski sud za ljudska prava u više je svojih presuda utvrdio povredu prava na slobodu osoba s invaliditetom koji su protivno svojoj volji, odnosno na temelju odluke skrbnika, bili zatvoreni u institucije socijalne skrbi (Stanev v. Bugarske, Sykora v. Češke, Hadžimejlić i drugi v. BiH). Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, dokument donesen davne 1950. godine, u članku 5., gdje govori o povredi prava na slobodu, navodi pod kojim uvjetima se osobi može oduzeti sloboda, pa tako i u slučaju da se radi o „zakonitom lišenju slobode osoba radi sprječavanja širenja zaraznih bolesti, o pritvaranju umobolnika, alkoholičara, ovisnika o drogi i skitnica.“ Prema praksi Europskog suda za ljudska prava lišenje slobode mora biti "zakonito", prema nacionalnim propisima. Nadalje se zahtijeva da svako lišavanje slobode bude sukladno svrsi čl. 5., odnosno da štiti osobe od arbitrarnosti (Herczegfalvy protiv Austrije, 24. 9. 1992., t. 63., Serija A. br. 244). Nadalje, zatvaranje osobe toliko je teška mjera da je opravdana samo ako su bile razmatrane druge, blaže mjere, ali je utvrđeno da su one nedovoljne za zaštitu osobnog ili javnog interesa koji bi mogao zahtijevati da osoba o kojoj je riječ bude lišena slobode. To znači kako nije dovoljno da lišavanje slobode bude sukladno s domaćim zakonom; ono također mora biti i nužno u danim okolnostima (Stanev protiv Bugarske [GC], br. 36760/06, t. 143., ESLJP 2012).

U ovom dijelu Konvencija pruža zastarjelo stajalište i nije u skladu s odredbama gore citiranog članka 14. Konvencije koji bez iznimke zabranjuje zatvaranje zbog invaliditeta.

Međutim, i Europska konvencija u st. 4. čl. 5. navodi kako svatko tko je lišen slobode ima pravo pokrenuti sudski postupak u kojem će se odlučiti o zakonitosti njegova pritvaranja, odnosno o puštanju na slobodu ako je pritvaranje bilo nezakonito. Nadalje, pritvaranje mora biti podvrgnuto periodičkom preispitivanju kako bi se osigurala njegova opravdanost tijekom trajanja. Osnova zbog koje osoba može biti pritvorena podložna je promjenama. Pritvaranje koje je prvobitno bilo zakonito postalo bi nezakonito kada bi sud utvrdio da ne postoje osnove za daljnje pritvaranje, i da nisu učinjeni naporu za puštanje na slobodu osobe ili da postupak koji vodi puštanju na slobodu neopravdano dugo traje (predmet Brand protiv Nizozemske, 2004.).

Sukladno Zakonu o socijalnoj skrbi, smještaj u instituciju je pravo iz sustava socijalne skrbi koje se priznaje korisniku kojemu je tijekom duljeg vremenskog razdoblja potrebno osigurati intenzivnu skrb i zadovoljavanje drugih životnih potreba. Osobi s invaliditetom priznaje se kada nije moguće osigurati skrb u obitelji pružanjem odgovarajućih izvaninstitucijskih oblika skrbi. Ako je osoba lišena poslovne sposobnosti, a nadležni Centar za socijalnu skrb smještaj procijeni nužnim, u većini slučajeva pristanak na smještaj daje skrbnik. Osoba lišena poslovne sposobnosti nije ovlaštena podnositelj žalbe na rješenje o priznavanju smještaja niti zahtjeva za prekidom smještaja, a ne može pokrenuti niti sudske postupke, osim onoga za preispitivanje poslovne sposobnosti. Dakle, ne postoji nikakav način da ospori odluku svoga skrbnika odnosno rješenje Centra za socijalnu skrb pa niti da izađe iz institucije bez njihove odluke. Odluka o smještaju se ne preispituje.

S druge strane, osoba s invaliditetom, s težim duševnim smetnjama, ako se prisilno smješta u psihijatrijsku ustanovu u sustavu zdravstva, sukladno Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama ima pravo da njezino zadržavanje preispita sud, a odluka, odnosno postojanje razloga za prisilno zadržavanje povremeno će se preispitati.

Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama propisana su temeljna načela zaštite prava te uvjeti za primjenu mjera i postupanje prema osobama s duševnim smetnjama. Ovim zakonom uređeno je ograničavanje sloboda i prava osoba koja se mogu ograničiti pod uvjetima i u postupku propisanim zakonom i u mjeri u kojoj je to nužno radi zaštite te osobe ili zaštite drugih osoba. Zakon daje definiciju prisilnog smještaja kao smještaja osobe s težim duševnim smetnjama u psihijatrijsku

ustanovu na temelju odluke suda. Izriekom je propisano kako lišenje poslovne sposobnosti ne znači nesposobnost za davanje pristanka pa se, prije primjene medicinskog postupka, sposobnost za davanje pristanka mora utvrđivati i kod osobe lišene poslovne sposobnosti. Svako prisilno zadržavanje u psihijatrijskoj ustanovi podliježe sudskom nadzoru prema postupku propisanom zakonom. Istim zakonom navedena su prava koja pripadaju osobama s duševnim smetnjama: podnositi prijave, prijedloge, pritužbe, prigovore, žalbe i druge pravne lijekove nadležnim pravosudnim i drugim državnim tijelima.

Svi ovi zaštitni mehanizmi Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama ne primjenjuju se kod osoba s duševnim smetnjama kada im se oduzima sloboda smještanjem u institucije socijalne skrbi.

Stoga je ovakva praksa protivna Ustavu Republike Hrvatske, Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom i zakonu, a osobama smještenima bez vlastite volje u institucije socijalne skrbi nezakonito je oduzeta sloboda.

7.2. SMJEŠTAJ BEZ PRISTANKA NA TEMELJU ČLANKA 26. ZAKONA O ZAŠTITI OSOBA S DUŠEVNIM SMETNJAMA

Postupajući po ovlasti iz članka 26. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 76/14, dalje: Zakon) u situaciji kada pristanak na smještaj daje zakonski zastupnik osobe, pravobraniteljica je u 2017. godini primila 211 obavijesti koje su označene kao smještaj bez pristanka. Ukupno je bilo 20 postupanja po primljenim obavijestima. Postupanja pravobraniteljice sastojala su se od analize dostavljene dokumentacije, zatim u obilasku zdravstvene psihijatrijske ustanove, uvida u dostupnu medicinsku dokumentaciju u zdravstvenoj ustanovi kao i razgovora sa pacijentom.

U nastavku su priloženi tablični prikazi primljenih obavijesti, ovisno radi li se o obavijestima primljenim od specijalnih psihijatrijskih bolnica ili od ostalih zdravstvenih psihijatrijskih ustanova.

Tablica 1. Broj obavijesti o smještaju bez pristanka zaprimljenih u 2017. godini od specijalnih psihijatrijskih ustanova

Naziv psihijatrijske ustanove	Broj primljenih obavijesti označenih kao smještaj bez pristanka	Broj obavijesti pogrešno označenih kao smještaj bez pristanka
Klinika za psihijatriju „Vrapče“ Zagreb	18	-
Neuropsihijatrijska bolnica „Dr. Ivan Barbot“ Popovača	7	-
Psihijatrijska bolnica Rab	-	-
Psihijatrijska bolnica Ugljan	1	-
Ukupno	26	-

Broj obavijesti primljenih od psihijatrijskih ustanova smanjio se u odnosu na prethodne godine. Uvidom u dospjelu dokumentaciju vidljivo je da su pretpostavke za postupanje pravobraniteljice bile ispunjene. Međutim, uočeno je da se i dalje u popunjavanju dokumentacije odnosno obrasca – *Mišljenje psihijatrijske ustanove o utvrđenoj nesposobnosti za davanje pristanka smještene*

osobe sadrži, tek konstatira nesposobnost pacijenta za davanje pristanka, a bez potpunijeg obrazloženja načina na koji je utvrđena nesposobnost, primjerice: „na temelju osobnog pregleda utvrdio sam da pacijent zbog svojih duševnih smetnji nije sposobna razumjeti informaciju važnu za davanje pristanka, upamtiti je niti koristiti u postupku davanja pristanka“. Ujedno je iz primljenih odgovora bolnica o danu otpusta pojedinog pacijenta vidljivo da hospitalizacije, osim gerijatrijskih pacijenata, nisu duljeg trajanja.

O hospitalizaciji gerijatrijskih pacijenata pravobraniteljica je svoje mišljenje navela u Godišnjem izvješću o radu za 2015. godinu, a situacija nije bila drugačija niti u protekloj godini.

Naime, starije osobe s različitim formama senilne demencije većinom se smještaju u psihijatrijske ustanove zato što u ustanovama socijalne skrbi nema dovoljno kapaciteta.

Tablica 2. Broj obavijesti o smještaju bez pristanka zaprimljenih u 2017. godini primljenih od ostalih zdravstvenih psihijatrijskih ustanova/odjela

Naziv kliničkog bolničkog centra/opće bolnice-psihijatrijski odjeli /specijalna bolnica	Broj primljenih obavijesti označenih kao smještaj bez pristanka	Broj primljenih obavijesti pogrešno označenih kao smještaj bez pristanka
Klinički bolnički centar Rijeka	99	1
Opća bolnica Dubrovnik	10	2
Opća bolnica Slavonski Brod	3	-
Opća bolnica Koprivnica	1	-
Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež (01. 11. 2017.)	72	-
Ukupno	185	3

Pravilnikom o listi psihijatrijskih ustanova koje ispunjavaju uvjete za smještaj i liječenje djece odvojeno od punoljetnih osoba („Narodne novine“, br. 13/15) ustanove koji su ovlaštene liječiti djecu su: Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež, Ulica Ivana Kukuljevića 11, Zagreb; Klinički bolnički centar Zagreb,

Šalata 2, Zagreb; Klinički bolnički centar Rijeka, Krešimirova 42, Rijeka i Klinički bolnički centar Osijek, Josipa Huttlera 4, Osijek.

Pravobraniteljica od Kliničkog bolničkog centra Rijeka redovito zaprima obavijesti o smještaju bez pristanka, od dana primjene novog Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama. Međutim, ostale ustanove nisu dostavljale obavijesti, stoga je pravobraniteljica zatražila i od navedenih ustanova dostavu obavijesti. Naime, sukladno odredbi čl. 26. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama psihijatrijske ustanove dužne su obavještavati pravobraniteljicu u slučaju da u trenutku prijema ili u daljnjem roku od 48 sati, po ocjeni liječnika, osoba nije sposobna dati pristanak pa umjesto nje pristanak daje zakonski zastupnik/skrbnik te osobe. S obzirom na to da je definicijom zakonskog zastupnika obuhvaćen i roditelj, pravobranitelj postupa i u slučajevima smještaja djeteta u psihijatrijsku ustanovu¹.

Iz Tablice 2. proizlazi kako je u 2017. godini primljeno ukupno 185 obavijesti koje su bolnice označile kao smještaj bez pristanka. Novina je da je Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež Zagreb počela dostavljati obavijesti o smještaju bez pristanka za svaku hospitalizaciju djeteta, što utječe na ukupan broj obavijesti, a koje u prošlim izvješćima Pravobraniteljice nije bilo navedeno.

Uspoređujući broj obavijesti o smještaju bez pristanka za 2016. godinu, kada je primljena ukupno 131 obavijest, u 2017. godini primljeno je 139 obavijesti, dakle, bitnog odstupanja nema. Međutim, ako se pribroje obavijesti primljene od Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež, Zagreb za mjesec studeni i prosinac, tada ukupan broj obavijesti za 2017. godinu iznosi 211 obavijesti.

Budući da pravobraniteljica nije imala uvid u broj i trajanje hospitalizacija u zdravstvenim ustanovama u kojima se liječe djeca i adolescenti u prethodno navedenim zdravstvenim ustanovama za liječenje djece, zatražila je navedene podatke.

Iz izvješća Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež proizlazi da je ukupan broj hospitalizacija u 2015. godini 695 pacijenata, prosječna hospitalizacija je trajala 17,58 dana, recidiv je bio kod 289 pacijenata (41,58%), a u 2016. godini ukupan broj hospitaliziranih pacijenata bio je 624, trajanje prosječne hospitalizacije 15,47 dana, u recidivu je bilo 244 pacijenata (39,10%). U razdoblju od 1. siječnja 2017. do 30. rujna 2017. ukupno je hospitalizirano 429 pacijenata s prosječnom trajanjem hospitalizacije 15,40 dana. U navedenom razdoblju u recidivu je bilo 190 pacijenata odnosno 44,28%.

Iz izvješća Kliničkog bolničkog centra Osijek – Zavoda za dječju i adolescentnu psihijatriju proizlazi kako je „u razdoblju 2015. godinu u Zavodu (tada Odjelu) liječeno 130 djece i adolescenata, u drugom dijelu 2016. godinu, 69 djece i adolescenata, a s obzirom da je došlo do promjene informatičkog sustava dio podataka, nije dostupan, dok je u razdoblju od 01. siječnja 2017. do 06. prosinca 2017.

¹ Komentar Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, str.115.

godine ukupno zbrinuto 169 pacijenata. Zavod je ustanova otvorenog tipa i nema dio predviđen za intenzivno praćenje i zbrinjavanje iznimno visoko rizičnih pacijenata te nije zabilježen niti jedan slučaj prisilne hospitalizacije kao niti postupak primjena mjera sputavanja.“

Klinički bolnički centar Zagreb, Zavod za dječju i adolescentnu psihijatriju, nije dostavio tražene podatke.

Uvidom u navedene podatke vidljivo je da su hospitalizacije osoba s mentalnim poteškoćama mlađih od 18 godina česte i u velikom broju s recidivom, stoga je potrebno poraditi i na ovom području usvajanjem planova, razvojem strategija i ciljeva kako bi se razvili izvanbolnički oblici liječenja. Jedan od takvih planova je i *Strateški plan razvoja dječje i adolescentne psihijatrije u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 1. siječnja 2016. godine do 31. prosinca 2019. godine* koji je još uvijek u izradi. Naime, iz izvješća Ministarstva zdravstva proizlazi kako su u tijeku konzultacije i završne aktivnosti vezane za izradu konačnog teksta Plana kako bi se isti objavio na portalu *E-savjetovanje*.

Ranom intervencijom u području mentalnog zdravlja mogu se prevenirati teže mentalne poteškoće u kasnijoj dobi. Međutim, posebno je važno napomenuti da kod određenog broja djece i adolescenata osim mentalnog oštećenja postoje i druge vrste oštećenja, primjerice intelektualno oštećenje, autizam i slično, koje je potrebno pravovremeno identificirati kako bi se počelo s pravovremenim i primjerenim terapijama, podrškama i prilagodbama. Navedeno iziskuje multidisciplinarni pristup i suradnju s drugim institucijama i stručnjacima poput edukacijskog rehabilitatora, psihologa, pedijatra, liječnika opće medicine, socijalnog radnika.

Pravobraniteljica je u svojim godišnjim izvješćima upozoravala na izostanak kapaciteta za odgovarajuće zbrinjavanje osoba s invaliditetom iznad 18 godina, neovisno o invaliditetu, a nakon završenog liječenja. Slična je situacija i s osobama ispod 18 godina koje nakon završenog liječenja, pogotovo ako se radi o višestrukim smetnjama, otežano pronalaze smještaj.

Navedeno potvrđuje slučaj dječaka zbog kojega je Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež Zagreb sazvala konferenciju predstavnika različitih tijela i institucija u cilju pronalaska rješenja, budući da nadležni Centar za socijalnu skrb nije mogao naći smještaj te je Bolnica držala dječaka na smještaju, a da medicinske indikacije više nisu postojale.

Obitelji djece s višestrukim smetnjama često nemaju potrebnu stručnu podršku te su primorani tražiti smještaj za dijete. Imajući u vidu da je djeci s višestrukim smetnjama potreban multidisciplinarni pristup stručnjaka različitih profila, Bolnica nije u mogućnosti zadovoljiti različite potrebe djeteta kada hospitalno liječenje nije više medicinski indicirano pa je svaki daljnji ostanak djeteta u bolnici suprotan njegovim interesima.

Uspostavom sustava rane intervencije koja podrazumijeva razvoj integriranih, individualiziranih i djelotvornih usluga usmjerenih na dijete s teškoćama koje se osiguravaju u prirodnom okruženju (obitelji) postigla bi se rana identifikacija djece s mentalnim oštećenjima te omogućila pravovremena uključenost u rehabilitacijske procese. Podrška roditeljima je sastavni dio organiziranog sustava rane intervencije.

Klinički bolnički centar Rijeka dostavio je jednu obavijest o smještaju osobe iznad 18 godina, međutim, smještaj je pogrešno podveo pod čl. 26. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, samo radi utvrđene nesposobnosti za davanje pristanka. Uz obavijest je dostavljen obrazac pristanka na hospitalizaciju koji je pacijent potpisao te ocjena liječnika o utvrđenoj nesposobnosti za davanje pristanka. Međutim, iz dostavljene dokumentacije proizlazi kako imenovani nema zakonskog zastupnika/skrbnika, slijedom čega se zaključuje kako navedeni nije lišen poslovne sposobnosti. Ako pacijent nije lišen poslovne sposobnosti, ne može se raditi o smještaju bez pristanka te pravobraniteljica nije nadležna u postupanju. Naime, pacijent koji ima punu poslovnu sposobnost samostalno odlučuje o hospitalizaciji. Ako po procjeni liječnika pacijent zbog težine duševnih smetnji u trenutku prijema ili u daljnjem roku od 48 sati ne može samostalno odlučivati o svojoj

hospitalizaciji, liječnik je dužan, ako su ispunjene zakonske pretpostavke, primijeniti odredbe o prisilnom smještaju.

Od obilazaka psihijatrijskih ustanova, planiran je **obilazak Psihijatrijskog odjela Opće bolnice Dubrovnik** stoga što je pravobraniteljica zaprimila obavijesti iz kojih u bitnome proizlazi nerazumijevanje odredbe čl. 12. st. 3. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama. Od ukupno primljenih 10 obavijesti (za 7 osoba, od kojih je za 3 osobe pravobraniteljica dva puta obaviještena), za 5 osoba dokumentacija je bila nepotpuna, dok za 2 pacijenata pravobraniteljica nije bila nadležna u postupanju. Naime, pacijenti su bili lišeni poslovne sposobnosti, ali se sposobnost za davanje pristanka nije utvrđivala, već se obavijest dostavljala samo temeljem činjenice lišenja poslovne sposobnosti, što je pogrešno. Upravo je čl. 12. st. 3. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama propisano: „(3) Lišenje poslovne sposobnosti ne znači nesposobnost za davanje pristanka pa se, prije primjene medicinskog postupka, sposobnost za davanje pristanka mora utvrđivati i kod osobe lišene poslovne sposobnosti.“ Iz navedene odredbe se zaključuje kako nije dopušteno samo zbog činjenice lišenja poslovne sposobnosti, odnosno postojanja skrbnika, ne utvrđivati sposobnost za davanje pristanka te tražiti izravno potpis skrbnika. Bolnici je pismenim putem, ali i prilikom razgovora s djelatnicima Odjela za psihijatriju OB Dubrovnik dostavljeno dodatno pojašnjenje o značenju smještaja bez pristanka.

Naime, u trenutku prijema odnosno po isteku roka od 48 sati (opservacijski rok), ako je potrebno da pacijent bude hospitaliziran, potrebno je da psihijatar utvrdi je li pacijent koji je lišen poslovne sposobnosti sposoban dati pristanak na smještaj ili ne.

„Osoba s duševnim smetnjama sposobna je za davanje pristanka ako može razumjeti informaciju koja je važna za davanje pristanka, upamtiti tu informaciju i koristiti ju u postupku davanja pristanka (čl. 3. st. 1. t. 13.)“ Liječnik je ujedno dužan i detaljno upoznati osobu s njezinim pravima (čl.14.) i utvrditi da ih razumije. Važno je da pacijent razumije razloge i potrebu hospitalizacije te da ima pravo u svakom trenutku pristanak i povući. Ako psihijatar utvrdi da je pacijent koji je lišen poslovne sposobnosti sposoban dati pristanak na smještaj te pacijent da svoj pristanak i potpiše obrazac (u slučaju da je nepismen obrazac potpisuje na istovjetan način kako je potpisan na osobnoj iskaznici), radi se o dobrovoljnom smještaju (čl. 25.) i nije potrebno tražiti pristanak skrbnika niti obavještavati Pravobraniteljicu. Ako psihijatar utvrdi da pacijent koji je lišen poslovne sposobnosti nije sposoban dati pristanak, traži se pristanak skrbnika te se tada takav smještaj realizira kao smještaj bez pristanka sukladno čl. 26. Zakona i obavještava se pravobraniteljica.

Prilikom obilaska utvrđeno je da je dvoje pacijenata u trenutku prijema bilo lišeno poslovne sposobnosti, ali iz daljnje dokumentacije proizlazi ocjena statusa jedne od pacijentice: „*prisvjesna, orijentirana, kontakt se teže uspostavlja, nešto teže usmjerava, usporena, plačljiva, u sadržaju hipohondrijske sumanutosti, bez elemenata suicidalnosti i heteroagresivnosti, smanjenog uvida, ali suradljiva, pristaje na hospitalizaciju*“. U ovakvoj se situaciji može zaključiti da se radi o dobrovoljnom smještaju sukladno čl. 25. Zakona te nije bilo potrebno tražiti potpis skrbnice, već samo pacijentice. Okolnost lišenja poslovne sposobnosti nije odlučujuća te nije zapreka za davanje pristanka ako je utvrđeno da sposobnost za davanje pristanka postoji. Slična je situacija bila i u drugom primjeru obavijesti.

Pravobraniteljica je postupajući po dostavljenim obavijestima i dokumentaciji te uvidom u obrasce i način evidentiranja činjenica i okolnosti vezano za smještaj osoba s duševnim smetnjama i primjenu čl. 26. Zakona, uputila preporuku Psihijatrijskom odjelu Opće bolnice Dubrovnik o postupanju u primjeni navedene odredbe s pojašnjenjem razlike između Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama i Zakona o zaštiti prava pacijenata.

Naime, u psihijatrijskim ustanovama/odjelima primjenjuje se Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, dok se u ostalim zdravstvenim ustanovama/odjelima primjenjuje Zakon o zaštiti prava

pacijenata („Narodne novine“, br. 169/04, 37/08). Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama stupio je na snagu 1. siječnja 2015. godine i, za razliku od prethodnog zakona, u svojim je odredbama uveo određene pomake u cilju većeg poštivanja temeljnih ljudskih prava osoba s mentalnim oštećenjima sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom („Narodne novine – Međunarodni ugovori“, br. 6/07, 3/08, 5/08, dalje: Konvencija) i ostalim međunarodnim dokumentima. Pozitivni pomak s ciljem većeg stupnja poštivanja temeljnih ljudskih prava, a pogotovo u djelu vlastitog odlučivanja o liječenju i zdravlju, predstavlja odredba čl. 12. st. 3. Zakona koja nalaže da se sposobnost za davanje pristanka mora utvrđivati i kod osobe lišene poslovne sposobnosti.

Međutim, Zakon o zaštiti prava pacijenata koji se primjenjuje u svim ostalim zdravstvenim ustanovama još uvijek naglasak stavlja na zamjensko odlučivanje i radi primjene medicinskog postupka traži isključivo potpis skrbnika, ne smatrajući potrebnim utvrđivati sposobnost osobe lišene poslovne sposobnosti na davanje pristanka na način kako to uređuje Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama.

Dakle, prisutno je nesuglasje između tih dvaju zakona u pogledu uvažavanja volje pacijenata bez poslovne sposobnosti. U preporuci je naglašeno kako je potrebno pristupiti izmjeni Zakona o zaštiti prava pacijenata u duhu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i ostalih međunarodnih dokumenata na isti način kako se pristupilo i izmjeni Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama. Konkretno, uvidom u dokumentaciju psihijatrijskog odjela Opće bolnice Dubrovnik proizlazilo je kako pacijenti koji se primaju na psihijatrijski odjel potpisuju obrazac suglasnosti kojom se prihvaća preporučeni dijagnostički odnosno terapijski postupak pod nazivom *Informirani pristanak*, koji predviđa unošenje „*imena i prezimena zakonskog zastupnika, odnosno skrbnika – za pacijenta koji nije pri svijesti, za pacijenta s težom duševnom smetnjom, te za poslovno nesposobnog ili maloljetnog pacijenta*“. Ovakva formulacija preuzeta je iz Zakona o zaštiti prava pacijenata („Narodne novine“, br. 169/04, 37/08) te se može zaključiti kako se navedeni obrazac primjenjuje neovisno o odjelu na koji se prima pacijent. Međutim, navedeni obrazac ne može zadovoljiti potrebe specifičnosti smještaja osobe s duševnim smetnjama na liječenje u psihijatrijsku ustanovu, odnosno odjel psihijatrije Opće bolnice.

Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama navedene su specifične odredbe vezane uz smještaj radi liječenja te je potrebno izraditi posebni obrazac suglasnosti za psihijatrijske odjele koji bi bili u suglasnosti sa Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, a ne sa Zakonom o zaštiti prava pacijenata. Sadržaj obrazaca ne treba biti jednoobrazan u smislu preuzete zakonske odredbe, već je potrebno da sadržaj bude obrazložen te da osoba s duševnim smetnjama bude detaljno upoznata s pravima sukladno Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, kako bi mogla dati valjani pristanak na način kako to definira Zakon:

„*Pristanak* je slobodno dana suglasnost osobe s duševnim smetnjama za primjenu određenoga medicinskog postupka, koja se zasniva na odgovarajućem poznavanju svrhe, prirode, posljedica, koristi i rizika toga medicinskog postupka i drugih mogućnosti liječenja. Osoba s duševnim smetnjama sposobna je za davanje pristanka ako može razumjeti informaciju koja je važna za davanje pristanka, upamtiti tu informaciju i koristiti ju u postupku davanja pristanka (čl. 3. st. 1. t. 13.).“

Stoga je pravobraniteljica **preporučila** da se na razini psihijatrijskog odjela donesu potrebni obrasci suglasnosti koji bi bili u skladu sa Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama. Ujedno je **preporučila** da obrasci na temelju kojih psihijatar zaključuje o sposobnosti pacijenta za davanje/nedavanje pristanka budu konkretno i jasno obrazloženi.

Psihijatrijski odjeli Općih bolnica Slavonski Brod i Koprivnica dostavili su obavijesti te uvidom u dokumentaciju proizlazi da je dokumentacija uredna. Pacijenti su zadržani nekoliko dana i otpušteni. Što se tiče PB Ugljan, prema zaprimljenoj obavijesti vidljivo je da je pacijent još uvijek bio na liječenju do kraja 2017. godine.

7.3. ZAŠTITA MENTALNOG ZDRAVLJA U ZAJEDNICI

Razvoj usluga zaštite mentalnog zdravlja u zajednici i nadalje je važno područje izvaninstitucionalne skrbi, međutim, pomaci u poduzimanju konkretnih radnji su nevidljivi. Naime, Strategija mentalnog zdravlja još uvijek nije donesena, usluge u zajednici se ne razvijaju te je još uvijek dominantan bolnički oblik skrbi za psihijatrijske pacijente.

U 2017. godini zatvoren je *Twinning projekt „Osiguravanje optimalne zdravstvene skrbi za osobe s poremećajima mentalnog zdravlja“* koji su provodili Trimbos institut za mentalno zdravlje i ovisnost iz Nizozemske, Ministarstvo zdravstva RH, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Središnja agencija za financiranje i ugovaranje programa i projekata Europske unije i drugi dionici. Cilj projekta bio je povećati zaštitu i unaprjeđenje mentalnog zdravlja jačanjem kapaciteta zajednice, uključujući pristupačnije i učinkovitije liječenje i rehabilitaciju osoba s poremećajima mentalnog zdravlja. Projekt je na temelju analize zakonodavstva i izvješća službi za mentalno zdravlje donio preporuku za unaprjeđenje hrvatskog zdravstvenog sustava koja će se koristiti u pripremi strategije o mentalnom zdravlju. U Hrvatskoj je o načelima zaštite mentalnog zdravlja u zajednici educirano 275 zdravstvenih djelatnika, koji su potom nastavili s edukacijom svojih kolega.²

Mobilni timovi za psihosocijalnu potporu u zajednici ustrojeni su radi postizanja ovako određenih ciljeva u Zagrebu, Karlovcu, Slavanskom Brodu i Križevcima.

Dobar primjer razvijene zaštite mentalnog zdravlja u zajednici jest na području grada Trsta, odnosno regije Friuli Venezia Giulia, gdje se nalazi Odjel za mentalno zdravlje koji je ujedno i suradnički centar Svjetske zdravstvene organizacije od 1987. godine u vođenju drugih zemalja u provedbi deinstitucionalizacije i razvoja uključujućih i sveobuhvatnih usluga brige o mentalnom zdravlju. Svojim djelovanjem doprinose radu SZO na razvoju skrbi usmjerene na osobu i jačanju ljudskih potencijala za brigu o mentalnom zdravlju. Ovaj pristup predstavlja uzor-model za razvoj sličnih usluga u zemljama diljem svijeta.

Naime, grad Trst je nakon reforme talijanskog sustava brige o mentalnom zdravlju izmjenom zakonodavstva 1978. godine zatvorio psihijatrijske bolnice i ustanovio centre za mentalno zdravlje u zajednici čije su usluge dostupne 24 sata. U ovim centrima tretiraju se najozbiljnija stanja i pruža podrška klijentima u svakodnevnom životu, s ciljem oporavka i uključivanja u zajednicu. Rezultat je djelovanja ovih centara i promjena stavova društva prema problemima mentalnog zdravlja.

Sudjelovanje na događanjima

Pravobraniteljica je sudjelovala na svečanom zatvaranju **Twinning projekta „Osiguravanje optimalne zdravstvene skrbi za osobe s poremećajima mentalnog zdravlja“** koji se provodio u suradnji Ministarstva zdravstva i Trimbos institut. Pravobraniteljica je pohvalila ciljeve određene projektom koji su u skladu s odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Ujedno je istaknula potrebu rane intervencije, budući da je vrlo važno već prilikom prvih simptoma, bilo u dječjoj dobi, bilo u odrasloj dobi pristupiti liječenju. Pogotovo je važno započeti s ranim liječenjem mentalnih oboljenja u dječjoj dobi kako bi se smanjila ili otklonila mentalna oboljenja u kasnijoj dobi. Osim mentalnog oboljenja potrebno je prepoznati i eventualno postojanje dodatnog oštećenja (autizam, intelektualno oštećenje) koje, također, treba stručni pristup i može otežavati liječenje. Stoga je već prilikom rane intervencije potrebno primijeniti multidisciplinarni pristup kako bi se na vrijeme uočili svi razvojni problemi. Kako bi se smanjile učestale hospitalizacije, nužno je potrebno razvijati izvaninstitucionalne oblike skrbi za mentalno oboljele kako bi osobe s mentalnim oštećenjima i nakon izlaska iz bolnice imale adekvatnu podršku.

Povodom **Dana prava osoba s duševnim smetnjama** pravobraniteljica za osobe s invaliditetom upozorila je na kršenja prava osoba s duševnim smetnjama u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima. Rezultati istraživanja, objavljeni u publikaciji o poštivanju ljudskih prava osoba s duševnim

² <https://www.hzjz.hr/ravnateljstvo/svecano-zatvoren-twinning-projekt/>

smetnjama smještenih u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima, detaljnije su obrađeni u prošlogodišnjem izvješću. Naime, rezultati su ukazali na zabrinjavajuće kršenje njihovih prava na zdravlje, pristup informacijama, slobodu kretanja, poštivanje dostojanstva, osobne autonomije, privatnosti, neovisno življenje i uključenost u zajednicu. Ovo posljednje pravo podrazumijeva mogućnost osobe s invaliditetom da izabere mjesto boravka, da izabere gdje, s kim i kako će živjeti, da nije obvezna živjeti bilo kojim nametnutim načinom života; da ima pristup uslugama od strane službi potpore za život u vlastitom domu i za uključenost u zajednicu, te za sprječavanje izolacije ili segregacije od zajednice. Stoga je u planiranju cjelokupne politike, čiji je cilj postizanje ravnopravnosti naših sugrađana s duševnim smetnjama u društvu, pažnju potrebno usmjeriti prvenstveno na razvoj podrške njihovom neovisnom življenju u zajednici te razvoju psihijatrije u zajednici, uz jačanje nadzora i kontrolnih mehanizama zaštite njihovih prava.

Međunarodna konferencija o mentalnom zdravlju **Client in the Centre**, u organizaciji Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, nizozemskog Trimbos instituta, Hrvatskog društva za kliničku psihijatriju Hrvatskoga liječničkog zbora i Hrvatskoga psihijatrijskog društva, a u okviru Twinning projekta „Osiguranje optimalne zdravstvene skrbi za osobe s problemima mentalnog zdravlja“ pružila je priliku za razmjenu iskustava s drugim državama o razvoju zaštite mentalnog zdravlja u zajednici – o tome kako i prema kojim principima organizirati ovakvu skrb te o izazovima s kojima su se suočile zemlje koje su je implementirale, kao i o rezultatima koje je ovaj oblik skrbi donio u poboljšanju položaja osoba s problemima mentalnog zdravlja. Konferencija stavlja fokus na ulogu pojedinca u vlastitom oporavku, ali i važan doprinos zajednice koja je dužna stvoriti mrežu psihosocijalne skrbi u koju se osim stručnjaka po obrazovanju s područja zaštite mentalnog zdravlja trebaju uključiti i stručnjaci po iskustvu, kao i članovi obitelji i prijatelji same osobe.

U Trstu je u organizaciji Mental Health Department & WHOCC održana međunarodna konferencija **The Right (and Opportunity) to have a (Whole) Life** na kojoj se raspravljalo o daljnjem razvoju sustava brige o mentalnom zdravlju u zajednici, o pravima osoba s invaliditetom na život u zajednici i poslovnu sposobnost, odnosno nužnost uvođenja podrške u odlučivanju. U više paralelnih radionica predstavljena su iskustva zemalja iz Europe, ali i svijeta vezano uz proces deinstitucionalizacije i reforme zaštite mentalnog zdravlja u zajednici. Raspravljalo se i o primjeni mjera prisile te razvoju alternativnih praksi postupanja, o važnosti otvorenog dijaloga, uključivanja stručnjaka po iskustvu u proces oporavka. Tijekom konferencije u više je navrata istaknut značaj Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i promjene paradigme o položaju i ulozi samih osoba s invaliditetom u donošenju odluka u svim segmentima svog života te ostvarivanju i zaštiti svojih prava.

7.4. ZATVORSKI SUSTAV

Ustav Republike Hrvatske u članku 25. jamči da se sa svakim osuđenikom mora postupati čovječno i poštivati njegovo dostojanstvo.

Člankom 14. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom propisano je da, ako osobe s invaliditetom budu lišene slobode u bilo kojem postupku, države potpisnice osigurat će da im se na jednakopravnoj osnovi s drugim osobama zajamče prava u skladu s međunarodnim pravom koje obuhvaća ljudska prava i s njima će se postupiti u skladu s ciljevima i načelima ove Konvencije, uključujući osiguravanje razumne prilagodbe.

Smjernice o članku 14. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom: Pravo na slobodu i sigurnost osoba s invaliditetom – usvojene tijekom 14. sjednice Odbora za prava osoba s invaliditetom održane u rujnu 2015. godine, vezano uz uvjete zadržavanja osoba s invaliditetom navode sljedeće: „17. Odbor je izrazio svoju zabrinutost za loše životne uvjete na mjestima zadržavanja, posebice u zatvorima, te je preporučio da države stranke osiguraju pristupačnost mjesta zadržavanja i da ista pružaju humane uvjete za život. (...) Ovaj Odbor je preporučio da države stranke uspostave pravni okvir za pružanje razumne prilagodbe koji bi sačuvao dostojanstvo osoba s invaliditetom te jamčio

isto pravo onima koji su zadržani u zatvoru. Osvrnuo se i na potrebu za promicanjem mehanizama obuke pravosudnih i zatvorskih službenika u skladu s pravnom paradigmom Konvencije”.

Zakonom o izvršavanju kazne zatvora („Narodne novine“, br. 190/03 – pročišćeni tekst, 76/07, 27/08, 83/09 i 18/11), zatvoreniku je zajamčena zaštita temeljnih prava utvrđenih Ustavom Republike Hrvatske, međunarodnim ugovorima i Zakonom. Svaki zatvorenik ima pravo na smještaj primjeren ljudskom dostojanstvu i zdravstvenim standardima, a zatvorenici osobama s invaliditetom osigurava se smještaj primjeren vrsti i stupnju njihove invalidnosti.

Tijekom 2017. godine pravobraniteljica je zaprimila nekoliko pritužbi osoba s invaliditetom koje se nalaze na izdržavanju kazne zatvora. Prituživali su se na uvjete boravka u zatvoru, odnosno nepristupačnost te na manjkavu zdravstvenu zaštitu, a neki od njih i na nemogućnost ostvarivanja pogodnosti. Kod pritužitelja koji se pritužio na uvjete boravka u Zatvoru u Zagrebu nije utvrđena povreda prava, a zatvoreniku koji je od pravobraniteljice tražio pomoć u ostvarivanju pogodnosti upućen je odgovor kako pravobraniteljica ne može utjecati na mogućnost korištenja pogodnosti.

Primjer iz prakse Ureda: *Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom pritužbom se obratio zatvorenik s invaliditetom, koji se kreće uz pomoć invalidskih kolica, navodeći kako u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu nema odgovarajuće uvjete izdržavanja kazne zatvora. Navodi lošu higijenu, nemogućnost dostojanstvenog korištenja sanitarnog čvora, neprilagođenost prostora za boravak osobe s invaliditetom (nemogućnost kretanja po sobi u invalidskim kolicima) i nemogućnost redovitog održavanja osobne higijene te nedostatnu fizikalnu terapiju. Posljedica navedenog stanja je narušavanje njegovog zdravlja i pogoršanje općeg stanja u smislu učestalih urinarnih infekcija, gubitka na težini i mišićnoj masi, intenziviranje bolova u kralježnici i zglobovima, pojačanje spazama te začeci razvoja dekubitusa.*

Iz navedenog opisa stanja i postupanja prema zatvoreniku u Zatvorskoj bolnici proizlazi kako imenovanome nije osiguran smještaj primjeren vrsti i stupnju njegove invalidnosti te kako nije izvršena razumna prilagodba uvjeta smještaja. Zbog navedenog ugroženo je njegovo zdravlje i dolazi do daljnjeg propadanja funkcija organizma, a dolazi i u situacije koje su za njega ponižavajuće, čime je njegovo pravo na poštivanje dostojanstva povrijeđeno. S obzirom na navedeno zatraženo je od Bolnice izvješće o pritužbi zatvorenika te upućena preporuka da se poduzmu mjere kojima će se osigurati zaštita i poštivanje prava zatvorenika. U zaprimljenom izvješću uglavnom se odbacuju pritužbe, ali se istovremeno i navodi kako je pritužitelj premješten u drugu ustanovu zatvorskog sustava gdje na uvjete boravka nije imao pritužbi.

Povodom konkretnog slučaja izvršen je i **obilazak Zatvorske bolnice u Zagrebu** na takav način da je izvršen obilazak prostorija, obavljen razgovor sa zatvorenici – osobama s invaliditetom, potom sa stručnim osobljem te s upraviteljem.

U uvodnom razgovoru sa stručnim radnicima Bolnice doznali smo kako su svi pacijenti upoznati sa svojim pravima, kako im prilikom dolaska u bolnicu bude uručen katalog s pravima u pisanom obliku, a uz to se redovito informiraju o svojim pravima, što uključuje i pravo na pritužbu, te im se i asistira u sastavljanju pritužbe ako to sami nisu u mogućnosti. Pritužbe se na tražene adrese šalju poštom na teret sredstava bolnice, ako zatvorenik nema vlastitih novčanih sredstva. Kapacitet Bolnice je 96 osoba. Dizalo je ugrađeno prije dvije godine. Pristup osoba s invaliditetom šetalištu osiguran je rampom.

Obilaskom Odjela forenzičke psihijatrije uočeno kako je većina soba šestero krevetna, što je u odnosu na veličinu sobe prevelik broj kreveta. Međutim, dobili smo pojašnjenje da je zbog trajanja radova na zgradi bolnice (energetska obnova) bilo nužno neke sobe zatvoriti, pa su zatvorenici prebačeni u druge sobe. Sobe su otvorene od 6 do 22 sata pa se zatvorenici mogu slobodno kretati po hodniku i između soba. Sanitarni čvorovi su na ovom odjelu kao i u cijeloj bolnici na hodniku te nisu prilagođeni

za potrebe osoba s invaliditetom. Kupaonica je djelomično prilagođena, na takav način da je tuš izveden bez tuš-kabine, s malom kosinom na ulazu. Ostali elementi pristupačnosti ne postoje.

Na odjelu akutne psihijatrije kupaonica je također samo djelomično pristupačna, a sanitarni čvor je izvan sobe. Zatvorenici su smješteni u sobama koje su zaključane. Rečeno nam je da zatvorenici kada žele izaći iz sobe radi odlaska u toalet zvone zatvorskom čuvaru da im otključa vrata. Na upit je li nadležni zatvorski čuvar u mogućnosti odgovoriti na svaki poziv za otvaranjem vrata, odgovaraju nam da uglavnom jest. U slučajevima kada nije u mogućnosti odgovoriti na poziv, zatvorenici su na raspolaganju „guska“. U razgovoru na ovu temu sa zatvorenici doznajemo da zatvorski čuvari često ne otvore vrata na svaki poziv, već na to moraju čekati pola sata ili dulje, a po noći nema prakse otvaranja vrata i nuždu obavljaju u „guske“, na što se pritužuju navodeći da se iste prazne tek ujutro, da ih oni sami ispiru vodom, da se nikada ne peru detaljnije niti dezinficiraju. Upravitelj navodi da se „guske“ redovito peru odnosno dezinficiraju. Na drugom katu nalazi se „ženski odjel“, za sve zatvorenice/pacijentice. Kupaonica je djelomično prilagođena.

Na Odjelu intenzivne njege u velikoj sobi s više kreveta nalazi se klima-uređaj. Kupaonica je samo djelomično pristupačna, toalet nije pristupačan. I ovdje je u sobama previše kreveta koji su natiskani jedan do drugoga, samo je jedan mali stol, u uglu sobe, tako da osigurava samo jedno sjedeće mjesto pa su zatvorenici primorani jesti u krevetima, na što se i pritužuju.

Iz razgovora sa zatvorenici proizlazi kako oni ne dobivaju informacije o tome iz kojeg su razloga u zatvorskoj bolnici niti koliko dugo će tu biti. Navode da ova pitanja postavljaju osoblju, ali ne dobivaju odgovore. Pretpostavljamo kako pitanje postavljaju osoblju koje ne zna, odnosno nije nadležno davati ovakve odgovore, a to je medicinsko osoblje ili zatvorski čuvari. Zatvorenici smo uputili da takve upite postave službenicima Odjela tretmana, koje oni nazivaju „referentima“. U razgovoru s upraviteljem, isti navodi kako nije moguće da zatvorenik ne dobije potrebnu informaciju, jer su stručni suradnici Odjela tretmana svakodnevno dužni biti prisutni na odjelima i biti u kontaktu sa zatvorenici te su im dužni davati obavijesti i opće informacije, kao i jednostavnu pravnu pomoć. Najmanje tri puta tjedno voditelj tretmana zajedno s liječnicima obavlja vizitu. Jedan od zatvorenika pritužio se kako u šetnju ide u pidžami i kućnom ogrtaču te u papučama, što je neprimjerena odjeća i obuća za trenutne zimske vremenske prilike. Navodi kako ne može obući jaknu, odnosno kako ne smiju imati ništa od svoje odjeće. Upravitelj navodi kako je svjestan ovog problema, ali navodi kako se posjedovanje i oblačenje vlastitih jakni na odjelu na kojem se nalazi zatvorenik koji se pritužio ne može osigurati, dok na drugim odjelima gdje su zatvorenici odjeveni u svoju odjeću nema takvih problema, jer mogu obući svoju jaknu i cipele. Jedan zatvorenik navodi i kako ga nitko nije upoznao s njegovim pravima, pravom na pritužbu i slično. Kada smo upitali drugog zatvorenika o ponašanju osoblja i ima li se kome pritužiti, rekao je da ima pritužbi na ponašanje osoblja, ali nema se kome pritužiti, odnosno pritužba ne bi imala učinka. Jedan zatvorenik se pritužio da ga ne žele odvesti u banku da podigne mirovinu i da ga ne žele odvesti na pregled kod liječnika psihijatra kojega je sam izabrao i ima uputnicu. Upravitelj nam kao komentar na ovu pritužbu pokazuje podatke o izvođenjima zatvorenika radi podizanja mirovine. Navodi da je to redovita praksa, da se zatvorenici izvode radi podizanja mirovine, o svom trošku, ali da taj trošak nije visok. Također navodi da je moguće izvođenje o svom trošku zatvorenika koji se želi liječiti kod nekog drugog liječnika, izvan bolnice, a da se zatvorenici redovito o trošku zdravstvenog osiguranja izvode na preglede ili intervencije u sustav javnog zdravstva ako se procijeni da im se potrebna zdravstvena usluga ne može pružiti unutar zatvorske bolnice.

Upravitelj u razgovoru navodi kako je svjestan problema nezadovoljavajućih prostornih uvjeta u zatvorskoj bolnici – prekapacitiranosti i nepristupačnosti prostorija osobama s invaliditetom. Rasterećenje je nužno kako bi se osiguralo više prostora za pristupačnost.

Zaključak: Zatvorska bolnica suočena je s problemima prekapacitiranosti, odnosno manjkom prostora za potrebe koje mora zadovoljiti, nedostatkom liječnika i neprilagođenošću prostora osobama s invaliditetom. Iz razgovora sa zatvorenici proizlazi kako ne dolaze brzo i jednostavno do

informacija koje ih zanimaju – vezanih uz njihovu kaznu, uvjete izdržavanja kazne zatvora, zdravstveno stanje. Zatvorenici nemaju potrebne uvjete za ostvarivanje prava na šetnju na zraku. S obzirom na navedeno, a s ciljem osiguravanja prava kao i poboljšanja uvjeta boravka zatvorenika s invaliditetom u Zatvorskoj bolnici, upućena je preporuka kako je potrebno:

- osigurati pristupačnost bolnice, s obzirom na to da je cijeli prostor bolnice neprilagođen za boravak osoba s invaliditetom;
- osigurati dovoljno prostora za boravak zatvorenika, na takav način da je u sobi manji broj kreveta i više mjesta za kretanje, da se osigura stol kako bi zatvorenici mogli jesti za stolom, a ne u krevetima; sanitarni čvor trebao bi biti u sklopu sobe;
- dok se to ne osigura, omogućiti korištenje sanitarnog čvora zatvorenima koji su zaključani u sobu; u izvanrednim slučajevima kada to nije moguće, voditi računa o održavanju higijene – pranju i dezinfekciji „guski“;
- osigurati dovoljno osoblja za adekvatno pružanje zdravstvene usluge;
- zatvorenike pri dolasku obavijestiti u pisanoj formi o njihovim pravima;
- osigurati zatvorenima dostupnost informacija o njihovom položaju, duljini kazne, uvjetima izdržavanja kazne zatvora, zdravstvenom stanju, planu liječenja;
- osigurati primjerenu odjeću i obuću za izlaske u šetnju.

Od Uprave za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa zaprimljen je odgovor kojim se prihvaćaju preporuke pravobraniteljice te se nalaže provođenje mjera s ciljem poboljšanja položaja osoba s invaliditetom.

Primjer iz prakse Ureda: *Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom pritužbom se obratio zatvorenik navodeći kako mu je nezakonito obustavljena isplata naknade zatvoreniku koji nema nikakvih prihoda. Navodi kako mu je ranije svaka tri mjeseca sukladno odredbi čl. 86. ZIKZ-a isplaćivana naknada u iznosu od 204,35 kuna, a to mu je ukinuto kada je prebačen sa zatvorenog na otvoreni dio Kaznionice. Stoga nema novca za osnovne potrebe – telefoniranje, dopisivanje, higijenske potrepštine i donje rublje. Osjeća se diskriminiranim, jer drugi dobivaju spomenutu novčanu naknadu.*

Od Kaznionice je zaprimljen odgovor kako se zatvoreniku redovito osigurava osnovni, a i dodatni higijenski pribor. Nadalje se navodi da u skladu s tumačenjem čl. 86. Zakona o izvršavanju kazne zatvora (Urednički pročišćeni tekst, „Narodne novine“, br. 190/03, 76/07, 27/08, 83/09, 18/11, 48/11 - OUSRH, 125/11 – Kazneni zakon, 56/13 i 150/13) od strane Središnjeg ureda Uprave za zatvorski sustav zatvoreniku za određeno vremensko razdoblje nije odobrena novčana naknada jer je primio novčana sredstva izvana. Člankom 86. propisano je kako se „Zatvorenima bez prihoda koji su stariji od šezdeset pet godina ili trajno radno nesposobnima osigurava se na teret državnog proračuna tromjesečna novčana pomoć u visini od 20% umnoška osnovice za izračun naknade za rad i koeficijenta 1.“.

Uvidom u tumačenje čl. 86. Zakona o izvršavanju kazne zatvora Središnjeg ureda za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa utvrđeno je kako se „zatvorenima bez prihoda, starijima od 65 godina ili trajno radno nesposobnima podrazumijevaju zatvorenici koji ne ostvaruju nikakve prihode, znači ne primaju mirovinu, socijalnu pomoć, uplate članova obitelji, prijatelja i slično, (...) Limit u visini prihoda ne postoji.“.

Mišljenje je pravobraniteljice kako se sporadične uplate manjih iznosa (manjih od 20% umnoška osnovice za izračun naknade za rad i koeficijenta 1) ne bi trebale smatrati prihodom u smislu odredbe čl. 86. citiranog Zakona, odnosno Ministarstvo pravosuđa bi trebalo pri tumačenju ove odredbe zauzeti stav koji je povoljniji za zatvorenika nego što je to sadašnje tumačenje, te je pravobraniteljica s tim u vezi uputila preporuku Upravi za zatvorski sustav Ministarstva.

Ministarstvo je dostavilo odgovor kako ne može samoinicijativno određivati iznos koji se ne bi smatrao uplatom u smislu navedene zakonske odredbe, ako to nije određeno Zakonom. Obaviješteni smo i da je osnovana radna skupina za analizu važećeg Zakona i izradu nacрта i prijedloga novog

Zakona, te da će preporuka pravobraniteljice biti razmotrena na sastancima Radne skupine. Diskriminacija pritužitelja s osnove invaliditeta nije utvrđena.

7.4.1. OBILASCI NA TEMELJU ZAKONA O NACIONALNOM PREVENTIVNOM MEHANIZMU

Zakonom o nacionalnom preventivnom mehanizmu za sprječavanje mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja („Narodne novine“, br. 18/11, 33/15) propisano je da pučki pravobranitelj, koji obavlja poslove Nacionalnog preventivnog mehanizma, u obavljanju ovih poslova po potrebi surađuje s posebnim pravobraniteljima.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom surađivala je u 2016. godini s pučkim pravobraniteljem u obilascima zatvorskog sustava, a radi stjecanja uvida u njegovu pristupačnost osobama s invaliditetom. Suradnja s pučkim pravobraniteljem nastavila se u 2017. godini s ciljem utvrđivanja razine zdravstvene zaštite koja se pruža osobama/zatvorenicima s teškim oblikom invaliditeta, a koji se kreću uz pomoć invalidskih kolica/proteza (tetraplegija, ozljeda kralježnice, amputacija ekstremiteta).

Prilikom utvrđivanja razine zdravstvene zaštite u obzir su uzete odredbe Zakona o izvršavanju kazne zatvora („Narodne novine“, br. 128/99, 55/00, 59/00, 129/00, 59/01, 67/01, 11/02, 190/03, 76/07, 27/08, 83/09, 18/11, 48/11, 125/11, 56/13, 150/13) u dijelu GLAVE XVI. Liječenje i postupak s bolesnima, zatim poštivanje odredbi Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja na bolničku medicinsku rehabilitaciju i fizikalnu terapiju u kući („Narodne novine“, br. 26/96, 79/97, 31/99, 51/99, 73/99, 40/07, 64/08, 91/09, 118/09) kao i odredbi Pravilnika o ortopedskim i drugim pomagalicama („Narodne novine“, br. 7/12, 14/12, 23/12, 25/12, 45/12, 69/12, 85/12, 92/12, 119/12, 147/12, 21/13, 38/13, 93/13, 119/13, 125/13, 129/13, 136/13, 141/13, 154/13, 11/14, 12/14, 22/14, 34/14, 45/14, 54/14, 59/14, 86/14, 92/14, 119/14, 129/14, 149/14, 17/15, 29/15, 77/15, 86/15, 124/15, 129/15, 132/15, 139/15, 25/16, 30/16, 106/16, 108/16).

Obilazak Kaznionice u Glini

Podatci o načinu i opsegu pružanja zdravstvene zaštite dobiveni su razgovorom s upraviteljem i medicinskim osobljem, razgovorom sa zatvorenicima s teškim oblikom invaliditeta koji se kreću uz pomoć invalidskih kolica te uvidom u zdravstveni karton pojedinog zatvorenika. U sastavu Kaznionice djeluje ambulanta u kojoj se pruža zdravstvena zaštita zatvorenika. U vrijeme obilaska bilo je zaposleno 7 medicinskih tehničara, 1 farmaceutski tehničar i psihijatar. U Kaznionicu dolazi 2 puta tjedno liječnik obiteljske medicine (oko 12 sati tjedno), dok je stomatološka zdravstvena zaštita osigurana izvan Kaznionice (jedanput tjedno).

Specijalistički pregledi obavljaju se u pripadajućim zdravstvenim ustanovama. Medicinski tehničar napominje kako zatvorenici s invaliditetom imaju prednost prilikom obaveznog liječničkog pregleda prilikom prijema/otpusta zatvorenika.

Ujedno, prilikom provođenja na sud ili izvan Kaznionice mogu biti odjeveni u trenirke, dok ostali zatvorenici moraju biti u propisanoj odjeći od traperi.

Fizikalnu terapiju u kući provodi Ustanova za zdravstvenu njegu u kući „Zrinus“ iz Petrinje, a medicinska rehabilitacija omogućava se u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu ili u Lječilištu Topusko. U situacijama kada fizioterapeut dolazi u Kaznionicu, terapija se provodi u sobama zatvorenika koje su u potpunosti prilagođene potrebama zatvorenika s teškim tjelesnim invaliditetom. Iz razgovora s medicinskim tehničarom saznaje se kako zatvorenici kada su na prekidu izdržavanja kazne obavljaju potrebnu rehabilitaciju i u drugim ustanovama (Varaždinske toplice).

Uvid u zdravstveni karton izvršen je za zatvorenike s najtežim tjelesnim invaliditetom te je vidljivo da za zatvorenike s oštećenjem kralježnice i tetraplegijom postoje preporuke liječnika o potrebi provođenja fizikalne terapije. O provođenju fizikalne terapije i medicinske rehabilitacije razgovaralo se s 4 zatvorenika koji zbog stupnja oštećenja kralježnice za kretanje koriste invalidska kolica. Sa zatvorenikom koji za kretanje koristi protezu nije se razgovaralo, budući da je, prema riječima osoblja, u trenutku obilaska kaznionice bio na prekidu izdržavanja kazne. Zatvorenici navode kako im je zdravstvena usluga fizikalne terapije omogućena u skladu s njihovim potrebama pa tako potvrđuju

navode medicinskog osoblja o provođenju fizikalne terapije/medicinske rehabilitacije kada je preporučena u skladu s liječničkim preporukama. Ne koriste stomatološke niti psihijatrijske usluge. Upoznati su s postupkom dolaska liječniku opće medicine. Zatvorenici od pomagala za kretanje koriste invalidska kolica; neki koriste pelene (povremeno ili stalno). Vidljivo je da su invalidska kolica novija i zatvorenici se ne žale na njihovu ispravnost. Saznaje se kako se u Kaznionici na izdržavanju kazne zatvora nalaze i zatvorenici s oštećenjem sluha, od kojih neki koriste slušne aparate. Slušni aparati za zatvorenike s oštećenjem sluha redovito se servisiraju kod distributera slušnih aparata u Sisku, a u slučaju da nije moguće popravak izvršiti u Sisku, aparati se isto kao i proteza za nogu šalju u Klinički zavod za rehabilitaciju i ortopedska pomagala, Božidarevićeva 11, Zagreb.

Zaključno, zatvorenici nemaju pritužbi na način pružanja zdravstvene zaštite koja im je potrebna zbog specifičnosti invaliditeta, kao niti na dostupnost ortopedskih pomagala. Ujedno, zatvorenici imaju na raspolaganju asistenta (drugog zatvorenika) koji mu pomaže u kretanju i obavljanju poslova i za koji je rad asistent i plaćen (primjerice: čišćenje sobe, guranje kolica i dr.). Može se zaključiti kako zatvorenicima s najtežim oblikom invaliditeta pravo na zdravstvenu zaštitu u pogledu omogućavanja provođenja fizikalne terapije i medicinske rehabilitacije nije povrijeđeno. Isto tako, ortopedska i druga pomagala zatvorenicima su dostupna u skladu s potrebama. Imaju na raspolaganju i ostale medicinske usluge.

Obilazak Zatvora u Bjelovaru

Iz razgovora s upraviteljem i zaposlenicima dolazi se do saznanja kako u zatvoru nema zatvorenika s teškim tjelesnim invaliditetom niti zatvorenika koji bi koristili ortopedska i druga pomagala. Takvi zatvorenici se upućuju u Kaznionicu u Glinu koja je pristupačna za navedenu kategoriju zatvorenika. U vrijeme obilaska nije bilo niti zatvorenika s lakšim tjelesnim invaliditetom niti s ostalim vrstama invaliditeta. Kod zatvorenika su najčešće prisutna depresivna i anksiozna stanja. Upravitelj zatvora upoznat je s obvezom osiguravanja iste razine zdravstvene zaštite za zatvorenike s invaliditetom u pogledu prava na fizikalnu terapiju i medicinsku rehabilitaciju, a koja je osobama s istim stupnjem invaliditeta omogućena na slobodi, te dalje navodi kako bi se u slučaju potrebe fizikalna terapija provodila u Općoj bolnici u Bjelovaru, dok bi se medicinska rehabilitacija provodila u toplicama u Daruvaru ili u Varaždinskim toplicama. Na dan obilaska, prema riječima upravitelja, nije bilo zatvorenika, neovisno o kategoriji osobe s invaliditetom, kojemu bi bila potrebna fizikalna terapija/medicinska rehabilitacija. Na dan obilaska u zatvoru je bio ukupno 91 zatvorenik, svi bez invaliditeta.

8. ČLANAK 15. SLOBODA OD MUČENJA ILI OKRUTNOG, NEČOVJEČNOG ILI PONIŽAVAJUĆEG POSTUPANJA ILI KAŽNJAVANJA

Ratificirajući Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, RH obvezna je osigurati i promicati puno ostvarenje prava i temeljnih sloboda sukladno odredbama Konvencije. Konvencijski zahtjev u pogledu zaštite temeljenih ljudskih prava osoba s mentalnim oštećenjima odnosi se na zabranu primjene prisile u bilo kojem obliku odnosno zabranjuje se prisilno zadržavanje u psihijatrijskoj ustanovi na temelju stvarnog ili smatranog oštećenja te upotrebu mjera sputavanja, a što je u RH zakonski moguće.

U pogledu čl. 15. Sloboda od mučenja ili okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, zahtjev za ispunjavanjem uvjeta predstavlja veliki izazov. Odbor za prava osoba s invaliditetom raspravljaajući u travnju 2015. godine o Inicijalnom izvješću RH o primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u RH, u Zaključnim zapažanjima i preporukama vezano uz čl. 15. istaknuo je sljedeće:

Odbor je zabrinut zbog teške situacije u kojoj se nalazi značajan broj ustanova socijalne skrbi i psihijatrijskih ustanova u kojima osobe s invaliditetom, uglavnom žene, moraju živjeti u ponižavajućim i prenapučenim uvjetima cijelog svojeg života. Zabrinut je zbog čestog korištenja nedobrovoljnih

postupaka i mjera sputavanja te ostalih oblika ponižavajućeg postupanja. Odbor je zabrinut da se navedenim zakonima osobe s invaliditetom ne štiti dovoljno od nasilja u ustanovama i nedobrovoljnog ili ponižavajućeg postupanja.

Hitna je preporuka Odbora da se poduzmu direktni koraci za rješavanje teške situacije u ustanovama, zaustave nedobrovoljni tretmani i korištenje mjera sputavanja. Odbor nadalje sugerira da se zakonodavstvo uskladi s Konvencijom. Daljnja je preporuka Odbora provođenje istrage i progona svih kršenja ljudskih prava.

Dakle, preporuka Odbora nije regulirati prisilna postupanja nego ih potpuno dokinuti i zamijeniti alternativama koje poštuju integritet osobe i njezina ljudska prava.

Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 76/14, dalje: ZZODS) propisuje načelo proporcionalnosti i minimalne restrikcije u postupanju prema osobama s duševnim smetnjama dok se zaštita osoba s duševnim smetnjama temelji na apsolutnom poštovanju dostojanstva i onemogućavanju svakog oblika iskorištavanja, zlostavljanja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja. ZZODS naglašava da su mjere prisile moguće samo radi zaštite zdravlja ili života osobe s težim duševnim smetnjama ili druge osobe te mjere restrikcije smiju trajati samo dok ta opasnost traje.

Prilikom svojih redovitih obilazaka psihijatrijskih ustanova, Pravobraniteljica je došla do saznanja kako se mjere prisile u psihijatrijskim ustanovama primjenjuju, a o čemu je bilo više riječi u prošlogodišnjem izvješću u djelu izvješća: 3.5. Sloboda od mučenja ili okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, 3.5.1. Ustanove socijalne skrbi i psihijatrijske ustanove, str. 46.), ali kako to proizlazi iz razgovora sa medicinskim osobljem, u iznimnim slučajevima.

Međutim, iskustva osoba s težim duševnim smetnjama prema kojima je primijenjena prisila su izrazito negativna i pokazuju kako se osobe koje su, primjerice, bile fiksirane za krevet, itekako sjećaju tog lošeg iskustva, te ga liječniku i zamjeraju, a što utječe na odnos povjerenja pacijent-liječnik.

Pravobraniteljici se često obraćaju liječnici, institucije pa i osobe s mentalnim oštećenjima kao i članovi njihovih obitelji s upitima: „Koje su to alternativne mjere koje propisuje Konvencija?“, „Kako postupiti u situacijama kada je pacijent u stanju vrlo visoke uznemirenosti i nije suradljiv?“ „Trebamo odmah reagirati i to je najbolji način“, „Ali on je opasan i agresivan, nema drugog načina smirivanja“, „Nemamo dovoljno osoblja na raspolaganju“, „Zakon nam to dozvoljava i vodimo propisanu evidenciju“, „Razbila je prozor, pokušala je uništiti namještaj“.

Odgovor na pitanje koje su to alternativne mjere i kako/s čime zamijeniti mjere prisile nije jednostavan te Konvencija ostavlja svakoj državi potpisnici da u suradnji sa stručnjacima iz područja psihijatrije i drugim relevantnim sudionicima pronađe najprimjerenije alternativne metode koje će udovoljiti zahtjevu iz Konvencije.

Svjetska zdravstvena organizacija, primjerice, naglasak stavlja na prevenciju eskalacije u ponašanju odnosno važno je na vrijeme prepoznati znakove uznemirenosti kako bi se što ranije reagiralo i time izbjegla upotreba mjera sputavanja.

Prisilni tretmani od strane psihijatrijskih i drugih zdravstvenih stručnjaka povreda je prava na jednakost pred zakonom i kršenje je prava na osobni integritet (čl. 17.), slobodu od mučenja (čl. 15.) i slobodu od nasilja, iskorištavanja i zlostavljanja (čl. 16.). Ova praksa negira poslovnu sposobnost osobe da izabere liječenje, stoga je i povreda čl. 12. Konvencije. Države stranke moraju, umjesto toga, poštovati poslovnu sposobnost osoba s invaliditetom da donose odluke u svim vremenima, pa i u kriznim situacijama; moraju osigurati da su točne i dostupne informacije na raspolaganju o mogućnostima usluga te da su dostupni ne medicinski pristupi; te, stoga, mora osigurati pristup neovisnoj podršci.

Države stranke imaju obavezu osigurati pristup neovisnoj podršci. Prisilno liječenje je poseban problem za osobe sa psihosocijalnim, intelektualnim i drugim kognitivnim poteškoćama. Države stranke moraju ukinuti politiku i zakonske odredbe koje dopuštaju ili počine prisilno liječenje, jer se radi o povredi koja se nalazi u zakonima o mentalnom zdravlju širom svijeta, bez obzira na empirijske dokaze koji pokazuju nedostatak učinkovitosti i stavove ljudi u sustavima za mentalno zdravlje koji su doživjeli iznimnu bol i traumu prisilnog liječenja. Odbor preporučuje da države stranke osiguraju da se odluke koje se odnose na tjelesni ili duševni integritet osobe mogu donijeti samo uz slobodni i informirani pristanak.³

8.1. PRIMJENA MJERA PRISILE U USTANOVAMA SOCIJALNE SKRBI

Kao što smo naveli u prošlogodišnjem izvješću, provođenje mjera prisile u ustanovama socijalne skrbi nije u skladu sa Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama. Liječnik psihijatar, koji nije u radnom odnosu u ustanovi, već je vanjski suradnik izdaje općenitu preporuku za primjenu mjera prisile nad pojedincem te ne nadzire primjenu svake pojedinačne mjere, odnosno ne pristupa osobno u ustanovu radi odobravanja daljnje primjene mjere i nadzora nad mjerom. Primjena ovih mjera nije u ustanovama socijalne skrbi detaljnije regulirana, već je ovo prepušteno internim aktima ustanove (protokol/odluka/smjernica), koji uglavnom nisu usklađeni sa aktualnim Zakonom niti sa Standardima kvaliteta usluga za ustanove socijalne skrbi.

Ured pravobraniteljice zatražio je stoga od Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku izvješće o tome koliko je ustanova socijalne skrbi doista donijelo interne akte o primjeni restriktivnih postupaka koji su usklađeni sa Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 76/14) i nadzire li Ministarstvo ili neko drugo tijelo sadržaj navedenih internih akata, odnosno njihovu usklađenost sa Zakonom. Nadalje smo zatražili da nas izvijeste koliko je Služba za upravni i inspekcijski nadzor napravila izvida na terenu radi utvrđivanja pravilne primjene mjera prisile prema korisnicima smještaja. Zatražili smo i dostavu podataka o ustanovama koje primjenjuju fizičko sputavanje kao restriktivnu metodu, odnosno onima koje primjenjuju izolaciju i u kojim situacijama.

Od Povjerenstva za zaštitu osoba s duševnim smetnjama zatražili smo podatke o obilascima ustanova socijalne skrbi sukladno čl. 74. i 76. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama i jesu li utvrđene nepravilnosti, odnosno o broju ispitanih pojedinačnih slučajeva primjene mjera prisile te jesu li o utvrđenim nepravilnostima obavijestili nadležno tijelo radi poduzimanja propisanih sankcija. Povjerenstvo nije dostavilo odgovor.

Nadležno Ministarstvo obavijestilo je ovaj Ured da ukupno 51 pružatelj usluga ima pisanu politiku, odnosno jasne smjernice o primjeni restriktivnih postupaka, od kojih su 23 pružatelja navela da su isti usklađeni sa važećim Zakonom, dok su ostale smjernice izrađene prije stupanja na snagu novog zakona (01. siječnja 2015. godine). Također, dobili su podatke da mjere fizičkog sputavanja primjenjuju u 30 ustanova, a u razdoblju od godine dana bile su primijenjene na 196 korisnika. Kao razloge primjene mjera sputavanja navode teške akutne faze agresije, autoagresije, sprječavanja suicida, sprječavanje samoozljeđivanja, narušavanja zdravlja, ugrožavanja drugih korisnika, dezorijentiranosti, psihomotornog nemira, opasnosti od pada, a evidentirani su slučajevi sputavanja na zahtjev korisnika. Nadalje smo obaviješteni da je nadležna služba za upravni i inspekcijski nadzor Ministarstva u prethodnom jednogodišnjem razdoblju izvršila nadzor nad 25 ustanova za koji usluge pružaju djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom. Iz izvješća se da zaključiti da tijekom nadzora Ministarstva nije proveden nadzor nad primjenom mjera prisile pa tako niti da su utvrđene neke nepravilnosti odnosno da je o utvrđenim povredama prava korisnika obaviješteno neko drugo, nadležno tijelo.

³ Opći komentar br.1 (2014) na članak 12. Konvencije.

Odbor za prava osoba s invaliditetom u Zaključnim primjedbama o Inicijalnom izvješću Hrvatske, u travnju 2015. godine, u vezi čl. 15. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom (Sloboda od mučenja ili okrutnog, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kazne) dao je hitnu preporuku da se poduzmu direktni koraci za rješavanje teške situacije u ustanovama, zaustave nedobrovoljni tretmani i korištenje mjera sputavanja. Odbor nadalje sugerira da se zakonodavstvo uskladi s Konvencijom. Daljnja je preporuka Odbora provođenje istrage i progona svih kršenja ljudskih prava.

Mišljenja smo kako nisu poduzete dovoljne mjere s ciljem provođenja hitne preporuke Odbora. Činjenica da se odredbe Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama u dijelu u kojem je regulirana primjena mjera prisile primjenjuju i na ustanove socijalne skrbi zapravo ne doprinosi značajnije zaštiti prava osoba s invaliditetom. Naime, ne umanjuje se opasnost od njihove izloženosti mučenju ili okrutnom, neljudskom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju. Razlog tome jesu neprimjenjive odredbe zakona u uvjetima ustanova socijalne skrbi, što nema kontrole primjena mjera niti sankcija. Ministarstvu su ukazali na neprihvatljivost reguliranja ovog područja internim aktima pojedine ustanove. Nadalje iznimno zabrinjava činjenica da nema nikakve kontrole nad primjenom mjera prisile pa onda nema niti sankcioniranja prekršitelja ljudskih prava u ovom području. Postupanje Ministarstva prema individualnoj prijavi nije dovoljno u zaštiti ljudskih prava korisnika izloženih potencijalnom ugrožavanju svojih prava kod primjene mjera prisile, zbog njihove realne nemogućnosti prijave ovih povreda u uvjetima izolacije i ograničenja slobode na komunikaciju u ustanovi socijalne skrbi, ali i nepoznavanja mogućnosti prijave povrede svojih prava.

S obzirom na navedeno preporučeno je Ministarstvu:

- donijeti pravilnik o primjeni mjera prisile u ustanovama socijalne skrbi, koji će biti usklađen ne samo sa Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, već i sa obvezujućim međunarodnim dokumentima, preporukama i smjernicama o primjeni mjera prisile
- narediti donošenje internih akata u smislu pisanih uputa o pravilima postupanja radnika ustanove u situacijama agresivnog ponašanja korisnika prije, u tijeku i nakon primjena mjera prisile, vođenje dokumentacije i evidencije o primjeni mjera prisile
- provođenje redovitog nadzora nad primjenom mjera prisile i pokretanje postupaka radi sankcioniranja prekršitelja ljudskih prava
- obvezati radnike ustanova na poštovanje redovite edukacije o primjeni alternativnih metoda kako bi se izbjegla primjena mjera prisile.

Prilikom obilaska jedne ustanove za stalni smještaj utvrđeno je kako je ustanova izradila smjernice o mjeri prisile te smjernice o primjeni mjera „u slučaju nedopuštenog odlaska korisnika“, koje uključuju primjenu mjera sputavanja po nalogu specijaliste psihijatra, u slučaju opetovanog pokušaja korisnika da samovoljno napusti ustanovu. Mjere se primjenjuju na temelju odluke liječnika psihijatra, a u žurnim situacijama odluku može donijeti i doktor opće medicine i glavna medicinska sestra u dogovoru. Radi hitnosti oni mogu narediti primjenu ovih mjera i usmeno. Restriktivni postupci prema Smjernicama podrazumijevaju: fizičko sputavanje, izdvajanje te primjena vanredne terapije. Ustanova je izradila i obrazac za evidentiranje primjene mjere prisile. U istoj ustanovi nalazi se soba za izolaciju, obložena spužvom, sa madracom na podu, sa prozorčićem za nadzor iz druge prostorije. Ova soba se prema navodima osoblja koristi iznimno rijetko, na jedan sat, u slučaju agresivnosti, odobrenje za korištenje, telefonom daje liječnica psihijatar. Korisnici ju zovu „zelena soba“ i kažu da „tamo idu ovi koji su zločesti“ te pojašnjavaju da je to kada se sa drugim korisnicima svađaju i sukobljavaju, a jedna korisnica navodi da je tu bila kada je naljutila medicinsku sestru. Na upit koliko dugo se bude u sobi, jedna korisnica navodi da je tamo spavala cijelu noć. Kaže, bila sam tamo „sat vremena, do jutro“. Primjenjuju se i mjere prisile, vezivanje remenjem. U oba slučaja korisnicima se stavlja pelena.

Jedan od korisnika iste ustanove pritužio se kako mu se ordinira prekomjerna psihofarmakološka terapija od koje se osjeća pospanim i ima senzacije da će pasti. Smatra da mu je takva terapija određena kao oblik kazne zbog toga jer nije zadovoljan ustanovom, pritužuje se na uvjete smještaja i

traži premještaj koji mu unatoč inzistiranju nije osiguran. Kad se pritužio nadležnoj liječnici, dobio je odgovor da mu se „terapija neće skidati dok se ne popravi i ne prestane raditi probleme“. Iz navedenog proizlazi sumnja na korištenje psihofarmaka radi kontrole ponašanja. Dodatno se pritužuje na ponižavajuće postupanje osoblja koje korisnike traži da otvaraju usta i plaze jezik kako bi se uvjerilo da su progutali tablete. Druga korisnica pritužila se da je cijelu noć bila vezana remenjem nakon što se porječkala s cimericama oko gledanja televizora, tako da postoji sumnja da su prema ovoj pritužiteljici primijenjene mjere prisile bez ispunjenja zakonskih pretpostavki da se radi o osobi s težim duševnim smetnjama koja ozbiljno i izravno ugrožava svoj ili tuđi život ili zdravlje. Nadalje, niti u jednom trenutku nije ju pregledao liječnik psihijatar.

Ustanova je upozorena da je mjere prisile nužno primjenjivati sukladno odredbama Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, dakle samo ukoliko korisnik izravno i ozbiljno ugrožava vlastiti ili tuđi život ili zdravlje; mjere primjenjivati samo u mjeri i na način prijeko potreban da se otkloni opasnost i nakon što se neprisilnim mjerama nije uspjela otkloniti ista opasnost; napustiti praksu stavljanja pelena osobi nad kojom su primijenjene mjere prisile jer je navedeno postupanje ponižavajuće. Nadalje, potrebno je osigurati osoblju edukaciju o alternativnim metodama primjeni mjera prisile.

Pojedinačne pritužbe na nezakonitu primjenu mjera prisile pravobraniteljica je prosljedila nadležnom tijelu, Povjerenstvu za zaštitu osoba s duševnim smetnjama, koje je ove pritužbe dužno i ovlašteno ispitati i poduzeti potrebne mjere zaštite osoba s duševnim smetnjama, međutim Povjerenstvo nije dostavilo odgovor pravobraniteljici, a očito nije niti postupilo po obavijesti.

Pravobraniteljica je u više navrata ukazivala Povjerenstvu na povrede prava osoba s invaliditetom sukladno Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, ali nikada nije dobila nikakav odgovor. O radu Povjerenstva nema javnih podataka. Zbog navedenog mišljenja smo da je rečeno tijelo neučinkovito, ne obavlja poslove iz svoje nadležnosti pa stoga nema niti sustava zaštite prava zajamčenih ovim Zakonom.

9. JEDNAKOST PRED ZAKONOM

Svi su pred zakonom jednaki. Osim onih koji su lišeni poslovne sposobnosti zbog invaliditeta. Oduzimanje poslovne sposobnosti može dovesti do kršenja prava na roditeljstvo, prava na slobodu, prava da osoba odluči gdje će i s kim živjeti. Osobama s invaliditetom koje su lišene poslovne sposobnosti onemogućeno je tražiti zaštitu svojih prava pred svim tijelima – od upravnih do tijela pravosuđa. Umjesto njih, sve odluke o njihovom životu donose skrbnici i centri za socijalnu skrb, a njihovo mišljenje o tome kako žele živjeti svoj život nitko ne uzima u obzir, zbog nametnute odgovornosti skrbnika i Centra za socijalnu skrb za dobrobit štíćenika i njegov „najbolji interes“. U mnogim slučajevima, najboljim interesom osobe s invaliditetom smatra se provesti cijeli svoj život u izoliranoj instituciji, iza zaključanih vrata, zajedno s još 20 ili 200 ljudi, gdje su jedine aktivnosti sjedenje na stolici, ležanje u krevetu, čekanje da prođe vrijeme između obroka i možda gledanje televizijskog programa, ako se uspiju dogovoriti. Pokrenuti postupci za vraćanje poslovne sposobnosti završavaju eventualnim djelomičnim vraćanjem, ali u najvažnijim segmentima života kao što je „odlučivanje o smještaju“ ostaju i dalje onemogućeni sami odlučivati. Korisnik koji se pravobraniteljici obratio za pomoć inzistira preuzeti odgovornost za svoj život i napustiti ustanovu, ali mu to nije dopušteno jer je lišen poslovne sposobnosti. On navodi: „Ovdje je gore nego u zatvoru. Da sam nekoga ubio, završio bih u zatvoru i izašao van nakon što kazna istekne. Ovako moja kazna neće nikada isteći, trajat će dok ovdje ne umrem.“

Odbor za prava osoba s invaliditetom u Općem komentaru br. 1 (2014.) na čl. 12. Konvencije navodi da države stranke trebaju ukinuti zamjenske režime odlučivanja i mehanizama koji poriču poslovnu sposobnost te uspostaviti, prepoznati i pružiti osobama s invaliditetom pristup širokom rasponu podrške u ostvarivanju njihove poslovne sposobnosti. Važno je istaknuti kako pravo na jednakost pred zakonom pripada građanskim i političkim pravima koja se primjenjuju u trenutku ratifikacije i

države stranke moraju poduzeti korake kako bi se odmah ostvarila ta prava te se na ovo pravo ne odnosi tzv. progresivna realizacija koja je propisana Konvencijom (čl. 4, st. 2.) i primjenjuje se na neka druga prava.

Republika Hrvatska niti 10 godina nakon ratifikacije Konvencije nije poduzela korake kako bi ispunila svoje obveze. Pozitivna promjena u ovom smjeru određena je Nacionalnom strategijom izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom 2017. - 2020. („Narodne novine“, br. 42/17), koja je usvojena u travnju 2017. godine, a koja kao jedan od ciljeva postavlja uvođenje sustava odlučivanja uz podršku u zamjenu za djelomično oduzimanje poslovne sposobnosti. Definirane su aktivnosti za postizanje cilja: 1. Izmijeniti Obiteljski zakon u smislu uvođenja instituta odlučivanja uz podršku koji se temelji na suodlučivanju koje ne ograničava poslovnu sposobnost korisnika; 2. Razviti modele odlučivanja uz podršku sukladno čl. 12. st. 4. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

Pravobraniteljica je u srpnju 2017. godine podsjetila nadležno Ministarstvo na navedene obveze, s obzirom na najavljene izmjene Obiteljskog zakona. Predloženo je, među ostalim, da se u novom Obiteljskom zakonu uvede institut podrške u odlučivanju.

Početak 2017. godine nadležno Ministarstvo dostavilo je pravobraniteljici na mišljenje Nacrt prijedloga iskaza o procjeni učinaka propisa za Nacrt prijedloga Obiteljskog zakona, u kojem su u području Skrbništva između ostaloga navedene teze kako je cilj uspostaviti sustav odlučivanja uz podršku, ali će se ipak raspraviti mogućnost potpunog lišenja poslovne sposobnosti kao institut koji će se iznimno primjenjivati i kad je onemogućena komunikacija s osobom čija je prava potrebno zaštititi. Obiteljski zakon je u izradi.

Primjer iz prakse Ureda: *Pravobraniteljici se obratila pritužiteljica smještena u privatnom domu socijalne skrbi, zbog uskraćivanja prava da odabere svoje mjesto boravka, gdje i s kim će živjeti, te vezano uz postupak za vraćanje poslovne sposobnosti. Lišena je poslovne sposobnosti, pod skrbništvom Centra za socijalnu skrb, a skrbničku dužnost izvršava zaposlenica Centra. Navodi da je od svoje skrbnice, odnosno Centra za socijalnu skrb još prije tri godine zatražila prekid smještaja u domu, a radi zajedničkog života s partnerom, međutim to joj nije omogućeno, a nije niti dobila odgovor o razlozima zbog kojih ne može napustiti dom. Napominje kako je njezina liječnica, specijalistica psihijatrije, mišljenja da nema zapreke za ostvarivanje zajedničkog života s partnerom. U pritužbi imenovana nadalje navodi i kako joj godinama nije omogućeno vidjeti dijete. Vidjela ga je prvi put 2010. godine, nakon toga tek 2013. godine. Sada ga viđa jednom do dva puta godišnje po nekoliko sati.*

Iz dokumentacije koja nam je dostavljena vidljivo je kako je imenovana počinila kazneno djelo u stanju neubrojivosti te je rješenjem općinskog suda od 2004. godine određen prisilni smještaj u psihijatrijsku ustanovu u trajanju od 6 mjeseci. Smještaj je produljivan sljedećih 10 godina, s tim da se u rješenjima nadležnog županijskog suda iz 2012. godine navodi kako je pristala na smještaj u domu socijalne skrbi te je postupak realizacije smještaja u tijeku. U potpunosti je lišena poslovne sposobnosti 2004. godine.

Centar za socijalnu skrb uputio je odgovor vezano uz roditeljsku skrb kako je brak razveden 2006. godine, a dijete je povjereno na čuvanje i odgoj ocu. Susreti s majkom određeni su na takav način da će se odvijati uz prethodni dogovor s liječnikom specijalistom i ocem djeteta, po preporuci liječnika specijalista. Prisilni smještaj prekinut je 2016. godine odlukom nadležnog županijskog suda, a nakon isteka uvjetnog otpusta koji je određen na tri godine. Prethodno otpustu u prijedlogu bolnice navedeno je da je i nadalje potrebno praćenje u redovnom uzimanju terapije. Navodi se kako je pritužiteljica sama pokrenula postupak za vraćanje poslovne sposobnosti, s čime se Centar suglasio. Ističe se i da Centar za socijalnu skrb ne ograničava prava pritužiteljice te je u vezi prestanka smještaja upućena zamolnica mjesno nadležnom Centru za socijalnu skrb da izađe na teren i pregleda stambene uvjete u kojima bi pritužiteljica živjela s partnerom, uz napomenu da se „ipak radi o osobi potpuno lišenoj poslovne sposobnosti“. Nadležni centar je saslušao pritužiteljicu i njezinog partnera,

izvršio očevid na terenu radi provjere stambenih uvjeta te je pribavljeno i mišljenje nadležne liječnice specijalistice psihijatrije. Smještaj je prekinut i pritužiteljca živi sa svojim partnerom.

U gore spomenutom Općem komentaru br. 1 (2014.) na čl. 12. Konvencije navodi se kako je *Segregacija osoba s invaliditetom u ustanovama i dalje (je) sveprisutan i opasan problem koji krši niz prava zagarantiranih Konvencijom. Problem je pogoršan rasprostranjenim lišavanjem poslovne sposobnosti osoba s invaliditetom, što omogućuje drugima da daju suglasnost za njihovo stavljanje u institucionalna okruženja. (...) Kako bi se udovoljilo Konvenciji i poštivala ljudska prava osoba s invaliditetom, mora se provesti deinstitucionalizacija i poslovnu sposobnost treba vratiti svim osobama s invaliditetom koje moraju biti u mogućnosti odabrati gdje i s kim žive (čl. 19.). Osobni izbor gdje i s kim živi ne bi trebao utjecati na njihovo pravo na pristup podršci u ostvarivanju svoje poslovne sposobnosti.*

9.1. SKRBNIŠTVO I POSTUPCI RADI LIŠENJA I VRAĆANJA POSLOVNE SPOSOBNOSTI

U uvjetima u kojima ne postoji sustav podrške u odlučivanju niti razvijene usluge u zajednici, što uključuje i tzv. psihijatriju u zajednici, skrbništvo ostaje jedini oblik zaštite osoba s invaliditetom koje u donošenju odluka trebaju podršku. Takav sustav bi trebao u najmanjoj mogućoj mjeri ograničavati prava osobe s invaliditetom na samoodređenje i autonomiju, što je potrebno urediti načelima skrbničke zaštite te ustrojiti učinkovite zaštitne mehanizme, kako bi se obvezatnost provedbe načela osigurala u primjeni zakona. Nužno je izostaviti mogućnost lišavanja poslovne sposobnosti u potpunosti. Skrbništvo je potrebno redovito preispitivati, a u ovom postupku ne treba odlučujuću ulogu davati liječnicima obiteljske medicine jer je praksa pokazala da oni često ne mogu dati relevantno mišljenje o stanju zdravlja šticećenika s obzirom na razlog lišenja poslovne sposobnosti. Nadalje, već prilikom odlučivanja o samoj potrebi pokretanja postupka radi lišenja poslovne sposobnosti potrebno je primijeniti načelo o minimalnim ograničenjima ljudskih prava, odnosno raspolagati dokazima o razlozima radi kojih je postupak potrebno pokrenuti, s obzirom na to da već i samo pokretanje postupka i ono što on nosi predstavlja značajno zadiranje u prava pojedinca. U prijedlogu za pokretanje postupka potrebno je dokazati da se pokušalo zaštititi prava i interese osobe drugim, manje ograničavajućim mjerama, potom obrazložiti u kojem segmentu osoba ugrožava svoja prava te hoće li i na koji način će lišenje poslovne sposobnosti doprinijeti zaštiti osobe, odnosno njezinih prava i interesa, odnosno hoće li stavljanje pod skrbništvo biti učinkovito. Zakonske odredbe vezane uz dužnosti i prava skrbnika potrebno je urediti na takav način da se uz obvezu Centra za socijalnu skrb da upozna osobu sa značenjem skrbništva odredi i obveza Centra za socijalnu skrb da provodi edukacije skrbnika o dužnosti poštivanja odluka šticećenika, odnosno o obavljanju skrbničke ovlasti na takav način da se što manje zadire u autonomiju pojedinca, osobe pod skrbništvom.

Uloga posebnog skrbnika trebala bi biti pružiti učinkovitu podršku osobi u zastupanju njezinog mišljenja/volje/stavova pred sudom, odnosno u postupku bi posebni skrbnik trebao zastupati mišljenje i želje osobe za koju se postupak vodi, a ne zastupati svoje vlastito mišljenje i ono što on smatra najboljim šticećenikovim interesom. Posebni skrbnik koji u postupku za lišenje poslovne sposobnosti izrazi svoj vlastiti stav da je osobu radi zaštite njezinih interesa potrebno lišiti poslovne sposobnosti, unatoč tomu što se sama osoba za koju se postupak vodi tome protivi, ne ispunjava svoju svrhu, osobi nije omogućeno primjereno zastupanje i nisu ispunjeni uvjeti jednakosti oružja i pravičnog suđenja.

Primjer iz prakse Ureda: *Pravobraniteljici se obratio otac osobe s invaliditetom za koju je od strane nadležnog Centra za socijalnu skrb pokrenut postupak za lišenje poslovne sposobnosti. Otac navodi kako se sin protivi postupku lišenja te da mu takva zaštita nije potrebna, odnosno da on ni na koji način ne ugrožava svoja prava i interese, a da će mu se lišenjem poslovne sposobnosti povrijediti njegova prava da odlučuje o sebi, da radi i da bude uključen u zajednicu.*

Iz dokumentacije koja nam je dostavljena razvidno je kako je inicijativa za pokretanje ovog postupka došla od Općinskog suda koji predlaže Centru za socijalnu skrb pokrenuti postupak radi lišenja poslovne sposobnosti jer je imenovani osoba s duševnim smetnjama te je počinio protupravna djela u stanu neubrojivosti. S obzirom na to da nisu bili vidljivi razlozi za pokretanje postupka za lišenje poslovne sposobnosti, zatraženo je izvješće o razlozima pokretanja ovog postupka, osobito u kojem smislu imenovani nije u mogućnosti štiti svoje interese i koje to interese; koje radnje i mjere je Centar poduzeo kako bi imenovanome pružio potrebnu pomoć u zaštiti vlastitih prava i interesa prije nego što se odlučio za pokretanje sudskog postupka radi lišenja, te s kojom svrhom je postupak pokrenut, odnosno na koji način će oduzimanje poslovne sposobnosti doprinijeti zaštiti prava i interesa stranke.

Iz dostavljenog izvješća proizlazi kako je jedini razlog pokretanja postupka za lišenje poslovne sposobnosti gore opisani prijedlog suda. Centar za socijalnu skrb zapravo nije u skladu sa svojom nadležnošću proveo postupak kojim bi utvrdio koja to svoja prava i interese imenovani nije u mogućnosti štiti. Počinjenje kaznenog djela u stanju neubrojivosti nije valjani razlog za pokretanje postupka za lišenje poslovne sposobnosti niti će stavljanje pod skrbništvo istoga spriječiti u počinjenju novih kaznenih djela. U izvješću se navodi kako se imenovani ranije nije redovito liječio kod liječnika psihijatra. Stavljanje pod skrbništvo ne može potaknuti ili prisiliti osobu da odlazi na redovite liječničke kontrole niti skrbnik može umjesto same osobe odlučiti o bolničkom liječenju.

Upozorili smo nadležni Centar za socijalnu skrb kako nije u skladu sa zakonom pokretati postupak lišenja poslovne sposobnosti samo na temelju činjenice da osoba ima određenu dijagnozu, odnosno na temelju procjene njegovoga zdravstvenog stanja. Odlučno je utvrditi kauzalni neksus između zdravstvenog stanja i nemogućnosti zaštite vlastitih prava i interesa. Kako iz Izvješća nisu vidljivi razlozi za pokretanje postupka, tako nije niti vidljiva svrha. Centar je nadalje upozoren kako lišenje poslovne sposobnosti predstavlja ozbiljno i izravno ograničavanje temeljnih ljudskih prava pojedinca i kao takvo mora se svesti na samo ono ograničenje koje je prijeko potrebno radi zaštite interesa same osobe. Nemogućnost osobe da se brine o nekom od svojih prava, potreba i interesa mora biti aktualna, specificirana, dokazana i detaljno obrazložena – da bi se uopće pokrenuo postupak. Ukazali smo na presudu Europskog suda za ljudska prava – *X i Y protiv Hrvatske*, gdje je sud zauzeo stajalište kako samo pokretanje postupka lišenja poslovne sposobnosti bez obzira na ishod postupka predstavlja miješanje u privatni život, jer se prilikom pokretanja postupka lišenja poslovne sposobnosti osobi automatski postavlja skrbnik za poseban slučaj i nad njom se provode medicinska vještačenja. Svako takvo miješanje u pravo na poštivanje privatnog života osobe predstavljat će povredu čl. 8. Konvencije, osim ako je „u skladu sa zakonom“, teži ostvariti cilj ili ciljeve koji su legitimni prema st. 2. ove odredbe te se može smatrati „nužnim u demokratskom društvu“. Prema mišljenju Suda, prilikom pokretanja postupka za lišenje, Centar za socijalnu skrb bi trebao imati konkretne dokaze da je osoba nesposobna brinuti se za sebe, svoja prava i interese ili da predstavlja rizik za druge. Prema tome, prijedlog za lišenje poslovne sposobnosti ne može se temeljiti na generalnim pretpostavkama, već samo na konkretnim činjenicama i dokazima koji opravdavaju mjeru lišenja poslovne sposobnosti kao najadekvatniju mjeru za tu konkretnu situaciju. Obiteljski zakon daje diskrecijsko pravo Centru za socijalnu skrb da procijeni hoće li pokrenuti postupak za lišenje ili ne, a na temelju utvrđenih činjenica u prethodno provedenom postupku u skladu sa svojom nadležnošću. Iz dokumentacije koja nam je dostupna proizlazi da Centar nije proveo takav postupak.

Zbog navedenog, mišljenja smo da je Centar pokretanjem postupka za lišenje poslovne sposobnosti pritužitelju povrijedio pravo na privatni život i jednakost pred zakonom. Stoga smo preporučili da još jednom preispitaju odluku o pokretanju postupka radi lišenja poslovne sposobnosti i moguće odustanu od istoga. Centar nije uvažio preporuku pravobraniteljice.

10. POŠTIVANJE DOMA I OBITELJI

Iako je Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom određena obveza državi da osobama s invaliditetom osigura podršku odnosno pomoć u provedbi njihovih dužnosti u podizanju djece, od

ratifikacije Konvencije prije 10 godina nisu poduzete aktivnosti s ciljem razvijanja usluga koje bi bile na raspolaganju roditeljima s invaliditetom, kroz koje bi im se pružila pomoć u izvršavanju roditeljskih dužnosti, čime bi se spriječilo odvajanje djece od roditelja zbog njihovog invaliditeta.

Nacionalnom strategijom izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom 2017. - 2020. nisu predviđene mjere s ciljem razvoja lepeze usluga potrebnih za podršku roditeljstvu osoba s invaliditetom. Opisano područje djelovanja više je usmjereno na podršku roditeljima odnosno obiteljima u kojima žive djeca s teškoćama u razvoju, odnosno osobe s invaliditetom, dok nema mjera usmjerenih ka osiguravanju podrške osobama s invaliditetom kao roditeljima. U „Ciljevima i očekivanim ishodima“ djelovanja vezano uz roditeljstvo osoba s invaliditetom navodi se samo jačanje svijesti društva o pravu osoba s invaliditetom na partnerske odnose, brak, roditeljstvo i obitelj, odnosno jačanje svijesti o potrebi poštivanja prava na obiteljski život i o značaju kvalitetnog obiteljskog života za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom te osiguravanje pristupačnih informacija o spolnim i reproduktivnim pravima svim osobama s invaliditetom u svrhu poticanja ostvarivanja roditeljskih prava. Značajna mjera vezana uz roditeljsko pravo osoba s invaliditetom je „Osigurati lakše posvajanje i udomljavanje osobama s invaliditetom“ kroz edukaciju stručnjaka uključenih u postupak posvojenja i udomljavanja o potrebi stavljanja osoba s invaliditetom u ravnopravni položaj s ostalim posvojiteljima i udomiteljima u postupku posvajanja i udomljavanja djeteta.

Primjer iz prakse Ureda: Slučaj slijepih osoba koje su postale roditelji, o čemu je pravobraniteljica pisala u izvješću za 2016. godinu, pokazao je kako sustav nema razvijene usluge kroz koje bi se mogla pružiti podrška roditeljima s invaliditetom. Dijete roditelja s invaliditetom živjelo je od rođenja do navršene godine dana života kod „asistentice“ gdje su ga roditelji posjećivali. Tek naporima i koordinacijom tijela državne vlasti, lokalne i regionalne samouprave te uz veliku pomoć udruga civilnog društva roditelji su dobili mogućnost da preuzmu djelomičnu brigu o djetetu uz pomoć svojevrstne pomoćnice ili asistentice, koja im u njihovom domu pruža podršku u poslijepodnevnim satima (4 - 5 sati dnevno), dok je veći dio dana dijete uključeno u dječji vrtić, a ostatak vremena, što uključuje noći i dane vikenda dijete i dalje živi u kući asistentice, čime roditeljima nije omogućeno ostvarivati svoje puno roditeljsko pravo. Neki od razloga su neprovedena edukacija slijepih osoba o vođenju brige o djetetu, neprilagođenost životnog prostora, nemogućnosti osiguravanja asistencije u potrebnom obimu.

Pravobraniteljica je u srpnju 2017. godine davanjem mišljenja na Nacrt prijedloga Obiteljskog zakona i Prijedloga iskaza o procjeni učinaka propisa upozorila nadležno ministarstvo na nužnost uvođenja sustava podrške roditeljima s invaliditetom. Obiteljski zakon je u izradi.

Mišljenja smo da se sukladno odredbama Obiteljskog zakona ne može u postupku lišavanja poslovne sposobnosti odlučiti i o roditeljskom pravu osobe s invaliditetom u cijelosti, odnosno na temelju činjenice da je osoba lišena poslovne sposobnosti oduzeti joj sva roditeljska prava pa i pravo života s djetetom.

Naime, ako je osoba lišena poslovne sposobnosti u dijelu poduzimanja radnji koje se odnose na roditeljstvo, ona se djelomično ograničava za pojedine radnje, a nastupa mirovanje ostvarivanja roditeljske skrbi, što ne isključuje sposobnost vođenja svakodnevnih skrbi o djetetu. Zakon poznaje posebne postupke za ograničavanje ili uskraćivanje roditeljskih prava koje treba provesti i primijeniti prema osobama s invaliditetom ako za to postoje uvjeti, kao i prema svakoj drugoj osobi.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zatražio je od nadležnog Ministarstva dostavu podataka od centara za socijalnu skrb o roditeljskim pravima osoba lišenih poslovne sposobnosti.

Primjer iz prakse Ureda: *Od centra za socijalnu skrb prosljeđeni su nam podatci o osobi s invaliditetom koja je lišena poslovne sposobnosti, a majka je maloljetnog djeteta koje je smješteno u udomiteljsku obitelj više od 500 km udaljenu od prebivališta majke. Centar navodi kako se ni majka*

niti otac nisu u mogućnosti brinuti o djetetu pa je izrečena sudska mjera oduzimanja prava roditeljima na život s djetetom.

Dijete je odmah po rođenju, 2006. godine, zbog hospitalizacije majke na odjelu psihijatrije i nespremnosti oca da preuzme brigu o djetetu odvojeno od roditelja te smješteno u dom, uz određivanje kontakata dva puta mjesečno, koje su roditelji i održavali. Uz suglasnost roditelja 2014. godine smješteno je u udomiteljsku obitelj. Sudskim rješenjem 2016. godine roditeljima je oduzeto pravo na život s djetetom, a određen je kontakt s djetetom samo telefonskim putem jednom tjedno, u trajanju od 30 minuta. Majka je lišena poslovne sposobnosti 2015. godine, a za skrbnika je imenovan njezin brat. Iz sudskog rješenja na strani majke nije razvidan niti jedan razlog za oduzimanje prava na život s djetetom, osim činjenice da je ista lišena poslovne sposobnosti. Prijedlog Centra za socijalnu skrb upućen sudu zasnovan je na činjenici da je majka lišena poslovne sposobnosti. Nadalje, nije vidljivo da je stranka uopće sudjelovala u postupku, moguće je da na ročište nije niti pozvana, a iz dostavne naredbe vidljivo je kako joj predmetno rješenje nije dostavljeno. Postoji sumnja da skrbnik u sudskom postupku ne samo da nije zastupao želje svoje štíćenice, niti njezin interes, već ne postoji trag niti najmanje njegove aktivnosti u tom postupku. U cjelokupnoj dokumentaciji koja nam je dostavljena nije vidljivo da je štíćenica upitana za mišljenje vezano uz ograničenje njezinih roditeljskih prava, nije jasno protivi li se ona ovakvom uređenju odnosa, obraća li se kome za pomoć u zaštiti svojih prava i interesa i dobiva li takvu pomoć.

Iako je u konkretnom slučaju proveden posebni sudski postupak radi ograničavanja roditeljske skrbi, sud je istoj ograničio roditeljsko pravo isključivo na temelju činjenice da je ista lišena poslovne sposobnosti, na čemu je i Centar zasnovao svoj ovakav prijedlog, bez potrebe prikupljanja drugih dokaza koji govore o njezinoj roditeljskoj ne/kompetenciji, što bi upravo učinio da se radi o osobi koja nije lišena poslovne sposobnosti. Imenovanoj u ovom postupku nije pružena učinkovita pravna zaštita njezinih interesa – nije joj omogućeno sudjelovanje u postupku, uskraćeno joj je pravo na žalbu. Skrbnik nije zastupao misli, želje i osjećaje svoje štíćenice, čime nije izvršio svoju skrbničku dužnost.

Primjer iz prakse Ureda: *Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratio se otac s invaliditetom, s mentalnim oštećenjem, radi nemogućnosti ostvarivanja susreta i druženja s djetetom. Uvidom u dokumentaciju utvrđeno je da mu je u sudskom postupku odlučivanja o roditeljskoj skrbi izrečena privremena mjera zabrane održavanja osobnih odnosa s djetetom.*

Iz obrazloženja rješenja vidljivo je kako osobni odnosi oca s djetetom, a s obzirom na karakter očeve bolesti, njegovu nemogućnost da unaprijed predvidi svoje psihičko stanje, pretjerani intenzitet u namjeri oca da ostvari kontakt s djetetom u vrijeme progresije bolesti, nisu u skladu s dobrobiti djeteta. Nadalje je vidljivo kako su sva neadekvatna ponašanja oca prema djetetu posljedica njegove bolesti koju priznaje i prihvaća ograničenja koja mu ona nameće, ali istovremeno traži i razumijevanje za posljedice koje proizvodi pogoršanje njegovog zdravstvenog stanja i koje se negativno održavaju na njegov odnos i kontakt s djetetom. Istovremeno, iz obrazloženja nije vidljivo da je otac dobio bilo koji oblik pomoći i podrške vezano uz ostvarivanje svojih roditeljskih dužnosti i prava, koja mu je potrebna zbog postojanja njegovog invaliditeta.

Stoga je pravobraniteljica preporučila nadležnom Centru za socijalnu skrb da poduzme potrebne mjere kako bi se pritužitelju osigurala adekvatna pomoć i podrška u provedbi njegovih dužnosti u podizanju djeteta, kako ne bi došlo do odvajanja djeteta od roditelja na temelju invaliditeta roditelja. Centar za socijalnu skrb obavijestio je ovaj Ured kako postoji osnova za ograničavanje prava oca na ostvarivanje roditeljske skrbi jer je nestabilnog ponašanja s dugogodišnjom poviješću psihijatrijskih hospitalizacija te kao takav predstavlja izvor nesigurnosti i opasnosti za svoje maloljetno dijete. Prema obavijesti pritužitelja, sud je donio odluku da otac ima pravo viđati dijete jednom mjesečno, u prostorijama Obiteljskog centra, uz nadzor stručnog radnika Centra.

Primjer iz prakse Ureda: Pravobraniteljica je u prošloj godini zaprimila upit slijepe žene koja je putem potpomognute oplodnje željela postati majkom, budući da iz zdravstvenih razloga nije bilo izvjesno da će prirodnim putem ostati u drugom stanju.

Rođena sam 1975. godine (...) Vid sam u potpunosti izgubila u 21. godini (...) imam završen fakultet, u radnom odnosu sam 10 godina. Moram napomenuti da sam, bez obzira na sljepoću, vrlo samostalna i krećem se uz svog pratitelja psa vodiča. Pošto sam slijepa osoba, nije mi bilo lako naći osobu koja će me u potpunosti prihvatiti. Prije 3 godine sam se udala, moj suprug nije osoba sa invaliditetom, a u zajednički život krenuli smo poput svih drugih parova i ostvarenje prirodne želje da imamo dijete pričinjavalo bi nam veliku sreću i zadovoljstvo. Međutim, određeni zdravstveni problemi i operacija bili su zapreka da zatrudnim prirodno. Mjeseci su lagano prolazili, a u mojoj 41. godini, odlučili smo se prijaviti za medicinski potpomognutu oplodnju i ja sam trebala obaviti određene pretrage koje nikako da obavim. Liječnica me odgađala riječima, primjerice; „dođite za dva mjeseca“, „treba malo pričekati“, „još treba neki nalaz“ i sl. te se sve skupa jako vremenski razvuklo.

Stranka se obratila pravobraniteljici budući da je imala osjećaj da liječnici koji su je trebali uputiti u potrebne procedure pa i pružiti joj podršku – odugovlače s nužnim pregledima i obradom. Bila su prisutna pitanja poput: jeste li dobro razmislili, ipak ste u godinama, dijete zahtijeva brigu. Premda nitko nije izravno spomenuo njezino oštećenje vida, bila je sigurna da je invaliditet utjecao na odnos i ponašanje liječnika više nego sama njena kronološka dob. Naime, postupak potpomognute oplodnje na teret Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje obavlja se do navršene 42. godine života žene, što proizlazi iz čl. 10. st. 2. Zakona o medicinski potpomognutoj oplodnji („Narodne novine“, br. 86/12) koji navodi: „Pravo na medicinski potpomognutu oplodnju na teret Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje ima žena u pravilu do navršene 42. godine života.

Liječnik koji provodi postupak medicinski potpomognute oplodnje, iz osobito opravdanih zdravstvenih razloga može omogućiti pravo na medicinski potpomognutu oplodnju i ženi nakon navršene 42. godine života.“ U konkretnom slučaju stranka je ustrajala u želji da postane majkom, opravdano smatrajući da je njezino oštećenje ne čini nesposobnom za izvršavanje roditeljske brige. Budući da je u vrijeme kad se obratila pravobraniteljici stranka upravo navršila 42 godine, upućena je da se s obrazloženim zahtjevom obrati Bolnici za odobrenje. Zahtjevu je udovoljeno te je postupak i odobren.

Na temelju provedenog postupka po pritužbi stranke, može se zaključiti kako je postupanje liječnika bilo usmjereno na odvratanje stranke od postupka potpomognute oplodnje zbog oštećenja vida. Upravo je takav stereotipan stav o nesposobnosti žene s invaliditetom da bude majka, iskazan u odnosu liječnika, štetan i pogrešan te dovodi do povrede čl. 23. i čl. 25. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. *Nepravedno dijeljenje prema stereotipima povezano s invaliditetom i rodnom oblikom je diskriminacije koji ima posebno ozbiljan učinak na uživanje spolnog i reproduktivnog zdravlja i prava na započinjanje obitelji. Štetni stereotipi žena s invaliditetom uključuju vjerovanje da su one primjerice, aseksualne, nesposobne, neracionalne, da će roditi djecu s invaliditetom... prepreke zbog stavova zdravstvenih radnika i povezanog osoblja mogu rezultirati time da se ženama s invaliditetom odbije pristup zdravstvenim uslugama...⁴*

Pravobraniteljica ponovno naglašava kako invaliditet ne smije biti zapreka ostvarivanju prava na majčinstvo odnosno roditeljstvo i prava na zasnivanje obitelji kao temeljnog ljudskog prava svake osobe. Obveza je države potpisnice međunarodnih dokumenata uspostava takvih uvjeta koji će pružiti primjerenu podršku u skladu s potrebom koja proizlazi iz invaliditeta. Međutim, iskustva pravobraniteljice za osobe s invaliditetom ukazuju na to da sustavna podrška ženama s invaliditetom u ostvarivanju majčinstva i roditeljstva kao novih životnih uloga nedostaje. Stoga, pravobraniteljica **preporučuje** državi da ozbiljnije pristupi rješavanju ove problematike i zajedno s organizacijama civilnog društva uvede konkretne promjene kako bi žene s invaliditetom koje se odlučuju za roditeljstvo imale primjerenu podršku koju je država dužna na temelju Konvencije i osigurati.

⁴ Opći komentar br. 3. (2016) o ženama i djevojkama s invaliditetom Odbora za prava osoba s invaliditetom, B 38.

10. Rodina mliječna konferencija

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom pružila je partnersku podršku udruzi *Roditelji u akciji – Roda* u organizaciji **10. Rodine mliječne konferencije** i konferencije *prePorod „Majčinstvo i žene s invaliditetom“* koja je održana 10. studenoga 2017. godine u Zagrebu. Na ovoj cjelodnevnoj konferenciji s međunarodnim sudjelovanjem zdravstveni djelatnici i djelatnice, ali i drugi pružatelji podrške ženama s invaliditetom u reproduktivnoj dobi, mogli su unaprijediti svoje znanje o reproduktivnom zdravlju žena s fizičkim i senzornim invaliditetima. Iako Roda iza sebe ima desetke različitih konferencija, ova je bila **jedinstvena po tome što je prva konferencija u Hrvatskoj o reproduktivnom zdravlju žena s invaliditetom**. Konferenciju je u ime pravobraniteljice za osobe s invaliditetom otvorila zamjenica pravobraniteljice osoba s invaliditetom, naglasivši važnost ovakvih događanja koja majčinstvo i seksualnost žena s invaliditetom čine vidljivim.

Pozvala je sve na pružanje odgovarajuće sustavne podrške, čemu bi trebale pomoći javne politike i protokoli koji bi omogućili implementaciju takve podrške. Naglasila je potrebu za suzbijanjem predrasuda u društvu prema ženama s invaliditetom koje se odlučuju na majčinstvo.

Izlagačice na Konferenciji iz Velike Britanije, po struci primalje, prenijele su iskustva iz rodilišta u Liverpoolu gdje su stekle bogato iskustvo pružajući zdravstvenu skrb različitim ranjivim skupinama žena pa tako i ženama s invaliditetom. Primaljski sustav skrbi za reproduktivno zdravlje žena u Velikoj Britaniji značajno se razlikuje od opstetričkog sustava skrbi koji je prisutan u RH. Potrebno je zastarjelu praksu u kojoj je liječnik u centru skrbi zamijeniti onima u kojem je u centru skrbi žena.

Predstavnice švedske udruge Spinalis pokrenule su projekt podrške roditeljstvu osoba sa spinalnim ozljedama i okupile oko 600 roditelja iz cijele Švedske koji su podrška jedni drugima. One su majke koje se kreću pomoću invalidskih kolica i kao predavačice pronose svoje znanje i iskustvo trudnoće, poroda, dojenja i majčinstva. Kroz svoj nastup dale su prikaz dobre prakse suradnje civilnog sektora i zdravstvenih radnika te laičke podrške koju roditelji sa spinalnim ozljedama pružaju jedni drugima putem interneta.

Patronažna sestra iz Osijeka i IBCLC savjetnica za dojenje održala je prezentaciju o podršci dojenju ženama s fizičkim invaliditetom s naglaskom na moguće poteškoće u dojenju ovisno o vrsti dijagnoze i načinima podrške koju je takvim ženama potrebno dati kako bi se uspostavilo dojenje – ono jedino što u potpunosti majke s invaliditetom same mogu djetetu pružiti. Zato im je podrška u dojenju iznimno važna.

Za kraj konferencije održano je praktično izlaganje o podršci u dojenju ženama sa senzornim invaliditetom, sljepoćom i gluhoćom te je naglašena važnost prilagodbe komunikacije s takvim ženama jer "uz određene prilagodbe, koje primjenjuju cijeli život, žene sa senzornim oštećenjima ostvaruju majčinstvo jednako kao i sve žene ovog svijeta".

Na kraju konferencije izneseni su sljedeći zaključci:

- važno je oslušivati potrebe žena s različitim oblicima oštećenja kako bi se moglo odgovarajućom uslugom u zajednici odgovoriti na njihove potrebe za podrškom;
- u aktivnosti vezane uz reproduktivno zdravlje žena neophodno je uključiti žene s mentalnim teškoćama;
- potrebno je educirati sve koji se uključuju u pružanje zdravstvene i drugih oblika skrbi;
- u ovakva događanja neophodno je još više aktivno uključivati žene s invaliditetom koje imaju osobno iskustvo;
- potrebno je pružati podršku cijeloj obitelji trudnice i/ili majke s invaliditetom jer je najčešće upravo njihova obitelj njihov najveći oslonac;
- važno je jačati međusektorsku suradnju.
- žene s invaliditetom trebaju biti **partnerice zdravstvenih djelatnika i djelatnica jer oni primjerice u svom radnom vijeku možda jednom skrbe o ženi s paraplegijom, dok ta žena cijeli svoj život živi sa svojom dijagnozom.**

Pravobraniteljica **preporučuje** državi da u suradnji s Udrugom Roda i majkama s invaliditetom poduzme konkretne korake u cilju realizacije usvojenih zaključaka.

Postupanja Udruge Roda u konkretnim slučajevima iz života mogu poslužiti kao primjer pozitivne prakse, primjerice:

„... patronažna sestra iz Zagreba obraća se RODI za pružanjem podrške u dojenju majci s hemiparezom. Dijete je staro nekoliko tjedana, a majka nastoji isključivo dojiti uz podršku svoje majke i supruga. Rodine savjetnice za dojenje obišle su majku nekoliko puta do uspostave dojenja.“

“Rodinu podršku traži majka za svoju gluhu kćer koja je rodila dijete, a koje je u trenutku kontakta imalo 10 dana. Majci su dostavljeni materijali prilagođeni za majke s oštećenjem sluha, tj. DVD o dojenju na hrvatskom znakovnom jeziku koji je udruga Roda izradila ranije u partnerstvu sa Savezom gluhih i nagluhih Grada Zagreba. Također, Rodina savjetnica za dojenje u pratnji tumačiteljice za hrvatski znakovni jezik pruža majci podršku u njezinu domu“.

Sama potpora ženama s invaliditetom trebala bi biti višedimenzionalna, od pristupačnih informacija u raznim formatima putem kojih bi se žena mogla upoznati sa svim izazovima trudnoće s obzirom na vrstu i stupanj invaliditeta, informirati se o svim važnim pitanjima prije same trudnoće, za vrijeme trajanja trudnoće te nakon poroda.

Ženama s invaliditetom moraju biti dostupne sve informacije o trudnoći, porodu i roditeljstvu na jednakoj osnovi kao i ženama bez invaliditeta. Prilikom pregleda i kontakata s medicinskim osobljem žene s invaliditetom ne smiju imati osjećaj da ih medicinsko osoblje „drugačije gleda“ zbog invaliditeta, te upravo zato što imaju određeni invaliditet država je dužna omogućiti primjerenu podršku ženi s invaliditetom (primjerice, češći dolazak patronažne sestre u početku, razne usluge u zajednici koje pružaju podršku u skladu s potrebama djeteta i sl.).

10.1. RODILJNE I RODITELJSKE POTPORE

Početkom 2017. godine Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku predložilo je izmjenu Zakona o roditeljnim i roditeljskim potporama, s ciljem povećanja materijalnih naknada kako bi se zaustavila nepovoljna demografska kretanja s kojima je suočena RH te povećao natalitet. Međutim, u Nacrtu prijedloga Zakona Ministarstvo je izostavilo povećati naknade roditeljima koji koriste pravo na dopust radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju. Stoga je Pravobraniteljica predložila da se iznos te naknade povisi analogno povišenju naknade za vrijeme korištenja prava na roditeljski dopust i da iznosi 100% osnovice za naknadu plaće, a koja ne može za puno radno vrijeme iznositi više od 120% proračunske osnovice mjesečno.

Ukazano je i na nepovoljniji položaj oca blizanaca od položaja oca troje ili više djece u identičnoj situaciji te su predložene izmjene kako bi se njihov položaj izjednačio. Ujedno je ponovno, kao i kod ranijih izmjena, ukazano na nužnost izmjene odredbe koja propisuje da žalba ne odgađa izvršenje rješenja, s obrazloženjem da propisivanjem nesuspendivnog učinka žalbe u određenim slučajevima dolazi do kršenja prava djece s teškoćama u razvoju, a za što ne nalazimo razumnog opravdanja. Primjerice, kod donošenja prvostupanjske odluke o prestanku prava na dopust radi njege djeteta, zbog nesuspendivnog učinka žalbe, stranki prestaje pravo unatoč činjenici ulaganja žalbe i ona više ne može konzimirati svoje pravo, odnosno neposredno nakon primitka prvostupanjskog rješenja vraća se na rad. Ako u postupanju povodom žalbe drugostupanjsko tijelo utvrdi nezakonitost pobijanog rješenja i isto izmijeni na način da se priznaje stranki i nadalje pravo na korištenje dopusta za njegu djeteta ili prava na rad s polovicom punog radnog vremena, vremenska i novčana potpora se nastavlja, međutim izgubljeno vrijeme za provođenje brige o djetetu s težim smetnjama u razvoju ne može se nadoknaditi naknadnim ispravnim rješavanjem stvari.

Prijedlozi Ureda pravobraniteljice nisu prihvaćeni, odnosno djelomično je prihvaćen prvi prijedlog za povećanjem naknade – za roditelja koji koristi pravo na dopust radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju sa 65% na 70% proračunske osnovice.

11. ŽENE S INVALIDITETOM

Invaliditet je od velikog utjecaja na doživljavanje osobe – što bi ona s obzirom na invaliditet trebala raditi, kako bi se trebala ponašati, što bi trebala očekivati, do kojih bi granica trebala ići. Ako se radi o osobi s invaliditetom koja je i ženskog spola, granice su još strože te položaj nepovoljniji u odnosu na muškarca bez invaliditeta. Upravo je čl. 6. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom obvezujuća odredba o nediskriminaciji i jednakosti koja nedvosmisleno stavlja izvan zakona diskriminaciju žena s invaliditetom i promiče jednakost mogućnosti i jednakost ishoda. Vjerojatnije je da će žene i djevojke s invaliditetom biti diskriminirane u odnosu na muškarce i mladiće s invaliditetom kao i u odnosu na žene i djevojke bez invaliditeta.⁵

U prošlogodišnjem izvješću o radu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom objavljeno je istraživanje Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo pod nazivom: *Analiza dostupnosti ginekoloških pregleda ženama s tjelesnim invaliditetom u Republici Hrvatskoj*.⁶ Zaključak istraživanja se odnosi na nepostojanje dovoljnog broja ginekoloških stolova prilagođenih i u potpunosti dostupnih ženama s tjelesnim invaliditetom, a što ima značajne posljedice. Nemogućnost korištenja ginekoloških usluga bez pomoći druge (često nepoznate) osobe ima važan utjecaj u odlukama tih žena da odgađaju ili uopće ne posjećuju ginekologe, bilo radi preventivnih ili kurativnih razloga, a što ih dovodi u rizik za razvoj bolesti ili neispunjenje svih svojih životnih ciljeva.

Nastavljajući aktivnosti vezano za obavljanje specifičnih zdravstvenih pregleda žena s invaliditetom, pravobraniteljica je istraživala u kojem se broju žene s invaliditetom odazivaju na mamografske preglede. Naime, kao jedno važno područje nametnulo se i pitanje preventivnih pregleda žena s invaliditetom u pogledu otkrivanja karcinoma dojke. Žene s invaliditetom – konkretno, s težim tjelesnim invaliditetom – upravo su zbog postojanja invaliditeta sklonije zanemarivanju svog zdravstvenog stanja, budući da im je svaki odlazak liječniku otegotan zbog nekog vida nepristupačnosti (radi udaljenosti, nedostatka prijevoza, nepristupačnosti prostora, opremljenosti pomagalicama i dr.).

Upravo je Odbor za prava osoba s invaliditetom u Općem komentaru br. 3 (2016.) o ženama s invaliditetom, točka 17. d., naveo kako uskraćivanje razumne prilagodbe jest diskriminacija do koje dolazi kada se ospore potrebne i primjerene izmjene i prilagodbe (koje ne predstavljaju neproporcionalni ili neprimjereni teret) unatoč tomu što su potrebne kako bi žene s invaliditetom na jednakoj osnovi s drugima uživale svoja temeljena ljudska prava i osnovne slobode. Dakle, ako je ženi s invaliditetom uskraćena razumna prilagodba odnosno ako se ne može podvrgnuti mamografskom pregledu u zdravstvenom centru zbog fizičke nepristupačnosti izgrađenog okoliša, navedeno se postupanje smatra diskriminacijom odnosno povredom prava žena s invaliditetom.

Pravobraniteljica je upoznata s programom preventivne pokretne mamografije u gradu Zagrebu koju provodi Zavod za javno zdravstvo „Dr. Andrija Štampar“ u suradnji s Gradskim uredom za javno zdravstvo, u okviru projekta „Zagreb – zdravi grad“ za žene s prebivalištem u Gradu Zagrebu. Pravobraniteljica je zatražila od Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo „Dr. Andrija Štampar“ informacije o uspješnosti provedbe projekta naglašavajući važnost preventivnih pregleda žena s invaliditetom. Iz dostavljenog izvješća Zavoda proizlazi kako su se mamografski pregledi žena s invaliditetom u sklopu posljednje akcije odvijali u prosincu 2017. godine i tijekom siječnja 2018. godine. Ukupno su pregledane 144 žene. Pregledi su se odvijali u stacionarnoj mamografskoj jedinici Zavoda, budući da uređaj za mamografiju kao i prostor u kojem se pregledi odvijaju u potpunosti zadovoljavaju uvjete pregleda i dostupnosti osobama s invaliditetom. Pravobraniteljica pozdravlja inicijativu Nastavnog zavoda za javno zdravstvo „Dr. Andrija Štampar“ i smatra kako bi se takve akcije

⁵ Opći komentar br. 3 (2016) Odbora za prava osoba s invaliditetom.

⁶ Hrvatski časopis za javno zdravstvo, Vol 12, Broj 47, 7. srpnja 2016.

trebale odvijati i na području cijele Hrvatske te je uputila preporuku svim županijama i županijskim zavodima za javno zdravstvo da po uzoru na opisani program, u suradnji sa lokalnom zajednicom, pokušaju pregleda približiti korisnicima.

Pravobraniteljica je zatražila podatke iz registra osoba s invaliditetom Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo na dan 31. prosinca 2017. godine, a koji će biti prikazani u nastavku teksta.

Tablica broj 1. Ukupan broj žena s invaliditetom raspoređenih po županijama

ŽUPANIJA	UKUPNO ŽENA S INVALIDITETOM
BJELOVARSKO-BILOGORSKA	6363
BRODSKO-POSAVSKA	5969
DUBROVAČKO-NERETVANSKA	4018
GRAD ZAGREB	41975
ISTARSKA	5451
KARLOVAČKA	6376
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	4811
KRAPINSKO-ZAGORSKA	8559
LIČKO-SENJSKA	1946
MEĐIMURSKA	4610
OSJEČKO-BARANJSKA	11772
POŽEŠKO-SLAVONSKA	3423
PRIMORSKO-GORANSKA	11003
SISAČKO-MOSLAVAČKA	6749
SPLITSKO-DALMATINSKA	23474
ŠIBENSKO-KNINSKA	5492
VARAŽDINSKA	8855
VIROVITIČKO-PODRAVSKA	3686
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	6488
ZADARSKA	5048
ZAGREBAČKA	11809
NESPECIFICIRANO	16156
SVEUKUPNO	204033

Iz gornje tablice proizlazi ukupni broj žena s invaliditetom: 204.033. Najveći je broj žena s invaliditetom u Gradu Zagrebu – 41.975, a najmanji u Ličko-senjskoj županiji – njih 1.946.

Tablica 2.

DOBNE SKUPINE	SPOL		UKUPNO
	muški	ženski	
0 - 4	304	183	487
5-9	2348	1499	3847
10-14	8360	5030	13390
15 - 19	12048	7263	19311
20 - 24	9217	5879	15096
25 - 29	4815	3080	7895
30 - 34	3608	2377	5985
35 - 39	4242	2500	6742
40 - 44	9143	2982	12125
45 - 49	21790	4754	26544
50 - 54	28622	9268	37890
55 - 59	35429	17889	53318
60 - 64	44277	27103	71380
65 - 69	41368	26318	67686
70 - 74	27693	20031	47724
75 - 79	23075	20784	43859
80 - 84	16524	21302	37826
85 -	15167	25791	40958
SVEUKUPNO	308030	204033	512063

Iz Tablice 2., u kojoj je naveden broj osoba s invaliditetom raspoređen po dobnoj strukturi, vidljivo je da se najveći broj žena odnosi na dobne skupine od 50 i više godina, međutim značajan je broj i djevojaka i žena koje su potencijalne kandidatkinje za obavljanje mamografskih pregleda. Stoga je od izrazite važnosti da se medicinski pregledi učine pristupačnim ženama i djevojkama s invaliditetom u svim zdravstvenim ustanovama. Određena politika, praksa koja se nominalno čini neutralnom, kao što je u slučaju ustanova zdravstvene skrbi, može se smatrati neizravno diskriminirajućom kada ne uključuje dostupne aparate za pregled žena s invaliditetom ili primjerice dostupne krevete za ginekološke preglede.

S obzirom na broj žena s invaliditetom po županijama kao i broj žena s invaliditetom u dobnoj strukturi kada je potrebno početi ili kontinuirano raditi preventivne preglede dojki, ali i broj djevojčica i djevojaka koje će tek trebati započeti s pregledima, Pravobraniteljica je u prethodno navedenoj **preporuci** županijama u RH kao i Županijskim uredima za javno zdravstvo na području Hrvatske preporučila da u suradnji s pružateljima usluga na lokalnoj razini više pozornosti posvete zdravstvenim pregledima žena s invaliditetom, s obzirom na pristupačnost pregleda, te da se organiziraju preventivni pregledi za žene s invaliditetom bliže njihovom mjestu stanovanja.

Zdravstvene akcije koje se odvijaju izvan bolničkog kompleksa, bliže korisnicima, svakako su pozitivne jer nisu svi u mogućnosti dolaziti na preglede u Bolnicu (dodatni troškovi, problemi prijevoza iz ruralnih područja, teža mobilnost i dr.), tako da su potrebni razni mobilni timovi, po uzoru na zagrebački projekt mobilne mamografije, neovisno o grani medicine, kako bi se zdravstvena usluga učinila dostupnom. Pravobraniteljica je **preporučila** suradnju s liječnicima opće medicine i organizacijama civilnog društva (udrugama) u pogledu dobivanja informacija o broju potencijalnih korisnica te specifičnostima koje proizlaze iz pojedinog invaliditeta. Prilikom provedbe programa Preventivne mobilne mamografije Zavod za javno zdravstvo surađivao je s organizacijama civilnog društva, a što se pokazalo kao primjer pozitivne prakse.

Upravo je Odbor za prava osoba s invaliditetom u Općem komentaru br. 3 (2016) o ženama s invaliditetom, točka 17. d., naveo kako uskraćivanje razumne prilagodbe jest diskriminacija do koje dolazi kada se ospore potrebne i primjerene izmjene i prilagodbe (koje ne predstavljaju neproporcionalni ili neprimjereni teret) unatoč tomu što su potrebne kako bi žene s invaliditetom na jednakoj osnovi s drugima uživale svoja temeljena ljudska prava i osnovne slobode. Dakle, ako je ženi s invaliditetom uskraćena razumna prilagodba, odnosno ako se ne može podvrgnuti mamografskom pregledu u zdravstvenom centru zbog fizičke nepristupačnosti izgrađenog okoliša, navedeno se postupanje smatra diskriminacijom odnosno povredom prava žena s invaliditetom.

Na preporuku Pravobraniteljice odgovorilo je ukupno 11 županijskih zavoda za javno zdravstvo i 8 županija (Upravni odjeli za zdravstvo i socijalnu skrb) i Grad Zagreb.

Iz odgovora županijskih zavoda za javno zdravstvo i županijskih upravnih odjela može se u bitnome zaključiti kako tijela ne raspolažu informacijama o broju žena s invaliditetom koje su pristupile preventivnim pregledima dojki ili ginekološkim pregledima, a kao razlog navode nepostojanje informatičkog sustava koji bi bio postavljen da se takvi podatci mogu prikupljati. Podatci se mogu prikazati u ukupnosti odaziva, ali ne i po kategoriji invaliditeta. Odnosno, ne postoji službena statistička baza podataka na razini države iz koje bi bio vidljiv odaziv žena s invaliditetom na preventivne preglede. Prema navedenim odgovorima vidljivo je da je odaziv žena izrazito nizak, dok neke županije navode kako upita o provođenju bilo kojeg preventivnog programa nije niti bilo.

Odbor o pravima osoba s invaliditetom je u travnju 2015. godine, u Zaključnim zapažanjima i preporukama o inicijalnom izvješću RH o primjeni Konvencije, dao preporuku o potrebi sakupljanja statističkih podataka:

Statistika i prikupljanje podataka (čl. 31. Konvencije)

49. Odbor je zabrinut jer sustav prikupljanja podataka ne omogućava državi potpisnici da prikuplja informacije potrebne za planiranje i pripremu strategije za realizaciju njezinih dužnosti koje proizlaze iz Konvencije...

50. Preporuka je Odbora da država potpisnica sustavno pregledava i preoblikuje sustav prikupljanja podataka u mjeri koja se odnosi na žene i muškarce s invaliditetom te da bude aktivno uključena i da se blisko savjetuje s osobama s invaliditetom i njihovim predstavničkim organizacijama.

S obzirom na navedeno, Pravobraniteljica **preporučuje** Ministarstvu zdravstva da u suradnji s Hrvatskim zavodom za javno zdravstvo i po potrebi u suradnji s drugim institucijama i samim Zavodima, koji su između ostalog u svojim odgovorima iznijeli i prijedloge kako bi statistički podatci bili što konkretniji:

- razmotriti mogućnost kreiranja baza podataka žena s invaliditetom koje obavljaju preglede dojki (mamograf, ultrazvuk) kao i ginekološke preglede s pripadajućim informacijama kako bi se iste mogle usporediti s popisom pozvanih/odazvanih žena te tako saznati jesu li i u kojem postotku žene s invaliditetom obavile mamografiju/ginekološki pregled
- razmotriti mogućnost vođenja evidencije osoba s invaliditetom po spolu u informatičkom sustavu koji vode liječnici opće medicine i ginekolozi
- revidirati *mamma upitnik* s pitanjima vezanim za invaliditet kako bi se lakše prikupili podatci o ženama s invaliditetom koje su obavile pregled
- učiniti navedene medicinske usluge u zdravstvenim ustanovama pristupačnima svim ženama s invaliditetom u RH kako bi se otklonilo diskriminatorno postupanje, odnosno u onim situacijama i za ono vrijeme kada to nije moguće, učiniti razumnu prilagodbu.

Zaključak: Sagledavajući situaciju u cjelini i s aspekta pristupačnosti, može se zaključiti kako preventivni mamografski i ginekološki pregledi u pravilu nisu u potpunosti dostupni svim ženama s invaliditetom. Međutim, iz dostavljenih odgovora ipak se može zaključiti kako Zavodi i liječnici ulažu trud i napor kako bi omogućili pristup mamografiji i ginekološkom pregledu svakoj ženi s invaliditetom koja pregled želi učiniti.

Pozdravljamo napore Zavoda za javno zdravstvo Zadar i Zavoda za javno zdravstvo Požeško-slavonske županije koji u odgovorima navode kako je bilo poziva za preglede od žena s invaliditetom ili članova njihovih obitelji, te da su pregledi obavljani na zadovoljavajući način određenom prilagodbom u postupanju, primjerice:

„...dolazak osobe s poteškoćama u kretanju dogovario se unaprijed te bi se djelatnici dodatno angažirali oko potrebne prilagodbe mamografije za svaku ženu. Za žene iz udaljenijih dijelova županije organiziralo se snimanje u jutarnjim satima zbog trajektnih linija i autobusnih linija iz ruralnih područja, iako se mamografije po protokolu obavljaju nakon radnog vremena. Osim toga, svake godine organiziramo javnozdravstvene akcije za udaljena ruralna i otočna područja kada se najčešće, vikendom, iznajmljuje mobilni mamograf iz Zagreba, najam se financira iz sredstava Zavoda i županije. U Zadarskoj smo županiji od 2008. – 2017. godine organizirali ukupno 52 takve javnozdravstvene akcije u ruralnim i rubnim i otočnim dijelovima Zadarske županije. Ukupno je mamografirano 1 965 žena u dobi od 50-69 godina. Među njima je bio određeni broj žena koje su imale probleme s kretanjem. Što se tiče pristupačnih ginekoloških stolova stanje je zadovoljavajuće jer u Općoj bolnici Zadar postoje 4 ginekološka stola prilagođena osobama s invaliditetom, u Domu zdravlja Zadarske županije 8, u ambulantomama ginekologa koncesionara 4, te 1 stol u privatnoj ordinaciji.“ (izvor: ZJZZ)

„Želimo istaknuti kako naša Ustanova od 2007. godine organizira prijevoz žena iz lošije prometno povezanih dijelova županije na mamografiju u sklopu Nacionalnog programa ranog otkrivanja raka dojke (u suradnji sa Županijskom ligom protiv raka dojke). Od 2012. godine javnozdravstvenom intervencijom „Bolje spriječiti nego liječiti“... obilazimo kućanstva u kojima žive osobe koje se nisu odazvale na neki od NP, potičemo ih na odaziv, detektiramo osobe koje imaju poteškoća pristupiti pregledu te im pomažemo s organizacijom prijevoza. Navedeno uključuje i osobe s invaliditetom....“ (izvor: ZZIZ PSŽ)

Zavodi su svjesni ograničenja, ali su i otvoreni za poboljšanja, primjerice:

„...budući da je za ostvarenje cilja potrebna suradnja niza subjekata uključenih u pružanje zdravstvene zaštite na području KZŽ, u Zavodu je sastavljen upitnik koji će se u suradnji sa stručnim službama Županije prosljediti Udrugama osoba s invaliditetom, a kako bi se dobila relevantna informacija o specifičnostima i problemima s kojima se suočavaju žene s invaliditetom preventivnom ginekološkom

pregledu... odgovori Udruga će pomoći pravilnije sagledati situaciju i iznjedriti prijedloge unapređenja dostupnosti preventivnih zdravstvenih usluga ženama s invaliditetom.“ (izvor: ZZJZ KZZ)

Obveza države na osiguranje pristupačnosti ne odnosi se samo na osiguranje fizičke dostupnosti usluga za teško pokretne žene, već se odnosi na žene s drugim vrstama oštećenja, odnosno na slijepu i slabovidnu ženu te na gluhe i nagluhe osobe.

„Prema odgovorima udruga, ženama je za ostvarivanje prava na pristup preventivnim i drugim pregledima od velikog značaja angažman tumača znakovnog jezika gluhih i videći pratitelj u udrugama slijepih i slabovidnih koji pomažu njihovim članicama. Kao problem navedeni su neprilagođeni materijali kojima se osobe s invaliditetom poziva na sudjelovanje u preventivnim pregledima te otežana komunikacija sa zdravstvenim djelatnicima.“ (izvor: ZZJZ PSŽ)

Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom u članku 25. koji se odnosi na ZDRAVLJE propisana je obveza države na priznavanje osobama s invaliditetom prava na uživanje najviših ostvarivih zdravstvenih standarda bez diskriminacije na osnovi invaliditeta. Države članice će poduzeti sve prikladne mjere kako bi osobama s invaliditetom osigurale pristup zdravstvenim službama koje vode računa o njihovom spolu, uključujući rehabilitaciju povezanu sa zdravljem. Države članice posebno će:

(a) osigurati osobama s invaliditetom isti opseg, kvalitetu i standard besplatnih ili s obzirom na cijenu dostupnih zdravstvenih usluga i programa koji se pružaju drugim osobama, uključujući područje spolnog i reproduktivnog zdravlja i zdravstvene programe kojima je obuhvaćeno cijelo stanovništvo,

...

(c) pružati ove zdravstvene usluge što je moguće bliže zajednicama u kojima osobe s invaliditetom žive, uključujući ruralne krajeve, ...

Pravobraniteljica upozorava kako je odgovornost države da zdravstvene usluge budu pristupačne, a ne pojedinih županija/Zavoda. Obrazloženje da županije i zavodi odlučuju o navedenom smatramo neprimjerenim i nikako ne smije isključivo ovisiti o individualnom zalaganju pojedinog Zavoda i motiviranosti za rad njihovih djelatnika, što posljedično može rezultirati nejednakom zdravstvenom uslugom na razini države.

Država potpisnica Konvencije dužna je rješavanju problema pristupiti sustavno i organizirano na nivou države potpisnice. Imajući u vidu navedene odredbe Konvencije i provedeno istraživanje o pristupačnosti ginekoloških stolova osobama s invaliditetom, koje može poslužiti kao podloga, Pravobraniteljica **preporučuje** državi poduzimanje daljnjih radnji za opremanje zdravstvenih ustanova potrebnom ginekološkom opremom. Ujedno **preporučuje** i rad na pristupačnosti u pogledu obavljanja pregleda dojki s naglaskom na zdravstvene ustanove u ruralnim krajevima. Država je dužna osigurati ženama s invaliditetom takvu zdravstvenu skrb koja će biti provedena na primjeren način, u skladu sa specifičnostima invaliditeta te u ozračju povjerenja i sigurnosti.

Zaključujemo kako Zavodi za javno zdravstvo u okviru svojih mogućnosti ispunjavaju konvencijsko načelo razumne prilagodbe, u skladu s individualnom potrebom. Dužnost osiguranja razumne prilagodbe predstavlja *ex nunc* dužnost, što znači da se provodi od trenutka kada nekoj osobi s oštećenjem postane potrebna u određenoj situaciji. Razumna prilagodba može se koristiti kao sredstvo osiguranja za određenu osobu s invaliditetom u određenoj situaciji. Međutim, RH se ratificirajući Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom obvezala na provedbu standarda pristupačnosti koji je za razliku od standarda razumne prilagodbe bezuvjetan. Naime, razumna prilagodba je dužnost u onim situacijama kada ista ne predstavlja nesrazmjern teret za odnosno tijelo dok bezuvjetnost provedbe pristupačnosti znači da se države potpisnice ne mogu pozivati na mjere štednje kao izgovor za izbjegavanje postupne realizacije pristupačnosti za osobe s invaliditetom. Republika Hrvatska ima dužnost osigurati pristupačnost prije nego zaprimi pojedini zahtjev za uslugu.

Sagledavajući primljene odgovore može se načelno zaključiti kako je zastupljenija primjena načela razumne prilagodbe u odnosu na standard pristupačnosti, dok bi prema mišljenju Odbora za prava osoba s invaliditetom, sadržanom u Općem komentaru br. 2 (2014.) na čl.9. Konvencije, trebalo biti obrnuto. Odgovornost za provedbu načela pristupačnosti je na državi potpisnici koja u suradnji s lokalnom zajednicom i organizacijama civilnog društva treba pronaći najprimjereniji način. Pravobraniteljica naglašava kako su određeni pomoci vidljivi, ali sagledavajući situaciju u cjelini može se zaključiti kako su usluge po kriteriju pristupačnosti ispod prosjeka, te uglavnom ovise o motiviranosti zaposlenika za provedbom razumne prilagodbe. Odbor za prava osoba s invaliditetom u svom je komentaru br. 3 (2016) na čl. 25. i čl. 26. Konvencije ustvrdio kako se žene s invaliditetom suočavaju s preprekama pri pristupu zdravstvenim i rehabilitacijskim službama. Među tim preprekama su neobrazovanost i neinformiranost o spolnom i reproduktivnom zdravlju i pravima, fizičke prepreke za ginekološke, opstetičke i onkološke usluge te prepreke u vidu stavova o plodnosti i hormonskim tretmanima.

Analizom odgovora uočili smo i potrebu informiranja žena s invaliditetom o važnosti obavljanja preventivnih pregleda. Zabrinjavajući je navod: *“Iskustvo rada Udruge za osobe s invaliditetom ukazuje da se žene s invaliditetom iz ruralnog djela županije u manjem broju odazivaju preventivnim pregledima. Poglavitito se to odnosi na žene koje nisu članice niti jedne udruge za osobe s invaliditetom. Razlog neobavljanja preventivnih pregleda nije samo udaljenost, već i nedovoljna osviještenost žena o potrebi takvih pregleda...”*

„Inače su u našoj županiji odazivi u sklopu Nacionalnih programa ranog otkrivanja raka iznadprosječni, a odazivi žena okupljenih u udrugama osoba s invaliditetom su niži od prosjeka. Možemo pretpostaviti da su odazivi drugih žena s invaliditetom koje nisu članice nekih udruga još i lošiji.“

Obveza države članice u pogledu podizanja svijesti o pravima osoba s invaliditetom propisana je člankom 8. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Žene s invaliditetom izložene su stereotipnom načinu razmišljanja kako nije potrebno da obavljaju preventivne preglede jer su podložnije stereotipizaciji kao aseksualne, neaktivne, pasivne, nesposobne za partnersku vezu/obitelj i rađanje pa im niti ne trebaju pregledi i slično. Takvo razmišljanje, osim što dovodi do povrede ljudskih prava i temeljnih sloboda, dovodi i do obeshrabrenja samih žena s invaliditetom, što opet ima za posljedicu mogućnost ozbiljne ugroze zdravlja i konačne odluke o odlasku liječniku u situaciji kada je liječenje dugotrajnije ili izlječenje nije moguće. Žene u ruralnijim područjima izloženije su nekom vidu stereotipnog vjerovanja, stoga je potrebno raditi na otklanjanju takvih stavova te osnaživanju žena s invaliditetom da pristupe preventivnim pregledima.

S obzirom na rezultate odgovora i neovisno o tome što se općenito u većoj mjeri ne udovoljava standardu pristupačnosti, pojedini Zavodi kao i liječnici trude se razumnom prilagodbom pružiti zdravstvenu zaštitu svakoj osobi koja je zatraži.

Stoga, Pravobraniteljica **preporučuje** Ministarstvu zdravstva da u suradnji s Hrvatskom liječničkom komorom, liječnicima opće medicine i Komorom medicinskih sestara poduzme radnje vezane za osnaživanje i podizanje svijesti žena s invaliditetom o potrebi preventivnih pregleda. Udruge osoba s invaliditetom provode edukacije svojih članica te postoji i potreba za daljnjim takvim aktivnostima, ali je potrebno osnaživati i žene s invaliditetom koje nisu članice niti jedne udruge.

Pravobraniteljica je zatražila od Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo podatke o ženama s invaliditetom s obzirom na vrstu oštećenja. Slijedi prikaz podataka s danom 18. siječnja 2018. godine.

Tablica 3. Vrste oštećenja kod žena s invaliditetom, u skladu sa Zakonom o registru osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 64/01)

VRSTE OŠTEĆENJA	UKUPNO
autizam	432
duševni poremećaji	48201
mentalna retardacija	10442
oštećenje drugih organa	54042
oštećenje glasovno govorne komunikacije	8277
oštećenje lokomotornog sustava	67517
oštećenje perifernog živčanog sustava	3941
oštećenje sluha	5623
oštećenje središnjeg živčanog sustava	44164
oštećenje vida	7891
prirodne anomalije i kromosomopatije	4831
višestruka oštećenja	70271

Napomena: Ukupan broj oštećenja je veći od ukupnog broja osoba zbog postojanja višestrukih oštećenja.

Iz tablice je vidljivo kako su zastupljena sva oštećenja, od kojih ipak najviše ima žena s invaliditetom s oštećenjem lokomotornog sustava. Međutim, država potpisnica se prilikom provođenja standarda pristupačnosti dužna rukovoditi svim vrstama oštećenja kako bi svim osobama s invaliditetom zdravstvene usluge bile pristupačne i dostupne u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom i komentarima Odbora za prava osoba s invaliditetom na čl. 9. Konvencije.

Zagrebačka strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom u razdoblju od 2016. godine do 2020. godine

Zagrebačka strategija u području Zdravstvena zaštita mjerom 6. obuhvaća kontinuirano provođenje preventivnih programa radi promicanja zdravlja i sprječavanja nastanka invaliditeta i težih oštećenja zdravlja. Kako to proizlazi iz izvješća grada Zagreba, Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom, u cilju promicanja zdravlja i sprečavanja nastanka invaliditeta i težih oštećenja zdravlja planira, provodi i organizira sljedeće aktivnosti:

- redovite dvogodišnje mamografske preglede za žene s invaliditetom
- redovite dvogodišnje preglede prostate za muškarce s invaliditetom
- redovite edukacije o zdravlju žena, reproduktivnom i spolnom zdravlju, planiranju obitelji, i drugim specifičnim područjima, osobito onim namijenjenima mladim djevojkama i ženama s invaliditetom te provodi aktivnosti koje djeluju na životne navike i rizične čimbenike zdravlja osoba s invaliditetom s naglaskom na prevenciji kardiovaskularnih bolesti.

Što se tiče preventivnih kardiovaskularnih pregleda u 2017. godini, pregledano je ukupno 170 osoba od kojeg je broja bilo 94 žene s invaliditetom, različitih vrsta oštećenja, u dobi od 40 do 65 godina. Vezano uz mogućnost obavljanja ginekoloških pregleda u ambulantama koje su opremljene ginekološkim stolovima prilagođenim ženama s invaliditetom, istraživanjem koje je proveo Hrvatski zavod za javno zdravstvo 2016. godine utvrđeno je da je na području Grada Zagreba ukupno 55 ginekoloških stolova prilagođenih potrebama žena s invaliditetom.

Od toga broja 18 ginekoloških stolova nalazi se u zdravstvenim ustanovama koje su u vlasništvu Grada Zagreba (KB „Sveti Duh“, DZZ – Zapad, DZZ – Istok, DZZ – Centar).

Zaključujemo kako je preventivna zdravstvena zaštita najdostupnija osobama s invaliditetom na području Zagreba, dok se u ostalim područjima Republike Hrvatske razlikuje od područja do područja. Pravobraniteljica smatra kako je država potpisnica dužna uspostaviti jedinstvene standarde i kriterije kako bi sve osobe s invaliditetom bile u ravnopravnom odnosu međusobno, ali i uživale svoja temeljna ljudska prava na ravnopravnoj osnovi s osobama bez invaliditeta.

Podizanje svijesti o položaju žena s invaliditetom

U Hrvatskom saboru je 31. svibnja održana **tematska sjednica Odbora za ravnopravnost spolova o položaju žena s invaliditetom**. Na početku rasprave pravobraniteljica je istaknula zabrinjavajuće podatke o niskom stupnju obrazovanja žena s invaliditetom pa time i posljedica koje su očite u područjima zapošljavanja i rada. Temeljna prava žena s invaliditetom – pravo na dostojanstven život,

na obrazovanje, zaposlenje, zdravstvenu skrb, reproduktivna prava i obiteljski život te kulturni život na ravnopravnoj osnovi zajamčena su i Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Iako je RH prepoznala potrebu promicanja prava žena i djevojaka s invaliditetom, posebno u nacionalnim strategijama i politikama, kao i višestruku diskriminaciju kao jedan od oblika diskriminacije s kojim se najčešće susreću žene s invaliditetom, većina mjera se provodi kroz projektne aktivnosti udruga osoba s invaliditetom, čime je njihova provedba nesigurna. Pravobraniteljica se u svom radu kontinuirano zalaže za poboljšanje položaja žena s invaliditetom u društvu, a poseban je naglasak stavljen na njihovo zapošljavanje kako bi bile neovisne.

Žene s invaliditetom često se nalaze u životnim situacijama kada se trebaju opravdavati za postupke koji se za žene bez invaliditeta podrazumijevaju. Društvo često na ženu s invaliditetom gleda kroz prizmu invaliditeta, a ne kroz njenu rodnu ulogu i potrebe koje iz nje proizlaze. Podrška u ostvarenju emocionalnih odnosa i partnerskih veza, briga o zdravlju, realizacija na privatnom i poslovnom planu prirodne su potrebe, a koje su često za žene s invaliditetom teško dostupne.

Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH u suradnji s twinning partnerom – Institutom za zdravstvo i socijalnu skrb Republike Finske – u svibnju 2016. godine počeo je provedbu **Twinning projekta pod nazivom „Podrška ravnopravnosti spolova“**. Svečano zatvaranje projekta održano je u srijedu, 12. srpnja 2017. godine, kojom prigodom su prikazani rezultati projekta i postignuća u promicanju ravnopravnosti spolova, i to: provedene javne kampanje (emitiranje radio-spota, postavljanje plakata u sredstvima javnog prijevoza, provedba uličnih akcija), aktivnosti vezane za povećanje rodne osviještenosti u javnoj upravi, aktivnosti vezane za suradnju nacionalnih institucionalnih mehanizama za ravnopravnost spolova te njihova suradnja s drugim dionicima i povećanje profesionalnih sposobnosti, znanja i vještina sudstva u području ravnopravnosti spolova. Projekt je trajao ukupno 18 mjeseci, od čega je faza provedbe projekta trajala ukupno 15 mjeseci. Projekt je financiran sredstvima Europske unije u okviru Prijelaznog instrumenta za Hrvatsku.

U organizaciji *Equineta*, održan je u Tallinnu, u Estoniji, 13. – 14. studenoga 2017. godine seminar na temu **Breaking the glass ceiling: Career progress for women**. Raspravljalo se o položaju žena na tržištu rada koji je u odnosu na muškarce daleko nepovoljniji, kako s financijskog aspekta gdje su prisutne razlike u primanjima, tako i u pogledu napredovanja i položaja žena na rukovodećim poslovima. Kroz održani seminar i radionice istaknuta je kontinuirana potreba rada na izjednačavanju položaja žena na tržištu rada i stvaranja jednakih mogućnosti napredovanja za žene i muškarce, potreba uključivanja žena u tzv. muška zanimanja kako bi svojim doprinosom i na tom području mogle doprinijeti postizanju ravnopravnosti.

U Hrvatskom saboru 19. prosinca održana je završna konferencija projekta Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova **„Prema stvarnoj ravnopravnosti muškaraca i žena: usklađivanje profesionalnog i obiteljskog života“**. Projekt se provodio tijekom 2016. i 2017. godine uz financijsku podršku Europske unije u okviru programa REC (*rights, equality, citizenship*). Partneri na projektu bili su Hrvatsko narodno kazalište Split u Splitu, Udruga Riječi/prave/predstave i Spona code (MAMFORCE), a projekt su podržali Ministarstvo znanosti i obrazovanja i Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta. Tijekom konferencije predstavljeni su projektni rezultati koji ukazuju kako stvarne ravnopravnosti žena i muškaraca neće biti dokle god privatne obveze, kao što su briga o kućanstvu, djeci i starijim članovima i članicama obitelji, isključivo ili prvenstveno budu odgovornost žene i dokle god se bude smatralo da je to njezina prirodna uloga. Na kraju konferencije dodijeljene su nagrade MAMFORCE standarda Agenciji za znanost i visoko obrazovanje, Hrvatskoj banci za obnovu i razvitak, Hrvatskoj elektroprivredi, Hrvatskoj regulatornoj agenciji za mrežne djelatnosti, Ministarstvu rada i mirovinskoga sustava, Poslovnoj inteligenciji i Verso Altima. Po prvi put dodijeljene su i DADFORCE nagrade koje su zaslužili Hrvatska udruga poslodavaca, Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti i Poslovna inteligencija.

Pravobraniteljica je sudjelovala **na seminaru za žene s invaliditetom** koji je organizirao SOIH – mreža žena s invaliditetom. Seminar je održan u **Rovinju** u razdoblju od 24. do 31. srpnja 2017. godine. Na seminaru je sudjelovalo više od 20 žena članica udruga iz cijele Hrvatske. Tijekom sedam dana provodile su se različite aktivnosti – operativni godišnji plan, analiza uključenosti žena s invaliditetom u Nacionalnu strategiju za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2017. – 2020., zatim analiza Drugog manifesta žena s invaliditetom EDF-a te niz drugih aktivnosti u svrhu jačanja položaja žena s invaliditetom u Hrvatskoj. Tijekom izlaganja Pravobraniteljica je istaknula postojeće propise u RH, međunarodne dokumente te se posebno osvrnula na pojmove diskriminacije s osnova invaliditeta, razumne prilagodbe te univerzalnog dizajna. Prema podacima u 2016. godini najčešći oblik diskriminacije bio je **propuštanje razumne prilagodbe** i to u područjima: pristup dobrima i uslugama, obrazovanje i sport, zapošljavanje i rad, socijalna zaštita te javno informiranje i mediji. Međutim, u 2016. godini bilo je 83% više slučajeva u kojima je postojala sumnja na diskriminaciju (2015. godine – 18 slučajeva; 2016. godine – 33 slučaja).

Od 30. do 31. svibnja u organizaciji SOIH mreže žena s invaliditetom održala se u Zagrebu u hotelu „Holliday“ druga konferencija pod nazivom **Izgradnja inkluzivnih ženskih mreža za budućnost**. Temeljno ljudsko pravo svake osobe s invaliditetom pa tako i žene s invaliditetom jest pravo na dostojanstven život, na obrazovanje, zaposlenje, zdravstvenu skrb, reproduktivna prava i obiteljski život, kulturni život na ravnopravnoj osnovi, a što je zajamčeno i Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Iako je RH prepoznala potrebu promicanja prava žena i djevojaka s invaliditetom, posebno u nacionalnim strategijama i politikama, kao i višestruku diskriminaciju kao jedan od oblika diskriminacije s kojim se najčešće susreću žene s invaliditetom, većina mjera se provodi kroz projektne aktivnosti udruga osoba s invaliditetom, čime je njihova provedba nesigurna. S druge strane, u području kvalitete i dostupnosti zdravstvene zaštite te povećanja zastupljenosti žena u tijelima vlasti nije prepoznata potreba poduzimanja posebnih mjera namijenjenih unaprjeđenju položaja žena s invaliditetom. U odnosu na žene bez invaliditeta, žene s invaliditetom često se nalaze u životnim situacijama kada se trebaju opravdavati za postupke koji se za žene bez invaliditeta podrazumijevaju. Društvo često na ženu s invaliditetom gleda kroz prizmu invaliditeta, a ne kroz njezinu rodnu ulogu i potrebe koje iz nje proizlaze.

12. SLOBODA OD IZRABLJIVANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA

Pravobraniteljica osuđuje svako nasilje nad djecom s teškoćama u razvoju kao i nad osobama s invaliditetom. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom jedno cijelo poglavlje posvećuje slobodi od izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom (čl.16). Bilo kakav oblik nasilja prema osobama s invaliditetom, a pogotovo prema djeci s teškoćama u razvoju je neprihvatljiv i s zakonodavnog i konvencijskog okvira, te ga je potrebno najstrože sankcionirati.

Pritužbe na nasilje nad djecom s teškoćama u razvoju: Pravobraniteljica je u prošloj godini primila nekoliko pritužbi na ponašanje djelatnika u odgojno obrazovnim ustanovama i ustanovama socijalne skrbi, a koje su dostavili roditelji djece s teškoćama u razvoju koja se nalaze na boravku u ustanovi. Neke pritužbe su zaprimljene telefonskim putem, dok u nastavku navodimo primjere pisanih pritužbi koja ukazuju na ozbiljnost problema i potrebu poduzimanja konkretnijih radnji s ciljem smanjivanja/otklanjanja rizika od pojave nasilja. Do kraja izvještajnog razdoblja, postupci po drugim pritužbama nisu završeni.

U primjerima koji će biti prikazani u daljnjem tekstu, paralelno uz Pravobraniteljicu obaviještena i policija, koja je u skladu s ovlastima, provela postupak. U prvom primjeru nepravilnosti u radu nisu utvrđene, dok su u drugom primjeru nepravilnosti utvrđene. Međutim, s konvencijskog stajališta postojala je potreba za poduzimanjem radnji po službenoj dužnosti.

Primjer iz prakse Ureda: *Roditelji djevojčice s teškoćama u razvoju navode kako je baka po dolasku u ustanovu uočila, da su njenoj unuci bile vezane ruke i noge, a bila je u zasebnoj prostoriji bez ičijeg nadzora.*

Ustanova je odmah po saznanju za događaj provela unutarnji interni nadzor te po zahtjevu Pravobraniteljice dostavila izvješće iz kojih su vidljivi razlozi iz kojih je djevojčica bila vezana. O događaju je obaviješteno i Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku koje je provelo postupak ujedno kao i policija, međutim nepravilnosti u radu nisu utvrđene.

Primjer iz prakse Ureda: *Djelatnik Centra bio je psihički i fizički agresivan prema štíćeniku s autizmom. Iz pritužbe majke proizlazi kako je djelatnik onemogućavao prolaz djetetu s teškoćama u razvoju, gurao ga, a zatim ga udario nogom u cjevanicu.*

Iz izvješća ustanove proizlazi kako je ustanova hitno postupala po pritužbi majke i provela postupak. Djelatnik je otvorio bolovanje i za vrijeme provođenja nadzora bio na bolovanju. Policija je provela postupak te je dostavila izvješće državnom odvjetniku.

Neovisno o rezultatima redovitog postupka koji su izvršile ustanove, Ministarstvo i policija, Pravobraniteljica je kao nezavisno tijelo, s konvencijskog stajališta, uputila ustanovama preporuku, a rukovodeći se Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom.

Djeca s teškoćama u razvoju su najranjivija skupina, stoga je tu skupinu potrebno dodatno zaštititi, budući da često zbog svoje dobi i invaliditeta ne mogu u potpunosti shvatiti i prepoznati nasilje. Ukoliko se nasilje dogodi u ustanovi kojoj je posebna svrha zaštita djece, događaj dobiva posebno na težini. Naime, roditelji djece s teškoćama u razvoju kao i sama djeca pristupaju ustanovi s povjerenjem u siguran i pozitivan odnos te je potrebno takav odnos održavati kako bi dijete moglo razvijati svoje potencijale u sigurnom okruženju.

Osobe s invaliditetom, a posebno žene s invaliditetom i djevojčice s teškoćama u razvoju mogu biti u nesrazmjernoj mjeri izložene nasilju i zlostavljanju, uključujući fizičkim i ponižavajućim kaznama od strane obrazovnog osoblja, na primjer kroz uporabu sredstava za sputavanje i izdvajanje, kao i nasilničkog ponašanja u školi i na putu do škole.

U svrhu provedbe čl. 16. st. 2. Konvencije države potpisnice dužne su poduzeti sve odgovarajuće mjere za osiguranje zaštite od i za sprečavanje svih oblika iskorištavanja, nasilja, i zlostavljanja uključujući i spolno nasilje, osoba s invaliditetom. Te mjere moraju biti prilagođene dobi, spolu i vrsti invaliditeta. Također, ohrabruje škole i ostale obrazovne ustanove da uključe učenike s teškoćama u razvoju u razvoj pravila, uključujući mehanizme pristupačne zaštite, za rješavanje slučajeva disciplinskih mjera i nasilničkog ponašanja.⁷

Pravobraniteljica je podržala nastojanja ustanova da se mogući rizici u radu svedu na najmanju mjeru, budući da iz odgovora ustanova proizlazi kako su svjesni rizika i voljni na smanjivanju rizika poraditi, ujedno ističući i probleme s kojima se suočavaju (primjerice, nedostatak osoblja, ponekad teža suradljivost roditelja i dr.).

Nadalje, imajući u vidu specifičnosti rada i potreba djece s različitim oštećenjima, a pogotovo djece koja imaju poremećaj iz spektra autizma potrebno je osnaživati i stručne radnike. U tom smislu smatramo da je vrlo važno da stručno osoblje unapređuje svoja znanja i pristup putem edukacija i na taj način bude osnaženo i potaknuto za daljnji rad.

Pravobraniteljica je **preporučila** organizirati periodične supervizije u kojima je moguće međusobno, ali i sa voditeljem supervizije razgovarati o svima aspektima i problemima u radu s kojima se stručni radnici suočavaju te takav kao oblik podrške i potpore može poticajno djelovati na stručno osoblje.

Kao preventivni mehanizam jednoj je ustanovi **preporučila** i postavljanje video nadzora kako bi u svakom trenutku rad s djecom bio kontroliran. Takav način rada može preventivno djelovati na odnos stručni radnik-dijete budući da će stručni radnik znati da se njegovo rad kontinuirano prati i bilježi.

⁷ Opći komentar br. 4 (2016.) o pravu na uključivo obrazovanje Odbora za prava osoba s invaliditetom

Međutim, potrebno je i da roditelji djece s teškoćama u razvoju surađuju sa djelatnicima ustanova kako bi se individualno za svako dijete pronašao najprimjereniji način ophođenja i komunikacije.

Sve ustanove trebaju poduzimati aktivnosti usmjerene smanjivanju rizika nasilja kao i sankcioniranju budućeg neprimjerenog ponašanja, te uključivanju institucija koje se bave suzbijanjem i sankcioniranjem nasilja, a koje će sankcioniranje preventivno utjecati i na rad ostalih djelatnika ustanove. U slučaju da do nasilja, usprkos poduzetim mjerama dođe, ustanova je dužna primijeniti najstrože mjere koje ima na raspolaganju s ciljem zaštite prava i interesa djece s teškoćama u razvoju.

Pritužbe na nasilje prema osobama s invaliditetom: Pravobraniteljica je primila nekoliko telefonskih pritužbi na psihičko nasilje koje čine članovi obitelji i susjedi, primjerice: „svekrva mi ne da mira i naziva me pogrdnim imenima, prijeti mi policijom i ludnicom“, „susjed me vrijeđa preko ograde jer nosim naočale“, stanari glasno razgovaraju kada prolaze kraj mojih vrata, glasno kašlju i lupaju mi na vrata i to me uznemirava, ja sam bolestan čovjek“.

S obzirom na sadržaj pritužbi, postupanja Pravobraniteljice svodila su se isključivo na savjetodavnu ulogu.

Činjenica je da žene s invaliditetom češće nasilje prijavljuju organizacijama civilnog društva, a što će biti vidljivo i iz statističkih podataka koji će biti prikazani u daljnjem izvješću.

O sumnji na fizičko zlostavljanje i zanemarivanje djevojke sa višestrukim smetnjama Pravobraniteljici je pritužbu dostavila organizacija civilnog društva koja je do saznanja o mogućnosti zlostavljanja i zanemarivanja došla putem pritužbi susjeda. „Djevojka je svakodnevno vezana sa špagom za zid u kojem su majka i očuh izbušili rupu kako bi joj mogli zavezati noge. Roditelji je rijetko vode van, eventualno ljeti, djevojka teško hoda, može napraviti tek nekoliko koraka uz pratnju, ne izlazi iz kreveta teško se izražava i ima oskudan vokabular. Zbog teškog zdravstvenog stanja jede uglavnom kašastu hranu...djevojka nosi pelene i često nesvjesno sa sebe skida odjeću, što je veliki problem jer je u takvom stanju gledaju prijatelji njezina mlađeg brata... Iz pritužbe proizlazi kako je liječnik opće medicine preporučio roditeljima u slučaju potrebe, vezivanje djevojke, koja je s obzirom na višestruke smetnje sklona samoozljeđivanju.

Pritužba je prosljeđena na postupanje policiji i centru za socijalnu skrb. Nakon provedenog postupka policija je navela kako je liječnik opće medicine preporučio fiksaciju blagim povescokom kako bi se preveniralo samoozljeđivanje i ozljeđivanje drugih, što obitelj i čini. Izvršenim kriminalističkim istraživanjem policijski službenici PU zagrebačke nisu utvrdili elemente prekršaja ili kaznenog djela koje se progoni po službenoj dužnosti ili povodom prijedloga. Osim što je Pravobraniteljica zatražila postupanje policije, zatražila je i postupanje nadležnog centra za socijalnu skrb. Iz detaljnog izvješća centra za socijalnu skrb proizlazi kako je obitelj u tretmanu centra te da je sa obiteljskim prilikama upoznato i nadležno ministarstvo. Povodom dostavljene pritužbe centar je izrekao mjeru intenzivne stručne pomoći s ciljem savjetovanja i roditelja i poticanja u primjerenim roditeljskim postupcima kako bi se umanjili ili uklonili rizici u odgoju i ponašanju. Preporučeno je da se posebna pažnja usmjeri na postupanje roditelja prema djevojci u odnosu na vezivanje, odnosno postoje li ozljede po rukama ili tijelu, tko sve od obitelji radi sputavanje, na kojim dijelovima ekstremiteta, na koje vrijeme, koji su mehanizmi nadzora.

Analizirajući socioanamnestičke podatke o funkcionalnosti obitelji u kojoj djevojka živi i s obzirom da se radi o preporuci liječnika opće medicine o eventualnoj primjeni mjera sputavanja prema djevojci s teškim i višestrukim invaliditetom, ova je situacija posebno zabrinjavajuća. Ono što je čini izrazito zabrinjavajućom je okolnost tko provodi nadzor nad sputavanjem u ovakvoj situaciji, odnosno koliko je dugo djevojka zavezana u kontinuitetu?

Primjena mjera sputavanja prema osobama s invaliditetom je suprotna odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Konkretnije, više je govora o mjerama prisile u psihijatrijskim ustanovama i ustanovama socijalne skrbi. Naime, sukladno odredbama Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 76/14) i Pravilnika o vrstama i načinu primjene mjera

prisile prema osobama s težim duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 16/15) dozvoljena je primjena mjera sputavanja u psihijatrijskim ustanovama i ustanovama socijalne skrbi, ali u kontroliranim uvjetima i u iznimnim situacijama. Međutim, niti takvo zakonsko uređenje nije u skladu sa Konvencijom i sa Konvencijskog stajališta vezivanje osobe predstavlja mučenje ili okrutno, nečovječno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje“ (čl. 15. Konvencije). Nadalje, Odbor za prava osoba s invaliditetom je u svojim Zaključnim primjedbama i preporukama preporučio državi potpisnici Konvencije, odnosno RH, da u psihijatrijskim ustanovama i ustanovama socijalne skrbi dokine nedobrovoljne tretmane i primjenu mjera sputavanja te da se pronađu alternativni način koji bi bio humaniji i slijedom kojih bi se u većoj mjeri poštovala temeljna ljudska prava osoba s mentalnim oštećenjima.

Stoga, gledano sa konvencijskog stajališta, ukoliko se primjenjuju mjere sputavanja radi se o povredi konvencijskog prava na štetu osobe s invaliditetom dok je s druge moguća situacija da ne postoji povreda zakona slijedom toga niti kaznena/prekršajna odgovornost.

S obzirom na navedeno potrebno je istražiti u kojoj je mjeri eventualno prisutna praksa da liječnik - ne psihijatar preporuča ovakvu metodu izvan zdravstvenih ustanova ili ustanova socijalne skrbi koji su eventualni mehanizmi kontrole. Pravobraniteljica smatra ovakvu eventualnu praksu ukoliko je i prisutna, izrazito štetnom i upozorava kako se takve mjere ne smiju primjenjivati jer predstavljaju povredu prava osobe s invaliditetom odnosno ukoliko se primjenjuju potreban je i nadzorni mehanizam koji je u ovom slučaju nejasan.

Da bi mjera intenzivne stručne pomoći bila što uspješnija Pravobraniteljica je roditeljima uputila **preporuku** o potrebi suradnja roditelja sa voditeljem mjere intenzivne stručne pomoći kako bi mjera ispunila svoju svrhu. Roditeljima je u preporuci ponovno objašnjena svrha mjere, a koja se sastoji u otklanjanje postojećih nepravilnosti i poteškoća u podizanju i odgoju djece kako bi po prestanku mjere mogli samostalno i odgovorno odgajati djecu sukladno njihovom najboljem interesu.

Pravobraniteljica je u svojem obraćanju centru za socijalnu skrb, istaknula potrebu praćenja razvoja situacije te zatražila rezultate mjere. Iz posljednjeg dostavljenog izvješća centra za socijalnu skrb proizlazi, kako je po zahtjevu majke, djevojci priznato pravo na uslugu dugotrajnog smještaja s obzirom na okolnost da majka ne može skrbiti o djevojci. Prema posljednjim informacijama, liječnik opće medicine je promijenjen.

Ratifikacija Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (Istanbulska konvencija)

Republika Hrvatska je 22. siječnja 2013. godine potpisala *Konvenciju Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (Istanbulska Konvencija)* i na taj način se u hrvatski pravni sustav uvela obveza sveobuhvatne zaštite žena od različitih oblika nasilja. Podržavamo inicijativu pokrenutog postupka ratifikacije Konvencije, a koja je započela 2017. godine.

Pravobraniteljica se već prethodnih godina obraćala institucijama preporukom o potrebi ratifikacije **Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (Istanbulska konvencija)** te pružila podršku da Konvencija svojim javnim djelovanjem na konkretan način pruži potporu borbi i prevenciji svih oblika nasilja nad ženama, posebno nad ženama s invaliditetom, kako bi žene koje su preživjele nasilje ostvarile pravdu i mogle nastaviti svoj život bez nasilja.

Naime, svake godine obilježava se Nacionalni dan borbe protiv nasilja nad ženama i to u znak sjećanja na smrtno stradavanje i teško ranjavanje žena na Općinskom sudu u Zagrebu 22. rujna 1999. godine. Republika Hrvatska je jedna od rijetkih država koja uz Međunarodni dan protiv nasilja nad ženama obilježava i svoj nacionalni dan. Danas možemo utvrditi kako je RH od 1999. godine učinila značajne korake u prevenciji nasilja i sankcioniranju počinitelja, ali je potrebno i dalje nastaviti s kontinuiranim radom na područjima suzbijanja nasilja i strogog sankcioniranja počinitelja te potrebi razvoja raznih oblika podrške koju treba pružiti žrtvama nasilja.

Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku provelo je javnu raspravu o Nacrtu prijedloga iskaza o procjeni učinaka propisa za Nacrt prijedloga zakona o potvrđivanju Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji. Na javnoj raspravi sudjelovala je zamjenica pravobraniteljice koja je u svom obraćanju istaknula važnost ratifikacije ove Konvencije za sve žene pa tako i za žene s invaliditetom kao i dugogodišnje napore institucija i udruga da do ratifikacije i dođe.

Ženama s invaliditetom kao žrtvama nasilja potrebno je pružiti podršku vodeći se pri tome Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom i preporukama Odbora za prava osoba s invaliditetom, stalno naglašavajući nultu toleranciju za nasilje nad ženama kao i potrebu osvješćivanja i senzibiliziranja javnost vezano za općenito problem nasilja.

Zaključna zapažanja i preporuke UN Odbora za prava osoba s invaliditetom u odnosu na čl. 6. i članak 16. glase:

Žene s invaliditetom (članak 6. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom): Odbor je zabrinut zbog izvješća o nasilju nad ženama i djevojčicama s invaliditetom unutar obitelji i u ustanovama, posebno psihijatrijskim ustanovama. Preporuka je Odbora da se u poduzmu konkretni koraci u suzbijanju seksualnog nasilja. Preporuka je Odbora sustavno prikupljanje podataka i statistike o situaciji u kojoj se nalaze žene i djevojčice s invaliditetom uz pokazatelje za ocjenu međusektorske diskriminacije i uključivanje odgovarajuće analize u sljedeće izvješće. Odbor također preporuča da obje mjere te koraci budu popraćeni odgovarajućim sredstvima i jasnim rokovima.

Sloboda od nasilja i zlostavljanja (čl. 16. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom): Odbor je zabrinut da redovne usluge za žrtve nasilja u pravilu nisu dostupne osobama s invaliditetom te da su posebno nezaštićeni žene i djevojčice te dječaci s invaliditetom. Također je zabrinut da osim Povjerenstva za zaštitu osoba s duševnim smetnjama ne postoji neovisni nadzorni mehanizam u skladu s čl.16. st. 3. za programe i objekte namijenjene osobama s invaliditetom. Preporuka je Odbora da država potpisnica stavi usluge za zaštitu osoba s invaliditetom od nasilja u prvi plan i da ih učini u potpunosti dostupnima. Osim toga nadzorne mehanizme valja razvijati u skladu s čl. 16. st. 3. Konvencije.

Prema saznanjima iz razgovora s ženama s invaliditetom, stručnjacima te predstavnicima sigurnih kuća/skloništa više je razloga neprijavlivanja nasilja nad ženama/djevojkama/ djevojčicama s invaliditetom - ovisnost o nasilniku, često se ogleda u ekonomskoj ovisnosti, kao i ovisnosti o njezi i drugoj vrsti podrške te osobe; nepovjerenje u sustav; teškoće u dokazivanju nasilja, posebno u suptilnim psihološkim oblicima; nedostatak edukacije i informacija o prihvatljivim i neprihvatljivim oblicima ponašanja; socijalna isključenost; otežana pristupačnost skloništa. Međutim, ono što je često prisutno u našem društvu je stereotipno razmišljanje i doživljavanje žena s invaliditetom kao svjedoka i kao žrtava nasilja.

Primjerice, iz iskustva Ureda proizlazi kako se žene s invaliditetom teško odlučuju prijaviti nasilje upravo i iz razloga što smatraju da ih institucije neće ozbiljno shvatiti i da će policija, državno odvjetništvo i sud odbaciti njihove prijave. Policijski stručnjaci, ali i ostali djelatnici koji reagiraju na hitne slučajeve moraju biti osposobljeni da prepoznaju osobe s invaliditetom kao punopravne osobe jednake pred zakonom i dati istu težinu njihovim pritužbama i izjavama kao što bi ih imale osobe bez invaliditeta. Nepostojanje svijesti, obuke i politika za sprečavanje štetne stereotipne podjele žena s invaliditetom često mogu dovesti do kršenja prava. Postoje situacije kada institucije propituju vjerodostojnost iskaza žena s invaliditetom, pogotovo žena s intelektualnim ili mentalnim oštećenjima upravo zbog postojanja samog invaliditeta. Odbor za prava osoba s invaliditetom takvo postupanje opisuje kao strukturnu ili sustavnu diskriminaciju koja se upravo odražava u skrivenim ili očitim uzorcima diskriminatornog institucionalnog ponašanja, diskriminatornih kulturnih tradicija i diskriminatornih socijalnih normi. Ženama s invaliditetom prijeti veći rizik od nasilja, izrabljivanja i zlostavljanja u usporedbi s ostalim ženama.

Neke žene s invaliditetom, posebice gluhe i gluhoslijepe, te žene s intelektualnim poteškoćama mogu biti izložene još većem riziku od nasilju i zlostavljanja zbog njihove izoliranosti, ovisnosti ili ugnjetavanja.⁸

Obveza je Republike Hrvatske kao potpisnice **Konvencije o pravima osoba s invaliditetom** da poduzme sve potrebne mjere kako bi se otklonila diskriminirajuća postupanja te ženama s invaliditetom osigurala pravna zaštita na ravnopravnoj osnovi s drugima.

Povodom spomenutog Nacionalnog dana borbe protiv nasilja nad ženama u Hrvatskom saboru je održana tematska sjednica Odbora za ravnopravnost spolova na temu Femicid. Femicid je kao najekstremnija, najtragičnija i najteža posljedica partnerskog nasilja danas globalno prepoznat kao jedan od značajnih uzroka prijevremene smrti žena. Nasilje nad ženama u našem društvu je prisutno kao i nužnosti osvješćivanja kako se obiteljsko nasilje ne smatra i ne smije smatrati pitanjem privatnosti, kao i na to da je femicid kao takav najgori mogući delikt s brojnim drugim kolateralnim žrtvama. Istaknuta je i potreba edukacija, jer nasilje nad ženama je i posljedica današnjeg brutalnog nasilja među mladima. Tijekom sjednice više je puta naglašena nužnost ratifikacije Istanbulske konvencije i važnost njezine implementacije u našem društvu.

Pravobraniteljica smatra kako su u društvu prisutni svi oblici nasilja nad ženama s invaliditetom pa tako i spolnog nasilja koje se najrjeđe prijavljuje. Smatra kako je prisutna izrazito visoka tamna brojka upravo zbog stereotipnog tradicionalnog načina razmišljanja o rodu pa zatim i o invaliditetu što dovodi do višestruke diskriminacije žena s invaliditetom. Uzimajući u obzir okolnost da su u društvu još uvijek prisutni tradicionalni, patrijarhalni stavovi o ženskoj ulozi i same žene bez invaliditeta se nevoljko odlučuju prijaviti nasilje, dok je odluka posebno teško ukoliko žena ima i neki oblik invaliditeta koji je čini ovisnom o nasilniku u svakom pogledu. Pravobraniteljica stoga **preporuča i podržava** ratifikaciju Istanbulske konvencije kao dodatnog pravnog mehanizma u borbi protiv nasilja nad ženama s invaliditetom.

Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine

Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom („Narodne novine“, br. 42/17) u dijelu 8. PRAVNA ZAŠTITA I ZAŠTITA OD ZLOSTAVLJANJA rukovodi se preporukama Odbora za prava osoba s invaliditetom u pogledu čl. 6. i čl. 16. Konvencije, koji su već prethodno navedeni. Sukladno Strategiji, ciljevi i očekivani ishodi od 2017. do 2020. godine su:

-Unaprijeđen sustav zaštite žena s invaliditetom i djevojčica s teškoćama u razvoju od nasilja, uključujući seksualnog nasilja.

-Povećana razina svijesti o nasilju i mogućnostima zaštite od nasilja za osobe s invaliditetom

-Osigurana dostupnost usluga skloništa, usluga/programa psihosocijalne podrške i drugih oblika zaštite za osobe s invaliditetom, žrtve nasilja.

-Ratificirana Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, tzv. Istanbulska konvencija.

Navedeni ciljevi razrađeni su kroz mjere sa pripadajućim aktivnostima i to:

Mjera 1. Omogućiti osobama s invaliditetom dostupnost informacija o zaštiti od nasilja i učinkovit sustav podrške svim osobama s invaliditetom žrtvama nasilja, posebno ženama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju

Mjera 7. Prikupljati podatke u svrhu vođenja statistike o nasilju nad ženama s invaliditetom iz područja primjene Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji

Mjera 8. Osigurati učinkovitu zaštitu žena s invaliditetom i djevojčica s teškoćama u razvoju od nasilja, uključujući seksualnog nasilja

Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku dužno je, sukladno t. 7. Završnih odrednica strategije, do 01. travnja 2018. godine donijeti objedinjeno izvješće za proteklu godinu, slijedom čega će biti vidljivi početni koraci poduzeti vezano za realizaciju aktivnosti predviđenih u

⁸ Opći komentar br.3 (2016.) o ženama i djevojkama s invaliditetom

pojedinoj mjeri. Prema dosadašnjim saznanjima Pravobraniteljice na temelju dostavljenog izvješća, imenovani su koordinatori provedbe mjera od strane svih tijela državne uprave i jedinica regionalne (područne) samouprave te su od lokalnih/područnih jedinica zatražena dostava informacija o izradi lokalnih strategija u svrhu izjednačavanja mogućnosti.

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji („Narodne novine“, br. 70/17)

U protekloj godini je donesen novi Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji koji je stupio na snagu 01. siječnja 2018. godine, a u kojem je sudjelovala i pravobraniteljica dajući prijedloge i sudjelujući u raspravama. Usvojena je konvencijska definicija osobe s invaliditetom, a imajući u vidu da je pravobraniteljica na temelju primljenih pritužbi upoznala nadležno ministarstvo o potrebi pravilnog komuniciranja i ophođenja sa osobama s invaliditetom, prihvaćen je i prijedlog pravobraniteljice o potrebi uvažavanja dostojanstva i specifičnosti invaliditeta.

Oblici nasilja u obitelji sukladno članku 10. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji su:

- tjelesno nasilje, tjelesno kažnjavanje ili drugi načini ponižavajućeg postupanja prema djeci, - psihičko nasilje koje je kod žrtve prouzročilo povredu dostojanstva ili uznemirenost,
- spolno uznemiravanje
- ekonomsko nasilje kao zabrana ili onemogućavanje korištenja zajedničke ili osobne imovine, raspolaganja osobnim prihodima ili imovine stečene osobnim radom ili nasljeđivanjem, onemogućavanje zapošljavanja, uskraćivanje sredstava za održavanje zajedničkog kućanstva i za skrb o djeci
- zanemarivanje potreba osobe s invaliditetom ili osobe starije životne dobi koje dovodi do njezine uznemirenosti ili vrijeđa njezino dostojanstvo i time joj nanosi tjelesne ili duševne patnje.

Prekršajno pravna sankcija glasi: *Ako je nasilje iz st. 1. ovoga članka počinjeno na štetu djeteta ili osobe s invaliditetom ili osobe starije životne dobi, počinitelj će se kazniti za prekršaj novčanom kaznom u iznosu od najmanje 10.000,00 kuna ili kaznom zatvora u trajanju od najmanje 45 dana.*

Međutim, Kazneni zakon, također propisuje Nasilje u obitelji kao kazneno djelo. Naime, Kaznenim zakonom („Narodne novine“, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15 i 101/17) propisano je člankom 179.a Kazneno djelo *Nasilja u obitelji* („Narodne novine“, br. 56/15), koje glasi: *„Tko teško krši propise o zaštiti od nasilja u obitelji i time kod člana obitelji ili bliske osobe izazove strah za njezinu sigurnost ili sigurnost njoj bliskih osoba ili je dovede u ponižavajući položaj, a time nije počinjeno teže kazneno djelo, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.“*

Pozitivno je da je zakonodavac propisao *Nasilje u obitelji* kao samostalno kazneno djelo, koje je do izmjena i dopuna u Kaznenom zakonu egzistiralo kao *Nasilničko ponašanje u obitelji* i to u razdoblju od 2000.g. pa do izmjena i dopuna Kaznenog zakona („Narodne novine“, br. 125/11 i 144/12) kada je ukinuto (čl. 215a. Nasilničko ponašanje u obitelji). Takvim postupanjem zakonodavac je izrazio težu društvenu osudu i neprihvatljivost takvog ponašanja te potrebe da se isto teže kažnjava. Međutim, postavlja se pitanje je li zakonodavni okvir dovoljno jasan oko razgraničenja između prekršajne odgovornosti i kaznene odgovornosti?

U organizaciji Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež, održana je 19. prosinca 2017. godine javna tribina na temu „Nasilje u obitelji“ (prepoznati, definirati i adekvatno reagirati), a na kojoj je prisustvovala predstavnica Pravobraniteljice. Tribina je organizirana povodom stupanja na snagu novog Zakona. Predavači iz raznih područja pokušali su dati odgovor na pitanje „Kako kao stručnjak reagirati na sumnju u nasilje u obitelji i kako pomoći žrtvi?“ Naglasak svih izlagača je bio u pomaganju žrtvama, prijavljivanju, reagiranju na otkrivanje nasilja u obitelji, a što su dužni prvi učiniti liječnici, pedijatri, doktori opće medicine, učiteljice i odgajateljice u vrtićima.

Statistika o nasilju nad osobama s invaliditetom iz područja primjene Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji

Iz podataka dobivenih od Ministarstva pravosuđa koje je na temelju Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji dužno prikupljati podatke sa prekršajnih sudova na način kako je to uređeno Pravilnikom o

sadržaju obvezne evidencije i izvješća, načinu prikupljanja, obrade i pohrane statističkih podataka iz područja primjene Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji („Narodne novine“, br. 105/11). Trenutno je u postupku izrade novi Pravilnik koji bi trebao biti prilagođen novom Zakonu. Članak 1. dosadašnjeg Pravilnika propisuje obveznike dostavljanja evidencije o postupanju prema ZZNO-u između kojih su i prekršajni sudovi. **Slijedom prikupljenih podataka proizlazi kako je u 2017. godini bilo ukupno 26 oštećenih osoba s invaliditetom od kojeg broja je 14 osoba bilo ženskog spola.**

Prema podacima Ravnateljstva policije o zabilježenom stanju, kretanju i nekim obilježjima nasilja u obitelji u RH, za razdoblje od 01. siječnja do 31. prosinca 2017. godine, u kojima je policija poduzimala nadležne mjere, stanje je sljedeće:

Zbog prekršaja počinjenog nasiljem u obitelji prekršajno je prijavljeno 11506 osoba (za 3,7% manje nego u istom razdoblju prošle godine kada je prekršajno prijavljeno 11948 osoba), od toga 8882 osoba muškog i 2624 osoba ženskog spola; Nasiljem u obitelji oštećene su 92 osobe s invaliditetom što iznosi 0,74% od sveukupnog broja oštećenih osoba, a što je manje u odnosu na isto razdoblje 2016. godine kada je zabilježeno 105 oštećenih osoba s invaliditetom ili udio od 0,78% u ukupnom broju oštećenih osoba;

Prema spolu oštećenih osoba s invaliditetom, 52 osobe su ženskog spola u odnosu na razdoblje 2016. godine kada je oštećeno 58 osoba ženskog spola te 40 osoba muškog spola u odnosu na razdoblje 2016. godine kada je oštećeno 47 osoba muškog spola; Prikazujući podatke oštećenih osoba s invaliditetom po dobi razvidno je da je njih 9 mlađe od 18 godina, 15 u dobi od 18 - 30 godina, 25 u dobi od 31 - 50 godina, 23 u dobi od 51 - 65 godina te njih 20 starije od 65 godina.

Prema podacima iz Registra osoba s invaliditetom (Hrvatski zavod za javno zdravstvo) na dan 18. siječnja 2018. godine proizlazi kako je 60 žena s invaliditetom bilo izloženo nekom obliku nasilja.

Uspoređujući statističke podatke koje vode institucije, sa podacima koje vode organizacije civilnog društva, vidljivo je kako je broj pritužbi osoba s invaliditetom upućenih organizacijama civilnog društva znatno veći. Najčešći počinitelji nasilja su bračni partneri, bivši partneri i ostali članovi obitelji (nećaci, djeca i braća). Naime, prema dobivenim informacijama od **SOIH SOS-telefona za žene s invaliditetom žrtve nasilja**, tijekom 2017. godine primljeno je ukupno **189 poziva**, od čega su 5 poziva bila od muškaraca s invaliditetom. Dob žena s invaliditetom koje su se javile na SOS telefon kreće se od 19 do 70 godina, a najčešće su zvale žene u dobi od 50 do 59 godina. Javljale su se osobe različitih vrsta oštećenja, a najčešće lokomotornog sustava, multiple skleroze, neuromuskularne bolesti i cerebralna paraliza. Bilo je 7 prijava na tjelesno nasilje, 26 prijava na psihičko, 1 prijava na seksualno nasilje i 14 prijava na ekonomsko nasilje. Ukupno 4 žene se odlučilo zaustaviti nasilje pozivom policiji, 4 žene su se odlučile za razvod braka dok ih se 6 obratilo za pomoć centru za socijalnu skrb.

Što se tiče vrste podrške koja je zatražena, iz podataka SOIH-SOS telefona proizlazi: Podrška kroz razgovor – 189, SOIH Centar za pravnu pomoć – 14, Pružene informacije – 40, Psihološka pomoć – 1, Kontakt s centrima za socijalnu skrb – 3, kontakti sa Pravobraniteljicom – 11. Savez je ujedno primio pismo gluhog muškarca koji trpi ekonomsko i psihičko nasilje od braće. Tijekom 2017. godine prijavljena su 2 slučaja nasilja u sustavu osobnih asistenata. Jedan osobni asistent prijavio je slučaj obiteljskog nasilja, majke nad slabovidnom kćerkom. U odnosu na 2016. godinu broj poziva je u blagom porastu.

Pravobraniteljica je tijekom godina iz razgovora sa ženama s invaliditetom koje su ujedno i žrtve nasilja, došla do saznanja kako neformalniji oblik komunikacije smatraju opuštenijim, ali i povjerljivijim, dok obraćanje institucijama opisuju kao „krutu“ komunikaciju u kojoj se mjeri vrijeme jer „netko drugi čeka“. Kao razlog se može navesti svijest žrtava nasilja o neformalnijem pa time i pristupačnijem, obliku informacija koje mogu dobiti od organizacija civilnih društva u stadiju kada žrtva još niti sama ne zna hoće li uopće postupati te joj treba inicijalni, prvi razgovor sa stručnom osobom kako bi donijela odluku o daljnjem postupanju.

12.1. KAZNENA DJELA POČINJENA ZBOG PREDRASUDA PREMA OSOBAMA S INVALIDITETOM

Osobe s invaliditetom su suprotno očekivanom izložene učestalom nasilju koje najčešće ne poprima obilježje kaznenih djela, ali znatno narušava njihovu kvalitetu života pa je potrebno prijaviti i reagirati i na te blaže oblike nasilja kao što su verbalni napadi, ruganje, ismijavanje, blaži oblici fizičkog nasilja ili uništavanje imovine.

Pokazatelji motivacije predrasudama su objektivne činjenice, okolnosti ili obrasci povezani s kaznenim djelom koji sami ili povezani s drugim činjenicama i okolnostima naznačuju da je počinitelj dijelom ili u cijelosti motiviran nekim oblikom predrasude.

Ti pokazatelji se u odnosu na osobe s invaliditetom odnose na korištenje uvredljivog govora (retardirani, invalid, bogalj, slijepac, itd.); prethodne incidente koji eskaliraju u težini i učestalosti; ponovljene napade; pretjerano nasilje; ciljanje pomagala (kolica, prilagođenih vozila i drugih pomagala za kretanje); počinitelji su često 'prijatelji', njegovatelji, poznanici, susjedi, itd.; više počinitelja koji ohrabruju glavnog počinitelja često snimajući mobilnim telefonima i šaljući slike prijateljima ili ih objavljuju na društvenim mrežama; lažne optužbe da je žrtva pedofil ili cinkaroš; okrutnost, ponižavajuće postupanje koje je vrlo često povezano s prirodom invaliditeta primjerice povezivanje očiju gluhoj osobe ili uništavanje pomagala za kretanje.

Republika Hrvatska se često navodi kao primjer dobre prakse kad se radi o zakonodavnom uređenju zločina iz mržnje zbog predrasuda prema invaliditetu. Međutim, u zakonodavstvu postoji neusklađenost paradigme invaliditeta utemeljene na ljudskim pravima i društvenom modelu invaliditeta i starog medicinskog modela. Upravo takvo zakonsko uređenje može biti jedan od razloga što u praksi dosad nijedan čin nasilja nad osobama s invaliditetom koji ima težinu kaznenog djela dosad nije okvalificiran kao zločin iz mržnje.

Članak 87. st. 21 Kaznenog zakona („Narodne novine“, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15 i 101/17) definira zločin iz mržnje kao kazneno djelo (prijetnju, oštećenje tuđe stvari, nanošenje tjelesne ozljede ili drugo) počinjeno zbog nacionalnog ili etničkog podrijetla, spolnog opredjeljenja, invaliditeta ili spola žrtve.

Kazneni zakon nadalje navodi da su kod odmjerenja kazne sudovi obvezni takvo postupanje uzeti kao otegotnu okolnost ako Kaznenim zakonom nije već izričito propisano teže kažnjavanje. Kod većine kaznenih djela kao što je to primjerice slučaj s kaznenim djelom prisile iz čl. 138. osobe s invaliditetom obuhvaćene su dvostrukom zaštitom (unutar definicije zločina iz mržnje i posebno kao članovi tzv. ranjivih skupina kao što su djeca i trudnice): Čl. 138 Kazneno djelo prisile: progoni se po privatnoj tužbi, osim ako je počinjeno iz mržnje, prema djetetu ili osobi s invaliditetom ili članu obitelji.

Ovakva zaštita osoba s invaliditetom odraz je stare paradigme invaliditeta prema kojoj su osobe s invaliditetom ranjive zbog svog invaliditeta, a ne zbog toga što im netko želi nauditi i svih drugih elemenata u okolini koji dovode do toga da ih počinitelj cilja kao žrtvu. Praksa Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom pokazuje da su *osobe s intelektualnim i psihičkim teškoćama, slijepi i gluhe osobe, osobe s tjelesnim invaliditetom i kroničnim bolestima* svakodnevno izložene raznim oblicima nasilja (grubo postupanje s elementima zlostavljanja u bolnici, udaranje šakom na ulici, višestruki, učestali i ponavljajući verbalni napadi i drugi incidenti).

Takvo biranje žrtve zbog invaliditeta čini djelo zločinom iz mržnje. Prilikom istraživanja i procesuiranja takvih kaznenih djela potrebno je tražiti predrasude i pristranost, a ne eksplicitno izraženu mržnju.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i u 2017. godini nastavio je s radom na podizanju svijesti o tim aspektima. Savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom izlagala je na **okruglom stolu o javnoj politici u području zločina iz mržnje, s posebnim osvrtom na prava žrtava**. Okrugli stol održan je 25. travnja u okviru projekta „Razvoj kapaciteta organizacija civilnog društva za integriranje ljudskih prava u javne politike“. Na okruglom stolu je zaključeno kako je broj registriranih slučajeva po svim zaštićenim osnovama u nesrazmjeru s primjetnim povećanjem opće razine netolerancije u

društvu. Tijekom 2016. godine zabilježeno je ukupno 32 kaznenih djela zločina iz mržnje. Od tog broja 17 je slučajeva oštećenja tuđe stvari koje je počinio jedan jedini grafiter iz Županje. Kao ni ranijih godina nije zabilježen ni jedan slučaj zločina iz mržnje na temelju invaliditeta.

Na okruglom stolu govorele su Maja Munivrana Vajda, izvanredna profesorica na Katedri za kazneno pravo Pravnog fakulteta u Zagrebu: Zločin iz mržnje u hrvatskom zakonodavstvu i praksi Europskog suda za ljudska prava; te Elizabeta Ivičević Karas, profesorica na Katedri za kazneno procesno pravo Pravnog fakulteta u Zagrebu: Otkrivanje i kazneni progon zločina iz mržnje: Pogled kroz prizmu prava žrtava.

Iskustva i praksu pravobraniteljskih institucija u odnosu na zločin iz mržnje predstavile su Tena Šimonović Einwalter, zamjenica pučke pravobraniteljice i Višnja Ljubičić, pravobraniteljica za ravnopravnost spolova.

19. travnja 2017. godine savjetnica pravobraniteljice Branka Meić Salie sudjelovala je na **stručnom sastanku o definiranju pokazatelja predrasuda prema osobama s invaliditetom u sklopu projekta EU-projekta Facing all the Facts (Suočavanje sa svim činjenicama).**

Projekt koordinira CEJI – Jewish contribution to an inclusive Europe.

Jedan od članova koordinacije je i Europska mreža za neovisni život ENIL.

<http://www.facingfacts.eu/page/partners>.

U sklopu projekta razvijen je online trening o zločinima iz mržnje. U 2017. godini održana su 2 treninga, od kojih je trening organiziran u jesen 2017. godine bio proširen i s pokazateljima predrasuda prema pripadnicima romske nacionalnosti i osobama s invaliditetom.

Osim kazne za počinitelja, kvalifikacija kaznenog djela ili prekršaja kao zločina iz mržnje izrazito je važna zbog toga jer se žrtva bira zbog toga jer pripada određenoj grupi što kod svih pripadnika te grupe dovodi do osjećaja straha, odbacivanja i izolacije. Neprepoznavanje tih elemenata ostavlja cijelu grupu nezaštićenu i propušta se poslati poruka da društvo neće tolerirati netrpeljivost prema, u ovom slučaju osobama s invaliditetom, već će poduzeti kaznene, ali vrlo često i druge mjere kako bi se suzbilo neprijateljstvo prema toj grupaciji.

U slučaju osoba s invaliditetom neprijateljstvo je posljedica sustavnog odnosa prema osobama s invaliditetom koje su kroz obrazovni sustav segregirane od osobe bez invaliditeta, a kasnije odvajane u ustanove ili žive u obiteljima bez podrške koja bi im omogućila aktivan neovisan život bez ovisnosti o članovima obitelji. Upravo zbog takvog manjka podrške dolazi do sagorijevanja članova obitelji i osoblja u ustanovama koji su u svakodnevnoj interakciji s osobama s invaliditetom, a to sagorijevanje manifestira se kroz razne oblike nasilja prema osobama s invaliditetom. Situacija je dodatno teška zbog toga jer upravo zbog svakodnevne izloženosti nasilju žrtve prihvaća ju zlostavljanje kao dio svog života.

Gledanje na osobe s invaliditetom kao na bespomoćne i ranjive žrtve je odraz nadmoći osoba bez invaliditeta jednako kao što je to slučaj kod osjećaja nadmoći koje demonstrira pripadnik bijele većine kad napada pripadnike druge rase. Često zaboravljamo da je povijest osoba s invaliditetom puna primjera nasilja uključujući i onog ekstremnog kakvo je bilo ubijanje osoba s invaliditetom u koncentracijskim kampovima u nacističkoj Njemačkoj.

Na Sveučilištu u Leicesteru pripremljen je i kratak film o šteti koju čine zločini i incidenti iz mržnje i netrpeljivosti prema različitim.

<http://www2.le.ac.uk/departments/criminology/hate/the-harms-of-hate-a-short-film>

Primjer iz prakse Ureda: *Majka 35-godišnje sina s teškim invaliditetom pritužila se na ponašanje susjeda te na poremećene odnose koje ima sa susjedom. Smatra da je uzrok poremećenih odnosa odnosno neprimjerenog susjedovog ponašanja prema njenom sinu, ali i cijeloj obitelji, upravo invaliditet njenog sina i nerazumijevanje istog. Kako to proizlazi iz telefonskog razgovora sa majkom, susjed baca smeće u njihovo dvorište, pušta psa da laje i slobodno trči usprkos tome što zna da ga se sin boji, te se na ponižavajući način ophodi prema sinu i obitelji. Ujedno sina naziva pogrdnim riječima-retardiran, te ga smatra opasnim i to upravo zbog njegovog umjerenog intelektualnog*

oštećenja. Majka navodi kako njen sin nije agresivan i da u svakodnevnom životu nema nikakvih problema s njim u smislu njegovog ophođenja s drugim ljudima.

Pravobraniteljica je sukladno svojim ovlastima zatražila izvješće o policijskom postupanju budući da je majka navela kako je obavijestila policiju. Iz policijskog izvješća je proizašlo kako konkretne radnje nisu poduzete, međutim, potvrđeni su poremećeni odnosi između dviju obitelji. Policija je majku uputila na mogućnost podnošenja privatne tužbe.

Pravobraniteljica se u svom obraćanju policiji osvrnula na problematiku iz pritužbe obavijestivši navedenu instituciju o potrebi razmatranja okolnosti iz situacije kao pokazateljima motivacije predrasudama, a pozivajući se na čl. 87. st. 21. Kaznenog zakona kao i na Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom. Ujedno se podneskom obratila i susjedu budući da je razvidno kako navedeni ne razumije samu prirodu invaliditeta već ga zbog same činjenice postojanja invaliditeta smatra opasnim. Međutim, iz dostavljenog odgovora proizlazi kako susjed i nadalje ustraje kod svog ponašanja i doživljavanja osobe opasnom ispoljavajući netrpeljivost upravo zbog invaliditeta.

Svijest o pravima osoba s invaliditetom u društvu je na zabrinjavajući niskoj razini te je potrebno da država poradi i na podizanju svijesti kod građana. Ujedno Pravobraniteljica i nadalje **preporuča** edukacija svih djelatnika u sustavu počevši od policije i pravosuđa koji bi trebali moći prepoznati tu dodatnu dimenziju prekršaja i kaznenih djela počinjenih prema osobama s invaliditetom i adekvatno ih sankcionirati. Problem nije samo taj što žrtve ne prijavljuju slučajeve nasilja nego i taj što policija prilikom prijave ne prepozna elemente koji su vezani uz invaliditet osobe. Zbog toga bi najprije trebalo obratiti posebnu pozornost na sve slučajeve u kojima su žrtve osobe s invaliditetom i ispitati kakvu je ulogu imala okolnost da se radi o osobi s invaliditetom pri počinjenju kaznenog djela ili prekršaja.

Primjer iz prakse Ureda: Povodom slučaja u Gradištu u kojem je svećenik najavio kako dijete sa sindromom Down i drugu djecu s teškoćama u razvoju **neće pričestiti zajedno s ostalom djecom jer su „bolesni“ i 'onako ništa ne znaju'** pravobraniteljica za osobe s invaliditetom upozorila je **nadbiskupije na** izravno kršenje temeljnih ljudskih prava djece i njihovu diskriminaciju na osnovi invaliditeta. Opisano diskriminirajuće ponašanje dodatno je šokantno i neprihvatljivo jer ga je počinila osoba čija je životna služba humanost, ljudskost, poštivanje različitosti te širenje Božje riječi i duhovnih vrijednosti. Stajalište župnika i na dan kada su se djeca pričješćivala potvrđuje da ni nakon svih upozorenja nije osviješten za probleme i poteškoće koje je prouzrokovao, bez obzira na osudu javnosti i crkvenih velikodostojnika. Iskazana je neosviještenost za probleme i poteškoće koje proizlaze iz invaliditeta, ne samo za osobe s invaliditetom i za djecu s teškoćama u razvoju, već i za roditelje i obitelji osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju koji usprkos preprekama na koje nailaze u društvu ulažu veliki trud i zalaganje u osposobljavanje svoje djece i podizanje kvalitete života. Ovim poniženjem i uvredom povrijeđena su ne samo djeca pričesnici i njihove obitelji, već i župljani Gradišta pokraj Županje. *Ovakav postupak je diskriminirajući te predstavlja uznemiravanje koje je opisano u članku 3. Zakona o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12) kao svako neželjeno ponašanje uzrokovano nekim od osnova iz čl. 1. st. 1. Zakona koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva osobe, a koje uzrokuje strah, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.* Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je sukladno odredbi čl. 9. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom („Narodne novine“, br. 107/07) izdala upozorenje radi postupka župnika jer on predstavlja povredu dostojanstva te ponižavajuće i uvredljivo postupanje i kao takvo je nedopustivo sa stajališta Zakona o suzbijanju diskriminacije i Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

Osobe s invaliditetom kao žrtve kaznenih djela

Direktiva 2012/29/EU o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela između ostalog nalaže obavezu informiranja žrtava o njihovim pravima, uspostavljanje službi za potporu žrtvama kaznenih djela i pojedinačnu procjenu potreba žrtava. U RH su uspostavljene službe za potporu žrtvama pri pojedinim sudovima, ali su one još uvijek nedovoljno ekipirane. Kako bi zaštita žrtava predviđena Direktivom zaživjela potrebno je regulirati pojedinačnu procjenu potrebe žrtava.

Povodom Europskog dana žrtava kaznenih djela, 22. veljače 2017. godine, u Novinarskom domu u Zagrebu, održana je **Konferencija o pravu, podršci, zaštiti i kompenzacijama žrtava kaznenih djela**. Konferenciju su zajednički organizirali Documenta - Centar za suočavanje s prošlošću, Centar za mir, nenasilje i ljudska prava iz Osijeka, Bijeli krug Hrvatska iz Splita i Udruga za podršku žrtvama i svjedocima iz Vukovara. Na konferenciji su sudjelovali predstavnici Ministarstva pravosuđa, Ministarstva unutarnjih poslova, Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, pravobraniteljice, sudci, odvjetnici, predstavnici akademske zajednice, te predstavnici organizacija civilnog društva i udruga za podršku žrtvama i svjedocima. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na Konferenciji je sudjelovao zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Između ostalog istaknuto je kako učinkovit sustav podrške žrtvama kaznenih djela predstavlja ključan element za djelotvoran progon počinitelja kaznenih djela, ali i za puno ostvarivanje prava žrtava koja im pripadaju neovisno o potrebama samog kaznenog postupka. Također, istaknuta su temeljna prava žrtava kaznenih djela kao pravo da se sa žrtvama postupa s poštovanjem te da policija, državni odvjetnici i suci budu na odgovarajući način osposobljeni za rad sa žrtvama, da se žrtvama pruže razumljive informacije o njihovim pravima i slučaju, da se žrtvama jamči potpora u svim državama članicama Europske unije, da žrtve mogu sudjelovati u postupku ako to žele, da se ranjive žrtve, kao što su djeca, žrtve silovanja, žrtve s invaliditetom, identificiraju i na odgovarajući način zaštite, da su žrtve tijekom policijskih istraga i sudskih postupaka zaštićene.

13. ZDRAVSTVO

U prošlom izvještajnom razdoblju područje zdravstva bilo je jedno od pet područja u kojemu smo zaprimili najveći broj pritužbi njih - **139** i to od samih osoba s invaliditetom, članova obitelji, roditelja djece s teškoćama i organizacija civilnog društva. U ovom je području bio najveći broj preporuka i upozorenja te prijedloga izmjena propisa upućen Ministarstvu zdravstva i Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje, a ticale su se dostupnosti zdravstvenih usluga - ostvarivanja prava na liječenje, fizikalnu terapiju i medicinsku njegu u kući, bolničku rehabilitaciju, ortopedsku i druga pomagala te prijevoz. Osim navedenog, organizirali smo brojne sastanke s nadležnim tijelima, sudjelovali u edukacijama zdravstvenog osoblja kao i budućih liječnika te na stručnim skupovima u svrhu savjetovanja i podizanja svijesti kako samih osoba s invaliditetom, tako i stručnih djelatnika. Iako su nadležnim institucijama poznate odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom na zdravlje (čl. 25. Konvencije) kao i odredbe Konvencije vezano uz rehabilitaciju (čl. 26. Konvencije), na ovom je području potreban daljnji kontinuirani rad kako bi se usluge pružale pravovremeno i bile dostupnije.

13.1. DOSTUPNOST ZDRAVSTVENE USLUGE

Fizikalna terapija u kući i zdravstvena njega u kući

Primjer iz prakse Ureda: *Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se gospođa J. L. sa otoka Brača pritužbom o nemogućnosti provođenja fizikalne terapije u kući. U svojoj pritužbi navodi kako joj je ocjenom liječničkog povjerenstva priznato pravo na fizikalnu terapiju u kući i to ukupno 15 dolazaka, 2 puta tjedno te o navedenom prilaže medicinsku dokumentaciju. U daljnjem tekstu pritužbe stranka navodi kako ne može ostvariti pravo na fizikalnu terapiju u kući jer iz kontakta s ustanovom saznaje kako nema dovoljno fizioterapeuta koji bi takav rad mogli obavljati te smatra kako je time zakinuta u ostvarivanju svog prava. Naglašava kako je prethodne terapije obavljala u gradu, gdje je nalazila smještaj, međutim, to više nije u mogućnosti iz financijskih razloga te smatra da joj pravo treba biti omogućeno i na otoku.*

Pravobraniteljica se često susreće s problematikom nedostupnosti/otežane dostupnosti zdravstvenih usluga za otočko stanovništvo. Imajući u vidu njihove potrebe za zdravstvenom zaštitom, u ovom slučaju fizikalnom terapijom u kući i zdravstvenom njegom, obraćala se institucijama i iznosila svoja mišljenja u javnim nastupima. Pravobraniteljica je zatražila izvješće Područnog ureda Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje koje je nadležno za rad ustanova koje pružaju zdravstvene usluge

prema mjestu prebivališta stranke. Iz telefonskog razgovora sa strankom saznajemo kako je ipak, nakon što je područni ured primio dopis, fizikalna terapija dogovorena. Međutim, potrebne zdravstvene usluge trebaju biti pružene svima kojima su priznate i to pravovremeno, neovisno o intervenciji Ureda i neovisno o mjestu prebivališta/boravišta.

Primjer iz prakse Ureda: *Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u travnju 2017. godine primila je pritužbu majke blizanaca rođenih 2011. godine koji imaju dijagnozu spastične cerebralne paralize. Iz pritužbe proizlazi kako na području Kutine i Popovače ne mogu realizirati ostvareno pravo na fizikalnu terapiju u kući, a koja je djeci nužno potrebna. Kao razlozi se navode umirovljenje fizioterapeuta te nepostojanje licence za druge kuće. Zbog navedenih razloga, roditelji voze djecu na fizikalnu terapiju u udaljeni Sisak jednom tjedno po pola sata te jednom tjedno po pola sata na radnu terapiju.*

Nakon intervencije pravobraniteljice zahtjevom za izvješće, Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje – Direkcija proveo je javni natječaj zbog popunjavanja mreže javne zdravstvene službe te su na području Kutine licencu dobila dva pružatelja usluga. Međutim, djeca s teškoćama u razvoju dobila su uslugu tek u prosincu prošle godine, odnosno 8 mjeseci nakon podnošenja pritužbe. Prema posljednjim saznanjima druga ustanova koja je dobila odobrenje za rad do kraja prošle godine nije započela s radom te se i nadalje treba čekati „na red“.

Primjer iz prakse Ureda: *Pravobraniteljici se obratila osoba s invaliditetom iz Zagreba, s pritužbom na nemogućnost ostvarivanja prava na fizikalnu terapiju u kući. Navedena mu je usluga priznata na temelju Nalaza i mišljenja liječničkog povjerenstva Zavoda od 10. svibnja 2017. godine, ali do dana obraćanja ovom Uredu, krajem prosinca prošle godine, uslugu nije realizirao. Imenovani navodi kako je odmah nakon donošenja Nalaza i mišljenja pokušao dogovoriti realiziranje usluge s raznim ustanovama na području Zagreba, međutim, neuspješno.*

Na području Zagreba otežana je realizacija provođenja priznatih prava na fizikalnu terapiju i zdravstvenu njegu. Postojeće ustanove ne mogu udovoljiti svim zahtjevima osiguranih osoba te dolazi do predugog čekanja na uslugu. Pravobraniteljica ima saznanja kako je Regionalni ured Zagreb od liječnika opće medicine zatražio popis svih osiguranika koji imaju priznato pravo na pojedinu uslugu u cilju pronalaska primjerenog rješenja za svakog osiguranika. U gore iznijetom primjeru, Područni ured Zagreb obavijestio je pravobraniteljicu kako je, unatoč kontinuiranim problemima oko osiguranja fizikalne terapije u kući bolesnika, postignut dogovor sa konkretnom ustanovom koja će započeti provođenje fizikalne terapije u kući, unatoč prekoračenju ugovorenog limita novčanih sredstava.

Problematično je i usklađivanje individualnih potreba vezano za termin dolaska medicinske sestre radi pružanja zdravstvene njege.

Primjer iz prakse Ureda: *Zdravstvena njega se pruža i osobama s invaliditetom koje su u radnom odnosu ili studiraju te postoji potreba za individualnim pristupom svakoj osiguranoj osobi s obzirom na njene svakodnevne obveze, a što je dosta otežano tako da velik dio poslova medicinske njege obavljaju i osobni asistenti kako bi osobe s invaliditetom mogle pravovremeno izvršavati preuzete obaveze, a što nije u skladu s ulogom osobnog asistenta.*

Uloga osobnog asistenta se odnosi na pružanje podrške osobi s invaliditetom pri njenom uključivanju u zajednicu na takav način da je osobni asistent toj osobi „produžena ruka“, što znači da se njegove usluge odnose na sve poslove u zajednici koje bi osoba mogla obavljati samostalno kad ne bi bilo invaliditeta. Ustanovi koja provodi zdravstvenu njegu u kući upućena je preporuka o potrebi usklađivanja termina dolaska medicinske sestre uvažavajući poslovne i studentske obveze studentice.

Primjer iz prakse Ureda: *Pravobraniteljica je putem medija saznala za situaciju osobe s invaliditetom, gdje se navodi kako mu je „otkazana puna njega s transferom u kupaonicu“. Najavu otkaza pune*

njege dobio je dan prije nego što mu je njega trebala biti pružena. Kao razlog otkaza je navedeno da medicinske sestre ne smiju dizati teret teži od 15 kg. Kako mu je, prema navodima iz medija, puna njega bila omogućena punih 9 godina, smatra se diskriminiranim.

Imajući u vidu sve prethodno navedeno, pravobraniteljica je zatražila izvješće od ustanove koja mu pruža usluge zdravstvene njege u kući.

Osim navedenog pravobraniteljica je i odgovorila na upit novinarki *Jutarnjeg lista* iz rujna 2017. godine: „*Ostvarivanje prava na zdravstvenu njegu u kući propisano je Pravilnikom o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja na zdravstvenu njegu u kući osigurane osobe kao i uvjeti koje osigurana osoba mora zadovoljiti kako bi joj pravo bilo priznato. Ukoliko su uvjeti iz Pravilnika ispunjeni, osigurana osoba ima pravo na zdravstvenu njegu i uskraćivanje prava predstavlja povredu njegovog prava kako sa zakonodavnog stajališta tako i sa stajališta Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Smatramo da se u konkretnom slučaju ne smije uskratiti pružanje njege na način na koji je ova usluga pružana punih 9 godina, a da se prethodno nije osiguralo odgovarajuće rješenje za nastavak njege. Koliko smo upoznati, potreba za njegovom postoj i dalje jer se zdravstveno stanje i potrebe korisnika nisu promijenile. Osiguravanje njege u kući kod osoba s teškim oblicima invaliditeta je pitanje od primarnog značaja zbog očuvanja kvalitete života i sprečavanja pogoršanja zdravlja i dodatnih komplikacija. Sukladno našim ovlastima zatražili smo izvješće od ustanove o razlozima za takvu njihovu odluku te smo zatražili postupanje od Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje – Direkcije zbog poduzimanja mjera iz njihove nadležnosti kako bismo utvrdili je li došlo do povrede prava na adekvatnu zdravstvenu uslugu.*“

Iz odgovora ustanove navodi se da osiguranoj osobi nije uskraćena njega, nego da će se njega i osobna higijena obavljati ubuduće kao i za ostale korisnike njege u krevetu, što isključuje tuširanje, koje uključuje transfer iz kolica u kupaonicu. Problem predstavlja tuširanje korisnika zbog kojega je potrebno osigurati dvije medicinske sestre ili uz osiguranu asistenciju druge osobe ako transfer obavlja jedna medicinska sestra. Navode da su osiguraniku preporučili nabavu transfer dizalice obrazloživši potrebu izmjene načina obavljanja njege nedostatkom medicinskog osoblja, istaknuvši da su mu prethodnih godina osiguravali njegu izvan propisanog standarda...

Navedeni primjer potvrđuje da se mnoge osobe s najtežim invaliditetom, a koje primaju uslugu zdravstvene njege i fizikalne terapije u kući, sve češće susreću s problemom izostanka odgovarajuće njege zbog nedostatka medicinskog osoblja zaposlenog u ustanovama pružateljima zdravstvenih usluga u kući. Međutim, u gotovo svim područjima RH nedostaje pružatelja usluga njege u kući, a posebno u manjim sredinama. Također, jedan od velikih problema je neopremljenost potrebnim pomagalicama koja olakšavaju njegu, omogućavaju sigurniji način izvođenja njege, ali osiguravaju i bolju kvalitetu života osobama s invaliditetom koje žive u vlastitim stambenim prostorima u svojim sredinama. Mnoge od njih nemaju prilagođene stambene prostore, a niti opremljene stambene prostore potrebnim pomagalicama, bilo zbog nedostatka financijskih sredstava ili zbog nemogućnosti ugradnje ili opremanja stambenog prostora (stanovi su često premali ili nepristupačni). Kada se radi o osobama s visokim stupnjem invaliditeta koje trebaju pomoć druge osobe u trajanju znatno većem od onoga što se kroz postojeći sustav zdravstvenih i/ili socijalnih usluga, odnosno usluge osobne asistencije može osigurati, tada ne postoje rješenja koja odgovaraju individualnim potrebama osobe. U posebno teškim situacijama nalaze se osobe koje nemaju podršku obitelji. Ističemo i problem manjkave njege i podrške tijekom vikenda odnosno noći.

Pravobraniteljica smatra da osobama s invaliditetom moraju biti dostupna potrebna pomagala koja olakšavaju svakodnevni život, ali istovremeno sprječavaju ozljeđivanje ili oštećenje zdravlja osoba koje pružaju njegu i pomoć osobi s invaliditetom (transfer dizalice, elekromotorni krevet, razna pomagala koja olakšavaju osobnu higijenu, asistivne tehnologije i dr.), stoga **preporučujemo** nadležnim tijelima da kroz zakonske promjene osiguraju osobama s invaliditetom opskrbu potrebnim pomagalicama u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom.

Zaključno, pravobraniteljica kontinuirano upozorava na gore navedene probleme naglašavajući kako je smisao rehabilitacije poboljšanje odnosno održavanje zdravstvenog stanja pojedinog pacijenta,

stoga, u slučaju potrebe za daljnjom rehabilitacijom koja se treba provesti izvan bolnice treba joj pristupiti u što kraćem roku od dana priznavanja usluge. Imajući u vidu broj zahtjeva za fizikalnom terapijom u kući i resurse pojedinih ugovornih ustanova Zavoda, pravobraniteljica smatra kako se predugim vremenskim periodom čekanja gubi smisao rehabilitacije te su nadležne institucije dužne pristupiti rješavanju problema. Iskustva Ureda govore kako je izvan Zagreba, a posebno u ruralnim područjima kao i na otocima još teže realizirati priznato pravo, budući da je prisutna i prostorna udaljenost, a ne samo nedostatak izvršitelja. O podacima vezanim uz izvršitelje detaljno smo izvještavali u Izvješćima o radu za 2015. i 2016. godinu.

S obzirom na sve prethodno navedeno, **preporučujemo** hitno pristupiti pronalasku primjerenog rješenja na takav način da se mreža javne zdravstvene zaštite revidira i proširi/upotpuni s novim izvršiteljima ili da se preispitaju drugačije mogućnosti organizacije ovakvog oblika usluga. Također **preporučujemo** zapošljavanje većeg broja zdravstvenih djelatnika – medicinskih sestara i fizioterapeuta.

Medicinska rehabilitacija u specijalnim bolnicama za medicinsku rehabilitaciju i lječilištima

Kao što je otežana dostupnost usluga poput fizikalne terapije u kući i zdravstvene njege, problemi su prisutni i na području provođenja medicinske rehabilitacije u specijalnim bolnicama. Pravobraniteljica zaprima pritužbe koje se odnose na sve duže vremensko razdoblje realizacije rehabilitacije, kako za početnu, tako i za održavajuću rehabilitaciju. Naime, liste čekanja su nešto kraće za početnu rehabilitaciju, dok za održavajuću rehabilitaciju mogu biti i do godinu dana.

Pravobraniteljica je u 2010. godini provela istraživanje o potrebama, nedostacima i prijedlozima specijalnih bolnica u pogledu eventualnih poboljšanja prilikom pružanja rehabilitacije. S obzirom na proteklo vrijeme, a u cilju uspoređivanja rezultata, istraživanje je ponovljeno. Upitnicima je obuhvaćeno 14 specijalnih bolnica s lječilištima. Na upitnike je odgovorilo ukupno 8 bolnica. Ujedno je i izvršen obilazak 8 bolnica.

Zaključci i usporedbe dvaju istraživanja su načelni, budući da pravobraniteljica nije zaprimila odgovore iz svih bolnica, već su obrađivani samo primljeni odgovori.

Prva dva pitanja odnosila su se na broj osoba prema vrsti oštećenja/bolesti/stanja koje su u ustanovi provele svoju prvu rehabilitaciju u 2015., 2016. i 2017. godini te broju osoba prema vrsti oštećenja/bolesti/stanja koje su provele održavajuću rehabilitaciju u 2015., 2016. i 2017. godini.

Iz razgovora s upravom bolnica pravobraniteljica dolazi do saznanja kako statističko vođenje podataka ne omogućuje prikaz podataka na traženi način, već su bolnice dostavile podatke u skladu s vlastitom evidencijom, slijedom koje se može zaključiti kakav je trend u rehabilitaciji.

Analizom odgovora zaključujemo da je za početnu rehabilitaciju povećan broj zahtjeva unatrag tri godine, dok za održavajuću rehabilitaciju broj zahtjeva u pravilu stagnira. Jedno lječilište navodi kako se „*primjećuje porast broja akutnih zahtjeva i smanjenje broja zahtjeva za održavajućom rehabilitacijom kao i njihovo trajanje. Naime, nekad su održavajuće rehabilitacije trajale i po 21 dan, a danas u većini slučajeva 14 dana. Primjećuje se i da pacijenti na održavajuću rehabilitaciju dolaze svake dvije godine.*“ U samo jednoj bolnici vidljiv je porast broja zahtjeva za održavajućom rehabilitacijom i to u posljednjoj godini, dok u prethodne dvije stagnira.

Navedite postotak pacijenata koji više godina uzastopno provode održavajuću medicinsku rehabilitaciju u ustanovi te vas molimo da navedeni postotak prokomentirate.

Sve bolnice navode kako se pacijenti koji imaju odobrenja za održavajuću medicinsku rehabilitaciju u velikom postotku vraćaju i iduće godine u tu istu ustanovu. Postotci se razlikuju od bolnice do bolnice, ali se kreću u rasponu od 40% do 100%.

Postoje li situacije kada niste u mogućnosti pružiti određeni terapijski postupak pacijentu i koje su to situacije?

Osim situacija koje su predviđene Pravilnikom, bolnice u slučajevima kada je rehabilitacija odobrena mogu pružiti rehabilitacijske postupke pacijentima. Oni pacijenti koji su teže pokretni imaju pratnju medicinskog osoblja. Eventualno je terapijski postupak onemogućen ukoliko se treba pružiti u

terapijskom bazenu, a ne postoji dizalica, i to u situaciji ako specijalna bolnica nije specijalizirana za teže povrede.

Specifična stanja bolesnika mogu utjecati na nemogućnost provođenja određenog terapijskog postupka (kao što su poremećaj svijesti, razne vrste demencije, osjetilna oštećenja, nesuradljivost bolesnika). Međutim, analizom odgovora može se zaključiti da se rehabilitacija može provesti.

Koliko ste u provođenju kvalitetne rehabilitacije ograničeni odobrenim financijskim sredstvima (primjerice, za obnavljanje prostora i nabavku opreme i pomagala, instrumenata)?

Dvije bolnice nabavljaju opremu iz decentraliziranih sredstava te su opremljene modernim pomagalicama. Jedna bolnica navodi kako ostvaruje primanja na slobodnom tržištu budući da se sredstva iz drugih izvora smanjuju (decentralizirana sredstva, Ministarstvo zdravstva, HZZO). Jedna bolnica odgovara kako se cijena adaptacije zgrade i unutarnjih prostora povećava zbog dislociranosti bolnice, a ima i situacija kada se sredstva osigurana za određenu namjenu moraju radi nekog izvanrednog troška preraspodijeliti, slijedom čega su financijski dosta ograničeni. Ostale bolnice ne daju konkretnije odgovore, ali se može zaključiti kako se koriste i sredstva s otvorenog tržišta.

Molimo mišljenje o broju zaposlenog stručnog kadra: nedostaju li kadrovi i koji?

Tri bolnice navode kako im nedostaje stručnog liječničkog kadra. Jedna bolnica koja je prostorno dislocirana ističe kako nedostaje liječnika specijalista koji, i kada se zaposle, brzo pronađu drugo zaposlenje; bolnica često raspisuje natječaje te usprkos osiguranim sredstvima nema dovoljan broj zaposlenih liječnika specijalista. Ostale bolnice ne daju konkretan odgovor.

Stručno mišljenje o prednostima i nedostacima ustanove

Ustanove kao prednost navode prirodne karakteristike pojedine bolnice (termalne vode, ljekovito blato), zatim visokoobrazovano i ljubazno osoblje, individualni pristup, nastojanja da se prostori obnove i učine pristupačnima, nabavu nove opreme, informiranje, savjetovanje, omogućavanje pratnje. Iz razgovora s upravom prilikom obilaska saznajemo da liste čekanja postoje i da su nešto kraće za početnu rehabilitaciju, dok za održavajuću rehabilitaciju mogu biti i do godinu dana. Stoga su se specijalne bolnice u pogledu ovog pitanja osvrnule na dužu listu čekanja kao nedostatak.

„Smatramo da je najveći nedostatak duža lista čekanja na koju prvenstveno utječe HZZO s ugovorenim kapacitetom liječenja, a potom nedovoljan kapacitet za smještaj za osobe s invaliditetom (samo jedna soba i apartman uređeni su za iste) i nedostupnost bazena teže pokretnim osobama.“

„Predlažemo da bolesnici koji dobiju održavajuću rehabilitaciju odobrenja budu važeća godinu dana od izdavanja s obzirom na dužinu liste čekanja za istu te da se poveća broj dana liječenja na odobrenju vezano za akutnu rehabilitaciju.“

„Jedini prijedlog i sugestija za unapređenje rehabilitacije je povećanje limita za više od 65% koji smo imali prije par godina.“

„Sugestije za unapređenje rehabilitacije – povećati broj kreveta u ugovoru sa HZZO-om jer su liste čekanja na rehabilitaciju stacionarno i do 6 mjeseci.“

Uspoređujući dobivene podatke s rezultatima istraživanja provedenog 2010. godine može se zaključiti kako u pogledu zahtjeva za početnom rehabilitacijom i nema značajnijih odstupanja, međutim, u pogledu provođenja održavajuće rehabilitacije vidljive su razlike. U posljednje tri godine primijećen je trend stagnacije i opadanja u provođenju održavajuće rehabilitacije, dok je prema rezultatima istraživanja u 2010. godini broj zahtjeva za održavajućom rehabilitacijom bio u porastu.

Bolnice su u 2010. godini kao nedostatke navele duge liste čekanja te su odgovori podudarni s odgovorima vezanim za liste čekanja u posljednje tri godine.

Analizirajući i uspoređujući odgovore bolnica na preostala pitanja može se zaključiti kako nema bitnih odstupanja. Međutim, na temelju neposrednog uvida izvršenog **obilaskom bolnica** te analize upitnika može se zaključiti kako je najveći pomak vidljiv u arhitektonskim prilagodbama.

U svih osam bolnica koje smo obišli vidljiv je pomak u arhitektonskim preinakama, pristupačnosti prostora osobama s invaliditetom, obnavljanju prostorija i medicinske opreme. U vrijeme obilaska pojedine bolnice vršile su preinake te imale planove i za daljnje adaptacije. Uglavnom se radi o preinakama u smislu ugradnje platformi, liftova, rampi, zatim prilagođenih soba i sanitarnih čvorova. Kod jedne je bolnice primijećeno kako je lift prilagođen i slijepim osobama u smislu oznaka na Brailleovu pismu. Osobe se u pravilu mogu kretati po bolnicama i po bolničkim kompleksima. Uprave bolnica navode kako su opremljeni potrebnom opremom, antidekubitalnim madracima te ortopedskim pomagalicama.

Međutim, kako se u pravilu radi o zgradama kojima je prvobitna namjena bila, primjerice, hotelski smještaj ili su smješteni u starim zgradama građenima u vrijeme kada se nije vodilo računa o elementima pristupačnosti, potrebno je i nadalje raditi na preinakama prostora. Stoga bolnice, svjesne potrebe kontinuiranog ulaganja u preinake, planiraju sredstva i daljnje prilagodbe. Neke bolnice ostvaruju određeni iznos od decentraliziranih sredstava, međutim, ipak većinu sredstava osiguravaju na otvorenom tržištu.

Kao pozitivan primjer možemo istaknuti Specijalnu bolnicu za medicinsku rehabilitaciju Daruvarske toplice, koja je zajedno s Bjelovarsko-bilogorskom županijom kao osnivačem u 2016. godini provela projekt *Dobave i montaže dizala za invalide na bazene Daruvarskih toplica*. Obilaskom Specijalne bolnice za medicinsku rehabilitaciju Daruvarske toplice Pravobraniteljica je ujedno došla do saznanja kako Toplice zapošljavaju 24 osobe s invaliditetom, od kojeg je broja 10 osoba upisano u Očevidnik osoba s invaliditetom Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, čime je u potpunosti zadovoljena kvota od 3%, što je pohvalno.

Osim specijalnih bolnica istraživanjem su bile obuhvaćene i **osobe s invaliditetom kao korisnici usluga**. U istraživanju je sudjelovalo pet udruga osoba s tjelesnim invaliditetom čiji su članovi dostavili anonimno popunjene upitnike. Ukupno je dostavljeno 130 upitnika, od kojih 26 upitnika nije uzeto u obzir jer su osobe s invaliditetom navele kako ne koriste rehabilitaciju. Obrađivani su odgovori ukupno 104 osobe s invaliditetom te su obuhvaćeni i oni upitnici u kojima su osobe s invaliditetom djelomično odgovorile na pitanja ili odgovarale s da/ne. S obzirom na ograničenu dostupnost informacija u pojedinim odgovorima, istraživanje prikazuje okvirno stanje u provođenju medicinske rehabilitacije te će biti prikazano i opisno u tekstualnom obliku.

Bez obzira na činjenicu što su upitnici u pravilu ispunjeni djelomično i kao takvi nedovoljni za kvalitetnu analizu stanja, zaprimljeni odgovori i dalje indikativno ukazuju na probleme na ovom području. Istraživanjem su obuhvaćene osobe s invaliditetom, neovisno o spolu, u rasponu od 18 do 87 godina života s dijagnozama: paraplegije/tetraplegije, mišićne distrofije, multiple skleroze, cerebralne paralize, ostalih lokomotornih oštećenja. Većina osoba s invaliditetom kontinuirano koristi održavajuću rehabilitaciju svake godine. Na održavajuću rehabilitaciju, ovisno o specijalnoj bolnici, čeka se u rasponu od 5 mjeseci do 1 godine, dok se na početnu rehabilitaciju čeka do 3 mjeseca. Rehabilitacije se u pravilu provode u najbližoj bolnici po mjestu prebivališta, a u rjeđim situacijama u nekoj drugoj ustanovi koja je specijalizirana za pojedino oštećenje. Najčešće specijalne bolnice su: Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju Varaždinske Toplice, Krapinske Toplice, Daruvarske toplice i Lipik, u manjoj mjeri Bolnica za ortopediju i rehabilitaciju „Dr. Martin Horvat“ Rovinj, Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju Stubičke Toplice i „Biokovka“.

Na pitanje „Kako ste zadovoljni uslugom i ljubaznošću osoblja?“, odgovori se uglavnom svode na „vrlo zadovoljan“ i „zadovoljan“, dok su odgovori na pitanje: „Koliko ste zadovoljni dodatnim sadržajem osim same rehabilitacije?“, podijeljeni, odnosno osobe s invaliditetom u pravilu nisu baš zadovoljne s dodatnim sadržajima koje bolnice nude, osim rehabilitacije. Osobe s invaliditetom u pravilu se bez većih ograničenja kreću po bolnicama te se nakon završene rehabilitacije „osjećaju bolje“, „manji su bolovi“, „lakše se kreću“.

Najviše osvrta je bilo u dijelu upitnika koji se odnosio na prijedloge i komentare osoba s invaliditetom vezano za provođenje rehabilitacije. Odgovori se mogu svesti na problem dugotrajnosti postupka oko odobrenja rehabilitacije, samo čekanje na održavajuću rehabilitaciju (liste čekanja) te broj odobrenih dana, primjerice:

„Treba pojednostaviti proceduru odobrenja. Trebam proći 4 koraka da bih došao do rehabilitacije jer moraš obilaziti obiteljskog liječnika, specijalista fizijatra, pa opet obiteljskog liječnika po uputnicu pa onda nosi to sve na HZZO pa sve to šalji na prijemni šalter Bolnice gdje neka gospođa po samo njima znanom rasporedu ili tablicama određuje sudbinu. Žalosno, ali mi osi, naučili smo stajati u redu.“

„Brže rješavanje poziva za rehabilitaciju jer ovako dođem na red za dvije godine“

„Koristila sam održavajuću medicinsku rehabilitaciju jednom godišnje s time da sam dokumentaciju iz koje je vidljivo da je rehabilitacija odobrena, morala slati skoro više od pola godine ranije, da bi uopće uspjela dobiti termin u kalendarskoj godini.

Kada sam dobila termin onda je trebalo opet revidirati datum odobrenja, a kada se termin počeo čekati duže od godinu dana odustala sam od provođenja održavajuće rehabilitacije u lječilištima.“

„Dobivam rehabilitaciju jednom godišnje u trajanju od 21 dan, tu se gubi 2 vikenda tj. 4 dana i još dva dana za dolazak i odlazak.“

„Voljela bih da u tih 21 dan bude ubrojen 21 radni dan, a ne da od tih dana izgubimo po prvi dan gdje ne odradimo ništa radi prijema kao i zadnji dan radi otpusta. Ukoliko je tu još koji praznik terapije nema, kao i vikendima.“

„Kvaliteta provedene usluge rehabilitacije vidljiva je tek u trećem tjednu rehabilitacije, što znači ako HZZO odobri samo dva tjedna rehabilitacije osjete se tek male promjene.“

„Predlažem da se osobi s najtežim stupnjem invaliditeta odobri pratnja na medicinsku rehabilitaciju na teret HZZO-a. Također predlažem edukaciju osoblja koje direktno pruža usluge kako bi se upoznali sa specifičnostima svih vrsta invaliditeta te u skladu s time i postupali u pružanju usluga.“

„Ne idem u najbližu Bolnicu prema mjestu mog prebivališta jer nije specijalizirana za moje potrebe i oštećenje. Sama plaćam troškove do adekvatne Bolnice, moje zdravlje nema cijenu. Smatram da svatko treba ići u Bolnicu koja mu odgovara.“

Od početka 2015. godine Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja na bolničku medicinsku rehabilitaciju i fizikalnu terapiju u kući („Narodne novine“, br. 26/96, 79/97, 31/99, 51/99, 73/99, 40/07, 46/07, 64/08, 91/09 i 118/09) nalazi se u postupku izmjene. Pravobraniteljica je na temelju primljenih pritužbi osoba s invaliditetom i u suradnji sa udrugama osoba s tjelesnim invaliditetom iznijela svoje mišljenje na dostavljeni Nacrt prijedloga. Imajući u vidu da je Pravobraniteljica izvještavala javnost o prijedlozima u prošlim izvješćima, s obzirom na prijedloge/komentare iznesene u upitniku, Pravobraniteljica ponovno navodi prijedloge koje je dostavila: **Dan – „radni“ dan**

„Radi provođenja prve rehabilitacije osiguranoj osobi se odobrava boravak u ugovornoj specijalnoj bolnici za medicinsku rehabilitaciju, u pravilu, u trajanju do 21 dan, a ugovorna specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju obvezna je rehabilitaciju osiguranoj osobi provoditi svakodnevno tijekom cijelog radnog vremena.“ (čl. 11. Pravilnika).

„Radi provođenja održavajuće rehabilitacije kod kroničnih bolesti i stanja osiguranoj osobi se odobrava boravak u ugovornoj specijalnoj bolnici za medicinsku rehabilitaciju u trajanju od najduže 21 dan, a ugovorna specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju obvezna je rehabilitaciju osiguranoj osobi provoditi svakodnevno tijekom cijelog radnog tjedna.“ (čl. 12. st. 1. Pravilnika).

Pravobraniteljica je predložila da se navedeni članci izmijene na takav način da se u čl. 11. iza riječi „do 21“ dan i u čl. 12. st. 1 od „najduže 21“ dan, doda riječ „radni“ dan. Naime, kao što je u prethodnim prijedlozima i navedeno, rehabilitacija/habilitacija se provodi samo radnim danima, prvi dan dolaska u bolnicu rehabilitacija se u većini slučajeva ne pruža, dok se vikendom rehabilitacija/habilitacija uopće ne provodi.

Iako se vikendom rehabilitacija/habilitacija ne provodi, dva dana vikenda se uračunavaju u vrijeme priznate rehabilitacije/habilitacije isto kao i prvi dan dolaska u bolnicu.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zaprimao je pritužbe korisnika održavajuće rehabilitacije, a iz kojih upravo i proizlazi prethodno opisani problem – primjerice, korisnici je priznato pravo na održavajuću rehabilitaciju u trajanju od 10 dana. Dolazi u bolnicu u srijedu kada je službeno prvi dan rehabilitacije, ali se taj dan rehabilitacija ne pruža. Zatim dolazi vikend kada također nema rehabilitacije, slijedom čega korisnica ima izbor ostati u bolnici preko vikenda ili otići kući, odnosno, korisnici za rehabilitaciju od ukupno priznatih 10 dana ostane samo 7 dana za rehabilitaciju.

Najbliža specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju prema mjestu prebivališta – „specijalna bolnica prema vrsti invaliditeta“

„Osigurana osoba rehabilitaciju ostvaruje kada je takvo liječenje medicinski opravdano u skladu s uvjetima utvrđenim ovim Pravilnikom, u pravilu, u najbližoj specijalnoj bolnici za medicinsku rehabilitaciju prema mjestu njezina prebivališta, odnosno boravišta, koja sa Zavodom ima ugovorenu i osiguranoj osobi može, sukladno njezinom zdravstvenom stanju, pružiti potrebnu zdravstvenu skrb.“ Pravobraniteljica je predložila zamijeniti odredbu u dijelu: *“u najbližoj specijalnoj bolnici za medicinsku rehabilitaciju prema mjestu njezina prebivališta, odnosno boravišta“* odredbom koja u tom dijelu glasi: *“u specijaliziranoj bolnici prema vrsti invaliditeta osigurane osobe“* te predlažemo s tom odredbom izmijeniti i ostale povezane članke.

Naime, vezivanje mjesta liječenja s prebivalištem ili boravištem osigurane osobe je s aspekta čl. 25 Konvencije i prava na zdravlje nelogično, jer najbliža specijalna bolnica ne mora biti i najprimjerenija za liječenje pojedine vrste invaliditeta. Stoga je primjerenija odredba prema kojoj će se osoba s pojedinom vrstom invaliditeta liječiti u specijaliziranoj bolnici prema vrsti invaliditeta, neovisno o prebivalištu ili boravištu osigurane osobe. Prema posljednjim saznanjima pravobraniteljice, navedeni prijedlozi u konačnom Nacrtu Pravilnika nisu usvojeni, međutim, usvojen je prijedlog pravobraniteljice koji se odnosi na boravak uz osiguranu osobu stariju od 18 godina, te nova odredba glasi:

„Kada je u provođenju rehabilitacije osigurane osobe starije od 18 godina života zbog nužnosti pružanja pomoći koja nije obuhvaćena programom provođenja rehabilitacije (aspiracije dišnog sustava, hranjenje) potrebna prisutnost druge osobe, liječničko povjerenstvo iznimno može odobriti boravak uz osiguranu osobu u specijalnoj bolnici za medicinsku rehabilitaciju osiguranoj osobi – jednom od roditelja, osobi koja skrbi o osiguranoj osobi ili osobi koja je određena kao asistent osiguranoj osobi.“

Pravobraniteljica je posljednje mišljenje na konačni prijedlog Pravilnika dostavila Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje početkom veljače 2016. godine, međutim, do dana podnošenja ovog izvješća Pravilnik nije stupio na snagu niti pravobraniteljica ima saznanja u kojoj je fazi postupak.

Nastavljajući analizirati komentare/prijedloge osoba s invaliditetom, vidljivo je kako se pojedini komentari odnose na vremensko trajanje pojedinih terapija, a koje se unatrag nekoliko godina smanjuje, primjerice:

„Iz godine u godinu smanjuje se broj terapija tako da su neke čak i ukinute. Sve to ograničava i rezultate napretka nakon provedene rehabilitacije.“

„Što se tiče terapije žalosno je da ih se sve više smanjuje jer od 7 - 8 terapija pali smo na 4 što je neprihvatljivo. I što je najbitnije trebalo bi dozvoliti 2 puta godišnje rehabilitaciju.“

„Treba inzistirati od HZZO-a da vrati kvantitet terapija koji je bio unazad 20 godina kao i trajanje same terapije jer su sve skratili na trajanje od 10 minuta.“

„Naime, ono što je nekada trajalo po 20 minuta i 15 minuta sveli su na 10 minuta. Hidromasažu su sveli na jednom tjedno, a nekada je bilo tri puta tjedno. UZV po Selzeru su isto sveli na 10 minuta...“

Načelno uspoređujući dobivene odgovore osoba s odgovorima koje su dale osobe s invaliditetom prilikom takvog istraživanja u 2010. godini, može se zaključiti kako nema bitnih odstupanja. Naime, u pogledu zadovoljstva primljenom terapijom, stručnošću i pristupačnošću, odgovori su uglavnom

slični, odnosno osobe s invaliditetom su zadovoljne uslugama terapije te se u istu bolnicu vraćaju ponovno i prilikom iduće rehabilitacije. Nešto je drugačija situacija sa sadržajima koje bolnice nude nakon terapija. Mnoge ustanove nemaju kvalitetno osmišljene sadržaje koje bi osobe s invaliditetom mogle koristiti, ako takvi sadržaji uopće postoje. Oni moraju biti ciljani u svrhu socijalizacije, ali i rehabilitacije zbog koje korisnici i dolaze. Nisu smisao samo jutarnje terapije, već i popodnevni dio koji uvelike može doprinijeti kompletnoj rehabilitaciji osobe. Primjedbi na arhitektonske preinake i pristupačnosti prostora ima manje u odnosu na 2010. godinu kada je problem pristupačnosti bio veći. Iz sadašnjih odgovora može se zaključiti kako su prostori u velikoj većini pristupačniji i osobe se mogu samostalno kretati bolnicom. Što se tiče dužine čekanja na rehabilitaciju, prema posljednjim odgovorima osoba s invaliditetom čeka se dulje nego što je to bilo prilikom posljednjeg istraživanja (u 2010. godini do 6 mjeseci, u manjem postotku dulje).

Zaključno: Iako ovo istraživanje pokazuje samo okvirno stanje i zadovoljstvo korisnika provedenom rehabilitacijom, ipak pruža saznanja o područjima na kojima je potrebno poraditi, ali i područja koja su dobra i uspješna. Specijalne bolnice za medicinsku rehabilitaciju kao i osobe s invaliditetom suglasne su kako je u realizaciji medicinske rehabilitacije problematičan predugačak vremenski period od dana podnošenja zahtjeva za provođenje realizacije do dana samog početka realizacije.

Drugi problem koji su istaknule osobe s invaliditetom jest postupak oko ostvarivanja prava, zatim samo trajanje terapija kada se s njima započne. Dakle, navedena područja su se nametnula kao problematična područja na kojima je ubuduće potrebno raditi.

Analizirajući odgovore osoba s invaliditetom kao i njihove prijedloge, pravobraniteljica će tražiti dodatna očitovanja te poduzimati daljnje mjere i aktivnosti tijekom 2018. godine s ciljem unaprjeđenja ovog područja i sagledavanja mogućnosti za rješavanje konkretnih problema. Pravobraniteljica se već tijekom 2017. godine obraćala Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje kao i Ministarstvu zdravstva upozoravajući na problem dugotrajnosti u pogledu realizacije prava na fizikalnu terapiju u kući, međutim, isto je tako upozoravala navedene institucije i o problemima prilikom realizacije medicinske rehabilitacije. Pravobraniteljica će i u 2018. godini nastaviti rad na ovoj problematici, budući da je stanje zabrinjavajuće te je potrebno pristupiti ozbiljnom revidiranju/reorganizaciji i analizi kriterija po kojima se financiraju bolnice, ali i ustanove za medicinsku rehabilitaciju.

Svrha rehabilitacije je poboljšanje i održavanje zdravstvenog stanja pojedinog pacijenta, odnosno sprječavanje pogoršanja i propadanja pojedinih pacijentovih funkcija. U slučaju predugog razmaka između dviju rehabilitacija svrha rehabilitacije postaje upitna, budući da se u pravilu radi o vrstama tjelesnog oštećenja kod kojih je potrebna brza i učinkovita primjena rehabilitacijskih postupaka te gdje je potreban kontinuirani rad na održavanju zdravstvenog stanja zbog bojazni od pogoršanja.

Osnivanje spinalnog centra

I dalje je u fokusu izgradnja suvremenog centra koji bi se bavio isključivo problematikom spinalno ozlijeđenih – Spinalnog centra „Junona“ Specijalne bolnice za medicinsku rehabilitaciju Varaždinske Toplice. U pogledu realizacije projekta izgradnje spinalnog centra od prošlogodišnjeg izvješća nije došlo do pomaka. Spinalni centar trebao bi predstavljati pravi „*check in*“ ukupnog zdravstvenog stanja organizma od trenutka kada osobe s invaliditetom dolaze do trenutka kada odlaze, i onda kada se radi o prvoj rehabilitaciji i onda kada se radi o održavajućoj rehabilitaciji. Međutim, ne samo da je problematično pitanje gradnje i opreme spinalnog centra, već je upitno i postojanje dovoljnog broja liječničkog kadra koji treba raspolagati specifičnim znanjem o posljedicama spinalnih ozljeda, od urologa, gastroenterologa, plastičnog kirurga, infektologa do neurologa. Uz vrlo mali broj osoba koje se bave spinalno ozlijeđenima potrebno je stvoriti mrežu subspecijalista koji bi mogli pružiti odgovarajuću zdravstvenu uslugu osobama koje žive s posljedicama ozljede kralježnične moždine.

Prevenција i liječenje dekubitalnih rana

Pravobraniteljica je i ove godine nastavila kontinuirano djelovati u području koje se odnosi na liječenje dekubitalnih rana. Iz pritužbi koje Ured zaprima proizlazi kako dekubitalne rane češće

nastaju u bolničkim, nego u kućnim uvjetima dugo ležećih osoba ili osoba koje nemaju ili imaju poremećaj osjeta tijela. Primjerice, u Specijalnim bolnicama za medicinsku rehabilitaciju prilikom prijema pacijenti se redovito pregledavaju te se eventualne dekubitalne rane evidentiraju u medicinskom spisu. U pravilu se radi o pacijentima koji dolaze iz redovitih bolnica (onima koji su u transferu), a u manjoj mjeri kada dolaze iz kuće. Nadalje, pravobraniteljica je u prošloj godini zaprimila pritužbe osoba s invaliditetom (osobe s posljedicom ozljede kraljeznične moždine) kojima su prijetili smrtni ishodi zbog posljedica dekubitalnih rana zbog neodgovarajućeg i nepravovremenog reagiranja:

Primjer iz prakse Ureda: *F.B. je krajem lipnja 1993. godine ozlijedio vratni dio kralježnice, nakon čega je ostao paraliziran s dijagnozom tetraplegije. F. B. je zaprimljen u bolnicu s teškim dekubitalnim ranama te mu je opće zdravstveno, ali i socijalno stanje bilo izrazito loše. S dekubitalnim ranama borio se oko 12 godina. Nedugo nakon posljednjeg dolaska u bolnicu i saznanja o zdravstvenoj situaciji, preminuo je u bolnici jer više nikakva intervencija nije mogla biti učinkovita.*

Primjer iz prakse Ureda: O situaciji M. G. pravobraniteljica je saznala putem saveza HUPT i medija. *Radi se o osobi sa spinalnom ozljedom koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica. S dekubitalnim ranama se bori već neko vrijeme i trenutno ima problem dekubitalnih rana u zadnjem stupnju. Živi u teškim materijalnim uvjetima, kao samac bez odgovarajuće podrške obitelji, u ruralnom području koje je 70 km udaljeno od urbanijeg mjesta, iz čega se može zaključiti kako mu je zdravstvena skrb nedostupnija i očito nedostatna.*

Sa zdravstvenim stanjem stranke bile su više godina upoznate sve nadležne institucije i bolnice. Nakon saznanja pravobraniteljica je u više navrata savjetovala stranku, tražila izvješća te upućivala preporuke svim relevantnim tijelima tijekom cijele godine. U međuvremenu je stranka nekoliko puta bila zaprimljena na bolničko liječenje, a na kraju su joj liječnici preporučili konzultacije s plastičnim kirurgom. Pravobraniteljica je upozorila institucije kako situacija iz primjera nije izolirani slučaj, već da je taj problem sveprisutan i okolnost da ostale situacije nisu medijski popraćene ne upućuje na zaključak da problem ne postoji i da nije urgentan za rješavanje.

Primjer iz prakse Ureda: Savez HUPT je pravobraniteljici dostavio pritužbu iz koje u bitnome proizlazi: *Imenovani je osoba s visokim stupnjem tetraplegije, ovisan o pomoći druge osobe i živi sam u prilagođenom stanu. Nedavno je padom iz kolica slomio bedrenu kost gotovo do samog kuka. Prijelom se ne može sanirati operacijom jer su kosti jako porozne. Zadržan je u bolnici nekoliko dana, međutim njegovo zdravstveno stanje neće biti dovoljno dobro da može ostati u stanu i biti samostalan. Neodrživo je da bude sam jer je samo jedan dan zvao hitnu 6 puta jer mu je rana krvarila. Tako dugo dok se rana ne sanira treba biti u bolnici.*

Pravobraniteljica je izvršila obilazak pacijenta, razgovarala s nadležnim socijalnim radnikom, obiteljskom liječnicom, kao i liječnicima specijalistima, a sve s ciljem postizanja najboljeg mogućeg ishoda za imenovanog. Ujedno se obratila i Ministarstvu zdravstva te smo predložili da se imenovanog do oporavka premjesti u Vetersku bolnicu u Zaboku. Prema posljednjim informacijama, stranka se nalazi kod kuće. Upoznat je sa svojim pravima i mogućnostima.

Prethodni slučajevi prikaz su ozbiljnosti situacije u kojoj se nalaze osobe sa spinalnim ozljedama. Značaj osnivanja jedinstvenog mjesta za liječenje spinalnih ozljeda i posljedica, od velike je važnosti za osobe s tjelesnim oštećenjima, a dugoročno će se isplatiti i u pogledu troškova. Međutim, kako u Hrvatskoj trenutno ne postoji jedinstveni centar niti bolnica u kojoj bi se rješavala sva pitanja vezana uz prevenciju i liječenje dekubitalnih rana, kao jedan od zaključaka posljednjeg sastanka s nadležnim institucijama nametnula se potreba određivanja koje će bolnice u RH, privremeno do osnivanja jedinstvenog centra, biti centri za sanaciju dekubitalnih rana. Kao mogućnost predložena je organizacija takvog rada u veteranskim bolnicama (Knin, Zabok, Vinkovci, Ogulin, Vukovar, Lipik...) ili u bolnicama za palijativnu skrb. Nakon odluke i nove organizacije bolnica, iste će se u suradnji sa HZZO-om opremiti potrebnim antidekubitalnim pomagalima. Do započinjanja rada u tim bolničkim centrima, jedan od zaključaka također je da se u slučaju potrebe mogu Ministarstvu zdravstva

dostaviti pojedinačni slučajevi potrebe sanacije rana pa će Ministarstvo konkretno djelovati po pojedinom slučaju. Važno je naglasiti kako je na navedenom sastanku postignut dogovor kako je osim na liječenju potrebno raditi i na prevenciji nastanka samih rana. Potrebno je poduzimati radnje da do nastanka rana niti ne dođe pa neće ni biti potrebno bolničko liječenje. Tim više, ako se rana u bolnici i sanira, ne znači da se rana neće opet otvoriti po povratku u primarnu sredinu zbog loših socijalnih uvjeta i neprimjerene njege. Četvrti od prijedloga jest da se izradi Protokol o postupanju te da se radi na konstantnoj edukaciji i cjeloživotnom učenju zdravstvenih djelatnika o specifičnostima osoba sa spinalnim ozljedama kao i postupanju radi prevencije nastanka dekubitalnih rana i u slučaju nastanka dekubitusa.

Stranka iz iduće pritužbe obratila se pritužbom na osiguravanje prava na liječenje i ortopedska pomagala.

Primjer iz prakse Ureda: *„Zbog mog stalnog specifičnog položaja nogu (stalno su na tabureima koji su na podu) koje ne mogu sam niti malo samostalno pomaknuti noge mi se ekstremno pune tekućinom (limfom) i jako su otečene zbog čega mi je koža jako napeta zategnuta te puca i stvorile su se otvorene rane iz kojih curi tekućina i gnoj a koža se odvaja od mišićnog tkiva trune i otpada (u prilogu su fotografije). Imam i dekubituse na gluteusu i stopalima. Doktorica opće prakse me upućuje na hitnu, ali od toga jednostavno nema koristi jer se jako namučim u transportu zbog položaja nogu i neadekvatnog sanitetskog vozila hitne pomoći. Kad me zaprime na hitnu obave uobičajena vađenja krvi i urina i to je ustvari SVE što učine i pošalju me kući u istom stanju rana, a ustvari još mi je gore jer mi se stvore nove rane i cijelog me izmuče i ozljede tokom transporta na hitnu i u povratku kući. Apsolutno mi ništa ne naprave u vezi nogu. Redovno pijem lijekove, pijem dosta tekućine i mokrim, ali otečene potkoljenice niti malo ne splašnjavaju. Molim Vas pomoć jer ne znam što napraviti da se ove velike otekline i vrlo ružne rane na nogama medicinski saniraju. Sam kupujem obloge i zavojni materijal za više od 7000 kn mjesečno jer preko HZZO-a količina za svakodnevna previjanja obje noge nikako nije dovoljna. Već mjesecima čekam odobrenje za obloge od liječničkog povjerenstva, ali bez odgovora“.*

Nakon zaprimanja pritužbe zatražili smo od HZZO-a preispitivanje navoda stranke kao i izvješće. HZZO je utvrdio da prava na zdravstvenu zaštitu u pogledu ortopedskih pomagala nisu povrijeđena te da osiguranik raspolaže svim ortopedskim pomagalima na koja ima pravo. Prema posljednjim saznanjima, imenovani je u svom stanu te je upoznat sa svojim zakonskim pravima i mogućnostima. Međutim, primjer je izdvojen iz razloga što bi osobi s invaliditetom trebalo biti osigurano primjereno bolničko liječenje i to upravo u bolnici koja bi se bavila saniranjem dekubitalnih rana i komplikacijama, odnosno, kao zamjenska mogućnost, u privremeno određenim centrima. Kod takvih teških stanja upravo je i sam dolazak liječniku problematičan i za osobu predstavlja dodatni stres i napor, ali i trpljenje bolova. Međutim, do kraja izvještajnog razdoblja pravobraniteljica ne raspolaže informacijama o centrima koji bi do osnivanja specijaliziranog centra bili određeni za prevenciju ili sanaciju dekubitalnih rana.

13.2. ORTOPEDSKA I DRUGA POMAGALA

Pravobraniteljica u svojim kontinuiranim obraćanjima Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje upozorava na dostupnost i kvalitetu ortopedskih pomagala koja se nalaze na Popisu pomagala te ističe potrebu revidiranja Popisa. Na tržištu postoje razna pomagala koja bi, da su dostupna, uvelike podigla uključenost osoba s invaliditetom u društvena zbivanja, međutim, ista nisu na Popisu pomagala.

Međutim, na Popisu se nalaze i pomagala koja prema navodima iz pritužbi upućenih pravobraniteljici, ne zadovoljavaju u potpunosti specifične potrebe pojedinog invaliditeta, što ima za posljedicu ovisniji život osoba s invaliditetom. Republika Hrvatska ratificirala je Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, slijedom čega je preuzela obvezu ispunjavati svrhu propisanu člankom 1. Konvencije, koja glasi: *„Svrha ove Konvencije je promicanje, zaštita i osiguravanje punog i ravnopravnog uživanja svih ljudskih prava i temeljnih sloboda svih osoba s invaliditetom i promicanje poštivanja njihovog urođenog dostojanstva“.* Temeljno ljudsko pravo svake osobe s invaliditetom je pravo na zdravlje i

pravo da na što neovisniji način sudjeluje u društvu, stoga je potrebno stvoriti preduvjete da se svrha Konvencije može provesti.

Ortopedska pomagala trebaju predstavljati sredstvo pomoću kojega će se osobi na maksimalni mogući način „nadoknadi“ prirodni nedostatak uslijed invaliditeta i na taj način ju uključiti na ravnopravnoj osnovi u sve segmente društva.

Osobe s invaliditetom koje se pritužbama obraćaju pravobraniteljici upozoravaju kako pomagala koja mogu ostvariti na teret HZZO-a ne odgovaraju njihovim potrebama, neugodna su za nošenje te ne ispunjavaju svoju svrhu u smislu ublažavanja/otklanjanja prirodnog nedostatka kako bi osobe mogle aktivno sudjelovati u društvu. Navode kako su pomagala dotrajala te da je njihova uporaba nesvrhovita, međutim, većina njih je u nedostatku primjerenih pomagala prisiljena koristiti i takva neadekvatna pomagala. Zanimljivo je broj onih koji mogu vlastitim sredstvima podmirivati često visoke troškove odgovarajućih pomagala ili lijekova bez kojih im prijeti pogoršanje stanja ili životna ugroza.

I ove je godine u suradnji s Udrugom amputiranih Zagreb nastavljen rad na dijelu Pravilnika o ortopedskim i drugim pomagalima koji se odnosi na pomagala za osobe bez udova. Cilj izmjene Popisa pomagala je individualizacija Popisa pomagala i samog Pravilnika. Kao što se pokazala potreba za revidiranjem Popisa ortopedskih pomagala novijim suvremenijim pomagalima, tako je praksa pokazala kako su i slušna i surdotehnička pomagala zastarjela.

Početak ove godine održan je u Uredu pravobraniteljice sastanak na kojem se s predstavnicima Direkcije Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje i predstavnicima Udruge COCHLEA (sada: Udruga Kohlearni implantat Hrvatska) raspravljalo o potrebi uvrštavanja novijih i modernijih slušnih pomagala na Popis pomagala osoba oštećena sluha.

Osim navedenog, od važnosti je i individualna pritužba koju je pravobraniteljica zaprimila od osobe koja je teško nagluha od 2008. godine, kako slijedi: „*Uredu se obratila teško nagluha osoba koja, budući da nije kandidat za ugradnju umjetne pužnice, koristi slušna pomagala. Trenutna slušna pomagala onemogućavaju joj ravnopravno sudjelovanje u društvu, budući da i uz njihovo svakodnevno korištenje slabije čuje i ima znatne poteškoće u razumijevanju govora iz okoline, a što se negativno odražava na njenu svakodnevnu poslovnu komunikaciju, ali i obiteljski i društveni život. Međutim, dalje navodi kako su na tržištu prisutni slušni aparati koji bi osobama s teškim oštećenjem sluha, a koji nisu kandidati za ugradnju umjetne pužnice, u većoj mjeri omogućili uključivanje i sudjelovanje u svakodnevnoj komunikaciji. Imajući u vidu da je stranka testirala aparate novije generacije i to slušne aparate OPN 1 BTE 13 PP (Plus Power) te, uspoređujući s dosadašnjim aparatima, zaključila kako je čujnost zvukova i govora gotovo prirodna, a razumijevanje znatno bolje, pa slijedom toga i bolje komunicira a okolinom, a pogotovo na radnom mjestu gdje se razgovori odvijaju i na engleskom jeziku, važno je naglasiti da osjećaj poboljšanja nije isključivo subjektivan, već je to potvrđeno i medicinskim nalazom poliklinike za rehabilitaciju slušanja i govora „Suvag“ Zagreb.*“ Pravobraniteljica je uputila preporuku Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje o potrebi revidiranja Popisa pomagala Pravilnika ukazujući na obvezu Republike Hrvatske na temelju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Sukladno odredbama Konvencije potrebno je omogućiti ravnopravno sudjelovanje osoba s invaliditetom u društvu kao što sudjeluju i osobe bez invaliditeta.

U uvodnom djelu spomenut je sastanak s Udrugom iz tog razloga što su na tom sastanku prezentirani modeli pomagala koji se nalaze na Popisu pomagala, ali ne zadovoljavaju potrebe korisnika te ih je potrebno zamijeniti kvalitetnijim pomagalima koja se nalaze na tržištu. Slušna pomagala koja koristi stranka iz individualne pritužbe, također, ne zadovoljavaju komunikacijske potrebe i njoj potreban stupanj razumljivosti govora, stoga joj je potrebno kao osiguraniku Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje omogućiti adekvatno pomagalo.

Stoga naglašavamo da je temeljno ljudsko pravo svake osobe aktivno sudjelovanje u društvu. Kako bi ono bilo ispunjeno, nužno je osiguravanje svih vrsta prilagodbi i podrški koje mogu tome doprinijeti. Svakako je jedno od najvažnijih osiguranje adekvatnog pomagala, što je između ostalog i jedan od oblika razumne prilagodbe, a koja je zajamčena Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom.

Uskraćivanje razumne prilagodbe smatra se diskriminacijom (čl. 2. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i čl. 4. st. 2. Zakona o suzbijanju diskriminacije).

Podmirivanje troškova lijekova i pomagala koji nisu na listi/popisu Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje

U pritužbama koje Pravobraniteljica zaprima, osobe s invaliditetom i roditelji djece s teškoćama u razvoju upozoravaju na nemogućnost ostvarivanja prava na prijeko potrebna pomagala i lijekove, budući da HZZO ne podmiruje troškove istih ako nisu na listi. U RH živi oko 12% građana s invaliditetom svih dobnih skupina, s različitim vrstama i stupnjevima oštećenja uvjetovanima bolešću ili ozljedama, koji se svakodnevno susreću s nizom teškoća i prepreka kako bi ostvarili svoja temeljna prava i koji žive u različitim socioekonomskim uvjetima.

Njih je gotovo 70% s izrazito niskim stupnjem obrazovanja – nisu školovani ili imaju završeno četverogodišnje ili osmogodišnje obrazovanje, a više od 18% živi u uvjetima krajnjeg siromaštva.

Značajan broj čine djeca i odrasle osobe s invaliditetom koje boluju od rijetkih i/ili teških bolesti, čije liječenje zahtijeva lijekove koje nisu na listi. Mnoge obitelji čiji su članovi djeca ili odrasle osobe ne mogu podmirivati troškove liječenja da bi se spriječilo daljnje pogoršanje stanja. Poznato je da su mnoge obitelji čiji su članovi osobe s invaliditetom siromašne i socijalno deprivirane. Naime, najčešće u takvim obiteljima jedan od roditelja/supružnika ili ima status roditelja/njegovatelja ili ostvaruje pravo na rad u skraćenom radnom vremenu radi njege djeteta, čime su im prihodi smanjeni. Stoga osobe s invaliditetom i roditelji djece s teškoćama u razvoju nisu u financijskoj mogućnosti financirati svoje liječenje.

Pravobraniteljica je uputila preporuku Ministarstvu zdravstva i Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje, a u kojoj je naglasila obvezu države stranke iz čl. 25. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom – ZDRAVLJE na priznavanje prava osobama s invaliditetom na uživanje najviših ostvarivih zdravstvenih standarda, te preporučila:

- žurno donošenje odluke o financiranju skupih lijekova;
- osnivanje pravne osobe – fonda, zaklade ili sl. koja će imati različite izvore financiranja (proračunska sredstva, sponzorstva, donacije, sredstva ESF i dr.), čiji će rad biti transparentan, javan i dostupan svakom građaninu RH u potrebi radi podmirivanja individualnih troškova lijekova, liječenja, pomagala i rehabilitacije koji nisu na listi/popisu HZZO-a;
- izmjenu podzakonskih akata i pojednostavljenje procedura uvrštavanja lijekova na listu HZZO-a.

Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje – Direkcija odgovorio je na preporuku, kao i Ministarstvo zdravstva. Posebno izdvajamo odgovor Ministarstva zdravstva koji navodi kako je u 2017. godini formirana radna skupina za izradu nacrtu Pravilnika o mjerilima za stavljanje medicinskih proizvoda na listu Zavoda u koju su uz predstavnike regulatornih tijela uključeni i predstavnici Hrvatskoga liječničkog zbora. Radna skupina održala je 7 sastanaka u 2017. godini, s ciljem donošenja cjelovitog rješenja. Ista će nastaviti s radom na Pravilniku i u 2018. godini, a jedan od ciljeva je i usporedno donošenje izmjena unutarnjih pravilnika Zavoda za zdravstveno osiguranje. U cilju omogućavanja dostupnosti posebno skupih lijekova za što veći broj bolesnika, zatraženo je od Ministarstva financija otvaranje konta u državnom proračunu koji bi služio za prikupljanje financijskih donacija za lijekove Spinraza (za liječenje SMA) i Dinutuximab-beta (za liječenje neuroblastoma). Fond skupih lijekova ustanovljen je 2005. godine, čime je postignuto da se određeni skupi lijekovi učine dostupnima pacijentima kojima su potrebni. Za skupe lijekove planira se u 2018. godini izdvojiti 1,1 milijarda kuna.

13.3. PROJEKTI IZVORI FINANCIRANJA ZDRAVSTVENIH USTANOVA

Opće bolnice: Uvidom u internetske stanice Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije, Pravobraniteljica je došla do saznanja o dodjeli bespovratnih sredstava bolnicama na području Hrvatske u ukupnom iznosu od 574 898 608,13 kn, a sve na temelju projekta: *Poboljšanje isplativosti i pristupa dnevnim bolnicama i/ili dnevnim kirurgijama* koji se provodio u okviru Operativnog programa „Koherentnost i kohezija 2014. - 2020.“ Ugovori o dodjeli bespovratnih sredstava sklopljeni

su s 12 zdravstvenih ustanova, dok su se troškovi odnosili na infrastrukturne radove, nabavu medicinske opreme te nadoknadu za administrativno provođenje projekta. Pravobraniteljica je zdravstvenim ustanovama uputila preporuku skrenuvši pozornost na pritužbe koje zaprima. Naime, iz pritužbi koje pravobraniteljica zaprima s osnove pristupačnosti proizlazi da je osobama s invaliditetom otežan ulaz u zgradu zbog postojanja arhitektonskih barijera, odnosno nedostatka u smislu nepostojanja kosina/rampa dok je samo kretanje unutar zdravstvene ustanove problematično zbog nedostatka liftova. Velik dio pritužbi se odnosi i na neprilagođen sanitarni čvor. U odnosu na medicinsku opremu pravobraniteljica ima saznanja da bolnice nisu dovoljno opremljene pa između ostalog ističemo opremljenost antidekubitalnim madracima i transfer dizalicama za premještanje nepokretnih osoba. Pravobraniteljica je u preporuci naglasila kako se prilikom odlučivanja o budućim radovima koji će biti izvedeni i financirani projektnim sredstvima treba rukovoditi i specifičnim potrebama osoba s invaliditetom, a koji su ujedno i pacijenti pojedine zdravstvene ustanove, vodeći se kriterijima propisanih Zakonom o gradnji („Narodne novine“, br. 153/13, dalje: Zakon) i Pravilnikom o pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („Narodne novine“, br. 151/05, 61/07 i 78/13).

Na preporuku je odgovorilo 5 zdravstvenih ustanova koje u bitnome navode kako će se u svim svojim aktivnostima i projektnim planovima rukovoditi potrebama osoba s invaliditetom sukladno pozitivnim propisima te su posebno naglasili kako su i posebna sredstva osigurana za edukaciju zaposlenika. Edukacija će obuhvatiti sve oblike komunikacije s gluhim i slijepim osobama, taktilne znakove i pisanje na dlanu, a predviđena je i izrada plana i uputa na Brailleovom pismu.

Obilaskom specijalnih bolnica za medicinsku rehabilitaciju, a vezano za korištenje sredstava Europske unije, specijalne bolnice prilikom programiranja Operativnog programa Konkurentnost i kohezija nisu prepoznate i predviđene kao prihvatljivi prijavitelji niti od strane Ministarstva zdravstva niti od strane Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije. Zbog toga se specijalne bolnice ne mogu prijavljivati na natječaj za sredstva iz fondova Europske unije i tako ne mogu doprinijeti većem postotku ugovorenosti i iskoristivosti alociranih sredstava. S obzirom na navedeno, pravobraniteljica je održala sastanke s predstavnicima Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije i predložila rješavanje problema ukazujući na značaj usluga koje specijalne bolnice pružaju osobama s invaliditetom u njihovom oporavku i rehabilitaciji.

Spinalni centar „Junona“ Varaždinske Toplice: Pravobraniteljica se u suradnji s Hrvatskom udrugom paraplegičara i tetraplegičara dugi niz godina zalaže za izgradnju mjesta na kojem se trebaju rješavati sva pitanja u liječenju ozljede kralježnične moždine.

Tako je i ove godine, zajedno s navedenom udrugom, ponovno dostavila preporuku Ministarstvu zdravstva o potrebi izgradnje takvog centra. Naime, iz dostavljenog odgovora Ministarstva zdravstva, a koji je detaljnije obrađen u prošlogodišnjem izvješću, proizlazi kako postoji potreba za financiranjem tzv. nacionalne komponente u iznosu od 15% ukupne cijene projekta, a koje će Ministarstvo nastojati osigurati. Stoga je pravobraniteljica sukladno ovlastima uputila preporuku Ministarstvu zdravstva za osiguranjem navedenog iznosa, kako bi se zajedno sa projektnom dokumentacijom što hitnije pristupilo realizaciji projekta izgradnje Centra za rehabilitaciju osoba s povredom kralježnične moždine.

Izmjene propisa:

Zakon o zdravstvenoj zaštiti

Prilikom donošenja novog Zakona o zdravstvenoj zaštiti, pravobraniteljica je istaknula područja koja je potrebno dodatno urediti kako bi zdravstvena zaštita bila dostupnija i prilagođenija potrebama pacijenata. Naglašena je nužnost unaprjeđenja i razvoja sustava rane intervencije i rehabilitacije djece s neurorazvojnim i motoričkim smetnjama na takav način da ista zdravstvena usluga bude dostupna što je moguće bliže krajevima u kojima djeca žive, primarno u obitelji, odnosno prirodnom djetetovom okruženju, što sada nije slučaj jer je ista koncentrirana samo u velikim gradovima. S tim u vezi zdravstvena zaštita treba biti dostupna stanovništvu ruralnog i otočkog područja te je potrebno

rad službi organizirati na takav način da zdravstvene usluge, primjerice fizikalna terapija, budu dostupnije i tom stanovništvu.

Nadalje, potrebno je raditi na unaprjeđenju i dostupnosti zdravstvene zaštite osobama s mentalnim oštećenjima kroz razvijanje tzv. psihijatrije u zajednici, predviđevši mogućnost mobilnosti stručnih timova kako bi se smanjio broj hospitalizacija i osigurala podrška izvan bolničkog sustava i ostalih institucionalnih formi liječenja, odnosno rehabilitacije. Zbog nepostojanja izvanbolničkog sustava liječenja i usluga u zajednici koje bi predstavljale potporu samostalnom življenju i funkcioniranju te nedostatka rehabilitacije dolazi do višestrukih hospitalizacija osoba s ovom vrstom invaliditeta, posljedično do institucionalizacije (izdvajanja ovih osoba iz njihovih lokalnih sredina radi liječenja ili smještaja u velike domove socijalne skrbi u kojima često provedu cijeli život), socijalnog isključivanja, izolacije, stigmatizacije, gubitka radne sposobnosti, a potom i do učestalog lišavanja poslovne sposobnosti, i to u potpunosti, što sve predstavlja povrede prava osoba s invaliditetom.

Unutar bolničkog sustava potrebno je zdravstvenu zaštitu ciljano usmjeriti na pacijente sa spinalnim ozljedama i njihovu rehabilitaciju kroz osnivanje Spinalnog centra. Rehabilitacija spinalno ozlijeđenih uključuje i socijalnu, profesionalnu i psihološku stručnu podršku.

U odnosu na medicinsku rehabilitaciju ostalih pacijenata u specijaliziranim bolnicama razvoj zdravstvenog turizma nikako ne smije ići na štetu pacijenata čija medicinska rehabilitacija ide na teret HZZO-a. Imajući u vidu broj zahtjeva za medicinskom rehabilitacijom kao i kapacitete pojedinih specijalnih bolnica za medicinsku rehabilitaciju, pravobraniteljica smatra kako se razvoj zdravstvenog turizma treba planirati na način koji ne ide na štetu osiguranika koji imaju priznato pravo na rehabilitaciju na teret HZZO-a.

Palijativnu skrb potrebno je razraditi po razinama, uzimajući u obzir i palijativnu skrb za djecu koja se nalaze u terminalnoj fazi bolesti te zakonom predvidjeti i mogućnost osiguravanja palijativne skrbi i u domu osobe.

U izmjeni je i Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznoga zdravstvenog osiguranja („Narodne novine“, br. 49/14, 51/14, 11/15, 17/15 i 123/16). Pravobraniteljica se u svojim prijedlozima osvrnula na problematiku sanitetskog prijevoza, naknade za troškove prijevoza u svezi s korištenjem prava na zdravstvenu zaštitu iz obveznog zdravstvenog osiguranja, kao i naknade troškova prijevoza na hemodijalizu, a o kojoj je problematici bilo više riječi u prošlogodišnjem izvješću.

U odnosu na dio novog Pravilnika pod nazivom: *1.2.5. Sanitetski prijevoz*, pravobraniteljica smatra kako je potrebno propisati da po ocijeni ovlaštenih osoba, sukladno individualnim potrebama svake osigurane osobe i vrste oštećenja osigurane osobe, pravo na sanitetski prijevoz zajedno s osiguranom osobom ima i njena pratnja. Naime, osigurane osobe s pojedinim specifičnim vrstama oštećenja imaju potrebu za pratnjom kroz cijelo vrijeme liječenja (npr. osobe s tetraplegijom, paraplegijom, bubrežni bolesnici, osobe s malignim oboljenjima, osobe s autizmom i sl.). Iz dosadašnjeg iskustva Ureda proizlazi kako pratnja nije mogla biti prisutna za vrijeme prijevoza sanitetom, što se negativno odražavalo na psihofizičko stanje i sigurnost osigurane osobe, ali i na zadovoljavanje specifičnih potreba te su mnoge osobe takav prijevoz doživljavale nehumanim s obzirom da su postojale situacije kada u vozilu osim vozača i osigurane osobe nije bilo drugog osoblja odnosno pratnje. Imajući u vidu uvjete na temelju kojih se uopće i propisuje sanitetski prijevoz, a to su: da je osigurana osoba *nepokretna, teško pokretna ili kojoj po prirodi bolesti nije preporučeno samostalno kretanje*, smatramo neprimjerenim i nehumanim da osoba s takvim stupnjem oštećenja zdravlja bude sama u sanitetskom vozilu. Stoga, Ured smatra opravdanim da se u Pravilnik uvede mogućnost da pratnja bude u sanitetskom vozilu zajedno s osiguranom osobom kako bi se osiguranoj osobi pružila odgovarajuća podrška tijekom prijevoza. Na taj način bi se osiguranoj osobi osiguralo zadovoljenje specifičnih potreba koje proizlaze iz oštećenja/invaliditeta.

U odnosu na dio novog Pravilnika pod nazivom: *2.5. Naknada za troškove prijevoza u svezi s korištenjem prava na zdravstvenu zaštitu iz obveznog zdravstvenog osiguranja, odnosno članak 71. stavak 1. Pravilnika, kojim je propisano* da se „naknada za troškove prijevoza isplaćuje i za jednu osobu u pratnji osigurane osobe koja je radi korištenja zdravstvene zaštite od strane izabranog doktora upućena izvan mjesta svog prebivališta odnosno boravišta, a pod uvjetom da je izabrani doktor utvrdio potrebu pratnje osigurane osobe te da osigurana osoba ne ispunjava uvjete za korištenje sanitetskog prijevoza propisane općim aktom ministra nadležnog za zdravlje...“.

Pravobraniteljica je predložila da se iznimno propiše kako se naknada za troškove prijevoza isplaćuje i za jednu osobu u pratnji osigurane osobe u sljedećim slučajevima: u vezi korištenja radioterapije i kemoterapije te hemodijalize kao kronični bubrežni bolesnik, osigurana osoba u vezi korištenja zdravstvene zaštite zbog priznate ozljede na radu odnosno profesionalne bolesti, osigurana osoba kao darivatelj organa, tkiva, ili stanica koja zdravstvenu zaštitu koristi u vezi s darivanjem tkiva, organa ili stanica te osigurana osoba upućena na liječenje u drugu državu članicu ili treću državu, neovisno o prebivalištu/boravištu osigurane osobe, a pod uvjetom da je izabrani doktor utvrdio potrebu pratnje osigurane osobe te da osigurana osoba ne ispunjava uvjete za korištenje sanitetskog prijevoza...“ Naime, Zakonom o obveznom zdravstvenom osiguranju („Narodne novine“, br. 80/13 i 137/13), člankom 64. stavkom 1. propisane su skupine pacijenata na koje se ne primjenjuje kriterij udaljenosti od 50 km u vezi prava na naknadu troškova prijevoza, odnosno, neovisno o udaljenosti, spomenute skupine pacijenata imaju pravo na naknadu. S obzirom na iznimku udaljenosti, Pravobraniteljica smatra opravdanim i potrebnim propisati i iznimku vezano za pratnju toj skupini pacijenata. Uvažavajući psihičko stanje i iscrpljenost nakon medicinskog postupka (npr. kemoterapije, hemodijalize), pratnja je i tim skupinama pacijenata nužno potrebna, neovisno o udaljenosti.

U odnosu na dio novog Pravilnika pod nazivom 2.6 Novčana naknada za osiguranu osobu koja koristi hemodijalizu, novim Pravilnikom uvedene su promjene koje uređuje novčanu naknadu za osiguranu osobu koja koristi hemodijalizu (člankom 73. Pravilnika). Na održanom sastanku od 23. svibnja 2017. godine pojašnjeno je kako je navedeno pravo propisano isključivo kao pravo korisnika hemodijalize.

Pravobraniteljica smatra kako navedena novčana naknada ne bi trebala biti isključivo pravo osobe koja koristi hemodijalizu, već da bi se isti kriteriji trebali primjenjivati i na druge skupine oboljelih osoba. U svrhu postizanja jednakosti između skupina pacijenata koji trpe slične posljedice pojedinih medicinskih postupaka, opravdano je potrebno pravo proširiti i na druge kategorije osoba. Primjerice, potrebno je navedeno pravo proširiti na djecu oboljelu od malignih bolesti i osobe koje boluju od malignih bolesti te na druge skupine bolesnika koji nakon medicinskog postupka osjećaju slabosti, mučninu odnosno trpe druge negativne posljedice provedenog postupka (npr. kemoterapije, zračenja...). Imajući u vidu da je RH potpisnica Konvencije o pravima osoba s invaliditetom kojom je u djelu ZDRAVLJE – čl. 25. propisano da „Države stranke priznaju pravo osobama s invaliditetom na uživanje najviših ostvarivih zdravstvenih standarda bez diskriminacije na osnovi invaliditeta“, pravobraniteljica je preporučila Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje da razmotri i uvaži iznesene prijedloge. Do kraja izvještajnog razdoblja nemamo saznanja jesu li preporuke uvažene.

13.4. EDUKACIJA ZDRAVSTVENIH RADNIKA

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom putem javnih nastupa te u svojim godišnjim izvještajima dugi niz godina izvještava i upozorava o potrebi edukacija zdravstvenog osoblja. Povodom navedenog pravobraniteljica je održala predavanje studentima Medicinskog fakulteta u Zagrebu o specifičnostima pojedinih vrsta invaliditeta.

Na Fakultetu zdravstvenih studija u Rijeci, u organizaciji Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, održan je stručni skup: „Kako ostvariti primjereni kontakt sa osobama s invaliditetom te specifičnosti zdravstvenih potreba i skrbi za ovu izrazito vulnerabilnu populaciju“.

Suradnja s Hrvatskim zavodom za javno zdravstvo nastavljena je i u prošloj godini te je na Sestrinskom studiju Zdravstvenog veleučilišta u Zagrebu organizirana edukacija na temu „Kako ostvariti primjereni kontakt s osobama s invaliditetom i osobitosti vezane za svaku pojedinu vrstu

invaliditeta“. Ciljevi edukacije bili su: pružanje praktičnih informacija o ostvarivanju primjerenog kontakta s osobama s invaliditetom; pružanje informacija o zdravstvenim osobitostima svake pojedine vrste invaliditeta te pružanje informacija o načinu izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom. Ove godine u edukaciju su bili uključeni i predavači – predstavnici osoba s invaliditetom različitih oštećenja kao i pravobraniteljica.

Posebno pozdravljamo i pohvaljujemo Hrvatski zavod za javno zdravstvo koji je izdao brošuru *Načini ostvarivanja primjerenog kontakta i specifičnosti zdravstvene skrbi za osobe s invaliditetom* u kojoj su detaljno objašnjena pojedina oštećenja i specifičnosti u ophođenju. (Više na linku: www.hzjz.hr/aktualnosti/nacini-ostvarivanja-primjerenog-kontakta-i-specificnosti-zdravstvene-skrbi-za-osobe-s-invaliditetom/)

Ovakvim kontinuiranim edukacijama ispunjava se Mjera 4. Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2017. do 2020. godine kojom je propisana edukacija zdravstvenih radnika o posebnostima bolesti i stanja osoba s invaliditetom.

Sudjelovanje u događanjima

Pravobraniteljica je prisustvovala obilježavanju Međunarodnog dana djece oboljele od malignih bolesti koji se u organizaciji Kluba roditelja djece oboljele i liječene od malignih bolesti Split „Sanus“ organizira svake godine. Stručni skup se održao u sklopu programa *Rehabilitacija i psihološka podrška djeci oboljeloj i liječenoj od malignih bolesti i njihovim obiteljima*. Cilj skupa bio je ostvarivanje partnerstva udruga i relevantnih tijela i institucija kako bi se osigurala bolja kvaliteta života djece oboljele i liječene od malignih bolesti. I ove godine istaknuti su brojni problemi s kojima se susreću djeca oboljela od malignih bolesti i njihove obitelji počevši od trenutka otkrivanja maligne bolesti preko protokola liječenja te praćenja stanja nakon završetka liječenja, istaknuto je alarmantno stanje u Slavonije gdje još nije realiziran regionalni hematološko-onkološki centar za djecu pa se sva djeca s ovog područja upućuju u Zagreb izlažući se dodatnim naporima u susretu s brojnim zaprekama.

Obilježavanju Svjetskog dana multiple skleroze prisustvovala je Lori Schneider, prva osoba s multiplom sklerozom koja je osvojila Mount Everest i ostalih 6 vrhova svijeta, ali i predstavnici institucija te pravobraniteljica. Savez je predstavio neslužbene rezultate istraživanja koje je proveo u suradnji s Hrvatskim zavodom za javno zdravstvo, u odnosu na dostupnost novih lijekova za liječenje oboljelih. Vezano za zdravstvenu skrb, predstavnica Saveza osvrnula se na rezultate anketnog istraživanja koje je Savez proveo nad 844 svojih članova. Posebno je zabrinjavajući podatak o 70% osoba oboljelih od MS koji su nezadovoljni odnosom odnosno komunikacijom zdravstvenog osoblja prema oboljelima. Pravobraniteljica je naglasila važnost konvencijskog načela „razumne prilagodbe“ u komunikaciji s osobama oboljelima od multiple skleroze, ali i važnost edukacije medicinskog osoblja o specifičnostima bolesti. Važnost edukacije istaknuo je i Odbor u svojim Zaključnim zapažanjima i primjedbama upućenim Republici Hrvatskoj.

Vrlo je važno raditi na osvještavanju okoline i podizanju svijesti o bolesti i potrebama oboljelog. U tom smislu Savez društava oboljelih od multiple skleroze 31. svibnja 2017. godine tradicionalno provodi kampanju podizanja svijesti o multiploj sklerozu „Ja sam više od MS-a“, dok je u Zagrebu obilježio MS Tim Hrvatska šetnjom pod motom „Hodaj za MS“. Posljedice s kojima se oboljeli od multiple skleroze suočavaju su višestruke i utječu na sva područja života samog oboljelog, ali i njegove obitelji. Imajući u vidu da je sama bolest nepredvidljiva u svom razvoju, potrebno je da oboljeli ima podršku obitelji, prijatelja i okoline.

U Varaždinskim Toplicama u organizaciji Saveza društava multiple skleroze Hrvatske od 13. do 15. listopada održan je 10. Hrvatski simpozij oboljelih od multiple skleroze. Na simpoziju je sudjelovalo više od 250 članova društava iz cijele Hrvatske, uključujući i pravobraniteljicu. Tema ovogodišnjeg simpozija bila je *Multipla skleroza, bolest s tisuću lica – razmjenom informacija do zdravlja*.

14. RANE INTERVENCIJE I DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom nalaže da države potpisnice „poduzmu sve mjere kako bi osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju osigurale pristup zdravstvenim službama, uključujući i rehabilitaciju povezanu sa zdravljem, te da osiguraju zdravstvene usluge uključujući primjerenu ranu identifikaciju i intervenciju, kao i usluge čija je namjena smanjenje i prevencija daljnjeg invaliditeta, a ove zdravstvene usluge pružaju što bliže zajednicama u kojima žive“.

U zaključnim zapažanjima i preporukama Odbora UN o pravima osoba s invaliditetom nakon rasprave u Ženevi 30. i 31. ožujka 2015. o primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u RH, u čl. 26 Osposobljavanje i rehabilitacija dana je preporuka da se „...poduzmu mjere kojima se osiguravaju usluge rane intervencije svoj djeci s invaliditetom“.

Ured kontinuirano zaprima pritužbe roditelja djece s razvojnim rizicima i teškoćama u razvoju u kojima se iznose ključne poteškoće u ostvarivanju prava na usluge logopeda, rehabilitatora i drugih stručnjaka kojih na njihovom području nema, iskazuju da o mogućnostima za bilo kakvu stručnu podršku nisu informirani niti od pedijatra niti od sustava socijalne skrbi, svjedoče o listama čekanja na pojedine postupke.

U našem godišnjem izvješću o radu za 2016. godinu prikazali smo podatke iz anketnog ispitivanja centara za socijalnu skrb prema kojem je vidljivo da je od **2 643 djece s teškoćama u razvoju** u tretmanu centra za socijalnu skrb, uslugu rane intervencije u socijalnoj skrbi ostvarilo samo **1 075 djece**, što je prosječno nešto više od **40%**. Kada izdvojimo podatke za Grad Zagreb, koji ima najveći obuhvat, dolazimo do poražavajućeg podatka o **36%** obuhvata djece uslugom rane intervencije!

Struktura odobrenih usluga u sustavu socijalne skrbi pokazuje da su najbrojnije usluge drugih pružatelja (udruge). U značajnom broju zastupljene su i usluge socijalne skrbi koje se ostvaruju izvan mjesta prebivališta djeteta. Najmanje su zastupljene usluge koje se pružaju u domu korisnika.

U svrhu dobivanja uvida u stanje na županijskoj razini, 2015. godine zatražili smo od svih županija na području RH podatke o njihovim strateškim dokumentima i usmjerenosti na uspostavu sustava ranih intervencija. Podatke je dostavilo 16 županija, od kojih 13 ima strateški dokument koji se odnosi na razvoj socijalnih usluga. Kada govorimo izričito o ranoj intervenciji, ona u 2/3 anketiranih županija nije prepoznata kao prioritet.

Veliki problem vidimo i u nedostatnoj educiranosti stručnjaka koji često u radu s djecom najranije dobi koriste jedino medicinski model terapija umjesto podrške usmjerene djetetu i roditeljima. Uočavamo nedostatak timskog rada (za koji nije niti predviđeno vrijeme u radnom procesu), manjkav sustav informiranja roditelja (još uvijek dobivaju više informacija od drugih roditelja negoli od stručnjaka, puno lutaju i neracionalno troše resurse).

Nacionalnom strategijom izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. u području Život u zajednici u Mjeri 2. predviđa se Razvijanje i širenje mreže izvaninstitucionalnih usluga za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom usmjerenih njihovom punom uključivanju u život zajednice te osiguranje dostupnosti usluga na regionalnoj razini, unutar koje će se provoditi aktivnosti radi povećanja broja pružatelja usluge namijenjenih djeci s teškoćama u razvoju i usluga rane intervencije, a koje će se provoditi kontinuirano. Ozbiljne i konkretne aktivnosti u tom smislu se ne provode obzirom da nema povećanja broja pružatelja usluga, niti je povećan broj korisnika obuhvaćenih izvaninstitucionalnim uslugama.

Prema podacima MDOMSP-a⁹, na dan 30.10.2017. godine vidljivo je da se broj ostvarenih usluga nije

Usluge	2015.	2016.	2017.
Psihosocijalna podrška – broj korisnika	1276	1478	1822
Rane intervencije – broj korisnika	365	643	518

značajnije povećao u odnosu na ranije godine, zapravo primjećujemo da je u 2017. godini pad broja korisnika obuhvaćenih uslugom rane intervencije.

Sve navedeno je razlog da su u godišnjem planu rada Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2017. godinu bile predviđene aktivnosti za promicanje uspostave sustava integriranih usluga u ranoj intervenciji, a jedna od aktivnosti je i organizacija stručnog skupa u suradnji s drugim ključnim organizacijama i institucijama.

Vlada Republike Hrvatske na sjednici održanoj 20. travnja 2017. godine donijela je Zaključak o donošenju Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine, koja u Području „Život u zajednici“ navodi Mjeru 1. pod nazivom Unaprijediti sustav probira, rane dijagnostike i rane intervencije za djecu s teškoćama u razvoju, sa sljedećim aktivnostima:

- Izraditi nacionalni okvir za rani probir i ranu dijagnostiku djece s poremećajima iz autističnog spektra
- Uspostaviti 5 regionalnih centara za djecu s poremećajima iz autističnog spektra
- Izraditi nacionalni okvir za probir i ranu dijagnostiku djece s teškoćama u razvoju
- Izraditi Protokol o postupanju za ranu intervenciju u djetinjstvu
- Širiti mrežu pružatelja usluge rane intervencije u djetinjstvu s ciljem osiguravanja pristupačnosti usluge na cijelom području RH

Kao rok izvršenja ovih aktivnosti predviđena je 2017. godina.

Kako bismo potakli brže provođenje aktivnosti u navedenoj mjeri, organizirali smo Nacionalni simpozij pod nazivom „Danas za sutra – kroz intersektorsku suradnju do integriranih usluga u ranoj intervenciji u djetinjstvu“. Cilj Simpozija bio je jačanje svijesti i znanja o važnosti ulaganja u sustav podrške ranom razvoju djeteta i rane intervencije, jačanje partnerstva između različitih dionika za stvaranje sustava usluga rane intervencije, te prvenstveno omogućavanje kreatorima javnih politika identificiranje mogućih oblika i procesa međusektorske suradnje u stvaranju sustava podrške ranom razvoju djece te rane intervencije za djecu s razvojnim teškoćama ili razvojnim rizikom.

Simpozij je organiziran 12. i 13. prosinca 2017. godine u Zagrebu, u suradnji s Uredom pravobraniteljice za djecu, Uredom UNICEF-a u Hrvatskoj i Hrvatskom udrugom za ranu intervenciju u djetinjstvu (HURID). U pripremi Simpozija ostvarena je intenzivna suradnja sa stručnim društvima, od kojih je zatraženo promišljanje o potrebnim preduvjetima za uspostavu integriranog pristupa, te prijedlog mogućeg prevladavanja prepreka za njegovu uspostavu. Stručna društva i komore dali su vrijedne podatke i uvide u stanje rane intervencije, što je važan korak za stvaranje zajedničke stručne platforme za koju odgovornost nose svi stručnjaci.

Rani razvoj i rana intervencija zahtijevaju usku međuresornu suradnju te stvaranje zakonodavnog i institucionalnog okvira za pružanje koordiniranih usluga u okviru zdravstvenog, obrazovnog i socijalnog sustava. Stoga se u pripremi Simpozija ostvarila suradnja s tri najznačajnija ministarstva – Ministarstvom zdravstva, Ministarstvom znanosti i obrazovanja te Ministarstvom za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, koji su u uvodnom dijelu simpozija trebali govoriti o najvećim preprekama za stvaranje međusektorskog i interdisciplinarnog sustava podrške ranom razvoju, te uloji svakog pojedinog ministarstva u prevladavanju tih prepreka i stvaranju sustava rane intervencije.

⁹ <http://www.mspm.hr/pristup-informacijama/statisticka-izvjesca-1765/statisticka-izvjesca-za-2017-godinu/4505>

Od strane ministarstava izražena je suglasnost u namjeri jačanja suradnje između resora socijalne skrbi i demografije, zdravstva i obrazovanja u području ranog razvoja djeteta i rane intervencije. Međuresorna suradnja potrebna je radi:

podizanja učinkovitosti usluga za djecu i roditelje, kao korisnike sustava s jedne strane, te učinkovitijeg trošenja financijskih sredstava i bolje iskoristivosti resursa stručnjaka koji rade s djecom i roditeljima,

stvaranja međusektorskog, interdisciplinarnog, integriranog i koordiniranog sustava individualiziranih i učinkovitih usluga za djecu rane i predškolske dobi, s fokusom na najranjivije skupine, te ostvarivanja punog potencijala svakog djeteta.

Ministrice i ministar suglasni su oko osnivanja Vladine međuresorne radne skupine za rani razvoj i ranu intervenciju, koja će se baviti izradom i praćenjem politika u ovom području, te izradu Nacionalnog okvira za ranu intervenciju u djetinjstvu. Koordinator/ce za rani razvoj i ranu intervenciju iz svakog resora sudjelovali su u dvodnevnom radu Simpozija o ranom razvoju i ranoj intervenciji.

Drugog dana Simpozija održan je radni sastanak s najvišim predstavnicima pojedinih ministarstava – imenovanim koordinatorima za ranu intervenciju, na kojem su predstavljeni zaključci Nacionalnog simpozija, te definiran okvirni nacrt Plana djelovanja i ključnih koraka u strateškom planiranju integriranih usluga rane intervencije u djetinjstvu od strane Emily Vargas Baron, međunarodne stručnjakinje u području ranog razvoja i politika.

Emily Vargas Baron naglasila je kako zaključci od prvog dana Simpozija (rasprava i rad u grupama), kao i ranije prikupljeni podaci od stručnih društava i komora, predstavljaju dobru bazu za razvoj Strateškog plana, kao i Akcijskog plana. Strateški plan sadržava 7-10 glavnih prioriteta, dok Akcijski plan definira glavne aktivnosti, subjekte odgovorne za njihovo provođenje, vremenski okvir, pokazatelje te financijska sredstva za razdoblje od 5 godina.

Usuglašeno je da će se nastavno na zamolbu za osnivanje Povjerenstva za rani razvoj i ranu intervenciju od 24. listopada 2017. godine, zatražiti od Vlade Republike Hrvatske osnivanje nacionalnog međuresornog Upravljačkog odbora za rani razvoj i ranu intervenciju u djetinjstvu.

Sukladno zaključcima Simpozija i navedenog sastanka, 28. prosinca 2017. godine Vladi RH upućena je zamolba za imenovanje Upravljačkog odbora za ranu intervenciju. Međuresorni Upravljački odbor bio bi odgovoran za usmjeravanje procesa donošenja Nacionalnog strateškog plana, kao i Akcijskog plana za uspostavu integriranog sustava rane intervencije u djetinjstva te pripadajućih propisa. Osnivanje odbora te izrada strateških dokumenta u skladu je s Nacionalnom strategijom za prava djece u Republici Hrvatskoj od 2014. do 2020. godine, Nacionalnom strategijom izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine, Konvencijom o pravima djeteta, Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom te Ciljevima održivog razvoja i Okvira za djelovanje za obrazovanje do 2030. godine.

Unaprjeđivanje politika i sustava podrške za najranjiviju djecu rane i predškolske dobi i njihove obitelji proizlazi iz obveza Vlade Republike Hrvatske prema nacionalnim i međunarodnim dokumentima, ali i obveze da osigura jednake uvjete za optimalan razvoj svakog djeteta na području Republike Hrvatske. Uspostavom integriranog sustava rane intervencije poboljšat će se budućnosti najmanje 20% do 25% dojenčadi i male djece u Hrvatskoj.

Slijedom navedenog odlučujući preduvjet za uspostavu sustava rane intervencije i podrške najranjivijim obiteljima je povezivanje različitih resora, a ključni element za realizaciju takvog sustava je odluka o uspostavljanju Vladinog međuresornog upravljačkog tijela za ranu intervenciju u djetinjstvu.

Nacionalni međuresorni Upravljački odbor predstavljalo bi najviše upravljačko tijelo za ranu intervenciju koje bi bilo odgovorno za: usmjeravanje procesa, pružanje savjeta i podrške razvoju prvog Nacionalnog strateškog plana za stvaranje sustava rane intervencije u djetinjstvu, usmjeravanje procesa i pružanje savjeta i podrške razvoju Akcijskog plana te Smjernica, standarda i procedura za usluge rane intervencije u djetinjstvu, te praćenje provedbe strateškog plana i ispunjenje pokazatelja.

Predloženo je da članovi ovog odbora budu ministri Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, Ministarstva zdravstva, Ministarstva znanosti i obrazovanja, Ministarstva financija, Ministarstva uprave, Ministarstva rada i mirovinskoga sustava te Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova Europske unije.

Premda je ponovljena zamolba premijeru za osnivanje Upravljačkog odbora za ranu intervenciju u veljači 2018. godine, do zaključenja izvješća nismo zaprimili odgovor. Naglašeno je da je integrirani sustav usluga rane intervencije neodvojiv od demografske politike Hrvatske, a promatrajući ga kroz diskurs dugoročnog očuvanja i jačanja ljudskih potencijala, smatramo da je ulaganje u razvoj djece u našoj zemlji prvorazredno pitanje kojim se trebamo baviti - unatoč svim drugim ekonomskim, financijskim, pravosudnim ili bilo kojim drugim izazovima s kojima se suočavamo.

Upravljački odbor sastavljen od najviše razine ministarstava trebao bi biti garancija da će Plan djelovanja na uspostavi integriranih usluga u ranoj intervenciji biti obvezujući, te se stvarno implementirati kao sustav podrške ranom razvoju djece s razvojnim rizicima.

14.1. AUTIZAM

Upravljačko tijelo u procesu izrade Nacionalnog okvira za probir i dijagnostiku autizma nije formirano, a rezultat je da ni do danas, pune 4 godine od formiranja radne skupine za izradu Nacionalnog okvira za probir i dijagnostiku djece s poremećajem spektra autizma, nemamo vidljivih rezultata na ovom području.

Naime, 2. travnja 2014. godine započeo je rad na unapređenju probira, rane dijagnostike te rane intervencije za djecu s poremećajima iz spektra autizma. Potpisan je Sporazum o suradnji između Ureda UNICEF-a u Hrvatskoj i (tadašnjeg) Ministarstva socijalne politike i mladih, Ministarstva zdravlja te Ministarstva znanosti i obrazovanja. Nakon dvije godine rada različitih stručnjaka različitih struka i specijalizacija dovršili su Nacionalni okvir za probir i dijagnostiku djece s poremećajem iz spektra autizma u djece dobi 0 - 7 godina u Republici Hrvatskoj.

2015. godine Hrvatskom saboru uputili smo Posebno izvješće o zaštiti prava osoba s autizmom i poremećajima iz spektra autizma koje je bilo još jedno upozorenje da su nužne hitne i sveobuhvatne promjene u zaštiti prava ove kategorije osoba.

Nadalje, u pogledu rane intervencije i rehabilitacije djece s autizmom alarmantnim smo ocijenili stanje na području Slavonije, obzirom da u tom području Hrvatske izostaje bilo kakva specijalizirana ustanova usmjerena na poticanje ranog razvoja djece s autizmom na tom području.

Također, Odbor za prava osoba s invaliditetom u zaključnim primjedbama o inicijalnom izvješću Hrvatske (2015.) navodi da je „zabrinut jer mnogi dječaci i djevojčice s invaliditetom nemaju pristup uslugama rane intervencije te jer je situacija posebno teška za djecu s autizmom“.

Unatoč svim navedenim aktivnostima, još uvijek nisu vidljivi bilo kakvi pozitivni pomaci i stvarna poboljšanja.

U travnju 2017. godine zaprimili smo odgovor Ministarstva zdravstva vezano uz navedenu problematiku, u kojem stoji da je 2016. godine osnovano Povjerenstvo za uspostavu sustava i provedbu skrbi za osobe s poremećajem iz autističnog spektra, čije su zadaće unapređenje zdravstvenog sustava kako bi se ovi poremećaji mogli prepoznati i dijagnosticirati u što ranijoj dobi, te unaprijediti međuresornu suradnju radi pružanja sveobuhvatne skrbi za osobe s poremećajima iz autističnog spektra. Navedeno je također da je u tijeku izrada prijedloga rješenja za provedbu aktivnosti koje se odnose na dijagnostiku poremećaja iz autističnog spektra u djece od 0 - 7 godina, uključujući plan rada, rokove i indikatore, te će Povjerenstvo izraditi provedbeni dokument s hodogramom aktivnosti, koje će Ministarstvo nadzirati.

Razmatra se najoptimalnije rješenje za dijagnostičke centre koji bi bili formirani u regionalnim kliničkim bolničkim centrima (Osijek, Rijeka, Split, Zagreb). Predstoji organiziranje multidisciplinarnih timova za dijagnostiku i preporuku tretmana, izrada smjernica za njihov rad i edukaciju članova timova, te koordiniranje aktivnosti s timom za ranu intervenciju.

Ove godine ponovo ne svjedočimo bilo kakvim ozbiljnijim aktivnostima vezano uz implementaciju navedenog. Roditelji djece s autističnim spektrom imaju pravo znati koji su razlozi odgode.

Treba izraziti zadovoljstvo da je u Osijeku u tijeku gradnja budućeg Centra za autizam, koji će pružati sveobuhvatnu uslugu za sve kategorije djece i odraslih s poremećajima iz autističnog spektra, upravo u regiji koja do sada nije imala gotovo nikakve mogućnosti za podršku djeci s poremećajima iz autističnog spektra.

Zaključak:

Prošlogodišnja preporuka o nužnosti suradnje s ministarstvima (obrazovanja, zdravstva, socijalne politike) i drugim institucijama radi uspostave modela rane intervencije za djecu s teškoćama u razvoju oživotvorena je aktivnostima Ureda tijekom 2017. godine.

Održan Nacionalni simpozij za ranu intervenciju, čija priprema je uključivala suradnju s najvišim dužnosnicima ministarstava, te predstavnicima gotovo 40 stručnih društava i relevantnih institucija, uz pomoć UNICEF i međunarodne stručnjakinje za pitanje rane intervencije, rezultirao je pozivom Vladi RH da formira Upravljački odbor na najvišoj razini, čije bi djelovanje usmjeravalo proces implementacije sustava integriranih usluga u ranoj intervenciji, za što je prema zaključcima Simpozija, potrebno najmanje tri godine.

Obzirom da se već mjesecima čeka jedna odluka koja bi značila početak ozbiljnog djelovanja, postavlja se pitanje:

Kada će se i na koji način započeti s aktivnostima na razvoju sustava rane intervencije, kako bi se prestala kršiti prava djece s razvojnim rizicima 0 - 3 godine, obzirom da je prema Nacionalnoj strategiji za prava osoba s invaliditetom od 2017. do 2020. rok za donošenje Protokola o postupanju za ranu intervenciju predviđena istekla 2017. godina?

Kada će se Nacionalni okvir za probir i dijagnostiku djece s poremećajima iz spektra autizma od 0 - 7 godina, implementirati u zdravstveni sustav RH, obzirom da je prema Nacionalnoj strategiji za taj rok istekla predviđena 2017. godina?

Ovo nisu retorička pitanja već izraz zabrinutosti, jer svako daljnje odgađanje znači izgubljeno vrijeme za nekoliko generacija u kojemu propuštamo iskoristiti razvojne potencijale djece s teškoćama u najosjetljivijoj dobi, propuštamo poduzeti one mjere kojima bismo spriječili kasnija onesposobljenja, pogoršanja zdravlja i invaliditet.

Prošle su pune tri godine otkako je UN Odbor za prava osoba s invaliditetom raspravljajući o izvješću RH o primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom izrazio zabrinutost zbog izostanka usluga rane intervencije osobito za djecu s poremećajima iz autističnog spektra te dao jasne preporuke da se poduzmu mjere za uspostava rane intervencije dostupnog svakom djetetu.

Prošle su gotovo četiri godine od početka rada na uspostavi sustava probira rane dijagnostike i rane intervencije za djecu s poremećajima iz autističnog spektra i donošenje nacionalnog dokumenta tijekom kojih su brojni stručnjaci uložili stručno znanje, iskustvo, vrijeme i energiju. Premda je Nacionalni okvir za probir i dijagnostiku djece s PAS donesen – ne primjenjuje se.

Ne nalazimo opravdanja za čekanje i odugovlačenje. Aktivnosti koje Vlada sada treba poduzeti ne ovise o financijskim sredstvima već iskrenim namjerama o predanosti važnosti ulaganja u ljudske resurse. Konkretnim odlukama dokazuje se opredijeljenost za demografsku obnovu i skrb o najranjivijoj skupini našeg društva. Uspostava integriranog sustava rane intervencije treba biti neodvojiv dio demografske politike.

14.2. PRIMJENA ASISTIVNIH TEHNOLOGIJA KAO METODE RANE INTERVENCIJE

U niz odredbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, koju je RH potpisala i ratificirala, a time preuzela obvezu i odgovornost, navodi se potreba primjene i osiguravanja asistivnih tehnologija. Kada govorimo o ranoj intervenciji, ističemo program pod nazivom „Izgradnja nacionalnih kapaciteta za primjenu potpomognute komunikacije kao metode rane intervencije s djecom od 0 do 8 s razvojnim odstupanjima/teškoćama“, u kojemu je UNICEF osigurao podršku Edukacijsko-

rehabilitacijskom fakultetu. Predviđeno vrijeme trajanja programa je od 01. listopada 2016. do 30. lipnja 2018. godine. Program provodi multidisciplinarni tim stručnjaka s Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta i Fakulteta elektrotehnike i računarstva, gdje se kroz edukacije i mentoriranja predviđa jačanje kapaciteta stručnjaka koji rade u zdravstvenim ustanovama, ustanovama socijalne skrbi te organizacijama civilnog društva za sustavnu primjenu potpomognute komunikacije u radu s djecom s razvojnim odstupanjima/teškoćama 0-8 godina. Navedeno se provelo u četiri regije Hrvatske (Osijek, Rijeka, Split, Zagreb) te Specijalnoj bolnici za kronične bolesti dječje dobi Gornja Bistra, gdje je sudjelovalo 132 stručnjaka iz 32 institucije (12 organizacija civilnog društva, 8 bolnica te 12 obrazovnih ustanova socijalne skrbi). Sve institucije kao sudionici Programa velikom donacijom građana i tvrtki posredstvom UNICEF-a opremljeni su asistivnom tehnologijom (različitim sklopkama, komunikatorima, softverima za komunikaciju, prilagođenim igračkama, tipkovnicama itd.), informatičkom opremom potrebnom za izradu materijala potpomognute komunikacije (pisači u boji, plastifikatori, računala) te edukacijama i dijagnostičkim instrumentarijem potrebnim za procjene jezičnih i komunikacijskih sposobnosti.

Kako bi potakli i utjecali na svijest o važnosti asistivnih tehnologija i njihove primjene, UNICEF je u 2017. godine osnovao Programski odbor koji provodi analizu stanja, prikuplja informacije i dokaze u svrhu osvještavanja i informiranja ključnih dionika i donositelja odluka, te radi na podizanju standarda usluga rane intervencije, definiranju efikasnih mehanizama financiranja asistivnih tehnologija i smjernica za pružanje usluga potpomognute komunikacije u okviru programa ranog razvoja. Član navedenog Odbora je i predstavnica Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Navedeni program je hvalevrijedan upravo iz razloga što se radi o prvom takvom programu čiji je cilj da se prepozna važnost asistivnih tehnologija, da se iste koriste, stručnjaci usavrše, pronađu rješenja sukladna individualnim potrebama korisnika te osigura održavanje tehnologija.

U obrazloženju programa navodi se kako je „*Potpomognuta komunikacija znanstveno je utemeljena metoda rane intervencije koja podrazumijeva uporabu različitih gesti, manualnih znakova, te niskotehnoloških i visokotehnoloških pomagala s ciljem jačanja funkcionalne komunikacije djeteta rane dobi koje odstupa u pogledu razvoja komunikacije, jezika i govora. Implementacija potpomognute komunikacije u ranoj dobi ključna je za interakcije djece s drugima, učenje i sudjelovanje u aktivnostima svakodnevnog života. Iako se u svijetu takva praksa razvija nekoliko zadnjih desetljeća, u Hrvatskoj znatniji i sustavniji napredak bilježimo tek unazad nekoliko zadnjih godina. Poduzete su mnoge mjere, najviše u visokom obrazovanju, kojima se podupire potpomognuta komunikacija u programima rane intervencije. Primjerice, unaprijeđeno je obrazovanje stručnjaka u ovome području na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu te je ostvarena multidisciplinarna suradnja usmjerena na razvoj visokotehnoloških pomagala za djecu sa složenim komunikacijskim potrebama. Ipak, istraživanja o upotrebi potpomognute komunikacije u Hrvatskoj ukazuju na nisku razinu svijesti o potpomognutoj komunikaciji, pretežitou uporabu metoda bez pomagala te rijetku uporabu visokotehnoloških pomagala“ (Ivšac Pavliša i sur., 2012., Horvat, 2014).*

Preporučujemo da se osiguraju financijska sredstva na državnoj razini i kroz izvore financiranja iz sredstava Europske unije kako bi navedeni program bio održiv te da se donese zakonski okvir koji će biti usklađen s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom te osigurati sustavnu i konkretnu primjenu asistivnih tehnologija, kao jednu od metoda provođenja rane intervencije djece s teškoćama u razvoju, a u skladu s individualnim potrebama djeteta.

15. ODGOJ I OBRAZOVANJE

U skladu s člankom 24. stavkom 1. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, države potpisnice moraju osigurati realizaciju prava osoba s invaliditetom na obrazovanje kroz sustav uključivog obrazovanja na svim razinama, što uključuje predškolski, osnovnoškolski, srednjoškolski odgoj i obrazovanje te visokoškolsko obrazovanje, strukovno usavršavanje i cjeloživotno učenje, kao i

izvanškolske i društvene aktivnosti, za sve učenike, uključujući osobe s invaliditetom, bez diskriminacije i na osnovi jednakih mogućnosti.¹⁰

Kada govori o pravu na obrazovanje, Konvencija u čl. 24. nalaže da u svrhu ostvarenja prava na obrazovanje bez diskriminacije i na osnovi jednakih mogućnosti, države potpisnice „... osiguraju sveobuhvatno obrazovanje na svim razinama... usmjereno na puni razvoj ljudskog potencijala i osjećaja dostojanstva i vlastite vrijednosti, razvoj osobnosti osoba s invaliditetom i njihovih talenata te mentalnih i tjelesnih sposobnosti u njihovu punom potencijalu“.

Kako bi se postiglo ostvarenje ovog prava potrebno je osigurati:

da djeca s teškoćama u razvoju ne budu isključena iz besplatnog obaveznog osnovnog ili srednjeg obrazovanja samo na osnovi teškoća u razvoju;

pristup kvalitetnom besplatnom osnovnom obrazovanju i srednjem obrazovanju, na ravnopravnoj osnovi s drugima, u zajednicama u kojima žive;

razumnu prilagodbu individualnim potrebama;

da dobiju potrebnu pomoć unutar općeg obrazovnog sustava kako bi se olakšalo njihovo djelotvorno obrazovanje;

pružanje učinkovitih individualiziranih mjera potpore u okruženjima koja najviše pridonose akademskom i socijalnom razvoju;

učenje životnih i društvenih vještina kako bi se olakšalo njihovo puno i ravnopravno sudjelovanje u obrazovanju i životu kao članova zajednice.

Konvencija nalaže državama potpisnicima da za učinkovito ostvarivanje prava na obrazovanje treba poduzeti odgovarajuće mjere za:

zapošljavanje nastavnika, uključujući nastavnike s invaliditetom koji poznaju alternativne oblike komunikacije,

obučavanje osoblja koje radi na svim razinama obrazovanja, a takva obuka uključivat će svijest o invaliditetu i korištenje odgovarajućih načina i oblika komunikacije, obrazovnih tehnika i materijala za potporu osobama s invaliditetom.

15.1. PREDŠKOLSKI ODGOJ

Predškolski odgoj, kao dio cjelovitog sustava odgoja i obrazovanja, i ove godine pokazuje iste „slabe točke“ kao i ranijih godina. Pritužbe pravobranitelji ukazuju na nekoliko problema u prihvaćanju djece s teškoćama u razvoju u predškolskim ustanovama: još uvijek uočavamo problem neuključivanja djece s teškoćama u razvoju zbog same činjenice postojanja teškoća u razvoju – dijete s teškoćama ne uključuje se u vrtić po drugu godinu zaredom, s obrazloženjem vrtića da nema odgovarajućih uvjeta za podršku djetetu; upis djeteta uvjetuje se prethodnim osiguravanjem asistenta; kraći boravak djeteta s teškoćama u razvoju ne obrazlaže se najboljim interesom djeteta, nego kapacitetima vrtića.

Propisi koji reguliraju područje predškolskog odgoja za djecu s teškoćama u razvoju u prvi plan stavljaju između ostalog pravo djeteta s teškoćama u razvoju na odgoj i obrazovanje na istoj osnovi s drugima, pravo da mu se osiguraju primjereni uvjeti kako bi se ostvario njegov najbolji interes te razumnu prilagodbu djetetovim individualnim potrebama.

U obrazloženjima razloga zbog kojih se dijete s teškoćama u razvoju ne uključuje vrtići se pozivaju na nemogućnost osiguravanja primjerenih uvjeta za zdravi razvoj djeteta – uvjeti propisani Državnim pedagoškim standardom¹¹ često nisu dovoljni, a zapošljavanje stručnih djelatnika i otvaranje novih skupina prvenstveno ovise o njegovom osnivaču. U pojedinim slučajevima uočavamo nedovoljno inicijative vrtića prema svojem osnivaču, stoga uobičajeno upućujemo preporuke ili upozorenja osnivačima predškolskih ustanova za osiguravanje onih uvjeta koji vrtiću nedostaju.

¹⁰ Opći komentar br. 4. (2016.) Odbora za prava osoba s invaliditetom.

¹¹ Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i obrazovanja („Narodne novine“, br. 63/08 i 90/10).

Primjer iz prakse Ureda: Radi se o djetetu kojemu je utvrđen poremećaj iz autističnog spektra, koje je uključeno u sve preporučene terapije (logoped, edukacijski rehabilitator, senzorna i radna terapija), uslijed čega napreduje u razvoju u okviru osnovne dijagnoze. Preporuka je logopeda da se dijete uključi u dječji vrtić radi poticanja socijalizacije na dva sata dnevno. Majka navodi: „...ne pokazuje agresivnost, nema ispade bijesa i frustracije. Jako je nježna i mazna. Logopedica nam je savjetovala uključivanje u rani odgojni program radi socijalizacije. Pošto živimo u maloj sredini molim vas preporuku kako bi lokalna samouprava osigurala dodatnog odgajatelja.“

Primjer iz prakse Ureda: Roditelj djeteta sa Sy Down već treću godinu pokušava upisati dijete u vrtić bez uspjeha. U pritužbi navodi: „...konstantno nas odbijaju pod izlikom da nemaju sredstava da uposle asistenta koji je potreban da bi njega primili u vrtić. Više puta smo pokušavali u vrtiću i u gradskoj upravi međutim samo pusta obećanja i ništa više, a isto takve odgovore smo dobili i od nadležnog ministarstva. Više nema smisla...“

U konkretnom slučaju vrtić je roditelja upoznao s činjenicom da nema stručnu službu, da nema mogućnost smanjenja broja djece u skupini, a osiguranje pomagača pokušali su putem projekta HZZ, ali su na natječaju odbijeni. U očitovanju pravobraniteljici navedeno je da je vrtić odmah po zaprimanju zahtjeva obavijestio roditelje da vrtić nema stručnu službu mjerodavnu za prosudbu o uključivanju djece s teškoćama u programe te da su zahtjeve za uključivanje u vrtić podnijeli i roditelji druge djece s teškoćama u razvoju. Dakle, postoji propust osnivača u osiguravanju primjerenih uvjeta za najranjiviju skupinu djece, zapošljavanjem dovoljnog broja potrebnih odgajatelja i stručnih suradnika ili osiguravanjem potrebnih prostornih i drugih uvjeta.

Ako djetetu nije omogućeno uključivanje u redovnu odgojno-obrazovnu ustanovu samo zbog njegovih teškoća u razvoju, ako se uključivanje djeteta uvjetuje angažiranjem asistenta, a da nije osiguran niti jedan drugi oblik podrške, to bi prema važećem zakonodavstvu predstavljalo diskriminaciju zbog propusta razumne prilagodbe. Nakon upozorenja zbog diskriminacije upućenog osnivaču vrtića, poduzete su mjere za osiguravanje uključivanja djece s teškoćama u razvoju u sustav predškolskog obrazovanja, i to:

osigurana su financijska sredstva za zapošljavanje dvaju stručnih suradnika i zdravstvenog voditelja; raspisan je natječaj za prijem u radni odnos stručnog suradnika pedagoga i psihologa; osigurana su sredstva za zapošljavanje dodatnog odgojitelja koji će biti raspoređen u skupiti u koju će biti uključeno dijete s teškoćama u razvoju.

Primjer iz prakse Ureda: „Majka sam blizanaca s teškoćama u razvoju – poremećaj iz autističnog spektra. Pokušavamo ih upisati u vrtić, ali grad ne osigurava dovoljan broj asistenata za djecu, a vrtić neće primiti djecu bez asistenta. Predlažu da mi budemo s njima, ali to je nemoguće jer smo zaposleni. Dječaci su sada predškolci, ali zbog poteškoća ne mogu biti u programu predškole, a vrtić ih ne želi. U jednom vrtiću nemaju defektologa pa ih ne žele, u drugom nema asistenta pa ih ne žele. Nemaju pravo na obrazovanje... neće se radovati jutarnjem odlasku na druženje... nikoga nije briga za prava djece niti Zakon o predškolskom odgoju koji kaže da djeca s poteškoćama moraju ići u vrtić. Što napraviti kako dijete ne bi bilo građanin drugog reda?“

U odgovoru pravobraniteljici vrtić u ovom slučaju navodi da su „po završetku upisnog roka svi roditelji pozvani na inicijalni razgovor i upoznati s činjenicom da djeca bez asistenata ne mogu pohađati vrtić, te kako se moraju obratiti gradu sa zahtjevom za asistente...“.

U konkretnom slučaju, s obzirom na pasivnost u iznalaženju mogućnosti uključivanja djece, pogotovo u svjetlu činjenice da djeca već drugu godinu nisu upisana u vrtić, smatramo da se radi o postupanju protivnom Zakonu o suzbijanju diskriminacije. Činjenica je da potrebne uvjete za boravak djece s teškoćama u razvoju treba prvenstveno osigurati osnivač vrtića.

Stoga je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom osnivaču i uputila upozorenje i preporuku da poduzme sve potrebne aktivnosti kako bi se dječji vrtić osnažio za prihvatanje djece s teškoćama u razvoju, skupine koja uživa posebnu zaštitu u okviru pravnog sustava Republike Hrvatske, kako niti jedno dijete s teškoćama u razvoju s područja lokalne samouprave ne bi bilo onemogućeno u ostvarivanju prava na inkluzivno obrazovanje.

Preporučili smo da se hitno: osnuju dodatne odgojne skupine; zaposli potreban broj odgojitelja i stručnih suradnika, odnosno uskladi broj djece, odgojitelja i stručnih suradnika s odredbama Državnoga pedagoškog standarda; osigura potreban broj asistenata za djecu s teškoćama u razvoju, kao i druge aktivnosti u skladu s potrebama vrtića. Nakon upozorenja osnivaču vrtića informirani smo da se pristupilo otvaranju područnog vrtića i stručnom ekipiranju te će djeci biti omogućen upis.

Smatramo da potrebne oblike podrške treba od osnivača zatražiti sam vrtić, a ne roditelj. Razumljiv je argument Vrtića da nije jednostavno primijeniti odredbe Državnog pedagoškog standarda predškolskog odgoja u smislu smanjenja odgojne skupine u kojoj borave djeca s teškoćama u razvoju.

Radi se o najstarijoj odgojnoj skupini djece pred polazak u školu te smanjenje broja djece nije moguće realizirati jer se upisana djeca ne mogu ispisati. Prihvatljivo je jedino formiranje nove skupine, ali uz osiguravanje dodatnog odgajatelja i stručnih suradnika, a to ovisi o osnivaču vrtića. Vrtić navodi da već imaju upisanu djecu s teškoćama u razvoju, ali da im nedostaje stručni kadar i potreban broj odgajatelja i drugi uvjeti kako bi zadovoljili potrebe djece s teškoćama u razvoju, te nadalje navodi:

„Zakon je dobro formuliran za neke druge uvjete (usudili bi se reći idealne uvjete, a naši to na žalost nisu), no naša praksa je daleko od idealne. Činjenica je kako se zbog velike potražnje upisuje više djece nego je to predviđeno Pedagoškim standardima, činjenica je da asistenti nisu zakonski uokvireni iako ih koristimo na svim razinama i svim odgojno-obrazovnim ustanovama, te da su djeca s posebnim potrebama u većini situacija diskriminirana. Diskriminacija se događa na terenu, a potiče od zakonodavca koji nas provoditelje zakona svakodnevno stavljaju u bezizlazne situacije donošenjem zakona koji u praksi ne mogu zaživjeti... mi poznajemo Zakon i naše obaveze koje proizlaze iz isti, no stanje u stvarnosti je nešto sasvim drugo, te se idealne zamisli ne mogu preslikati u praksi, pa često nismo u mogućnosti postupati po slovu zakona... Vjerujemo da smo mi jedan od brojnih vrtića u Hrvatskoj koji se bori sa ovim ili sličnim problemom, pa vas ovim putem molimo da nam pružite pomoć i predložite ili poduzmete nešto što bi ovu situaciju riješilo na obostranu korist.“

Navedeno ukazuje na probleme s kojima se susreće većina predškolskih ustanova. Normativno uređenje ovog sustava treba omogućiti da se na cijelom teritoriju zemlje osigura željeni obuhvat djece predškolskim programima te definirati financijske, kadrovske i prostorne uvjete vrtića kojima će se zadovoljiti potrebe svakog djeteta, a da to ne ovisi o financijskoj moći ili senzibiliziranosti osnivača. Opredjeljenje Republike Hrvatske za obrazovnu inkluziju, odnosno za jednaka prava djece s teškoćama u razvoju u korištenju javnih resursa i usluga, obvezuju nadležno Ministarstvo i osnivače odgojnih ustanova na posebnu pozornost u osiguravanju svih potrebnih uvjeta kojima će se osigurati jednakopravnost.

*Prema podacima Ministarstva znanosti i obrazovanja, a iz podataka dobivenih od predškolskih ustanova, predškolskim odgojem u 2017. godine bilo je obuhvaćeno **6 634** djece s teškoćama u razvoju, od čega je **628** djece uključeno u posebne odgojne skupine, a **356** djece uključeno je u programe centara za odgoj i obrazovanje. Pravo na sufinanciranje programa javnih potreba ostvarilo je **1 561** dijete čije su teškoće u razvoju utvrđene u postupku vještačenja na Zavodu za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom. Radi podizanja kvalitete stručnog rada, edukacije stručnih djelatnika te nabavke didaktičkih sredstava i materijala, za 2018. godinu predviđa se izdvojiti **9 180 000,00 kn**.*

Načelno naglašavamo da pozitivni zakonski i podzakonski propisi definiraju obvezu uključivanja djece s većim teškoćama u predškolski odgoj i obrazovanje na ravnopravnoj osnovi s drugima.

Kada smo 2015. godine ispitali vrtiće vezano uz uvjete za inkluzivni odgoj, velik broj vrtića iskazao je stav da odgojno-obrazovne skupine s posebnim programom i nisu kvalitetan oblik inkluzivne podrške. Mišljenje je ovih vrtića da dijete s teškoćama u razvoju treba biti dio redovne skupine djece, ali uz još manji broj djece u skupini u kojoj boravi dijete s određenom vrstom teškoća, kako bi dijete moglo

dobiti više individualne pažnje. Sadašnji standardi propisani Državnim pedagoškim standardom predškolskog odgoja to ne omogućavaju.

Dijete s teškoćama u razvoju ne smije biti isključeno iz odgojno-obrazovne ustanove samo zbog svojih teškoća. Dobra praksa i postupanje vrtića bilo bi svakako uključivanje djeteta (djeca s teškoćama u razvoju imaju prednost kod upisa, što znači da se ova odredba treba primjenjivati u postupku odlučivanja o zahtjevima za upis djece), a onda nastaviti rad na osiguravanju primjerenih uvjeta boravka.

Pitanje asistenta u predškolskoj ustanovi nije zakonski regulirano u propisima iz predškolskog odgoja. Neosiguravanje asistenta ne može biti prepreka uključivanju djeteta u vrtić, a ako je prisutnost asistenta njegov najbolji interes, onda su dječji vrtić i njegov osnivač dužni osigurati takav oblik podrške djetetu. Naglašavamo da je onemogućavanje boravka djece u vrtiću i neosiguravanje potrebne podrške jedan od oblika diskriminatornog postupanja predškolske ustanove odnosno njenog osnivača prema djetetu s teškoćama u razvoju.

Tijekom 2017. godine ponovno smo zaprimali pritužbe zbog uključivanja djeteta u vrtić na svega nekoliko puta tjedno po 1 - 2 sata. Ovakvo postupanje nije utemeljeno u propisima, a sadržajno predstavlja stavljanje u nepovoljan položaj (segregaciju), jer se djetetu uskraćuje mogućnost da u vrtiću sudjeluje u aktivnostima zajedno sa svojim vršnjacima na jednakoj osnovi s drugima. Ovakva odluka u svojoj osnovi predstavlja i propust razumne prilagodbe djetetovim potrebama – u svim slučajevima nakon ispitivanog postupka nismo utvrdili da postoje opravdani razlozi za ovakav izniman oprez vrtića u određivanju kraćeg trajanja boravka djeteta, niti argument najboljeg interesa djeteta, ali se u pravilu ocjenjuje „zahtjevnost“ djeteta u odnosu na uobičajeni radni proces u predškolskoj ustanovi. Isti argument se odnosi na praksu vrtića da se ugovor za boravak djeteta terminira s 30. lipnja, iako pedagoška godina traje do 31. kolovoza.

Uobičajena je praksa dječjih vrtića sklapanje privremenog opservacijskog ugovora u trajanju od tri mjeseca, ali smatramo problematičnim trajno uključivanje djeteta nekoliko puta tjedno po jedan do dva sata. Bez kontinuiranog, svakodnevnog boravka djeteta otežana je i procjena djetetovih potreba. Isto tako je dvojbeno što se u opservacijskom ugovoru navodi da će se nakon isteka odlučiti o duljini boravka djeteta u vrtiću. Smatramo da svrha opservacijskog perioda treba biti planiranje potreba djeteta u smislu strategija i pristupa u radu, a ne određivanje duljine boravka djeteta.

Iskustvo pravobraniteljice pokazuje da u postupcima po pritužbi na nedostatak inkluzivne podrške u vrtiću, nakon preporuke ili upozorenja pravobraniteljice osnivaču vrtića zbog propuštanja razumne prilagodbe, gotovo u pravilu naknadno uslijedi pozitivan odgovor za financiranje asistenta ili zapošljavanje dodatnog odgajatelja. Smatramo da jednakopravni položaj djece s teškoćama u razvoju treba bi biti osiguran sustavnim rješenjima, a da ne ovisi o pojedinačnom utjecaju na njihove čelnike pa niti o financijskoj snazi osnivača vrtića. Potrebno je sustavno osigurati uključivanje djece rane i predškolske dobi u sustav odgoja i obrazovanja, povećati obuhvat sve djece predškolskim odgojem te osigurati podršku. Uvjetovanje odluke o upisu djeteta prethodnim osiguravanjem asistenta predstavlja povredu prava djeteta na odgoj i obrazovanje u redovnoj sredini, na ravnopravnoj osnovi s drugom djecom, odnosno diskriminaciju. Roditelji se u tom slučaju obraćaju udrugama, lokalnoj samoupravi i državnim institucijama, smatrajući da pomoćnika djetetu trebaju osobno pronaći, a ponekad i osobno financirati. U dječjim vrtićima trebala bi se usvojiti pozitivna praksa da poštujući zakonske odredbe uključe dijete te da odmah nastave raditi na osiguravanju uvjeta za kvalitetniji boravak djeteta s teškoćama u razvoju.

Još 2015. godine ministarstvu nadležnom za obrazovanje uputili smo preporuku da zakonskim odredbama regulira angažiranje pomoćnika u vrtiću, što do danas nije učinjeno.

15.2. OSNOVNOŠKOLSKO OBRAZOVANJE

Republika Hrvatska je prihvatila i ratificirala Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom te donijela propise i strategije kojima izražava svoje opredjeljenje za stvaranje zajednice u kojoj nema mjesta izoliranju različitih i slabijih. Jasno je istaknuto opredjeljenje za uspostavu inkluzivnog obrazovanja i

nediskriminiranja učenika s teškoćama u razvoju osiguravanjem istih uvjeta školovanja koje imaju i drugi učenici.

Strategija odgoja i obrazovanja definira da obrazovni sustav utemeljen na jednakim obrazovnim prilikama podrazumijeva sustav podrške usmjeren na specifične potrebe svakog djeteta.

Važeći Nacionalni kurikulum i Zakon o odgoju i obrazovanju također naglašavaju načelo uvažavanja specifičnih odgojno-obrazovnih potreba svakog djeteta, u skladu s njihovim sposobnostima i potrebama.

Kroz pritužbe koje zaprima Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom uočava se da, unatoč postojanju ovih formalnih temelja, u praksi još uvijek nedostaje niz elemenata uspješne inkluzije učenika s teškoćama.

Kroz više pritužbi zaprimljenih u 2017. godini uočavamo poteškoće u ostvarivanju prava na pristup obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju u sredinama u kojima žive.

Primjer iz prakse Ureda: Tako je za nekoliko djece s područja Slavonije predviđeno školovanje u posebnom programu za stjecanje kompetencija u aktivnostima svakodnevnog života i rada uz individualizirane postupke, sukladno čl. 9. Pravilnika o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju¹². Budući da u prebivalištu djece nije formirano odjeljenje s takvim programom, rješenjem ih se upućuje u Centar „Ivan Štark“ u Osijeku. To znači svakodnevno putovanje u školu i nazad, čime se bitno narušava kvaliteta života djeteta i obitelji, a konačno, postoji opasnost i od ugrožavanja zdravlja djeteta (radi se o djeci s višestrukim teškoćama u razvoju). Zabrinjava u svemu činjenica da je rješenjem ureda državne uprave određeno školovanje djeteta u drugom gradu, a da se istovremeno ne radi na stvaranju primjerenih i potrebnih uvjeta u gradu u kojem dijete živi.

Primjer iz prakse Ureda: U jednom drugom slučaju u matičnoj školi prema prebivalištu djeteta određeno je školovanje po programu za stjecanje kompetencija u aktivnostima svakodnevnog života. Međutim, niti do polugodišta takvo odjeljenje nije formirano, a dijete nije započelo školovanje. Na traženje očitovanja od škole i ministarstva nadležnog za obrazovanje dobili smo podatak da je škola odmah po zaprimanju rješenja o obliku školovanja, još početkom srpnja, zatražila od Uprave za predškolski odgoj i osnovno obrazovanje Ministarstva obrazovanja davanje suglasnosti za otvaranje posebnog odjeljenja za učenika s većim teškoćama i zapošljavanja jednog edukacijskog rehabilitatora ili učitelja na ½ radnog vremena. Tek 2. listopada 2017. godine, na ponovljeni zahtjev škole, Ministarstvo je zatražilo dopunu dokumentacije. O navedenoj činjenici ravnatelj osnovne škole navodi da nije očekivao tako dugotrajan postupak za dobivanje uvjeta za ustroj odgojno-obrazovne skupine, za koju smatra da je najbolji interes djeteta, s obzirom na to da njegove razvojne teškoće zahtijevaju intenzivni stručni rad stručnjaka edukacijsko - rehabilitacijskog profila.

U ovom slučaju postupak određivanja oblika školovanja i svi daljnji postupci Škole vezano za osiguravanje primjerenih uvjeta za učenika s teškoćama u razvoju provedeni su pravovremeno od strane svih sudionika osim nadležnog Ministarstva. Stoga je pravobraniteljica Ministarstvu znanosti i obrazovanja uputila preporuku za žurno rješavanje konkretnog slučaja te očitovanje o razlozima zbog kojih nije u zakonskim rokovima odlučeno o zahtjevu škole te izdana suglasnost za formiranje posebnog odjeljenja i zapošljavanje djelatnika.

Ministarstvo nadležno za obrazovanje očitovalo se na takav način da je nužno osigurati prostorne uvjete u školi te da Ministarstvo daje suglasnost za ustrojavanjem posebnog odgojno-obrazovnog odjeljenja i suglasnost za zapošljavanje učitelja edukacijskog rehabilitatora, a da će u dogovoru s ravnateljem i stručnom službom prioritetno rješavati pitanje prostornih i kadrovskih uvjeta s ciljem što žurnijeg uključivanja učenika u odgojno-obrazovni rad s edukacijskim rehabilitatorom, međutim, činjenica je da dijete nije započelo školovanje niti do polugodišta, što je povreda prava djeteta na

¹²Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju („Narodne novine“, br. 24/15).

pristup obrazovanju. Nažalost, unatoč ovom odgovoru zaprimljenom u listopadu, dijete je u I. razred škole uključeno tek početkom II. polugodišta.

Ranijih godina ukazivali smo nadležnom ministarstvu na probleme koji se pojavljuju zbog dugotrajnosti postupka odlučivanja o obliku školovanja djeteta s teškoćama u razvoju. Roditelji često zaprimaju rješenja o obliku školovanja krajem lipnja ili do sredine srpnja, ali ako na takvo rješenje ulože žalbu, u praksi odluka drugostupanjskog tijela bude donesena tek nakon početka školske godine. Ova činjenica na različite načine remeti proces pripreme i planiranja podrške učeniku. Učenik tada započinje školovanje u školi prema upisnom području, a iz iskustva Ureda, škola se prema djetetu odnosi kao prema „privremenom učeniku“; za to vrijeme uobičajeno se ne osiguravaju potrebni oblici podrške. Vidjeli smo i ranijih godina slučajeve u kojima učenik nije dobio niti udžbenike, a uobičajeno se takvim učenicima ne osigura niti asistent, niti drugi oblici podrške.

U sličnom slučaju roditelj koji nam se obratio navodi da je uložio žalbu na rješenje ureda državne uprave, a da je konačno rješenje o školovanju doneseno tek 12. listopada 2017. godine, prema kojem dječak treba nastaviti školovanje u školi udaljenoj desetak kilometara, ali tek nakon što se u navedenoj školi osiguraju potrebni uvjeti. Do tada, u konkretnom slučaju podršku asistenta su osigurali sami roditelji, a ne škola (škola to navodno može učiniti tek nakon što rješenje o obliku školovanja postane konačno), a od početka školovanja nije izvršena inicijalna procjena i na temelju toga izrađen individualni odgojno-obrazovni program, što je obveza škole za svako dijete s teškoćama u razvoju.

Kada se radi o početku školovanja, što ocjenjujemo značajnim događajem u životu svakog djeteta i roditelja, posebno djeteta s teškoćama u razvoju, važno je da svi formalni postupci budu dovršeni do početka školske godine kako bi se na vrijeme mogle izvršiti sve pripreme i prilagodbe za potrebe djeteta. Budući da je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom upoznata i s drugim slučajevima u kojima do početka školske godine nije odlučeno o školovanju učenika s teškoćama u razvoju (npr. odluka o žalbi na rješenje o određivanju oblika školovanja), uputili smo preporuku nadležnom Ministarstvu znanosti i obrazovanja da se poduzmu sve potrebne mjere i aktivnosti kako bi se unutaršnjim ustrojem Ministarstva i kapacitiranjem uprava i službi čiji se djelokrug rada direktno odražava na položaj učenika s teškoćama u razvoju, osiguralo kvalitetnije ostvarivanje prava učenika s teškoćama u razvoju na inkluzivno obrazovanje. Prema podacima Ministarstva, na rješenja ureda državne uprave i Gradskog ureda za obrazovanje o određivanju oblika školovanja uloženo je 79 žalbi u 2017. godini.

Problem nezavršenih postupaka za donošenje rješenja o obliku školovanja izravno se odražavao i na učenike za koje je trebalo osigurati pomoćnika u nastavi. Jedna škola u svojem očitovanju opisuje tijek procesa traženja pomoćnika u nastavi putem Ministarstva znanosti i obrazovanja, kao i Županije kojoj su se također obratili zahtjevom za odobravanje financijskih sredstava za asistenta u nastavi za više učenika; konačno, pokušavalo se i putem lokalnih udruga i natječaja. Učenici I. razreda osnovne škole za koje do početka školske godine još uvijek nije dovršen postupak određivanja oblika školovanja i nemaju rješenje ureda državne uprave o školovanju, nisu ostvarili podršku pomoćnika u nastavi, jer je jedan od obaveznih uvjeta bio, kako navodi jedna škola, „stručna procjena o primjerenom obliku školovanja“. Stav je škole da se radi o „tvrdim proceduralnim razlozima“ zbog kojih niti na jednom natječaju asistent za učenicu s teškoćama u razvoju nije odobren.

Pritužbe zbog neostvarivanja asistenta u nastavi i dalje ukazuju na intenzivnu usmjerenost na ovaj oblik podrške inkluzivnom obrazovanju. Najčešće su se na izostanak ovog oblika podrške prituživali roditelji učenika na samom početku školovanja, u I. razredu osnovne škole, a onda roditelji učenika koji ove godine pravo na asistenta nisu ostvarili, nakon što su više godina ostvarivali ovaj oblik podrške.

Od škola smo zatražili da izvijeste na koji će konkretan način, ako dijete ne ostvari podršku pomoćnika u nastavi, osigurati da učenici dobiju potrebnu podršku sukladno razvojnim teškoćama i potrebama. U odgovorima škole navode da će se oslanjati na podršku stručnih suradnika, te se izražava i potreba za zapošljavanjem stručnih suradnika, dok je jedna škola navela potrebu za širenjem mogućnosti rehabilitacijsko-edukacijske pomoći stručnih suradnika u lokalnoj zajednici.

Administrativne zapreke, kao što smo u nekoliko slučajeva vidjeli, za određenu kategoriju učenika također predstavljaju oblik diskriminatornog postupanja. Uključivo obrazovanje podrazumijeva i otklanjanje strukturnih teškoća u ostvarivanju prava na odgovarajuću podršku.

Činjenica je da Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju („Narodne novine“, br. 24/15) predviđa i druge oblike podrške za učenike s teškoćama u razvoju – uz programsku potporu i pedagoško-didaktičku prilagodbu, učeniku s teškoćama u razvoju mogu se osigurati i drugi oblici profesionalne potpore, među kojima je podrška pomoćnika u nastavi samo jedna od mogućnosti.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zalaže se za to da učenici s teškoćama u razvoju ostvare potrebnu podršku pomoćnika u nastavi, međutim, smatramo da sustav obrazovanja treba jednaku pažnju usmjeriti na jačanje kapaciteta za sve druge oblike profesionalne podrške učenicima s teškoćama u razvoju, posebno stručno ekipiranje škola stručnjacima rehabilitacijskog profila, edukaciju samih nastavnika, stvaranje centara potpore za podršku redovnom sustavu obrazovanja.

Pravilnik o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima koji je prošao javnu raspravu (još uvijek nije donesen), predviđa osiguravanje pomoćnika u nastavi za učenike koji imaju **veće teškoće i značajna oštećenja** u funkcioniranju, komunikaciji i socijalnim interakcijama, zbog kojih je učenicima potrebna podrška pomoćnika u nastavi. Sukladno tomu, učenik čije teškoće koje nisu izražene u tako značajnoj mjeri da bi ga u potpunosti ometale u sudjelovanju u nastavi, treba dobiti neke druge oblike podrške i prilagodbe opisane navedenim Pravilnikom o školovanju učenika s teškoćama u razvoju.

Ured pravobraniteljice aktivno je sudjelovao u izradi Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima, te davao prijedloge na predloženi nacrt Pravilnika. Predlagali smo da se u odredbama navedenog Pravilnika izričito definira da je osiguravanje pomoćnika u nastavi i stručnog komunikacijskog posrednika jedan od oblika razumne prilagodbe odnosno podešavanja odgojno-obrazovnog okruženja kako bi se s obzirom na individualne potrebe učenika s teškoćama u razvoju osiguralo njihovo sudjelovanje u odgojno-obrazovnom procesu na ravnopravnoj osnovi s drugim učenicima i time spriječila njihova diskriminacija na osnovi invaliditeta. Smatramo vrijednim ostaviti mogućnost da se kriterij za odobravanje pomoćnika veže prvenstveno uz konkretne individualne potrebe učenika.

Ovakav prijedlog sukladan je i stavu Odbora za prava osoba s invaliditetom koji u svojem Općem komentaru br. 4 (2016.) o pravu na uključivo obrazovanje, kada govori o razumnoj prilagodbi, navodi:

Razumna prilagodba odnosi se na pojedinca i nadopunjuje se s dužnošću pristupačnosti... Definicija onoga što je razmjerno nužno se razlikuje ovisno o kontekstu...

Ne postoji formula „jedna veličina pristaje svima“ kada se govori o razumnoj prilagodbi budući da različitim učenicima s istom vrstom invaliditeta može biti potrebna različita prilagodba. Prilagodba može uključivati: promjenu lokacije učionice; uvođenje različitih oblika komunikacije unutar učionice; povećanje slova, materijala i/ili znakova ili dijeljenje nastavnih listića u alternativnom formatu; osiguranje osobe koja zapisuje bilješke ili tumača za znakovni jezik ili dopuštenje učenicima da koriste pomoćnu tehnologiju u učenju i kod provjera znanja. ... Osiguranje razumne prilagodbe ne može ovisiti o zdravstvenoj dijagnozi invaliditeta i treba se umjesto toga zasnivati na procjeni društvenih prepreka obrazovanju... Uskraćivanje razumne prilagodbe predstavlja diskriminaciju.¹³

¹³ Odbor za prava osoba s invaliditetom, Opći komentar br. 4 (2016.) o pravu na uključivo obrazovanje, 2016.

Načelo razumne prilagodbe podrazumijeva osiguravanje potpore pomoćnika u nastavi i stručnog komunikacijskog posrednika sukladno utvrđenim individualnim potrebama, funkcionalnim sposobnostima i postignutoj razini samostalnosti učenika s tendencijom osamostaljivanja učenika u školskoj sredini, stoga smatramo nužnim izričito definiranje potrebnih oblika podrške u procedurama za procjenu potrebne podrške.

Pravilnik o pomoćniku u nastavi i stručnom komunikacijskom posredniku trebao je ujednačiti kriterije ostvarivanja ovog oblika podrške te definirati ulogu i obveze pomoćnika kao i uvjete koje treba imati pomoćnik odnosno stručni komunikacijski posrednik.

Iako je prošao javnu raspravu, Pravilnik još nije donesen. Razlog za novo odgađanje njegova donošenja, prema odgovoru nadležnog Ministarstva, jest to što se Nacrt navedenog Pravilnika upotpunjuje i dorađuje nakon e-Savjetovanja, te će biti ponovo upućen na e-Savjetovanje, kako bi se navedenim provedbenim dokumentom svakom učeniku s teškoćama u razvoju osigurala kvalitetna i dostupna potpora pomoćnika u nastavi ili stručnog komunikacijskog posrednika.

Nepostojanje sustavnog financiranja pomoćnika u nastavi generira potencijalnu nejednakost učenika. Projektno financiranje pomoćnika, osim što je organizacijski i administrativno zahtjevno, ne osigurava kontinuitet podrške i ne može zadovoljiti specifične potrebe pojedinih učenika.

Zalažemo se za to da se svakom djetetu s teškoćama u razvoju pruže individualizirane mjere potpore koje najviše pridonose djetetovom razvoju. Osim pomoćnika u nastavi, to mogu biti različita sredstva i oblici komunikacije, različite obrazovne tehnike i materijali za potporu osobama s invaliditetom, uz razumnu prilagodbu individualnim potrebama.

Tako je **učenicima s komunikacijskim teškoćama** otežano uključivanje u redovni obrazovni sustav, jer iako su sredstva za potpomognutu komunikaciju i asistivna tehnologija sve dostupniji, istovremeno kasnimo u svim ostalim aktivnostima koje bi omogućile njihovu sustavnu primjenu – od uvrštavanja asistivne tehnologije na listu pomagala HZZO-a i sustava procjene potrebe za ovakvom podrškom pa do jačanja kapaciteta stručnjaka za kasniju rehabilitacijsku podršku. Upravo zbog toga značajno je podržati svako pojedino dijete s teškoćama govorne komunikacije, što je i bilo nastojanje nadležnog Ministarstva obrazovanja u slučaju polaznika I. razreda osnovne škole koji je prije dvije godine uključen u proces rehabilitacije uz upotrebu TOBII komunikatora. Rehabilitator djeteta navodi da unatoč kratkom periodu korištenja komunikatora dijete napreduje te je svoje sposobnosti dokazalo i na testiranjima. Budući da je Stručno povjerenstvo škole i Ureda državne uprave dalo mišljenje za nastavak školovanja po posebnom programu, roditelji su se odlučno usprotivili te zatražili od svih institucija pružanje šanse djetetu u redovnom sustavu obrazovanja.

Kako se radi o djetetu na samom početku školovanja, a rehabilitacija djeteta je praktički tek na početku, zbog čega je i procjena djetetovih sposobnosti upitna, smatramo da sustav obrazovanja treba biti otvoren. Kada postoje različita mišljenja, treba kao kriterij uzeti prvenstveno pravo djeteta da bude u redovnom razrednom odjelu, a kao kontrolni kriterij – bilo koji oblik štetnog utjecaja na dijete. Uz istovjetni stav i preporuku Ministarstva, za dijete je dogovoren upis u školu koja je bila motivirana za uključivanje dječaka, prvenstveno zbog činjenice da je cilj djetetovog školovanja socijalizacija, za koju neće imati prilike ako bude u posebnom razrednom odjelu, a prema kriteriju prvenstvenog interesa djeteta smatra da djetetu neće štetiti ako se pokuša s prilagođenim programom uz asistivnu tehnologiju, edukaciju nastavnog osoblja i angažman stručnog tima, uz individualizirani pristup i pomoćnika u nastavi. Za provedbu obveze koje imamo u smislu osiguravanja pristupačnosti i dostupnosti općeg obrazovnog sustava, u svakom pojedinom slučaju treba polaziti od temeljnog prava djeteta na razvoj osobnosti, talenata i kreativnosti te mentalnih i tjelesnih sposobnosti u njihovu punom potencijalu.

Države potpisnice trebaju osigurati da je brzi razvoj inovacija i novih tehnologija koje su osmišljene na način da se njima unaprjeđuje učenje dostupan svim učenicima, što uključuje osobe s invaliditetom.¹⁴

¹⁴ Odbor za prava osoba s invaliditetom, Opći komentar br. 4 (2016.) o pravu na uključivo obrazovanje, 2016.

Više roditelja djece s teškoćama iz **autističnog spektra** pritužilo se zbog rješenja o određivanju oblika školovanja po redovnom programu, ali u posebnom razrednom odjelu, prema čl. 5. st. 5. citiranog Pravilnika. Ako se ovaj oblik školovanja odredi, a da iz dokumentacije djeteta nije vidljivo i ne proizlazi da bi konkretno dijete ugrožavalo **svoju osobnu sigurnost ili sigurnost drugih učenika**, pretpostavljamo da se radi o predrasudi u odnosu na konkretnu razvojnu teškoću (pervazivni razvojni poremećaj).

Obrazovanje osoba s invaliditetom prečesto je usredotočeno na deficitni pristup, odnosno na njihov otvoreni ili prikriveni invaliditet i na ograničavanje mogućnosti na unaprijed definirane i negativne pretpostavke o njihovom potencijalu. Države ugovornice moraju podržati stvaranje mogućnosti za izgradnju jedinstvenih snaga i talenata svakog pojedinca s invaliditetom.

Prema podacima Ministarstva, u šk. god. 2016./17. u osnovnim školama, po redovnom nastavnom programu u redovnim školama, uključeno je **17 602 učenika s teškoćama u razvoju**. Po redovnom programu, ali u posebnim odjelima školuje se **80** učenika. U djelomičnoj integraciji nalazi se **563** učenika. U posebnim razrednim odjelima u posebnim programima školuje se **1 117** učenika, dok se u programima za stjecanja kompetencija u aktivnostima svakodnevnog života nalazilo **1 585** učenika.

U svim postupanjima po pritužbi na primijenjene oblike podrške učeniku s teškoćama u razvoju zatražili smo provođenje stručno-pedagoškog nadzora Agencije za odgoj i obrazovanje. U gotovo svim nalazima uočavamo preporuke koje odražavaju propuste obrazovnih ustanova: najčešće izostaju kvalitetne procjene inicijalnog stanja učenika te kvalitetne procjene kapaciteta djeteta.

Pogrešna procjena kod određivanja oblika školovanja može onemogućiti dijete u postizanju najviših mogućih znanja i kompetencija, stoga bi bilo važno uspostaviti i mehanizme za evaluaciju učinkovitosti određene prilagodbe. Na to upućuje slučaj djeteta s cerebralnom paralizom, koji je sada učenik VIII. razreda, a od početka školovanja ima nastavu u kući uz prilagođeni program. Roditelji su se do sada oslanjali na savjete stručne službe škole, na čiju sugestiju su se svake godine suglasili s organiziranjem nastave u kući. Cijelo školovanje ocijenjeno je s odličnim uspjehom, ali učenik danas u VIII. razredu ne zna ni čitati ni pisati. Od prošle godine roditelji privatno plaćaju terapeuta, uz čiju je podršku dijete usvojilo osnovnu pismenost, a napreduje i na drugim područjima znanja, što je roditeljima pokazatelj da je njegovo obrazovanje bilo nestimulativno, a nastava u kući i neprimjerena. Posebno zabrinjava činjenica da je učenik 8 godina proveo u kući uz roditelje, umjesto da je uz asistenta i druge potrebne prilagodbe bio dio školskog okruženja. Na temelju razgovora s roditeljima ostaje sumnja da su odluke stručne službe pa i povjerenstva o određivanju oblika školovanja bile obojene predrasudom o sposobnostima i potrebama djeteta s cerebralnom paralizom, a rad stručne službe odražava nezainteresiranost za unaprjeđenje kvalitete edukacije i stvaranje primjerenog i podržavajućeg okruženja za učenika s teškoćama u razvoju. Zabrinjava činjenica da stručna služba škole, ali i nadležno Ministarstvo, nikada nisu preispitali odluku o školovanju učenika u kući, iako je prema zakonskoj odredbi jasno da ovaj oblik školovanja treba biti privremenog karaktera. Prvenstveni je interes i pravo djeteta na boravak u školskoj sredini i njegova interakcija s vršnjacima.

Ne možemo dovoljno naglasiti kako djelotvorno inkluzivno obrazovanje pretpostavlja edukaciju nastavnika, stručne službe i svih onih koji o djetetovom obrazovanju odlučuju, a traženje stručne podrške trebao bi biti standardni postupak u svakoj obrazovnoj instituciji u koju se uključuje učenik s teškoćama u razvoju. **Smatramo da je podizanje kvalitete rada stručnjaka i edukacija nastavnika zadatak koji treba obavljati planski i sustavno, što znači da svi nastavnici trebaju biti obuhvaćeni obveznim edukacijama na temu invaliditeta i ljudskih prava.**

Isto tako, u velikom broju provedenih stručno-pedagoških nadzora naglašava se i preporučuje uspostaviti suradnju i dobiti povjerenje roditelja, s obzirom na to da suradnja s roditeljima učenika s teškoćama utječe na razmjenu informacija, razumijevanje specifičnih potreba i uspjeh djeteta. S

druge strane, potrebno je u toj suradnji definirati kompetencije svih sudionika u planiranju podrške učeniku.

Zaprimili smo nekoliko pritužbi zbog vršnjačkog nasilja i neprimjerenog odnosa prema učeniku s teškoćama u razvoju, nemara škole za specifične potrebe učenika kao i predrasuda zbog kojih je dijete izloženo vršnjačkom nasilju.

15.3. SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE

Srednjoškolskom obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju treba posvetiti izrazitu pažnju, s obzirom na njegov značaj u ostvarivanju potencijala za daljnje školovanje ili zapošljavanje. Ovaj sustav obrazovanja obilježavaju znatno veće teškoće u ostvarivanju principa razumne prilagodbe te podržavanju individualnih potreba učenika s teškoćama u razvoju.

Prema podacima Ministarstva znanosti i obrazovanja, u sustavu srednjoškolskog obrazovanja u sustavu inkluzivnog obrazovanja nalazilo se 6 245 učenika s teškoćama u razvoju. U strukovnim školama u programima za pomoćna zanimanja nalazilo se 1 265 učenika.

Međutim, među ovim brojkama nema učenika koji se još uvijek školuju u centrima za odgoj i obrazovanje u ustanovama u sustavu socijalne skrbi, što je oblik segregacije učenika s teškoćama u razvoju, oblik školovanja koji u sljedećem razdoblju trebamo napustiti.

Odbor navodi da za puno ostvarenje čl. 24. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom države su obvezne:

„...osigurati da osobe s invaliditetom imaju pristup općem tercijarnom obrazovanju, strukovnom usavršavanju, obrazovanju odraslih i cjeloživotnom učenju bez diskriminacije i na ravnopravnoj osnovi s ostalima. Prepreke u vidu stavova, kao i fizičke, jezične, komunikacijske, financijske, pravne i ostale prepreke obrazovanju na ovoj razini trebaju biti identificirane i otklonjene u cilju osiguranja jednakog pristupa. Potrebno je provesti razumnu prilagodbu kako bi se osiguralo da se osobe s invaliditetom ne moraju suočavati s diskriminacijom...“¹⁵

Prijelaz iz osnovnoškolskog u srednjoškolsko obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju treba biti podržan sustavnim aktivnostima usmjerenim na pravovremeno upoznavanje potreba učenika i njegovih specifičnosti.

Ulazak u srednjoškolsko obrazovanje za učenike s teškoćama u razvoju najčešće se ostvaruje putem procjene odgovarajućeg programa u **postupku profesionalnog orijentiranja**. Na ove postupke i način procjene zaprimili smo više pritužbi. Glavna pritužba odnosi se na činjenicu da se u takvim procjenama i testiranjima ne osigurava odgovarajuća prilagodba za učenike s teškoćama u razvoju, zbog čega učenici sa specifičnim teškoćama mogu biti krivo procijenjeni i neodgovarajuće usmjereni u daljnje školovanje. Ovakav način procjene koji se temelji na deficitu potpuno je neprihvatljiv te je na tom području potrebno raditi na sustavnim promjenama.

Isto tako, u praksi izostaje bilo kakva komunikacija između osnovne i srednje škole, pa čak ni kada učenik pokazuje neuspjeh i kada je potrebna intenzivnija podrška. O tome govori majka učenice II. razreda gimnazije:

Primjer iz prakse Ureda: *„U osnovnoj je školi situacija, iako teška, bila nekako izdržljiva... kćer je na mail dobivala i prezentacije, planove ploče, radne listiće, dogovaralo se koji će dio dijete odgovarati i kada sa svakim pojedinim nastavnikom pod budnim okom pedagoginje, ravnatelj je bio više no susretljiv, svi su radili isključivo na dobiti djeteta... Sada kad je krenula u srednju situacija nije blistava. Strahovito puno izostaje, gradiva je više, ako i dođe na nastavu iznimno joj je teško savladavati novo gradivo i zaostatke. Predloženo mi je i da pauzira godinu, ali ni tu ne vidim smisao. Za vrijeme izostanka s nastave ne dobiva materijale i zadatke za učenje, nije informirana koje se*

¹⁵ Odbor za prava osoba s invaliditetom, Opći komentar br. 4 (2016.) o pravu na uključivo obrazovanje, 2016.

gradivo obrađivalo, ne uzima se u obzir da ispitivanje neučenog treba biti dogovoreno u više manjih cjelina uz dogovorene termine... kao rješenje roditeljima se sve više sugerira ispisivanje iz škole, dopisna škola i sl., a to bi značilo i gubitak kontakta s vršnjacima te smanjene šanse za njezinu budućnost... Da se škola u većoj mjeri prilagođavala djevočinim teškoćama i potrebama, a djelatnici pokazali više razumijevanja, ona je kao i u osnovnoj školi mogla i sada biti uspješna učenica...“

Roditelj djeteta u jednoj strukovnoj školi također opisuje da njegovo dijete polazi strukovnu srednju školu u kojoj je u I. razredu imao asistenta, a u drugom ne, „...zbog, kako kažu u školi, financijskih problema. No, tu je problem što majstor na praksi ne želi posvetiti pažnju takvom djetetu da mu pomogne da nešto nauči, već mu kaže ostani kod kuće, nemam posla, a ja ću ti potpisati praksu... neki profesori ne žele čuti za problem koji on ima i žele ga rušiti da ponavlja razreda... da li je to po zakonu ili mu trebaju pomoći da on to svlada da dobije bilo kakvu pozitivnu ocjenu...“.

Primjer iz prakse Ureda: Roditelji jednog učenika s motoričkim teškoćama također navode da je učenik po prilagođenom programu uspješno završio osnovnu školu, a u istom programu srednje škole je neuspješan jer škola nije na odgovarajući način provodila prilagodbu i individualizaciju nastavnog procesa, neki nastavnici uopće nisu respektirali potrebu prilagodbi niti na bilo koji način primjenjivali individualizirani pristup. Cijele prethodne školske godine učenik nije imao niti minimum potrebne podrške koju je škola trebala osigurati kako bi podržala učenika s teškoćama u razvoju u stjecanju srednjoškolskog obrazovanja, pogotovo u djelu ocjenjivanja i vrjednovanja uspjeha. Zbog navedenih okolnosti učenik je na kraju školske godine imao 6 negativnih ocjena. Pokrenut je postupak promjene oblika školovanja te predložen nastavak obrazovanja u posebnoj ustanovi po istom programu (redovni program uz prilagodbu sadržaja i individualizirani pristup).

Od AZOO zatražili smo u ovom slučaju provođenje stručno-pedagoškog nadzora koji konačno nije proveden, budući da se u trenutku zahtjeva pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za provođenjem stručno-pedagoškog nadzora provodi žalbeni postupak na Drugostupanjskom stručnom povjerenstvu Ministarstva znanosti i obrazovanja. Zbog straha od posljedica nakon njihove pritužbe roditelji su se pravobraniteljici obratili prekasno. Glavni žalbeni navodi na taj način nisu mogli biti provjereni od strane Agencije, a odnose se na mišljenje roditelja da je neuspjeh učenika bio posljedica loše provedene prilagodbe, čemu u prilog govori i rješenje o obrazovanju u istom programu, ali u posebnoj ustanovi. Ako se tijekom nadzora utvrdi da su negativne ocjene posljedica neodgovarajuće prilagodbe, one od strane prosvjetne inspekcije mogu biti i poništene.

Prošle godine istraživali smo uvjete za podršku u srednjim školama i utvrdili da u 65 ispitanih škola nedostaje 55 stručnih suradnika – rehabilitatora. Smatramo da je nedostatan broj potrebnih stručnjaka u radu s učenicima s teškoćama u razvoju dokaz sustavne nebrige za specifične potrebe svih osjetljivih kategorija učenika, posebice učenika s teškoćama u razvoju. Prema podacima Agencije za odgoj i obrazovanje, provedeno je ukupno 57 nadzora koji su se odnosili na djecu s teškoćama u razvoju, od čega 48 u osnovnoj i samo 9 nadzora u srednjoj školi. S ciljem što kvalitetnije integracije učenika s teškoćama u razvoju u redoviti odgojno-obrazovni sustav, a radi osiguranja stručno-savjetodavne pomoći i potpore školama, organizirano je 106 stručnih skupova koji su se odnosili na integraciju učenika s teškoćama, od toga 21 na usavršavanje u srednjim školama. Iz ovih podataka je vidljivo da u sustavu srednjoškolskog obrazovanja treba uložiti daljnje napore za podizanje razine svijesti i edukaciju nastavnika.

Uključivo obrazovanje obilježavaju učinkoviti prijelazi s različitih razina programa na strukovno i tercijarno obrazovanje i, u konačnici, zapošljavanje. Posebno je to važno za učenike s teškoćama u razvoju, koji imaju individualni tempo usvajanja znanja i vještina. Posebno je važno ukloniti administrativne prepreke za ostvarenje ovog cilja. To se nije dogodilo u slučaju učenika kojemu je zbog administrativne zapreke onemogućen nastavak školovanja u višoj kvalifikaciji. Učenik je uspješno završio osposobljavanje za pomoćno zanimanje te je nakon završetka školovanja namjeravao nastaviti obrazovanje u istoj struci, ali višoj kvalifikaciji u drugom obrazovnom centru. Nakon primitka zahtjeva učenika za nastavak obrazovanja unutar zakonskog roka, utvrđeno je da

postoji mogućnost za nastavak obrazovanja ovog učenika zbog činjenice da je zanimanje krojač deficitarno, da učenik ispunjava sve zakonom predviđene uvjete za nastavak školovanja te ima veliku motivaciju za stjecanje više stručne spreme, te da se nastavak obrazovanja može organizirati kroz dvije školske godine, bez ikakvih dodatnih zahtjeva prema sustavu obrazovanja (dodatno zapošljavanje djelatnika, dodatna financijska sredstva i sl.). Centar zaključno navodi da bi u slučaju pozitivnog stava Ministarstva odmah mogli uključiti učenika zbog postojanja svih potrebnih uvjeta u okviru Centra te visoke motivacije učenika.

Međutim, nakon traženja suglasnosti za upis učenika, zaprimljen je negativni odgovor Ministarstva znanosti i obrazovanja, jer Centar „nije do 15. lipnja 2017. godine objavio na svojim mrežnim stranicama programe obrazovanja za stjecanje više razine kvalifikacije“.

Zakon o odgoju i obrazovanju u čl. 24. definira da učenik koji je stekao nižu razinu srednjeg obrazovanja, kao i učenik koji je završio obrazovni program u trajanju od tri godine, ima pravo, u skladu s potrebama tržišta rada, steći višu razinu kvalifikacije nastavljanjem obrazovanja ili polaganjem ispita, te da uvjete i načine nastavka obrazovanja za višu razinu kvalifikacije propisuje ministar pravilnikom.

Pravilnikom o uvjetima i načinima nastavka obrazovanja za višu razinu kvalifikacije („Narodne novine“, br. 08/16), propisani su uvjeti za nastavak obrazovanja kao i način organizacije nastavka obrazovanja – propisano je da se obrazovanje radi stjecanja više razine kvalifikacije može nastaviti, u pravilu, unutar istog obrazovnog sektora u kojem je stečeno prethodno strukovno obrazovanje, ukoliko učenik ima prosjek ocjena najmanje 3,50 u prethodnom obrazovanju; učenik je dužan do 5. srpnja tekuće školske godine podnijeti Školi pisani zahtjev za nastavkom obrazovanja, a o zahtjevu Škola u kojoj učenik želi nastaviti obrazovanje odlučuje rješenjem. Nadalje je propisana i obveza Škole da do 15. lipnja na mrežnim stranicama škole objavi programe obrazovanja za stjecanje više razine kvalifikacije.

Učenik je zadovoljio sve zakonske uvjete na temelju kojih mu je trebalo biti omogućeno da nastavi obrazovanje, ali navedeni obrazovni centar nije do 15. lipnja oglosio na mrežnim stranicama program obrazovanja za stjecanje više razine kvalifikacije za zanimanje krojač, jer, kako navodi u očitovanju, unazad više godina nije za to zanimanje bilo interesa.

Stoga Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom ovu situaciju smatra propustom sustava obrazovanja u osiguravanju dostupnosti svih razina obrazovanja učenicima s teškoćama u razvoju. Svi zakonski elementi na strani djeteta u ovom slučaju su ispunjeni, osim činjenice da nije bilo objave programa na mrežnim stranicama centra. Međutim, takva stroga primjena isključivo jedne odredbe Pravilnika, neovisno o svim drugim odredbama i svim drugim politikama u području obrazovanja učenika s teškoćama u razvoju, neživotna je i u neskladu s proklamiranim značajem obrazovanja kao najviše vrednote društva.

15.4. OBRAZOVANJE U POSEBNIM USTANOVAMA

Odvojeno obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju izvan redovnog sustava obrazovanja prema Općem komentaru Odbora predstavlja segregaciju:

„Do segregacije dolazi kada se odgoj i obrazovanje učenika/studenata s invaliditetom odvija u odvojenom okruženju, a koje je osmišljeno ili se koristi kao odgovor na pojedinu vrstu invaliditeta ili raznih vrsti invaliditeta, odvojeno od učenika/studenata bez invaliditeta“ ...¹⁶

Obrazovni sustav treba imati isključivu odgovornost i ingerenciju u području obrazovanja svih učenika, pa i učenika s teškoćama u razvoju. Činjenica da dio nadležnosti nad obrazovanjem učenika s teškoćama u razvoju ostaje u sustavu socijalne skrbi dovodi do niza poteškoća. Problemi koje imaju

¹⁶ Odbor za prava osoba s invaliditetom, Opći komentar br. 4 (2016.) o pravu na uključivo obrazovanje, 2016.

učenici koji se školuju u ustanovama socijalne skrbi vidljivi su iz velikog broja pritužbi roditelja korisnika centara za odgoj i obrazovanje zbog neriješenog pitanja prijevoza učenika, problema zbog zamjena za bolovanje nastavnika i drugog osoblja te same kvalitete obrazovanja učenika s teškoćama u razvoju u sustavu socijalne skrbi. Što se tiče organizacije i naknade za prijevoz, i ranijih godina obraćali smo se osnivaču ustanove – ministarstvu nadležnom za socijalnu skrb, te sudjelovali svojim prijedlozima u javnim raspravama o Zakonu o socijalnoj skrbi.

Sadašnja zakonska rješenja stavljaju u neravnopravan položaj učenike s teškoćama u razvoju koji se školuju po redovnom odnosno prilagođenom programu unutar ustanova socijalne skrbi, u odnosu na učenike koji se obrazuju u ustanovama obrazovanja u nadležnosti Ministarstva znanosti i obrazovanja, odnosno onima u redovnim srednjim školama kojima je osnivač RH ili jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave.

Naime, propisi iz područja obrazovanja propisuju modalitete za ostvarivanje prava na troškove prijevoza učenika s teškoćama u razvoju, pa tako Zakon o odgoju i obrazovanju u čl. 69. st. 4. navodi da „**za učenike s teškoćama ... osigurava se prijevoz bez obzira na udaljenost i prijevoz pratitelja kada je zbog vrste i stupnja teškoća pratitelj potreban, a sukladno rješenju o primjerenom obliku školovanja**“. Odluka o kriterijima za financiranje povećanih troškova prijevoza i posebnih nastavnih sredstava i pomagala za školovanje učenika s teškoćama u razvoju u srednjoškolskim programima definiraju vrstu prijevoza, te visinu naknade za individualni prijevoz roditelja (10 posto cijene goriva po prijednom kilometru).

Međutim, Zakonom o socijalnoj skrbi člankom 53. regulirana je naknada za troškove prijevoza djeci s teškoćama u razvoju ukoliko ovo pravo ne ostvaruju na drugi način, pod uvjetom da: srednjoškolsko obrazovanje pohađa po posebnom programu; školuje se izvan mjesta svoga prebivališta; ostvaruje naknadu po najnižoj cijeni za redovita prijevozna sredstva javnoga prometa, a ako koristi osobno vozilo, u visini cijene vozne karte javnoga prijevoznoga sredstva.

Ako učenik s teškoćama u razvoju pohađa nastavu u mjestu prebivališta, prijevoz osigurava jedinica lokalne samouprave, odnosno Grad Zagreb. Učenici koji zbog motoričkih teškoća ne mogu koristiti javni gradski prijevoz te ih u školu i nazad voze roditelji, imaju pravo na naknadu troškova prijevoza po najnižoj cijeni javnoga prijevoza. Stoga roditelji s područja npr. Velike Gorice dobivaju naknadu u visini karte javnog prijevoza, što znači da tom naknadom ne podmiruju niti minimum njihovih realnih troškova individualnog prijevoza.

Zakonskom regulativom stavljeni su u nejednaki položaj učenici s teškoćama u razvoju koji se školuju u ustanovama u sustavu socijalne skrbi zbog višestruko ograničavajućih uvjeta za naknadu prijevoza definiranih Zakonom o socijalnoj skrbi (ukoliko se školuju izvan mjesta prebivališta, po posebnom programu, u visini najniže cijene sredstava javnoga prometa).

Međutim, odredba Odluke o kriterijima za financiranje povećanih troškova prijevoza odnosi se samo na učenike u ustanovama odgoja i obrazovanja koje su u nadležnosti Ministarstva znanosti i obrazovanja. Stoga su moguće paradoksalne situacije da učenik koji je započeo školovanje npr. u programu ekonomista u jednoj od ekonomskih srednjih škola u Gradu Zagrebu, prelaskom u Centar Dubrava ne dobiva više istu naknadu troškova prijevoza niti mu je na isti način osiguran prijevoz. Čak se i prava učenika na prijevoz razlikuju i ovisno o tome u kojem se programu školuju (redovni – posebni).

Budući da podržavamo obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju kao njihovo temeljno pravo, nužno je sudjelovanje države u troškovima prijevoza kao jedna od potpora obrazovanju izjednačavanju položaja ovih učenika s učenicima bez teškoća. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi definira pravo učenika s teškoćama u razvoju na organizirani prijevoz ili troškove prijevoza (pa i pratnje) za učenike s teškoćama u razvoju koji se školuju u ustanovama odgoja i obrazovanja. Sukladno navedenom, sustav socijalne skrbi treba osigurati svakom učeniku s teškoćama u razvoju istu razinu prava kao u sustavu obrazovanja, tj. pravo na prijevoz ili pravičnu

naknadu troškova prijevoza, ukoliko mu prijevoz ili naknada za troškove prijevoza nije osigurana po drugoj osnovi.

Smatramo da ograničavanje u ostvarivanju prava na prijevoz jedne kategorije učenika s teškoćama u razvoju na opisani način te naglašavanje posebnog programa kao uvjeta za ostvarivanje ovog prava ili razlikovanje prema osnivaču obrazovne institucije ne naglašava u dovoljnoj mjeri princip dostupnosti obrazovanja svim učenicima s teškoćama u razvoju u RH na jednaki način.

S obzirom na navedeno, preporučili smo da Ministarstvo nadležno za obrazovanje kao i Ministarstvo nadležno za socijalnu skrb usklade svoja zakonodavstva kojima se uređuje pitanje prijevoza učenika s teškoćama u razvoju. Zakonom o odgoju i obrazovanju regulirana su prava i status svih učenika, a pravo na prijevoz za učenike s teškoćama u razvoju osigurava se bez obzira na udaljenost i pratitelja kada je potrebno. Taj princip nužno je podržavati u svim sustavima u okviru kojih se školuju djeca s teškoćama u razvoju na jednaki način.

Osobe s invaliditetom ne mogu učinkovito uživati u svojem pravu na uključivo obrazovanje bez pristupačnog arhitektonskog rješenja, a to uključuje škole i sve ostale obrazovne prostore, i bez pristupačnog javnog prijevoza, usluga, informacijskih i komunikacijskih tehnologija.

Problem zamjene nastavnika prije isteka 42 dana bolovanja u više navrata ovaj je Ured raspravljao s nadležnim Ministarstvom, no on još uvijek nije riješen. Iako smo na ovaj problem ukazivali još prije dvije godine, vidljivo je da se i dalje zamjene za odsutne nastavnike u ustanovama socijalne skrbi angažiraju tek nakon isteka 42 dana.

Centar za odgoj i obrazovanje Dubrava

U pritužbama roditelja učenika Centra za odgoj i obrazovanje Dubrava navodi se da ove školske godine veći dio prvog polugodišta nije bilo nastavnika kemije, geografije i engleskog, zbog čega učenici nisu bili u mogućnosti naučiti navedene predmete, a onda niti postići zadovoljavajući uspjeh. U najtežoj situaciji nalaze se učenici IV. razreda koji se trebaju pripremati za polaganje državne mature. Sastanak koji je na ovu temu bio organiziran u Ministarstvu s roditeljima i djelatnicima COO Dubrava potvrdio je problem, ali na sastanku nije ponuđeno rješenje. Nerješavanje problema zamjena za bolovanje nastavnika u ustanovama socijalne skrbi koje provode djelatnost obrazovanja obrazlažu se Vladinom uredbom o zabrani zapošljavanja.

Međutim, niti restrikcije u politici zapošljavanja, niti zakonska rješenja (kada govorimo o prijevozu učenika s teškoćama u razvoju) ne smiju stavljati u nepovoljniji položaj učenike koji se školuju u sustavu socijalne skrbi u odnosu na učenike koji se školuju u redovnom sustavu obrazovanja. Centar za odgoj i obrazovanje Dubrava obraćao se Ministarstvu, svojem osnivaču, vezano uz problem prijevoza, a obraćao se i vezano za problem zamjena za bolovanje nastavnika. U izvješću Centra Dubrava navodi se da su od traženja suglasnosti za izvanredno zapošljavanje djelatnika na zamjenu – odustali, jer u pravilu traženu suglasnost nikada nisu dobili po žurnom postupku, odnosno prije nego se vrati djelatnik. Za to vrijeme djeca nemaju nastavu, upitna je kvaliteta nastave, a i sigurnost učenika.

Zbog kontinuiteta i učestalosti različitih pritužbi kojima se ukazuje na sustavne probleme ove ustanove, za koje je svakako odgovoran njezin osnivač, preporučili smo da Ministarstvo posveti pozornost stanju u ovom Centru te poduzme aktivnosti za stvaranje primjerenih uvjeta za učenje i boravak učenika s teškoćama u razvoju.

Što se tiče konkretne pritužbe zbog neodržavanja nastave radi izostanka više nastavnika, smatramo da je time učenicima Centra Dubrava povrijeđeno pravo na kvalitetno obrazovanje, zbog čega je zatražen nadzor prosvjetne inspekcije koja je utvrdila da COO Dubrava nije mogao zaposliti nastavnike pojedinih nastavnih predmeta bez prethodne suglasnosti Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku koje je svoje suglasnosti dostavljalo tek nakon požurnica i s više mjeseci zakašnjenja. Posljedično, utvrđeno je značajno odstupanje u realizaciji nastavnih sati pojedinih predmeta, odnosno nedvojbeno je utvrđeno da nastavni plan i program rada za školsku

godinu 2017./18. nije realiziran iz 11 nastavnih predmeta, s obzirom na to da nije osigurano zapošljavanje nastavnika ekonomske grupe predmeta, pravne grupe predmeta, grafičke struke, geografije i engleskog jezika.

Centru za odgoj i obrazovanje Dubrava rješenjem inspekcije naloženo je ispunjenje nastavnog plana, međutim, nedvojbeno je odgovornost Ministarstva nadležnog za socijalnu skrb za propust u osiguravanju uvjeta za primjereno obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju.

Centar za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“

Roditelji djece uključene u odgojno obrazovne i rehabilitacijske programe Centra „Vinko Bek“ prituživali su se pravobraniteljici i tijekom 2017. godine iskazujući nezadovoljstvo dinamikom i sporošću u iznalaženju primjerenih prostornih uvjeta i osiguravanju odgovarajuće kadrovske i organizacijske podrške njihovoj djeci. Prostore u potkrovlju Kušlanove 59a, gdje su se provodili poludnevni rehabilitacijski programi nakon preseljenja iz objekta u Nazorovoj 53, smatraju posve neprimjerenima za provedbu odgovarajućih rehabilitacijskih programa, jednako kao i skućene prostore u Filipovićevoj 22d. Uz ostalo, prituživali su se i na izostanak podrške u vidu asistenata u nastavi polaznicima programa odgoja i obrazovanja te na probleme s prijevozom zbog zastarjelosti prilagođenih kombi vozila. Naglašavaju da njihova djeca zbog složenosti stanja uvjetovanih višestrukim oštećenjima burno reagiraju na svaku promjenu na koju se teže adaptiraju.

U 2017. godini održano je više sastanaka u Uredu pravobraniteljice te u Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku u cilju postizanja dogovora oko optimalnih rješenja, na kojima su uz roditelje, pravobraniteljicu, predstavnike Saveza slijepih, Udruge slijepih Zagreba i drugih organizacija civilnog društva sudjelovali najviši predstavnici nadležnog ministarstva, te predstavnici Ministarstva znanosti i obrazovanja, Agencije za odgoj i obrazovanje i drugi. Premda su pregovori ključnih dionika tijekom 2017. godine rezultirali stanovitim poboljšanjima te su korisnici poludnevnog boravka i psihosocijalne podrške s višestrukim oštećenjima preseljeni u adaptirani prostor Centra u prizemlje, roditelji su i dalje na sastancima isticali da je postojeći kapacitet prihvatljiv jedino kao privremeno rješenje. Ujedno su roditelji i predstavnici udruga istaknuli prigovor na Projektni zadatak za izradu projektne dokumentacije za izgradnju i adaptaciju poslovnog prostora u svrhu ostvarivanja djelatnosti Centra „Vinko Bek“ dostavljenu u studenom 2017. godine, istaknuvši da Projektni zadatak uopće ne predviđa programe za odrasle korisnike.

Posljednji sastanak predstavnika Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku s roditeljima, predstavnicima Hrvatskog saveza slijepih, Udruge slijepih Zagreb, Centra „Vinko Bek“ i Građanske inicijative održan je za vrijeme pisanja ovog izvješća, 14. veljače 2018., te je zaključeno da će MDOMSP provesti sljedeće postupke:

Projektni zadatak za Centar „Vinko Bek“ nadopunit će se na takav način da se predvidi prostor za pružanje usluga odraslim osobama s višestrukim oštećenjima. Do 29. veljače 2018. izradit će se strategija razvoja Centra „Vinko Bek“ s hodogramom aktivnosti za duže vremensko razdoblje. Ostvarit će se suradnja i organizirati sastanak s Ministarstvom znanosti i obrazovanja o odvajanju obrazovanja od socijalnih usluga u Centru do 28. veljače 2018. godine.

Smatramo da odgoj i obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju treba biti dio jedinstvenog obrazovnog sustava i pod ingerencijom ministarstva nadležnog za obrazovanje.

Za obrazovanje osoba s invaliditetom na svim razinama, kao i za obrazovanje ostalih osoba, mora biti nadležno ministarstvo obrazovanja. U mnogim zemljama obrazovanje osoba s invaliditetom trenutno je marginalizirano u sklopu ministarstva socijalne skrbi ili zdravstva, što je između ostalog dovelo do njihove isključenosti iz redovnog zakonodavstva, politike, planiranja i izdvajanja resursa za obrazovanje, niže razine ulaganja po glavi stanovnika u obrazovanje osoba s invaliditetom, nepostojanja viših i koherentnih struktura za pružanje podrške uključivom obrazovanju, nedostatka prikupljanja integriranih podataka o upisima, ostanku u sustavu školstva i uspjehu te propusta da se razvija edukacija učitelja/nastavnika o uključivom obrazovanju. Države potpisnice moraju hitno

poduzeti mjere da se obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju stavi pod ingerenciju ministarstva obrazovanja.¹⁷

Pitanja za donosioce odluka:

Koje će se mjere poduzeti za osiguranje dostupnosti predškolskog odgoja za svu djecu s teškoćama u razvoju te ravnopravnosti u pristupu djeci s teškoćama u razvoju u predškolskom odgoju neovisno o financijskoj snazi osnivača, sredini u kojoj živi ili senzibiliziranosti zaposlenika vrtića ili čelnika osnivača?

Kada će se donijeti podzakonski akt za pomoćnike u ustanovama predškolskog odgoja?

Kada će biti donesen Pravilnik o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima?

Na koji će se način osigurati sustavna i obvezna edukacija nastavnog osoblja na svim razinama odgoja i obrazovanja za rad s djecom i učenicima s teškoćama u razvoju?

Kada će se osigurati pristupačnost svih obrazovnih institucija te odgovarajuća oprema, prijevoz, komunikacijska i druga asistivna tehnologija prema principima univerzalnog dizajna?

15.5. ASISTIVNE TEHNOLOGIJE U PODRUČJU OBRAZOVANJA

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u čl. 2 Definicije navodi kako:

Komunikacija uključuje jezike, prikazivanje teksta, Brailleovo pismo, taktilnu komunikaciju, uvećani tisak, dostupne multimedijalne sadržaje, kao i pisani oblik istih, zvučne zapise, obični jezik, osobne čitače i augmentativne i alternativne oblike, sredstva i formate komunikacije, uključujući dostupnu informacijsku i komunikacijsku tehnologiju...

Diskriminacija na osnovi invaliditeta označava svako razlikovanje, isključivanje ili ograničavanje na osnovi invaliditeta koje ima svrhu ili učinak sprečavanja ili poništavanja priznavanja, uživanja ili korištenja svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na političkom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, društvenom i svakom drugom području, na ravnopravnoj osnovi s drugima. Ona uključuje sve oblike diskriminacije, uključujući i **uskraćivanje razumne prilagodbe**,

Razumna prilagodba znači potrebnu i prikladnu preinaku i podešavanja, koja ne predstavljaju nesrazmjerno ili neprimjereno opterećenje, da bi se takvo što u pojedinačnom slučaju, tamo gdje je to potrebno kako bi se osobama s invaliditetom osiguralo uživanje ili korištenje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na ravnopravnoj osnovi s drugima,

Univerzalni dizajn označava oblikovanje proizvoda, okruženja, programa i usluga na način da ih mogu koristiti svi ljudi u najvećoj mogućoj mjeri, bez potrebe prilagođavanja ili posebnog oblikovanja.

Univerzalni dizajn neće isključivati pomoćne naprave za određene skupine osoba s invaliditetom u onim slučajevima kada je to potrebno.

U Općim obvezama čl. 4 Konvencija navodi kako je RH, kao država stranka, obvezna:

...(g) poduzeti ili promicati istraživanje i razvoj, te promicati dostupnost i uporabu novih tehnologija, uključujući informatičke i komunikacijske tehnologije, pomagala za kretanje, uređaja i pomoćnih tehnologija, prihvatljivih osobama s invaliditetom, dajući prednost tehnologijama koje su po cijenama dostupne,

(h) pružiti osobama s invaliditetom dostupne informacije o pomagalima za kretanje, te uređajima i pomoćnim tehnologijama, uključujući nove tehnologije, kao i o drugim oblicima pomoći, uslugama potpore i pogodnostima...

U čl. 24 Obrazovanje Konvencija navodi kako je RH obvezna osigurati:

... (c) **razumnu prilagodbu prema individualnim potrebama** ...

Osim navedenog, Konvencija navodi i sljedeće:

U čl. 9. kada govori o pristupačnosti,... države stranke ove Konvencije poduzet će odgovarajuće mjere osiguravanja pristupačnosti osobama s invaliditetom, izgradnjom okruženja, prijevozom,

¹⁷Odbor za prava osoba s invaliditetom, Opći komentar br. 4 (2016.) o pravu na uključivo obrazovanje, 2016.

informacijama i komunikacijama, uključujući informacijske i komunikacijske tehnologije i sustave,... (g) promicanja pristupačnosti novih informacijskih i komunikacijskih tehnologija i sustava, uključujući internet, (h) promicanja oblikovanja, razvoja, proizvodnje i distribucije dostupnih informacijskih i komunikacijskih tehnologija i sustava u ranoj fazi, tako da te tehnologije i sustavi postanu pristupačni uz minimalne troškove.

Čl. 20. Osobna pokretljivost,... države stranke ove Konvencije poduzeti će djelotvorne mjere za... (b) olakšavanje dostupnosti osoba s invaliditetom kvalitetnim pomagalima za kretanje, napravama, potpornim tehnologijama, te svim oblicima osobne asistencije i posrednicima, uključujući i to da su svi ovi oblici pomoći pristupačnih cijena,... (d) poticanje poduzeća koja proizvode pomagala za kretanje, naprave i potporne tehnologije, da uzmu u obzir sve aspekte pokretljivosti osoba s invaliditetom.

Čl. 21. Sloboda izražavanja i mišljenja, te pristup informacijama navodi kako će države stranke poduzeti sve odgovarajuće mjere kako bi osobama s invaliditetom osigurale ravnopravno ostvarenje prava na slobodu izražavanja i mišljenja, uključujući i slobodu traženja, primanja i prenošenja informacija i ideja na ravnopravnoj osnovi s drugima, te prava na sve dostupne načine komuniciranja, prema vlastitu izboru, kao što je to navedeno u članku 2. ove Konvencije, uključujući i sljedeće: (a) pružanje informacija namijenjenih općoj javnosti, pravodobno i bez dodatnog troška, osobama s invaliditetom, na njima dostupnim formatima, koristeći pritom tehnologije prikladne za različite oblike invaliditeta,...

Čl. 26 Osposobljavanje i rehabilitacija navodi...države stranke će promicati dostupnost, poznavanje i upotrebu pomoćnih naprava i tehnologija oblikovanih za osobe s invaliditetom, a koje su vezane uz osposobljavanje i rehabilitaciju.

Odbor za prava osoba s invaliditetom je 2015. godine uputio RH zaključna zapažanja i preporuke vezano uz Inicijalno izvješće o primjeni Konvencije.

U Općim načelima i obvezama (čl. 1. - 4.) Odbor navodi:

1. Odbor ...primjećuje da po svemu sudeći postoji nedostatak razumijevanja značenja razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna u području obrazovanja, zdravstva, zapošljavanja, građenja...
2. Odbor...preporuča da koncept razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna bude reguliran izvan konteksta legislative o suzbijanju diskriminacije u područjima obrazovanja...

Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratio se roditelj učenice s teškoćama navodeći kako u centru za odgoj i obrazovanje kojeg učenica pohađa, prilikom nabave opreme koja bi trebala olakšati sudjelovanje u nastavnom procesu, nisu opremili adekvatnom opremom prema individualnim potrebama djeteta, te sukladno djetetovim funkcionalnim sposobnostima.

S obzirom da smo upoznati kako u RH još uvijek nisu na zadovoljavajućoj razini prepoznate i u korištenju u raznim područjima asistivne tehnologije koje uvelike olakšavaju život osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju, uputili smo **preporuku** te proveli anketno ispitivanje o korištenju pomoćnih tehnologija u centrima za odgoj i obrazovanje.

U preporuci smo istaknuli kako se „pod asistivnim tehnologijama podrazumijeva svaki proizvod, dio opreme ili sustav, bez obzira upotrebljava li se u izvornom ili prilagođenom obliku, a koji se koristi u svrhu povećanja, održavanja ili poboljšanja funkcionalnih mogućnosti osoba s invaliditetom. Asistivna tehnologija obuhvaća instrumente, aparate, sredstva i uređaje koje učenici sa smetnjama i teškoćama u razvoju koriste za obavljanje zadataka koji bi im u protivnom bili nesavladivi. Ti instrumenti mogu biti industrijski proizvodi ili alati iz domaće radinosti - od jednostavnih hvataljki za olovku, do skupocjene opreme kao što su računala.

Kako bi učenicima s teškoćama mogli osigurati obrazovanje i iskoristiti njihove preostale sposobnosti u svrhu izgradnje potencijala, kompetencija i vještina, nužno je da im sukladno njihovim individualnim potrebama osiguramo adekvatan oblik podrške.

Osim upućene preporuke, zatražili smo i sljedeće informacije: koliko je djece tijekom školske godine 2016./2017. koristilo neki od oblika modernih tehnologija; tko vas je uputio na korištenje određene računalne opreme, programa i dr. i tko u vašoj ustanovi procjenjuje potrebu za vrstom opreme,

proizvoda i uređaja; kako ste osigurali sredstva za nabavu iste; kako se provodi evaluacija primjene; imate li saznanja o nekim tehnologijama koje smatrate da bi vam bili korisne, ali nemate sredstava da ih nabavite; navedite sve što smatrate bitnim za ovo područje te vaše prijedloge za poboljšanjem korištenja, nabave i drugo.

U nastavku navodimo isječke iz odgovora svakog od centara:

„COO Juraj Bonači, Split

„...Jedan od strateških ciljeva koji je uglavljen u Godišnji plan i program za 2017. godinu našeg Centra je da usluge koje pružamo korisnicima moraju biti kvalitete i sveobuhvatne što postizemo kontinuiranim ulaganjem u edukaciju stručnog osoblja i korištenje asistivne tehnologije u radu s korisnicima/djecom. Među prvim suradnjama na polju asistivnih tehnologija je suradnja s Tehnološkim fakultetom u Rijeci odnosno s prof. dr. se. Miroslavom Vrankićem koji je u lipnju 2016.god. održao edukaciju pod nazivom: Primjereni pristup i intervencija za kvalitetnu podršku djeci i odraslima s autizmom. Cilj edukacije, kao i konferencije koja je slijedila je omogućavanje komunikacije osobama s invaliditetom pomoću inteligentnih računalnih sustava i asistivnih tehnologija. Također, naš Centar je kao partner Konferencije o asistivnoj tehnologiji i potpomognutoj komunikaciji sa stručnim radnicima sudjelovao na ATAAC konferenciji o asistivnoj tehnologiji na kojoj su gostovali 16 predavača iz 9 zemalja. U srpnju 2016 godine u našem Centru je održano Županijsko stručno vijeće edukacijsko-rehabilitacijskog profila u posebnim ustanovama SD županije na kojem je jedna od tema bila : „Primjena interaktivnih ploča u nastavi“. Učitelji su se upoznali s korištenjem interaktivne ploče te kako mogu unaprijediti rad i učiniti proces učenja našim učenicima što zanimljivijim. Uspostavljena je suradnja i partnerstvo s Edukacijsko-rehabilitacijskim fakultetom odnosno doc.dr.sc. Liljanom Pintarić Mlinar s Odsjeka za inkluzivnu edukaciju i rehabilitaciju, a suradnja se ostvaruje kroz edukacije, predavanja i druge oblike suradnje (istraživanja). Tako se u našem Centru kao domaćinu, od ožujka do srpnja 2017. godine održavaju edukacije na teme koju su definirane u Programu, o čemu više možete pročitati na našoj web stranici - <http://centar-iuraj-bonaci.hr/categorv/edukacija/>. Na jednoj od edukacija pod nazivom: Pregled postojećih ICT rješenja i asistivnih tehnologija koju su održali prof. Car i prof. Vuković s Fakulteta elektrotehnike i računarstva iz Zagreba stručni radnici, logopedi, našeg Centra dobili su na korištenje 3 tableta s prilagođenim aplikacijama za potpomognutu komunikaciju. U našoj ustanovi tableti su korišteni kod manjeg broja djece (25) nego što se očekivalo zbog specifičnih poteškoća djece koji im onemogućavaju usmjeravanje pažnje na sadržaj i korištenje aplikacija. Obzirom da su tableti dobiveni na korištenje od travnja 2017. godine naši stručni radnici još uvijek ispituju mogućnosti prilagođavanja aplikacija za korisnike naših usluga. Ona djeca kod kojih je tablet uveden kao sredstvo komunikacije su jako dobro reagirala, izvršavali su zadatke koje su aplikacije nudile te su tražili još zadataka sa sličnim sadržajima. Bitno za ovo područje je da stručni radnici i roditelji koji su uključeni u svakodnevni život djece s poteškoćama budu educirani kako koristiti opremu te daje koriste u svakodnevnom životu u svrhu ispunjavanja punog potencijala modernih tehnologija. Prijedlozi za poboljšanje korištenja idu u smjeru prilagođavanja postojećih i kreiranje novih aplikacija za tablete, nabavu postojećih tehnoloških rješenja kao što je komunikator koji se pokazao kao jako koristan u radu s korisnicima. Dostupnost takvih modernih tehnologija većem broju korisnika može se postići na način da se oprema bude cjenovno prilagođena i samim time prihvatljivija većem broju ustanova što bi se moglo postići preko Središnjeg državnog ureda za središnju javnu nabavu...“

COO Goljak, Zagreb

„...Djelatnost našeg Centra je odgoj, obrazovanje i rehabilitacija djece i mladeži s motoričkim poremećajima i kroničnim bolestima kroz sljedeće programe: predškolski odgoj i naobrazba redoviti prilagođeni program uz individualizirane postupke posebni program uz individualizirane postupke program za stjecanje kompetencija svakodnevnog življenja i rada uz individualizirane postupke. Tijekom školske godine 2016./2017. većina učenika (104) u našem Centru svakodnevno je koristila neki od oblika asistivne tehnologije. Neki od njih su: Ortoze, proteze; Pomoćni proizvodi za osobnu njegu (podebljanje za držanje četkice za zube); Asistivna tehnologija za osobnu mobilnost (hodalice); Asistivni proizvodi za kućanstvo (podebljani držač za pribor za jelo, protuklizna podloga za tanjur); Pomagala za komunikaciju i informiranje (Bordmeker softver za izradu simbola, jednostavne sklopke

s opcijom snimanja glasovne poruke, komunikatori (Super Talker, Go Talk Express 32, Go Talk Overlay softver, Talk Track, PCEye Mini, softver Communicator 5); Clevy tipkovnice, prilagođene tipkovnice, prilagođeni miševi joystick, Track ball miš, usni miš). Ovom prilikom bi istaknuli tehnologiju koja je korištena u svrhu ostvarenja funkcionalne komunikacije, aktivnije sudjelovanje u dobno primjerenim aktivnostima i odgojno obrazovnim sadržajima. Procjenu najadekvatnijeg asistivnog pomagala u našem Centru radi stručni tim koji se sastoji od edukacijsko-rehabilitacijskog stručnjaka, logopeda i tiflopedagoga. Informacije o određenim računalnim tehnologijama i dostupnost istih omogućila nam je tvrtka e-glas. Sredstva za nabavu opreme osigurali smo donacijama „RTL pomaže djeci“ i City Centra One. Povratne informacije o adekvatnosti /integriranosti asistivnog pomagala vidimo kroz napredovanje u odgojno-obrazovnom sustavu. Obzirom na kompleksnost dijagnoza nužna nam je dodatna oprema kao što su tableti, softveri za komunikaciju i trening vizualne percepcije koji se mogu pronaći na stranicama e-glasa. Sukladno tome kroz nadolazeće razdoblje (lipanj, srpanj) upućujemo MZO-u prijedlog za provođenje eksperimentalnog programa alternativne i augmentativne komunikacije u suradnji s e-glasom. Nadamo se pozitivnom ishodu i pružanju ovakve vrste potpore djeci s teškoćama na području cijele Hrvatske...”

COO Šubićevac, Šibenik

„...Centar za odgoj i obrazovanje „Šubićevac“ ustanova je socijalne skrbi koja provodi djelatnost odgoja i obrazovanja po posebnom programu u osnovnoj školi i srednjoj strukovnoj školi. Centar pruža vaninstitucijske usluge za ukupno 174 korisnika. Korištenje asistivne tehnologije provodimo zahvaljujući financijskim sredstvima resornog ministarstva, donacijama i osobnim uplatama. Edukacije, stručno osposobljavanje stručnih radnika, nabava i uvođenje novih tehnologija provodi se kroz programe Stručnog vijeća, Učiteljskog vijeća ili traženjem od ravnatelja da pronađe način za nabavu potrebnog.

Asistivna tehnologija u nastavi za učenike s intelektualnim i dodatnim teškoćama u razvoju u višim razredima osnovne škole i srednjoj strukovnoj školi, Centar za odgoj i obrazovanje „Šubićevac“

1. Asistivne tehnologije koje se koriste u Centru:

Prilagodba radnog mjesta: trapez školske klupe jednosjedi složene u polukrug s uklopljenim stolom za učitelja radi osiguravanja stalne pomoći učitelja. U učionici likovne kulture klupe jednosjedi s mogućnošću podizanja radne površine. Nastavni materijali (nastavni listići, powerpoint prezentacije, slike) teorijskih sadržaja nastavnih predmeta prilagođeni učenicima s intelektualnim teškoćama prema europskim standardima za izradu lako razumljivih informacija (<http://easy-to-read.eu/wp-content/uploads/2014/12/HR-Information-for-all.pdf>). Nastavna sredstva i pomagala: filmovi, glazba, prijenosna računala, cd plaveri, televizori, tableti, internet, mobilni telefoni (za snimanje govora), deblje olovke i bojice, cd-i, e-knjige (građa laka za čitanje), sintisajzer, glasovir, kalkulator, tablica množenja, zbrajanje i oduzimanje uz pomoć konkretnih, matematički štapići.

2. Navedene tehnologije dobra su podrška za rad s djecom s intelektualnim teškoćama, iako uvijek ima prostora za poboljšanja.

3. Asistivne tehnologije koje bi nam trebale, a nemamo ih: Svi nastavni predmeti koji imaju teorijske i praktične sadržaje: pametne ploče, po jedno prijenosno računalo i televizor za svakog učitelja/nastavnika...”

COO Vinko Bek, Zagreb

„...U 2016./2017. godini tiflotehničku obuku (obuku za upotrebu asistivne tehnologije) pohađalo je 38 učenika u Odjelu integracije.

Navedena obuka se odnosila na upotrebu:

Računala s čitačem ekrana i govornom jedinicom; Elektronske bilježnice; Govornog kalkulatora; Mobitela sa govornom jedinicom; Plectalk-a - snimača i reproduktora zvuka.

Učenici asistivnu tehnologiju koriste u nastavnom procesu u svrhu bolje integriranosti u razredni kolektiv te bolje interakcije profesora i slijepog/slabovidnog učenika: Nakon obuke na brajevom pisačem stroju i dobro savladane šestotočkaste brajice u pisanju i čitanju slijepi učenici prelaze na elektronsku bilježnicu gdje koriste osmotočkastu brajicu. Napisane sadržaje pohranjuju na USB stick te na taj način razmjenjuju pisane informacije sa profesorom.

Računalo sa čitačem ekrana i govornom jedinicom učenici koriste na nastavi kao i kod kuće. Preduvjet za upotrebu računala je dobro savladana vještina slijepog deseteroprstnog pisanja. Možemo reći da asistivnu tehnologiju učenici koriste u nastavnom procesu u školi kao i kod kuće. Asistivnu tehnologiju uz navedene korisnike Odjela integracije koriste i svi učenici uključeni u program obrazovanja (prosječno je u programe ustanove na godišnjoj razini uključeno do 45 korisnika). Korisnici koriste asistivne tehnologije u svrhu poboljšanja korištenja ostatka vida ili kod potpunog gubitka vida radi njegovog nadomjeska s ciljem što učinkovitijeg školovanja, osposobljavanja i svakodnevnog funkcioniranja.

Uz navedeno željeli bismo dodati kako se u Odjelu za izdavačku djelatnost na uvećanom tisku i brajici koristi i profesionalni tiskarski brajični pisač - Braillo 300. Nabavljen je prije nekoliko godina, a služi za izradu udžbenika, rehabilitacijskih i didaktičkih materijala i ostale literature potrebne za uspješno obrazovanje i rehabilitaciju slijepih osoba. Riječ je o vrlo vrijednom uređaju koji je neophodan za izradu navedenih materijala.

- U našoj ustanovi postoji stručni tim koji nakon izvršene dijagnostike procjenjuje koja asistivna tehnologija je prikladna za učenika i s kojom bi se trebao upoznati. Do različitih programa za slijepe i visokoslabovidne učenike kao i naprednije opreme dolazimo osluškajući tržište, te isprobavajući opremu i programe koji se nude i birajući onu za koju s našim dugim iskustvom mislimo daje najprimjerenija.

S obzirom da smo ustanova koja pruža specifične rehabilitacijske programe (vezano uz oštećenje vida) stručni radnici koji provode programe su upoznati i educirani o pomagalima (obrazovanje na fakultetu, suradnja s Hrvatskim savezom slijepih, udrugom Tiflotehna, udrugom UUOSSO, optikom Monokl, s kolegama s posla istog profila); procjenu potrebnih pomagala provode rehabilitatori - vježbač vida, tiflotehničar, peripatolog, rehabilitator svakodnevnih vještina.

Nabavku dijela opreme za provođenje programa osigurali smo sredstvima redovitog financiranja od strane nadležnog Ministarstva, a određeni dio opreme osiguran je sudjelovanjem u projektima te kroz donacije.

Sva djeca koja prođu program i usvoje vještine korištenja asistivnih tehnologija koriste ih tijekom školovanja i kod kuće, u svakodnevnom životu. Povratne informacije prikupljamo na terenu. Kada istražujemo određena programska rješenja, testiramo probne inačice koje su najčešće dostupne na mrežnim stranicama proizvođača. Korisnike (učenike) upućujemo kako nabaviti programska rješenja (čitače ekrana i govorne jedinice) te elektronske bilježnice u sustavu zdravstvenog osiguranja, na koja oni imaju pravo, budući da se ta tehnologija nalazi na popisu ortopedskih pomagala koja financira država.

Pri odabiru računala koja preporučujemo korisnicima, vodimo se načelom provjerenosti proizvođača te iskustvima drugih slijepih/slabovidnih korisnika. Do tih iskustava dolazimo najčešće mrežnim putem. Kada korisnicima (učenicima) preporučujemo mobilne telefone, činimo to tako da im predstavljamo vlastite (Iphone ili koji drugi), a oni kupuju onaj uređaj koji im je cjenovno najprihvatljiviji.

Pojedina pomagala koja se koriste za provođenje programa su unaprijeđena i osuvremenjena te bi ih bilo korisno imati u ustanovi, npr: brajev printer za svakodnevnu upotrebu, brajev stroj s mogućnošću povezivanja na računalo, brajev redak, elektroničko povećalo koje se spaja na računalo, elektronske bilježnice "Pronto", a trenutno nam je nužno obnoviti ili nadomjestiti postojeće brajeve strojeve.

Uz sve navedeno smatramo potrebnim osigurati dostatna financijska sredstva kako bi se nabavila navedena pomagala i uvela u rehabilitacijske programe; povezivanje s IT stručnjacima koji bi mogli dodatno unaprijediti postojeću tehnologiju. Nadamo se da smo Vam ovim dopisom u dovoljnoj mjeri pojasnili korištenje asistivne tehnologije u našoj ustanovi. Za sve dodatne informacije stojimo Vam na raspolaganju..."

COO Velika Gorica, Velika Gorica

„...1. Projekt ERF-a ICT-AAC Komunikator 1 i 2 -uključeno je 5 učenika s višestrukim teškoćama ; 10 učenika je uključeno u projekt „Budi 3D kreativan" koji uključuje rad na 3D printeru i rad sa haptičkom rukom; svi učenici uključeni su i rad sa računalom- edukativni programi i aplikacije;

2. Uputu o korištenju određene računalne opreme i procjenu potreba rade učitelji i stručni suradnici u okviru svojeg zaduženja te putem osobnih edukacija (stručnog usavršavanja);
3. Opremu nabavljamo putem donacija i projekata.;
4. Povratna informacija kroz osobno zadovoljstvo učenika i roditelja i praćenje napretka od strane učitelja.;
5. Zainteresirani smo za PECS program te pametne ploče za svaki razredni prostor;
6. U radu s djecom s teškoćama izuzetno je važna informiranost i dostupnost tehnologija i pomagala. Što se tiče nabave: osnovati FOXID...“

COO Dubrava, Zagreb

„...1. Djelatnici COO Dubrava 2011. i 2012. Kroz EU projekt „Snail speed“, a u suradnji s Udrugom PUŽ iz Zagreba su dobili prve informacije o AT i PK. U Centru Cirius u Kamniku, Slovenija, su se educirali iz područja AT i PK. Kroz isti projekt je dobiveno i nešto AT (uglavnom prilagođene tipkovnice i sklopke). Ovim područjem 2010. godine počela se baviti logopedinja Ružica Magušić, potaknuta potrebama korisnika sa složenim komunikacijskim teškoćama. Uz gore navedenu formalnu edukaciju, neprekidno se i neformalno educirala stvarajući kontakte sa stručnjacima iz cijelog svijeta koji i danas uvelike podupiru i pomažu razvoj AT i PK u RH. 2010. - 2012. Kolegica Magušić je sama razvijala ovu priču, u volonterskom angažmanu. 2012. oformljuje se tim koji je uključivao logopeda, radnog terapeuta, i dva edukacijska - rehabilitatora. Svi članovi tima su djelatnost AT i PK obavljali kao dodatnu djelatnost, odnosno uz svoja primarna zaduženja. Najveći dio posla i dalje je obavljao logoped, dok su ostali članovi tima bili više u funkciji konzultacijskih članova. Prvu korisnicu koja je imala visokotehnološko komunikacijsko pomagalo (roditelji su ga sami financirali), Dubrava je dobila 2011. godine. Kompletan proces programiranja komunikatora (izrada komunikacijskih mapa i setova komunikacijskih mapa) logoped Magušić je obavljala kod kuće, izvan radnog vremena. Radi se o 8-satnom, svakodnevnom poslu u vremenskom razdoblju od oko godine dana. 2012. Godine u Centar dolazi korisnica Maja Pleša, prva korisnica Tobii EyeGaze tehnologije u RH, a koja je kupljena u Sloveniji. U dijagnostički postupak ove korisnice bili su uključeni svi članovi tima, a koordinator je bila kolegica Magušić. Nakon ove procjene, u timu ostaju samo logoped Magušić i rehabilitator Katarina Škorvaga. Zahvaljujući volonterskom radu navedenih kolegica, u suradnji sa majkom Pleša, asistivna tehnologija formalno dolazi u RH (Tvrtka E Glas na čelu sa prof Miroslavom Vrankićem posredstvom navedenih osoba dobiva ekskluzivno zastupništvo za Tobii tehnologiju).

- Do listopada 2017. tim za AT i PK u COO Dubrava činile su Ružica Magušić, proflogoped i Katarina Škorvaga, prof rehabilitator koje su obavljale poslove: dijagnostičkih procjena, terapija, savjetovanja drugih kolega diljem zemlje, edukacija stručnjaka, roditelja, korisnika, patronaže i usluge integracije, a logopedinja se bavila izradom setova komunikacijskih mapa u komunikatorima kao i tehničkom podrškom vezanom uz visokotehnološka rješenja. Rad je uključivao učenike Centra, kao i vanjske korisnike. U listopadu 2017. Katarina Škorvaga odlazi iz Centra, a u studenom 2017. i Ružica Mgušić.

2. Dio AT korisnici Maji Pleša donira MSPS, a tadašnja ministrica Opačić osobno Maji uručuje donaciju u Centru. Tako se upoznaje s radom tima za AT i PK te uz posredovanje majke Pleša i angažman tadašnje ravnateljice Tatjane Tarandek, isto ministarstvo kupuje opremu za AT i PK kabinet u Centru, 2015. godine. Korisnici svoja komunikacijska pomagala kupuju sami, o vlastitom trošku ili donacijama.

3. Svi korisnici Centra su dobili optimalna komunikacijska pomagala ili AT. Kroz kontinuirano praćenje se vidi da napreduju u usvajanju metoda PK, opismenjuju se i postaju samostalniji. Evaluacija se u suradnji sa stručnjacima iz SAD kontinuirano provodila. Podrška nije bila adekvatna radi: kroničnog nedostatka kadra, odnosno stručnjaka koji bi podržali implementaciju metoda PK u svakodnevni život korisnika, nedostatka sustavnih propisa (potpomognuta komunikacija zakonski uvedena kao područje redovne prakse, opisi djelatnosti za svakog člana tima za AT i PK, nužnost timskog pristupa - neophodno je osigurati u timu: logopeda kao nositelja rehabilitacijskog procesa, edukacijskog rehabilitatora - kao stručnjaka iz područja inkluzivnog odgoja i obrazovanja te radnog terapeuta ili edukacijskog rehabilitatora sa znanjima iz područja motoričkih poremećaja) koji su neophodni kako bi priča o AT i PK zaista zaživjela.

4. Nužno je svakoj osobi koja ima potrebu za bilo kakvom AT istu osigurati o trošku Sustava. Također, iako je pozitivna činjenica da se sada (konačno) o ovoj temi govori, odnosno postala je aktualna,

trend fokusiranja samo na tehnologiju, bez da se u isto vrijeme inzistira i gura i sustavno rješavanje kvalitetne podrške te TIMSKOG pristupa u radu kao i davanje adekvatnog mjesta procesu KOMUNIKACIJE, odnosno, nužnosti uključivanja stručnjaka za područje jezika, dakle logopeda, a što je standard u zemljama u kojima je ovo područje prisutno i „posloženo“ već 30 i više godina, nije dobar i postoji realna opasnost da se radi toga proces razvoja metoda PK i područja AT kroz neko vrijeme, ako ne uruši, a onda zasigurno dodatno uspori. Što vrijedi tehnologija, ako nema podrške? Možemo procijeniti da su neka pomagala optimalna za osobu, ali tko će tu osobu naučiti ista koristiti, a da ne govorimo o usvajanju procesa ekspresivnih komunikacijskih vještina! Već nam se javljaju slučajevi da osobe iako imaju tehnologiju, nemaju stručnjake pa ta tehnologija „nije dobra“. AT nije čaroban, to je kao i auto, morate ga naučiti voziti, ne možete sami.

5. AT mora biti besplatna za krajnjeg korisnika, bez obzira na dijagnozu, dob ili vrstu oštećenja

- AT mora biti osobno vlasništvo krajnjeg korisnika (ukoliko se progura model „ustanova je vlasnik, a osoba koristi pomagala, što će biti kada ta osoba više ne bude korisnik dotične ustanove? Osoba ostaje bez pomagala). Nužno je oformiti najmanje tri regionalna centra za AT i PK na području RH. Barem ti regionalni centri bi trebali imati „knjižnicu asistivne tehnologije“ gdje bi potencijalni korisnici mogli istu posuditi na neko vrijeme te uz suradnju stručnog TIMA vidjeti odgovara li ona potrebama korisnika ili ne. Rad na usvajanju metoda PK MORA BITI TIMSKI. Apsolutno je neprihvatljivo da timovi za AT i PK ili mobilni timovi koji se bave ili se imaju namjeru baviti ovom tematikom NEMAJU logopeda kao člana.

- TIM MORA UKLJUČIVATI: logopeda (kao nositelja cijelog procesa, jer se radi o usvajanju komunikacijskih i jezičnih vještina- dakle osnovni cilj nam je naučiti korisnika da „govori“ uz pomoć PK), edukacijskog rehabilitatora sa znanjima iz područja inkluzivnog odgoja i obrazovanja, edukacijskog rehabilitatora sa znanjima iz područja motoričkih poremećaja ili radnog terapeuta te rehabilitacijskog informatičara. Svi članovi tima moraju imati specifična znanja iz područja AT i PK. Nužno je sustavno urediti ovo područje: norme terapeuta, opisi zanimanja, i drugo. Izrada komunikacijskih mapa i setova komunikacijskih mapa mora biti dio direktnog rada logopeda, a sada uopće ne postoji.

6. 25 korisnika je bilo uključeno u redovni rehabilitacijski proces usvajanja metoda potpomognute komunikacije; 5 korisnika je bilo uključeno u mjesečno praćenje; 5 korisnika je koristilo uslugu integracije; 1 korisnica je koristila uslugu patronaže. Lista čekanja za postupak dijagnostičke procjene i rehabilitacije je do listopada 2017. Iznosila oko 50 potencijalnih korisnika...“

COO Slava Raškaj, Zagreb

„...Centar „Slava Raškaj“ Zagreb nastoji osiguravati uvjete za poboljšavanje pristupačnosti našim uslugama i efektivno uključivanje djece i mladih s teškoćama u naše programe i aktivnosti.

ASISTIVNA TEHNOLOGIJA KOJA SE KORISITI U CENTRU - RAČUNALNE APLIKACIJE

Kako bismo dodatno unaprijedili rehabilitacijsku djelatnost usmjerenu na djecu predškolskog i osnovnoškolskog uzrasta s komunikacijskim teškoćama u prethodnoj smo godini osmislili i proveli projekt e-Osmijeh. Projekt je bio financiran sredstvima iz donacijskog natječaja Hrvatskog telekoma Zajedno smo jači. Cilj projekta bilo je uvođenje u rehabilitacijski rad računalne aplikacije Gabriel's Seeds, namijenjene razvoju logičkih, jezičnih i komunikacijskih vještina djece s komunikacijskim vještinama, posebice one s teškoćama iz spektra autizma. Tijekom školske godine 2016./2017. aplikaciju Gabriel's Seeds koristili smo u radu s otprilike 40 korisnika predškolskog i osnovnoškolskog uzrasta. Na ovu nas je aplikaciju uputio njezin autor, inače otac jednog našeg korisnika, koji ju je razvio kao tehnološko pomagalo u rehabilitacijskom radu s ovom populacijom. Pored Gabriel's Seeds-a, još su nam dva softverska rješenja iznimno korisna u stručnom radu s našim korisnicima: TeachTown i Boardmaker. Na aplikaciju TeachTown uputili su nas također roditelji naših korisnika. Ova je aplikacija

namijenjena unapređivanju vokabulara, slušanja, socijalnog i emocionalnog razvoja, samostalnosti, školskih i kognitivnih vještina djece s teškoćama. Aplikacija se koristila u radu s 5 naših korisnika.

Aplikaciju Boardmaker koristimo već duže vrijeme u našem stručnom rehabilitacijskom radu. Boardmaker je kolekcija softverskih paketa za izradu i rad sa slikovnim komunikacijskim simbolima (PCS). Koriste ga učitelji, logopedi, radni terapeuti djece s posebnim potrebama. Na ovu su nas aplikaciju uputili inozemni stručnjaci koji se bave rečenom problematikom. Tijekom ove školske

godine Boardmaker se koristio u radu s otprilike 30 korisnika. Sve tri su se ove aplikacije pokazale iznimno korisnima u rehabilitacijskom procesu, što potvrđuje napredak korisnika koji su bili uključeni u rad s njima. Evaluacija se provodila individualno, tj. praćenjem realizacije individualnih planova korisnika od strane stručnih djelatnika Centra...Kako bismo osigurali još bolju pristupačnost i kvalitetu naših usluga neophodna je nabava sljedećih asistivnih tehnologija:

1. Rampa i lift za osobe s invaliditetom u Dislociranoj jedinici - Ilica 83

Dio djelatnosti Centra koji se odnosi na srednjoškolsko strukovno obrazovanje i osnovnoškolsko obrazovanje starijih učenika s većim teškoćama provodi se u prostorima u Ilici 83. Ovo je stara zgrada koja nema prilagodbe za pristup osobama s invaliditetom. Kako bi se ovaj nedostatak otklonio neophodna je nabava i instalacija rampe i lifta za osobe s invaliditetom.

2. Komunikatori za korisnike s autizmom

S obzirom da iz godine u godinu imamo sve veći broj korisnika s teškoćama iz spektra autizma, sve veća je i potreba da unaprijedimo komunikacijski i rehabilitacijski postupak sa svakim pojedinim korisnikom. Zato imamo veliku potrebu za nabavu tzv. komunikatora. Komunikatori su oblik asistivne tehnologije koji čini kombinacija hardvera (tablet ili sličan uređaj) i specijaliziranog softvera. Komunikatori bi značajno olakšali interakciju s našim korisnicima s teškoćama, čime bi se unaprijedila i njihova rehabilitacija i razvoj vještina. Tragom dosadašnje uspješne suradnje naše ustanove i Vašeg Ureda, nadamo se da ćemo zajednički izići ususret našim korisnicima, osigurati im još bolje uvjete prilikom boravka i rehabilitacije u Centru i time unaprijediti kvalitetu njihova života i života njihovih obitelji...”

COO Čakovec, Čakovec

„...U Centru za odgoj i obrazovanje Čakovec se školuju učenici sniženih intelektualnih sposobnosti, odnosno s većim teškoćama u razvoju, s područja Međimurske županije. Uz poteškoće na intelektualnom planu, učenici imaju teškoće na motoričkom, senzoričkom, emocionalnom i socijalnom te u području govora.

Prošle školske godine našu školu je pohađalo 167 učenika. Najveći dio naših učenika (143 ili 85,6%) koristio je neki od oblika moderne tehnologije.

-Komunikator - za postizanje komunikacije i ostvarivanje socijalnih odnosa

-Komunikacijske ploče - u istu svrhu

-Tablet, odnosno aplikacije za tablet i/ili prijenosno računalo - u svrhu razvoja govora, komunikacije, poticanja perceptivnih i motoričkih sposobnosti te motivacije učenika 8e-galerija, edukativne igre, komunikator)

-Uvećana tipkovnica - kao podrška učenicima s motoričkim teškoćama te učeniku s oštećenjem vida

-Miš za računalo namijenjen učenicima s motoričkim teškoćama

Prve informacije i saznanja o asistivnoj tehnologiji naši djelatnici dobili su putem studija na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu, na različitim edukacijama i stručnim skupovima (dr. Vrankić u Zadru, u organizaciji Saveza edukacijskih rehabilitatora i dr.), kontaktima s prof. Aleksandrom Glatz iz Slovenije, razmjenom iskustava sa sustručnjacima, tijekom stručnog posjeta školi u Novom Sadu, praćenjem literature i dr. O potrebi nabave i korištenja asistivne tehnologije kod pojedinih učenika odlučuje stručni tim škole (logoped, psiholog, edukacijski rehabilitator, ravnatelj), a ista se primjenjuje u dogovoru s roditeljima. Na osnovu praćenja učenika te razgovora s učiteljima i roditeljima, zaključujemo daje podrška adekvatna. Sredstva se osiguravaju iz financijskih sredstava namijenjenih za materijalne troškove škole te iz sredstava koja škola prima kao donacije pravnih subjekata i javnih institucija. Imamo informacije kako na tržištu postoje proizvodi asistivne tehnologije čija bi primjena bila značajna podrška našim učenicima. Budući da se radi o relativno skupim pomagalima, zasad nemamo dovoljno financijskih sredstava za njihovu nabavu. Radi se o specifičnim proizvodima, pomagalima, koje je prezentirao prof. Vrankić. Dakle, kratkoročni cilj nam je nabava pomagala koja omogućuju praćenje reakcije učenika na različite svjetlosne podražaje te ostvarivanje komunikacije pogledom ili drugim komunikacijskim kanalima. Kao stručnjacima edukacijsko-rehabilitacijskog profila bilo bi nam važno da su edukacije o primjeni asistivne tehnologije organizirane pravodobno, redovito i da su iste dostupne (vremenski, financijski)...”

Zaključno, iako su centri za odgoj i obrazovanje ustanove socijalne skrbi u kojima se školuju učenici s teškoćama u razvoju, nismo dovoljno upoznati koliko se asistivna tehnologija primjenjuju kod učenika u redovnim školama. Odgovori centara govore kako je svaki od njih u nastavnom procesu prepoznao važnost korištenja pomoćnih tehnologija prema individualnim potrebama učenika. Međutim, zamjećujemo kako se gotovo svi susreću s nedostatkom financijskih sredstava za nabavu istih, potrebu češćih i pravovremenih edukacija, ali i prezentiranja novih i modernijih dostignuća.

U tom dijelu je veliki iskorak učinio izv. prof. dr. sc. Miroslav Vrankić sa Tehničkog fakulteta, Sveučilišta u Rijeci, koji je drugu godinu zaredom organizirao u Zagrebu konferenciju – Asistivna tehnologija (AT) i augmentativna i alternativna komunikacija (AAC). Od 13. do 15. rujna 2017. u organizaciji Tehničkog fakulteta Rijeka, Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Zagreb i tvrtke E-glas te uz podršku brojnih partnera i sponzora održana je međunarodna konferencija o asistivnoj tehnologiji (AT) te augmentativnoj i alternativnoj komunikaciji (AAC) u Zagrebu. Svoja klinička iskustva izložilo je 32 govornika iz 9 zemalja s naglaskom na uspostavljanje komunikacije s djecom s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom. Cilj je bio upoznati sudionike o važnosti i učinkovitosti ATAAC-a te potaknuti primjenjivanje iste kako bi se ostvarila komunikacija s osobama koje ne mogu uspostaviti verbalni kontakt ili imaju potrebu za nekom vrstom asistivne tehnologije. Konferenciji je prisustvovala i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, a odazvalo se 900 sudionika među kojima su bili i mnogi stručnjaci iz područja odgoja, obrazovanja te zdravstva. Vodeći svjetski proizvođači asistivne tehnologije održali su radionice kroz koje su sudionici imali priliku isprobati proizvode poput opreme kontrolirane pogledom, edukacijske igračke, razne prekidače, alternativne kompjuterske opreme i drugo. Više možete pogledati na mrežnoj stranici <http://www.ataac.eu/hr/>.

Sukladno svemu rečenom **preporučujemo** da se zakonski uredi korištenje asistivnih tehnologija kao jedan od oblika razumne prilagodbe te da se osiguraju sredstva iz državnog proračuna i drugih izvora npr. sredstava EU fondova, donacija i sl. kako bi svako dijete prema individualnim potrebama moglo koristiti asistivnu tehnologiju kao oblik podrške u nastavnom procesu.

15.6. VISOKO OBRAZOVANJE

Pritužbe studenata s invaliditetom kao i obraćanja ustanova visokog obrazovanja i u ovom izvještajnom razdoblju ukazivala su na potrebu zakonskog definiranja prava i obaveza studenata s invaliditetom u svrhu osiguravanje potrebne podrške i razumne prilagodbe, te otklanjanja diskriminacije na osnovi invaliditeta.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom već godinama u svojim godišnjem izvješćima o radu upozorava nadležno MZO na potrebu zakonskog reguliranja uključivanja studenata s invaliditetom u visoko obrazovanje. U RH se studenti s invaliditetom i dalje ne spominju u zakonskim dokumentima kao što je primjerice Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju („Narodne novine“, br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15 i 131/17), pa shodno tome nema niti provedbenih dokumenata.

Usprkos nedostatku zakonske regulative, Konvencija o pravima osoba s invaliditetom i Zakon o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12) nalažu da se studentima s invaliditetom osigura podrška i drugi oblici razumne prilagodbe. Iako je izostala zakonodavna aktivnost nadležnog Ministarstva, sami sveučilišni nastavnici, prvenstveno na Sveučilištu u Zagrebu, su u sklopu projekta Tempus izradili smjernice za uključivanje studenata s invaliditetom. Te smjernice je usvojio i Rektorski zbor Sveučilišta što znači da su postala obvezujuća za sveučilišta koja se u razvoju svoje prakse nediskriminacije mogu pozivati na njih. Međutim, sveučilišta kontinuirano izražavaju potrebu za reguliranjem ovog pitanja na razini zakona.

Hrvatski sabor je 2007. godine ratificirao Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom čime je ona postala dio pravnog sustava po pravnoj snazi iznad nacionalnih zakona, a država se obvezala uskladiti nacionalno zakonodavstvo s Konvencijom. Sukladno Konvenciji osobe s invaliditetom uključuju one osobe koje imaju dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja, koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu sprečavati njihovo puno i učinkovito sudjelovanje u

društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima. Za potrebe Konvencije i njezinu implementaciju definirani su pojmovi:

„Razumna prilagodba“ znači potrebnu i prikladnu preinaku i podešavanja, koja ne predstavljaju nesrazmjerno ili neprimjereno opterećenje, da bi se takvo što u pojedinačnom slučaju, tamo gdje je to potrebno kako bi se osobama s invaliditetom osiguralo uživanje ili korištenje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na ravnopravnoj osnovi s drugima.

»Univerzalni dizajn« označava oblikovanje proizvoda, okruženja, programa i usluga na način da ih mogu koristiti svi ljudi u najvećoj mogućoj mjeri, bez potrebe prilagođavanja ili posebnog oblikovanja. „Univerzalni dizajn“ neće isključivati pomoćne naprave za određene skupine osoba s invaliditetom u onim slučajevima kada je to potrebno.

Čl. 24. Konvencije navodi: „5. Države stranke će osobama s invaliditetom osigurati pristup općem tercijarnom obrazovanju, stručnom usavršavanju, obrazovanju odraslih i cjeloživotnom učenju bez diskriminacije i na ravnopravnoj osnovi s drugima. U tu svrhu, države stranke će osigurati razumnu prilagodbu za osobe s invaliditetom.“

Razmatrajući inicijalno izvješće o provedbi Konvencije u Hrvatskoj UN Odbor za prava osoba s invaliditetom izrazio je zabrinutost što država potpisnica još uvijek nije izvršila sveobuhvatnu ocjenu domaćeg zakonodavstva u cilju provedbe modela ljudskih prava za osobe s invaliditetom. Primjećuje da po svemu sudeći postoji nedostatak razumijevanja značenja razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna u području obrazovanja (kao i područjima zdravstva, zapošljavanja, građenja). Stoga je Odbor preporučio da država potpisnica pokrene sveobuhvatnu ocjenu postojećeg zakonodavstva i kada je to potrebno uskladi zakonodavstvo s Konvencijom. Preporuča da koncept razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna bude reguliran izvan konteksta legislative o suzbijanju diskriminacije u područjima obrazovanja (zdravstva, prometa i graditeljstva).

MZO preko programskih ugovora osigurava sveučilištima sredstva za uključivanje studenata s invaliditetom. Međutim, izostanak provedbene regulative u praksi dovodi do velikih problema i neujednačenih postupanja koja predstavljaju sustavnu diskriminaciju studenata s invaliditetom. Te teškoće zorno ilustriraju slučajevi iz prakse Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom o kojima smo pisali i u Godišnjem izvještaju o radu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2016. godinu, a sa sličnim problemima nastavili smo se suočavati i u 2017. godini.

Primjer iz prakse Ureda: Kako bi mogla studirati na ravnopravnoj osnovi s drugim studentima bez invaliditeta slijepa studentica je od Filozofskog fakulteta u Osijeku zatražila da joj se osigura osoba koja će joj pomoći u dolascima i odlascima s fakulteta. Osiguravanje takve podrške može se smatrati oblikom razumne prilagodbe kako je ona definirana u Zakonu o suzbijanju diskriminacije. Jednako tako neosiguravanje potrebne asistencije može predstavljati njezinu diskriminaciju na osnovi invaliditeta uskraćivanjem razumne prilagodbe kako je definira Zakon o suzbijanju diskriminacije: „(2) Diskriminacijom u smislu ovoga Zakona smatrat i propust da se osobama s invaliditetom, sukladno njihovim specifičnim potrebama, omogući:

- korištenje javno dostupnih resursa,
- sudjelovanje u javnom i društvenom životu, (...)

prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjeran teret za onoga tko je to dužan omogućiti.“

S Filozofskog fakulteta u Osijeku su nas obavijestili o teškoćama koje su imali zbog toga što smatraju da nemaju pravno uporište za osiguravanje asistencije studentima s invaliditetom jer nije propisan način financiranja asistenata za studente s invaliditetom kao ni njihova uloga. Filozofski fakultet želi financirati dio angažmana asistenta u nastavi uz općinu iz koje studentica dolazi, ali, kako tvrde, nisu uspjeli pronaći pravno primjeren mehanizam ostvarenja angažmana asistenta u nastavi. Naveli su kako za pomoć studentima s invaliditetom postoje namjenska sredstva programskih ugovora od strane MZO-a, koja su fakultetima na raspolaganju. Međutim, prema naputku iz Rektorata Sveučilišta

u Osijeku, radi se o problematici koja nije sustavno riješena na razini RH pa da sukladno tome nema ni pravno utemeljenog rješenja.

Pravobraniteljica je tim povodom istražila praksu postupanja na sveučilištima u Rijeci i Zagrebu. Ustanovila je da su unatoč nepostojanju zakonske regulative na tom području sveučilišta našla načine da studentima s invaliditetom osiguraju potrebnu podršku i prilagodbu. U tom smislu je Sveučilištu u Osijeku poslala upozorenje na diskriminaciju i preporuku za iznalaženjem rješenja da se diskriminatorno postupanje ukloni angažiranjem potrebne osobe za pružanje podrške. Također, Sveučilištu u Osijeku je upućeno da se pri nalaženju pravne osnove za korištenje sredstava MZO-a u tu svrhu obrate Ministarstvu. U odgovoru na našu preporuku iz rujna 2017. godine obavješteni smo da je predloženo rješenje kako bi se studentici osigurala potrebna podrška, gotovo godinu dana nakon što je ona zatražena.

Unatoč obavezi sveučilišta da budu proaktivni u osiguravanju nediskriminirajućih uvjeta i da zahvaljujući autonomiji sveučilišta kreiraju pravne akte koji bi im bili potrebni za stvaranje takvih uvjeta, ostaje problem zakonske nereguliranosti ovog područja.

Primjeri iz prakse Ureda: Jednaka potreba za definiranjem prava i obaveza studenata s invaliditetom postoji i na razini veleučilišta, kao što je pokazao slučaj dvoje studenata s invaliditetom na Veleučilištu u Požegi. Uz arhitektonsku neprilagođenost prostora koja je dovela do toga da su roditelji tijekom cijelog vremena studiranja „vukli“ studenta koji se kreće uz pomoć kolica nekoliko katova kako bi mogao sudjelovati na predavanjima i ispitima i da ta diskriminirajuća situacija nije otklonjena kroz duži vremenski period, pojavile su se i druge nejasnoće vezane uz prava i obaveze studenata s invaliditetom za koje vjerujemo da su doprinijele teškom narušavanju međuljudskih odnosa i komunikacije između studenata s invaliditetom i djelatnika Veleučilišta.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zatražila je u lipnju 2013. godine očitovanje Veleučilišta vezano uz, između ostalog, arhitektonsku neprilagođenost zgrade Veleučilišta koja se očitovala u neprilagođenosti glavnog ulaza, nepristupačnosti prostorija na katu te na činjenicu da ne postoji plan prilagodbe prostora Veleučilišta osobama s invaliditetom.

S Veleučilišta smo zaprimili očitovanje u kojem je bilo navedeno da se „u budućnosti planira napraviti dogradnja zgrade Veleučilišta kojom bi se 'invalidima' omogućio pristup svim katovima zgrade jer je na postojećem objektu teško napraviti potrebne preinake.“

Iz pritužbi studenata s invaliditetom zaprimljenih 2017. godine bilo je razvidno da niti četiri godine nakon tog očitovanja prostor Veleučilišta nije prilagođen za kretanje osobama s invaliditetom. S obzirom na navedeno pravobraniteljica je ponovno upozorila Veleučilište da se sukladno čl. 4. st. 2. Zakona o suzbijanju diskriminacije, diskriminacijom u smislu ovoga Zakona smatra i propust da se osobama s invaliditetom, sukladno njihovim specifičnim potrebama, omogući:

- **korištenje javno dostupnih resursa,**
- sudjelovanje u javnom i društvenom životu,
- pristup radnom mjestu i odgovarajući uvjeti rada,

prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjern teret za onoga tko je to dužan omogućiti.

Obaveza osiguravanja razumne prilagodbe propisana je i čl. 2. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Uočili smo i kako Statut Veleučilišta u Požegi u čl. 82. navodi da Veleučilište u Požegi postupa u skladu sa Zakonom o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz Konvenciju.

Konvencija u čl. 2. definira razumnu prilagodbu kao: „potrebnu i prikladnu preinaku i podešavanja, koja ne predstavljaju nesrazmjerno ili neprimjereno opterećenje kako bi se, tamo gdje je to potrebno u pojedinačnom slučaju, osobama s invaliditetom osiguralo uživanje ili korištenje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na ravnopravnoj osnovi s drugima.“

Kao takva, razumna prilagodba jedan je od osnovnih preduvjeta ostvarivanja svih ljudskih prava osoba s invaliditetom pa tako i prava na obrazovanje. Pravobraniteljica je na temelju toga zatražila očitovanje Veleučilišta, ali i osobno sa suradnicima obišla zgradu Veleučilišta i održala sastanke s dekanom i predstavnicima Veleučilišta kao i sa studentima.

Na temelju tako izvršenog uvida pravobraniteljica je zaključila da su oboje studenata s invaliditetom koji se otežano kreću odnosno kreću uz pomoć invalidskih kolica tijekom studiranja diskriminirani propuštanjem razumne prilagodbe na temelju čl. 4. st. 2. Zakona o suzbijanju diskriminacije.

Pravobraniteljica je nadalje zaključila da je Veleučilište u Požegi nepristupačno osobama s invaliditetom koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica te osobama smanjene pokretljivosti zbog arhitektonskih barijera na ulazu u prostore Veleučilišta te studentskih učionica koje se nalaze na svim razinama - prizemlje, prvi i drugi kat. Također, sanitarni čvor nije u dovoljnoj mjeri prilagođen kao ni ulaz u studentski restoran. Rješavanje pristupačnosti ulaza u prostore studentskih učionica Veleučilišta kao i na katove zgrade gdje se nalazi većina studentskih učionica i kabineti profesora, nesporno Veleučilištu ne bi predstavljao nerazmjerni teret, sukladno standardu *razumne* prilagodbe kako ga definira čl. 4. st. 2. Zakona o suzbijanju diskriminacije Ovo dodatno i zbog toga što bi se za takvu (*razumno*) prilagodbu, ukoliko nema dostatnih sredstava, sigurno mogli koristiti i odgovarajući fondovi Europske unije.

Tijekom studiranja studentima su u svladavanju arhitektonskih barijera pomagali roditelji tako što su im bili pratnja pri nesmetanom kretanju po zgradi Veleučilišta, po prizemlju u kojem se nalaze dvije nepristupačne učionice, tako i na katovima u kojima se nalaze ostale učionice, a u kojima se odvija nastava i ispitni postupci. Na ulazu u studentske učionice i kroz stubište nedostaju rukohvati. Nakon obilaska prostora pravobraniteljica je utvrdila da je od 2016. godine ulaz do predvorja/prizemlja osiguran podiznom platformom, međutim time nije riješen problem pristupačnosti studentskim učionicama. Nakon što je student koji se kreće uz pomoć invalidskih kolica diplomirao u ljeto 2016., pozvan je u veljači 2017. godine da preuzme diplomu. Međutim, promocija je održana u prostoru studentske učionice na prvom katu gdje student nije mogao pristupiti.

Sukladno navedenom **predložili** smo sljedeće:

1. Na bočnom dijelu zgrade, a kako bi se pristupilo svim katovima, potrebno je postaviti panoramsko dizalo.
2. U prilagođenom sanitarnom čvoru potrebno je postaviti pomične držače.
3. Po stepeništu je potrebno postaviti rukohvate.
4. Kod bilo kakvog zahvata na građevini i okolišu, projekata i slično, a vezano uz boravak, smještaj i kretanje studenata obvezno je uvažavati nacionalno zakonodavstvo i međunarodne dokumente, posebno koji se tiču osoba s invaliditetom.

U ovom segmentu jedan od najvažnijih propisa je Pravilnik o osiguranju elemenata pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („Narodne novine“, br. 78/13). Za sve navedeno, uz sredstva proračuna RH mogu se koristiti i izvori financiranja iz fondova Europske unije. Na Veleučilištu je potrebno organizirati edukaciju nastavnog i drugog osoblja o potrebama i specifičnostima studenata s invaliditetom.

S Veleučilišta smo obavješteni da su nakon posjeta pravobraniteljice i mišljenja i preporuke poduzeli niz aktivnosti i mjera za osiguranje pristupačnosti kao i predvidjeli rokove za provođenje ostalih mjera. Kako bi osobama s teškoćama u kretanju olakšali pristup učionicama, uredima nastavnika, računovodstvu, tajništvu i Uredu dekana postavili su dodatne rukohvate cijelom dužinom stubišta zgrade Veleučilišta. Postavljene su i prilazne kosine na stražnji ulaz u zgradu, stepenište iza stražnjeg ulaza, ulaz u dvoranu u prizemlju zgrade te ulaz u studentsku menzu. Ugrađen je i nastavak za wc školjku u sanitarni čvor predviđen za osobe s invaliditetom. Također je uspostavljen kontakt s trgovačkim društvom u vezi ugradnje panoramskog dizala. S Veleučilišta su zamolili da pravobraniteljica održi edukaciju za zaposlenike Veleučilišta koja je planirana do lipnja 2018. godine.

Slijedom događaja i nakon postupanja pravobraniteljice, studenti, podnositelji pritužbi, nisu zadovoljni učinjenim i poduzetim mjerama. Zbog neosiguravanja pristupačnosti i različitih događaja tijekom studiranja s njihove su strane podnesene i kaznene prijave nadležnim tijelima protiv Veleučilišta, dekana i više predavačice, a stranke su se nastavile i dalje tijekom 2018. godine obraćati Uredu sa svojim predstavkama i pritužbama. Cjelokupnom situacijom su izuzetno narušeni međuljudski odnosi, što se moglo izbjeći pravovremenim osiguravanjem pristupačnosti svih sadržaja potrebnih studentima s invaliditetom od njihovog upisa do stjecanja diplome, odnosno promocije, kojom se simbolično završava studiranje. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i dalje će u okviru svojih nadležnosti pratiti razvoj situacije u predmetnom slučaju.

U drugom slučaju koji se odnosio na pritužbu studentice s invaliditetom da je dovedena u nepovoljniji položaj zbog svog invaliditeta uslijed negativnog odnosa profesorice prema invaliditetu, na temelju informacija koje su bile dostupne pravobraniteljici zaključeno je da nije bilo nedopuštenog postupanja.

Razmatranjem i pregledom podneska i nakon održanog sastanka s predstavnicima Veleučilišta neosporno je da su međuljudski odnosi između studentice i profesorice teško narušeni kroz duže vremensko razdoblje, ali nismo našli potvrde da bi razlog tome bilo neprijateljstvo prema osobama s invaliditetom. Što se tiče pritužbi na diskriminirajuće postupanje zbog toga što studentica nije uspjela zadovoljiti kriterij prolaznosti na dva ispitna roka, razmatrajući predstavku, a uvažavajući činjenicu da svi studenti bez obzira na invaliditet moraju zadovoljiti akademske standarde, isto ne možemo smatrati diskriminacijom na osnovi invaliditeta. S obzirom na narušene međuljudske odnose i situaciju, predlaganje snimanja ispita također smo našli opravdanim.

U dijelu pritužbe koji govori kako je dekan upozorio da je Veleučilište već imalo iskustva s nebrojenim studentima koji su u sličnoj situaciji morali napustiti studij, mišljenja smo da nije bilo nepovoljnijeg postupanja nego se studentica s invaliditetom zatekla u jednakom položaju kao i brojni drugi studenti zbog visine akademskih standarda koje ova profesorica očito zahtijeva.

S obzirom da je, kako smo obavješteni, studentica protiv profesorice podnijela prijavu državnom odvjetništvu smatramo da su poduzete sve mjere koje studentica ima na raspolaganju s obzirom na pritužbu da se osjeća diskriminirano te se nadamo da će dobiti zadovoljštinu koju očekuje.

Kako bi se izbjegle slične situacije, a sukladno ostalome navedenom preporučili smo nadležnom MZO-u da se u Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju definira obaveza osiguravanja razumne prilagodbe za studente s invaliditetom u svrhu njihovog ravnopravnog uključivanja u visoko obrazovanje kao i to da se definiraju studenti s invaliditetom sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom kako bi se nacionalno zakonodavstvo u tom pogledu uskladilo s Konvencijom. Na temelju takve odredbe treba predvidjeti i donošenje podzakonskih akata kakvi se planiraju donijeti ili su doneseni u svrhu uključivanja djece s teškoćama u razvoju na nižim razinama obrazovanja jer primjeri iz prakse pokazuju da za tim postoji velika potreba.

Zaključci i preporuke: Potrebno je jasno regulirati studentska prava osoba s invaliditetom i propisati minimalne standarde podrške i prilagodbe koje im sve visoko obrazovne ustanove moraju pružiti na nacionalnoj razini.

Potrebno je unaprijediti vođenje statističkih podataka o studentima s invaliditetom kako bi mogli planirati intervencije za sprječavanje njihove evidentne podzastupljenosti.

Potrebno je definirati razumnu prilagodbu i oblike potpore i za učenike s teškoćama u zakonodavstvu te propisati obvezu osiguravanja razumne prilagodbe za studente s invaliditetom u Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju.

16. OSPOSOBLJAVANJE I REHABILITACIJA

Unatoč tome što je Centar za profesionalnu rehabilitaciju Split (dalje: CPR Split) osnovan krajem 2015., s radom je započeo tek tijekom 2017. godine. U prošlogodišnjem izvješću pravobraniteljica je upozoravala na probleme koji su slijedom toga proizašli. Suradnici pravobraniteljice obišli su u rujnu

2017. godine CPR Split radi stjecanja uvida u prostorne, kadrovske i organizacijske kapacitete. Osnivači CPR-a Split su Republike Hrvatske s osnivačkim udjelom od 49% i Grad Split s osnivačkim udjelom od 51%. Na temelju javnog natječaja dana 17. siječnja 2017. godine Upravno vijeće CPR-a Split donijelo je Odluku o izboru ravnateljice Tatjane Vukman. U veljači 2017. godine započele su pripreme za početak rada CPR-a Split, od osiguranja prostora za rad, donošenje svih općih akata nužnih za organizaciju rada, raspisivanja javnog natječaja za stručne suradnike, izvođenja građevinskih radova i adaptacije prostora, opremanje prostora te ishođenja svih potrebnih dozvola za početak rada. CPR Split je dobio na privremeno korištenje poslovni prostor na adresi Sinjska 2, Split, koji je također trebalo adaptirati i prilagoditi potrebama osoba s invaliditetom, osigurati prostor za rad stručnim djelatnicima i zadovoljiti standarde tehničkih i higijenskih uvjeta. Proveden je javni natječaj za zapošljavanje stručnih radnika, te CPR Split u ovom trenutku ima 5 stručnih suradnika: socijalnog radnika, psihologa, edukacijskog rehabilitatora, pedagoga i pravnika. Svi djelatnici prošli su edukaciju od strane Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (ZOSI). Prve predmete CPR Split je zaprimio 21. rujna 2017. godine. Do kraja 2017. godine CPR Split je zaprimio sveukupno 21 predmet te se obrada predmeta obavlja do daljnjeg pod mentorstvom ZOSI-ja.

Otpočinjanje rada ovog centra trebalo bi rasteretiti centre za profesionalnu rehabilitaciju u Rijeci i Zagrebu i uslugu profesionalne rehabilitacije učiniti dostupnijom većem broju korisnika odnosno osoba s invaliditetom, te im olakšati ulazak u svijet rada i zadržavanje radnih mjesta, ali i jeftinijom i s kraćim vremenom obrade.

Zatražili smo od centara za profesionalnu rehabilitaciju u Zagrebu, Rijeci, Osijeku i Splitu podatke o radu za 2017. godinu, opis osnovnih teškoće s kojima su se susretali u provedbi profesionalne rehabilitacije, te pozvali da navedu prijedloge za poboljšanje.

ZOSI i CPR-ovi kao teškoće u provedbi usluga profesionalne rehabilitacije izdvajaju:

- nedostatak jasnog dugoročnog financiranja rada CPR-ova, a što za posljedicu ima nemogućnost dugoročnog planiranja poslovanja i popunjavanje multidisciplinarnog tima potrebnim stručnim kadrovima; svi centri nemaju jednaku podršku i financijsku potporu svojih osnivača što uzrokuje neujednačenosti i nestabilnosti u radu centara,
- neusklađenost propisa koji uređuju područje profesionalne rehabilitacije; sustav mirovinskog osiguranja i dalje počiva na kompenzacijskom modelu te je usmjeren na umirovljenje i uklanjanje osoba s invaliditetom s tržišta rada umjesto na njihovu aktivaciju i vraćanje na tržište rada; prema propisima o mirovinskom osiguranju profesionalna rehabilitacija može se predložiti tek ako je smanjenje radne sposobnosti više od 50%; stoga predlažu da se puno ranije otpočne s mjerama i na taj način spriječi daljnje propadanje radne sposobnosti,
- naknada koju isplaćuje Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (dalje HZMO) je niska i nije dovoljna za život tijekom trajanja postupka profesionalne rehabilitacije,
- period od nastanka invaliditeta do upućivanja u proces profesionalne rehabilitacije traje predugo što djeluje demotivirajuće za potencijalne korisnike profesionalne rehabilitacije,
- profesionalna rehabilitacija nije propisana kao obveza HZMO-a, poslodavaca i osiguranika, a u općem je interesu da bude obvezna; navedeno također djeluje demotivirajuće kako za upućivanjem, tako i za ulazak u usluge profesionalne rehabilitacije,
- na neka osposobljavanja ne može se ići uz rad, iako bi to bilo ključno za omogućavanje zadržavanja zaposlenja, već je prema propisima HZMO-a obvezno odjavljivanje iz mirovinskog osiguranja s osnova zaposlenja i prijava u mirovinsko osiguranje s osnova profesionalne rehabilitacije,
- iz sustava HZMO dolaze korisnici koji nemaju želju ni motivaciju nastaviti raditi te se nadaju umirovljenju; zbog dugotrajnih bolovanja i brojnih postupaka ocjene radne sposobnosti, izgubili su motivaciju za radom ili prekvalifikacijom,
- dugotrajni postupci vještačenja nezaposlenih osoba – potencijalnih korisnika usluga profesionalne rehabilitacije,

- ne postoje programi socijalnog uključivanja u koje bi mogli uključiti mnoge korisnike koji trenutno, zbog različitih razloga, nisu spremni za uključivanje u svijet rada, a za takve programe postoji itekako velika potreba,
- prilikom suradnje s poslodavcima nailaze na raznolike stavove poslodavaca prema profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom,
- nedostatak/neadekvatnost prostora; zbog velikog broja zaprimljenih predmeta nije moguća obrada predmeta u skladu s dinamikom njihova zaprimanja,
- provođenje usluga profesionalne rehabilitacije sukladno Standardima usluga zahtijeva izradu brojnih stručnih nalaza i mišljenja, popratne dokumentacije i evidencija, što bez adekvatnog informatizacijskog sustava poprilično usporava proces,
- na tržištu rada nema dovoljno liječnika specijaliste medicine rada s iskustvom u području rada i profesionalne rehabilitacije, ali ni drugih stručnjaka koji imaju iskustva u području profesionalne rehabilitacije,
- potrebno usklađivanje sa sustavom zapošljavanja; uz približavanje usluga profesionalne rehabilitacije Hrvatskom zavodu za zapošljavanje (dalje: HZZ) potrebno je isto napraviti prema Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje (dalje: HZZO): najveći broj klijenata dolazi na rehabilitacijsku procjenu nakon dugog razdoblja bolovanja, koje ponekad traje i više godina; nerijetko se predugim razdobljem radne neaktivnosti potpuno izgubi motivacija za rad i rehabilitaciju; time bi se postigle veće uštede zbog dugih bolovanja, jer bi se uz medicinsku rehabilitaciju mogla obavljati profesionalna rehabilitacija odnosno moglo bi se raditi na pronalasku adekvatnih poslova,
- neinformiranost poslodavaca o radnim potencijalima osoba s invaliditetom na nacionalnoj razini.

O istim ili sličnim teškoćama s kojima se centri za profesionalnu rehabilitaciju susreću u svom radu pisali smo i u prošlogodišnjem izvješću. S ciljem omogućavanja bolje i kvalitetnije implementacije sustava profesionalne rehabilitacije, Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava pokrenulo je postupak izmjena i dopuna Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom u kojem će ključne izmjene biti: direktno uključivanje nezaposlenih osoba s invaliditetom u usluge profesionalne rehabilitacije; proširenje namjene korištenja sredstava koja se prikupljaju s osnova novčane naknade i na održivost i razvoj sustava profesionalne rehabilitacije, te prijenos osnivačkih prava CPR-ova u cijelosti na Republiku Hrvatsku. Na ovaj način moći će se značajno utjecati na sustav profesionalne rehabilitacije, odnosno stvorit će se uvjeti za nesmetano funkcioniranje CPR-ova, a nezaposlene osobe s invaliditetom će se mnogo brže moći uključivati u usluge profesionalne rehabilitacije.

U 2017. godini HZZ je zaprimio ukupno 104 zahtjeva za ostvarivanje prava na profesionalnu rehabilitaciju, a izdao 101 rješenje o ostvarivanju prava na profesionalnu rehabilitaciju. Profesionalne rehabilitacije osoba s invaliditetom provedena je i u sklopu obrazovanja odraslih te je ukupno 112 osoba s invaliditetom bilo uključeno u programe osposobljavanja, prekvalifikacije i stručnog usavršavanja preko mjera aktivne politike zapošljavanja. Najčešći obrazovni programi bili su za ECDL operatera, za jednostavnije poslove u ugostiteljstvu (npr. pomoćni kuhar/ica, pomoćni konobar/ica, priprematelj/ica pizza i bureka, priprematelj/ica jednostavnih jela i slastica, pečenjar/ka, kuhar/ica). Ostala osposobljavanja bila su za rukovatelja CNC tokarilicom i glodalicom, rukovatelja viličarom, rukovatelja trimerom, sobar/ica, turistički animator/ica, maser/ka, zidar i pomoćni zidar. HZZ u odnosu na uočene teškoće pri provedbi profesionalne rehabilitacije ističe: *“Kao i prošle godine, prema dogovorenom hodogramu osobe s invaliditetom upućivane su u ZOSI u cilju vještačenja, na način da je regionalni/područni ured Zavoda za zapošljavanje podnio Zahtjev za utvrđivanje radnih i općih sposobnosti u svrhu mogućeg uključivanja u usluge profesionalne rehabilitacije s propisanom opsežnom dokumentacijom ZOSI-u. Oni su, nakon provedenog vještačenja osobe upućivali na rehabilitacijsku procjenu u Centar za profesionalnu rehabilitaciju. Hrvatski zavod za zapošljavanje je tijekom 2017. godine Zavodu za vještačenje podnio ukupno 82 takvih zahtjeva. Dok se ne usvoji prijedlog izmjena i dopuna Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom koji je u redovnoj proceduri (prema kojima se osobe s invaliditetom neće trebati prethodno upućivati*

na utvrđivanje preostale radne sposobnosti u ZOSI) naglašavamo teškoće prilikom upućivanja, jer zbog opsežnosti i dugotrajnosti postupka vještačenja i dijagnostičke obrade (petodnevna rehabilitacijska procjena) dolazi do dugog čekanja na termin vještačenja. Tako je u 2017. godini samo 8 kandidata uključeno u program Virtualne radionice/Radnog centra.”

Mišljenje Ureda pravobraniteljice: S obzirom na nedostatak podizvođača CPR-a za usluge poput usluge virtualne radionice i radnog centra, pod hitno treba širiti mrežu podizvođača odnosno provoditelja - primarno se vodeći načelom jednake dostupnosti ovih usluga osobama s invaliditetom diljem Republike Hrvatske. Smatramo da se prava svrha profesionalne rehabilitacije može postići provedbom u simuliranim uvjetima u kojima se mogu osnažiti radne kompetencije kao realna priprema za tržište rada. Očekujemo da će novo zakonodavno uređenje kojim je predviđeno osnaživanje cjelovitog sustava profesionalne rehabilitacije osigurati optimalne uvjete za nesmetano funkcioniranje centara te da će se navedene teškoće većim dijelom ukloniti tijekom 2018. godine. Posebno ističemo da smatramo neophodnim jačanje kapaciteta CPR-ova radi brže obrade zahtjeva i dostupnosti usluge većem broju korisnika (osiguranje adekvatnog prostora, dovoljnog broja kvalificiranih stručnjaka, osnivanje mobilnih timova radi bolje pristupačnosti usluga).

Pravobraniteljica je u okviru javnog savjetovanja o izmjenama i dopunama Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom tijekom 2017. godine predlagala da profesionalna rehabilitacija bude obvezna za osobe na dugotrajnom bolovanju. Smatramo da je već tada potrebno uključiti te osobe u neki vid profesionalne rehabilitacije radi očuvanja preostalih radnih sposobnosti i/ili stjecanja novih znanja i vještina. Ovaj prijedlog je odbijen od nadležnog ministarstva s obrazloženjem da prema važećem Zakonu nema zapreke da osoba s invaliditetom koja je na dugotrajnom bolovanju bude uključena u postupak profesionalne rehabilitacije. Naglašava se da je u takvim slučajevima nužna podrška sustava zdravstva koji bi trebao prepoznati prednosti uključivanja u profesionalnu rehabilitaciju i financirati uslugu. S obzirom na dano obrazloženje, zatražili smo od HZZO obavijest je li kao naručitelj usluge sukladno odredbi čl. 6. st. 2. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom pokretao i financirao postupke profesionalne rehabilitacije. U odgovoru HZZO stoji: „S tim u vezi obavještavamo vas da Zavod tijekom 2017. godine nije pokrenuo niti jedan postupak profesionalne rehabilitacije iz razloga što navedeni postupak nije pravo koje se ostvaruje u okviru prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja. Naime, Zavod je sukladno čl. 3. st. 1. Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju („Narodne novine“, br. 80/13 i 137/13 – dalje: Zakon) provoditelj obveznog zdravstvenog osiguranja. Prava iz zdravstvenog osiguranja koja osigurane osobe Zavoda mogu ostvariti prema Zakonu su: pravo na zdravstvenu zaštitu i pravo na novčane naknade (čl. 17. Zakona)...“

Slijedom navedenog, pravobraniteljica **preporučuje** Ministarstvu zdravstva inicirati potrebne zakonske izmjene kako bi se iskoristile sadašnje zakonske mogućnosti naručivanja usluga profesionalne rehabilitacije za osobe na dugotrajnom bolovanju.

Iz odgovora HZMO-a proizlazi da u 2017. godini, uostalom kao i u 2016., nije bilo osiguranika kojima je priznato pravo na profesionalnu rehabilitaciju prema odredbama čl. 44. Zakona o mirovinskom osiguranju. Ovaj podatak potvrđuje zaključke ZOSI-a i centara o profesionalnoj rehabilitaciji o uočenim teškoćama u zakonodavnom uređenju i pri provedbi profesionalne rehabilitacije prema propisima o mirovinskom osiguranju.

U odnosu na iskazane probleme vezano za provođenje profesionalne rehabilitacije u okviru drugih sustava (HZMO, HZZ, CZSS), pravobraniteljica preporučuje međusobno usklađivanje propisa koji uređuju ili dotiču područje profesionalne rehabilitacije te uspostavu međuresorne komunikacije i partnerstva s ciljem pravovremenog uključivanja osobe u profesionalnu rehabilitaciju i motivacije korisnika za ostanak u svijetu rada.

I u prošlogodišnjem izvješću pravobraniteljica je upozoravala na nedostatak programa socijalnog uključivanja. Naime, prema odredbi čl. 14. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, programi socijalnog uključivanja su programi namijenjeni osiguravanju stručne

podrške i razvijanju radnih sposobnosti osoba s invaliditetom. U programe socijalnog uključivanja trebale bi se uključivati osobe s invaliditetom koje se vode u evidenciji HZZ-a, a koje su na temelju nalaza i mišljenja CPR-a procijenjene kao privremeno nezapošljive, a uključivanjem u programe za održavanje i usavršavanje radnih i radno-socijalnih vještina i sposobnosti može se očekivati njihovo zapošljavanje. Nacionalnom strategijom izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine ("Narodne novine", br. 42/17) u području profesionalna rehabilitacija, zapošljavanje i rad predviđena je u 2017. godini aktivnost izrade procedure uključivanja privremeno nezapošljivih osoba s invaliditetom u programe radno-socijalnog uključivanja kroz provedbu projekata. Nositelji navedene aktivnosti su Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, HZZ i Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava. Na upit pravobraniteljice o programima socijalnog uključivanja u 2017. godini Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava odgovorilo je da se s provedbom aktivnosti nastavlja i u 2018. godini, te će isto biti osnova za donošenje pravilnika i provedbu socijalnog uključivanja. U svom odgovoru Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku navodi da je održan zajednički sastanak predstavnika HZZ-a, ZOSI-a i ovog ministarstva radi planiranja daljnjih aktivnosti.

Pravobraniteljica upozorava da je predviđeni rok za opisane aktivnosti bila 2017. godina. Ne smijemo zaboraviti da u RH imamo veliki nesrazmjer između broja osoba s invaliditetom u radno aktivnoj dobi i broja osoba s invaliditetom koje aktivno traže posao. Budući da provođenjem ovih programa uklanjamo prepreke za pristup tržištu rada i da možemo očekivati zapošljavanje osoba s invaliditetom koje su sada privremeno nezapošljive, neophodno je ove programe početi provoditi što prije kako bi se spriječilo daljnje narušavanje radnih sposobnosti i socijalnih vještina. Provođenjem ovakvih programa omogućavamo osobama s invaliditetom veću neovisnost, društvenu i profesionalnu sposobnost, stjecanje znanja i vještina te pripremu za uključivanje u primjerene oblike rada, a istovremeno sprječavamo usmjeravanje prema socijalnim naknadama.

S obzirom na to da je državni interes uključivanje svih osoba koje imaju preostalu radnu sposobnost u svijet rada, ali i pravo osoba s invaliditetom na rad sukladno čl. 27 Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, pravobraniteljica iznova ističe da usluga profesionalne rehabilitacije mora biti na jednaki način dostupna svim osobama s invaliditetom kako bi se izbjeglo da mogućnost korištenja ove usluge za zaposlene osobe ovisi o volji i odluci poslodavca te njegovim trenutnim poslovnim mogućnostima (npr. financijama).

17. ZAPOŠLJAVANJE I RAD

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom odredbom čl. 27. posebnu pozornost posvećuje pravu na rad na ravnopravnoj osnovi s drugima, precizirajući da navedeno uključuje pravo na mogućnost zarađivanja za život od rada, slobodno odabranog ili prihvaćenog na tržištu rada i u radnom okruženju koje je otvoreno, uključujući i dostupno osobama s invaliditetom. Uz određene pomake na ovom području i primjere koji su pozitivni odraz odredbe čl. 27. Konvencije, kroz obraćanja stranaka ovom Uredu vidljivo je da se osobe s invaliditetom i dalje u velikoj mjeri suočavaju s raznim preprekama te kršenjem njihovih prava prilikom provođenja postupaka zapošljavanja i tijekom radnog vijeka.

17.1. STATISTIČKI PODACI

U nastavku prikazujemo statističke podatke o osobama s invaliditetom - o kretanju nezaposlenosti, zaposlenosti te mjerama aktivne politike za razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2017. godine.

Nezaposlenost osoba s invaliditetom

Na dan 31. prosinca 2017. godine u evidenciji Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (dalje: HZZ) registrirane su ukupno 187 363 nezaposlene osobe. Od tog broja, **6 497 su osobe s invaliditetom**, što iznosi 3,5% populacije nezaposlenih osoba prijavljenih u evidenciji Zavoda. Unatoč tome što se mlade osobe s invaliditetom najviše zapošljavaju, također ih je i najviše registrirano u evidenciji i to njih **1 004 u dobi od 20 do 24 godine, a slijede osobe u dobi od 25 do 29 godina, njih 816.**

Nezaposlene osobe s invaliditetom prijavljene u evidenciju HZZ-a tijekom 2017. godine najvećim dijelom imaju završenu srednju školu (5 076 ili 78,1%) od čega je 4 029 (62%) osoba s invaliditetom završilo srednju školu u trajanju od tri godine, a 1 047 (16,1%) nezaposlenih osoba s invaliditetom srednju školu u trajanju od 4 i više godina ili gimnaziju. Od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom, 298 (4,6%) osoba s invaliditetom ima više (134 osoba) ili visoko (164) obrazovanje.

Na dan 31. prosinca 2017. godine u evidenciji HZZ-a bilo je ukupno **4 317 ili 66,5 % dugotrajno nezaposlenih osoba s invaliditetom** (više od godinu dana u evidenciji). Najviše osoba s invaliditetom je prijavljeno u evidenciji HZZ-a duže od 8 godina (1 093 osoba s invaliditetom ili 16,8%), zatim od 0 do 3 mjeseca (1.003 osoba s invaliditetom ili 15,4%) i od godinu do dvije godine (902 osobe s invaliditetom ili 13,9% od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom).

Promatrajući nezaposlene osobe prijavljene u evidenciji HZZ-a s obzirom na njihovo prethodno radno iskustvo, vidljivo je da **2 125 osoba ili 32,7% osoba s invaliditetom nema radnog iskustva**. Do godinu dana radnog iskustava ima 1 370 osoba s invaliditetom, odnosno 21,1% od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom, a slijede osobe sa stažem od godinu do dvije (692 osobe ili 10,7%). U evidenciji Zavoda i dalje je **najviše nezaposlenih osoba s intelektualnim teškoćama, njih 2 158, odnosno 33,2% od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom**. Slijede osobe s višestrukim, kombiniranim smetnjama (1 497 ili 23%), te osobe s tjelesnim invaliditetom (1 209 ili 18,6% od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom).

Kao i u prethodnoj godini, najbrojniju skupinu nezaposlenih osoba s invaliditetom čine nezaposlene osobe koje su do 18. godine života prošle postupak vještačenja pri prvostupanjskim tijelima u sustavu socijalne skrbi, njih 3.625, odnosno 55,8% od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom.

U odnosu na prikazano kretanje nezaposlenosti osoba s invaliditetom HZZ navodi:

- nastavlja se trend smanjenja broja nezaposlenih osoba s invaliditetom prijavljenih u evidenciji HZZ-a, dok je primjetan porast udjela osoba s invaliditetom za 0,5%, zbog smanjenja ukupnog broja svih nezaposlenih. U 2016. godini u evidenciji je bilo prijavljeno 7 204 osoba s invaliditetom, a u 2015. ih je bilo 7 303;

- primjetno je da se kod osoba s invaliditetom porastom dobi smanjuje i broj nezaposlenih osoba, dok u općoj populaciji broj nezaposlenih osoba raste s porastom dobi, pa ih je tako u općoj populaciji najviše registrirano u dobi od 55 do 59 godina;

- od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom, 298 (4,6%) osoba s invaliditetom ima više (134 osoba) ili visoko (164) obrazovanje, što je značajno manji postotak u odnosu na opću populaciju, gdje visokoobrazovane nezaposlene osobe čine 15% ukupnog broja nezaposlenih;

- kao i dosadašnjih godina, najveći broj osoba s invaliditetom je s obzirom na trajanje prethodne nezaposlenosti dugotrajno nezaposlen, te osim što zbog invaliditeta nisu konkurentni na otvorenom tržištu rada, tome još više doprinosi i gubitak stečenih znanja i kvalifikacija;

- nedostatak radnog iskustva osobama s invaliditetom predstavlja još jednu prepreku prilikom njihovog zapošljavanja na otvorenom tržištu rada.

Mišljenje Ureda pravobraniteljice: Već dulji niz godina upozoravamo na potrebu usklađivanja obrazovanja osoba s invaliditetom s potrebama tržišta rada. Neminovno da dugotrajna nezaposlenost dovodi do gubitka znanja i kvalifikacija, te smo mišljenja da u ovakvim slučajevima ključnu ulogu ima profesionalna rehabilitacija posebice kroz usluge *Jačanje radnih potencijala i profesionalnih kompetencija (Radni centar)* i *Jačanje radnih potencijala i profesionalnih kompetencija (Virtualna radionica)*, kao i usluge obrazovanja odraslih koje provodi HZZ. Za kategoriju privremeno nezapošljivih osoba s invaliditetom do sada nisu razvijeni programi radno-socijalnog uključivanja. Pravobraniteljica preporučuje i dalje razvijati i širiti mrežu savjetnika za zapošljavanje osoba s invaliditetom pri Zavodu, budući da su isti posebno educirani u ovom području slijedom čega mogu prepoznati radna mjesta na kojima specifičnosti koje proizlaze iz invaliditeta neće predstavljati zapreku za zapošljavanje i obavljanje poslova tog radnog mjesta. Upravo radi tog cilja, pravobraniteljica preporučuje, uvijek tamo gdje je to potrebno, da savjetnici za osobe s invaliditetom sami izvrše uvid u radni prostor i radne uvjete kod mogućeg poslodavca. Naravno, terenski rad savjetnika je prijeko potreban u slučajevima osoba s invaliditetom teže pokretljivosti kako bi i njima bila dostupna ova usluga bez diskriminacije.

Prikaz nezaposlenih osoba s invaliditetom po županijama i spolu, po udjelu nezaposlenih osoba s invaliditetom po županijama, po strukturi nezaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na dob i spol, s obzirom na razinu obrazovanja i spol, s obzirom na duljinu radnog staža i spol i s obzirom na vrstu invaliditeta i spol, nalaze se u prilogu 3. ovog Izvješća.

Zaposlenost osoba s invaliditetom

Tijekom 2017. godine iz evidencije HZZ-a zaposleno je ukupno 196 820 osoba, od čega su **3 366 osobe s invaliditetom**. Od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom, 3 204 (95,2%) osoba zaposleno je na temelju zasnivanja radnog odnosa, a 162 osobe (4,8%) na temelju drugih poslovnih aktivnosti (stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa, registriranje trgovačkog društva, obrta, ugovor o djelu i dr.).

S obzirom na djelatnost zaposlenja, **najviše osoba s invaliditetom je u 2017. godini zaposleno u prerađivačkoj industriji** (16,6% od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom), u javnoj upravi i obrani (15,5%) i djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (12,6%).

Kao i prethodnih godina, najveći broj zaposlenih osoba s invaliditetom tijekom 2017. godine ima završenu srednju školu, njih 2 845 (84,5% od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom), od toga 2 292 (68,1%) zaposlenih osoba s invaliditetom ima završenu srednju školu trajanja do tri godine, a 553 (16,4%) osobe s invaliditetom srednju školu u trajanju od četiri ili više godina i gimnaziju. Ukupno 229 zaposlenih osoba s invaliditetom (6,8%) su visoko obrazovne (završeni prvi stupanj fakulteta, stručni studij, viša škola, završen fakultet, akademija, magisterij ili doktorat).

S obzirom na trajanje nezaposlenosti, najveći je broj osoba s invaliditetom zaposlenih u razdoblju od 01. siječnja do 31. prosinca 2017. godine, prije zaposlenja bio u evidenciji Zavoda do godinu dana, ukupno 2 260 osoba s invaliditetom tj. 67,3% od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom.

Kao i prethodne godine, **najviše zaposlenih osoba s invaliditetom ima radno iskustvo do godinu dana** (ukupno 916 osoba s invaliditetom tj. 27,2 % od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom). Slijede osobe bez radnog staža (668 ili 19,9%), te osobe s radnim stažem od godinu do dvije godine 469 ili 13,9% od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom. Povećano zapošljavanje primjetno je još kod osoba koje imaju 5 do 10 godina radnog iskustva.

Najveći broj zaposlenih osoba s invaliditetom prema vrsti oštećenja su osobe s intelektualnim teškoćama (1 286 ili 38,2%), zatim slijede osobe s višestrukim kombiniranim smetnjama (715 ili 21,2%) te osobe s tjelesnim invaliditetom (600 ili 17,8%).

Osobe s invaliditetom su se tijekom 2017. godine najviše zapošljavale u sljedećim zanimanjima:

- a) pomoćni kuhar/pomoćna kuharica
- b) čistač/čistačica
- c) radnik/radnica u održavanju
- d) administrativni službenik/administrativna službenica
- e) vrtlarski radnik/vrtlarska radnica za jednostavne vrtlarske i hortikulture radove
- f) kuhinjski radnik/kuhinjska radnica
- g) radnik/radnica na proizvodnoj liniji
- h) pomoćni stolar/pomoćna stolarica
- i) pomoćni bravar/pomoćna bravarica
- j) kuhar/kuharica

Muškarci s invaliditetom su se u 2017. godini zapošljavali najčešće u zanimanjima pomoćni kuhar (183), radnik u održavanju (156) te kao vrtlarski radnici za jednostavne vrtlarske i hortikulture radove (93), dok su se žene s invaliditetom zaposlile na poslovima pomoćne kuharice (202), čistačice (193) i administrativne službenice (79).

U odnosu na prikazano kretanje zaposlenosti osoba s invaliditetom HZZ navodi:

- porast u zapošljavanju osoba s invaliditetom za 18 % u odnosu na isto razdoblje u 2016. godini, kada su zaposlene 2.853 osobe s invaliditetom. U 2015. godini zaposleno je 2.613 osoba s invaliditetom;

- djelatnosti u kojima su se osobe s invaliditetom zapošljavale tijekom 2017. godine razlikuju se od 2016. godine kada se, uz prerađivačku industriju, najviše osoba s invaliditetom zapošljavalo u građevinarstvu, administrativnim djelatnostima i trgovini;
- u općoj populaciji također najviše zaposlenih osoba ima završeno srednjoškolsko obrazovanje (62,9 % od ukupnog broja zaposlenih osoba s evidencije HZZ-a), dok je postotak visokoobrazovanih zaposlenih osoba znatno veći naspram postotka visokoobrazovanih zaposlenih osoba s invaliditetom i iznosi 23,1 %;
- najbrže su se zapošljavale osobe koje su bile kraće u evidenciji HZZ-a (do 6 mjeseci), njih 1.658 i čine gotovo polovicu zaposlenih osoba s invaliditetom (49,3 %) iz evidencije Zavoda;
- s povećanjem duljine radnog staža dolazi i do smanjenja zaposlenosti;
- i ove godine, kao i prošle, primjećuje se porast u zapošljavanju osoba s invaliditetom bez staža i radnim stražom do 1 godinu (za 5,3 %), što se može povezati s nastavkom uključivanja osoba s invaliditetom u mjeru Stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa i u ovoj godini.

Prikaz zaposlenosti po županijama i spolu, po udjelu zaposlenih osoba s invaliditetom po županijama, po strukturi zaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na dob i spol, s obzirom na razinu obrazovanja i spol, s obzirom na duljinu radnog staža i spol i s obzirom na vrstu invaliditeta i spol nalaze se u prilogu 3. ovog Izvešća.

Mišljenje Ureda pravobraniteljice: U Registru osoba s invaliditetom na dan 06. ožujka 2018. godine registrirano je 240 396 osoba s invaliditetom u radno aktivnoj dobi od 18 do 65 godina.

U Očevidniku je na dan 31. prosinca 2017. godine bilo upisano 10 512 osoba s invaliditetom koje zadovoljavaju kriterije Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom i poslodavac ih može računati u kvotu. U evidenciji nezaposlenih 6 497 su osobe s invaliditetom, dok je osoba s utvrđenom profesionalnom nesposobnošću, a koje su izvan radnog odnosa čak 70 107. Pravobraniteljica smatra da su odnosi među ovim brojkama alarmantni i ukazuju na niz prepreka s kojima se osobe s invaliditetom susreću na tržištu rada. Teško je vjerojatno da je preostali broj osoba s invaliditetom u radno aktivnoj dobi nesposoban za bilo kakav posao pa bi trebalo istražiti razloge ovog nesrazmjera. Nedvojbeno je da je od strane sustava zapostavljen ogroman radni potencijal osoba s invaliditetom. Da je to tome tako, proizlazi iz činjenice da je čak 70 107 osoba koje imaju preostale radne sposobnosti ipak izvan radnog odnosa. Osim već spomenutog problema neusklađenosti obrazovanja s potrebama tržišta rada, jedan od razloga svakako čine neutemeljene predrasude i diskriminacija osoba s invaliditetom od strane poslodavaca pri zapošljavanju i radu te prepreke iz okoline s kojima se svakodnevno suočavaju (npr. neprilagođen prijevoz, nepristupačnost radnog mjesta, uskrata razumne prilagodbe i slično). Međutim, neučinkovita i manjkava zakonska uređenja također otežavaju njihov položaj npr. još uvijek nemamo zakonski uređen institut radnog asistenta. Veliki dio problema leži i u dugogodišnjim preranim umirovljenjima i u tom kontekstu neprepoznavanja uloge profesionalne rehabilitacije od strane predviđenih naručitelja ovih usluga, a s ciljem očuvanja preostalih radnih sposobnosti. Osobna invalidnina u iznosu od 1 250,00 jedini je prihod mnogih osoba s invaliditetom. Kao pravo iz sustava socijalne skrbi, vezana je uz prihod, iako po svojoj, zakonski definiranoj svrsi to ne bi trebala biti. Međutim, zbog prihodovnog cenzusa, pravo na osobnu invalidninu ukidalo se osobama koje bi se zaposlile ili stekle bilo kakav prihod od rada ukoliko je njihova plaća/prihod bila veća od iznosa osobne invalidnine. Dok je s jedne strane sustav zapošljavanja razvijao mjere aktivne politike zapošljavanja osoba s invaliditetom, s druge strane sustav socijalne skrbi tako uređenim odredbama nije podržavao stjecanje niti najmanjeg prihoda od rada. Ovakvi propisi djelovali su destimulirajuće na osobe s invaliditetom da se zapošljavaju te im se slala poruka da se „drže“ socijalne naknade i ne prihvaćaju zaposlenje. Stupanjem na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj skrbi 30. prosinca 2017. godine plaća i autorski honorar više nisu zapreka za ostvarivanjem prava na osobnu invalidninu te je konačno omogućeno osobama s invaliditetom da se zaposle, zarade plaću i istovremeno zadrže svoje pravo na osobnu invalidninu. Međutim, ovdje je zakonodavac ponovno napravio propust i stavio u neravnopravan položaj osobe koje ne ostvaruju plaću odnosno autorski

honorar, već neke druge oblike primitaka, jer će utjecati na ostvarivanje prava na osobnu invalidninu. Ti primici (poput ugovora o djelu) nisu isključeni od dohodovnog cenzusa čime su destimulirani drugi oblici rada, osim onih čija je osnova ugovor o radu, odnosno o autorskom djelu. U kontekstu poticanja sveopćeg zapošljavanja, ističemo mnogobrojne aktivnosti koje je Zavod provodio tijekom 2017. godine u cilju upoznavanja šire javnosti o mogućnostima korištenja poticaja za zapošljavanje i obrazovanje, mogućnostima korištenja usluga HZZ-a koje su namijenjene različitim ciljnim skupinama i općenito poboljšanju položaja osoba s invaliditetom na tržištu rada putem raznih projekata, usluga cjeloživotnog profesionalnog usmjeravanja i upravljanja karijerom, aktivnostima profesionalnog usmjeravanja za učenike osnovnim i srednjim školama, organiziranja ili sudjelovanja na različitim aktivnostima u cilju povećanja senzibilizacije poslodavaca za zapošljavanje osoba s invaliditetom, te prezentacija Mjera aktivne politike zapošljavanja, kako na nacionalnoj, tako i na regionalnoj razini, i mnoge druge.

Mjere aktivne politike

U mjere aktivne politike zapošljavanja u 2017. godini su ukupno uključene 1.433 osobe s invaliditetom, od čega je 891 muškarac s invaliditetom (62,2%) i 542 (37,8%) žena s invaliditetom. Od 01. siječnja 2017. godine u mjere su novo uključene 1.093 osobe s invaliditetom, točnije 676 muškaraca i 417 žena s invaliditetom. U 2016. godini u mjere je uključeno 1 480 osoba s invaliditetom, a u 2015. njih 1 649.

Najviše osoba je u 2017. godini zaposleno sufinanciranjem putem Javnih radova, njih 825 (57,6% od ukupnog broja uključenih osoba s invaliditetom u mjere).

U odnosu na mjere aktivne politike HZZ ističe da se mjere provode na način da se uvažavaju specifične potrebe korisnika, posebice onih koji se nalaze u nepovoljnom položaju na tržištu rada. Naglašava se kako su uvjeti i kriteriji za uključivanje osoba s invaliditetom najpovoljniji od svih ostalih skupina, te je iznos kod potpore za zapošljavanje najviši (poslodavcu se pokriva 75% bruto II plaće i prijevoz, dok za ostale skupine potpora iznosi 5%). Također, osobe s invaliditetom u tijeku jedne godine mogu koristiti više mjera, npr. osoba s invaliditetom koja je bila uključena u obrazovne aktivnosti, nakon završetka može biti zaposlena uz potporu za zapošljavanje ili samozapošljavanje.

Prikaz Korisnika mjera aktivne politike zapošljavanja - osobe s invaliditetom u 2017. godini prema vrsti mjera i spolu, po djelatnostima i spolu, prema razini obrazovanja i spolu, zatim prikaz poslodavaca koji su koristili poticaje prema vrsti poticaja i strukturi poslodavaca, nalaze se u prilogu 3 ovog Izvješća.

Primjer iz prakse Ureda: *Pravobraniteljici se obratila stranka koja je stekla zanimanje pomoćni kuhar i slastičar. Navodi da se potencijalni poslodavac obratio HZZ radi korištenja mjere aktivne politike Stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa. Isti je odbijen, budući da je zvanje stranke za koju je poslodavac namjeravao predati zahtjev za stručno osposobljavanje deficitarno na tržištu rada te je osoba zapošljiva i bez stručnog osposobljavanja uz potporu HZZ-a. Postupajući po pritužbi, pravobraniteljica je zatražila od HZZ-a očitovanje.*

U odnosu na odbijanje zahtjeva za Stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa Zavod navodi: *“Sama ocjena zahtjeva kompleksan je postupak koji se u većini slučajeva provodi u područnim/regionalnim uredima i nemamo podatke za osobe koje nisu niti uključene u proceduru ocjene, jer je u startu procijenjeno da je osoba zbog svog obrazovnog profila zapošljiva. Napominjemo da za procjenu zapošljivosti nije korištena samo procjena deficitarnosti pojedinog zanimanja, nego i drugi faktori koji utječu na zapošljivosti osobe te zasigurno osobe koje imaju otežan pristup zapošljavanju zbog bilo kojih faktora nisu bile isključene iz mogućnosti korištenja mjera aktivne politike zapošljavanja.”*

Mišljenje Ureda pravobraniteljice: Poticanje zapošljavanja osoba deficitarnih zanimanja na temelju ugovora o radu je nužno, kako bi se omogućilo dugotrajnije zaposlenje osoba s invaliditetom. Pravobraniteljica preporučuje u svakom konkretnom slučaju, ocijeniti, ne samo deficitarnost

pojedinih zanimanja, već i druge okolnosti koje bi mogle otežavati ili otežavaju pristup tržištu rada, a sve kako bi se realno procijenila mogućnost zapošljavanja potencijalnog korisnika.

17.2. OTVORENO TRŽIŠTE RADA

Kao i tijekom 2016. godine, pritužbe stranaka odnosile su se uglavnom na: provođenje postupaka zapošljavanja odnosno natječaja/oglasa, uskratu prava prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima, potrebu za razumnom prilagodbom odnosno na uskratu iste pri zapošljavanju i na radnom mjestu, te na druge oblike diskriminacije osnovom invaliditeta pri zapošljavanju i na radnom mjestu. Područje zapošljavanja i rada je jedno od pet područja najčešćih pritužbi ovom uredu pa su tako u 2017. godini zaprimljene 253 pritužbe.

Kroz primjere iz prakse nastojat ćemo prikazati neke od najčešćih problema s kojima su se osobe s invaliditetom susretale tijekom 2017. godine na tržištu rada, a iz kojih je vidljivo kršenje njihovih prava.

Prije svega, neophodno je istaknuti sve veći broj osoba s invaliditetom koje su se obraćale pravobraniteljici **radi informiranja** o svojim pravima tijekom postupaka zapošljavanja i na radnom mjestu. Primjećujemo da se u ovim slučajevima osobe s invaliditetom javljaju najčešće neposredno prije nego pošalju prijavu/molbu s natječajnom dokumentacijom na konkretni natječaj odnosno oglas i to kako bi se informirale na koji način ostvariti **pravo prednosti pri zapošljavanju**. Drugo najčešće pitanje odnosi se na postupke i rokove radi zaštite ovog prava pred nadležnim inspekcijama u slučaju uskrate. Radi informiranja pravobraniteljici su se tijekom 2017. godine obraćali i poslodavci, kako tijekom zapošljavanja, tako i tijekom radnog vijeka pri donošenju odluka o pravima iz radnog odnosa npr. o godišnjem odmoru za zaposlenika koji je osoba s invaliditetom.

Mišljenje Ureda pravobraniteljice: Budući da pravovremenim informiranjem o svojim pravima pridonosimo učinkovitijoj zaštiti istih te da je pokretanje postupaka za provedbu inspekcijskih postupaka radi moguće uskrate ovog prava vezano za rokove, porast broja ove vrste upita je pozitivna pojava. Napominjemo da su pozivanje na pravo prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima, postupak prijave moguće uskrate ovog prava i rokovi uređeni čl. 9. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 157/13 i 152/14).

Primjer iz prakse Ureda: *Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se osoba s invaliditetom jer smatra da joj je uskraćeno pravo prednosti pri zapošljavanju. Stranka se javila na oglas za prijam u državnu službu na određeno vrijeme radi zamjene odsutne službenice u Službi za opću upravu na radnom mjestu upravni referent za pravnu pomoć u Uredu državne uprave u ...županiji. U rješenju se kao obrazloženje razloga zbog kojeg stranci nije priznato pravo prednosti navodi: „...istina je da su prema čl. 9. navedenog Zakona tijela državne uprave i drugi poslodavci tamo navedeni dužni prilikom zapošljavanja osobi s invaliditetom dati prednost pod jednakim uvjetima. No, isto tako činjenica je da ovaj Ured već ima zaposlen onoliki broj osoba s invaliditetom koji je obvezan zaposliti, a to je prema odredbama čl. 3. Pravilnika o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom 3% od ukupnog broja zaposlenih radnika. Ovaj Ured ima 67 zaposlenih, od toga 8 osoba s invaliditetom uredno prijavljenih HZMO-u, što je 11,94%, dakle puno više od propisanog postotka. Stoga valja uzeti da je ovaj Ured u cijelosti ispunio svoju obvezu zapošljavanja osoba s invaliditetom, zbog čega nema obvezu novog zapošljavanja takvih osoba, što u konačnici znači da navedeni kandidat nema pravo prednosti kod zapošljavanja u ovom Uredu.“*

Pravobraniteljica je postupajući po navedenoj pritužbi stranku savjetovala obratiti se nadležnoj inspekciji radi moguće uskrate prava prednosti te je predstojniku Ureda uputila upozorenje: „...Dužnost davanja prednosti osobi s invaliditetom prilikom zapošljavanja ne ovisi o tome ispunjava li tijelo iz čl. 9. st. 1. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom obvezu kvotnog zapošljavanja. Radi se o dvije potpuno odvojene obveze za poslodavce te jedna ne isključuje drugu. Dakle, sva tijela iz čl. 9. Zakona imaju obvezu uvijek prigodom zapošljavanja dati prednost

osobi s invaliditetom pod jednakim uvjetima, u svim slučajevima zapošljavanja, neovisno o tome udovoljavaju li ili ne obvezi kvotnog zapošljavanja. Da bi osoba s invaliditetom ostvarila pravo prednosti pri zapošljavanju, dužna je uz prijavu odnosno ponudu na javni natječaj ili oglas pozvati se na to pravo te priložiti sve dokaze o ispunjavanju traženih uvjeta, kao i dokaz o invaliditetu. Odredbom čl. 9. st. 18. i st. 19. ovog Zakona propisani su slučajevi kada se osoba s invaliditetom ne može pozivati na pravo prednosti pri zapošljavanju, te se među njima ne navodi činjenica ispunjavanja obveze kvotnog zapošljavanja.“ Nakon zaprimljenog očitovanja, predstojnik Ureda je službenim dopisom obavijestio pravobraniteljicu da je rješenje Ureda državne uprave o prijmu u državnu službu poništeno u cijelosti kao nezakonito.

Mišljenje Ureda pravobraniteljice: Ovo nije jedini primjer, budući da nas je tijekom 2017. godine više osoba s invaliditetom obavijestilo da su im potencijalni poslodavci kao obrazloženje nepriznavanja prava prednosti tijekom natječajnog postupka naveli upravo okolnost ispunjavanja obveze kvotnog zapošljavanja u cijelosti. Uvijek je pohvalno i poticajno kada poslodavci ispunjavaju obvezu kvotnog zapošljavanja isključivo zapošljavanjem osoba s invaliditetom, međutim, to nikako ne znači da poslodavci nisu u obvezi postupati u skladu s odredbom čl. 9. st. 1. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom pri provođenju natječajnih postupaka.

Iz pritužbi, koje se odnose na pravo prednosti pri zapošljavanju, vidljivo je da mnoge osobe s invaliditetom smatraju da ih je poslodavac dužan zaposliti odnosno dati im prednost pred drugim kandidatima, već samim time što su se pozvale na pravo prednosti pri zapošljavanju. Pravo prednosti pri zapošljavanju primjenjuje se samo pod jednakim uvjetima. Navedeno podrazumijeva da, nakon obavljenog testiranja, osoba s invaliditetom mora biti jednaka po broju bodova kao onaj kandidat koji je prvi na listi. Za poslodavce koji žele biti konkurentni, nužno je da na tržištu rada traže najbolje kadrove koji će svojim znanjima i vještinama dati pozitivan i utjecajan doprinos djelatnosti kojom se bave te poslovnim procesima. U tom smislu i Direktiva Vijeća 2000/78/EZ od 27. studenoga 2000. o uspostavi okvira za jednak tretman na području zapošljavanja i odabira zvanja (SL L 303,2.12.2000.) navodi da se ne zahtijeva zapošljavanje osobe koja nije stručna, sposobna i raspoloživa za obavljanje osnovnih zadataka odgovarajućeg radnog mjesta, ne dovodeći u pitanje obvezu razumne prilagodbe potrebama osoba s invaliditetom. Osoba s invaliditetom ima pravo u postupku testiranja tražiti razumne prilagodbe koje su joj potrebne kako bi se ravnopravno natjecala za radno mjesto. Pravobraniteljica upozorava da okolnost što je osobi s invaliditetom osigurana razumna prilagodba pri testiranju (npr. više vremena za rješavanje testa), ne smije biti razlogom za davanje niže ocjene ili manjeg broja bodova pri ocjenjivanju znanja i vještina za radno mjesto.

Nastavno na prethodno, velik broj pritužbi i upita tijekom 2017. godine, uostalom kao i prethodne, bili su oni koji su se odnosili upravo na **potrebu za razumnom prilagodbom odnosno na uskratu iste** pri zapošljavanju i na radnom mjestu. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u odredbi čl. 27. obvezuje države članice na osiguranje prihvatljive prilagodbe na radnom mjestu. Navedenu obvezu u skladu s Konvencijom i Direktivom Vijeća 2000/78/EZ sadrže odredbe Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom i Zakona o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12). Propust da se osobama s invaliditetom, sukladno njihovim specifičnim potrebama, osigura razumna prilagodba na način koji nije nerazmjerni teret za onoga tko je to dužan omogućiti predstavlja diskriminaciju.

Primjer iz prakse Ureda: Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratila se stranka, osoba s invaliditetom, u stalnom radnom odnosu u jednom zagrebačkom dječjem vrtiću na radnom mjestu spremačice, raspoređena za rad u područnom objektu X. Pri zapošljavanju dana joj je prednost pod jednakim uvjetima. U svom obraćanju pravobraniteljici za osobe s invaliditetom stranka navodi da je raspoređena za rad u većem vrtićkom objektu u kojem su količina i intenzitet posla veći. Ističe da joj podizanje velikih i teških tereta (velikih lonaca u kuhinji, iznošenje teških vreća smeća, podizanje velikog broja kreveta i sl.) stvara dodatne teškoće za njezino zdravlje i opće stanje organizma.

Zabrinuta je da svoje radne zadatke neće moći izvršiti u točno zadanim rokovima i onako kako to zahtijeva narav posla zbog zdravstvenih teškoća pojačanih uslijed svakodnevnih fizičkih opterećenja i budući da se radi o većem vrtićkom objektu, pa stoga i većem opsegu posla. Slijedom navedenog, smatra da joj je kao osobi s invaliditetom potrebna određena razumna prilagodba na radnom mjestu.

Postupajući po navedenoj pritužbi, pravobraniteljica je u skladu sa svojim ovlastima ravnatelju dječjeg vrtića uputila preporuku osigurati stranci potrebnu razumnu prilagodbu te razmotriti, sukladno prijedlogu stranke, premještaj u manji podružni objekt s manjim opsegom posla.

Razlog zbog kojeg ovaj slučaj opisujemo u izvješću je odgovorno i objektivno postupanje poslodavca nakon zaprimanja preporuke. Naime, ravnatelj je pokazao volju i spremnost pomoći stranci te je s tim ciljem izvršio detaljnu komparativnu analizu svih šest podružnih objekata ovog vrtića u odnosu na veličinu objekata, poslove radnog mjesta spremačice, specifične zahtjeve određenog objekta (dodatne radne zadatke) te broj izvršitelja na poslovima čišćenja. Analiza je objektivno pokazala da premještaj u manji podružni objekt (stranka je smatrala da je u manjem objektu i manje posla) ne bi umanjio ni uklonio prepreke i poteškoće s kojima se stranka susreće na radnom mjestu niti bi prilagodba na taj način bila razumna. Naprotiv, premještajem u manji podružni objekt, opterećenja tijekom radnog dana bila bi znatno veća. Budući da je analiza obimna, prenosimo samo njezin dio: „*Želio bih naglasiti činjenicu kako je količina i intenzitet poslova unutar podružnih objekata vrtića, pa tako i centralnog objekta identična. S obzirom da je površina podružnog objekta X (u kojem radi zaposlenica) veća u odnosu na ostale podružne objekte, Planom je predviđeno sedam izvršitelja kako bi se omogućilo efikasno i pravovremeno čišćenje vrtićkih prostorija... U podružnim objektima manje veličine, sukladno Planu, radi i manji broj izvršitelja. Konkretno, u manjim podružnim objektima u jednoj smjeni radi jedna spremačica, budući da je radno vrijeme vrtića od 6 do 19 sati... Smatram kako bi se raspoređivanjem u podružni objekt manje veličine, zaposlenici prouzročila veća poteškoća u obavljanju njenih zadataka, s obzirom na činjenicu da bi bila jedina spremačica u objektu, te joj nitko od zaposlenika ne bi mogao pružiti pomoć u slučaju nemogućnosti obavljanja poslova. Radeći u manjem podružnom objektu, pored navedenih poslova, zaposlenica bi morala obavljati dodatne radne zadatke koji se odnose na zaprimanje dopremljene hrane iz centralne kuhinje dječjeg vrtića, pranje i dezinficiranje istih, te pranje i dezinficiranje cjelokupnog posuđa i pribora za jelo... U podružnom objektu X prethodno navedene poslove obavljaju druge zaposlenice koje se nalaze sa zaposlenicom u smjeni, kako bi joj se olakšalo obavljanje poslova. U podružnom objektu X u jednoj smjeni na poslovima spremačice rade četiri izvršitelja. Iz razloga navedenog u prethodnoj rečenici, smatram da se zaposlenici u podružnom objektu X, s obzirom na činjenicu da se tamo nalazi najveći broj izvršitelja, stvoreni najbolji uvjeti za osiguranje razumne prilagodbe... U podružnim objektima manje veličine, postoji specifičnost koja se odnosi na obavljanje ostalih poslova radnog mjesta spremačice, a također su navedeni i Pravilniku o unutarnjem ustrojstvu i načinu rada dječjeg vrtića. Ukoliko bi zaposlenica bila sama u jednom od podružnih objekata manje veličine, morala bi voditi brigu o tom segmentu posla budući da bi se sama nalazila u podružnom objektu... Mišljenja sam kako bi prebacivanje zaposlenice u manji podružni objekt doprinijelo većem radnom opterećenju zaposlenice iz prethodno navedenih argumenata, potenciralo mogućnost primjene čl. 4. st. 2. Zakona o suzbijanju diskriminacije. Smatram kako rad u najvećem podružnom objektu X stvara uvjete za osiguranje razumne prilagodbe jer stvara mogućnost, u slučaju nemogućnosti obavljanja određene radne zadaće, prebacivanje radnog zadatka na drugu osobu, osiguranje podrške tijekom obavljanja radnih zadataka, te u slučaju potrebe drugačiju raspodjelu istih.*“

Mišljenje Ureda pravobraniteljice: U ovom primjeru vidljivo je da je poslodavac doista razmotrio zahtjev stranke te da o istom nije paušalno odlučeno, već na temelju detaljne analize. Poslodavac mora osigurati onu prilagodbu koja je razumna. Različiti faktori utječu na okolnost hoće li se određena prilagodba smatrati razumno. Procjena što je razumno mora biti objektivna, a ne stvar osobnog stava poslodavca ili osobe s invaliditetom. Kada razmatra hoće li se neka prilagodba smatrati razumno, poslodavac može razmotriti različite faktore, npr. koliko učinkovita će biti planirana

promjena za osobu s invaliditetom, praktičnost, trošak, veličinu poslodavca i financijske mogućnosti, mogućnost dobivanja državnih poticaja i slično. U gornjem primjeru, vidljivo je da je poslodavac razmatrao hoće li promjene koje predlaže zaposlenica biti učinkovite odnosno hoće li pridonijeti suzbijanju diskriminacije na radnom mjestu, praktičnost te veličinu i kadrovske kapacitete. Uz iskazanu spremnost i volju poslodavca da pronađu odgovarajuće rješenje za njezinu situaciju, stranka je bila zadovoljna očitovanjem.

Nadalje, prilagodbe moraju učinkovito uklanjati barijere i neravnopravnost na radnom mjestu. Različite osobe trebaju različite prilagodbe, čak i u slučaju kada imaju ista ili slična oštećenja. Ponekad će biti potrebno napraviti više preinaka i podešavanja kako bi se uklonile ili smanjile prepreke, međutim, poslodavac to možda neće biti u mogućnosti prepoznati. Stoga je nužno da poslodavac i zaposlenik, osoba s invaliditetom, surađuju kako bi se identificirale prepreke i iste uspješno uklonile. U pronalaženju odgovarajućih rješenja u kontekstu razumne prilagodbe, možda će biti potrebno potražiti stručnu pomoć. U tom slučaju preporučujemo obratiti se centrima za profesionalnu rehabilitaciju, budući da je jedna od usluga koje pružaju - *Analiza određenog radnog mjesta i radnog okruženja*.

Tijekom 2017. godine stranke su se prituživale i na **druge oblike diskriminacije pri zapošljavanju i na radnom mjestu**.

Primjer iz prakse Ureda: *Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratila se stranka koja se kandidirala za pomoćnika u nastavi učenika s teškoćama budući da je smatrala da udovoljava svim uvjetima iz Javnog poziva i jer je prethodno prošla temeljnu edukaciju kako bi stekla potrebne kompetencije za rad za ovo radno mjesto. Ističe da se u svojoj prijavi pozvala na pravo prednosti pri zapošljavanju te priložila uvjerenje o utvrđenom invaliditetu u odnosu na rad kao dokaz o invaliditetu.*

U opisanom primjeru stranka se prituživala samo na uskratu prava prednosti, međutim, nakon zaprimljenog očitovanja prituženika i stranke, pojavila se sumnja na diskriminaciju na osnovi invaliditeta. U svom očitovanju prituženik je naveo: „*Prema Rješenjima o primjerenom programu koja su temelj za angažiranje pomoćnika u nastavi, pedesetoro djece ima višestruke teškoće, četvero djece autizam, a jedanaestero djece ima različite fizičke poteškoće. Iz navedenog se može zaključiti koliko je bitno da pomoćnik u nastavi bude osoba koja je fizički sposobna obavljati povjereni posao. Gđa... je dostavila rješenje kojim dokazuje 80 % invalidnost. Prilikom razgovora s voditeljicom projekta, gđa... je naglasila kako normalno funkcionira, ali se jako brzo umara. S obzirom na profil djece, Povjerenstvo za uvođenje pomoćnika u nastavi mišljenja je kako gđa... trenutno ne bi mogla adekvatno obavljati posao pomoćnika u nastavi. Naime, u Programu rada pomoćnika, koje izrađuju stručne službe u školama i koordinatori na projektu, pomoćnik je, između ostalog, dužan dijete pratiti tijekom školskog odmora, prilikom odlaska na toalet, slijedom promjena učionica kod predmetne nastave te pratiti dijete na satu tjelesne i zdravstvene kulture. Na koncu, pomoćnik je dužan pratiti dijete prilikom školskih izleta i ekskurzija.*“

Stranka je naglasila da nije bila pozvana na razgovor s voditeljicom projekta tijekom sekcijskog postupka za odabir pomoćnika u nastavi. Gore spomenuti razgovor je obavljen nakon objave odabranih pomoćnika u nastavi i to na inzistiranje stranke.

Pravobraniteljica je u skladu sa svojim zakonskim ovlastima, uputila sljedeći odgovor: „*...mišljenja smo da je gđa... trebala biti pozvana na intervju za radno mjesto pomoćnik u nastavi kako bi imala mogućnost Povjerenstvu pojasniti poteškoće i prepreke koje proizlaze iz njezinog zdravstvenog stanja u odnosu na rad. Iz Vašeg dopisa proizlazi da je gđa... razgovarala s voditeljicom projekta, međutim, prema navodima gđe... ovaj razgovor je obavljen nakon što su odabrani kandidati za pomoćnike u nastavi...*

Upravo kao i Vi, smatramo da je kod odabira pomoćnika u nastavi nužno utvrditi, ne samo udovoljava li osoba objavljenim uvjetima natječaja/poziva, već i ispunjava li stvarni i odlučujući uvjet za obavljanje ovog posla. U prilog danom mišljenju ističemo da je primarni cilj ovog projekta pružiti potporu uključivanju učenika s teškoćama u razvoju u osnovnoškolske odgojno obrazovne ustanove kako bi se osigurali uvjeti za poboljšanje njihovih obrazovnih postignuća, uspješniju socijalizaciju i emocionalno funkcioniranje. Osiguravanje pomoćnika u nastavi predstavlja jedan od oblika razumne prilagodbe kako bi se s obzirom na individualne potrebe učenika osiguralo njihovo sudjelovanje u odgojno-obrazovnom procesu na ravnopravnoj osnovi s drugim učenicima i time spriječila diskriminacija na osnovi invaliditeta. Kako je primarna svrha ove prilagodbe izjednačavanje mogućnosti učenika u odgojno-obrazovnom procesu, to je zadatak pomoćnika u nastavi u potpunosti izvršavati sve potrebne radnje sukladno isključivo individualnim potrebama učenika kao i posebnostima pojedine vrste razvojne teškoće, a što smatramo odlučujućim i stvarnim uvjetom za obavljanje ovog posla. Iz Vašeg dopisa proizlazi da je Povjerenstvo za uvođenje pomoćnika u nastavi a priori zauzelo stav da gđa... nije sposobna obavljati poslove pomoćnika u nastavi zbog svog invaliditeta odnosno tjelesnog oštećenja od 80%. Drugim riječima, mišljenja smo da je u ovom slučaju bilo potrebno da Povjerenstvo činjenično utvrdi i obrazloži prema okolnostima i pravilima struke predstavlja li invaliditet gđe... stvarnu zapreku za obavljanje poslova ovog radnog mjesta, a u odnosu na potrebe učenika s teškoćama u razvoju kojima je priznato pravo na pomoćnika u nastavi i uzimajući u obzir potrebe koje proizlaze iz učenikovog zdravstvenog stanja..."

Mišljenje Ureda pravobraniteljice: Stranka je u opisanom primjeru stavljena u nepovoljniji položaj u odnosu na ostale kandidate za pomoćnika u nastavi, jer je u njezinom slučaju zauzet *a priori* stav da nije sposobna obavljati poslove pomoćnika u nastavi zbog svog invaliditeta. Upravo zbog invaliditeta nije ni bila stvarno razmatrana kao potencijalni kandidat, stoga takvo postupanje predstavlja diskriminaciju na osnovi invaliditeta. Smatramo da je u ovom slučaju bilo potrebno utvrditi postoji li mogućnost obavljanja poslova ovog radnog mjesta na način da invaliditet ne predstavlja stvarnu i odlučujuću zapreku za obavljanje posla (objektivno obrazložiti). Prema posljednjim informacijama, stranka je na kraju zaposlena kao pomoćnik u nastavi učenici s oštećenjem vida u osmom razredu. Uporište za izneseni stav nalazimo u sljedećim propisima: Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom u pravni poredak Republike Hrvatske prenesena je Direktiva Vijeća 2000/78/EZ od 27. studenog 2000. o uspostavi općeg okvira za jednako postupanje pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja (SL L 303, 02/12/2000). Odredbe koje su u skladu s ovom Direktivom sukladno čl. 1. a sadrži i Zakon o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12). Prema alineji 23. preambule Direktive Vijeća 2000/78/EZ različito postupanje može se opravdati u vrlo malom broju slučajeva, ako određena značajka povezana s invaliditetom, predstavlja stvarni ili odlučujući uvjet za obavljanje tog posla te ako je cilj opravdan, a zahtjev razmjern. U tom smislu i Zakon o suzbijanju diskriminacije odredbom čl. 9. st. 2. toč. 4. propisuje iznimku u odnosu na određeni posao kad je narav posla takva ili se posao obavlja u takvim uvjetima da značajke povezane s nekim od osnova iz čl. 1. ovoga Zakona predstavljaju stvarni i odlučujući uvjet obavljanja posla, ako je svrha koja se time želi postići opravdana i uvjet odmjeren.

Primjećujemo i ove godine, da se osobe s invaliditetom, nakon što se prituže na diskriminaciju, često predomisle i inzistiraju da se po njihovoj pritužbi ne postupa. Kao razloge za takve odluke često ističu da se ne žele nikome zamjerati, da dolaze iz malih sredina u kojima se svi poznaju te da bi se pokretanjem postupka pred institucijom ili sudom za njih pročuilo, da će si na taj način zatvoriti vrata kod drugih poslodavca itd. Često smatraju, ako i uspiju u postupku, da će ih radna sredina dočekati nenaklonjeno. Nakon što se odvaže na taj korak, učestala je pojava da poslodavci njihove pritužbe ne shvaćaju ozbiljno pa stoga ni ne pristupaju ozbiljno rješavanju problema (lažna obećanja, delegiranje rješavanja problema na rukovoditelje koji uopće nisu upoznati s problemom, katkad ni sa samim zaposlenikom s invaliditetom i slično). Nedostatak svijesti o kršenju prava i volje za rješavanje problema kod poslodavca kojem se osoba s invaliditetom obratila za pomoć, cjelokupnu situaciju na radnom mjestu za osobu čini još težom. Osobe s invaliditetom u takvim slučajevima često navode da

je njihov slučaj beznadan, nerješiv, da nema smisla ni pokušavati jer nadređeni ne razumije i slično. Posljedica ovakvog pristupa poslodavca je ta da osoba s invaliditetom i dalje ostaje žrtva diskriminacije. Moramo razumjeti da je žrtvi diskriminacije, često kao i kod žrtava mobinga, teško napraviti prvi korak u smjeru zaštite svojih prava. Kada se ipak odluče na taj korak, primjećujemo da se osobe s invaliditetom dulje vremena pripremaju (i ohrabruju!) kako bi argumentirano pojasnile probleme s kojima se susreću na radnom mjestu, prepreke na koje svakodnevno nailaze i predložile rješenje. Kada naiđu na apsolutno nerazumijevanje za njihov problem, u potpunosti je razumljivo njihovo razočaranje i osjećaj bespomoćnosti. Moramo biti svjesni da su to upravo najčešći slučajevi u kojima osobe s invaliditetom, nažalost, i dalje ostaju u nepromijenjenoj situaciji te svakodnevno trpe diskriminaciju na radnom mjestu.

Koliko teško posljedice mogu pogađati žrtvu diskriminacije, pokazuje sljedeći slučaj.

Primjer iz prakse Ureda: *Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se osoba s invaliditetom sa 100% tjelesnim oštećenjem donjih ekstremiteta koja se kreće pomoću kolica, te za dolazak i odlazak s posla koristi organizirani prijevoz za osobe s invaliditetom. Stranka je zaposlena već dugi niz godina u jednoj državnoj firmi. Pritužuje se da je više od 10 godina u potpunosti izolirana od svoje radne sredine i svih zbivanja zbog svog invaliditeta. Naime, cijelo vrijeme radi u pristupačnom, no udaljenom uredu koji ima prilagođen sanitarni čvor. Pritužuje se i da obavlja poslove niže razine složenosti nego što to zahtijeva njezino radno mjesto i VSS te da je godinama zakinjuta za mnogo toga: „...Dostojanstvo radnika mi je pogaženo, izolirana sam od svih i svega, ne dobivam niti jednu informaciju, pa niti o svom poslu, ne pozivam se na sastanke (izuzev kad je e-mail upućen cijeloj firmi, a tad je sastanak na katu). U ovom trenutku se ne mogu sjetiti svih neugodnosti i načina na koje sam diskriminirana...“*

Opisujući odnos s jednim tadašnjim rukovoditeljem navodi: „...ali od tada ste mi zabranili da Vam se obraćam, da imam šeficu za to pa da se njoj obratim, ako trebam komunicirati s Vama. Za razliku od drugih radnika koji ili dođu direktno kod Vas ili im se ugovori termin sastanka... Ali ne mogu trpjeti nepravdu i diskriminaciju koja me dotukla i ponizila kao čovjeka. Nemam mogućnosti kao drugi radnici sa VSS. Kod mene se radi o segregaciji i to potpunoj (potpuno sam izolirana od svega, ne pozivam se na niti jedan sastanak niti budem obaviještena o istom). Na spomenuti skup radnika nisam došla iz prostog razloga što je sastanak održan na katu na koji se ja ne mogu popeti. Nitko me nije ni obavijestio što je bilo na sastanku, a iz straha da ne naljutim nekoga od nadređenih, upit e-mailom nisam ni poslala. Svoj posao obavljam savjesno. Ali ne znam iz kojeg razloga ja nemam mogućnosti napredovanja...Znam da ovaj e-mail ništa neće promijeniti (kao ni prethodni svih ovih godina), ali neka se zna. To što ne mogu govoriti kad vidim ljude kojih se bojim, posljedica je moje bolesti. A ja itekako imam i znam što reći.“

Gore opisani slučaj predstavlja teško kršenje prava osobe s invaliditetom te smo ga podveli pod odredbu čl. 6. Zakona o suzbijanju diskriminacije odnosno teži oblik diskriminacije, budući da smo prema stanju spisa zaključili da je diskriminacija po osnovi invaliditeta počinjena više puta (ponovljena diskriminacija), da je počinjena kroz dulje vrijeme (produljena diskriminacija) i da posljedicama posebno teško pogađa žrtvu diskriminacije. Potpuna fizička, pa kasnije i informacijska izoliranost, samoća i nedostatak bilo kakvih međuljudskih odnosa s kolegama na poslu tijekom radnog dana, negativno su utjecali na psihološko stanje stranke kroz dugi niz godina, a što je razvidno iz cjelokupnog spisa. Dimenzija ovog slučaja ogleda se posebno u tome što za promjenu odnosno uklanjanje diskriminacije na osnovi invaliditeta nisu bile potrebne mjere ili aktivnost velikih razmjera. Već sama razina svijesti kod rukovodećih zaposlenika o kršenju prava osobe s invaliditetom često je dostatna za početak promjene, a žrtva pošteđena teških posljedica s kojima se morala svakodnevno nositi. Da je tome tako, pokazuje način na koji je riješen ovaj slučaj.

Tijekom dogovora sa strankom o postupanju po navedenoj pritužbi, stranka je obavijestila pravobraniteljicu o promjeni vodstva firme sukladno novoj sistematizaciji: „*Prema dogovoru od petka, javljam Vam se nakon sastanka s novom šeficom koja je održala obećanje i omogućila da i ja sudjelujem na zajedničkom sastanku radnika novog Odjela. Današnji dan je poseban za mene jer se to dogodilo nakon više od osam godina. Kao što sam Vam rekla, na moje veliko iznenađenje (nakon što sam Vam poslala e-mail) posjetila me nova šefica... i ne znajući za moje žalbe Vama i obratila mi se prvenstveno kao čovjeku, a zatim i radniku. Rekla mi je da želi da i ja normalno sudjelujem u radu Odjela i da budem prisutna na svim sastancima te se iskreno nada dobroj suradnji. Rekla mi je sve ono što sam sanjala da će mi netko reći sve ove godine, a to je danas i dokazala. Sve što želim je normalno raditi i imati normalan odnos sa svim svojim kolegama koji su mi se jutros svi od reda lijepo javili za razliku od prethodnih godina (ali to su ljudi)...“.*

Već sama osviještenost nove rukovoditeljice o teškom kršenju prava stranke, donijela je značajni zaokret i nužnu promjenu u pozitivnom smjeru, kako na radnom mjestu, tako i u životu stranke. Ukoliko poslodavac svojim postupcima pokaže da neće tolerirati nijedan oblik diskriminacije osnovom invaliditeta na radnom mjestu, vjerojatnije da će taj primjer slijediti i radni kolektiv.

Mišljenje Ureda pravobraniteljice: Zašto opisujemo slučajeve iz prakse našeg Ureda? Svjesni smo da je diskriminacija na osnovi invaliditeta u postupcima zapošljavanja i na radnom mjestu i dalje, nažalost, svakodnevna pojava. Slučajeva diskriminacije na osnovi invaliditeta u ovom području ima daleko više nego što se prijavljuje. Razlozi za to su razni. Osim već spomenutog straha od viktimizacije, iz obraćanja stranaka zaključujemo da se diskriminacija često ni ne prepoznaje kao takva. Gornji primjer pokazuje da nemjerljivu razliku za osobu čini postojanje svijesti da određeno postupanje predstavlja diskriminaciju te da je neprihvatljivo. Kroz primjere iz prakse, nastojimo javnosti približiti zakonodavne odredbe kojima se uređuju prava osoba s invaliditetom i njihova zaštita. Također nastojimo pridonijeti prepoznavanju i češćem prijavljivanju štetnih postupanja prema osobama s invaliditetom. Smatramo da je poticajno pokazati i pozitivne primjere iz prakse, kako bismo ih tamo gdje će to biti potrebno primijenili s ciljem promicanja jednakosti.

17.3. IZVRŠAVANJE OBEVEZE KVOTNOG ZAPOŠLJAVANJA

Na mjesečnoj razini, Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (dalje: ZOSI) u prosjeku evidentira 8 880 poslodavaca koji su dužni ispunjavati kvotnu obavezu zapošljavanja osoba s invaliditetom. ZOSI na temelju podataka iz Očevidnika prati i nadzire obavezu kvotnog zapošljavanja. Podatci u Očevidniku se mijenjaju na dnevnoj razini, te se za potrebe praćenja i nadzora utvrđuje stanje na zadnji dan u mjesecu kao referentni podatak.

Zapošljavanje osoba s invaliditetom

U 2017. godini bilježi se porast zapošljavanja osoba s invaliditetom za 320 osoba što je rezultat aktivne politike zapošljavanja i samog uvođenja sustava obveze kvotnog zapošljavanja.

Broj zaposlenih osoba s invaliditetom po poslodavcima (stanje na dan 31.12.2017. godine)

Poslodavac	Privatni sektor	Javni sektor	Zaštitne radionice	Samozapošljavanje	Organizacije civilnog društva	Ukupno
Broj zaposlenih osoba s inv.	6171	3662	442	119	118	10512

Mišljenje Ureda pravobraniteljice:

Budući da je u Registru osoba s invaliditetom kojeg vodi Hrvatski zavod za javno zdravstvo u ožujku 2018. godine registrirano **240 396 osoba s invaliditetom** u radno aktivnoj dobi od 18 do 65 godina, gornja brojka jasno pokazuje da je zaposlenost osoba s invaliditetom i dalje alarmantno mala, kao i broj osoba s invaliditetom koje udovoljavaju uvjetima za upis u Očevidnik.

Prikaz broja obveznika i zaposlenih osoba s invaliditetom po sjedištu poslodavca (stanje na dan 31.12.2017. godine) nalazi se u prilogu 3. ovog Izvješća.

Struktura obveznika kvotnog zapošljavanja

U prosincu 2017. godine ZOSI je evidentirao **9 119** obveznika kvotnog zapošljavanja, od kojih je **2 618** obveznika iz javnog sektora, **6 447** obveznika iz privatnog sektora te **54** obveznika koji su organizacije civilnog društva, te **170** novoosnovanih poslodavaca koji su obveznici kvotnog zapošljavanja, ali u vremenu uvođenja u rad (najduže 24 mjeseca od dana početka rada) nisu u obvezi ispuniti kvotu.

Obveznici kvotnog zapošljavanja (stanje na dan 31.12.2017. godine)

OBVEZNICI KVOTNOG ZAPOŠLJAVANJA	Javni sektor	Privatni sektor	Civilne organizacije	UKUPNO
Obveznici koji ispunjavaju kvotu zapošljavanjem osoba s invaliditetom (zapošljavaju dovoljan broj OSI)	340	827	35	1202
Obveznici koji su najavili ispunjenje obveze zamjenskim načinom	39	128		167
Obveznici koji zapošljavaju OSI, ali u nedovoljnom broju stoga su za ostatak obveze dužni platiti naknadu	554	795	5	1354
Obveznici koji ne zapošljavaju OSI (obveznici plaćanja naknade)	1606	4601	19	6226
Novoosnovani poslodavci				170
UKUPNO	2618	6447	54	9119

Od ukupno 9119 obveznika:

1 202 u potpunosti ispunjava obvezu zapošljavanjem osoba s invaliditetom (4 067 zaposlenih OSI) i to 340 obveznika iz javnog sektora (1508 zaposlenih OSI), 827 obveznika iz privatnog sektora (2 495 zaposlenih OSI) te 35 obveznika koji su organizacije civilnog društva (64 zaposlene OSI)

1 354 djelomično ispunjava obvezu zapošljavanjem osoba s invaliditetom (5 128 zaposlenih OSI) dok su za preostali dio obveze u obvezi plaćanja naknade i to 554 obveznika iz javnog sektora (1 982 zaposlenih OSI), 795 obveznika iz privatnog sektora (3138 zaposlenih OSI) te pet obveznika koji su organizacije civilnog društva (8 zaposlenih OSI)

167 obveznika najavilo je ispunjenje obveze zamjenskim načinom i to 39 obveznika iz javnog sektora te 128 obveznika iz privatnog sektora

6 226 ne zapošljava osobe s invaliditetom te su obveznici plaćanja naknade i to 1 606 obveznika iz javnog sektora, 4 601 obveznika iz privatnog sektora te 19 obveznika koji su organizacije civilnog društva

170 su novoosnovani poslodavci u početku.

Mišljenje Ureda pravobraniteljice: Promatrajući odnose među brojkama unutar pojedinih struktura poslodavaca, najveći broj poslodavaca još uvijek ispunjava kvotu plaćanjem novčane naknade. Izuzetak čine organizacije civilnog društva, koje svoju obvezu ispunjavaju većinom zapošljavanjem osoba s invaliditetom. I dalje je najmanji broj obveznika koji su najavili ispunjenje obveze zamjenskim načinima.

Zamjenski način ispunjenja kvote

U 2017. godini 213 poslodavaca (64 poslodavca u javnom sektoru te 149 poslodavaca u privatnom sektoru) najavilo je ispunjenje obveze zamjenskim načinom, odnosno najavilo je zamjensko zapošljavanje 910 osoba s invaliditetom putem 269 najava ispunjenja zamjenskog zapošljavanja osoba s invaliditetom, i to na sljedeći način:

250 najava ugovorom o poslovnoj suradnji sa zaštitnom radionicom,

1 najava ugovorom o poslovnoj suradnji s osobom s invaliditetom koja se samozapošljava,
15 najava ugovorom o praksi učenika s teškoćama u razvoju,
1 najava ugovorom o stipendiranju učenika/studenata s invaliditetom,
1 najava studentskim ugovorom,
1 najava stručnog osposobljavanja bez zasnivanja radnog odnosa.

Na dan 31. prosinca 2017. godine evidentirano je 22 neispunjenih zamjenskih kvota najavljenih u 2017. godini, 53 najava je potvrđeno, dok se ostatak zamjenskih kvota potvrđuje po isteku odnosno po dostavi potvrde o ispunjenju zamjenskog zapošljavanja osoba s invaliditetom.

Ispunjenje kvotne obveze korištenjem zamjenskih načina (stanje na dan 31.12.2017.)

OBVEZNICI KOJI KORISTE ZAMJENSKE NAČINE ISPUNJENJA KVOTNE OBVEZE	Javni sektor	Privatni sektor	Ukupno
Obveznici koji su najavili ispunjenje obveze zamjenskim načinom, a koji i zapošljavaju OSI	21	66	87
Obveznici koji obvezu ispunjavaju isključivo zamjenskim načinom	13	63	76
Obveznici koji djelomično ispunjavaju obvezu zamjenskim načinom, a za ostatak obveze imaju zaposleno dovoljan broj OSI	10	19	29
Obveznici koji djelomično ispunjavaju obvezu zamjenskim načinom, djelomično zapošljavanjem OSI, a za ostatak obveze su dužni platiti naknadu	8	34	42
Obveznici koji djelomično ispunjavaju obvezu zamjenskim načinom, a za ostatak obveze su dužni platiti naknadu	8	12	20
Ukupan broj obveznika koji su najavili ispunjenje obveze zamjenskim načinom	39	128	167

Od ukupno 9119 obveznika, **167 obveznika najavilo je ispunjenje obveze zamjenskim načinom** (767 ispunjenih obveza na zamjenski način) i to 39 obveznika iz javnog sektora (80 obveza) te 128 obveznika iz privatnog sektora (687 obveza).

- od ukupno 167 obveznika koji su najavili ispunjenje obveze zamjenskim načinom, 87 obveznika zapošljava osobe s invaliditetom (502 obveze, 398 OSI) i to 21 obveznik iz javnog sektora (52 obveze, 58 OSI) te 66 obveznika iz privatnog sektora (450 obveza, 340 OSI).

- od ukupno 167 obveznika koji su najavili ispunjenje obveze zamjenskim načinom, 76 obveznika u potpunosti ispunjava obvezu isključivo zamjenskim načinom (335 obveza) i to 13 obveznika iz javnog sektora (35 obveza) te 63 obveznika iz privatnog sektora (300 obveza). Napominje se kako navedeni poslodavci osim što ispunjavaju obvezu zapošljavanja osoba s invaliditetom zamjenskim načinom zapošljavaju i osobe s invaliditetom i to 24 osobe.

- od ukupno 167 obveznika koji su najavili ispunjenje obveze zamjenskim načinom, 29 obveznika ispunjava obvezu djelomično zamjenskim načinom, a djelomično zapošljavanjem osoba s invaliditetom (98 obveza, 88 OSI) i to 10 obveznika iz javnog sektora (17 obveze, 14 OSI) te 19 obveznika iz privatnog sektora (81 obveza, 74 OSI).

- od ukupno 167 obveznika koji su najavili ispunjenje obveze zamjenskim načinom, 42 obveznika djelomično ispunjava obvezu zamjenskim načinom, djelomično zapošljavanjem osoba s invaliditetom, a djelomično su obveznici plaćanja naknade (260 obveza, 286 OSI) i to osam obveznika iz javnog sektora (15 obveza, 38 OSI) te 34 obveznika iz privatnog sektora (245 obveza, 248 OSI).

- od ukupno 167 obveznika koji su najavili ispunjenje obveze zamjenskim načinom, 20 obveznika djelomično ispunjava obvezu zamjenskim načinom, a za preostali dio su obveznici plaćanje naknade (74 obveza) i to 8 obveznika iz javnog sektora (13 obveza) te 12 obveznika iz privatnog sektora (61 obveza).

Ispunjenje kvotne obveze u državnim upravnim organizacijama¹⁸

U prošlogodišnjem izvješću prikazali smo rezultate ankete koju je provela pravobraniteljica o kvotnom zapošljavanju osoba s invaliditetom u ministarstvima kao tijelima državne uprave. Ove godine zatražili smo putem anketnog upitnika od državnih upravnih organizacija podatke i druge informacije o zapošljavanju osoba s invaliditetom te pozvali da daju svoje prijedloge za koje smatraju da bi pridonijeli većem zapošljavanju osoba s invaliditetom, kao i ostalo što smatraju važnim istaknuti na tom području.

Prikaz rezultata ankete o kvotnom zapošljavanju osoba s invaliditetom u državnim upravnim organizacijama sa stanjem na dan 31. prosinca 2017. godine.

DRŽAVNA UPRAVNA ORGANIZACIJA	UKUPAN BROJ ZAPOSLENIH	BROJ OSI KOJE JE OBVEZNA ZAPOSлити	BROJ ZAPOSLENIH OSI KOJI UDOVOLJAVAJU UVJETIMA ZA UPIS U OČEVIDNIK	NAČIN NA KOJI ISPUNJAVA OBVEZU KVOTNOG ZAPOSљAVANJA	KORISTI LI ZAMJENSKE KVOTE I AKO DA KOJE	PRIMJENA NAČELA RAZUMNE PRILAGODBE ZA RADNA MJESTA I UVJETE RADA
Državna geodetska uprava	1101	33	20	uplaćivanjem novčane naknade	ne	ne
Državni hidrometeorološki zavod	362	11	6	uplaćivanjem novčane naknade	ne	ne
Državni zavod za intelektualno vlasništvo	91	3	1	uplaćivanjem novčane naknade	ne	da
Državni zavod za mjeriteljstvo	80	2	1	uplaćivanjem novčane naknade	ne	ne
Državni zavod za statistiku	530	16	7	uplaćivanjem novčane naknade	ne	da
Državni zavod za radiološku i nuklearnu sigurnost	20	1	0	uplaćivanjem novčane naknade	ne	ne
Državna uprava za zaštitu i spašavanje	643	11	16	isključivo zapošljavanjem	ne	ne

Dodatna obrazloženja prikazanih rezultata nalaze se u nastavku teksta.

Državna geodetska uprava pojašnjava razloge zbog kojih ne udovoljava kvotnoj obvezi zapošljavanjem osoba s invaliditetom: na snazi je Odluka o zabrani novog zapošljavanja državnih službenika i namještenika u tijelima državne uprave te stručnim službama i uredima Vlade RH KLASA: 022-03/16-04/148, URBROJ: 50301-09/09-16-4 od 27.07.2016. i izmjena Odluke KLASA: 022-03/17-04/208, URBROJ: 50301-25/06-17-1 od 27.07.2017. godine; neprijavlivanje na oglase/natječaje osoba s invaliditetom; osobe s invaliditetom u sustavu ne ulaze u kvotu. Predlaže davanje poticaja za zapošljavanje.

Državni hidrometeorološki zavod kao obrazloženje razloga zbog kojih ne udovoljava kvotnoj obvezi zapošljavanjem osoba s invaliditetom navodi specifičnosti radnih mjesta, rad na izdvojenim mjestima rada, rad na terenu i pod posebnim uvjetima. Također navode da „zgrada spada u kategoriju 0 zaštite i nema mogućnost prilagođavanja za osobe s tjelesnim oštećenjem“.

Državni zavod za intelektualno vlasništvo ističe da se malo osoba s invaliditetom javlja na natječaje. Cilj im je dobiti što kvalitetniji kadar, te će zaposliti osobu koja je postigla najbolje rezultate tijekom natječajnog postupka. Predlažu edukacije o mogućnostima korištenja zamjenskih kvota. Smatraju da

¹⁸ Rezultati anketnog upitnika pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u državnim upravnim organizacijama sa stanjem na 31.12.2017.

bi trebalo izmijeniti zamjenske kvote na način npr. da se jedna osoba s invaliditetom primljena na stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa priznaje kao jedna zaposlena osoba s invaliditetom.

Državni zavod za mjeriteljstvo ističe da se na raspisane javne natječaje nisu javljale osobe s invaliditetom, te da će prilikom donošenja novih ustrojstvenih akata urediti obveza razumne prilagodbe u odnosu na radna mjesta, organizaciju rada i radne uvjete. Predlažu da se zapošljavanje osoba s invaliditetom provodi u suradnji sa Zavodom za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom.

Državni zavod za statistiku kao obrazloženje razloga zbog kojeg ne udovoljava ovoj obvezi zapošljavanjem osoba s invaliditetom navodi da se na javne natječaje ili oglase rijetko javljaju osobe s invaliditetom ili ako se jave ne pristupe testiranju. Smatraju da osobe s invaliditetom treba više poticati da se javljaju na natječaje i oglase u tijelima državne uprave.

Državni zavod za radiološku i nuklearnu sigurnost ne navodi posebne komentare.

Državna uprava za zaštitu i spašavanje svoju obvezu kvotnog zapošljavanja ispunjava isključivo zapošljavanjem osoba s invaliditetom, te je prema podacima jedina državna upravna organizacija koja obvezu ispunjava na ovaj način. Osim toga, Državna uprava za zaštitu i spašavanje zapošljava više osoba s invaliditetom od propisane kvote.

Mišljenje Ureda pravobraniteljice i zaključna zapažanja:

Ističemo Državnu upravu za zaštitu i spašavanje kao pozitivan primjer ispunjavanja obveze kvotnog zapošljavanja isključivo zapošljavanjem osoba s invaliditetom. Pohvalno je što su konkretnom primjeru radi i o zapošljavanju izvan kvote, dakle, zapošljavanjem većeg broja osoba s invaliditetom od propisanog. Sukladno odredbama Pravilnika o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 44/14 i 02/15), poslodavac ne može zaposlenicima koji nisu evidentirani u očevidniku ispuniti kvotu. Česti su slučajevi u kojima poslodavci zapošljavaju osobe s invaliditetom, poput nekih državnih upravnih organizacija, koje nemaju dokaz o invaliditetu odnosno javnu ispravu na temelju koje se mogu upisati u Očevidnik zaposlenih osoba s invaliditetom pa se stoga ni ne ubrajaju u kvotu. *Više o tome pisali smo pod poglavljem Stručni skupovi Zapošljavanje i rad osoba s invaliditetom – prilika, a ne namet, budući da je to bilo jedno od najčešćih pitanja na stručnim skupovima.*

U odnosu na razumnu prilagodbu, Državni zavod za intelektualno vlasništvo i Državni zavod za statistiku, navode da su prilagođavali radna mjesta, organizaciju rada i radne uvjete zaposlenim osobama s invaliditetom. Postoje i poticaji kako bi se omogućilo poslodavcu da provede razumnu prilagodbu te iste propisuje i uređuje Pravilnik o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 44/14, 02/15, 13/15, 113/16 i 116/17). Potrebno je znati da nekim osobama s invaliditetom nisu potrebne prilagodbe na radnom mjestu, što može biti razlogom zašto druge državne upravne organizacije nisu primjenjivale načelo razumne prilagodbe. Međutim, koristimo ovu priliku da naglasimo da poslodavac ima sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, Zakonu o suzbijanju diskriminacije i Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, dužnost osigurati uvjete koji će omogućiti osobi s invaliditetom da obavlja svoj posao bez prepreka i ravnopravno u odnosu na ostale zaposlenike. Prilagodbe koje je poslodavac dužan napraviti nisu neograničene, ali moraju biti u funkciji radnog mjesta i prilagođene uvjetima rada koje zahtijeva određeno radno mjesto na kojem je zaposlena osoba s invaliditetom. Nastavno na komentar o građevini 0 zaštite koju se ne može učiniti pristupačnom za osobe s tjelesnim oštećenjima, moramo istaknuti da je česta percepcija javnosti da su osobe s invaliditetom samo one koje imaju tjelesno oštećenje slijedom kojega iziskuju pristupačnost radnog okoliša uklanjanjem arhitektonskih ili fizičkih barijera. Za osobe s drugim vrstama oštećenja, bit će potrebne i drugačije vrste prilagodbi ili kombinacija više njih, s time da mnoge od njih ne uključuju fizičke promjene. Poslodavac ima pravo zahtijevati od kandidata za posao da posjeduju određene vještine, znanje, kvalitete i iskustvo za određeni posao. Tražene uvjete za obavljanje poslova određenog radnog mjesta poslodavac mora biti u mogućnosti *objektivno obrazložiti* kako bi izbjegao diskriminaciju. Ako poslodavac neki uvjet ne može *objektivno obrazložiti*, tada to može dovesti do indirektno

diskriminacije npr. uvjet vozačke dozvole, a posjedovanje vozačke dozvole nije objektivno bitno za obavljanje poslova nekog radnog mjesta. Za radno mjesto vozača kamiona posjedovanje vozačke dozvole je bitan i odlučujući uvjet, no možda npr. za neko administrativno mjesto nije. Ukoliko i na tom radnom mjestu postoje poslovi koje se sastoje od prijevoza stvari, povremene dostave i slično, potrebno je u svakom konkretnom slučaju razmotriti postoji li mogućnost razumne prilagodbe, npr. može li se taj dio posla obaviti javnim prijevozom, može li se izvršiti preraspodjela zadataka na način da taj dio posla obavi drugi zaposlenik itd. Poslodavac pri objavi natječaja za posao treba razmisliti je li neki traženi uvjet iz natječaja doista bitan za obavljanje poslova radnog mjesta. U suprotnom, osobe s invaliditetom se ni ne javljaju na takve natječaje, jednostavno ih zaobilaze, te na taj način bivaju diskriminirane osnovom invaliditeta.

Rutinsko testiranje kandidata na jednak način osobe s invaliditetom može dovesti u nepovoljniji položaj. U tim slučajevima, potrebno je prilagoditi ispitivanje odnosno osigurati razumnu prilagodbu (npr. dopustiti dodatno vrijeme osobi s invaliditetom za rješavanje testa, veći font, podebljane i istaknute ključne riječi i sl.) kao i način na koji se vrednuju rezultati. To se, međutim, neće moći primijeniti gdje su priroda i oblik testova potrebni za ocjenu građe koja je bitna za određeni posao.

Budući da državne upravne organizacije navode da se osobe s invaliditetom ni ne javljaju na natječaje i oglase, smatramo da, uz ostale razloge na koje upozoravamo već dugi niz godina, jedan dio leži i u gore opisanom. **Pravobraniteljica preporučuje poslodavcima prilikom raspisivanja natječaja ili oglasa za posao, u tekstu natječaja ili oglasa ohrabriti odnosno pozvati osobe s invaliditetom da se kandidiraju za posao, kao i da obavijeste mogućeg poslodavca o potrebnim prilagodbama pri zapošljavanju.**

Nijedna državna upravna organizacija ne koristi poticaje koje isplaćuje Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, sukladno Pravilniku o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 44/14, 02/15, 13/15, 113/16 i 116/17). Tijela državne uprave mogu ostvariti *sufinanciranje troškova prilagodbe uvjeta rada za osobu s invaliditetom* i pravo na *sufinanciranje troškova stručne podrške*. Poticaj *sufinanciranje troškova za prilagodbu uvjeta rada (tehnička prilagodba)* pokriva troškove razumne prilagodbe uvjeta rada za zaposlenu osobu s invaliditetom, ako joj je radi vrste i težine invaliditeta potrebno tehničkom opremom prilagoditi radno mjesto.

Nijedna državna upravna organizacija ne koristi zamjenske kvote kao način ispunjavanja obveze kvotnog zapošljavanja, te navedeno posebno ne komentira. Leže li razlozi u tome što su zamjenske kvote državnim upravnim organizacijama nepoznate, presložene za provedbu ili jednostavno zato što za iste nemaju interes? Ova pitanja ostaju otvorenima i predmetom daljnjih rasprava, a posebice prilikom predstojećih izmjena i dopuna pravilnika koji uređuje ovo područje. Državni zavod za intelektualno vlasništvo predlaže *„svakako više educiranja o mogućnostima korištenja zamjenskih kvoti jer u ovom trenutku korisnici državnog proračuna uplaćuju novčane naknade u isti državni proračun.“*. Vrijednosti sustava zamjenskih kvoti leži u činjenici da se njima na indirektan način pridonosi povećanju zapošljivosti osoba s invaliditetom (npr. stipendiranje redovnog obrazovanja osobe s invaliditetom) te širokoj lepezi istih, pa stoga poslodavci mogu odabrati ispunjavanje ove obveze na način koji im najviše odgovara s obzirom na njihovu djelatnost i financijske mogućnosti. Smatramo da ovaj sustav treba unaprijediti i nadograditi radi mogućnosti veće primjene.

Zatražili smo od zaštitnih radionica osvrst na sklopljene ugovore o poslovnoj suradnji u 2017. godini u odnosu na strukturu naručitelja i vrstu robe/ili usluge za koje su sklopljeni ugovori. Iz zaprimljenih očitovanja razvidno je da ugovore o poslovnoj suradnji sklapaju uglavnom s naručiteljima iz privatnog sektora. *„Poslodavci u privatnom sektoru uvidjeli su višestruku korisnost. Zaključivanjem kvotnog ugovora dobivaju dvostruko - dobivaju robu koju su naručili i platili te ne moraju državi plaćati mjesečnu novčanu naknadu. Istodobno rastom socijalne svijesti poslodavci stvaraju dodanu vrijednost prihvaćajući proizvode koje su izradile osobe s invaliditetom prema ISO standardima politike kvalitete.“*, zaključuje jedna zaštitna radionica. I rezultati ankete koju je provela pravobraniteljica među poslodavcima iz javnog sektora, također potvrđuju da javni sektor zamjensku kvotu kao način ispunjenja kvotne obveze ne prepoznaje (*vidjeti više pod Kvotno zapošljavanje u državnim upravnim organizacijama*). Iz komentara zaštitnih radionica proizlazi: *“...administrativna provedba i nadalje je*

komplificirana pogotovo kad su u pitanju novi subjekti koji se odlučuju pristupanju i zaključivanju ugovora...“;“...cenzus naknade od 30% minimalne plaće dovoljno je nizak da se za njega radije opredjeljuju naručitelji koji nisu dovoljno informirani i osviješteni oko problematike zapošljavanja. Povratne informacije s terena govore da se predstavnici subjekata u javnom sektoru radije odlučuju na plaćanje naknade državi, pošto im obveze pokrivaju ministarstva, a za njihovu operativu manje je administriranje. Logika “manje administriranja” rukovodi i velike poduzetnike (korporacije) koje dobro posluju, a poslodavci su slabije socijalno osviješteni, jer jednostavnije je, brže i lakše proslijediti novac nego obavljati administrativne poslove oko kvotnog ugovora...”

Pravobraniteljica preporučuje ZOSI-u i Ministarstvu rada i mirovinskoga sustava poduzeti aktivnosti kako bi se točno identificiralo probleme u primjeni i razloge slabog korištenja zamjenskih kvota kao načina ispunjavanja kvotne obveze, kako među javnim, tako i među privatnim poslodavcima. Iz prikazanih brojki vidljivo je da pojedini načini ispunjenja zamjenskih kvota uopće nisu zaživjeli u praksi. Potrebne su hitne izmjene i dopune Pravilnika o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom kako bi se unaprijedio postojeći sustav zamjenskih kvota i olakšala njegova primjena, a time i potaknulo poslodavce na korištenje istih. Nadalje, u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, potrebno je i dalje podizati razinu svijesti među poslodavcima o višestrukoj korisnosti zamjenskih kvota te ih u tu svrhu promovirati.

Ispunjenje kvote plaćanjem novčane naknade

Novčana naknada za 2017. godinu iznosila je 982,80 kuna. Na ime novčane naknade za nezapošljavanje osoba s invaliditetom u 2017. godini poslodavci obveznici kvotnog zapošljavanja uplatili su sredstva u ukupnom iznosu od 212 528 109,08 kuna, navodi ZOSI.

Aktualnim izmjenama i dopunama Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom predlaže se proširiti namjenu sredstava prikupljenih s osnove novčane naknade i tako omogućiti da se navedena sredstva mogu koristiti i za održivost i razvoj sustava profesionalne rehabilitacije. Navedeno je nužno radi učinkovitije integracije osoba s invaliditetom u svijet rada. Osim, toga, predlaže se da se sredstva prikupljena s osnove novčane naknade mogu koristiti i za poticaje, programe i projekte za zapošljavanje osoba s invaliditetom koje, osim ZOSI-a, isplaćuju odnosno provode drugi korisnici utvrđeni Registrom proračunskih i izvanproračunskih korisnika.

ZOSI evidentira i poslodavce koji nisu obveznici kvotnog zapošljavanja, a zapošljavaju osobe s invaliditetom, te poslodavce koji su obveznici kvotnog zapošljavanja, a zapošljavaju osobe s invaliditetom preko propisane kvote.

Prikaz poslodavaca koji nisu obveznici kvote (manje od 20 zaposlenih), a zapošljavaju osobe s invaliditetom i poslodavaca obveznika kvote koji zapošljavaju iznad propisane kvote (stanje na zadnji dan u mjesecu), za 2017. godinu, nalazi se u prilogu 3 ovog Izvješća.

17.4. POTICAJI PRI ZAPOŠLJAVANJU OSOBA S INVALIDITETOM

U 2017. godini poticaje je koristilo ukupno 287 poslodavaca koji su zapošljavali 1037 osoba s invaliditetom (dalje: OSI; 546 muškaraca i 491 žena), a isplaćeno je ukupno 77 943 406,73 kuna, i to u iznosima po namjenama kako slijedi:

19 255 499,03 kuna za subvenciju plaće osobe s invaliditetom, od čega 6 109 401,72 kn za korisnike na otvorenom tržištu rada, a 13 146 097,31 kn za zaštitne radionice; poticaj koristio 241 poslodavac za 887 OSI (464 muškaraca i 423 žene), odnosno 232 korisnika na otvorenom tržištu za 392 OSI (255 muškaraca i 137 žena), te 9 zaštitnih radionica za 495 OSI (209 muškaraca i 286 žena)

41 300,00 kuna za sufinanciranje troškova obrazovanja; poticaj koristila 2 korisnika na otvorenom tržištu rada za 2 OSI (1 muškarac i 1 žena)

55 882,40 kuna za sufinanciranje troškova za prilagodbu radnog mjesta – arhitektonska prilagodba; poticaj koristila 1 korisnik na otvorenom tržištu rada za 1 OSI (1 muškarac); prilagodba se odnosila na izradu taktilne staze po zoni kretanja za pomoć pri kretanju slijepe osobe

519 524,43 kuna za sufinanciranje troškova za prilagodbu uvjeta rada – tehnička prilagodba; poticaj koristila 9 korisnika na otvorenom tržištu rada za 10 OSI (5 muškarca i 5 žena); prilagodbe su se odnosile na tehničku opremu prilagođenu za slijepe osobe, tehničku opremu prilagođenu za osobe oštećenog sluha, te tehničku opremu prilagođenu za osobe s oštećenjem donjih ekstremiteta

2 029,12 kuna za sufinanciranje kamata na kreditna sredstva namijenjena kupnji strojeva, opreme, alata ili pribora potrebnog za zapošljavanje osoba s invaliditetom; poticaj koristio 1 korisnik na otvorenom tržištu rada za 1 OSI (1 žena)

14 344 672,15 kuna za posebna sredstva za programe inovativnog zapošljavanja; poticaj koristila 24 korisnika na otvorenom tržištu rada za 76 OSI (33 muškarca i 43 žene); sredstva su isplaćena za javni natječaj za dodjelu sredstava za programe inovativnog zapošljavanja koji je bio raspisan u 2016. godini

43 500 000 kuna za posebna sredstva za otvaranje novih radnih mjesta i održavanje zaposlenosti u integrativnim radionicama i zaštitnim radionicama; poticaj koristilo 7 zaštitnih radionica za 478 OSI (201 muškarac i 277 žena)

224 499,60 kuna za novčanu nagradu za zapošljavanje izvan kvote; nagradu koristilo 57 poslodavaca na otvorenom tržištu rada za 135 OSI (79 muškaraca i 56 žena).

U rujnu 2017. godine je raspisan javni natječaj za dodjelu posebnih sredstava za programe inovativnog zapošljavanja u iznosu od 40 000 000,00 kn. Na natječaj se prijavilo 57 prijavitelja, a sredstva po ovom natječaju biti će isplaćena u 2018. godini. Sredstva će se dodjeljivati za: nabavu i ugradnju novih tehnologija i opreme u svrhu inovativnog zapošljavanja osoba s invaliditetom, ulaganje u znanja osoba s invaliditetom i osoba koje pružaju stručnu pomoć osobama s invaliditetom u primjeni novih tehnologija i opreme (tečajevi, seminari, radionice te nabava pomagala i opreme neophodne za stjecanje praktičnih znanja, vještina i sposobnosti i sl.), izgradnju ili širenje poslovnog prostora i ugradnju opreme i novih tehnologija, u cilju inovativnog zapošljavanja osoba s invaliditetom, te pokriće troškova administracije vezanih uz pružanje usluga centra za profesionalnu rehabilitaciju i troškova prijevoza osoba s invaliditetom (trošak prijevoza na posao i s posla, te trošak prijevoza osobe s invaliditetom i osobe koja joj je pratitelj ako joj je sukladno zakonskim propisima potreban pratitelj za potrebe ulaganja u znanja), pod uvjetom da su takvi troškovi izravna posljedica inovativnog zapošljavanja osoba s invaliditetom. U svrhu informiranja poslodavaca za prijavu na gore navedeni natječaj ZOSI je u svim relevantnim tiskanim medijima, kao i elektroničkim medijima (u vidu e-bannera) objavio poziv za prijavu na natječaj.

Prikaz isplaćenih poticaja po vrsti - korisnici na otvorenom tržištu rada i zaštitne radionice - broj osoba s invaliditetom i broj korisnika, po županijama i pravnom obliku - broj osoba s invaliditetom i broj korisnika, po županijama i vrsti poticaja, nalaze se u prilogu 3 ovog Izvješća.

Mišljenje Ureda pravobraniteljice: Tijekom održavanja stručnih skupova *Zapošljavanje i rad osoba s invaliditetom – prilika, a ne namet*, bilo je upita poslodavaca o namjeni i načinu korištenja sredstava prikupljenih s naslova novčane naknade za neispunjenje obveze kvotnog zapošljavanja. Pravilnikom o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom propisani su vrsta, visina, uvjeti i način ostvarivanja poticaja. U cilju informiranja poslodavaca o poticanju zapošljavanja osoba s invaliditetom, ZOSI je sudjelovao na raznim radionicama, okruglim stolovima, skupovima, radio i TV emisijama koje su se bavile tematikom profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja osoba s invaliditetom. Obavijest o dodjeli ovih sredstava ZOSI objavljuje na svojoj Internet stranici www.zosi.hr. Također je bitno napomenuti da se predmetna sredstva uplaćuju na strogo namjenski račun te se ne mogu koristiti za drugu svrhu osim predviđene. Sukladno čl. 10. st. 7. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, sredstva uplaćena s osnove novčane naknade koriste se u svrhu

isplate poticaja i nagrada pri zapošljavanju osoba s invaliditetom te za provođenje projekata i programa zapošljavanja osoba s invaliditetom.

Prema dostavljenim podacima i usporedbom sa stanjem iz 2016. godine (vidjeti izvješće pravobraniteljice za 2016. godinu), vidljivo je da je u 2017. godini utrošeno 43 500 000,00 kuna za otvaranje novih radnih mjesta i održavanje zaposlenosti u integrativnim i zaštitnim radionicama (za 478 OSI), dok je u 2016. godini ovim poticajem obuhvaćeno 490 osoba s invaliditetom iznosom 33 491 026,81 kuna. Stoga smatramo potrebnim u narednom periodu stručnim nadzorom točno utvrditi koliko je novih radnih mjesta otvoreno u radionicama i za koliko osoba s invaliditetom, te taj podatak iskazati odvojeno od stavke održavanje zaposlenosti.

STRUČNI SKUPOVI ZAPOŠLJAVANJE I RAD OSOBA S INVALIDITETOM – PRILIKA, A NE NAMET

Nastavno na 2016., i tijekom 2017. godine u organizaciji Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u suradnji s Hrvatskom gospodarskom komorom i županijskim komorama organizirano je niz stručnih skupova pod nazivom *Zapošljavanje i rad osoba s invaliditetom – prilika, a ne namet*. Navedena suradnja zamišljena je kao projekt u okviru kojeg bi se u županijama održavale edukacije poslodavaca vezano za temu zapošljavanja osoba s invaliditetom i na taj način pridonijelo povećanju broja zaposlenih osoba s invaliditetom. Zajedno s predstavnikom Hrvatske gospodarske komore Davorkom Vidovićem i područnim županijskim komorama tijekom 2016. godine održali smo šest, a tijekom ove godine četrnaest skupova. Skupove su popratili lokalni mediji.

Cilj skupova je bio zajedničkim dijalogom i razmjenom iskustava rasvijetliti izazove zapošljavanja osoba s invaliditetom kroz primjere dobre prakse i pomoći poslodavcima da osobe s invaliditetom doživljavaju kao priliku svom poslovanju. Neka od pitanja na koja smo željeli dobiti odgovor na skupu bila su: Koji su izazovi i mogućnosti u zapošljavanju i radu osoba s invaliditetom iz pozicije poslodavaca i osoba s invaliditetom? Zašto je za podizanje konkurentnosti važno zapošljavati osobe s invaliditetom? Koji su problemi pri zapošljavanju i radu osoba s invaliditetom i kako ih prevladati? Kakvi poticaji su osigurani i kako ih ostvariti? Kakve su mogućnosti za radnike kod kojih dođe do smanjenja radnih sposobnosti? Kako ispuniti kvotu, dobiti novčanu nagradu i što su to zamjenske kvote?

Ove godine predavači na skupovima bili su Dario Karačić i Antonio Matković iz Instituta za razvoj tržišta rada s temom *Zašto je za podizanje konkurentnosti važno zapošljavati osobe s invaliditetom*, Natalija Krajnović iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom s temom *Kvote i poticaji Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom i usluge Centra za profesionalnu rehabilitaciju*, Marijana Grgin iz Hrvatskog zavoda za zapošljavanje govorila je o *Iskustvima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u zapošljavanju osoba s invaliditetom* i Ana Jakovina iz Financijske agencije, s predavanjem o dobroj praksi Financijske agencije u zapošljavanju osoba s invaliditetom i osiguravanju razumne prilagodbe na radnom mjestu.

Mišljenje Ureda pravobraniteljice: Preko četrnaest poslodavaca diljem Hrvatske je sudjelovalo na skupovima, no mišljenja smo da je s obzirom na važnost teme i zajedničke interese na tržištu rada, taj odaziv trebao biti znatno veći u odnosu na broj upućenih poziva. Ciljani skupovi poput ovih pridonose promicanju prepoznavanja vještina, stvarnih vrijednosti i sposobnosti osoba s invaliditetom te njihovog doprinosa na radnom mjestu i tržištu rada. Budući da se radi o zajedničkim interesima, uloga poslodavaca je ključna u stvaranju pozitivne klime za zapošljavanje osoba s invaliditetom i rušenje predrasuda, stoga pozivamo poslodavce da se odazivaju na edukacije i radionice o ovoj temi.

U svakom slučaju, tijekom rasprava koje su uslijedile po završetku izlaganja, imali smo prilike saznati i o problemima, prijedlozima za poboljšanje te iskustvima osoba s invaliditetom i poslodavaca. Zahvaljujući iskustvima i saznanjima stečenim na održanim skupovima, pravobraniteljica je uputila konkretne prijedloge za poboljšanje položaja osoba s invaliditetom na tržištu rada i razvijanje novih suradnji s ključnim institucijama, kao i zakonske prijedloge putem e-Savjetovanja.

Tijekom rasprava se, između ostalog, učestalo govorilo i o problemima vezano za poslove s posebnim uvjetima rada. Prema odredbi čl. 2. st. 6. Pravilnika o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osobe s invaliditetom („Narodne novine“, br. 44/14 i 02/15) poslodavac koji smatra da se na određeno radno mjesto zbog posebnih uvjeta rada ne mogu zaposliti osobe s invaliditetom i da se isto treba izuzeti iz ukupnog broja radnih mjesta na temelju kojih se utvrđuje kvota, dužan je zatražiti suglasnost Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, uz prethodno pribavljeno mišljenje Hrvatskog zavoda za zaštitu zdravlja i sigurnost na radu. Iz perspektive poslodavaca, problem se pojavljuje u situacijama kada poslodavac ne dobije suglasnost za izuzimanje određenih radnih mjesta iz ukupnog broja radnih mjesta na temelju kojih se utvrđuje kvota, a ne može na isto zaposliti osobu s invaliditetom, jer osoba ne može ishoditi uvjerenje o zdravstvenoj sposobnosti za te poslove. Osobe s invaliditetom se često pritužuju na ovaj problem iz perspektive potencijalnog ili trenutnog zaposlenika na konkretnom radnom mjestu s posebnim uvjetima rada, jer se u tom slučaju ne mogu zaposliti odnosno prijeti im otkaz ako su zaposleni. Možemo li određene poslove s posebnim uvjetima rada razumno prilagoditi konkretnoj osobi s invaliditetom na način da ona u skladu sa zahtjevima zaštite na radu sigurno obavlja svoj posao, a da poslovi tog radnog mjesta i dalje budu kvalitetno izvršavani prema uputama poslodavca i zahtjevima konkretnog radnog mjesta? Mišljenja smo da ovom problemu treba ozbiljno pristupiti prigodom izmjena postojećih propisa jer su mnogi poslodavci bez predrasuda iskazali namjeru da zaposle osobu s invaliditetom, radije nego da plaćaju novčanu naknadu zbog potrebe za zaposlenicima. Međutim, to nisu u mogućnosti zbog gore opisanog problema. S ciljem povećanja zapošljivosti osoba s invaliditetom i smanjenja broja osobno uvjetovanih otkaza, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je inicirala sastanke s predstavnicima Hrvatskog zavoda za zaštitu zdravlja i sigurnost na radu kako bi ukazala na problem s kojim se susreću osobe s invaliditetom. Budući da isto prepoznaju i predstavnici ovog Zavoda, dogovoreno je pokretanje inicijative izmjena zakonskih propisa i svojevrsnog usklađivanja nadležnosti Hrvatskog zavoda za zaštitu zdravlja i sigurnost na radu i Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom kako bi se približili ovi sustavi i isključilo mogućnost postojanja neusklađenih procjena za konkretna radna mjesta.

Jedno od najčešćih pitanja tijekom održavanja stručnih skupova od strane poslodavaca odnosilo se na nemogućnost upisa zaposlene osobe s invaliditetom u Očevidnik zaposlenih osoba pri HZMO-u. U takvim slučajevima, primjenjuje se odredba čl. 8. st. 2. Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja Očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 44/14, 97/14 i 02/15) koja kaže da osiguranici koji nisu navedeni u čl. 4. t. 1. do 12. ovoga Pravilnika (dakle, oni koji nemaju po ovim osnovama dokaz o invaliditetu), za potrebe upisa u Očevidnik, moraju imati uvjerenje o utvrđenom invaliditetu u odnosu na rad. Naime, prema odredbi čl. 4. st. 1. toč. 13. Pravilnika, u Očevidnik zaposlenih osoba s invaliditetom upisuje se i osoba koja joj je utvrđen invaliditet u odnosu na rad, bez obzira na vrstu i stupanj, na temelju uvjerenja ZOSI-a. Na mrežnim stranicama ZOSI-a navodi se: *u postupku utvrđivanja invaliditeta u odnosu na rad procjenjuje se funkcioniranje pojedinca, poteškoće i prepreke, te potrebe vezane uz zapošljavanje s obzirom na zdravstvene karakteristike osobe i čimbenike okoline. Procjena se provodi samo za one osobe s invaliditetom koje ne mogu ostvariti upis u Očevidnik ni po jednoj drugoj osnovi iz čl. 4. Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja Očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom. Zaposlene osobe podnose zahtjev za utvrđivanje invaliditeta u odnosu na rad nadležnom centru za profesionalnu rehabilitaciju, u kojem se mogu i informirati o uvjetima procjene. Nezaposlene osobe podnose zahtjev za utvrđivanje invaliditeta u odnosu na rad ZOSI-u. Procjenu invaliditeta u odnosu na rad provode centri za profesionalnu rehabilitaciju. Na temelju pozitivnog nalaza i mišljenja, ZOSI izdaje Uvjerenje o utvrđenom invaliditetu u odnosu na rad koje se dostavlja podnositelju zahtjeva i Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo radi evidencije u Registru o osobama s invaliditetom.* Više na mrežnim stranicama ZOSI-a <http://www.zosi.hr/zavod/rehabilitacija/>.

Prikaz broja i postotka korisnika kojima su izdana uvjerenja prema dobi i spolu nalazi se u prilogu 3 ovog izvješća.

Od mnogobrojnih aktivnosti ZOSI-a, izdvajamo projekt izrade *Priručnika s preporukama za razumnu prilagodbu radnog mjesta, koji se izrađuje po uzoru na slovenske Standarde osposobljavanja i znanja za prilagodbu radnih mjesta*, a u izradi se koristi i američka literatura iz područja razumne prilagodbe dostupna na stranicama Job Accommodation Network (JAN). Predviđeno je da se izrada prve faze Priručnika provede i završi u 2018. godini za osobe s invaliditetom sa sljedećim vrstama oštećenja, poremećaja i bolesti: oštećenja vida, oštećenja sluha, multipla skleroza, psihički poremećaji, posttraumatski stresni poremećaj, cerebralna paraliza, intelektualne teškoće, amputacije, artritis, moždani udar, paraplegija, oštećenja kralježnice, depresija, epilepsija.

Tijekom 2017. godine ponovno je pokrenut projekt ZOSI-a „*Nagrada poslodavac godine za osobe s invaliditetom*“. Ovim projektom želi se povećati stopa zaposlenosti osoba s invaliditetom kroz aktivnosti promicanja primjera dobre prakse zapošljavanja osoba s invaliditetom na otvorenom tržištu rada te kroz podizanje svijesti o sposobnostima i doprinosu osoba s invaliditetom. Krajem 2017. godine provedene su početne aktivnosti vezane za realizaciju Projekta u sklopu kojeg će tijekom 2018. godine biti provedeno istraživanje na uzorku poslodavaca odabranih iz postojeće evidencije ZOSI-a koja se vodi sukladno Pravilniku o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom. U provedbi istraživanja primijenit će se kvalitativni pristup prikupljanja podataka metodom polustrukturiranog intervjua.

Ispitani uzorak organizacija obuhvatit će 2 osnovne skupine poslodavaca, javni i privatni sektor, koje će biti podijeljene u odnosu na ukupan broj zaposlenih u sljedeće grupe: mikro poslodavci (1 - 19 zaposlenih), mali poslodavci (20 - 49 zaposlenih), srednji poslodavci (50 - 250 zaposlenih) i veliki poslodavci (> 250 zaposlenih). Unutar navedenih grupa poslodavaca nagrade će biti dodijeljene u sljedećim kategorijama:

1. Poslodavci koji ispunjavaju kvotu,
2. Poslodavci koji zapošljavaju osobe s invaliditetom iznad propisane kvote,
3. Poslodavci koji nisu obveznici kvote i zapošljavaju osobe s invaliditetom - dobra iskustva.

Dodjela nagrada „*Poslodavac godine za osobe s invaliditetom*“ bit će medijski popraćena, dok će se nagrađenim poslodavcima osigurati medijski prostor kako bi predstavili vlastite primjere dobre prakse zapošljavanja osoba s invaliditetom. Dodjela nagrada je planirana za mjesec travanj 2018. za 2017. godinu.

ZOSI je i u 2017. godini sudjelovao i sufinancirao projekt „*Iskustvo zlata vrijedi 2017.*“ u organizaciji Večernjeg lista i Poslovnog dnevnika. Kroz projekt se pokušalo proširiti svijest u poslovnoj zajednici i šire, te problematizirati pitanje zapošljavanja osoba s invaliditetom i u suradnji s partnerima - poslodavcima omogućiti studentima s invaliditetom, koji se prijave na natječaj, obavljanje radne prakse s eventualnom kasnijom mogućnošću zapošljavanja. Suradnici na projektu su bili Udruga Zamisli i SOIH.

Mišljenje Ureda pravobraniteljice: Uloga medija je ključna za promicanje pozitivne percepcije osoba s invaliditetom i većeg stupnja društvene svijesti o osobama s invaliditetom u svijetu rada. Ciljani projekti poput ovih nedvojbeno mogu poticajno utjecati na odluku poslodavca o zapošljavanju osoba s invaliditetom. Naime, biti prepoznat kao tolerantan poslodavac koji zapošljava potreban kadar bez predrasuda i ima zadovoljne zaposlenike pridonosi poslovnom i društvenom ugledu, te mnogi krajnji korisnici i potrošači, ali i mogući poslovni partneri, ovu okolnost cijene prilikom kupnje proizvoda, korištenja usluga ili dogovaranja poslovne suradnje.

17.5. ZAŠTITNE RADIONICE

Za potrebe izrade ovog Izvješća, ZOSI se očitovao o provođenju stručnog nadzora nad radom zaštitnih radionica:

Stručni nadzor zaštitnih radionica počeo se provoditi 30. studenoga 2016. godine, a završen je 07. ožujka 2017. godine i to je prvi takav nadzor od uvođenja nove zakonske regulative 1. siječnja 2015. godine. U trenutku formiranja Knjige evidencije zaštitnih radionica 1. siječnja 2015. godine bilo je

upisano 9 zaštitnih radionica i zaštitnih radnih jedinica, a u trenutku nadzora u Knjigu evidencije zaštitnih radionica bilo ih je upisano svega 8 (pet zaštitnih radionica i tri zaštitne radne jedinice) i to kako slijedi: Ustanova za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje Suvenir Arbor, Sirač, Zaštitna radionica Tekop Nova Pula, Lada d.o.o. za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje invalida, Zagreb, URIHO - Ustanova za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, Zagreb, Ustanova za zapošljavanje, rad i profesionalnu rehabilitaciju osoba s invaliditetom DES, Split, Srednja strukovna škola, Varaždin - Zaštitna radna jedinica, Hrast-Export-Puklavac d.o.o., Martijanec - Zaštitna radna jedinica i Bilokalnik - IPA industrija papirne ambalaže d.d., Koprivnica – Zaštitna radna jedinica.

Osim toga, zaštitna radna jedinica Centar za inkluziju i podršku u zajednici, Labin, koja je bila upisana u Knjigu evidencije zaštitnih radionica 1. siječnja 2015. godine, tijekom 2016. godine je prestala s radom. Razlog otkazivanja ugovora o radu bila je odluka tijela udruge Centar za inkluziju i podršku u zajednici kako se više neće baviti profitnom djelatnošću te je osnovana druga pravna osoba s tom namjerom. U periodu od 31. prosinca 2014. do danas nije osnovana niti jedna nova zaštitna radionica s obzirom da su centri za profesionalnu rehabilitaciju (dalje: CPR) kasnili s početkom rada. Tijekom 2017. godine ZOSI je zaprimio više upita o uvjetima za osnivanje zaštitne ili integrativne radionice, te se u sljedećoj godini očekujemo osnivanje novih zaštitnih ili integrativnih radionica.

Rezultati provedenog stručnog nadzora su sljedeći:

- Broj priznatih zaštitnih radnih mjesta po Prijelaznim i završnim odredbama Pravilnika o zaštitnim radionicama i integrativnim radionicama za zapošljavanje osoba s invaliditetom (dalje: Pravilnik) na dan 31. prosinca 2014. godine je do 31. prosinca 2016. godine smanjen za 61 osobu s invaliditetom. Najbrojniji razlozi za to su bili uglavnom umirovljenje te smrt zaposlenika, a samo zanemariv broj je onih koji su imali prekid radnog odnosa zbog odlaska na rad kod poslodavaca na otvorenom tržištu rada.
- Broj novozaposlenih osoba s invaliditetom u zaštitnim radionicama na dan 31. prosinca 2016. godine je 52.
- Sukladno odredbama Pravilnika, zaštitna radionica zapošljava osobu s invaliditetom na temelju Nalaza i mišljenja CPR-a koji utvrđuje potrebu zapošljavanja u posebnim uvjetima kao i visinu subvencije plaće za zaposlenika. Međutim, kako CPR-ovi nisu započeli s radom u predviđenom roku, zaštitne radionice su zapošljavale osobe s invaliditetom bez Nalaza i mišljenja CPR-a. Na dan 31. prosinca 2016. godine od 52 novozaposlene osobe samo njih 28 je prošlo procjenu CPR-a na temelju koje zaštitne radionice ostvaruju pravo na subvenciju plaće. Od 28 procijenjenih 13 ih je procijenjeno za rad na zaštitnom radnom mjestu s pravom na subvenciju plaće od 75% minimalne plaće. Slijedom navedenog, zaštitne radionice nisu ostvarivale pravo na nikakvu subvenciju za 24 zaposlene osobe s invaliditetom. Za 28 osoba s invaliditetom su ostvarile pravo na subvenciju plaće, ali su za iste imali dodatni trošak procjene u CPR-u.
- Većina zaposlenih osoba s invaliditetom u zaštitnim radionicama je starija od 50 godina.
- U pogledu rasprostranjenost zaštitnih radionica po županijama, samo šest županija ima zaštitne radionice ili zaštitne radne jedinice što značajno utječe na mogućnost zapošljavanja osoba s invaliditetom koje se ne mogu zaposliti na otvorenom tržištu rada u županijama koje nemaju zaštitne radionice.
- Nadzorom je uočen nejednak položaj zaštitnih radionica i u odnosu na podršku lokalne, odnosno regionalne samouprave. Naime 5 zaštitnih radionica ostvaruje financijsku potporu prema Programu državne potpore realiziranu s lokalnom/regionalnom samoupravom i isti su vrlo različiti i neujednačeni.
- Tijekom 2016. godine zaštitne radionice su sklopile 188 ugovora vezanih za zamjensku kvotu u vrijednosti od 23.419.087,94 kn. Zbog tih ugovora udio vlastitih prihoda zaštitnih radionica se povećao, ali je vrlo različit u pojedinim zaštitnim radionicama i kreće se od 32% do 66%.

- Nadalje, zaštitne radionice su u svojoj prošlosti primale učenike s teškoćama na praksu tijekom obrazovanja. Zatečeno stanje govori kako se ta praksa posljednjih dvije do tri godine smanjivala i prestala te tako trenutno samo jedna zaštitna radionica prima na praksu učenike s teškoćama.
- Većina zaštitnih radionica nema zaposlene stručne radnike.
- Broj zaposlenika koji imaju i funkciju radnog instruktora, odnosno neposredno osobama s invaliditetom daju radne upute i uvježbavaju nove radne operacije nije iskazan u većini zaštitnih radionica. Radnim instruktorima se uglavnom smatraju nadređeni, poslovođe i sl. i isti u većini slučajeva nisu prošli formalnu, niti neformalnu edukaciju ili osposobljavanje za poslove radnog instruktora osobama s invaliditetom. Nazočni zaposlenici i ravnatelji zaštitnih radionica/RJ iskazuju potrebu zapošljavanja stručnih radnika, te potrebu provođenja edukacije za radne instruktore kako bi im se olakšao rad s osobama s invaliditetom. Međutim, za očekivati je teškoće u financiranju stručnih radnika, te teškoće vezane za raspoloživost stručnih radnika na pojedinim područjima.
- Stručni radnici i zaposlenici iskazuju potrebu za dodatnim znanjima kako slijedi: znanja o radu s različitim skupinama osoba s invaliditetom, komunikacijske vještine, tehnike upravljanja stresom, motiviranje zaposlenih, učinkovit pristup problemima u ponašanju, mentalno zdravlje na radnom mjestu, ergonomija na radnom mjestu, prilagodba radnih mjesta, odnosi u radnoj grupi i dr.
- Manji broj zaštitnih radionica vodi posebne evidencije kao npr. evidencije o: dobi zaposlenih osoba s invaliditetom, o obrazovnoj strukturi, o duljini radnog odnosa, te o vrsti invaliditeta uslijed čega za sada nije moguće uspoređivati podatke između pojedinih zaštitnih radionica. Također, pravni dokumenti koji uređuju unutarnje ustrojstvo, sistematizaciju radnih mjesta i sl. bitno se razlikuju od jedne zaštitne radionice do druge.

Slijedom utvrđenih rezultata stručnog nadzora, od strane ZOSI-a dane su konkretne preporuke i prijedlozi koji se odnose, između ostaloga, na potrebu iniciranja izmjena i dopuna Pravilnika kako bi se potaknulo osnivanje novih zaštitnih i integrativnih radionica i pojednostavilo taj postupak, dodatno uređenje subvencioniranja plaće i uvođenje tzv. "mješovitog modela" prema kojem je dio osoba s invaliditetom zaposlen s klasičnim ugovorom o radu, a dio zaposlenika je zaposlen bez punog učinka radnog odnosa te gdje je cilj radni trening koji prethodi pravom zapošljavanju. Kako bi se postiglo navedeno potrebno je osmisliti programe koji nude različite oblike zaštitnog zapošljavanja koji osobama s invaliditetom nude radni odnos sličan zaposlenju. Za dio osoba s invaliditetom teško je unaprijed odrediti poslove koji bi im bili primjereni zbog čega je potrebno omogućiti isprobavanje različitih radnih mjesta i radnih operacija uz stručnu podršku što upravo zaštitne radionice mogu omogućiti. Nadalje, ZOSI ukazuje na potrebu smanjenja postotka zaštićenih radnih mjesta u zaštitnim radionicama, jer je sadašnje pravilo od najmanje 51% zaposlenik na zaštitnim radnim mjestima neodrživo za postojeće zaštitne radionice te potrebu omogućavanja preregistracije u integrativnu radionicu, ako smatraju da na taj način mogu bolje i lakše poslovati. ZOSI smatra da je potrebno obvezati vlasnika da u određenom postotku reinvestira dobit kako ne bi došlo do kršenja EU pravila o tržišnom natjecanju. Budući da je stručni nadzor zaštitnih radnih jedinica ukazao na poteškoće kod analize financijskih i drugih pokazatelja, potrebno je izmjenama i dopunama Pravilnika jasnije definirati pojedine elemente te omogućiti izdvajanje radne jedinice u novi poslovni subjekt sa zadržavanjem statusa. Potrebno je na približno isti način strukturirati rad stručnih radnika i kontinuirano ih educirati, posebice radne instruktore. ZOSI napominje da je potrebno propisati obavezu vođenja različitih evidencija, posebice o vrsti invaliditeta, jer se trenutno ne mogu analizirati i uspoređivati pojedini podatci. Nakon izmjena i dopuna Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, očekuju se izmjene i dopune Pravilnika kako bi se uklonile opisane i druge uočene poteškoće u poslovanju i ujednačio rad istih.

Valja napomenuti da i sadašnje određenje Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom dopušta osnivanje integrativnih radionica kao još jedan bitan korak ka otvorenom tržištu rada te intenzivno treba poticati njihovo osnivanje s ciljem potpune inkluzije osoba s invaliditetom. Osim što nemamo integrativnih radionica, nemamo niti programa socijalnog uključivanja za osobe privremeno nezapošljive na tržištu rada. Poticaje treba kad god je to moguće

koristiti za što veće izjednačavanje zaštitnih uvjeta poslovanja u skladu s uvjetima poslovanja na otvorenom tržištu rada (primjerice korištenje usluga CPR pod jednakim uvjetima).

IZMJENE I DOPUNE ZAKONA O PROFESIONALNOJ REHABILITACIJI I ZAPOŠLJAVANJU OSOBA S INVALIDITETOM

Cijelu 2017. godinu pravobraniteljica je aktivno pratila postupak izmjene i dopune Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom. Prijedlozi za izmjene i dopune dostavljeni su Ministarstvu rada i mirovinskoga sustava i putem e-Savjetovanja. Prijedlozi pravobraniteljice proizlaze iz svakodnevnog praćenja primjene Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom uglavnom kroz:

- obraćanja stranaka Uredu pravobraniteljice putem pritužbi, radi davanja prijedloga ili traženja savjeta o zapošljavanju i zaštiti svojih prava u području zapošljavanja i rada;
- održavanje stručnih skupova koje je Ured pravobraniteljice u suradnji s Hrvatskom gospodarskom komorom organizirao pod nazivom *Zapošljavanje i rad osoba s invaliditetom – prilika, a ne namet* dvije godine za redom i gdje su ciljane skupina bili poslodavci i;
- suradnju s udrugama osobama s invaliditetom i nadležnim institucijama iz područja profesionalne rehabilitacije, zapošljavanja i rada.

Prihvaćen je prijedlog pravobraniteljice da se odredba čl. 7. st. 1. važećeg Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom preciznije uredi odnosno približi samom duhu Direktive 2000/78 Vijeća EZ od 27. studenoga 2000. godine o uspostavi općeg okvira za jednako postupanje pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja naglaskom da razumna prilagodba obuhvaća obvezu osiguranja razumne prilagodbe radnog mjesta, uvjeta rada i organizacije rada od strane poslodavca. Sukladno Direktivi 2000/78 Vijeća EZ potrebno je osigurati učinkovite i praktične mjere prilagođene osobama s invaliditetom, a što ne obuhvaća samo arhitektonske ili tehničke prilagodbe, već će to češće biti prilagodbe koje se odnose na uvjete i organizaciju rada (npr. rad od kuće, mijenjanje obrazaca radnog vremena, preraspodjelu zadataka, osiguravanje dodatnih treninga i drugo).

Prihvaćen je prijedlog pravobraniteljice da se propiše obveza osiguravanja razumne prilagodbe već pri samom testiranju i/ili intervjuu u okviru natječajnog postupka, jer iz pritužbi osoba s invaliditetom proizlazi da već u ovoj fazi nailaze na zapreke za pristup tržištu rada.

Predloženo je i prihvaćeno detaljno preciziranje razdoblja tijekom kojeg je poslodavac oslobođen obvezna način da se propiše da je to razdoblje od 24 mjeseca od dana upisa u odgovarajući registar, kako bi se izbjegla različita tumačenja.

Tijekom izrade ovog Izvješća, objavljeno je Izvješće o provedenom savjetovanju te su prihvaćeni prijedlozi pravobraniteljice vezano za produljenje i preciziranje rokova u kojima se može pokrenuti postupak provedbe nadzora prava prednosti iz čl. 9. važećeg Zakona. Tako je pravobraniteljica predložila duži rok u kojem osoba s invaliditetom koja smatra da joj je povrijeđeno pravo prednosti pri zapošljavanju u tijelu javne uprave može podnijeti zahtjev upravnoj inspekciji za provedbu inspeksijskog nadzora. Također, predložen je i duži rok u kojem osoba s invaliditetom koja smatra da joj je povrijeđeno pravo prednosti pri zapošljavanju može podnijeti zahtjev nadležnoj inspekciji za provedbu inspeksijskog nadzora (u roku od 30 dana od dana dostave obavijesti o sklopljenom ugovoru s izabranim kandidatom ili u roku od 30 dana od dana saznanja o sklapanju ugovora o radu s izabranim kandidatom, a najkasnije u roku od šest mjeseci od sklapanja ugovora o radu s izabranim kandidatom). Naime, učestala je praksa da poslodavci na službenim mrežnim stranicama daju samo obavijest o izboru kandidata, a bez da obavijeste osobu koja se pozivala na pravo prednosti o sklapanju ugovora s izabranim kandidatom što je dužnost poslodavca sukladno čl. 9. st. 12. važećeg Zakona. Taj propust dovodi osobu s invaliditetom u pravnu nesigurnost budući da u opisanoj situaciji nije jasno od kada teče rok za prijavu inspekciji zbog moguće uskrate prava prednosti. Nadalje, prihvaćen je prijedlog pravobraniteljice za preciznije određenje roka iz čl. 9. st. 14. važećeg Zakona u kojem je nadležna inspekcija obvezna razmotriti zahtjev osobe s invaliditetom za provedbu nadzora (u roku od 60 dana od dana podnošenja zahtjeva).

Neki od prijedloga pravobraniteljice su odbijeni poput prijedloga da se izmijeni odredba čl. 9. st. 2. važećeg Zakona na način da ista glasi: „*Da bi ostvarila pravo prednosti pri zapošljavanju, osoba s invaliditetom je dužna uz prijavu odnosno ponudu na javni natječaj ili oglas priložiti sve dokaze o ispunjavanju traženih uvjeta iz natječaja ili oglasa te dokaz o invaliditetu.*“. Prema važećem tekstu Zakona da bi osoba s invaliditetom ostvarila pravo prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima dužna je pozvati se na ovo pravo i priložiti dokaz o invaliditetu, kao i sve dokaze o ispunjavanju traženih uvjeta. Dakle, uvjet pozivanja na pravo prednosti i uvjet prilaganja dokaza o invaliditetu moraju biti ispunjeni kumulativno. Naime, u praksi se često događa da osoba priloži dokaz o invaliditetu bez posebnog naglašavanja u prijavi/zamolbi na natječaj ili oglas da se poziva na pravo prednosti, smatrajući da se navedeno podrazumijeva već iz samog prilaganja dokaza o invaliditetu natječajnoj dokumentaciji. Međutim, ako osoba kumulativno ne ispuni oba uvjeta (pozivanje na pravo prednosti i prilaganje dokaza o invaliditetu) postoji opasnost da neće moći ostvariti pravo prednosti zbog ovog propusta i strogog gramatičkog tumačenja teksta Zakona. Prijedlog je odbijen s obrazloženjem da sadašnje zakonsko rješenje prema kojem je osoba s invaliditetom dužna pozvati se na pravo prednosti i priložiti dokaz o invaliditetu ispravan, jer se istim na nedvojben i jasan način izražava namjera glede ostvarivanja prava prednosti.

Budući da je u interesu države osposobiti što veći broj osoba s invaliditetom za potrebe otvorenog tržišta rada ili drugih oblika rada, smatramo da bi usluga profesionalne rehabilitacije trebala biti jednako dostupna svima bez obzira na status osobe (zaposlena/nezaposlena). Prema našim iskustvima, činjenica da se ova usluga plaća bila je često zaprekom da poslodavac uputi osobu na profesionalnu rehabilitaciju unatoč potrebi za istom. Prijedlog je odbijen s obrazloženjem da su, sukladno Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, usluge profesionalne rehabilitacije dostupne i zaposlenim i nezaposlenim osobama s invaliditetom. U obrazloženju se dalje navodi da su cijene usluga određene u manjem iznosu od stvarnih troškova, kako bi se poslodavce dodatno motiviralo na upućivanje osoba s invaliditetom na profesionalnu rehabilitaciju.

Odbijen je i prijedlog da profesionalna rehabilitacija bude obvezna za osobe na dugotrajnom bolovanju. Smatramo da je već tada potrebno uključiti te osobe u neki vid profesionalne rehabilitacije radi očuvanja preostalih radnih sposobnosti i/ili stjecanja novih znanja i vještina. U obrazloženju se navodi da prema važećem Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom nema zapreke da osoba s invaliditetom koja je na dugotrajnom bolovanju bude uključena u postupak profesionalne rehabilitacije. Navodi se da je u takvim slučajevima nužna podrška sustava zdravstva koji bi trebao prepoznati prednosti uključivanja u profesionalnu rehabilitaciju i financirati uslugu. Više o tome u poglavlju *Osposobljavanje i rehabilitacija*.

Od prijedloga pravobraniteljice koji su primljeni na znanje te će biti predmetom rasprave prilikom izmjena i dopuna pratećih pravilnika, izdvajamo neke od njih:

- prijedlog da se produlji sa šest na 12 mjeseci razdoblje u kojem poslodavac može ostvariti pravo na novčanu nagradu za zapošljavanje izvan kvote budući da navedeno smatramo u skladu s preporukom UN Odbora za prava osoba s invaliditetom da se postojeće kvote nadopune i drugim poticajima za poslodavce;
- prijedlog da se zakonom osigura radni asistent osobama s invaliditetom kojima je neophodno potreban. Iznova ukazujemo na potrebu da se ovaj prijedlog razmotri, uostalom kao i preporuka Odbora koja se odnosi na pristupačnost radnog mjesta;
- prijedlog da udruge koje provode projekte osobnog asistenta ili druge usluge za koje sklapaju ugovore o radu, odnosno ugovore o djelu, da budu izuzete iz obveze kvotnog zapošljavanja budući da osobni asistenti u naravi ne predstavljaju zaposlenike udruga. Radi se o neprofitnim udrugama čije su projektne aktivnosti u najvećoj mjeri financirane na temelju natječaja koje objavljuju nadležna državna tijela (ministarstva odnosno jedinice lokalne samouprave), a u svrhu izvršavanja određenih aktivnosti ograničenog trajanja (u pravilu od jedne do tri godine) te za račun spomenutih tijela sklapaju ugovore s izvršiteljima pojedinih aktivnosti. Radi se o ugovorima o radu, odnosno ugovorima o djelu čije trajanje je limitirano projektom i unaprijed određeno. Udruge u ovakvom slučaju nisu pružatelji usluge osobne asistencije već posrednici između tijela koje ovu uslugu osigurava

korisnicima - osobama s invaliditetom odnosno djece s teškoćama u razvoju na temelju projekta i raspisivanjem natječaja. Mišljenja smo da se shodno tome ne mogu takve udruge smatrati poslodavcima u smislu odredbi Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom te Pravilnika o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom i podlijegeći obvezi kvotnog zapošljavanja u slučajevima kada su predlagatelji korisnika ove usluge i posrednici sklapanja ugovora između pružatelja i korisnika usluge osobne asistencije, kao i kada za račun tijela koje odobrava i financira aktivnosti osobne asistencije provodi administrativne i druge pripreme i postupke.

Ostali prijedlozi pravobraniteljice koji se odnose na izmjene i dopune Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, objavljeni su na portalu e-Savjetovanja.

Zaključuje se da je 2017. godina bila krajnji rok za iniciranje izmjena i dopuna Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom. Zakon je kroz svoju primjenu prijašnjih godina pokazao nedostatke i nedorečenosti kojima se dodatno otežavao proces uključivanja osoba s invaliditetom na tržište rada i u postupak profesionalne rehabilitacije. Očekujemo da će predviđene promjene znatno olakšati i ubrzati uključivanje osoba s invaliditetom u postupke profesionalne rehabilitacije te da će te usluge biti dostupne većem broju korisnika u odnosu na sadašnju situaciju. Navedeno je ključni preduvjet za ulazak osoba s invaliditetom u svijet rada, kao i za zadržavanje zaposlenja. Pravobraniteljica će i dalje aktivno pratiti primjenu ovog Zakona i upućivati prijedloge za poboljšanje gdje se ukaže potreba. Radi usklađivanja s ovim Zakonom i uklanjanja manjkavosti u primjeni, nužno je započeti s postupcima izmjene i dopune pratećih pravilnika koji uređuju materiju zapošljavanja osoba s invaliditetom i profesionalne rehabilitacije već u prvoj polovici 2018. godine. Tako je npr. primjena pokazala mnogobrojne probleme pri kvotnom zapošljavanju osoba s invaliditetom, a posebice kod korištenja zamjenskih kvota, na što posebno upozoravaju zaštitne radionice. Pojedini načini korištenja zamjenskih kvota nisu ni zaživjeli u praksi. Unatoč tome što se u nekim slučajevima usluga radnog asistenta osiguravala kroz poticaj sufinanciranja stručne podrške na radnom mjestu, navedeno rješenje nije cjelovito i nužno je da institut radnog asistenta bude predmetom daljnje razrade kroz predstojeće izmjene i dopune propisa kako bi se omogućilo osobama s invaliditetom kojima je radni asistent neophodan sudjelovanje u procesima rada na ravnopravnoj osnovi s drugima. Da je takvo određenje neadekvatno i ne ispunjava svoju svrhu potpune ravnopravnosti na radnom mjestu, nalazimo u činjenici da u 2017. godini nije bilo isplaćenih poticaja u vidu sufinanciranja troškova stručne podrške. To je dvojaki pokazatelj. Spomenuti poticaj treba redefinirati kako bi se koristio sukladno svojoj svrsi te sadašnje poticaje svakako treba dopuniti i poticajem koji će omogućiti, uvijek tamo gdje je potrebno, ostvarivanje prava na radnog asistenta tijekom cijelog radnog vijeka. Spektar problema je, naravno, puno širi, zato pravobraniteljica ovim putem poziva svu zainteresiranu javnost da svoje prijedloge i komentare na predstojeće izmjene i dopune propisa o ovoj materiji dostavi putem portala e-Savjetovanja kako bi se ovo područje što kvalitetnije uredilo.

18. PRISTUPAČNOST

Neostvarivanje pristupačnosti je povreda ustavnog prava na jednakost, a također predstavlja **i diskriminaciju osoba s invaliditetom u odnosu na osobe bez invaliditeta.**

Stvaranje prepreka dovodi do kršenja prava zajamčenih *Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom* („Narodne novine - Međunarodni ugovori“, br. 06/07, 03/08 i 05/08), *Zakonom o suzbijanju diskriminacije* („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12), *Zakonom o gradnji* („Narodne novine“, br. 153/13 i 20/07) te *Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti* („Narodne novine“, br. 78/13).

U Zaključnim zapažanjima i preporukama iz 2015. godine Odbor za prava osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda u Općim načelima i obvezama (čl. 1. - 4.) navodi:

*„5. Odbor ... Primjećuje da po svemu sudeći postoji nedostatak razumijevanja značenja razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna u području obrazovanja, zdravlja, zapošljavanja, **građenja...***

6. Odbor ... Preporučuje da koncept razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna bude reguliran izvan konteksta legislative o suzbijanju diskriminacije u područjima ... **prometa i graditeljstva...**

Odbor u čl. 9. Pristupačnost naglašava:

1. Odbor je zabrinut zbog toga što je pristup zgradama, mjestima, prijevozu te informacijama i komunikaciji još uvijek dosta loš, posebno izvan područja glavnoga grada. Odbor je zabrinut što se pristupačnost usko tumači u smislu fizičkog okruženja i prijevoza, dok su informacijske i komunikacijske usluge zanemarene.

2. Preporuka je Odbora da država potpisnica pristupa pristupačnosti u odnosu na zgrade, mjesta i prijevoz te pristupačnosti informacijskih i komunikacijskih usluga na način kako je navedeno u općem komentaru Odbora br. 2 (2014.) i donese planove za poboljšanje pristupačnosti s jasno definiranim i realističnim rokovima i pokazateljima. Organizacije osoba s invaliditetom trebaju biti uključene u planiranje i provedbu ovih planova. Nadalje je preporuka Odbora da se izdvajaju dostatni resursi za realizaciju pristupačnosti javnog i privatnog prijevoza.“

Kao i u proteklom razdoblju pristupačnost, mobilnost i stanovanje su među pet područja u kojima je Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zaprimio najveći broj pritužbi. Radilo se o 173 pritužbe osoba s invaliditetom i udruga, a većinom su se ticale nedostupnosti usluga i dobara. Uz navedeno zaprimili smo i upite o ostvarivanju prava na znak pristupačnosti, oslobađanju plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine za uporabu autocesta, pritužbe na nepropisno parkiranje, prijevoz i drugo. Pristupačno stanovanje i dalje je bilo u značajnom dijelu zastupljeno u postupanju, posebice vezano uz nesmetano kretanje i pristup stambenim prostorima.

Bez obzira na preporuke i značajan rad u ovom području, vidljivi su minimalni pozitivni pomaci i to uglavnom u pojedinačnim slučajevima. I dalje svjedočimo nerazumnim odlukama, organiziranju događanja od svjetskog značaja u nepristupačnim građevinama i davanje pokroviteljstva takvim događanjima, nedovoljnom iskorištavanju sredstava iz europskih fondova, nedovoljnom informiranju o stvarnim potrebama osoba s invaliditetom koje imaju problema s kretanjem, kao i nedovoljnom korištenju znanja i iskustava pojedinaca i predstavnika organizacija civilnog društva koji su vrsni znalci u ovom području.

Godine 2015. Odbor za prava osoba sa invaliditetom, prateći primjenu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u RH, uputio je preporuke tražeći između ostalog izmjene propisa, ali i unaprjeđenje njihove primjene te veće kontrole i sankcije. U travnju 2017. godine donesena je **Nacionalna strategija za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2017. - 2020.** („Narodne novine“, br. 42/17).

U području Stanovanje, pristupačnost i mobilnost navedene su sljedeće mjere:

Mjera 1. Nadzirati provedbu propisa za osiguravanje pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjenom pokretljivosti kod gradnje novih i rekonstrukcije postojećih građevina

Mjera 2. Donošenje Tehničkog propisa o pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti

Mjera 3. Evidentiranje građevina u vlasništvu Republike Hrvatske

Mjera 4. Evidentiranje građevina koje za svoj rad koriste tijela državne uprave Republike Hrvatske (koje jesu i koje nisu u njezinom vlasništvu)

Mjera 5. Osiguranje pristupačnosti građevina koje za svoj rad koriste tijela javne vlasti Republike Hrvatske (u vlasništvu RH i u najmu)

Mjera 6. Poticati osiguravanje pristupačnosti stambenih objekata osobama s invaliditetom

Mjera 7. Osiguravanje pristupačnosti javnog prometa osobama s invaliditetom

Mjera 8. Osiguranje mobilnosti i jednaka dostupnost javnih cesta i autocesta osobama s invaliditetom

Mjera 9. Poticati razvoj Univerzalnog dizajna.

S obzirom na to da je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom obvezna pratiti primjenu politika, nacionalnih strategija i programa RH koji se odnose na zaštitu prava i interesa osoba s invaliditetom, sukladno čl. 6. Zakona o pravobranitelju osoba s invaliditetom, uočili smo da na kraju 2017. godine

nije niti započeta realizacija aktivnosti koje su trebale biti provedene tijekom 2017. godine. Također, primjećujemo da za većinu aktivnosti nisu predviđena dodatna sredstva, već sredstva u proračunu iz redovnih djelatnosti te se za malo aktivnosti predviđaju dodatna sredstva iz EU fondova.

Zabrinjavajuća je činjenica da nema konkretnih mjera koje doprinose sankcioniranju kršitelja prava osoba s invaliditetom. Problem je u tome što se u većini slučajeva javne usluge pružaju u tijelima smještenim u starijim zgradama i vrlo često su te zgrade zaštićene kao kulturna dobra. Kada se žele učiniti određene prilagodbe, uglavnom to nije moguće jer pružatelji usluga navode da nemaju odobrenje, odnosno suglasnost konzervatora. Međutim, svako uskraćivanje uživanja temeljnih prava, a to je zasigurno pristup dobrima i uslugama, podliježe sankcijama na temelju Zakona o suzbijanju diskriminacije.

18.1. PRISTUP DOBRIMA I USLUGAMA

Početakom 2017. godine proveli smo anketno ispitivanje te uputili u više navrata preporuke tijelima javne vlasti koja su među najvažnijim institucijama za pružanje usluga osobama sa invaliditetom. Radi se o službama HZMO-a, HZZO-a i centara za socijalnu skrb.

S obzirom na to da su rezultati bili poražavajući o čemu govori i u nastavku prikazani tablični prikaz (dolje), tijekom 2017. godine nastavili smo postupanja u navedenom području kontinuirano upozoravajući i dajući preporuke kako bi ovo područje učinili pristupačnim, odnosno dostojnim svakog čovjeka, neovisno radi li se o osobi s invaliditetom ili smanjene pokretljivosti. Ispitivanje se odnosilo na pristupačan ulaz, sanitarni čvor, pristup šalteru, za slijepu i slabovidne osobe taktilne staze vodilje, za gluhe osobe induktivne petlje, a za sve, radi savladavanja visinskih razlika, dizalo s adekvatnom prilagodbom – Brailleovim pismom, zvučnom najavom i drugim.

TIJELO JAVNE VLASTI	ZAPRIMLJENI ODGOVORI	PRISTUPAČNO	NEPRISTUPAČNO	DJELOMIČNO PRISTUPAČNO
HZMO – središnji ured, područni uredi i ispostave	114	0	60	54
HZZO – službe i ispostave	132	9	42	81
CZSS – centri i podružnice	110	8	31	71

Prema anketi pod pojmom **pristupačno** smatrali smo da su prostori u potpunosti pristupačni, odnosno da imaju pristupačan ulaz, sanitarni čvor i taktilne staze vodilje.

Pod pojmom **nepristupačno** podrazumijevamo prostore koji ne zadovoljavaju niti jedan element pristupačnosti, a pod **djelomično pristupačno** razumijevali smo različite situacije u kojima je strankama osiguran pristup samo dijelu prostorija na takav način da je pristupačan samo ulaz u prizemlje, dok pristup prostorijama na katu nije omogućen strankama koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica ili drugih ortopedskih pomagala. Također, pod djelomičnom pristupačnošću smatrali smo situacije kad ne postoji sanitarni čvor prilagođen potrebama osoba s invaliditetom, a postoje neke druge prilagodbe ili ne postoje taktilne staze vodilje, a sve druge prilagodbe postoje.

Prema podacima iz srpnja 2017. godine zaprimljenim od **Ministarstva rada i mirovinskoga sustava** te **HZMO-a**, isti između ostalog navode: „...Zavod u okviru raspoloživih financijskih sredstava, sukladno odredbama važećih pravnih propisa, osigurava pristupačnost osobama s invaliditetom. Napominjemo kako podaci navedeni u Vašem dopisu ne odgovaraju u potpunosti stvarnom stanju, a sredstva predviđena za rješavanje pristupačnosti se planiraju kroz proračun na razini cijelog Zavoda godišnjim financijskim planom, odnosno višegodišnjim planovima u Središnjoj službi Zavoda, a ne pojedinačno po područnim službama, uredima i ispostavama Zavoda. Treba uzeti u obzir i različitost potreba pojedinih poslovnih prostora u pogledu pristupačnosti osobama s invaliditetom, s obzirom da nemaju isti tretman poslovni prostori od 20-tak m² u kojima radi jedan ili dva zaposlenika i poslovne zgrade veličine 14.000 m² u kojima radi nekoliko stotina zaposlenika. Zavod obavlja svoje poslovanje

u Središnjoj službi u Zagrebu, u 5 područnih službi, 14 područnih ureda i u 91 ispostavi sa sjedištima u gradovima i općinama Republike Hrvatske, u 111 poslovnih prostora različitih veličina i namjena. Poslovne zgrade Zavoda u kojima obavlja djelatnost smještene su uglavnom u naslijeđenom prostoru, koji je vrlo često neadekvatan i u većoj mjeri slabo održavan zbog nedostatka financijskih sredstava. S obzirom na veliki broj građevina, stručne službe u fazama rješavaju pristupačnost zgradama u kojima su smješteni poslovni prostori za rad sa strankama. Osnovni princip planiranja je rješavanje arhitektonskih barijera pri adaptaciji i rekonstrukciji pojedinih prostora. U prethodnom razdoblju omogućen je pristup osobama s invaliditetom u svih 5 područnih službi (Zagreb, Osijek, Rijeka, Split i Varaždin) te Središnjoj službi Zavoda, a sanitarni čvor za osobe s invaliditetom imaju dvije službe. Pristup i sanitarni čvor za osobe s invaliditetom je riješen u 8 od 14 područnih ureda te u 31-noj od 91-ne ispostave. Projektna dokumentacija za izvođenje radova za rješavanje pristupačnosti i sanitarnih čvorova, bilo samostalno ili unutar projekta rekonstrukcije zgrade, pripremljena je za poslovne zgrade u Požegi, Zadru, Samoboru i Kutini. U pripremi je i projekt za zajedničku poslovnu zgradu Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje i Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje u Šibeniku. U 2017. godini u tijeku je izrada projekta sanacije zajedničkih poslovnih zgrada Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje i Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje u Makarskoj i Kutini, u sklopu kojeg će biti riješena pristupačnost prostora te sanitarni čvorovi za osobe s invaliditetom. Ove godine Zavod je pri uređenju Ispostave u Benkovcu riješio i pristupačnost osobama s invaliditetom, a Ispostave u Zaboku, Čazmi i Krku su izmještene iz dosadašnjih prostora u prostor s riješenim pristupom osobama s invaliditetom. Postoje i prostori u kojima pristupačnost nije moguće riješiti iz različitih razloga. Kao primjer može poslužiti poslovna zgrada u Imotskom, koja se nalazi u prizemlju, ali je smještena u ulici do koje se može doći isključivo javnim gradskim stubištem. Pri tome napominjemo da se potrebe za osobnim dolaskom u ispostave Zavoda stalno smanjuju, s obzirom da se većina poslova sve više obavlja elektroničkim putem, odnosno putem e-pošte. Zavod za nastavno razdoblje do 2020. godine planira kontinuirano poduzimati daljnje aktivnosti radi otklanjanja arhitektonskih barijera u poslovnim objektima u vlasništvu Zavoda u kojima posluje, gdje god to bude moguće, u skladu s raspoloživim financijskim sredstvima, koja će se osigurati u Financijskom planu i Planu nabave Zavoda.

S obzirom na odgovor nadležnog Ministarstva, vidljivo je da postoji sve veći senzibilitet o specifičnim potrebama osoba s invaliditetom kako bi se učinili pomoci da prostori budu pristupačni, međutim komentar u kojem se navodi da sve manje osoba dolazi osobno, odnosno da ih se sve više obraća elektroničkom poštom, upitan je. Većina osoba s invaliditetom nema dovoljno financijskih sredstava da bi nabavila informatičku opremu koja bi osim računala obuhvaćala pisač, skener i sve drugo što je potrebno da bi se dokumentacija mogla slati elektronički, a istovremeno i dalje postoje fizičke prepreke koje otežavaju osobni dolazak. Uz navedeno, problem je i zdravstveno stanje te podrška koja im je potrebna (prijevoz, asistencija i drugo). Po pitanju financijskih sredstava potrebnih za prilagodbe, smatramo da je potrebno pripremiti programe i projekte koji će se moći financirati putem europskih fondova, jer u državnom proračunu tijekom proteklih godina nije bilo dovoljno predviđeno za ovakve nužne promjene. Svi navedeni indikatori upućuju kako je sustav pretrom.

Preporuka: Predlažemo da Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava zajedno s Hrvatskim zavodom za mirovinsko osiguranje provede analizu stanja pristupačnosti, uz pomoć Ministarstva državne imovine, jedinica područne (regionalne) i lokalne samouprave te sredstvima iz EU fondova osiguraju pristupačne prostore korisnicima usluga Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje.

U svom odgovoru iz srpnja 2017. godine HZZO navodi sljedeće: „...uvažavamo preporuku i potrebu osiguranja pristupa osobama s invaliditetom uslugama koje pružaju uredi HZZO-a i u okviru raspoloživih sredstava maksimalno pokušava riješiti predmetnu problematiku. Međutim, s obzirom na izrazito velik broj lokacija na kojima HZZO pruža svoje usluge osiguranicima, HZZO pokušava, s obzirom na različite postojeće stanje nekretnina od kojih značajan broj zahtijeva velika ulaganja da bi udovoljio potrebama svih osiguranika, prema prioritetima svake godine riješiti i dio problematike koja se odnosi na arhitektonske barijere u svojim prostorima. Tako je u Planu nabave za 2017. godinu

HZZO uvrstio izvođenje podizne platforme za invalide na zgradi Područne službe Dubrovnik planirane vrijednosti 312.500,00 kuna, sufinanciranje radova na uređenju ulaza i rješavanju arhitektonskih barijera u područnoj službi Požega planirane vrijednosti 150.000,00 kuna, izvođenje rampe za invalide – na zgradi Ispostave Dugo Selo, izvođenje rekonstrukcije kompletne zgrade Područne službe Slavonski Brod u okviru koje će se riješiti i pristupačnost osobama s invaliditetom. U tijeku je izrada projekta rekonstrukcije Ispostave Makarska i ispostave Kutina kojima će se riješiti pristup invalidnim osobama na tim lokacijama. Osim toga, u lipnju 2017. godine su završeni radovi na uređenju šalter sale u Regionalnom uredu Osijek, a uskoro završavaju i radovi na uređenju prostora liječničkog povjerenstva u Regionalnom uredu Split, s tim da se na obje lokacije osigurava pristupačnost osobama s invaliditetom. Naglašavamo da se službe HZZO-a na nekim lokacijama nalaze u zgradama kojima postojeći gabariti ili status zaštićenog kulturnog dobra onemogućava potrebe zahvata u prostoru kojima bi se omogućio pristup osobama s invaliditetom (npr. premale dimenzije postojećih ulaznih prostora, hodnika i stubišta u koje nikakvim tehničkim zahvatima nije moguće instalirati lift ili podiznu platformu). U takvim slučajevima se osobama s invaliditetom usluga osigurava posebnim angažmanom radnika HZZO-a koji po dogovoru ili po pozivu stranke silaze u prizemlje ili izvan zgrade riješiti zahtjeve stranke. S obzirom da su projekcije Financijskog plana za 2018. i 2019. godinu na razini Financijskog plana za 2018. godinu, HZZO će i u narednim godinama rješavati predmetnu problematiku u okviru raspoloživih sredstava.“.

Kao i kod drugih tijela koje smo istražili, problem financiranja je prisutan i može se iščitati iz odgovora HZZO-a. Međutim, HZZO naglašava problem prostora koji su smješteni u zgradama koje imaju status kulturnog dobra što, kako navode „onemogućava potrebe zahvata u prostoru kojima bi se omogućio pristup osobama s invaliditetom (npr. premale dimenzije postojećih ulaznih prostora, hodnika i stubišta u koje nikakvim tehničkim zahvatima nije moguće instalirati lift ili podiznu platformu)“. Upoznati smo s činjenicom da je ovo jedan od najčešćih razloga koje tijela javne vlasti navode za neosiguravanje elemenata pristupačnosti. Smatramo da se predstavnici tijela javne vlasti, a čiji su prostori u takvim zgradama, trebaju konzultirati s konzervatorima te vidjeti postoji li ikakva mogućnost prilagodbe. U slučaju da ne postoji takva mogućnost, potrebno je pronaći drugi prostor, prilagođen po principu univerzalnog dizajna (što znači da će biti dostupan široj grupaciji građana – majkama s djecom, osobama starije životne dobi, osobama s privremenim oštećenjem, npr. prijelomi te time i osobama s invaliditetom i dr.).

Pronalazke rješenja koji govore o angažmanu djelatnika HZZO-a, njihovim silascima u prizemlje po dogovoru ili izlascima iz zgrade, smatramo apsolutno neprihvatljivim. Npr. ako s dokumentacijom dođe osoba koja se kreće samostalno u invalidskim kolicima, pozvoni na zvono, čeka ispred zgrade ovisno koliko djelatnik ima stranaka trenutno u obradi, nitko ju ne pita pada li vani snijeg, kiša ili slično. Kada djelatnik siđe, uvidom u dokumentaciju (uvid obavlja ispred zgrade, neovisno o vremenu), možda uoči da stranku treba pregledati, njezinu dokumentaciju pomno iščitati i donijeti nekakvo rješenje za koje stranka cijelo vrijeme mora čekati ispred zgrade, a za to vrijeme djelatnik ide gore-dolje, dok ne riješi stranku. Nerijetko se događalo da su djelatnici bili izuzetno nervozni i neljubazni upravo zbog činjenice da moraju uslugu pružiti na taj način. Tada su nastupili komentari „Zašto nije došao susjed ili netko drugi umjesto Vas?“, „Što ste dolazili kad Vam je tako teško?“ i slično. Svaki oblik pružanja usluge i dostupnosti dobara i usluga koji nije u skladu s pristupačnošću i prilagodbom smatramo diskriminacijom, jer se radi o propuštanju razumne prilagodbe sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije.

Preporuka: Predlažemo da Ministarstvo zdravstva zajedno s Hrvatskim zavodom za zdravstveno osiguranje provede analizu stanja pristupačnosti te da uz pomoć Ministarstva državne imovine, jedinica područnih (regionalnih) i lokalnih samouprava i sredstava EU fondova osiguraju pristupačne prostore korisnicima usluga Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje.

U svom odgovoru iz srpnja 2017. godine **Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku** navodi: „...Vezano uz strukturne fondove, želimo istaknuti da Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku unutar Operativnog programa Konkurentnost i kohezija 2014. –

2020. sudjeluje kao sektorski nadležno tijelo unutar specifičnog cilja 9a3. Promicanje socijalne uključenosti i smanjenje nejednakosti prelaskom s institucionalne skrbi na skrb u zajednici putem poboljšane socijalne infrastrukture. U sklopu navedenoga specifičnog cilja, prihvatljiva su infrastrukturna ulaganja u centre za socijalnu skrb s ciljem osiguravanja dostupnih, adekvatnih i opremljenih prostora centara za socijalnu skrb koji će služiti provedbi programa i aktivnosti procesa inkluzije tj. socijalnog uključivanja socijalno osjetljivih skupina te koji će podržati proces deinstitutionalizacije. Kroz navedene projekte, u skladu s potrebama, mogu se financirati i infrastrukturni radovi i ulaganja koja za cilj imaju poboljšati pristupačnost prostora osobama s invaliditetom. Dana 25. srpnja 2016. godine, Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, kao Posredničko tijelo razine 1, objavilo je poziv na dostavu projektnih prijedloga „Unaprjeđivanje infrastrukture centara za socijalnu skrb kao podrška procesu deinstitutionalizacije – faza 1“, ukupne vrijednosti 73.125.000,00 kuna, namijenjeno centrima za socijalnu skrb koji se nalaze u županijama u kojima su smješteni i domovi socijalne skrbi koji su uključeni u Operativni plan deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u RH 2014. – 2016. Među prihvatljivim aktivnostima je i prilagodba prostora za poboljšanje pristupačnosti osobama s invaliditetom, primjerice prilagodba interijera u skladu s potrebama osoba s invaliditetom, nabava opreme za premošćivanje visinskih arhitektonskih razlika i slično. Ujedno, objavljeni su i pozivi za dostavu projektnih prijedloga „Unaprjeđenje infrastrukture za pružanje socijalnih usluga djeci i mladima kao podrška procesu deinstitutionalizacije“ (faza 1 - ukupne vrijednosti 71.400.000,00 kuna) te „Unaprjeđenje infrastrukture za pružanje socijalnih usluga u zajednici osobama s invaliditetom kao podrška procesu deinstitutionalizacije“ (faza 1 - ukupne vrijednosti 107.200.000,00 kuna). Pozivi su trajni i otvoreni su do kraja 2019. godine. S ravnateljima centara za socijalnu skrb koji svoje projekte mogu prijavljivati do navedenog roka u 1. fazi u prostorijama Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku provedene su radionice na kojima su centrima dani naputci što je sve moguće prijaviti u svrhu rješavanja infrastrukturnih potreba, a kao prioritet definirana je aktivnost vezana za rješavanje pristupačnosti centara osobama s invaliditetom. Isto tako, u lipnju 2017. godine sa predstavnicima svih centara za socijalnu skrb održane su radionice u cilju informiranja o uvjetima prijave na natječaj. Sve aktivnosti unutar Operativnog programa Konkurentnost i kohezija trebale bi promicati pristupačnost za osobe s invaliditetom kad god je to moguće. Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU stoga je razvilo Uputu za prijavitelje i korisnike operativnog programa „Konkurentnost i Kohezija“ o provedbi horizontalnih načela kako bi prijaviteljima pomogli razmotriti dodatne prilike osim poštivanja zakonskih minimuma za promicanje pristupačnosti. U sklopu ovog Poziva svi prijavitelji moraju osigurati i ispunjenje dodatnih uvjeta pristupačnosti za osobe s invaliditetom, koje proizlaze iz čl. 9. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom kako bi projekt bio prihvatljiv za financiranje. Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, svakako će razmotriti preporuku te ispitati mogućnosti financiranja prilagodbe prostora javnih ustanova u svojoj nadležnosti osobama s invaliditetom unutar postojećeg Operativnog programa Konkurentnost i kohezija 2014. – 2020., odnosno kao prijedlog za financiranje u sljedećem programskog razdoblju EU.“.

Iz odgovora Ministarstva vidljivo je da očekuju kako bi ustanove, tj. centri za socijalnu skrb, trebali iskoristiti postojeća sredstva te osigurati pristupačnost prostora centara iz sredstava europskih fondova. Prema podacima koje smo zaprimili početkom 2017. godine, a i na temelju dobivenih odgovora tijekom 2017. godine od strane Ministarstva, nismo upoznati da je došlo do željenih pomaka, već nam se čini da su podatci na kraju 2017. godine gotovo identični kao i na početku godine. Pozdravljamo razmatranje naših preporuka te radionice koje su održane s ravnateljima centara za socijalnu skrb, međutim upozoravamo, kao i kod komentiranja odgovora HZZO-a, da smatramo neprihvatljivim i diskriminatornim rješenja o primanju stranaka ispred zgrada, korištenjem zvona, pregledavanjem dokumentacije i razgovora sa strankama „na ulici“ i komentiranjem od strane djelatnika pogrdnim i neljubaznim riječima. Već sama činjenica da osoba treba doći u centar za socijalnu skrb mnogima stvara nelagodu i osjećaj manje vrijednosti, a na ovaj način još dodatno dolazi do omalovažavanja i nerazumijevanja i ovako teške situacije. Pitanje pristupačnosti nije pitanje

milosrđa, već obveza koju je RH preuzela potpisivanjem i ratificiranjem međunarodnih dokumenata te također donošenjem Zakona o suzbijanju diskriminacije koji jasno ističe da se sprječavanje uživanja ljudskih prava, ako se ne osigurava dostupnost javnih usluga i dobara na primjeren način, smatra propuštanjem razumne prilagodbe, odnosno diskriminacijom.

Preporuka: Predlažemo da Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku zajedno s centrima za socijalnu skrb provede analizu stanja pristupačnosti, prijave se na postojeće natječajne te uz pomoć sredstava EU fondova osiguraju pristupačne prostore korisnicima usluga centara socijalne skrbi. Navedeni se procesi trebaju ubrzati.

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom tijekom proteklog razdoblja više su se puta obraćale udruge i pojedinci vezano uz nepristupačan prostor **ZOSI-a** u Splitu.

U siječnju 2017. godine ponovno smo zaprimili pritužbe pojedinaca, a u veljači obavijest o osnivanju *Inicijative za pristupačno vještačenje*. Naime, radi se o 20 udruga s područja Splitsko-dalmatinske županije koje se bave zaštitom prava osoba s invaliditetom te su kroz duže razdoblje pojedinačno upozoravale nadležne institucije da su prostorije ZOSI-a, Područni ured Split, zbog arhitektonskih prepreka nepristupačne nepokretnim i slabije pokretnim osobama. Također su upozorile na loše i neprimjerene uvjete rada kako za zaposlenike, tako i za korisnike. Unatoč njihovim upozorenjima kao i upozorenjima pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, stanje je bilo nepromijenjeno. Kontinuirani odgovori nadležnih institucija bili su da se traži primjeren prostor. U srpnju 2017. godine Inicijativa za pristupačno vještačenje podnijela je zahtjev nadležnim institucijama za mirnim rješavanjem spora s davanjem određenog roka, a u protivnom su bili spremni pokrenuti udružnu tužbu kako bi se suzbila diskriminacija.

Tijekom jeseni obaviješteni smo kako je pronađen prostor i da je isti u procesu uređivanja.

Kako bismo provjerili stanje pristupačnosti i drugih prostora diljem RH, a koji su u sklopu ZOSI-a, poslali smo preporuku i upit te u nastavku navodimo dio odgovora iz veljače 2018. godine: „...*Radni prostor Sektora za vještačenje najvećim dijelom je smješten u prostorima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (HZMO), samo iznimno u drugom prostoru u zakupu. Radni prostor Sektora za vještačenje po područnim uredima i izdvojenim mjestima rada:*

PODRUČNI URED ZAGREB:

1. Zagreb, Zagreb, Tvrtkova 5 – prostorije HZMO, nema arhitektonski prilagođen ulaz za osobe s invaliditetom, ima zvono na ulazu i lift iz dvorišta do prizemlja i viših katova, pomaže portir iz HZMO i zaposlenici našeg zavoda, nema sanitarnih čvorova prilagođenih za osobe s invaliditetom

PODRUČNI URED SPLIT:

Split, Split, Dražanac 70 – prostorije HZMO, nema pristup za osobe s invaliditetom, visoko prizemlje, stepenice

Šibenik, Šibenik, fra Jerolima Mileta 12 – prostorije HZMO, nema uvjeta pristupačnosti za osobe s invaliditetom, nalazi se na drugom katu, bez lifta, nema adekvatni sanitarni čvor

Zadar, Zadar, Braće Bilišić 1 – Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom ima ugovor o zakupu poslovnog prostora, nema uvjeta pristupačnosti i nema adekvatni sanitarni čvor

SREDIŠNJI URED

Zagreb, Mihanovićeva 3 – prostor HZMO, prilaz pristupačan za osobe s invaliditetom, sanitarni čvorovi nisu prilagođeni

Zagreb, Hebrangova 4/1 - prostor u vlasništvu Republike Hrvatske dodijeljen na korištenje, pristupačnost za osobe s invaliditetom osigurana korištenjem gusjeničara za invalidska kolica, sanitarni čvorovi nisu prilagođeni

Tijekom proljeća 2018. očekuje se završetak uređenja prostora za Područni ured Split, u gradu Splitu, kao će u cijelosti zadovoljavati standarde i potrebe osoba s invaliditetom, kao i rješavanje radnog prostora za zaposlenike Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom koji rade u Zagrebu...“.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je od početka stupanja na snagu Zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja („Narodne novine“, br. 85/14 i 95/15) upozoravala na jedan od najvažnijih problema s kojim se susreću stranke tijekom postupka vještačenja, a to je nepristupačnost ulaza, prostorija i sanitarnog čvora.

Nakon tri pune godine i dalje u većini područnih ureda postoji problem neprilagođenog sanitarnog čvora, a prostori koji pripadaju područnim uredima u Splitu i Zagrebu te Središnjem uredu i dalje nisu adekvatno riješeni. Naime, očekuje se rješavanje prostorija u Splitu tijekom 2018. godine, međutim, Zadar i Šibenik nemaju predviđena rješenja u skorije vrijeme. Prostor u Zagrebu u Hebrangovoj ulici, gdje se očekuje preseljenje, neprimjeren je. Predviđa se prevladavanje fizičke prepreke na ulazu korištenjem gusjeničara te se postavlja pitanje jesu li investitori dovoljno upoznati s činjenicom da je gusjeničar najlošije rješenje za osobe s invaliditetom, a posebice za osobe koje se kreću uz pomoć elektromotornih kolica. Naime, gusjeničar mora biti univerzalan, kako bi ga mogle koristiti odrasle osobe i djeca neovisno o njihovim karakteristikama kao i karakteristikama njihovog pomagala. Preporučujemo da se nabavi pomagalo sukladno Pravilniku o osiguranju pristupa građevinama osobama s invaliditetom smanjene pokretljivosti, a ne gusjeničar. S obzirom na tolike nedostatke prostora, ovo rješenje smatramo neprihvatljivim. Postavlja se pitanje: za koga je namijenjen Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom? Ne slažemo se s činjenicom da u tri godine nije bilo moguće naći adekvatne prostore u tri različita grada.

Većina tijela javne vlasti nalaze se u prostorima građevina javne ili druge namjene koji su nepristupačni i ne sadrže niti minimalan standard propisan Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („Narodne novine“, br. 78/13) te Zakonom o gradnji („Narodne novine“, br. 153/13 i 20/17). Zakonska obveza osiguravanja pristupačnosti osobama s invaliditetom propisana je i Zakonom o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12). Naime, ovim se Zakonom zabranjuje nejednako postupanje odnosno stavljanje u nepovoljniji položaj na temelju neke od zakonom propisanih osnova, među kojima su invaliditet i zdravstveno stanje. Postojanje diskriminacije utvrđuje se postojanjem diskriminatornog postupanja na osnovi invaliditeta te ono po svom obliku može biti izravno, neizravno ili se može očitovati uskraćivanjem razumne prilagodbe, što je najčešće prisutan oblik diskriminacije u odnosu na osobe s invaliditetom.

Međutim, u stvarnosti, prema našim saznanjima prekršitelji konvencijskih i zakonskih odredbi nedovoljno se sankcioniraju. Dodatan problem je i činjenica da je većina tih objekata izgrađena prije stupanja na snagu Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti, zbog čega ne postoji obveza iste učiniti pristupačnim do prvog sljedećeg obnavljanja/rekonstrukcije. Međutim, Konvencija o pravima osoba s invaliditetom i Zakon o suzbijanju diskriminacije jasno govore o diskriminaciji s osnova invaliditeta i potrebi osiguravanja razumne prilagodbe, stoga smatramo kako je sve nepravilnosti pri primjeni navedenih propisa važno prijaviti građevinskim i drugim inspekcijama kako bi izvršile nadzor i sankcionirale kršitelje prava.

Ukratko, sve pravne i fizičke osobe dužne su oblikovati životno okruženje na principima univerzalnog dizajna i osiguravanjem razumne prilagodbe, a u cilju ravnopravnog sudjelovanja i osiguravanja prava na slobodno i nesmetano kretanje.

Kada govorimo o pristupačnosti, osim kažnjavanja prekršitelja odredbi koje jamče jednak pristup dobrima i uslugama, moramo djelovati kroz upozorenja, preporuke, edukacije, što pravobraniteljica za osobe s invaliditetom čini kontinuirano već godinama s ciljem podizanja razine svijesti arhitekata i inženjera građevinarstva, predstavnika upravnih odjela za prostorno planiranje i graditeljstvo pri gradovima i općinama, predstavnika konzervatorskih odjela, ali i samih osoba s invaliditetom.

Faza projektiranja u procesu gradnje i dizajniranja dobara i usluga trebala bi uključivati, uz stručnjake, i osobe s invaliditetom, kako bi se vodilo računa o različitosti populacije i potrebi da svi budemo što samostalniji i neovisniji o pomoći drugih.

Godine 2015. Odbor za prava osoba s invaliditetom prateći primjenu Konvencije u RH dao je preporuke upravo na temelju nepravilnosti koje smo tada i sada opet anketnim ispitivanjima utvrdili.

Stoga **predlažemo** svim donositeljima odluka neovisno radi li se o privatnom ili javnom sektoru i **upozoravamo ih** da shvate i promijene mišljenja i stavove o važnosti pristupa dobrima i uslugama jer osobe s invaliditetom žele biti korisnici usluga, potrošači, turisti, zaposlenici, pacijenti, gosti... Uživati kao i svi drugi građani temeljna prava i mogućnost nesmetanog korištenja svih usluga na ravnopravnoj osnovi. Stoga su naša pitanja upućena tijelima javne vlasti, na čijim ćemo odgovorima i u budućnosti inzistirati:

1. Postoje li podatci o tome koliko je novosagrađenih objekata pristupačno i jesu li sankcije rezultirale njihovih naknadnim prilagođavanjem ili je samo naplaćena kazna?
2. Koje mjere i aktivnosti Vlada namjerava poduzeti kako bi osobe s invaliditetom na lokalnoj razini imale aktivnu ulogu u povjerenstvima koja donose odluke vezane uz izdavanje uporabnih dozvola za građevine, kako bi bile pristupačne osobama s invaliditetom?

Projekt rješavanja pristupačnosti objektima osoba s invaliditetom - podatci Ministarstva hrvatskih branitelja

U nastavku navodimo podatke koje nam je dostavilo Ministarstvo hrvatskih branitelja za 2017. godinu: „U suradnji s udrugama osoba s invaliditetom, Ministarstvo hrvatskih branitelja od 2004. godine provodi Projekt rješavanja pristupačnosti objektima osoba s invaliditetom, kojim se nastoji podržati svaka inicijativa prilagodbe građevina, ustanova i javnih površina te unaprjeđenje njihove pristupačnosti kako bi se poboljšala kvaliteta života osoba s najtežom vrstom i stupnjem invaliditeta i osigurala neovisnost njihova življenja u zajednici. Sufinanciranje projekata rješavanja pristupačnosti objektima osoba s invaliditetom sredstvima Državnog proračuna Republike Hrvatske odobrava se jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave koje djeluju na području Republike Hrvatske i provode djelatnosti usmjerene potrebama zajednice, po podnošenju zahtjeva na javni poziv te nakon razmatranja od strane posebne radne skupine koja predlaže donošenje odluka o sufinanciranju i visini odobrenih sredstava. Pored građevinskih objekata javne namjene, u problem rješavanja pristupačnosti navedenim projektom uključeni su i ostali sadržaji koje koriste osobe s invaliditetom u svakodnevnom životu kao što su: prilagodba kupališta, gradskih bazena, učionica, opremanje semafora zvučnom signalizacijom i ugradnja taktilnih polja upozorenja, upuštanje rubnjaka, ugradnja dizala, vertikalno podiznih platformi, koso podiznih sklopivih platformi, prilagodba ulaznih prostora, sanitarnih čvorova, postavljanje orijentacijskog plana za kretanje u građevini, prilagodba stajališta i perona, parkirališnih mjesta i sl. Ministarstvo hrvatskih branitelja objavilo je prvi Javni poziv za sufinanciranje projekata rješavanja pristupačnosti objektima osoba s invaliditetom sredstvima Državnog proračuna Republike Hrvatske u 2017. godini na području Republike Hrvatske u razdoblju od 7. ožujka do 5. travnja 2017. godine. Dana 21. kolovoza 2017. godine donesena je Odluka o poništenju Odluke o sufinanciranju projekata rješavanja pristupačnosti objektima osoba s invaliditetom sredstvima Državnog proračuna Republike Hrvatske za 2017. godinu (KLASA: 555-09/17-0001/1, URBROJ: 522-03/1-1-17-4 od 1. ožujka 2017. godine), o čemu je objavljena obavijest na mrežnim stranicama Ministarstva. U navedenoj Odluci pojašnjeno je da su zaprimljeni zahtjevi razmatrani na sastanku Radne skupine te je utvrđen nedovoljan broj podnesenih zahtjeva koji su u skladu s uvjetima propisanim Javnim pozivom. Slijedom navedenog, Ministarstvo je objavilo novi Javni poziv za sufinanciranje projekata rješavanja pristupačnosti objektima osoba s invaliditetom sredstvima Državnog proračuna Republike Hrvatske u 2017. godini na području Republike Hrvatske koji je bio objavljen od 4. rujna do 3. listopada 2017. godine. Ukupno je zaprimljeno 37 zahtjeva jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave za sufinanciranje 51 projekata. Na prijedlog Radne skupine koja je razmotrila zaprimljene zahtjeve, u 2017. godini Ministarstvo je sufinanciralo **16 prilagodbi**. Ugovori o sufinanciranju sklopljeni su sa 12 jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i jednom udrugom, i to sa Općinom Preko, četiri grada: Osijek, Glina, Ozalj i Bjelovar i sedam županija: Bjelovarsko-bilogorskom (dva projekta), Splitsko-dalmatinskom (dva projekta), Varaždinskom, Požeško-slavonskom (dva projekta), Dubrovačko-neretvanskom, Sisačko-moslavačkom i Brodsko-posavskom, te sa Udrugom Tigar 90/91 Rakitje u ukupnom iznosu od **1 460 000,00 kuna**.“

U nastavku se nalazi tablica o objektima i vrsti prilagodbe te iznosu odobrenom za sufinanciranje jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u 2017. godini.

Podnositelj zahtjeva	Objekt	Prilagodba	Odobreni iznos	
1.	Bjelovarsko - bilogorska županija	Dom zdravlje Bjelovarsko – bilogorske županije, zdravstvena ambulanta u Rovišću	izgradnja pristupne rampe na ulazu	50.000,00 kn
		Dom zdravlja Bjelovarsko – bilogorske županije, zdravstvena ambulanta u Bereku	izgradnja pristupne rampe na ulazu	50.000,00 kn
2.	Splitsko - dalmatinska županija	Klinički bolnički centar Split, Klinika za infektologiju	ugradnja dizala	150.000,00 kn
		Osnovna škola kraljice Jelene Solin	ugradnja dizala	130.000,00 kn
3.	Grad Osijek	Klinički bolnički centar Osijek, Klinika za otorinolaringologiju i kirurgiju glave i vrata	dogradnja dizala	200.000,00 kn
4.	Varaždinska županija	Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju Varaždinske toplice, objekt Minerva	nabava i montaža automatskih vrata za prilagodbu dva ulaza (na istočnom i zapadnom ulazu u hodnik terapijskog prostora u Minervi) za OSI	30.000,00 kn
5.	Požeško – slavonska županija	Opća županijska bolnica Požega, Odjel za hemodijalizu	nabava i montaža koso stubišne platforme	50.000,00 kn
		Osnovna škola „Ivan Goran Kovačić“ Velika	prilagodba sanitarnog čvora OSI	40.000,00 kn
6.	Grad Glina	zgrada gradske uprave	ugradnja koso podizne sklopive platforme	60.000,00 kn
7.	Grad Ozalj	stambeno poslovna zgrada (poslovne prostorije koriste Crveni križ Ozalj i CZSS)	izgradnja pristupne rampe na ulazu, uređenje parkirališnog mjesta za OSI, uređenje kolnog i pješačkog pristupa zgradi	40.000,00 kn
8.	Dubrovačko - neretvanska županija	Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju Kalos (šest bolničkih soba)	prilagodba pristupa sanitarnim čvorovima i sanitarnih čvora OSI	50.000,00 kn
9.	Općina Preko	Psihijatrijska bolnica Ugljan, objekti 3 (Odsjek somatske medicine i Poliklinika) i 4 (Odjel za liječenje ovisnosti o alkoholu i reakcija na stresna stanja)	izgradnja pristupne rampe na ulazu za OSI	50.000,00 kn
10.	Grad Bjelovar	Školsko – sportska dvorana	prilagodba sanitarnog čvora OSI	40.000,00 kn
11.	Sisačko – moslavačka županija	Neuropsihijatrijska bolnica Dr. Ivan Barbot Popovača, Odjel za biologijsku psihijatriju – muški (I-a i I-b) i Odjel za alkoholizam i druge ovisnosti s dnevnom bolnicom (II-a)	dogradnja dizala na pročelju zgrade Odjela za biologijsku psihijatriju i Odjela za alkoholizam i druge ovisnosti s dnevnom bolnicom	200.000,00 kn
12.	Udruga Tigar 90/91 Rakitje	Spomen dom Udruge Tigar 90/91 Rakitje (u krugu vojarnе „Vitez Damir Martić“ Rakitje)	ugradnja dizala	220.000,00 kn
13.	Brodsko – posavska županija	zgrada županijske uprave	ugradnja dizala	100.000,00 kn

Zaključak:

Uspoređujući podatke s prethodnim godinama, vidljivo je da je **2015.** godine bilo ukupno zaprimljeno **25 zahtjeva** za sufinanciranje **33 projekta**. Na prijedlog Radne skupine koja je razmotrila zaprimljene zahtjeve, u 2015. godini Ministarstvo je sufinanciralo **19 prilagodbi** u **17 jedinica** lokalne i područne (regionalne) samouprave i to u dvjema županijama (Bjelovarsko-bilogorska i Šibensko-kninska), 10 gradova (Bjelovar, Glina, Karlovac, Labin, Lipik, Nova Gradiška, Ozalj, Pazin, Petrinja i Rijeka) te pet općina (Čepin, Kali, Križ, Svetvinčenat i Žakanje), u ukupnom iznosu od **1.500.000,00 kuna**.

U **2016.** godini ukupno je zaprimljeno **28 zahtjeva** za sufinanciranje **32 projekta**. Na prijedlog Radne skupine koja je razmotrila zaprimljene zahtjeve, u 2016. godini Ministarstvo je sufinanciralo **20 prilagodbi** u **17 jedinica** lokalne i područne (regionalne) samouprave i to u četiri županije: Bjelovarsko-bilogorska (dva projekta), Varaždinska, Krapinsko-zagorska i Dubrovačko-neretvanska, devet gradova: Pleternica, Vodice, Pazin, Sisak, Garešnica (dva projekta), Vis, Duga Resa, Slatina i Karlovac te četiri općine: Velika Pisanica, Križ, Rovišće i Špišić Bukovica (dva projekta), u ukupnom iznosu od **1.326.561,50 kuna**.

U **2017.** godini ukupno je zaprimljeno **37 zahtjeva** za sufinanciranje **51 projekta**. Na prijedlog Radne skupine koja je razmotrila zaprimljene zahtjeve, u 2017. godini Ministarstvo je sufinanciralo **16 prilagodbi**. Ugovori o sufinanciranju sklopljeni su s **12 jedinica** lokalne i područne (regionalne) samouprave i jednom udrugom, i to s Općinom Preko, četiri grada: Osijekom, Glinom, Ozljem i Bjelovarom i sedam županija: Bjelovarsko-bilogorskom (dva projekta), Splitsko-dalmatinskom (dva projekta), Varaždinskom, Požeško-slavonskom (dva projekta), Dubrovačko-neretvanskom, Sisačko-moslavačkom i Brodsko-posavskom, te s Udrugom Tigar 90/91 Rakitje u ukupnom iznosu od **1.460.000,00 kuna**.

Iz navedenog je vidljivo kako iz godine u godinu jedinice lokalne i regionalne samouprave sve više prepoznaju potrebu prilagodbe objekata javne i poslovne namjene osobama s invaliditetom, a što smatramo pozitivnim pomakom. Međutim, navedeno nije dovoljno jer i dalje imamo niz neprilagođenih objekata, koji nisu prilagođeni zbog nedostatnih sredstava predviđenih iz proračuna. **Preporučujemo** da jedinice lokalne i regionalne samouprave pripreme dokumentaciju u suradnji s udrugama osoba s invaliditetom te prijave projekte na natječaje čiji su izvori financiranja ne samo sredstva Ministarstva hrvatskih branitelja, već i sredstva europskih fondova.

Podatci o inspekcijama

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u više je navrata u proteklom razdoblju postupao po pritužbama i predstavkama vezano za pristupačnost građevinskih objekata te proveo niz aktivnosti u području suzbijanja diskriminacije, a vezano uz pristupačnost usluga i dobara. Upravo zbog toga kao jednu od najvažnijih preporuka smatramo uključivanje osoba s invaliditetom ili njihovih predstavnika od strane jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave kao obveznih članova povjerenstva za obavljanje tehničkog pregleda tijela graditeljstva nadležnog za izdavanje uporabne dozvole. Također, činjenica je kako dostupni podatci o pristupačnosti građevina (barem građevina javne i poslovne namjene) u RH nisu potpuni i međusobno se razlikuju ovisno o tome tko ih je i na koji način prikupljao i obrađivao. To su također razlozi zbog kojih do danas nije provedena inventarizacija građevina javne i poslovne namjene, odnosno još uvijek nije poznat ukupan broj takvih građevina na području RH, a koje bi s obzirom na trenutno stanje bilo potrebno prilagoditi za pristup i korištenje osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti.

U očitovanju MGIPU-a, Uprava za inspekcijske poslove je izvijestila pravobraniteljicu: „...*građevinska inspekcija je tijekom 2017. godine zaprimila 5 prijava i to po jednu u Vukovaru, Požegi i Koprivnici te dvije u Splitu, a koje su podnijeli građani, odnosno fizičke osobe.*“.

Također, kao važno pitanje vezano za pristupačnost građevina koje se danas grade ili rekonstruiraju jest pitanje broja zatraženih suglasnosti za odstupanje od propisanih elemenata pristupačnosti, o čemu MGIPU izvještava: „*Što se tiče broja podnesenih zahtjeva za izdavanje suglasnosti za*

odstupanje od propisanih elemenata pristupačnosti sukladno čl. 52. Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („Narodne novine“, br. 78/13), izvještavamo vas da smo u 2017. godini zaprimili dva zahtjeva za izdavanje suglasnosti, ali nije izdana niti jedna suglasnost.“

Zaključno, vidljivo je kako i dalje postoji prostor za poboljšanja i potrebu provođenja kontinuiranih edukacija stručnjaka o potrebama osoba s invaliditetom kao i uključivanja predstavnika osoba s invaliditetom od samog početka do kraja procesa izgradnje ili rekonstrukcije (obnavljanja) građevina i dr. Time bismo pravovremeno spriječili nepoštivanje propisa, prevenirali moguće povećanje troškova provedbe samog projekta, tj. nepotrebne troškove, a ono što je najvažnije, spriječili bismo moguću diskriminaciju po pitanju pristupačnosti kojom se izravno krše prava osoba s invaliditetom.

Slijedom navedenog dio preporuka iznesenih u prošlogodišnjem izvješću, a s obzirom na stanje na terenu ponavljamo:

- potrebno je osigurati sudjelovanje osoba s invaliditetom ili njihovih predstavnika u planiranju uklanjanja postojećih prepreka, kao i omogućiti utjecanje na osiguranje elemenata pristupačnosti prilikom odobravanja projekata za izgradnju javnih građevina i površina te i dalje raditi na osiguravanju učinkovitog inspeksijskog nadzora (kadrovski i materijalno opremiti inspekcije) i sankcioniranju u slučajevima nepoštivanja propisa
- ostvariti veću suradnju s predstavnicima osoba s invaliditetom od lokalne do državne razine, kroz uključivanje u povjerenstva i radne skupine koje utječu na to da izvršene prilagodbe budu sukladne propisima i u korist stvarnih potreba osoba s invaliditetom
- potrebno je poduzeti učinkovite mjere da sankcije „zažive“ u stvarnosti te se kršitelji propisa doista i učinkovito sankcioniraju
- na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini potrebno je provesti inventarizaciju građevina javne namjene i poslovne namjene, evidentirati takve građevine koje je potrebno prilagoditi, predstaviti ukupno stanje radi planiranja prostorne prilagodbe te izraditi operativne godišnje planove za provedbu pristupačnosti s jasno definiranim i realnim rokovima
- na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini potrebno je osigurati i prikazati primjere učinkovitosti sustava sankcija u slučajevima nepoštivanja propisa koji će osigurati dostupnost usluga osoba s invaliditetom
- potrebno je nastaviti s edukacijom stručnjaka o važnosti primjene načela univerzalnog dizajna pri osiguravanju pristupačnosti za osobe s invaliditetom.

Jedinice lokalne samouprave

Stručni skup u Šibeniku

U organizaciji udruge osoba s invaliditetom „Sv. Bartolomej“ iz Knina, a uz podršku Šibensko-kninske županije i Grada Šibenika, u Šibeniku je 20. rujna 2017. godine održan okrugli stol pod nazivom *Šibensko-kninska županija, po mjeri čovjeka - da ili ne?*. Na okruglom stolu tema je bila pristupačnost građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti. U raspravi se, osim razgovora o nepravilnostima i nezakonitim radnjama od strane struke, istaknulo kako postoji napredak u pogledu izdavanja građevinskih dozvola za projekte koji su u potpunosti u skladu s Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti, no kako i dalje postoje projekti koji ne udovoljavaju Pravilniku, a ipak dobiju građevinsku i na kraju uporabnu dozvolu. Uz predstavnike županije, gradova Šibenika i Knina, institucija, udruga i osoba s invaliditetom, iz Ureda pravobraniteljice sudjelovao je savjetnik pravobraniteljice. Tom prilikom istaknuo je iskustva Ureda, primjere dobre prakse te dao određene preporuke. Kao jedan od zaključaka okruglog stola istaknuta je potreba za izmjenom Zakona o gradnji gdje bi se dale ovlasti i osobama s invaliditetom kao svojevrsnim kontrolorima prilikom izdavanja građevinske dozvole. Zaključci Okruglog stola su:

1. dosljedna provedba čl. 189. stavak 1. Zakona o gradnji, a vezano za primjenu Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjenje pokretljivosti

2. kontinuirano obavješćivanje i osvješćivanje društvene sredine putem medija o problemima vezanim za pristupačnost građevina osobama s invaliditetom i smanjenom pokretljivošću
3. uključivanje udruga osoba s invaliditetom u izradu studija i projekata na nivou Šibensko-kninske županije te pripadajućih gradova i općina vezano za tematiku pristupačnosti, kao i druge teme od važnosti za funkcioniranje i život.

Pristupačnost i mobilnost za osobe s invaliditetom u gradu Zagrebu

U razdoblju od siječnja do ožujka 2017. godine održali smo nekoliko sastanaka kako bismo unaprijedili položaj osoba s invaliditetom u Gradu Zagrebu. Izložen je niz inicijativa i prijedloga.

O temama važnim osobama s invaliditetom iz područja mobilnosti i pristupačnosti, a u nadležnosti Grada Zagreba, 1. veljače 2017. godine u Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održan je sastanak sa zamjenikom pročelnika Gradskog ureda za prostorno uređenje, izgradnju Grada, graditeljstvo, komunalne poslove i promet Grada Zagreba. Na sastanku se razgovaralo o načinu ostvarivanja prava na znak pristupačnosti, problemima vezanim za primjenu Pravilnika o znaku pristupačnosti i nužnim izmjenama tog podzakonskog propisa, osiguravanju pristupačnosti željezničkih postaja u prigradskom željezničkom prometu te pristupačnosti pothodnika na području grada Zagreba, kao i postavljanju taktilnih staza i zvučne signalizacije na semaforima za olakšavanje kretanja slijepih i slabovidnih osoba. Tijekom sastanka dobili smo informacije o budućim aktivnostima koje se planiraju za osiguravanje još pristupačnije infrastrukture na području grada Zagreba.

U veljači se pravobraniteljica za osobe s invaliditetom prvi put sastala u Gradskoj upravi s gradonačelnikom Grada Zagreba i njegovim suradnicima. Na sastanku se razgovaralo o aktualnim i važnim temama za osobe s invaliditetom. Pravobraniteljica je upoznala gradonačelnika i njegove suradnike s poteškoćama kod osiguravanja pristupačnosti stambenih zgrada dogradnjom panoramskih dizala i rampi. Razgovaralo se i o problemima vezanim za izdavanje znaka pristupačnosti, načinima osiguravanja pristupačnosti željezničkih stanica na području grada Zagreba, očuvanju rampi za savladavanje visinskih razlika u pothodnicima te dostupnosti autotaksi prijevoza osobama s invaliditetom, posebice problemima vezanim za primanje i autotaksi prijevoz pasa vodiča i rehabilitatora slijepih i slabovidnih osoba, kao i dostupnosti autotaksi prijevoza osobama u invalidskim kolicima. Zaključeno je da se radi osiguravanja pristupačnosti stambenih objekata osobama s invaliditetom i osobama smanjenje pokretljivosti u roku od tri mjeseca izradi analiza kako bi se vidjelo koliko na području grada Zagreba postoji stambenih zgrada bez dizala. Također, dogovoreno je kako će se u cilju pojednostavljivanja procedure pristupiti izradi prijedloga izmjene Generalnog urbanističkog plana u dijelu koji se odnosi na dogradnju dizala.

U ožujku je na inicijativu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, a nastavno na ranije sastanke održane s gradonačelnikom Grada Zagreba i njegovim suradnicima, u prostorima Gradske uprave Grada Zagreba održan novi sastanak. Na sastanku su sudjelovale i predstavnice Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske (SOIH) te Hrvatske udruge za školovanje pasa vodiča i mobilitet. Tijekom sastanka dogovoreno je daljnje unapređenje pristupačnosti autotaksi prijevoza osobama s invaliditetom i to na takav način da se Gradskoj skupštini Grada Zagreba u proceduru uputi prijedlog izmjene važeće Odluke o autotaksi prijevozu kojom će se odrediti obveza autotaksi vozača da prevezu putnika i psa pomagača (psa vodiča slijepi ili slabovidne osobe, terapijskog i rehabilitacijskog psa) osobe s invaliditetom. Također, najavljeno je kako će se informacije o svim uslugama prijevoza osoba s invaliditetom, radi turista, ali i radi svih drugih osoba s invaliditetom, oglašavati i putem informativnih točaka Turističke zajednice Grada Zagreba (info pultova, mrežnih stranica i sl.). Nadalje, u cilju upoznavanja sa specifičnostima prijevoza osoba s invaliditetom, dogovoren je početak edukacija autotaksi vozača koje će Grad Zagreb pripremiti i organizirati u suradnji sa SOIH-om i Uredom pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Održavanje prve takve edukacije očekivalo se da će se održati tijekom mjeseca travnja 2017. godine. Vezano za prijevoz osoba s invaliditetom specijaliziranim kombi vozilima ZET-a, dogovoreno je uvođenje dežurstva takvih kombi vozila. Cilj je

bio da već krajem ožujka 2017. godine dva takva vozila budu na raspolaganju 24 sata, a nakon analize njihovog korištenja u prvih mjesec dana postoji mogućnost i povećavanja toga broja.

Također, na sastanku je razmatrana i prihvaćena mogućnost nabavke tzv. „crnih taksi vozila“ (poznatijih kao londonska autotaksi vozila), koja su u potpunosti prilagođena korištenju od strane osoba s invaliditetom i to s različitim vrstama tjelesnih oštećenja. Gradonačelnik je prihvatio prijedlog i naložio izradu planova za nabavku vozila koja bi bila na raspolaganju za područje grada Zagreba. Nadalje, razgovaralo se o mogućnostima sufinanciranja prilagodbe i opremanja sadašnjih autotaksi vozila. U cilju motiviranja autotaksi prijevoznika, Grad Zagreb će pripremiti i omogućiti načine sufinanciranja nabavke takvih vozila koja će biti prilagođena prijevozu osoba s invaliditetom, a istovremeno i na raspolaganju svima. Tijekom sastanka se razgovaralo i o nabavci odgovarajućih rampi kojima bi se omogućio pristup osoba u invalidskim kolicima u tramvaje, kojima bi taj prijevoz bio dostupan svima. Dogovoreno je da će Grad Zagreb poduzeti potrebne radnje kako bi se u postojeća 142 niskopodna tramvaja ugradile pomične rampe za nesmetan ulaz osobama s invaliditetom.

S obzirom na održane sastanke te protek 2017. godine, pravobraniteljica je zatražila izvješće od Grada Zagreba o svim točkama o kojima se razgovaralo tijekom 2017. godine. Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom Grada Zagreba odgovorio je slijedeće:

„...unaprjeđenje pristupačnosti taksi prijevoza

Na 52. Sjednici Gradske skupštine Grada Zagreba održanoj 19. 4. 2017. godine, donesena je Odluka o dopunama Odluke o autotaksi prijevozu (Službeni glasnik Grada Zagreba 9/17) kojom je propisano da se u čl. 29. iza st. 1. dodaju novi stavci 2 i 3 koji glase "Vozač je dužan uz putnika primiti i psa pomagača (psa vodiča slijepi ili slabovidne osobe, terapijskog i rehabilitacijskog psa). Pas mora biti propisno označen ormom, a putnik mora predložiti iskaznicu kojom dokazuje da je korisnik psa."

Edukacije taxi vozača

Nakon kontakata s predstavnicima Radio taxi Zagreb, kao taksi prijevoznika s najvećim brojem taksista, dobili smo informaciju kako ovo udruženje okuplja 1030 taksista koji pružaju usluge sa 105 taksi stajališta. S njihove je strane predloženo da se, obzirom da je zbog njihovih redovitih dnevnih aktivnosti vrlo teško očekivati da bi u bilo kojem terminu bilo moguće okupiti veći broj taksista, edukaciju najbolje provesti tijekom trajanja njihove skupštine, a koja će se održati u prvoj polovici 2018. U tu svrhu, kao dio pripreme za održavanje skupštine i edukacije taksista, predstavnica SOIH-a Marica Mirić će tijekom veljače sudjelovati na sjednici Upravnog odbora Radio taxi Zagreb. Također, SOIH je pripremio edukativni materijal koji će biti preko udruženja taksista distribuiran taksistima u Gradu Zagrebu.

Pasivno dežurstvo ZET-a vikendima i blagdanima

Podružnica ZET je 13. 3. 2017. godine uvela pasivno dežurstvo vikendima iza 24 sata, 7 dana tjedno za potrebe prijevoza osoba s invaliditetom. Prva tri mjeseca za dežurstva su bila osigurana dva kombi vozila i dva vozača, a od 12. 6. 2017. godine, na temelju praćenja iskorištenosti kapaciteta, za dežurstva je osigurano jedno vozilo i jedan vozač.

Omoučavanje iznajmljivanja prilagođenih vozila bez vozača

Podružnica ZET je pripremila dokumentaciju za nabavu taxi vozila za prijevoz osoba s invaliditetom, no nisu ishođene sve potrebne suglasnosti. Prijedlogom plana investicija za 2018. investicija je u istom planirana, te će se pokrenuti procedura nabave.

Sufinanciranje prilagodbe i opreme taxi vozila za osobe s invaliditetom

Sukladno zaključku pod brojem 6. o financiranju prilagodbe opreme taksi vozila za osobe s invaliditetom, o istome su pismenim putem obaviješteni Udruženje Radio taksi Zagreb te tvrtke Cammeo i Eko grupa. Načelno, zainteresiranost za navedeno iskazali su predstavnici Udruženja Radio taksi Zagreb i grupa Cammeo. U tu svrhu s istima će biti održan sastanak kako bi se utvrdili prioritete te mogućnost realizacije.

Rampe na niskopodnim tramvajima

Podružnica ZET je pokrenula 12.6.2017. godine postupak javne nabave rampa na niskopodnim tramvajima i autobusima. 11.8.2017. godine je bilo otvaranje ponuda, no za tramvajska vozila nije pristigla niti jedna ponuda, a za autobuse je pristigla nezadovoljavajuća ponuda, te je postupak poništen. Prijedlogom plana investicija za 2018. investicija je u istom planirana, te će se pokrenuti procedura nabave.“

S obzirom na zaprimljene informacije, pravobraniteljica će i dalje preispitivati inicijative koje su predložene tijekom 2017. godine te također upućivati preporuke i upozoravati kako bi se pristupačnost i mobilnost u gradu Zagrebu dovela na zavidnu razinu. Grad Zagreb možemo istaknuti kao pozitivan primjer nastojanja i pristupanja rješavanju pristupačnosti gradske infrastrukture i pristupačnosti javnog prijevoza. Međutim, činjenica je kako Zagreb kao najveći grad u RH i kao grad s najviše stanovnika ima i još veću odgovornost za osiguravanje jednakih prava i mogućnosti za osobe s invaliditetom, kao i osiguravanja brige o njima kao ranjivoj društvenoj skupini.

Zaključak i preporuka: S obzirom na gore navedenu problematiku iz koje se u većini iščitava problem nepristupačnosti usluga i dobara koje se pružaju u starijim objektima, a od velike su važnosti za osobe s invaliditetom, vidljivo je da su i dalje tijela koja pružaju te usluge smještena u starijim građevinama, a kao opravdanje za nečinjenje prilagodbi navodi se razlog da su građevine zaštićene kao kulturna dobra te se ne mogu prilagoditi ili vrlo teško dobivaju suglasnosti konzervatora. Zakonom o suzbijanju diskriminacije, diskriminacijom se smatra uskraćivanje razumne prilagodbe, odnosno u ovim slučajevima uživanja temeljnih ljudskih prava – korištenja javno dostupnih resursa, sudjelovanja u javnom i društvenom životu te pristupa radnom mjestu i odgovarajućih uvjeta rada, prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjern teret za onoga tko je to dužan omogućiti. Stoga **preporučujemo** razmatranje prijedloga rješenja u suradnji predstavnika Ministarstva kulture i drugih tijela na državnoj razini kako bi se pronašlo najprimjerenije rješenje te predvidjela sredstva iz europskih fondova u cilju osiguravanja elemenata pristupačnosti u prostorima starijih objekata koji su zaštićena kulturna baština.

18.2. MOBILNOST

Mobilnost uz pristupačnost i stanovanje predstavlja osnovni preduvjet za uključivanje osoba s invaliditetom u zajednicu; upravo zato Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom kao jednu od svojih glavnih zadaća ima osvještavanje društva o preprekama na koje osobe s invaliditetom svakodnevno nailaze i poticanje svih dionika na suradnju da se zajedničkim naporima one uklone.

18.2.1. CESTOVNI PRIJEVOZ

U cestovnom prijevozu osobe s invaliditetom najčešće su se susretale s problemima vezanim uz prilagođen prijevoz neovisno o tome govorimo li o javnom ili prijevozu u prilagođenim vozilima za osobe s najtežim invaliditetom koja se osiguravaju putem udruga. Javni prijevoz i dalje nije pristupačan pa se mnoge osobe susreću s nedostatkom usluge prijevoza u svojim sredinama. Poseban je problem ako su lošijeg imovinskog stanja te ne posjeduju vlastito vozilo, a imaju oštećenje koje im omogućava ostvarivanje prava na oslobođenje plaćanja cestarina; oni to pravo ne mogu ostvariti jer nisu vlasnici vozila. Također su problemi nepropisno parkiranje i zlouporabe prilikom korištenja te ostvarivanja prava na znak pristupačnosti.

Prijevoz osoba s invaliditetom u lokalnim sredinama

Kao i u prethodnim razdobljima, Uredu su se pritužile osobe s invaliditetom na nedostatak prilagođenog prijevoza za osobe s invaliditetom u njihovim sredinama.

Navodimo neke od primjera:

„...molim da skupa sa svojim timom, razmislite o načinima na koji bi se javnost, a poglavito odgovorna ministarstva, mogli senzibilizirati za čuvanje dostojanstva osoba s invaliditetom u javnom prijevozu u cijeloj zemlji. Osobito mislim na prijevoz u kojem postoje subvencije i koncesije, znači onaj koji podupire država...“

„...Od 22 h navečer imaju dodatnu ekipu: dispečer i 2 vozača koji do 00.00 ne rade ništa – dakle, ako si naručio vožnju prethodni dan, onda i dalje vrijedi pravilo da se kombiji moraju vratiti u

garažu do 00.00 h, pa ako si na koncertu koji traje do 23 h i ako vas ima više, svejedno morate ići s koncerta ranije da kombi može biti garažiran do 00.00. Ako ipak želiš ostati do kraja onda:

- strpi se malo jer tek u 00.00 možeš nazvati pa naručiti noćnu vožnju pa onda dođu po tebe, po redu vožnje, ali ne možeš dan ranije reći da ideš na koncert ili svadbu pa da dođu po tebe u 23.30 ili 00.00. U praksi, dok ti nazoveš, dok oni krenu, dok dođu, prođe min. 45 min, a ti čekaj usred noći negdje... Drugim riječima, čista besmislica, sve su zbrčkali izvan svake pameti i čisto sumnjam da je tako bilo dogovoreno...“

„...živim u Općini Pušći sa svojim roditeljima. Oba moja roditelja su u mirovini, i slabog zdravstvenog stanja pa me nisu u mogućnosti voziti, također tata ne posjeduje auto u kojeg mogu elektromotorna kolica. Svaki odlazak u Zagreb mi predstavlja veliki problem zbog toga što se trebam snalaziti za prijevoz do Podsuseda gdje me čeka Zetov kombi. Bolujem od cerebralne paralize pa to za mene nije niti malo lak zadatak. S obzirom da putujem sa električnim kolicima, primorana sam uzimati svoja medicinska kolica te biti na stalnom promatranju svog osobnog asistenta koji putom gura kolica. Ne mogu nažalost biti samostalna. Kada bi kombi došao do Zaprešića, ili još bolje ukoliko je ikako moguće do Pušće ja bi se mogla sa svojim električnim kolicima samostalno kretati...“

Gore navedeni primjeri nisu usamljeni, već su pokazatelji da je sustav prijevoza u RH potrebno unaprijediti. Po navedenim pritužbama, postupali smo tako što smo uputili prijedloge izmjena pravilnika, u pojedine sredine uputili preporuke i upozorenja, a kod nekih primjera savjetovali stranku. Unatoč navedenom, nije došlo do značajnijih pomaka, osim u gradu Zagrebu gdje je izmijenjen pravilnik (navedeno smo pojasnili i u dijelu ovog izvješća gdje opisujemo aktivnosti s gradom Zagrebom u područjima pristupačnosti i mobilnosti). Tijekom obilazaka u Dubrovačko-neretvanskoj županiji uočili smo nedostatak usluga prijevoza, tako da su osobe s invaliditetom isključivo orijentirane na prilagođen prijevoz kombi vozilima u vlasništvu udruga, što je problem ako osoba nije član udruge. Još je veći problem na otocima gdje ne postoje udruge. Mnogi (donositelji odluka) ne shvaćaju važnost prilagođenog prijevoza za osobe s invaliditetom te smatraju da je dovoljno što imaju kombi vozila udruge. Osobe s invaliditetom koje trebaju prilagođen prijevoz vrlo su često izrazito teškog zdravstvenog stanja, ovisne o pomoći drugih osoba, nemaju dovoljno financijskih sredstava da bi nabavile vlastito vozilo. Unatoč tomu što obiteljima koje imaju člana s invaliditetom osobni automobil predstavlja primarnu potrebu, za mnoge od njih on je luksuz. Ako su članovi obitelji zaposleni, tada osobe s invaliditetom, u slučaju da žive u ruralnim sredinama, na otocima, a često i u prigradskim mjestima nemaju mogućnost otići niti do liječnika, a kamo li u knjižnicu, kino, banku, poštu ili na druge lokacije od važnosti za njihovu društvenu uključenost.

Prijevoz je jedna od najvažnijih usluga, stoga ne smije biti prepuštena na volju i senzibilitet čelnika jedinica lokalne i regionalne samouprave.

U mnogim sredinama prijevoz osoba s invaliditetom nije moguć jer žive na većoj udaljenosti nego što je predviđeno za svakodnevno korištenje prijevoza kombi vozilom. To su samo neki od problema s kojima se suočavaju u prijevozu osobe s invaliditetom, a da se tiču nedostatka prilagođenih prijevoznih sredstava.

Ponovno naglašavamo da je Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom nadležan provoditi Zakon o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08, 112/12). Diskriminacijom u smislu Zakona o suzbijanju diskriminacije smatra se: „...i propust da se osobama s invaliditetom, sukladno njihovim specifičnim potrebama, omogući:

– **korištenje javno dostupnih resursa**, ... prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nesrazmjeran teret za onoga tko je to dužan omogućiti.“

Osim navedenog Zakona, Odbor za prava osoba s invaliditetom je 2015. godine na inicijalno izvješće o primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u RH uputio, između ostalog, i sljedeća zaključna zapažanja i preporuke: *Pristupačnost (čl. 9.)*

15. Odbor je zabrinut zbog toga što je pristup ... prijevozu te informacijama i komunikaciji još uvijek dosta loš, posebno izvan područja glavnoga grada. Odbor je zabrinut što se pristupačnost usko tumači u smislu fizičkog okruženja i prijevoza, dok su informacijske i komunikacijske usluge zanemarene.

16. Preporuka je Odbora da država potpisnica pristupi pristupačnosti u odnosu na zgrade, mjesta i

prijevoz te pristupačnosti informacijskih i komunikacijskih usluga na način kako je navedeno u općem komentaru Odbora br. 2 (2014.) i donese planove za poboljšanje pristupačnosti s jasno definiranim i realističnim rokovima i pokazateljima. Organizacije osoba s invaliditetom trebaju biti uključene u planiranje i provedbu ovih planova. Nadalje, Odbor je preporučio i da se izdvajaju dostatni resursi za realizaciju pristupačnosti javnog i privatnog prijevoza.

Unatoč preporukama Odbora kao i našim preporukama upućenim jedinicama lokalne i regionalne samouprave, vidljivo je da ni u 2017. godini nije bilo pomaka.

*Stoga i dalje **preporučujemo** da se iznađu izvori financiranja (državni proračun, europski fondovi) koji će osigurati dostupan prijevoz svim osobama s invaliditetom neovisno o tome jesu li članovi udruga ili ne, već po principu jednake dostupnosti prijevoza svim građanima.*

Pravo na znak pristupačnosti i nepropisno parkiranje na označenim parkirališnim mjestima za osobe s invaliditetom

Tijekom 2017. godine i dalje smo zapimali pritužbe na kršenje prava radi nepropisnog parkiranja nesavjesnih građana, ali isto tako i osoba s invaliditetom koje su svoj znak posuđivale prijateljima i članovima obitelji. Gotovo u svim područjima Republike Hrvatske postoje navedeni problemi, stoga važnu ulogu imaju upravo policijski službenici (a u nekim sredinama i prometni redari) kako bi spriječili i kaznili one koje nepropisno parkiraju na označenim mjestima za osobe s invaliditetom, ali isto tako i upozorili na poštivanje propisa. U nekim sredinama došlo je do ukidanja ili premještanja postojećih označenih mjesta za osobe s invaliditetom uvođenjem pješačkih zona, što je kod osoba s invaliditetom izazvalo veliko nezadovoljstvo i ogorčenje. Naime, upoznati smo s činjenicom da je u većini sredina značajno manji broj označenih parkirnih mjesta za osobe s invaliditetom u odnosu na stvarne potrebe, unatoč propisanom postotku sukladno Pravilniku o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („Narodne novine“, br. 78/13).

Kao i prethodnih godina, tijekom 2017. godine, pravobraniteljici za osobe s invaliditetom i dalje su se obraćale pritužbama osobe s invaliditetom na nemogućnost ostvarivanja prava na znak pristupačnosti zbog dugotrajnosti postupka, traženja savjeta kako da ostvare pravo na znak pristupačnosti, ali isto tako ukazujući na potrebu žurne izmjene zakonodavstva kao i nadležnih tijela. Osobe s invaliditetom koje se prvi put vještače uglavnom je zanimalo gdje trebaju podnijeti zahtjev za ostvarivanje prava na znak pristupačnosti, na koji način, koji su kriteriji i dr., a druge, koje su trebale produžiti važenje navedenog prava, uglavnom su bile ogorčene zbog potrebe ponovnog vještačenja radi utvrđenja je li došlo do promjene u njihovom zdravstvenom stanju. Naime, Pravilnikom o znaku pristupačnosti je određeno: „...Osoba s invaliditetom iz čl. 2. st. 1. ovoga Pravilnika podnosi zahtjev za izdavanje znaka pristupačnosti nadležnom tijelu. Uz zahtjev prilaže nalaz i mišljenje ovlaštenog vještaka Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, odnosno nalaz i mišljenje drugostupanjskog liječničkog povjerenstva nadležnog za davanje nalaza i mišljenja prema Zakonu o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji ili prema Zakonu o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata.“

Godinama neprekidno i kontinuirano upozoravamo nadležna tijela o nužnosti izmjena Zakona o sigurnosti prometa na cestama („Narodne novine“, br. 67/08, 48/10, 74/11, 80/13, 158/13, 92/14 i 64/15) u dijelu kojim se propisuje i uređuje način korištenja znaka pristupačnosti, što bi moralo dovesti do izmjena odredbi Pravilnika o znaku pristupačnosti. Trenutno je značajan problem i to što ovaj Zakon, pa posljedično i podzakonski akti koji iz njega proizlaze, a koji sadržavaju i reguliranje prava osoba s invaliditetom (npr. pravo na znak pristupačnosti, pravo na oslobođanje od plaćanje cestarine za uporabu autocesta i godišnje naknade za uporabu javnih cesta itd.), nije usklađen s Uredbom o metodologijama vještačenja („Narodne novine“, br. 67/17). Analizirajući cjelokupnu problematiku, mišljenja smo kako je sa stajališta pronalazjenja suštinskog rješenja za ostvarivanje svrhe zbog koje pravo na znak pristupačnosti i postoji, neophodna promjena nadležnosti, o čemu

smo već u više navrata upućivali naše preporuke nadležnim ministarstvima zdravstva, unutarnjih poslova te mora, prometa i infrastrukture.

Problemi su sljedeći: loša primjena Pravilnika o znaku pristupačnosti; nemogućnost izmjena odredbi važećeg Pravilnika zbog široke podjele nadležnosti; nedostatak povezanih informacija zbog nepovezanosti baza kojima raspolaže MUP u odnosu na informacije u mjestima izdavanja po županijama; velika zlouporaba zbog neadekvatne kvalitete i nezaštićenosti izrade samog znaka te time kao posljedica nedovoljna mogućnost kontrole samog znaka i nemogućnost adekvatnog sankcioniranja; neujednačenost načina izdavanja po županijama; povreda prava na znak pristupačnosti.

Naš prijedlog: Čl. 40. važećeg Zakona o sigurnosti prometa na cestama te na temelju čl. 2. Pravilnika o znaku pristupačnosti, propisano je da pravo na znak pristupačnosti ima osoba s 80 ili više posto tjelesnog oštećenja, odnosno osobe koje imaju oštećenja donjih ekstremiteta 60 ili više posto. Kako bi se spriječila zlouporaba te poboljšala provedba Pravilnika o znaku pristupačnosti u praksi, sukladno čl. 7., 8. i 9. Zakona o pravobraniteljstvu za osobe s invaliditetom dali smo mišljenje i predložili MUP-u kao nadležnom tijelu slijedeće: *„Predložena je promjena nadležnosti za Pravilnik o znaku pristupačnosti tako da s ovom izmjenom Pravilnik prijeđe u nadležnost MUP-a. Obrazloženje: S obzirom da je MUP nadležno tijelo za Zakon o sigurnosti prometa na cestama iz kojeg kao podzakonski akt proizlazi Pravilnik o znaku pristupačnosti, smatramo neučinkovitim da nadležno tijelo za isti ne bude MZ samo zbog činjenice da se pravo na znak pristupačnosti ostvaruje na temelju određenog postotka tjelesnog oštećenja. Od 2008. godine nije vidljiva potreba da MZ obnaša nadležnost, jer nema ovlasti provedbe Pravilnika niti u kojem segmentu kriterija za dobivanje, a niti kontrole provedbe. Također, s obzirom na današnji djelokrug poslova nije razvidna niti funkcija MMPI-a, budući da se predmetni Pravilnik donosi uz suglasnost ministra nadležnog za promet, a stvarno pitanje uređenja načina parkiranja vozila kao prometa u mirovanju nema veze s prometom za koji je ovo ministarstvo kao središnje tijelo državne uprave nadležno. Predlažemo i izmijeniti čl. 40. tako da glasi: „Čl. 40. (...) 3. Znak pristupačnosti izdaje se na ime osobe s invaliditetom, odnosno za vozila udruga osoba s invaliditetom na ime udruge, a izgled znaka, uvjete za njegovo stjecanje, način obilježavanja parkirališnog mjesta te prava koja se na temelju njega mogu ostvarivati, propisuje ministar nadležan za unutarnje poslove u suglasnosti s ministrom nadležnim za poslove prometa. 4. Novčanom kaznom u iznosu od 5.000,00 do 15.000,00 kuna kaznit će se za prekršaj pravna osoba ako izda znak pristupačnosti osobi koja za to ne ispunjava uvjete iz ovoga članka. 5. Za prekršaj iz st. 3. ovoga čl. kaznit će se novčanom kaznom u iznosu od 1.500,00 do 5.000,00 kuna i odgovorna osoba u pravnoj osobi i u tijelu jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave. 6. Novčanom kaznom u iznosu od 2.000,00 kuna kaznit će se za prekršaj fizička osoba koja svoj znak pristupačnosti ustupi drugoj osobi na korištenje ili koja znak pristupačnosti koristi suprotno odredbi st. 1. i 2. ovoga čl. 7. Osobi koja bude dva ili više puta pravomoćno kažnjena za prekršaj iz st. 6. ovoga čl. privremeno će se oduzeti znak pristupačnosti na rok od tri godine.“.*

Obrazloženje i preporuke: Smatramo kako ovoj problematici trenutno doprinosi i nedovoljno sankcioniranje od strane nadležnih tijela za prekršaje vezano za nedozvoljeno parkiranje na mjestima rezerviranim za parkiranje vozila osoba s invaliditetom, kao i nepropisno i nepravilno korištenje znaka pristupačnosti. Nedovoljno sankcioniranje vidimo i zbog blagih sankcija, koje je zbog toga potrebno povećati. Također, široka podjela nadležnosti za provedbu i primjenu Pravilnika o znaku pristupačnosti između više tijela javne uprave (MUP-a, MZ-a, MMPI-a, te ureda državne uprave u županijama) jedna je od značajnih zapreka kako bi se učinio bilo kakav iskorak u smjeru osiguravanja ostvarivanja prava na znak pristupačnosti na pravilan način. Takvu tezu potvrđuje i percepcija javnosti o tome tko sve ima pravo i tko sve danas koristi znak pristupačnosti. Naime, budući da je MUP nadležno tijelo za Zakon o sigurnosti prometa na cestama iz kojega kao podzakonski akt proizlazi Pravilnik o znaku pristupačnosti, smatramo neodrživim da nadležno tijelo odgovorno za njegovu provedbu bude MZ. Međutim, to nije i jedini razlog za promjenu nadležnosti, već su to i problemi čestih zlouporaba kao i nezaštićenost znaka pristupačnosti kao javne isprave. Osim toga,

činjenica je kako kontrolu njegovog korištenja obavljaju u najvećem dijelu policijski službenici, na što i sam MUP upućuje svojim očitovanjem o broju utvrđenih prekršaja od strane policijskih službenika na terenu. Također, povezivanjem već postojećih baza podataka MUP-a s podatcima ureda državne uprave u županijama (koje se sada niti na jedan način ne mogu provjeravati radnim danom nakon radnog vremena ili vikendom kada uredi državne uprave ne rade) kao izdavatelja znaka pristupačnosti, omogućila bi se znatno učinkovitija kontrola, kao i operacionalizacija sudjelovanja prometnih redara jedinica lokalne samouprave u takvim kontrolama. Prema informacijama sa sastanka s predstavnicima MUP-a iz siječnja 2017. godine, već sada su pojedini podatci iz postojećih baza MUP-a dostupni prometnim radarima jedinica lokalne samouprave, te je izražena i intencija MUP-a da se regulacija prometa u mirovanju u potpunosti prenese u nadležnost prometnih redara. Slijedom svega navedenog predlagali smo da se nadležnost za navedeni Pravilnik prenese u djelokrug MUP-a, jer je to jedino tijelo koje stvarno i operativno raspolaže mehanizmima kojima se mogu ostvariti poboljšanja. Svjesni smo pri tome činjenice kako će kratkoročno takva promjena nadležnosti iziskivati veće napore kapaciteta ovog Ministarstva, ali uvjereni smo da će se tako dugoročno osigurati učinkovita i suštinska kontrola korištenja ovog prava. Zbog toga predlažemo i kadrovsko osnaživanje Sektora za sigurnost u prometu MUP-a te izradu i prijavljivanje projekta za financiranje sredstvima EU-a u svrhu osiguravanja većih materijalnih i kadrovskih resursa za izradu kvalitetne baze podataka i njezinu potpunu kompatibilnost i povezivost s drugim sustavima.

Očitovanje MUP-a na naš prijedlog: „Prijedlog za promjenu nadležnosti za donošenje Pravilnika o znaku pristupačnosti s ministarstva nadležnog za poslove zdravstva na ministarstvo nadležno za unutarnje poslove nije uvjerljivo i argumentirano obrazložen, osobito s obzirom na činjenicu da pri njegovom donošenju nije bilo nikakvih problema. Nejasno je što bi se dobilo promjenom nadležnosti za donošenje tog pravilnika, osobito s obzirom na činjenicu da njegovo donošenje više nije potrebno. Također, predlagatelj ističe da „nije razvidna funkcija Ministarstva mora, prometa i infrastrukture“ te da „stvarno pitanje uređenja načina parkiranja vozila nema veze s prometom za koji je ovo ministarstvo kao središnje tijelo državne uprave nadležno“, a istovremeno predlaže da se pravilnik donosi uz suglasnost ministra nadležnog za poslove prometa. S obzirom na činjenicu da je tijekom prvih 11 mjeseci 2016. godine policija utvrdila prekršaj i naplatila novčanu kaznu na mjestu počinjenja prekršaja odnosno pokrenula prekršajni postupak za nedozvoljeno parkiranje na mjestima rezerviranim za osobe s invaliditetom u 9.786 slučajeva, ostaje nejasno koliki bi to broj utvrđenih i sankcioniranih prekršaja bio „dovoljan“. Potrebno je napomenuti da ovdje nisu uključene naplaćene kazne, odnosno pokrenuti prekršajni postupci od strane jedinica lokalne samouprave, koje obavljaju poslove nadzora nepropisno zaustavljenih i parkiranih vozila. Propisani iznos novčane kazne za ovaj prekršaj je 700,00 kn, dok je za ostale slučajeve nepropisnog parkiranja propisana novčana kazna u iznosu od 300,00 kn, iz čega je jasno da se ovaj slučaj nepropisnog parkiranja shvaća i sankcionira mnogo ozbiljnije od ostalih slučajeva. Ukoliko i postoje problemi u mogućnosti konzumiranja prava na parkiranje na mjestima rezerviranim za osobe s invaliditetom, razloge za to bi prije trebalo tražiti u velikom broju izdanih rješenja o pravu na znak pristupačnosti i nedovoljnom broju parkirališnih mjesta, a ne u „nedovoljnom sankcioniranju od strane nadležnih organa“ i „preblagim kaznama“.

U svom odgovoru početkom 2018. godine, Ministarstvo unutarnjih poslova između ostalog navodi: „...Što se tiče prijedloga za promjenu nadležnosti za donošenje pravilnika kojim se propisuje izgled znaka pristupačnosti (uvjeti za njegovo izdavanje propisani su zakonom), naglašavamo činjenicu da je njegov izgled standardiziran na području Europske unije, a znak pristupačnosti na području RH mogu koristiti osobe s invaliditetom kojima je taj znak izdalo nadležno tijelo države članice EU. Jasno je da RH ne može imati svoj vlastiti, drugačiji znak pristupačnosti.

Također željeli bi Vaše mišljenje o tome s kojim bi se postojećim bazama podataka trebala povezati baza podataka o izdanim znakovima pristupačnosti i za što bi se tako dobiveni podaci mogli koristiti. Naime, u realnoj situaciji na terenu bitno je jedino da je znak pristupačnosti vidno istaknut u vozilu koje je parkirano na parkirališnom mjestu rezerviranom za osobe s invaliditetom.

Suglasni smo na je najveći problem nastao iz razloga što zakonski uvjeti za dobivanje znaka pristupačnosti dopuštaju da prevelik broj osoba ima pravo na njega. U kombinaciji s besplatnim

parkiranjem na takvim mjestima i zbog navedenog nedovoljnog broja parkirališnih mjesta to dovodi do velikog broja (nedokazivih ili teško dokazivih) zloupotreba znaka pristupačnosti.

Na sastanku održanom 09. listopada 2017. godine u Vašim prostorima dogovoreno je da će MUP–u biti dostavljen prijedlog zakonodavnih izmjena koji bi uključivao nove uvjete za stjecanje prava na dobivanje znaka pristupačnosti (sukladno novoj metodologiji), nakon čega bi MUP mogao inicirati zakonodavne novelle. Predloženi prijenos nadležnosti vezanih uz Pravilnik o znaku pristupačnosti i poslove oko izdavanja samog znaka zahtijeva usklađeno djelovanje i postizanje dogovora između više resora. Stoga predlažemo da se u tom smislu sazove sastanak radi definiranja ciljeva, nositelja i rokova. MUP će ukoliko se pokaže potrebnim, nakon toga predložiti izradu nacрта izmjena i dopuna Zakona o sigurnosti prometa na cestama.“

Zaključak: Slijedom svega navedenog, moramo istaknuti kako u razdoblju od 2013. godine do danas nije došlo do pozitivnih pomaka u primjeni Pravilnika o znaku pristupačnosti, kao niti do zatraženih izmjena navedenog Pravilnika. S obzirom na važnost ove problematike za osobe s invaliditetom, pravobraniteljica će i tijekom sljedećeg razdoblja pratiti razvoj situacije, te raditi na predlaganju kvalitetnih rješenja.

U organizaciji Udruge paraplegičara i tetraplegičara Osječko-baranjske županije (UPIT) u Osijeku je 20. rujna 2017. godine, u sklopu projekta ParkirOS, održan Okrugli stol s temom zlouporabe parkirnih mjesta i znaka pristupačnosti.

Okruglom stolu i aktivnostima prisustvovao je zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Projektom ParkirOS, koji je bio financiran sredstvima Grada Osijeka i Osječko-baranjske županije, UPIT je imao cilj aktualizirati problematiku zlorabe parkirnih mjesta označenih znakom pristupačnosti, probuditi svijest i savjest građana te građane senzibilizirati u odnosu na potrebe osoba s invaliditetom. Projekt se implementirao i performansom u sklopu kojega je u jednoj od ulica samog centra grada Osijeka postavljeno 30-ak invalidskih kolica s istaknutim različitim pisanim ispričama „*vraćam se odmah*“, „*samo sam otišao do bankomata*“ i sl., simbolično postavljenim na svim parkirnim mjestima.

Zaključci s okruglog stola: „*Udruge su uzele kao zadatak kontinuirano educirati članstvo te javno progovarati o štetnosti ustupanja parkirne karte članovima obitelji. Udruge se obavezuju poticati članstvo na sudjelovanje u Javnoj raspravi nakon pokretanja prijedloga izmjene Zakona koji u svom dijelu regulira pravo na korištenje parkirne karte za osobe s invaliditetom. Treba ići prema nacionalnim i europskim krovnim organizacijama osoba s invaliditetom s prijedlogom ujednačavanja kriterija koji su preduvjet ostvarivanja prava na parkirnu karticu. Jer čemu identična identifikacijska isprava kada kriteriji za ishodovanje nisu jednaki? Udruge smatraju da prebacivanje nadzora prometa u mirovanju isključivo na komunalno redarstvo nije dobra ideja sve dok ova služba ne bude dobila ovlasti identificiranja osoba kako bi se utvrdilo pravo na korištenje parkirne karte. Ističe se činjenica da pomutnju još uvijek izazivaju male plave naljepnice koje su se nekada dobivale u slučajevima kada je osoba na koju glasi automobil oslobođenja plaćanja cestarine. Prijedlog je da vozilo ne može proći tehnički pregled dok ta naljepnica ne bude uklonjena sa vozila. Trenutni program obuke za vozača premalo pažnje posvećuje osobama s invaliditetom kao sudionicima u prometu.“*

Slijedom ovog prijedloga, utvrđivanjem nekadašnjeg pravnog okvira zatražili smo od nadležnog MMPI-a postupanje sa sljedećim obrazloženjem: „*Naime, 6. prosinca 2011. godine na snagu je stupio važeći Pravilnik o postupku i načinu ostvarivanja prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine („Narodne novine“, br. 136/11), a na temelju kojeg je prestao važiti prijašnji Pravilnik o postupku i načinu ostvarivanja prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine („Narodne novine“, br. 82/10 i 148/10). U odredbama članka 5. i 6. spomenutog prijašnjeg Pravilnika bilo je propisano postojanje te izgled predmetne naljepnice. Međutim, odredbom članka 5. stavka 1. važećeg Pravilnika određeno je da: „tijelo koje sukladno posebnom propisu obavlja registraciju vozila, odnosno ovjerava produljenje valjanosti prometne dozvole, oslobodit će osobu s invaliditetom, na temelju rješenja iz članka 4. stavka 4. ovoga Pravilnika, obveze plaćanja godišnje naknade.“. Dakle, samo na temelju rješenja Vašeg Ministarstva.*

Budući da obveza isticanja naljepnice za potrebe tehničkih pregleda danas više ne postoji, a naljepnice su ostale na brojnim automobilima, te se u nekim situacijama neosnovano poistovjećuju sa znakom pristupačnosti i uvode nepotreban nered u primjeni i kontroli prometa u mirovanju, smatramo kako je potpuno osnovan zahtjev za njihovim uklanjanjem.“

Od MMPI-a smo zaprimili sljedeće očitovanje: „Zakon o javnim cestama („Narodne novine“, br. 180/04, 82/06, 138/06, 146/08, 152/08, 38/09, 124/09, 153/09, 73/10 i 91/10), člankom 63.a stavcima 1. i 2., propisivao je da osobe s određenim stupnjem tjelesnog oštećenja, ne plaćaju godišnju naknadu za uporabu javnih cesta i cestarinu, dok je u stavku 3. istog članka tog Zakona, propisana nadležnost ministara točno određenih Ministarstva za donošenje propisa za dokazivanje prava na temelju naljepnice kojom se označava osobni automobil osoba koje ostvaruju prava na rečena oslobođenja od plaćanja naknada. Pravilnikom o postupku i načinu ostvarivanja prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine („Narodne novine“, br. 82/10 i 148/10), koji je donijet na temelju članka 63a stavka 3., kako i sami navodite u člancima 5. i 6. propisan je oblik, sadržaj i mjesto na automobilu za naljepnicu koje je predstavljala osnovu za oslobađanje rečenih prava. Člankom 141. stavkom 2. sada važećeg Zakona o cestama („Narodne novine“, br. 84/11, 22/13, 54/13, 148/13 i 92/14), propisano je da danom stupanja na snagu toga Zakona prestaje važiti Zakon o javnim cestama („Narodne novine“, br. 180/04, 82/06, 138/06, 146/08, 152/08, 38/09, 124/09, 153/09, 73/10 i 91/10), te je u članku 139. između ostalog propisana obveza Ministra za donošenje i novog Pravilnika o postupku i načinu ostvarivanja prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine. Pravilnikom o postupku i načinu ostvarivanja prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine („Narodne novine“, br. 136/11) u članku 12. propisano je da danom stupanja na snagu tog Pravilnika, prestaje važiti Pravilnik o postupku i načinu ostvarivanja prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine („Narodne novine“, br. 82/10 i 148/10). Važeći Pravilnik o postupku i načinu ostvarivanja prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine, ne propisuje obvezu vlasnika vozila koji ostvaruju prava na oslobođenja u gornjem predmetu, da na svojim vozilima ističu naljepnice bilo kakvog oblika i sadržaja, ali ni obvezu da se sa vozila uklone naljepnice na temelju kojih su osobe s invaliditetom ostvarivale prava koja proizlaze iz nadležnosti ovog Ministarstva. Ujedno vam stavljamo na znanje da osobe s invaliditetom, na temelju tih i takvih naljepnica, nemaju mogućnosti na temelju važećih pozitivnih propisa ostvariti bilo kakva prava za oslobođenje plaćanja naknada u gornjem predmetu, a koje su u okviru nadležnosti ovog Ministarstva. Nadalje, vezano za vozila u mirovanju (parkirana vozila), na temelju članka 40. stavka 3. Zakona o sigurnosti prometa na cestama („Narodne novine“, br. 67/08, 48/10, 74/11, 80/13, 158/13, 92/14 i 64/15), Pravilnikom o znaku pristupačnosti („Narodne novine“, br. 78/08 i 87/14), člankom 7. propisan je oblik, sadržaj i izgled znakova za označavanje vozila invalida. Uzimajući u obzir sadržaj prethodno navedenih pozitivnih propisa, a posebno činjenicu daje za sve vrste i oblike oslobođenja vlasnika vozila, propisan način, oblik i sadržaj isprave na temelju koje osoba sa invaliditetom ostvaruje određena prava, da pozitivni propisi koji su određivali obvezu stavljanja naljepnica na vozila osoba s invaliditetom nisu više na snazi, ovo Ministarstvo u okviru svojih ovlaštenja, nema mogućnosti da vlasnicima vozila na bilo koji način naloži uklanjanje naljepnica. Ukoliko se primijeti eventualna zlouporaba nevažećih naljepnica, upućujemo Vas da se obratite komunalnim redarima i Ministarstvu unutarnjih poslova, radi poduzimanja mjera u okviru njihove nadležnosti.“

Zaključak: Slijedom navedenoga, mišljenja smo kako je nadležno MMPI propustilo tijekom izmjena zakonskih i podzakonskih propisa regulirati način uklanjanja danas nevažećih naljepnica kojima su se nekad označavala vozila osoba s invaliditetom koja su bila oslobođena plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta. Činjenica je, o čemu govore i informacije s terena, a potvrđuje ranije izložena inicijativa, da se navedene naljepnice neosnovano poistovjećuju sa znakom pristupačnosti i uvode nepotreban nered u primjeni i kontroli prometa u mirovanju.

Preporučujemo nadležnim tijelima (Ministarstvu zdravstva, Ministarstvu unutarnjih poslova i Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture) da pronađu odgovarajući model s obzirom na nadležnosti i s obzirom na trenutno stanje na terenu kojim će se osigurati ostvarivanje prava na znak pristupačnosti na način zbog kojega takvo pravo i postoji.

Preporučujemo Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture da regulira i osigura uklanjanje nevažećih naljepnica kojima su se nekada označavala vozila osoba s invaliditetom oslobođena od plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta.

Pravo na oslobađanje od plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta (kod registracije) i cestarine (SMART kartica)

Odredbama čl. 88. Zakona o cestama („Narodne novine“, br. 84/11, 22/13, 54/13, 148/13 i 92/14) propisano je da osobe s 80% ili više postotaka tjelesnog oštećenja, odnosno osobe kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje koje ima za posljedicu nesposobnost donjih ekstremiteta 60% ili više postotaka, ne plaćaju godišnju naknadu za uporabu javnih cesta (*dalje*: godišnja naknada) za jedan osobni automobil koji imaju u svom vlasništvu, odnosno koji koriste na temelju ugovora o *leasingu* (radi se o pravu koje se plaća prilikom tehničkog pregleda za registraciju i/ili produljenje registracije automobila, a ovisi o snazi motora). Osobe kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje koje ima za posljedicu nesposobnost donjih ekstremiteta 80% ili više postotaka te HRVI sa 100% tjelesnog oštećenja te osobe kojima je utvrđeno tjelesno oštećenje osjetila vida od 100%, ne plaćaju cestarinu za uporabu autocesta i objekata s naplatom (*dalje*: cestarina) za jedan osobni automobil koji imaju u svom vlasništvu, odnosno koji koriste na temelju ugovora o *leasingu*. Od 1. siječnja 2017. godine na snazi je Pravilnik o ostvarivanju prava na nadoknadu iznosa godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom („Narodne novine“, br. 92/16).

U svom očitovanju Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture kao nadležno tijelo dostavlja sljedeće zatražene podatke i očitovanja:

„1. U siječnju 2018. godine je u Registru vozila osoba sa invaliditetom (aplikacijski software Ministarstva mora, prometa i infrastrukture) bilo 11.617 korisnika prava na oslobađanje od plaćanja cestarine, a u siječnju 2017. godine je bilo 10.445 korisnika istih prava, iz čega proizlazi da je 1.172 korisnika više o odnosu na isti mjesec prošle godine. Dana 15. ožujka 2018. godine je u Registru vozila osoba sa invaliditetom evidentirano 11.845 korisnika.

2. U razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2017. godine Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture zaprimilo je novih 4.458 zahtjeva za ostvarivanje prava osoba s invaliditetom na oslobađanje od plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta odnosno oslobađanja od plaćanja cestarine za uporabu autocesta. Od ukupno zaprimljenih novih zahtjeva pozitivno je riješeno 4.250 rješenja za ostvarivanje prava osoba s invaliditetom na oslobađanje od plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta odnosno oslobađanja od plaćanja cestarine za uporabu autocesta, dok je 208 odbijenih zahtjeva.

3. Državnim proračunom Republike Hrvatske za 2018. godinu i projekcijama za 2019. i 2020. godinu („Narodne novine“, br. 124/17), na aktivnosti A754005 Godišnja naknada za uporabu javnih cesta i cestarina za najteže invalide, u 2018. godini osigurana su sredstva u iznosu od 28.000.000,00 kn. Državnim proračunom Republike Hrvatske za 2017. godinu i projekcijama za 2018, i 2019. godinu („Narodne novine“, br. 119/2016 i 113/2017), na aktivnosti A754005 Godišnja naknada za uporabu javnih cesta i cestarina za najteže invalide, u 2017. godini osigurana su sredstva u iznosu od 28.000.000,00 kn. Sredstva iz Državnog proračuna u 2017. godini isplaćena su županijskim upravama za ceste i upraviteljima autocesta kako slijedi:

2017. godina	
<i>Ostvarivanje prava temeljem članka 3. Pravilnika o ostvarivanju prava na nadoknadu iznosa godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom (Narodne novine, br. 92/2016)</i>	
Županijske uprave za ceste (20) i Grad Zagreb	
Broj ostvarenih oslobađanja od plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta za vozila osoba s invaliditetom <i>Definicija: Broj ostvarenih oslobađanja od plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta vozila osoba s invaliditetom kojeg su njihovi vlasnici oslobođeni na temelju rješenja MMPI-a svake godine prilikom registracije osobnog vozila.</i>	29.158
Koncesionari i upravitelji autocesta (Hrvatske autoceste d.o.o., Autocesta Rijeka-Zagreb d.d., Autocesta Zagreb-Macelj d.o.o. i Bina-Istra d.d.)	
Broj ostvarenih oslobađanja od plaćanja cestarine za uporabu dionica autocesta za vozila osoba s invaliditetom <i>Definicija: Broj ostvarenih oslobađanja od plaćanja cestarine za uporabu dionica autocesta i objekata s naplatom (most, tunel, vijadukt i si.) vozila osoba s invaliditetom kojeg su njihovi vlasnici oslobođeni na temelju rješenja Ministarstva mora, prometa i infrastrukture.</i>	355.604
Ukupno:	27.697.986,74 kn

4. Na temelju odrednice članka 9. Zakona o sustavu unutarnjih financijskih kontrola u javnom sektoru (Narodne novine, br. 78/15), alinejom f) propisana je odgovornost rukovoditelja ustrojstvenih jedinica za pravilno, etično, ekonomično, učinkovito i djelotvorno upravljanje sredstvima u skladu s prenesenim ovlastima i odgovornostima te alinejom h) razvoj i provođenje kontrola u poslovnim procesima, programima, projektima i aktivnostima radi ostvarenja poslovnih ciljeva ustrojstvenih jedinica i osiguranja pravilnog, etičnog, ekonomičnog, učinkovitog i djelotvornog raspolaganja financijskim sredstvima dodijeljenim institucijama iz nadležnosti. Osim prethodne kontrole isplaćenih sredstava na temelju 25 dostavljenih računa koncesionara, upravitelja autocesta (HAC d.o.o.), Županijskih uprava za ceste (20) i Grada Zagreba u siječnju 2018. godine, u ukupnom iznosu od 1.819.432,20 kn. Isplata sredstava je propisana člankom 3. Pravilnika o ostvarivanju prava na nadoknadu iznosa godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom („Narodne novine“, br. 92/2016). Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture trenutno obavlja postupak naknadne kontrole isplaćenih sredstava iz Državnog proračuna u siječnju 2018. godine u iznosu od 1.819.432,20 kn (20 Županijskih uprava za ceste, Grada Zagreba, Hrvatske autoceste d.o.o., Autocesta Rijeka-Zagreb d.d., Autocesta Zagreb-Macelj d.o.o. i Bina-Istra d.d.).

Na mrežnoj stranici Ministarstva, mora prometa i infrastrukture pod rubrikom kontakti (poveznica [hup://www.mppi.hr/default.aspx?id=405](http://www.mppi.hr/default.aspx?id=405)) se nalazi informacija o kontakt broju (tel. 01 6169 445- Informacije o pravu na oslobađanje od plaćanja cestarine) na kojem osobe invaliditetom mogu dobiti informacije vezano uz ostvarivanje prava (svakim radnim danom od 12.00 do 14.00 sati), koji se odnose na oslobađanje od plaćanja cestarine za uporabu autocesta. Osim toga osobe s invaliditetom zovu sve kontakte koji se nalaze javno objavljeni na mrežnim stranicama Ministarstva mora, prometa i infrastrukture. Nadalje, osobe s invaliditetom predaju zahtjeve vezano za izdavanje rješenja, koja se izdaju na temelju članka 88. Zakona o cestama („Narodne novine“, br. 84/201 1, 22/2013, 54/2013, 148/2013 i 92/2014) u prijemni ured (urudžbeni), gdje mogu dobiti osnovne informacije o svojim pravima. Nakon zaprimanja potrebne dokumentacije za ostvarivanje prava prema navedenoj zakonskoj regulativi djelatnik Ministarstva, mora prometa i infrastrukture koji radi na izdavanju rješenja, u slučaju nepotpunog zahtjeva koji nije uočen pri predaji dokumentacije u prijamni ured, javlja osobi s invaliditetom potrebu za dopunom zahtjeva za ostvarivanje svojih prava. Ukoliko predstavke građana (u ovom slučaju osoba s invaliditetom) nisu dostavljene u Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture pisanim putem (pisana predstavka, e-poštom ili drugi način) ne možemo odgovoriti. Zaključno, iz svega ranije navedenoga nismo u mogućnosti vas izvijestiti o broju upita i pritužbi stranaka.

5. Tijekom 2016. godine Služba inspekcije sigurnosti cesta i žičara je od tvrtke Hrvatske autoceste održavanje i naplata cestarine d.o.o. Koturaška cesta 43, Zagreb, zaprimila jednu obavijest o

nepravilnom korištenju, te je u naknadnom postupku ove inspekcije izvršena uplata za naknadu štete uzrokovane nepravilnim korištenjem Smart kartice.

Tijekom 2017. godine Služba inspekcije sigurnosti cesta i žičara je od tvrtke Hrvatske autoceste održavanje i naplata cestarine d.o.o. Koturaška cesta 43, Zagreb, zaprimila dvije obavijesti o nepravilnom korištenju. U jednom slučaju je u naknadnom postupku ove inspekcije izdan prekršajni nalog na temelju članka 88. stavak 2. Zakona o cestama („Narodne novine“ br. 84/2011, 22/2013, 54/2013, 148/2013 i 92/2014) veza sa člankom 88. stavak 4. i članka 89., a kažnjivo po članku 115. istog Zakona i člankom 88. stavak 7. Pravilnika o postupku i načinu ostvarenja prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarina („Narodne novine“, br. 136/11); u drugom je slučaju u naknadnom postupku ove inspekcije sukladno dogovorenom protokolu prema upravljaču ceste na kojoj su utvrđene nepravilnosti tvrtki Hrvatske autoceste d.o.o., dana 25. listopada 2017. godine dostavljen Zahtjev za dostavu podataka (sa traženjem popunjenog Predložka zapisnika o utvrđenim nepravilnostima korištenja Smart kartice i popunjenog Predložka zapisnika o oduzimanju Smart kartice) kako bi mogli utvrditi činjenično stanje i provesti eventualni prekršajni postupak na temelju članka 88. stavak 2. Zakona o cestama.“

Zaključak/Mišljenje/Preporuka: Tijekom 2017. godine Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zaprimio je više predstavljeni i inicijativa za izmjenom propisa kojim se regulira pravo na oslobađanje od plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i pravo na oslobađanje od plaćanja cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom (Zakona o cestama [„Narodne novine“, br. 84/11, 22/13, 54/13, 148/13 i 92/14] i Pravilnika o postupku i načinu ostvarivanja prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine [„Narodne novine“, br. 136/11]). Dio inicijativa osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama u razvoju odnosi se na način ostvarivanja prava, odnosno na činjenicu kako ova prava prate automobil, a ne osobu s invaliditetom (kao što je to primjerice kod znaka pristupačnosti). Slijedom navedenog posebno je nepogodna situacija kod djece s teškoćama u razvoju, jer kako bi njihova obitelj uopće mogla ostvariti ova prava za dijete, automobil moraju prepisati na dijete (odnosno dijete mora biti i nominalni vlasnik automobila upisan u prometnu dozvolu). Situacija se dalje dodatno komplicira kada dođe do potrebe za promjenom automobila, za što se mora podnijeti zahtjev i čekati odobrenje nadležnog centra za socijalnu skrb. Također, nameće se i pitanje što je s osobama s invaliditetom koje nemaju automobil u svom vlasništvu, ali su zbog mjesta svog prebivališta prisiljeni putovati i pri tome koristiti prijevoz osobnim automobilima drugih članova obitelji, prijatelja i poznanika te pri tome plaćati cestarinu zbog korištenja dionica autocesta.

Slijedom svega navedenog neosporno je kako niti tijekom 2017. godine nije bilo značajnijih pozitivnih pomaka kod ostvarivanja ovih prava u odnosu na prethodne godine. Navedeno se događa prvenstveno zato što nije bilo promjena propisa u ovom području, zbog čega smo mišljenja kako i dalje treba raditi na razvijanju učinkovitijih tehnoloških kontrola korištenja ovih prava, čije uvjete za ostvarivanje treba temeljiti na funkcionalnim kriterijima tjelesnog oštećenja i uskladiti s važećom Uredbom o metodologijama vještačenja („Narodne novine“, br. 67/17) koja je stupila na snagu 20. srpnja 2017. godine. Također, **preporučujemo** nadležnom Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture da promjenu važećeg pravnog okvira u skladu s Uredbom o metodologijama vještačenja, a na temelju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i u cilju bolje regulacije i kontrola ostvarivanja ovih prava, planira u suradnji s predstavnicima organizacija osoba s invaliditetom.

18.2.2. ZRAČNI PRIJEVOZ

Javnu panel raspravu na temu *Problemi osoba s invaliditetom u zračnom prijevozu* koja je održana u Križevcima, na inicijativu putničke agencije ULIX, organizirao je Križevački poduzetnički centar d.o.o. Iz Ureda pravobraniteljice sudjelovao je zamjenik pravobraniteljice. Tijekom rasprave uz teškoće vezane za transport invalidskih kolica izneseni su i primjeri izazova s kojima se tijekom putovanja u zračnom prijevozu susreću gluhe i slijepe osobe, a do kojih najčešće dolazi zbog neobučenosti osoblja zračnih luka, neprilagođenosti infrastrukture te vrlo često nejasnih informacija. Sudionici su iznijeli i

niz osobnih iskustava iz kojih je moguće identificirati izazove koji i dalje postoje, a koji nisu pokriveni niti Uredbom (EZ) 1107/2006 Europskog parlamenta i Vijeća od 5. srpnja 2006. o pravima osoba s invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti (SL L 204, 26.7.2006). Zaključeno je kako je na razini opće primjene potrebno promijeniti odnos zrakoplovnih prijevoznika prema ortopedskim pomagalicama koja tijekom putovanja ne ostaju s osobom; tražiti da se invalidska kolica ne tretiraju kao prtljaga, već kao neodvojivi dio osobe koja putuje, jer svakoj osobi koja koristi kolica ona predstavljaju mnogo više od samog transporta i većina ih je prilagođena specifičnim potrebama samog korisnika tako da zamjenska kolica najčešće ne zadovoljavaju; kako je potrebna izmjena sigurnosnih pravila zrakoplovnih prijevoznika u pogledu baterija za elektromotorna kolica, jer su baterije kod takvih kolica posebne konstrukcije izrađene u suhoj izvedbi, što znači da one zadovoljavaju sve sigurnosne standarde, da ne postoji mogućnost izlivanja korozivnih tekućina iz njih, te da ne mogu utjecati na rad sustava u zrakoplovu.

Poznato je kako zračne luke imaju djelatnike koji su posebno zaduženi za osobe s invaliditetom, ali to im nije jedina zadaća, već samo dio radnih zadataka. To rezultira time da zaduženi djelatnik često nije na raspolaganju osobama s invaliditetom. I konačno, zaključeno je kako je na općoj razini nužno zatražiti izmjenu ili dopunu standarda konstrukcije zrakoplova. Sadašnji standardi maksimiziraju broj putničkih mjesta na račun prostora, što kao posljedicu ima situaciju da osobe s invaliditetom (u kolicima ili s drugim ortopedskim pomagalicama) imaju ograničenu mogućnost pristupa sjedalu, te kao drugu posljedicu odvajanje korisnika od njegovog ortopedskog pomagala (tretiranje kolica kao prtljage).

U skladu sa Zakonom o zračnom prometu („Narodne novine“, br. 69/09, 84/11, 54/13, 127/13 i 92/14) zračna luka (eng. *airport*) je aerodrom koji je određeno područje na zemlji ili vodi (uključujući sve objekte, instalacije i opremu) namijenjeno u potpunosti ili djelomično za kretanje, uzlijetanje, slijetanje i boravak zrakoplova. Hrvatska agencija za civilno zrakoplovstvo (CCAA) nadležna je za certifikaciju civilnih aerodroma, nadzor i inspekciju sigurnosti zračnog prometa te nadzor nad tehničkim i operativnim stanjem i ekonomskom sposobnosti civilnih aerodroma u RH. U RH postoji osam zračnih luka koje su certificirane sukladno EU zakonodavstvu, odnosno u skladu s Uredbom Komisije (EU) 139/2014 o utvrđivanju zahtjeva i upravnih postupaka u svezi s aerodromima u skladu s Uredbom (EZ) br. 216/2008 Europskog parlamenta i Vijeća. To su: Zračna luka Franjo Tuđman MZLZ (Upravitelj Zračne luke Zagreb d.o.o.), Zračna luka Split (Zračna luka Split d.o.o.), Zračna luka Zadar (Zračna luka Zadar d.o.o.), Zračna luka Dubrovnik (Zračna luka Dubrovnik d.o.o.), Zračna luka Rijeka (Zračna luka Rijeka d.o.o.), Zračna luka Pula (Zračna luka Pula d.o.o.), Zračna luka Osijek (Zračna luka Osijek d.o.o.) i Zračna luka Brač (Aerodrom Brač d.o.o.).

Odredbama čl. 16., 17., 18., 31. (ili 32.), 33. i 34. Pravilnika o osiguravanju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („Narodne novine“, br. 78/13) određeni su uvjeti pristupačnosti koje moraju ispuniti građevine prometne namjene – zračne luke, a koje se odnose na ulazni prostor, komunikacije, WC, šalter ili pult, induktivnu petlju ili transmisijski obruč, te oglasni pano.

Slijedom zaključaka s panel rasprave u Križevcima i predmeta u kojima je vezano za pristup zračnog prijevoza osobama s invaliditetom pravobraniteljica za osobe s invaliditetom postupala proteklih godina, provedeno je istraživanje o pristupačnosti zračnih luka u RH.

Na anketni upitnik podatke su nam dostavili upravitelji svih osam ranije spomenutih zračnih luka koje su certificirane sukladno EU zakonodavstvu. Istraživanjem (vidi tablicu: *Pregled rezultata istraživanja o pristupačnosti zračnih luka u RH*) je utvrđeno da svih osam zračnih luka imaju pristupačan ulaz (npr. izgrađenu rampu, postavljenu kosinu ili podiznu platformu, postavljena vrata sa senzorskim otvaranjem); da u šest zračnih luka osobe koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica mogu pristupiti prostorijama na višim razinama građevine (jer postoji odgovarajuće dizalo s dovoljnom dubinom i širinom da se u njega može ući s invalidskim kolicima) – Zračna luka Osijek d.o.o. je napomenula kako

nemaju viših razina građevine, dok Aerodrom Brač d.o.o. nije odgovorio na ovo pitanje; da u svih osam zračnih luka postoje sanitarni čvorovi posebno prilagođeni osobama s invaliditetom (Zračna luka Franjo Tuđman MZLZ – njih 20; Zračna luka Zadar – 4; Zračna luka Rijeka – 1; Zračna luka Pula – 16; Zračna luka Osijek – 2; Zračna luka Split – 2; Zračna luka Brač – 1; Zračna luka Dubrovnik d.o.o. – nije specificirala broj); za slijepe i slabovidne osobe u pet zračnih luka postavljene su taktilne crte vođenja ili neki drugi prilagođeni pristup za vođenje (trenutno ih nemaju Zračna luka Split, Zračna luka Rijeka i Zračna luka Osijek). Na pitanje je li zračna luka učinila još neke prilagodbe u smislu uklanjanja arhitektonskih i drugih barijera: Zračna luka Zadar d.o.o. je odgovorila kako je uređena zona s induktivnom petljom u putničkoj zgradi za omogućavanje bolje komunikacije s osobama oštećena sluha; Zračna luka Dubrovnik d.o.o. je na isto pitanje odgovorila kako imaju posebnu proceduru po kojoj pomažu u prihvat i otpremi svih putnika sa smanjenom pokretljivošću tzv. *PRM* (eng. *Reduced Mobility Passengers*); Upravitelj Zračne luke Zagreb d.o.o. je napomenuo kako zbog činjenice da se radi o objektu novijeg datuma izgradnje dodatne prilagodbe u smislu uklanjanja arhitektonskih i drugih barijera nisu potrebne; Zračna luka Pula d.o.o. je odgovorila da su obavili instalaciju dodatnog dizala te nabavku još jednog specijaliziranog vozila za osobe s invaliditetom; Aerodrom Brač d.o.o. je odgovorio da su obavili ucrtavanje parking pozicija za vozila osoba s invaliditetom. Na pitanje: ako objekt zračne luke nije u potpunosti pristupačan za osobe s invaliditetom i osobe smanjene pokretljivosti, postoji li plan po kojem će se osigurati pristupačnost i postoje li utvrđeni prioriteti za prilagođavanje, Zračna luka Dubrovnik d.o.o. je unijela komentar da su svi investicijski radovi prilagođeni ovim korisnicima te da su za njih predviđena sredstva za 2018. godinu kroz projekt *Razvoj Zračne luke Dubrovnik* i izgradnju nove infrastrukture; Zračna luka Split d.o.o. je unijela komentar da je u sredstvima osiguranim za realizaciju investicijskog projekta u tijeku rekonstrukcija i dogradnja putničkog terminala te da će se realizacijom ovog projekta osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti osigurati pristupačnost svim sadržajima terminala; Zračna luka Osijek d.o.o. je navela da će se sredstvima iz MMPI-a realizirati ugradnja taktilnih crta vođenja; Zračna luka Pula d.o.o. je navela da postoji plan i da su osigurana sredstva. Na pitanje je li provedeno osposobljavanje djelatnika za organiziranje pružanja usluga osobama s različitim vrstama invaliditeta, svih osam zračnih luka odgovorilo je da je takvo osposobljavanje provedeno. Na pitanje jesu li bitne informacije namijenjene putnicima u zračnom prometu priređene i u alternativnim oblicima koji su dostupni osobama s invaliditetom anketirani su odgovorili na sljedeći način: Upravitelj Zračne luke Zagreb d.o.o.: „*Web stranice, društvene mreže, e-mail, Fids monitori (eng. Flight Information Display System), mobilne aplikacije i sl.*“; Zračna luka Zadar d.o.o.: „*Na službenoj web stranici preko sustava za prijavljivanje*“; Zračna luka Dubrovnik d.o.o. i Zračna luka Osijek d.o.o.: „*Da*“; Zračna luka Split d.o.o.: „*U putničkoj zgradi postoji označeno mjesto opremljeno telefonom, gdje se putnik može prijaviti i biti će mu osigurana sva potrebna pomoć od prijave na let do ulaska u zrakoplov*“; Zračna luka Pula d.o.o. odgovorila je: „*Ne*“; Zračna luka Rijeka d.o.o. na ovo pitanje nije odgovorila. Na pitanje pojašnjenja načina na koji se osobe koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica prevoze od objekta zračne luke do zrakoplova, te kako se ukrcavaju u zrakoplov, zaprimili smo sljedeće odgovore: Upravitelj Zračne luke Zagreb d.o.o.: „*Osobe koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica od objekta zračne luke do zrakoplova koriste osnovne i alternativne pravce uz upotrebu dizala uslijed čestih promjena razina u putničkoj zgradi. Ukrcavanje osoba obavlja se putem aviomostova ili putem ambulifta vozila ovisno o tipu zrakoplova koji je predviđen za određenu zrakoplovnu liniju*“; Zračna luka Zadar d.o.o.: „*Ukrcaj/iskrcaj se obavlja pomoću ambulift vozila, a kroz pristanišnu zgradu ih vodi osoblje zračne luke*“; Zračna luka Dubrovnik d.o.o.: „*Sve te osobe na zahtjev dobivaju osobu za pratnju kako bi im se pružili svi sadržaji koje ima svaki putnik, tzv. PRM procedura*“; Zračna luka Rijeka d.o.o.: „*Osobe koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica od objekta zračne luke do zrakoplova „prevoze“ se u invalidskim kolicima, a na zrakoplov se ukrcavaju „ručno“ – nose se u kolicima po stepenicama za ulaz u zrakoplov*“; Zračna luka Osijek d.o.o.: „*Kolicima, a po stepenicama ručno*“; Zračna luka Split d.o.o.: „*Za ukrcaj i iskrcaj iz zrakoplova osobe koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica koriste ambu-liftove, specijalno vozilo za ukrcaj/iskrcaj osoba koje se kreću u invalidskim kolicima u ili iz zrakoplova. Zračna luka Split ima dva takva vozila*“; Zračna luka Pula d.o.o.:

„Specijaliziranim vozilima za navedenu namjenu tzv. „ambulift“. Jedno je vozilo u uporabi, a jedno je nabavljeno za 2018. godinu.“.

Svih osam zračnih luka navelo je kako u 2017. godini nisu imali niti jednu pritužbu u vezi pristupačnosti objekta i sadržaja zračne luke, kao niti u vezi pružanja asistencije osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti. Zračna luka Dubrovnik d.o.o. navela je kako su imali tri pohvale za izuzetnu asistenciju. U okviru upitnika zatraženo da zračne luke iz perspektivne djelatnosti, a vezano za pristup uslugama osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti, komentiraju ono što možda nije bilo obuhvaćeno anketnim pitanjima istraživanja te smo zaprimili sljedeće napomene: Upravitelj Zračne luke Zagreb d.o.o.: „Važno je dodati da se kvaliteta usluga prijevoza osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti na novom putničkom terminalu uvelike povećala implementacijom aviomostova“; Zračna luka Zadar d.o.o.: „Veći broj prilagođenih sanitarnih čvorova u zoni dolazaka, a što je predviđeno projektom dogradnje putničke zgrade „Istok“, te u 2019. godini stavljanjem u funkciju novog sanitarnog u zoni domaćeg dolaska“; Zračna luka Dubrovnik d.o.o.: „Zračne luke se odgovorno odnose prema osobama smanjene pokretljivosti, a u budućnosti će taj odnos biti još i bolji.“.

Tablica: Pregled rezultata istraživanja o pristupačnosti zračnih luka u RH

Pitanje / ZL (Zračna luka)	ZL Franjo Tuđman MZLZ	ZL Split	ZL Dubrovnik	ZL Zadar	ZL Osijek	ZL Rijeka	ZL Pula	ZL Brač
1. Pristupačan ulaz u zračnu luku	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
2. Osigurano pristupanje višim razinama građevine zračne luke s odgovarajućim dizalom	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
3. Postojanje pristupačnog sanitarnog čvora	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
4. Broj pristupačnih sanitarnih čvorova	20	2	-	4	2	1	16	1
5. Postojanje taktilnih crta vođenja ili drugog prilagođenog pristupa za slijepu i slabovidnu osobu	Da	Ne	Da	Da	Ne	Ne	Da	Da
6. Je li objekt zračne luke u potpunosti pristupačan osobama s invaliditetom?	Da	Da	Da	Da	Da	-	Da	Da
7. Je li provedeno osposobljavanje djelatnika za organiziranje pružanja usluga o potrebama osoba s invaliditetom s različitim vrstama invalidnosti ili poteškoća u kretanju?	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da	Da
8. Postojanje alternativnih oblika prikazivanja informacija	Da	Da	Da	Da	Da	-	Ne	Da
9. Način prijevoza osobe koja se kreće uz pomoć invalidskih kolicima do zrakoplova	Aviomost, Ambulift	Ambulift	Osoba za pratnju	Ambulift	Kolicima, po stepenicama ručno	Kolicima, po stepenicama ručno	Ambulift	-
10. Jeste li tijekom 2017. god. imali pritužbi u vezi pristupačnosti sadržaja zračne luke i/ili načina pružanja asistencije osobama s invaliditetom?	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne

Od Hrvatske agencije za civilno zrakoplovstvo (CCAA) kao nadležnog tijela za provedbu zaštite prava putnika u zračnom prijevozu sukladno provedbi Uredbe (EZ) 1107/2006 Europskog parlamenta i Vijeća od 5. srpnja 2006. o pravima osoba s invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti, zaprimili smo očitovanje kako tijekom 2017. godine nisu zaprimili niti jedan prigovor.

Preporučujemo svim zračnim lukama i nadležnim državnim tijelima, Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture i Hrvatskoj agenciji za civilno zrakoplovstvo da nastave s osiguravanjem potpune pristupačnosti svih sadržaja zračnih luka osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti, kao i s daljnjim razvijanjem usluga asistencije.

18.2.3. POMORSKI PRIJEVOZ

Najveće društvo za linijski pomorski prijevoz putnika u Hrvatskoj je Jadrolinija – društvo za linijski pomorski prijevoz putnika i tereta, Rijeka (Jadrolinija Rijeka) i nalazi se u 100-postotnom vlasništvu RH. Povezivanje otoka s kopnom na hrvatskoj strani Jadrana osnovna je zadaća ovog društva. Djelatnost Jadrolinije, prijevoz putnika i vozila, izrazito je sezonskog karaktera i pod velikim je utjecajem turizma. Slijedom dostavljenih podataka o pristupačnosti brodova, flota Jadrolinije trenutno broji 48 brodova od čega 9 brzih putničkih brodova, 4 putnička broda i 35 *roll on/roll off* putničkih brodova, od kojih su tri namijenjena za međunarodnu plovidbu. Flota Jadrolinije je u 2017. godini prevezla oko 12 milijuna putnika i oko 3 milijuna vozila, što čini više od 80% godišnjeg broja svih prevezenih putnika i vozila u pomorskom prometu RH. Brodovi su tijekom ljetne sezone 2017. godine obavljali preko 600 polazaka dnevno, a najfrekventnije linije održavale su se kontinuirano 24 sata.

U svom očitovanju Jadrolinija je na zahtjev pravobraniteljice za osobe s invaliditetom dostavila sljedeće podatke:

„U 2017. godini, sukladno zakonskim povlasticama za osobe s invaliditetom, ostvareno je ukupno 3.062 putovanja te je ukupna visina odobrenog popusta iznosila 99.414,25 kuna. Navedeni iznos ne potražuje se od državnog proračuna, a pravo se ostvaruje prilaganjem objave nadležnog županijskog ureda o invaliditetu. Dodatno, na temelju usvojenih komercijalnih uvjeta Jadrolinije, po povoljnijim uvjetima iskorišteno je i 1.866 putovanja od strane hrvatskih ratnih vojnih invalida Domovinskog rata s pripadajućim brojem vozila, gdje je ukupna visina odobrenog popusta iznosila 108.906,00 kuna. Kako bi dodatno olakšali prijevoz osobama s invaliditetom, Jadrolinija je u vlastitim komercijalnim uvjetima predvidjela i odobravanje popusta u iznosu od 90% za udruge i pojedinačne slučajeve teško oboljelih osoba i djece s posebnim potrebama s prebivalištem na otocima. Na temelju navedenog, iskorišteno je 245 putovanja s pripadajućim brojem vozila, a ukupna visina odobrenog popusta iznosila je 36.245,00 kuna.

U prilogu ovom dopisu dostavljamo Vam popis brodova Jadrolinije s pripadajućim stanjem pristupačnosti. Dodatno bismo napomenuli kako kod brodova koji nisu opremljeni pristupnim rampama za osobe u invalidskim kolicima, Jadrolinijine posade stoje na raspolaganju svakom putniku te vrlo često i na vlastitim rukama osiguravaju i omogućavaju ukrcaj i daljnje kretanje po brodu. Nadalje, svi noviji brodovi u floti Jadrolinije imaju omogućen ukrcaj i pristup sanitarijama, te je navedeno postalo standard usluge na našim brodovima. Istim ćemo se voditi prilikom daljnje obnove flote gdje se izričito vodi računa da se osobe s invaliditetom i osobe smanjenje pokretljivosti na što lakši način uključe u zajednicu te im se olakša njihova svakodnevnica.“

Tablica s popisom brodova se nalazi u Prilogu 4 ovog Izvješća.

Pomorski prijevoz je potrebno učiniti dostupnijim osobama s najtežim invaliditetom kojima osobni automobil služi kao nužno pomagalo, jer javni prijevoz na otocima u RH nije pristupačan za osobe s invaliditetom. Naime, i prema dostavljenim podacima Jadrolinije koja godišnje preveze više od 80% broja svih prevezenih putnika i vozila u pomorskom prometu RH, većina brodova flote nema mogućnost ukrcaja putnika pomagalima – primjerice eskalatorima i/ili dizalima, odnosno nemaju pristup za osobe s ograničenjem u kretanju. Nošenje i prenošenje odraslih osoba koje se kreću u

invalidskim kolicima od strane posade nije i ne može se smatrati niti razumno prilagodbom niti rješenjem kojim se pristupačnost osigurava na dostojanstven način. Slijedom toga vrlo često je slučaj da je osobni automobil osobama s invaliditetom neophodan za njihovo nesmetano kretanje i dostupnost usluga pomorskog prijevoza.

Kako je i prijašnjih godina predlagano, ponavljamo **preporuku** da se razmotri način osiguravanja prava na oslobođanje plaćanja karte za osobni automobil koji osobe s najtežim tjelesnim oštećenjima imaju u svom vlasništvu, odnosno oslobođenje od plaćanja onih vlasnika vozila kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje koje ima za posljedicu nesposobnost donjih ekstremiteta 80% ili više postotaka, HRVI-a sa 100% tjelesnog oštećenja te osoba kojima je utvrđeno tjelesno oštećenje osjetila vida od 100%, a čiji ukupni broj prema dostupnim podacima iznosi aproksimativno 1/5 ukupnog broja dosadašnjih korisnika Jadrolinijinih plovila, odnosno otprilike 540 osoba godišnje.

Nadalje, polazeći od pretpostavke da je cijena karte za prijevoz osobnog automobila u prosjeku pet puta veća od cijene prijevozne karte samo za osobu, okvirni podatci ukazuju na to da bi se sadašnji iznos izdvojen za subvencioniranje ove povlastice udvostručio. Takve prijedloge pravobraniteljica za osobe s invaliditetom iznosi od 2012. godine, a konkretno je u nekoliko navrata o tome obavještavala Ministarstvo financija (novijeg datuma tijekom 2016. godine) od kojega nikada nismo zaprimili očitovanje. Slijedom navedenog pravobraniteljica za osobe s invaliditetom ponovno preporučuje aktualizirati razmatranje ove teme.

S obzirom na to da Zakon o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu („Narodne novine“, br. 97/00 i 101/00) nije mijenjan od svog donošenja i stupanja na snagu u rujnu 2000. godine, **mišljenja smo** kako je nužno poboljšati pravni okvir ostvarivanja povlastica osoba s invaliditetom u unutarnjem putničkom prometu te ga prilagoditi u međuvremenu promijenjenim prilikama i okolnostima nastalim tijekom proteklih 18 godina. Konkretno, **smatramo** kako postoji potreba za promjenom navedenog zakona, a ujedno i provedbenog Pravilnika o postupku za ostvarivanje prava na korištenje povlastica u unutarnjem putničkom prometu („Narodne novine“, br. 14/01) koji iz njega proizlazi, kako bi se uvelo pravo na oslobođenje od plaćanja prijevoza osobnog automobila za one osobe s invaliditetom kojima taj osobni automobil služi kao pomagalo i jedino sredstvo mobilnosti. To je jedna od tema koju ponavljamo od Izvješća o radu 2012. godine, a koja je opširno obrazložena u Izvješću o radu za 2015. godinu i na kojoj ćemo aktivno raditi u 2018. godini. Zbog toga predmetnu **preporuku upućujemo** nadležnim državnim tijelima – Ministarstvu financija i Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture.

18.2.4. ŽELJEZNIČKI PRIJEVOZ

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je tijekom proteklog razdoblja pratila implementaciju predloženih mjera i aktivnosti, te poticala nove, kako bi željeznički prijevoz bio dostupniji osobama s invaliditetom neovisno o stupnju i vrsti njihovog tjelesnog oštećenja. Odredbama Zakona o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu („Narodne novine“, br. 97/00 i 101/00) i odredbama Pravilnika o postupku za ostvarivanje prava na korištenje povlastica u unutarnjem putničkom prometu („Narodne novine“, br. 14/01) uređeno je pravo na povlašteniji prijevoz za osobe s invaliditetom. Ova vrsta povlastice se ostvaruje na temelju objave koju izdaju nadležni županijski uredi (upravni odjel), odnosno nadležno tijelo Grada Zagreba (Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom). Činjenica je da se opisani važeći pravni okvir nije mijenjao od svog donošenja i da postoji potreba njegove prilagodbe okolnostima koje su se tijekom ovog razmjerno dugog vremenskog razdoblja promijenile. Prema zaprimljenim pritužbama i predstavkama osoba s invaliditetom, najveći problemi osoba s invaliditetom u željezničkom prijevozu i dalje su:

1. nedovoljan broj niskopodnih vlakova s podiznim platformama (njihov broj je i dalje malen i prometuju na malom broju relacija)
2. nedovoljan broj strojovođa obučenih za upravljanje niskopodnim vlakovima (što je jedan od razloga zbog čega ovi vlakovi nerijetko prometuju samo jednom dnevno ili još i rjeđe, i samo na

određenim relacijama, često u vrlo ranim jutarnjim terminima s povratkom na polazišne lokacije već nakon dva do tri sata)

3. nepostojanje bilo kakvih rampi ili podiznih platformi na svim željezničkim kolodvorima kojima bi osobe s invaliditetom ulazile u sve druge vlakove osim niskopodnih vlakova (osim mehaničke podizne platforme na Glavnom kolodvoru u Zagrebu, zbog čijeg smo kvara i u 2017. godini imali pritužbu osobe s invaliditetom)

4. nedovoljna usklađenost službi HŽ-a (nemogućnost najave putovanja različitim sredstvima komuniciranja – objavljeni kontakt podatci nisu uvijek u funkciji, zbog čega unatoč brojnim dopisima i traženjima HŽ osoblje katkada zaboravi prikopčati vagone dovoljno širokih prolaza za ulazak i kretanje u invalidskim kolicima; pod pretpostavkom da je mehanička podizna platforma na Glavnom kolodvoru u Zagrebu u funkciji).

HŽ Putničkom prijevozu d.o.o. (HŽPP) kao tvrtki kojoj je osnivač i jedini član društva RH, u prvom je redu djelatnost obavljanja javnoga prijevoza putnika u unutarnjem i međunarodnom željezničkom prijevozu. Pod time se podrazumijeva povezivanje željeznicom gradskih središta i lokalnih sredina u Hrvatskoj s metropolskim i drugim gradskim središtima u Europi te masovan prijevoz putnika unutar većih gradova i prigradskih područja. U zatraženom očitovanju o prijevozu osoba s invaliditetom tijekom 2017. godine navodi se: „Tijekom 2017. HŽ Putnički prijevoz d.o.o. je nakon obavljenog redovitog popravka u aktivni vagoni park uvrstio još jedan putnički vagon osposobljen za prijevoz osoba s invaliditetom i smanjenom pokretljivošću. Tijekom 2017. godine, HŽ Putnički prijevoz je u suradnji sa Svjetskom bankom, tj. izmjenom projekata financiranih iz ugovorenog zajma Svjetske banke osigurao financijska sredstva za narudžbu četiri niskopodna dizel-motorna vlaka serije 7023, koji bi u promet trebali biti pušteni početkom 2020. na relaciji Zagreb – Varaždin – Zagreb.

HŽ Putnički prijevoz trenutačno raspolaže sljedećim željezničkim prijevoznim kapacitetima prilagođenim za prijevoz osoba s invaliditetom i smanjenom pokretljivošću: 11 elektromotornih niskopodnih vlakova za gradsko-prigradski promet; 11 elektromotornih niskopodnih vlakova za regionalni promet; 2 dizel-motorna niskopodna vlaka za regionalni promet; 3 putnička vagona prilagođena za prijevoz osoba s invaliditetom i smanjenom pokretljivošću.

Navedene garniture voze u gradskom-prigradskom prijevozu Grada Zagreba na relaciji Harmica – Zagreb GK – Dugo Selo, na relacijama Zagreb GK – Novska – Vinkovci – Tovarnik, Zagreb GK – Sisak, Zagreb GK – Sunja – Novska, Zagreb GK – Koprivnica, Zagreb GK – Karlovac – Moravice, Zagreb GK – Varaždin – Kotoriba i Varaždin – Koprivnica.

Putnički vagoni koji su prilagođeni osobama s invaliditetom uvrštavaju se u sastave vlakova u slučaju najavljenog prijevoza osobe s invaliditetom.

Radnici HŽ Putničkog prijevoza kod najavljenih prijevoza osoba s invaliditetom osiguravaju pomoć kod ulaska/izlaska u vlak i u vlaku, a HŽ Putnički prijevoz kontinuirano provodi školovanje strojnog i vlakopravnog osoblja za rukovanje opremom (rampama) u vlaku.

U 2017. godini na temelju Zakona o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu („Narodne novine“, br. 97/00 i 101/00) i pripadajućeg Pravilnika o postupku za ostvarivanje prava na korištenje povlastica u unutarnjem putničkom prometu („Narodne novine“, br. 14/01) vezano uz prijevoz osoba s različitim vrstama tjelesnog oštećenja prevezano je 9.249 osoba, od čega je povlasticu koristilo 6.050 osoba s invaliditetom, 3.058 pratitelja osobe s invaliditetom te 124 vojna i civilna ratna invalida i 17 njihovih pratitelja.“

Slijedom zahtjeva od Hrvatske regulatorne agencije za mrežne djelatnosti (HAKOM-a) koja je nadležno tijelo za rješavanje sporova između putnika u željezničkom prijevozu i željezničkog prijevoznika ako se prigovor putnika odnosi na provedbu Uredbe EZ br. 1371/2007 o pravima i obvezama putnika u željezničkom prijevozu, Općih uvjeta ugovora o prijevozu putnika i/ili Zakona o željeznici („Narodne novine“, br. 94/13, 148/13 i 73/17), odnosno drugih propisa kojima se uređuju prava putnika, zaprimili smo sljedeće očitovanje: „...u 2017. godini HAKOM je zaprimio jedan prigovor putnika na postupanje putničkog željezničkog prijevoznika, a koji se odnosio na poštivanje odredbi Uredbe EZ br. 1371/2007 o pravima i obvezama putnika u željezničkom prijevozu u vezi osoba s

invaliditetom, odnosno osoba smanjene pokretljivosti. Prigovor je riješen pozitivno u korist putnika čime je naloženo prijevozniku postupanje u skladu s navedenom Uredbom što je i učinjeno. HAKOM kao tijelo nadležno za provedbu Uredbe proaktivno radi na navedenom području i kontinuirano prati stanje u putničkom željezničkom prijevozu u svrhu njegovog poboljšanja u korist putnika i kvalitete putničkog prijevoza.“

Primjer iz prakse Ureda: Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zaprimio je predstavku osobe s invaliditetom vezano za postupanja pratećeg osoblja vlaka tijekom njegovog putovanja vlakom. S obzirom na to da podnositelj predstavke zbog odlazaka na liječničke kontrole često putuje vlakom iz mjesta svog prebivališta u Zagreb, u predstavi su između ostalog istaknuti i drugi praktični problemi s kojima se svakodnevno na svojim putovanjima susreću osobe s invaliditetom i osobe smanjene pokretljivosti u željezničkom prijevozu. Tako se u predstavi navodi kako, bilo da se najavi putovanje osobe s invaliditetom ili ne, vrlo često dolazi do propusta. Na primjer, zaboravi se da je putnik u vlaku u Zagrebu i da mu je potrebna pomoć kod izlaska iz vlaka ili se vlak zaustavlja na peronima vrlo udaljenim od zgrade Glavnog kolodvora, zbog čega se opravdano postavlja pitanje: koja je svrha najave putovanja? Također, istaknuto je kako se prilikom najave putovanja više puta dogodilo da javno objavljeni kontakt podatci (adresa elektroničke pošte ili broj telefona za najavu putovanja) ili nisu u funkciji ili osoba koja se javlja ne zna što s takvom najavom putovanja treba učiniti.

Prilikom postupanja u predmetnom slučaju pravobraniteljica je zatražila od željezničkog prijevoznika HŽPP-a utvrđivanje svih okolnosti i dostavljanje očitovanja. HŽPP se očitovao kako je navedena stranka česti putnik te kako nikada nije bilo problema tijekom njegovih putovanja, te dodatno izvještava sljedeće: „...u suradnji s HŽ Infrastrukturom uspostavili smo protokol najave, organizacije, pomoći i prijevoza osoba s invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti, a koji je dostupan na <http://www.hzpp.hr/podrska-prijevoz-osoba-s-invaliditetom-i-osoba-smanjene-pokretljivosti>.

Taj protokol sukladan je s odredbama čl. 22. i 23. Uredbe (EZ) 1371 o pravima o obvezama putnika u željezničkom prometu koje se tiču osoba s invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti. Što se tiče prijevoznih sredstava HŽ Putničkog prijevoza, obavještavamo vas da smo uz tri prototipa niskopodnih vlakova isporučenih tijekom 2011. i 2012., u 2015. i 2016. nabavili i 20 elektromotornih niskopodnih vlakova za regionalni i gradsko-prigradski prijevoz koji voze od Zagreba prema Sisku, Novskoj, Koprivnici, Moravicama i Vinkovcima te na relaciji Dugo Selo – Savski Marof. Uz navedene vlakove, nabavljen je i jedan niskopodni dizel-motorni vlak za regionalni prijevoz koji vozi na relaciji Zagreb – Varaždin, a planira se nabava još 11 dizel-motornih vlakova.“

Kako osoba s invaliditetom kao stranka u predmetnom slučaju nije bila zadovoljna dobivenim očitovanjem željezničkog prijevoznika, sukladno svome pravu izjavila je prigovor HAKOM-u kao nadležnom tijelu. U nastavku postupka po izjavljenom prigovoru, HAKOM je donio odluku kojom se u cijelosti usvaja prigovor putnika i kojom se utvrđuje da navedeni željeznički prijevoznik nije u cijelosti postupio sukladno Protokolu vezano za podršku/prijevoz osoba s invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti, a željezničkom prijevozniku je naloženo postupanje u skladu s navedenom Uredbom EZ br. 1371/2007 o pravima i obvezama putnika u željezničkom prijevozu u vezi osoba s invaliditetom, odnosno osoba smanjene pokretljivosti. Željeznički prijevoznik je sukladno odluci naknadno i postupio.

Zaključak: Navedeni primjer osobe s invaliditetom vezano za putovanje željeznicom ukazao je na važnost prethodne organizacije kod željezničkog prijevoznika koja započinje već od zaprimanja najave putovanja do važnosti edukacije vlakopratnog osoblja, što je važno vezano za asistenciju prilikom ulaska/izlaska iz vlaka, a posebice budući da infrastruktura, kao niti svi vlakovi nisu pristupačni i u njih osobe s invaliditetom (posebno osobe koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica i drugih ortopedskih pomagala) ne mogu samostalno ulaziti/izlaziti. Također, u predmetnom je slučaju istaknuta važnost postupanja u skladu s donesenim Protokolima postupanja.

Primjer iz prakse Ureda: Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom pritužila se osoba s invaliditetom nakon saznanja kako je postojeća mehanička rampa za ukrcavanje osoba u invalidskim kolicima na Glavnom kolodvoru u Zagrebu ponovno u kvaru. Budući da je putnik osoba s najvišim stupnjem invaliditeta i da se kreće isključivo uz pomoć elektromotornih kolica, nikakve improvizacije i ručna ukrcavanja nisu mogla biti opcija i nisu dolazila u obzir. Stoga je zatraženo žurno otklanjanje kvara na navedenoj mehaničkoj rampi. Također, zbog prijašnjih iskustava prilikom putovanja (radilo se o istom međunarodnom putovanju Zagreb – Ljubljana) kada je jedno takvo službeno putovanje za Ljubljanu propalo zbog nedovoljne širine ulaza i prolaza u vlaku, zatraženo je i da se obrati dužna pozornost na dimenzije u vlaku, jer svaka invalidska kolica trebaju najmanje 70 cm širine kako bi se njima moglo ući u vlak i kretati po njemu. Stoga je bilo potrebno predvidjeti, osigurati i priključiti dodatni vagon odgovarajuće širine ulaza i prolaza ako postojeći vagoni nemaju potrebne unutarnje dimenzije. Navedeno je zatraženo sukladno člancima 3., 4., 5., 8. i 9. Konvencije pravima osoba s invaliditetom. Pravobraniteljica je uputila preporuke HŽPP-u kao željezničkom prijevozniku i MMPI-u, kao nadležnom Ministarstvu. HŽPP je u svom očitovanju naveo kako navedena rampa nije osnovno sredstvo HŽPP-a, nego HŽ Infrastrukture d.o.o. Nakon traženja MMPI-a, osoba s invaliditetom i pravobraniteljica izviješteni su kako je rampa stavljena u funkciju. Naknadnom obavijesti od osobe s invaliditetom izviješteni smo kako je i cijelo ranije planirano putovanje obavljeno bez poteškoća.

Zaključak: Nepristupačnost infrastrukture i nepristupačnost sredstava prijevoza u znatnoj mjeri otežavaju putovanja osoba s invaliditetom i stvaraju nesigurnost, zbog čega osobe s invaliditetom, bilo da se kreću uz pomoć invalidskih kolica ili koriste druga ortopedska pomagala, izbjegavaju korištenje željezničkog prijevoza i pribjegavaju vrlo često skupljim načinima prijevoza, što ih suštinski stavlja u nepovoljniji položaj u odnosu na osobe bez invaliditeta.

Slijedom svega navedenog upoznati smo kako je nastavljeno s planiranim ulaganjima u poboljšanje željezničkog prijevoza na općoj razini, kako u vidu poboljšanja postojeće željezničke infrastrukture, tako i u vidu nabavke novih vlakova i osposobljavanja vagona prilagođenih za prijevoz osoba s invaliditetom.

Preporučujemo da se osiguraju rampe i platforme na svim željezničkim kolodvorima, a ondje gdje već postoje da se osposobe i budu u funkciji, kako bi novi niskopodni vlakovi prometovali češće na što većem broju različitih relacija te kako bi pristup informacijama o putovanjima bio još bolji i prilagođeniji svima.

18.3. STANOVANJE

U 2017. godini pravobraniteljici za osobe s invaliditetom prituživalo se više osoba s invaliditetom radi nemogućnosti ostvarivanja prava na pristup vlastitom prostoru za stanovanje. Obračale su nam se osobe s invaliditetom i članovi njihovih obitelji koji su neuspješno pokušavali poboljšati kvalitetu svog života iskorištavanjem tehničkih i tehnoloških rješenja koja su danas dostupna, što se posebice odnosi na različite načine savladavanja visinskih razlika uz pomoć dizala i pokretnih platformi. Pravobraniteljica je tijekom 2017. godine posebnu pozornost i napore ulagala u predlaganje pojednostavljivanja procedure za omogućavanje ugradnje dizala u stambene zgrade, osobito u slučajevima kada iz sredstava pričuve ili drugih izvora financiranja od strane suvlasnika već postoje osigurana sredstva za pokrivanje troškova takvih radova. Zakonodavac je već ranije prepoznao potrebu i opravdanost ugradnje dizala u stambene zgrade te je čl. 87. st. 3. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima („Narodne novine“, br. 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 129/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09, 143/12 i 152/14) propisao mogućnost izvođenja radova na zajedničkim dijelovima zgrade u korist suvlasnika smanjene pokretljivosti, a kako bi se u tom dijelu omogućila provedba odredbi Pravilnika o osiguravanju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („Narodne novine“, br. 78/13). Praksa kao nedostatak takvog pozitivnog iskoraka pokazuje da je realizacija postojećih prilagodbi sada zakonski moguća, ali zbog obveze dobivanja suglasnosti ostalih suvlasnika (u natpolovičnom iznosu suvlasničkih dijelova prema udjelu u ukupnom vlasništvu) vrlo teško ostvariva, pa i u slučajevima kada su sredstva osigurana bez korištenja sredstava pričuve.

Kao pozitivan primjer pojednostavljivanja procedure izvođenja prilagodbi u vidu ugradnje dizala ističemo postupanje Grada Zagreba koji je izmjenama i dopunama Generalnog urbanističkog plana (GUP-a) omogućio da se prigodom rekonstrukcije i gradnje nove građevine umjesto postojeće, postojeći parametri veći od propisanih mogu zadržati, ali bez povećavanja, osim u slučajevima izgradnje dizala.

Primjer iz prakse Ureda: Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se stranka koja je osoba s invaliditetom, a ujedno i predstavnik suvlasnika stambene zgrade na području grada Zagreba u kojoj živi više osoba s invaliditetom i osoba starije životne dobi. Nakon samostalnih pokušaja za rješavanjem problema obratili su se i pravobraniteljici zbog pomoći i pronalaženja rješenja kojim bi bila omogućena ugradnja dizala (panoramskog osobnog bešumnog dizala) kao dogradnja postojeće stambene zgrade. Cilj ugradnje dizala bilo je osiguravanje pristupa prostorima za stanovanje i stambenoj zgradi, kao i kretanja po stambenoj zgradi za osobe s invaliditetom i osobe smanjene pokretljivosti koje u njoj žive. Konkretno, radi se o stambenoj zgradi izgrađenoj šezdesetih godina u zoni obiteljskih kuća kao zoni niske gradnje, gdje je izgrađeno više stambenih zgrada koje su u prostoru, izvan gabarita. Predmetna stambena zgrada sastoji se od šest etaža, a parcele su u vlasništvu Grada Zagreba. Stanari navedene stambene zgrade prethodno su pribavili primjereno tehničko rješenje, suglasnost suvlasnika, te osigurali potrebna financijska sredstva. Problem je nastao u činjenici da GUP Grada Zagreba prema tada važećim odredbama nije dopuštao povećanje područja gabarita, odnosno da takvom zahtjevu nije bilo moguće udovoljiti zbog neusklađenosti zahvata s odredbama GUP-a za predmetno područje. Suštinski je problem bio i taj da se dogradnja dizala i pristupne rampe, sukladno odredbama Zakona o gradnji („Narodne novine“, br. 153/13 i 20/17) i važećem GUP-u Grada Zagreba, smatrala rekonstrukcijom građevine kojom se mijenja usklađenost građevine s lokacijskim uvjetima u skladu s kojima je građevina izgrađena te se izvedbi takvih građevinskih radova moglo pristupiti samo na temelju pravomoćne građevinske dozvole. Nakon ishoda građevinske dozvole graditi se moralo samo u skladu s tom dozvolom.

Prilikom postupanja pravobraniteljica je uputila pisanu **preporuku** Gradu Zagrebu s opširnim pojašnjenjem problema, održano je više sastanaka s predstavnikom suvlasnika predmetne stambene zgrade, na inicijativu pravobraniteljice održan je i sastanak na kojem su sudjelovali predstavnici suvlasnika, predstavnici Grada Zagreba i predstavnici projektanata te je konačno pravobraniteljica sudjelovala u oblikovanju i izradi prijedloga izmjena Odluke o donošenju GUP-a Grada Zagreba. Navedenom, kasnije donesenom odlukom, određeno je da se prigodom rekonstrukcije i gradnje nove građevine umjesto postojeće, postojeći parametri veći od propisanih mogu zadržati, ali bez povećavanja, osim kada se radi o slučaju izgradnje dizala. Na taj je način riješena zapreka da se ondje gdje postoji potreba, suglasnost suvlasnika i za tu svrhu osigurana financijska sredstva za realizaciju može bez građevinske dozvole ugraditi odgovarajuće dizalo kao rješenje za savladavanje visinskih razlika stambene građevine.

Ostvarivanje prava na nesmetano kretanje, a vezano za stambeni prostor koji je u vlasništvu osobe s invaliditetom ili članova obitelji osobe s invaliditetom, i dalje nije sustavno riješeno. Naime, osobe s invaliditetom koje su zbog posljedica nesreće ili bolesti ostale nepokretne ili polupokretne na donjim ekstremitetima (korisnici su ortopedskih pomagala) svakodnevno se suočavaju s nepristupačnosti vlastitog prostora za stanovanje (što je razlog da iz njega ne mogu često i samostalno uopće izlaziti). U većini slučajeva razlog je tomu nedostatak vlastitih sredstava za pokrivanje iznimno visokih troškova adaptacije prostora, što je također jedna od potreba uzrokovanih najčešće neočekivanim invaliditetom. Kako se u takvim slučajevima u velikoj mjeri radi o nekretnini (stanu ili kući) u vlastitom (privatnom) vlasništvu, pitanje prilagodbi za kretanje osobe s invaliditetom odgovornost je samog vlasnika, odnosno njegove obitelji. Kao društvo trebali bismo pronaći odgovarajući model kojim bi se su/financirale prilagodbe nepristupačnih nekretnina u privatnom vlasništvu u kojima žive osobe s

invaliditetom. I dalje ne postoji niti mogućnost su/financiranja ovakvih prilagodbi od strane državnih tijela ili institucija po povoljnijim uvjetima od onih postojećih na tržištu.

Primjer iz prakse Ureda: Pravobraniteljici se obratila stranka, otac dvoje djece s teškoćama u razvoju, pritužujući se na nepotpunu pristupačnost novoizgrađene stambene zgrade u kojoj je njegova obitelj u okviru Programa poticajne stanogradnje ostvarila pravo i u konačnici odlučila kupiti stan. Međutim, stranka je naknadno utvrdila da unatoč tomu što je ulaz u navedenu novoizgrađenu stambenu zgradu pristupačan, prilaz do pješačkog nogostupa to nije u potpunosti. Također, nesmetano kretanje njegovoj djeci onemogućuje i to što je prilaz s vanjskog parkirnog mjesta rezerviranog za parkiranje vozila osoba s invaliditetom do glavnog ulaza u smjeru zgrade povezan strmom kosinom od 12% koja je nesavladiva za osobu koja bi se samostalno kretala u invalidskim kolicima. Stranka je u svom podnesku iznijela tvrdnju kako nije bila upoznata sa stanjem stvari okoliša predmetne stambene zgrade, a što je vrlo važno budući da djeca samostalno koriste školski prijevoz za odlazak/povratak iz škole. Po uvidu u dostavljenu dokumentaciju, pravobraniteljica je uputila pisanu preporuku i zatražila očitovanje od Agencije za pravni promet i posredovanjem nekretninama (APN). Preporuka je sadržavala obrazloženje kako stanovanje uz pristupačnost i mobilnost predstavlja osnovni preduvjet za provođenje svih aktivnosti svakodnevnog življenja osoba s invaliditetom i njihovog uključivanja u zajednicu. Napomenuto je kako su institucije u zakonodavnom okviru prepoznale svoju obavezu i odgovornost da osiguraju adekvatne uvjete u životnom okruženju bez diskriminacije i u skladu s načelima univerzalnog dizajna i razumne prilagodbe, a u cilju ravnopravnog sudjelovanja i osiguravanja prava na slobodno kretanje. Također, istaknuto je kako Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u čl. 2. st. 1. toč. 3. i 4. govori o diskriminaciji na osnovu invaliditeta i razumnoj prilagodbi. Nadalje, Zakon o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12) u čl. 8. propisuje kako se ovaj Zakon primjenjuje na postupanje svih državnih tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, pravne osobe s javnim ovlastima te na postupanje svih pravnih i fizičkih osoba, između ostalog osobito i u području stanovanja (toč. 6.).

APN je agencija osnovana Uredbom Vlade RH („Narodne novine“, br. 45/97, 63/97, 65/99, 132/02, 8/04, 27/08, 105/09 i 79/12), a koja je ovlaštena u svoje ime i za račun RH sa sredstvima koja se osiguravaju iz Državnog proračuna RH i drugih izvora, kupovati ili mijenjati nekretnine na području RH, osim onih nekretnina čiji je pravni promet određen posebnim propisima. Zakonom o društveno poticanoj stanogradnji („Narodne novine“, br. 109/01, 82/04, 76/07, 38/09, 86/12, 07/13 i 26/15) uređuje se sustavno organizirana stanogradnja poticana javnim sredstvima radi zadovoljavanja stambenih potreba i poboljšanja kvalitete stanovanja što šireg kruga građana, kao i unaprjeđenja graditeljstva. Društveno poticana stanogradnja provodi se izgradnjom stanova, odnosno stambenih zgrada, organiziranom na način kojim se ostvaruje svrhovito korištenje javnih i drugih sredstava za pokriće troškova, osigurava povrat tih sredstava, omogućuje prodaja stanova uz obročnu otplatu pod pristupačnijim uvjetima od tržišnih u pogledu kamata i rokova otplate te omogućuje davanje u najam izgrađenih stanova uz mogućnost otkupa istih. Javnim sredstvima prema odredbama navedenog Zakona može se poticati gradnja i rekonstrukcija (dogradnja i nadogradnja) zgrada i obiteljskih kuća kojima se osigurava fizičkim osobama novi stambeni prostor u propisanom standardu, veličini i cijeni koštanja stana prema odredbama ovog Zakona. Nositelji investitorskih poslova u vezi s izgradnjom i prodajom stanova su APN i neprofitne pravne osobe.

U svom odgovoru stranci, APN je opisao postupak odabira stana i obrazložio kriterije ostvarivanja reda prvenstva za kupnju stana iz Programa društveno poticajne stanogradnje („Narodne novine“, br. 106/04, 25/06 i 121/11), mjere kojima se osigurava transparentnost cjelokupnog postupka, te druge okolnosti predmetnog slučaja (kao što su npr. ukupno iskazane potrebe za stambeno zbrinjavanje na temelju Odluke o uvjetima, mjerilima i postupku za utvrđivanje reda prvenstva za kupnju stana iz Programa društveno poticajne stanogradnje na području nadležne jedinice lokalne samouprave itd.). U nastavku postupka i svog postupanja APN je razmotrio preporuku pravobraniteljice, te u konačnici dopustio i omogućio stranci zamjenu i prilagodbu drugog odgovarajućeg stana na drugoj postojećoj lokaciji iz Programa POS-a. Napominjemo kako je APN po **preporuci** pravobraniteljice za osobe s

invaliditetom kao nadležno tijelo uložio potrebne napore i posvetio nužnu pažnju te u konačnici postupao poduzimajući radnje iz svog djelokruga u suradnji i u kontaktu s obitelji, što je dovelo do pronalazanja drugog i drugačijeg rješenja kojim je neosporno omogućeno unaprjeđenje kvalitete življenja ove obitelji djece s teškoćama u razvoju, a čime su istovremeno dodatno ostvareni i opravdani ciljevi postojanja društveno poticane stanogradnje.

Primjer iz prakse Ureda: Pravobraniteljici se putem pravnog opunomoćenika obratila osoba s invaliditetom koja je radi osiguravanja pristupačnosti vlastitom prostoru za stanovanje i osiguravanja vlastite uključenosti u život pokrenula postupak ishoda građevinske dozvole za ugradnju platforme o svom vlastitom trošku za savladavanje visinske razlike njezinog stana u visokom prizemlju stambene zgrade u kojoj živi. Nadležno upravno tijelo nadležne jedinice lokalne samouprave donijelo je u provedenom upravnom postupku građevinsku dozvolu kojom se stranci na temelju podnesenog zahtjeva dozvoljava postavljanje invalidske platforme u skladu s izrađenim glavnim projektom. Predmetnom građevinskom dozvolom određen je pravni lijek na temelju kojeg se protiv rješenja o građevinskoj dozvoli u roku od 15 dana može izjaviti žalba MGPU-u kao nadležnom drugostupanjskom tijelu. Na spomenutu i opisanu građevinsku dozvolu žalbu nadležnom ministarstvu u određenom roku pravovremeno su zajedno podnijeli susjedi, ostali suvlasnici. Ministarstvo je potom u provedenom drugostupanjskom žalbenom postupku donijelo rješenje kojim je odbijena žalba suvlasnika i kojim je potvrđeno rješenje (građevinska dozvola) prvostupanjskog tijela. Povodom rješenja ministarstva, susjedi su pred nadležnim upravnim sudom upravnom tužbom pokrenuli upravni spor i istovremeno putem opunomoćenice podnijeli zahtjev za određivanje privremene mjere kojom se zabranjuje izvođenje građevinskih radova radi postavljanja platforme. Svoj navedeni zahtjev opravdali su time da bi se izvođenjem takvih građevinskih radova, postavljanjem platforme, navodno nanijela teška i nepopravljiva šteta predmetnoj nekretnini u smislu gubitka dotoka prirodne svjetlosti, protoka zraka i gubitka mogućnosti korištenja dvorišnog prostora na dosadašnji način. Sud je takav prijedlog odbio. Međutim, ubrzo tužitelji podnose i zahtjev za određivanjem odgovnog učinka upravne tužbe, obrazlažući istim razlozima kojima su obrazlagali i prethodno podnesen prijedlog za određivanjem privremene mjere. Upravni sud sada zbog istih razloga zbog kojih je prijedlog za određivanjem privremene mjere odbio, ovaj prijedlog usvaja i određuje odgovni učinak upravne tužbe. Kako bi uspjela u osporavanju određenog odgovnog učinka, stranka je zatražila građevinsko vještačenje kojim je utvrđeno: „...*da izgradnja invalidske platforme neće negativno utjecati na stanove u predmetnoj zgradi u smislu neometanog korištenja dvorišta na dosadašnji način, kao i dotoka sunčeve svjetlosti i svježeg zraka, te samim time neće utjecati na smanjenje tržišne vrijednosti predmetnih stanova.*“. Ne želeći niti na koji način utjecati na postupanje upravno-sudskog tijela, ali s obzirom na činjenicu kako upravni sporovi od vremena pokretanja do donošenja odluke traju više godina te s obzirom na to da se u predmetnom slučaju radi o osiguravanju pristupačnosti prostoru za stanovanje osobe s invaliditetom narušenog zdravstvenog stanja, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je uputila nadležnom upravnom sudu **preporuku** sa zamolbom za požurivanjem postupanja. Međutim, od suda je zaprimljeno očitovanje kako se predmeti rješavaju isključivo redosljedom kojim su zaprimljeni, a da predsjednica nadležnog upravnog suda ne nalazi da bi ovakav predmet izdavanja građevinske dozvole bio po bilo čemu prioritetan.

Ovo iskustvo i ovakav slučaj nisu usamljeni. Pravobraniteljici se tijekom 2017. godine pritužilo više osoba koje zbog nerazumijevanja svojih susjeda u stambenoj zgradi (suvlasnika), pa i unatoč mogućnosti financiranja takvih zahvata vlastitim sredstvima, nisu mogli dobiti potrebnu suglasnost za ugradnju dizala u stambenim zgradama u kojima žive.

Inicijativa ugradnje dizala u stambene zgrade: Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je tijekom 2017. godine pratila inicijativu hrvatske zastupnice u Europskom parlamentu Biljane Borzan i predsjednika Koordinacijskog odbora društava i udruga HP i HT umirovljenika Hrvatske Želimira Manenice. Oni su oblikovali i široj javnosti predstavili inicijativu s idejom da se iz EU fondova

sufinancira ugradnja dizala u stambene zgrade s četiri ili više etaža u kojima žive slabo pokretne osobe poput umirovljenika, osoba s invaliditetom i obitelji s malom djecom. Naime, prema prikupljenim podacima i analizi ove koordinacije procijenjeno je kako u RH preko 700.000 ljudi živi u nekom obliku kolektivnog stanovanja, od čega većina njih stanuje u zgradama iznad četiri etaže bez dizala. Prema prikupljenim i predstavljenim podacima, takvih je građevina ukupno 16.804. Projekt je načelno podržan od strane Europske komisije, Hrvatske gospodarske komore, Hrvatske udruga za dizala i drugih. Tijekom predstavljanja inicijative izneseni su podaci kako je prosječna cijena ugradnje dizala oko 350.000 kuna, zbog čega je od velike važnosti omogućiti sufinanciranje. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom podržala je projekt s posebnim osvrtom na pristupačnost oko stambenih zgrada, do njih i unutar njih, a koja problematika i preporuke su istaknute u gotovo svim ranijim izvješćima o radu pravobranitelja za osobe s invaliditetom.

Zapažanja: Nedvojbeno je potrebno raditi na podizanju svijesti i empatije društva s obzirom na osobe koje pripadaju ranjivim skupinama, u koje pripadaju i osobe s invaliditetom, jer podrazumijevanje nesmetanog pristupa vlastitom prostoru stanovanja, primjerice kretanjem uz stepenice, svima jednog dana može predstavljati problem koji znatno otežava i onemogućava normalno i kvalitetno življenje.

Preporučujemo Ministarstvu regionalnog razvoja i fondova Europske unije da se na temelju analize postojećeg stanja i potreba za osiguravanjem rješenja za sufinanciranje ugradnje dizala kao mjere osiguravanja pristupačnosti prostoru za stanovanje kroz reprogramiranje postojećih operativnih programa za financiranje projekata iz sredstava Europske unije predvide, planiraju i osiguraju sredstva kojima bi se mogla financirati/sufinancirati ugradnja dizala na takav način kako su primjerice osigurani načini sufinanciranja troškova obnove energetski neučinkovitih građevinskih objekata.

Preporučujemo osnivanje zaklade/fonda financiranog iz različitih izvora iz čijih bi se sredstava mogle financirati potrebne prilagodbe nepristupačnih stanova u privatnom vlasništvu.

Preporučujemo da se donese Zakon o socijalnom stanovanju kao vrsti stanovanja odgovarajućeg standarda koje se osigurava pojedincima ili kućanstvima koja iz socijalnih, ekonomskih i drugih razloga ne mogu samostalno na odgovarajući način riješiti pitanje svog stanovanja.

18.4. PRISTUPAČAN TURIZAM

U cilju informiranja o poduzetim aktivnostima Ministarstva turizma u osiguravanju pristupa dobrima i uslugama, informiranju i svemu od važnosti za osobe s invaliditetom, zatražili smo navedeno Ministarstvo sljedeće informacije:

„1. Koliki je broj ugostiteljsko-hotelijerskih objekata u RH koji su adaptirani kako bi bili pristupačni i onih koji su izgrađeni u skladu s načelom univerzalnog dizajna u 2016. i 2017. godini?

2. Koje mjere poduzima Ministarstvo turizma da bi turističke usluge bile pristupačnije i to u pogledu podizanja razine svijesti, davanja poticaja pružateljima turističkih usluga i njihovog sankcioniranja?

3. Da li i gdje Ministarstvo turizma ili neko drugo tijelo prikuplja, obrađuje i objavljuje podatke o broju pristupačnih hotela, plaža i drugih turističkih usluga za osobe s invaliditetom?

4. Koje mjere Ministarstvo turizma poduzima da bi turističke usluge bile pristupačne osobama s osjetilnim, intelektualnim i psihosocijalnim teškoćama, kao i za suzbijanje predrasuda prema turistima s invaliditetom?

5. Da li je i na koji način Ministarstvo turizma sudjelovalo u projektima a koji su se između ostalog ticali i pristupačnih usluga za osobe s invaliditetom?

6. Molimo vas informaciju koje preporuke je Ministarstvo turizma primijenilo odnosno provelo vezano uz zaključke Odbora za turizam Hrvatskog sabora iz lipnja 2015. godine, a vezano uz tematsku sjednicu pod nazivom: "Koliko je hrvatski turizam dostupan osobama s invaliditetom?"

U svom odgovoru Ministarstvo turizma (koji smo zaprimili u veljači 2018.) odgovara vrlo načelno na postavljena pitanja, navodeći odredbe pravilnika i pojašnjenja istih. Između ostalog navode:

„...Međutim, sukladno Strategiji razvoja javne uprave za razdoblje od 2015.- 2020. godine te Akcijskom planu provedbe Strategije, Ministarstvo turizma prijavljuje projekt e-turizam koji će,

između ostaloga, imati upravo bazu podataka sa svim informacijama vezanim uz pristupačnost ugostiteljsko-turističkih sadržaja. Ministarstvo turizma objavilo je i provelo natječaj „Poboljšanje pristupa ranjivih skupina tržištu rada u sektoru turizma i ugostiteljstva“ s ciljem osposobljavanja i usavršavanja nezaposlenih mladih i starijih i osoba s invaliditetom za rad u turizmu i ugostiteljstvu što im daje dodanu vrijednost na tržištu rada...

...Nadalje, Ministarstvo svake godine objavljuje Javni poziv za sufinanciranje programa i projekata strukovnih udruga u turizmu i/ili ugostiteljstvu te prepoznaje kvalitetu projekata namijenjenih pristupačnosti. Tako je i u 2017. godini financiran projekt udruge UNUO u iznosu 150.000 kn. Važno je naglasiti da se prilikom ocjenjivanja projekata za odabir, boduje dodatnim bodovima zapošljavanje osoba s invaliditetom na projektu koji se prijavljuje...

Također, kroz Program razvoja javne turističke infrastrukture u 2017. godini sufinancirani su projekti uređenja morskih plaža i kupališta na jezerima i rijekama. Od sedam (7) kriterija kojima se boduje i vrednuje projekt jedan je i „Pristupačnost projekta osobama s invaliditetom: omogućen pristup i kretanje osoba s invaliditetom ili smanjenom pokretljivošću (rampe/liftovi za invalide, sanitarni čvorovi za invalide, oznake na Brajevom pismu, taktilne crte vodilje, pristupačnost projekta informacijama i komunikaciji za gluhe i slijepo osobe) i prilagođenost projekta drugim ranjivim skupinama“ i nosi 10 bodova. Na taj način se potiče predlagatelje projekata (općine, gradove i županije) da svakako promišljaju u tom smjeru i svoje projekte prilagode i toj skupini posjetitelja (i što se tiče fizičkih prepreka i što se tiče same prezentacije i doživljaja). Velika većina predlagatelja je uzela u obzir i navedeni kriterij te su im odobrena sredstva za sufinanciranje projekata. Odluka o dodjeli sredstava je na web stranici Ministarstva turizma...

...Ministarstvo turizma je aktivno u suradnji s udrugama koje djeluju u interesu osoba s invaliditetom, ima predstavnika u Povjerenstvu Vlade za osobe s invaliditetom i nastavlja u aktivnostima u okviru svojih nadležnosti.“

Turizam koji promišlja sveobuhvatnost turističke ponude na način da ista bude dostupna i osobama s invaliditetom - donosi potencijalno visoke zarade. Osobe s invaliditetom najveća su manjinska skupina turista u svijetu koju čini čak 650 milijuna putnika s pratnjom i predstavljaju veliki turistički potencijal za svaku državu. Takav turizam bi trebao biti prepoznat kao prilika i za Hrvatsku. Od pristupanja RH u punopravno članstvo EU-a, sve je veći broj osoba s invaliditetom iz drugih zemalja, koje sa svojim prijateljima i obiteljima žele obići i boraviti u Hrvatskoj, zbog čega se opravdano postavljaju pitanja u kojoj mjeri naš turizam kao važna poslovna grana prepoznaje osobe s invaliditetom kao turiste? Koliko je naša turistička ponuda otvorena i pristupačna osobama s invaliditetom? Nije primijećeno u turističkim planovima razvoja i obogaćivanju turističke ponude dovoljno interesa kako bi ona postala još privlačnijom i dostupnom osobama s invaliditetom i njihovim obiteljima.

Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obraćaju se udruge osoba s invaliditetom, pojedinci, ali i osviješteni građani, ukazujući na probleme u području pristupačnosti pa je to područje uvijek među prvih pet glede kojih zaprimamo najviše pritužbi. Unatoč činjenici da su institucije zakonodavno prepoznale svoju obavezu i odgovornost da osiguraju adekvatne uvjete u životnom okruženju bez diskriminacije i u skladu s načelima univerzalnog dizajna i razumne prilagodbe, a u cilju ravnopravnog sudjelovanja i osiguravanja prava na slobodno kretanje, osobe s invaliditetom imaju drugačiju percepciju trenutnog stanja.

Kako bi se svaka osoba s invaliditetom ili obitelj čiji je član osoba s oštećenjem uključila i mogla birati turističku destinaciju po vlastitoj želji, potrebni su različiti pristupačni resursi u zajednici, a ne samo smještaj i eventualno plaža.

Česti je slučaj da su objekti i građevine javne namjene ili drugi javni prostori označeni kao pristupačni za kretanje i korištenje osoba s invaliditetom, a u stvarnosti su nepristupačni, jer ne sadrže one elemente pristupačnosti koji predstavljaju propisani minimalni standard. Zakonom o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08, 112/12) zabranjuje se nejednako postupanje, odnosno stavljanje u nepovoljniji položaj, na temelju neke od Zakonom propisanih osnova, među kojima su invaliditet i zdravstveno stanje. Postojanje diskriminacije utvrđuje se postojanjem diskriminatornog

postupanja na osnovu invaliditeta te ono po svom obliku može biti izravno, neizravno ili se može očitovati uskraćivanjem razumne prilagodbe, što je najčešće prisutan oblik diskriminacije u odnosu na osobe s invaliditetom. Zakon izrijeком navodi da se diskriminacijom smatra propust da se osobama s invaliditetom, sukladno njihovim specifičnim potrebama, omogući korištenje javno dostupnih resursa prilagodbom infrastrukture, prostora i korištenjem opreme te na drugi način koji nije nerazmjern teret za onoga tko je to dužan omogućiti. Ukratko, neosiguravanje pristupačnosti od strane onih koji su je dužni osigurati predstavlja povredu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, Zakona o gradnji, ali i Zakona o suzbijanju diskriminacije, te podliježe sankcijama. Međutim, u stvarnosti, prema našim saznanjima prekršitelji konvencijskih i zakonskih odredbi se nedovoljno sankcioniraju.

Dana 18. lipnja 2015. godine Odbor za turizam Hrvatskog sabora organizirao je u Hrvatskom saboru tematsku sjednicu pod nazivom „*Koliko je hrvatski turizam dostupan osobama s invaliditetom?*“. Okruglom stolu su, osim saborskih zastupnika - članova Odbora za turizam, nazočili i predsjednici drugih nadležnih saborskih odbora, predstavnici više ministarstava, udruge osoba s invaliditetom, predstavnici turističkih zajednica, udruga i cehova ugostitelja te ostali uvaženi gosti. U uvodnom dijelu pravobraniteljica je, između ostalog, naglasila da su kada govorimo s aspekta osoba s invaliditetom, vidljivi pozitivni pomaci, međutim još uvijek postoji značajan prostor za unaprjeđenje - od turističkih ponuda, pristupa putničkim agencijama, prijevoza, hotelskog i drugih načina smještaja, kulturnih i rekreacijskih sadržaja, pristupačnosti plaža, javnih sanitarnih prostora i dr. Poseban problem je pri odlasku, boravku i korištenju sadržaja na otocima i u brdskim područjima.

Prema iskustvima osoba s invaliditetom problemi su različiti i ovisni o individualnim potrebama kao i specifičnostima pojedinih oštećenja:

- nedostatne informacije u turističkim zajednicama
- nedostatak pristupačnih smještajnih kapaciteta u nižim kategorijama ugostiteljsko-hotelijskih objekata (malo osoba s invaliditetom si može priuštiti troškove hotela s četiri ili pet zvjezdica)
- nedostatak ponude s pristupačnošću u privatnim smještajima
- pritužbe na arhitektonske prepreke kod postojećih, obnovljenih ali i potpuno novih ugostiteljsko-hotelijskih objekata.

Dugogodišnja iskustva osoba s invaliditetom ukazuju kako djelomična pristupačnost njih diskriminira jer oni kao gosti takvih objekata uz istu cijenu dobivaju ili mogu koristiti manje sadržaja od gostiju bez invaliditeta. Nedostatak senzibiliteta o navedenim izazovima uzrokovan je uglavnom nedostatnom educiranošću o problematici pristupačnosti i primjeni zakonskih smjernica. Rijetko nailazimo na diskriminirajuće pozicije iz osobnih uvjerenja, već su one posljedica nepoznavanja materije i/ili pogrešnog mišljenja kako takve prilagodbe zahtijevaju velike financijske izdatke, što u većini slučajeva nije točno.

Na temelju provedene rasprave, Odbor za turizam Hrvatskoga sabora na svojoj 43. sjednici, održanoj 8. srpnja 2015. godine, donio je neke od sljedećih preporuka, za koje ni do danas nemamo saznanja jesu li i u kojoj mjeri ispunjene:

„1. Preporučuje se zainteresiranim hrvatskim turističkim agencijama osnivanje klastera turističkih agencija specijaliziranih za osobe s invaliditetom i to na razini EU, kako bi agencije sličnog tipa međusobno uspostavljale kontakte, razmjenjivale iskustva i kontakte s drugim poslovnim subjektima. Tako bi se naši turisti mogli informirati prije putovanja u inozemstvo, a mi bismo mogli pružiti što više informacija stranim turistima koji dolaze u Hrvatsku.

2. Uz omogućavanje pogodnog prijevoza zračnim, kopnenim i morskim prijevozom svim korisnicima, preporučuje se svim prijevoznicima obuka osoblja za postupanje prema korisnicima s invaliditetom i posebnim potrebama, s obzirom na to da se često u praksi pokazalo da se neki manji nedostaci mogu nadoknaditi ljubaznom, kvalitetnom i profesionalnom uslugom. Također, treba razvijati tehnološki sustav rezervacija preko internetskih stranica i usluga koje su dostupne svima.

3. Preporučuje se suradnja, daljnje rasprave o toj temi te edukacija u sustavu turističkih zajednica, hotela i svih onih koji pružaju usluge u obiteljskom smještaju s osobama s invaliditetom. Posebno se

naglašava važnost sustava turističkih zajednica jer one na području svoje destinacije trebaju inicirati i promovirati takve projekte.

4. Preporučuje se da turističke zajednice s jedinicama lokalne i regionalne samouprave, kao i udrugama osoba s invaliditetom na lokalnoj razini osiguraju distribuciju, odnosno prodaju proizvoda i usluga koje su izradile osobe s invaliditetom, npr. suvenire, kao dio turističke ponude.

5. Preporučuje se turističkim zajednicama županija da gradove u svojim županijama opreme (na onim mjestima gdje je to prihvatljivo) laganim, prenosivim i jednostavnim kosinama (rampama) kako bi osobe s invaliditetom bez problema mogle ulaziti u sve objekte.

6. Pri gradnji ili adaptaciji treba poštivati članak 2. UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koji regulira univerzalni dizajn. Preporučuje se da se u fazu projektiranja u procesu gradnje i dizajniranja uključe, uz stručnjake, i osobe s invaliditetom, kako bi se vodilo računa o različitosti populacije i potrebi da svi budemo što samostalniji.“

U Hrvatskoj se godišnje ostvaruje 66 milijuna noćenja, od čega preko 90% ostvaruju strani gosti. Stvaranjem preduvjeta za dolazak ciljane skupine turista s invaliditetom te osmišljavanjem i provedbom novih turističkih proizvoda otvara se poželjno tržište za 15% turističke populacije koja dosad nije imala mogućnost dolaska u Hrvatsku, što iznosi 9,9 milijuna noćenja godišnje.

Navedeni podatci pokazuju kako RH još uvijek nije prepoznala u svojim turističkim planovima, razvoju i obogaćivanju turističke ponude, interes da učini turizam dostupan osobama s invaliditetom. Sustav je zanemario činjenicu da, ako želimo dostupan turizam za sve, svaka osoba s invaliditetom kao i njezina obitelj mora imati pravo izbora turističke destinacije, što znači pristupačne sve turističke resurse u zajednici. To se ne odnosi samo na more, otoke nego i na seoski i brdski turizam i ne samo u ljetnim mjesecima nego tijekom svih godišnjih doba.

RH se gotovo u svim aspektima gospodarstva poziva na uspješnost u turizmu te iz godine u godinu naglašava rast prihoda. Iako se svrstavamo u top turističke destinacije, iz perspektive osoba s invaliditetom još uvijek je ovo područje jedno od najneuređenijih. Sve je veći broj osoba s invaliditetom koje sa svojim prijateljima i obiteljima žele obići i boraviti u Hrvatskoj. Međutim za takvu odluku potrebna je vidljiva pristupačna ponuda smještajnih kapaciteta, objekata, pristupa parkovima, seoskim imanjima, sportovima, kulturnim znamenitostima i svemu što je zanimljivost u jednoj turističkoj zemlji kao što je Hrvatska.

Sukladno svemu rečenom, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zatražio je od Hrvatske turističke zajednice popis turističkih zajednica (dalje: TZ) u Hrvatskoj te je svim TZ u gradovima - njih 128, osim preporuke uputio i pitanja. U nastavku navodimo neke od odgovora koje smo zaprimili od 62 TZ gradova iz cijele Hrvatske.

Jeste li upoznati, i što ste poduzeli prema preporukama Saborskog odbora za turizam iz 2015. godine?

„...Nažalost, ne možemo reći da smo upoznati sa direktivom, odnosno preporukom Saborskog odbora za turizam iz 2015. godine.“

„...Upoznati smo s preporukama i na nekima od njih i radimo. Naime, kako je već navedeno, u izradi nacrtu projekata nastojimo uključiti i elemente zadovoljavanja potreba osobama s invaliditetom...“

„...Upoznati smo s preporukama Saborskog odbora iz 2015. g. te Turistička zajednica grada Sinja svima daje preporuke kako treba osigurati pristup osobama s invaliditetom; na obiteljskim gospodarstvima, privatnom smještaju i kroz svu turističku infrastrukturu na našem području...“

„...Ne, nismo bili upoznati sa preporukama Saborskog odbora za turizam iz 2015. godine sve dok sad, nakon Vašeg dopisa nismo pogledali o čemu se točno radi...“

Mišljenje pravobraniteljice:

Većina TZ su upoznate s preporukama Saborskog odbora i neke od preporuka primjenjuju u svom radu. Međutim, one koje nisu bile upoznate, zadovoljne su što smo im ukazali na iste te će ih u

daljnjem radu primjenjivati. Nakon donošenja preporuka 2015. godine, TZ su trebale biti upoznate s istima jer se većina preporuka odnosila i na njih, stoga nam nije jasan razlog zašto preporuke nisu prosljeđene i primijenjene.

Koliki je broj obitelji ili samih osoba s invaliditetom u 2017., koji su u vašoj TZ zatražili informacije o pristupačnom smještaju i koliko ih je uspješno realizirano?

„...Preko godine imamo upita na smještaj dostupan osobama s invaliditetom, a u 2017. godini, zaključno s krajem listopada (podaci s eVisitora), ostvarili smo 33 noćenja osoba s invaliditetom, od ukupno 3.746 noćenja...“

„...Turistička zajednica Grada Zadra u postupku je prikupljanja podataka o privatnom smještaju prilagođenom osobama s invaliditetom, koji će se zatim uključiti u opis objekata na ZADAR TRAVEL aplikaciji i njejoj desktop verziji te time omogućiti i olakšati internetsko pretraživanje privatnog smještaja...“

„...U 2017. godini u našoj turističkoj zajednici nije bilo upita osoba s invaliditetom o pristupačnom smještaju. Ponuda smještaja na području grada Županje bazirana je većinom na smještaju u domaćinstvima, koji je djelomično prilagođen smještaju osoba s invaliditetom...“

„...U 2017. godini nismo imali zabilježenih upita o pristupačnom smještaju, te na našem području nažalost nemamo pristupačni smještaj. Naš turistički ured kao i pošta u centru mjesta ima pristupnu rampu za osobe sa invaliditetom. Na našem području nema javnih sanitarnih čvorova uopće...“

„...Osobe sa invaliditetom koje se obraćaju Turističkoj zajednici najčešće zanima da li u destinaciji postoje plaže namijenjene njima te gdje se one nalaze. Osim toga, zanimaju ih informacije vezane uz parking, da li invalidi plaćaju parking i dali postoje parking mjesta koja su posebno označena i namijenjena njima. Nekoliko upita smo zaprimili vezano uz mogućnost da se u Poreču unajme invalidska kolica. Zanimale su ih i informacije o smještaju, tj. koji objekt je pristupačan za osobe s invaliditetom.

Dolasci i noćenja osoba sa invaliditetom i pratnjom u 2016. i 2017. godini koje su boravile na području TZG Poreč (po Zakonu o boravišnoj pristojbi su oslobođeni plaćanja boravišne pristojbe):

*Ukupno - osobe sa tjelesnim invaliditetom
70% i više + pratitelji*

Godine	Dolasci	Noćenja
2016.	522	10.384
2017.	723	12.192

*Samo osobe sa tjelesnim invaliditetom
70% i više*

Godine	Dolasci	Noćenja
2016.	475	9.116
2017.	598	10.199

*Samo pratitelji osobe sa tjelesnim invaliditetom
70% i više*

Godine	Dolasci	Noćenja
2016.	47	1.268
2017.	125	1.993

...“ - TZ Poreč

„...Ne postoji evidencija o upitima i realizaciji smještaja, ali svakako se u praksi susrećemo s problemom smještaja osoba s invaliditetom...“

„...Broj obitelji ili osoba koje su zatražili informacije u TZ je zanemariv budući da danas postoji trend rezervacije smještaja putem interneta i gosti direktno kontaktiraju vlasnike smještaja...“

„...Nije bilo upita...“

„...svake godine imamo nekoliko upita (do pet) koje su zatražile osobe sa invaliditetom u vezi pristupačnog smještaja. Pretpostavljamo da ti upiti nisu brojni jer su i same osobe sa invaliditetom svjesne da put i smještaj na udaljeni otok može biti još kompliciraniji nego ljetovanje na kopnu. Iz

osobnog iskustva znam koliko je teško invalidima na otocima (mama mi je bila nepokretna), a kako nemamo ni novih hotela problem je još kompleksniji...“

„...Gosti koji mogu dokazati invaliditet veći od 70% su oslobođeni plaćanja boravišne pristojbe, ali u sustavu eVisitor...“ - Dubrovnik - broj noćenja bio je 590, a broj dolazaka 97.

Mišljenje pravobraniteljice:

Neke turističke zajednice navode da nemaju obvezu pa stoga ne prikupljaju podatke o smještaju vezane uz osobe s invaliditetom. U većim gradovima za navedeno koriste sustav eVisitor koji prikuplja podatke (vidi se kod gradova Poreča i Dubrovnika). Problematično je što neki od prostora TZ nisu pristupačni, pa osobe s invaliditetom ne mogu niti pristupiti. Veliki problem je smještaj na otocima jer prema odgovorima TZ na otocima smatraju kako osobe s invaliditetom ne putuju na otoke i kako nisu zainteresirane jer bi, kao što to navode neke TZ, trebale same znati „da su otoci predaleko i da bi na taj način ljetovanje bilo još kompliciranije nego na kopnu“.

Iz navedenog je vidljiva nužna edukacija djelatnika TZ o specifičnostima osoba s invaliditetom, kao i pristupačnom turističkom sadržaju na području gdje TZ djeluju.

Broj pristupačnog smještaja na vašem području djelovanja po vrsti: hoteli, hosteli, privatni smještaj, marine i kampovi.

“...prema našim saznanjima samo Hotel Panonija ima dostupnu rampu (dizalo) za osoba s invaliditetom.”

„...Na području grada Sinja trenutno postoji jedna hotel koji ima pristupačan prilaz kao i smještajne jedinice, restoran i sanitarne čvorove prilagođene osobama s invaliditetom. U Privatnom smještaju trenutno nitko nema prilagođen smještaj za osobe s invaliditetom. Restorani: Izletište Mustang, Seosko gospodarstvo Panj imaju prilagođen prilaz osobama s invaliditetom...“

„...na području grada imamo 4 smještajna objekta: Hotel - Kralj Tomislav, hoste I-Maksimilijan, prenočište - Maksimilijan i pansion - Slavonski biser, no nažalost samo prenočište Maksimilijan ima u sobama pristup za osobe s invaliditetom...“

„...Smještaji u Hvaru prilagođeni osobama s invaliditetom:

Hoteli: Riva Adriana i Amfora (<https://www.suncanihar.com/hr>) Croatia (<http://www.hotelcroatia.net/>)

Privatni smještaj; imamo saznanja da neki iznajmljivači imaju u planu prilagoditi smještaj za osobe s invaliditetom (ugradnjom liftova i ostalim što je potrebno za osobe s invaliditetom). Poslat ćemo vam popis kada nam potvrde da su izmjene izvršili...“

„...TZ grada Vodica izrađuje i tisak brošuru Smještaj kod domaćina koja je online na našim web stranicama i dostupna je u uredu, TIC-u i na sajmovima i prezentacijama (pretežno u inozemstvu), a smještaj dostupan osobama s invaliditetom označen je posebnim znakom. Prema podacima iz našeg Kataloga Smještaj kod domaćina, 10% svih kapaciteta je pristupačno osobama s invaliditetom, što bi bilo oko 1.300 kreveta...“

„...Od 34 smještajna objekta (hotel, sobe i apartmani u domaćinstvu, kuće za odmor) samo su tri objekta koja imaju pristup osobama s invaliditetom (hotel, dvije kuće za odmor)...“

„...Naš jedini (obiteljski) hotel Skradinski buk ima pristup za osobe s invaliditetom i lift, a ostale vrste smještaja (dva hostela, te apartmani i sobe koji su uglavnom na prizemlju) nemaju rampe ili WC prilagođen za osobe s invaliditetom, koliko je meni poznato...“.

Mišljenje pravobraniteljice:

Gore navedeni odgovori samo su neki od različitih primjera koje smo zaprimili, a koji ukazuju kako je velika razlika od sredine do sredine. Veći gradovi koji su među najpoznatijim turističkim destinacijama imaju znatno veću ponudu pristupačnog smještaja. Posebno velik problem su privatni iznajmljivači apartmana i OPG-ovi. Izrazito velik problem je kod kontinentalnog turizma gdje je vidljiv veći raskorak u pristupačnosti hotela i seoskih imanja. U manjim gradovima postoji uglavnom samo jedan hotel i ako je 4/5 zvjezdica, tada je u većini slučajeva i pristupačan, međutim, ako je hotel s 2/3 zvjezdice, tada nema pristupačan smještaj.

Mišljenja smo da je nužna edukacija privatnih osoba - vlasnika OPG-ova, seoskih imanja, domaćinstava i dr. o specifičnostima i potrebama osoba s invaliditetom.

Broj pristupačnih agencija i turističkih ureda na vašem području djelovanja.

„...U gradu imamo jednu turističku agenciju, koja nažalost nije dostupna osobama s invaliditetom...“

„...Na području grada Županje djeluje samo ured TZ Grada Županje, dok putničkih agencija nema...“

„...Većina turističkih agencija u Poreču spada u djelomično pristupačne objekte, imaju jednu ili više stepenica na ulazu, a one koje se nalaze u prizemlju i nemaju stepenica omogućen je pristup osobama sa invaliditetom...“

„...Nažalost, turističke agencije i turistički ured TZ Grada Požege iako se nalaze u prizemlju nemaju pristupačan ulaz...“

„...Na području grada Solina djeluje dvije agencije koje su prilagođene za osobe s invaliditetom...“

„...Na području grada Knina nema turističkih agencija, a ured turističke zajednice pristupačan je za osobe s invaliditetom...“

„...Većina agencija u gradskoj jezgri dostupna je osobama s invaliditetom (njih 30ak)...“.

Mišljenje pravobraniteljice:

Većina TZ navodi kako su njihovi prostori pristupačni ili djelomično pristupačni, međutim, znatno je veći problem pristupačnosti turističkih agencija. Mnoge sredine imaju samo jednu (ili niti jednu agenciju) pa je dodatan problem ako i ona nije pristupačna. U većim gradovima postoji više agencija pa je prema podacima vidljivo da su u većini slučajeva djelomično pristupačne. Pozitivni primjeri su veći gradovi u kojima su agencije smještene u starim jezgrama, u prizemlju. Želimo li da osobe s invaliditetom imaju jednak pristup svim sadržajima - izletima, obilascima i dr., tada trebamo učiniti pristupačnim sve informacije kao i za osobe bez invaliditeta.

S obzirom da informirate goste o turističkoj ponudi, molila bih vas informaciju koliko je pristupačno na vašem području kulturnih i povijesnih građevina (muzeja, galerija i dr.), parkova prirode, nacionalnih parkova i sveg drugog što smatrate bitnim za ovo područje?

„...Što se tiče turističke ponude u našem gradu, možemo reći da je većinom prilagođena osobama s invaliditetom, s obzirom da od šest lokaliteta/građevina koje čine temelj naše turističke ponude, samo dva nemaju osigurani pristup, ali i to je samo zbog toga što se radi o građevinama zaštićenim od strane Restauratorskog zavoda, jer je svaka obnova ili dogradnja upitna, odnosno ovisi o strogim uvjetima i propisima...“

„...Nisu dostupni osobama u kolicima - uglavnom su stepenice, pragovi, nema kosina za kolica... Nažalost niti jedna kulturno povijesna građevina (muzej, galerija i dr.) nije prilagođena osobama s invaliditetom...“

„...Niti jedan muzej nije nažalost dostupan jer se nalaze u objektima zaštićene kulturne baštine, te zbog svoje specifične arhitektonske izvedbe (unutarnje uske, strme stepenice), nije moguće ugraditi rampe ili lift kako bi objekt bio dostupan. Postoje planovi, da se muzeji presele u jedinstveni objekt koji će svakako biti dostupan...“

„...Nismo bili upoznati s preporukama Saborskog odbora te navedene preporuke nisu realizirane osim što je Grad Solin nositelj projekta Kulturno informativnog centra Salona koji se naslanja na projekt Turizam pet osjetila, kako bi Salonu učinio dostupnom osobama s invaliditetom...“.

Neki od pozitivnih primjera:

„TZ Pakrac - „Pakrački Park znanosti“ kandidiran ove godine te realiziran prije mjesec dana, jedinstvena je turistička atrakcija, koji je u potpunosti dostupan osobama s invaliditetom.“

„TZ Kraljevica - Na području Grada Kraljevice nalaze se dva dvorca koji su u Kulturnoj ruti putevima Frankopana, oni se vode kao najbitnije znamenitosti povijesti grada. Oba dvorca imaju pristup za invalide kao i posjetiteljski centar kulturne rute Frankopana koji se nalazi u prostorijama dvorca.“

„TZ Zadar - Park prirode Telašćica je u potpunosti prilagođen osobama s invaliditetom, ima wc i restoran.“

„TZ Zaprešić - Dvorac Lužnica (sobe i hostel) - dvorac i nova zgrada za smještaj su potpuno prohodni za osobe u kolicima, na ulazima su rampe, a vertikalno kretanje je liftom u obje zgrade. Dvorac ima i jedan prilagođeni sanitarni čvor. Časne po dogovoru mogu ponuditi i obilaske s prilagodbom, s taktilnom percepcijom prostora i inventara za osobe oštećenog vida, s prijevodom na znakovni jezik za osobe oštećena sluha.“

Mišljenje pravobraniteljice:

U većini odgovora TZ, jako je mali broj pristupačnih sadržaja koji se tiču kulturno povijesnih spomenika, građevina i dr. Kao jedan od osnovnih problema navode da se radi o spomenicima kulturne baštine koji su zaštićeni, što je primaran razlog nepristupačnosti, odnosno nemogućnosti prilagođavanja prostora nesmetanom kretanju osobama s invaliditetom.

Mnoge značajne i zaštićene građevine diljem Europe (npr. u Vatikanu, Parizu, Londonu i drugim gradovima u različitim državama), pristupačne su, pa ne vidimo razlog da se isto ne učini i u Hrvatskoj.

Iz odgovora TZ vidljivo je kako se djelatnici nekih TZ nisu potrudili da saznaju informacije o turističkoj ponudi za osobe s invaliditetom na svom području što je isto jedan od pokazatelja pristupa turizmu i pružanju usluga za sve.

Postoje i pozitivni primjeri sredina u kojima su turistički sadržaji poput parkova prirode, dvoraca i dr. pristupačni pa smo gore naveli nekoliko primjera - Pakrac, Kraljevica, Zadar i Zaprešić.

Postoje li na području koje pokrivete javni sanitarni čvorovi pristupačni osobama s invaliditetom?

„...Na području Grada Hrvatska Kostajnica ne postoje javni sanitarni čvorovi, no dostupnost sanitarnih čvorova osobama s invaliditetom moguća je u nekoliko ugostiteljskih objekata (restoran Varoški bunar, Hotel Central, Caffe bar Tekija, Caffe bar Kostarika, Caffe bar Azzuro). Za vrijeme trajanja određenih manifestacija unajmljujemo kemijske WC-e dostupne za osobe s invaliditetom...“

„...Na autobusnom parkiralištu je bio smješten TOI TOI sanitarni čvorovi te i za osobe s invaliditetom. Međutim, kako je to područje pod udarom poplave, javni sanitarni čvor nije konstanta...“

„...Grad ne posjeduje javne sanitarne čvorove...“

„...Na području grada ne postoje javni sanitarni čvorovi pristupačni osobama s invaliditetom...“

„...Na području grada ... i okolice još uvijek ne postoje javni sanitarni čvorovi za pristup osobama s invaliditetom.“

„...Na području koje pokrivamo postoje javni sanitarni čvorovi pristupačni osobama s invaliditetom...“

„...Ne, ne postoje...“

„...Da, postoji jedan takav sanitarni čvor na ulazu u Modro jezero...“

„...Nemamo javnih sanitarnih čvorova, ali vodimo brigu da prilikom organizacije događanja na otvorenom obavezno kod postavljanja sanitarnih čvorova bude i jedan za invalide.“

„...U gradu (ima 3.000 stanovnika)nema javnih sanitarnih čvorova“.

Neki od pozitivnih primjera:

„...U gradu postoji i javni WC koji je pristupačan osobama s invaliditetom. Prilikom organiziranja manifestacija, TZ grada Vodica postavlja ekološke WC-e za sve posjetitelje manifestacija. Uvijek se vodi računa o tome da bude i nekoliko WC-a koji su prilagođeni za osobe s invaliditetom...“

„...TZ Novi Vinodolski - Također na našem području postoje tri sanitarna čvora pristupačna osobama s invaliditetom...“.

Mišljenje pravobraniteljice:

2/3 odgovora TZ pokazuju kako na području njihovih gradova i okolica nema pristupačnih javnih sanitarnih čvorova za osobe s invaliditetom. Neki navode da nema uopće sanitarnih čvorova, pa time niti onih pristupačnih za osobe s invaliditetom. Posebno je zanimljiv odgovor jedne TZ manjeg grada u kojoj smatraju da ni ne trebaju javni sanitarni čvor jer grad ima samo 3.000 stanovnika. Postavlja se pitanje što s turistima i gostima općenito?! Da li da oni idu po kućama stanovnika?! Dosta gradova navodi da prilikom organiziranja manifestacija, obavezno postavljaju mobilne sanitarne čvorove - kemijske wc-e. Navedeno ne smatramo dobrim rješenjem, pa savjetujemo da se prilikom takvih događanja organizatori savjetuju s udrugama civilnog društva u toj lokalnoj sredini. Ovdje smo istaknuli i neke od pozitivnih primjera, upravo iz razloga jer se radi o manjim gradovima, ali i poznatim turističkim destinacijama.

Primjeri pozitivne i negativne prakse

Prema zaprimljenim podacima neki od djelatnika turističkih zajednica nisu pokazali spremnost preispitivanja informacija koje su zatražene u ovom upitniku već su vrlo šturo i načelno odgovarali zbog čega nemamo točne podatke iz nekih sredina. Međutim, djelatnici TZ koji su u većim sredinama, pogotovo u poznatim turističkim destinacijama poput Pule, Poreča, Dubrovnika, Splita i Opatije, odgovorili su u potpunosti na upitnik. U nastavku navodimo neke primjere pozitivne i negativne prakse:

„...U 2017. godini zabilježena je jedna osoba s invaliditetom koja nije mogla pristupiti informacijama te smo morali izaći van iz ureda. Ljubaznošću i otvorenim razgovorom ublažili smo situaciju, no ostaje činjenica da javna infrastruktura u gradu Ogulinu zaostaje za potrebama. Doduše, u 2017. godini su mijenjani semafori te je tada prilagođen silazak na pješački prijelaz sa svih strana semafora. Obzirom da je čovjek tražio informaciju o smještajnim objektima i kulturnim objektima koji su pristupačni osobama s invaliditetom, možemo reći da je predmet negativno riješen jer u gradu Ogulinu osobe s invaliditetom mogu pristupiti jedino u objektu kamp-odmorište na jezeru Sabljaci i u Ivaninu kuću bajke. Na temelju toga smo zaključili da Ogulin ne može biti domaćin gostima s invaliditetom jer postojeća infrastruktura još uvijek ne zadovoljava njihove potrebe. Nažalost, smještajni kapaciteti slabo prate potrebe osoba s invaliditetom te u ovom trenutku jedini objekt koji je dostupan osobama s invaliditetom (u smislu prilaza i wc-a) je kamp odmorište na jezeru Sabljaci. Nažalost niti jedna od dvije agencije niti Turistički ured nisu dostupni osobama s invaliditetom. Iz tog razloga su u Centru za posjetitelje Ivanina kuća bajke dostupni svi materijali o destinaciji gdje korisnik može doći do informacija.“.

Ovdje ističemo i TZ grada Krka jer su se potrudili obuhvatiti sve tražene informacije u pitanjima.

TZ Poreč - ističemo kao pozitivan primjer jer su pokazali zainteresiranost za problematiku, poslali detaljan popis, upozorili nas na njihove mogućnosti te preispitali lokalnu zajednicu kako bi nam dostavili što točnije podatke. Njihovi odgovori pokazuju da je Poreč „top“ destinacija za SVE.

TZ Križevci - primjer suradnje jedinice lokalne samouprave, udruge osoba s invaliditetom i TZ *„...Turistička zajednica grada Križevaca distribuirala i prodaje u svojoj suvenirnici suvenire proizvedene od strane lokalne Udruge osoba s invaliditetom Križevci, dok u Križevcima uspješno djeluje socijalno poduzeće Hedona koje zapošljava osobe s invaliditetom u proizvodnji čokolade, a uskoro je u planu i otvorenje Choco-bara...“.*

TZ Ozalj - primjer suradnje jedinice lokalne samouprave, centra za pružanje usluga u zajednici

„...TZ Ozalj odlično surađuje sa Gradom Ozljem i susjednim JLS, te sa Karlovačkom županijom, a posebno ističemo odličnu suradnju s Centrom za pružanje usluga u zajednici Jaškovo. S navedenim Centrom smo sudjelovali u organiziranju prve međunarodne inkluzivne utrke 3.9. Run of heart...(imamo video i photo dokumentaciju). Također, štićenici Centra iz Jaškova sudjeluju redovno u pripremanju Božićnog programa koji se organizira u Ozlju, izlažu svoje ukrase i suvenire. U suradnji sa OŠ Slava Raškaj organizirana je izrada poštanske marke sa likom Slave Raškaj, a održane su brojne kreativne radionice (strip, akvarel...). Ozalj se brandira kao mjesto koje je friendly za osobe s posebnim potrebama i gdje god je moguće promovira suradnju.“

TZ Split - Istaknuli su niz poduzetih aktivnosti u području pristupačnosti u turizmu, ovdje posebno ističemo „...Grad Split dobio je EU projektom USEFALL 270.000 eura bespovratnih sredstava kojima će teže pokretljivim osobama poboljšati pristup frekventnim lokacijama unutar Dioklecijanove palače. Dobiveni novac će se iskoristiti za postavljanje lifta u Zlatnim vratima, lift/platforma na istočnom ulazu u povijesnu jezgru (kod Srebrenih vrata Dioklecijanove palače), te kosi lift i rampa na zapadnom ulazu u povijesnu jezgru (unutar dva prolaza s Trga Republike (Prokurative)) prema susjednim ulicama. Uz to će se izraditi mape s informacijama o dostupnosti kulturnih objekata osobama s invaliditetom, organizirati radionica za turističke vodiče, predstavnike udruga, kulturnih ustanova kako bi ih se informiralo o postojanju prethodno spomenute mape i naposljetku izraditi video o gradu Splitu (području projektnih aktivnosti), koji će biti sastavni dio zajedničkog filma na razini projekta.“

TZ Pula - Informirali su nas o nizu poduzetih aktivnosti u području pristupačnosti u turizmu, ovdje ističemo „COME-IN! Projekt (eng. Cooperating for Open access to Museums - towards a wider Inclusion) financiran je sredstvima Interreg CENTRAL EUROPE i cilj mu je poboljšati kulturnu baštinu Srednje Europe povećanjem kapaciteta malih i srednjih muzeja na način da ih učini dostupnim široj javnosti i osobama s različitim vrstama invaliditeta. Arheološki muzej Istre aktivan je partner u projektu te je dio višestruke mreža od 14 muzeja, udruga osoba s invaliditetom, predstavnicima ustanova za osposobljavanje i političkih ustanova iz područja Srednje Europe, koji će nastojati definirati transnacionalne standarde visoke razine, osigurati prijenos znanja te jamčiti dostupnost muzeja uključenih u projekt. Biti će izrađene smjernice za pomoći pri organiziranju dostupnih zbirki i izložbi te radionice i priručnik za muzejske operatere. Inovativni promotivni alat, COME-IN! Oznaka će biti razvijena za dodjelu muzejima koji su u skladu s utvrđenim standardima pristupačnosti. Oznaka će biti promovirana na transnacionalnoj, nacionalnoj i lokalnoj razini kako bi se osigurala održivost i prenosivost projekta.“

TZ Dubrovnik - Informirali su nas vrlo detaljno o nizu poduzetih aktivnosti u području pristupačnosti u turizmu, s obzirom da su „top“ destinacija ovdje još dodatno ističemo „Ulaz u povijesnu jezgru je moguć kroz oba glavna ulaza - Pile i Ploče. Budući da je povijesna jezgra kao i cijeli grad zbog prirode terena puna stepenica, postoji mogućnost najma kolica koja omogućuju uspinjanje skalinama te se mogu dobiti pozivom na broj mobitela koji je objavljen u naši promotivnim materijalima i na web stranici. Korištenjem navedenih kolica većina znamenitosti je dostupna osobama s invaliditetom...“

...Na području grada Dubrovnika ima preko 3.000 privatnih smještajnih objekata i nemamo podatke o tome koji su od njih prilagođeni osobama s invaliditetom. Taj podatak možda ima Ured državne uprave koji izdaje rješenja o kategorizaciji objekata privatnog smještaja. U prilogu Vam dostavljamo popis hotela koji su prilagođeni osobama s invaliditetom. Posredovanje u rezervaciji smještaja prema Zakonu o turističkim zajednicama nije niti zadaća niti djelatnost turističkih zajednica koje na svom području imaju osnovanu barem jednu turističku agenciju pa stoga nemamo podatak o broju osoba s invaliditetom koji su zatražili informacije o pristupačnom smještaju i koliko ih je uspješno realizirano. Sigurni smo da su neki objekti pogodni te da agencije koje se time bave mogu u svakom trenutku pružiti informaciju o tome gostima koji je zatraže. Marina i kamp na području grada

Dubrovnik su dostupni osobama s invaliditetom. Javni autobusni gradski prijevoz je prilagođen“ ukrcaju i iskrcaju invalidskih kolica te u autobusima postoji posebno mjesto za ista...”

TZ Opatija - primjer usluga u zajednici

„...Tvrtka Van bavi se prijevozom putnika te osoba s posebnim potrebama. Posjeduju kombi vozila koja su prilagođena za prijevoz polupokretnih i nepokretnih osoba. Vozila su opremljena s rampom za ukrcaj i iskrcaj osoba u invalidskim kolicima.“

TZ Zadar - primjer suradnje jedinice lokalne samouprave, udruge osoba s invaliditetom i TZ
TZ Zadar je odgovorio vrlo detaljno te je naveo poduzete aktivnosti i buduće u području pristupačnosti. Posebno je izražena odlična suradnja s civilnim društvom, ističu Udrugu tjelesnih invalida Zadarske Županije.

Navodimo nekoliko negativnih primjera:

„Ne postoje ! Nažalost podaci su takvi kakvi jesu ..“

„...Znači niti jedan hotel na području grada ... nije pristupačan za invalide, ali kako su hoteli u stečaju i do ljeta slijedi prodaja, nadamo se da će novi investitor to riješiti. Ukratko jako malo objekata ima i pristup osobama sa invaliditetom, tako ni županijske i gradske službe, pošta i javni bilježnik nisu prilagođene.“

„...na području TZ... kod projektiranja i gradnje novoplaniranih javnih objekata posebno se pazi na problem dostupnosti javnih objekata osobama sa posebnim potrebama: tako se počelo uređivati nogostupe i noviju šetnicu uz obalu...“

-TZG...nema saznanja da je Turistička agencija ili smještajni objekt sa našeg područja dio klastera agencija specijaliziranih za osobe s invaliditetom, niti da su sudjelovali u edukaciji. Na našem području nema hotela niti drugih objekata prilagođenih osobama sa invaliditetom, ali nije ni bilo upita za iste.“

18.4.1. PLAŽE

U zaprimljenim odgovorima pojedine turističke zajednice koje obuhvaćaju područja gdje su jezera, rijeke i more navele su i podatke vezano uz plaže, te ih ističemo u nastavku:

Labin - pri ugostiteljskom objektu Grill Maslinica postoji i WC za invalide koji je napravljen u sklopu projekta Plava zastava, a plaža za invalide se nalazi na kraju plaže Maslinica.

Krk - javne gradske plaže na lokacijama Dražica (lift) i Porporela (kosina za ulaz u more)

Nin - u navedenim objektima sanitarni čvorovi su prilagođeni osobama sa invaliditetom i popločan je put koji omogućuje pristup pješčanoj plaži.

Kaštela - plaže - su pristupačni za osobe s invaliditetom; tri plaže imaju rampe za osobe s invaliditetom

Rijeka - uređena je plaža za osobe s invaliditetom u uvali Kostanj (nositelj Plave zastave)

Opatija - plaža Ičići (3 km udaljeno od Opatije), dizalo za spuštanje invalidnih osoba u more

- plaža Slatina, Opatija ...prilagođen sanitarni čvor na plaži uz restoran Vongola u kojem se dobije ključ, korištenje osobama s invaliditetom besplatan.

Zadar - na području Grada Zadra postoje dvije plaže u potpunosti pristupačne osobama s invaliditetom:

Plaža Vitrenjak (Uskok) - wc-i, sunčalište, rampa, parkiralište

Plaža Kolovare - nema wc, ima dizalica (aqualift) u razdoblju glavne sezone (app. 20.5.-1.9.)

Javna plaža u Petrčanima - prilagođena, prilazi u more

Hotelski kompleks Pinija u Petrčanima - otvoren pristup plaži uz uređene ulaze

Split - u Splitu postoje dvije plaže za osobe sa invaliditetom, ukupne dužine 70 metara. Potpuno su

prilagođene za ulazak i izlazak iz mora, te sam dolazak na plažu. Prva se nalazi u blizini Bena i duga je 30 metara, a druga na Žnjanu zauzima 40 metara platoa.

Pula - također su uređene plaže za pristup invalidima (plaža Ambrela i Valkane)

Dubrovnik - plaže koja su prilagođene su: plaža Copacabana koja ima lift, tuš i WC, plaža Mandrač koja ima osiguran pristup i lift za ulazak u more, a lift postoji i na plaži u Uvali Lapad

Vodice - smatramo bitnim još napomenuti da na području grada Vodica postoji: šest plaža i sve imaju sadržaje za osobe s invaliditetom - sanitarne čvorove, rampe za ulazak u more, pristupačna sunčališta, ugostiteljske objekte, dok jedna plaža ima i lift za ulazak u more.

Lošinj - četiri gradske plaže prilagođene osobama s invaliditetom

18.4.2. EDUKACIJE

U nastavku navodimo nekoliko primjera gdje su same TZ prepoznale potrebu za edukacijom:

„...Edukacija dionika društva je svakako potrebna, kao i privatnih iznajmljivača te bismo vrlo rado u suradnji s Uredom pravobranitelja za osobe s invaliditetom organizirali edukacije namijenjene njima u svrhu osvještavanja važnosti osiguravanja pristupa osobama s invaliditetom...“

„...Što se tiče suradnje turističke zajednice i onih koji pružaju usluge u turizmu, a na temu pristupa turizmu za osobe s invaliditetom Turistička zajednica grada Nina organizira razne edukacije iznajmljivačima o potrebama prilagodbe invalidnim osobama...“

„...Svjesna sam problematike pristupačnosti turizma za osobe s invaliditetom, i vjerujem da kroz zajedničku edukaciju i komunikaciju sa svim subjektima uključenim u turizam, možemo napraviti značajne pomake...“

„...prema trećoj preporuci, TZ potiče edukaciju stručnog kadru s područja gastronomije, te iste edukacije (za kuhare) planira programom rada i prijavljuje na natječaje...“

„...Da, upoznati smo s odlukom Sabora. Na edukacijama u organizaciji TZ Imotski ističemo mogućnost da novi smještajni kapaciteti budu pristupačni osobama s invaliditetom.“

- **Primjer pozitivne prakse - primjena preporuke pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, a vezano uz edukaciju:**

Turistička zajednica Slavonski Brod

„...U petak, 1. prosinca 2017., na sastanku koji ćemo održati s predstavnicima Udruga iz područja zdravstva i socijalne skrbi koje djeluju na području grada Slavonskog Broda ispitat ćemo mogućnost organiziranja edukacije koju navodite u svom dopisu, kako za vlasnike postojećih smještajnih objekata na području grada, tako i za pravne, odnosno fizičke osobe koje se planiraju započeti baviti pružanjem usluga smještaja...“

Nakon sastanka obavješteni smo kako je u veljači održana edukacija - radionica za sve pružatelje usluga smještaja s područja grada Slavonskog Broda, Brodsko-posavske županije i PPS destinacije „Moja lijepa Slavonija kraj Save“ na temu pristupačnosti smještajnih objekata za osobe s invaliditetom. Edukacijsku radionicu je održala predsjednica Udruge osoba s invaliditetom "Loco-Moto" i predsjednik Društva multiple skleroze Brodsko-posavske županije, uz uvodno izlaganje voditeljice Odjela za gospodarstvo pri Službi za gospodarstvo i imovinsko-pravne osobe Ureda državne uprave u Brodsko-posavskoj županiji. Na edukacijskoj radionici nazočili su i drugi predstavnici udruga sa područja Slavonskog Broda.

„...Ako želimo biti na tržištu prepoznata turistička destinacija, trebamo imati turizam i smještajne objekte dostupne za sve, uključujući i osobe s invaliditetom koje odluku o izboru destinacije donose na temelju pristupačnosti pojedinih elemenata turističke ponude...“

- **Poruka jednog djelatnika TZ**

„...Sa žaljenjem tvrdim da će još mnogo vremena proći dok se ljudi osvijeste, te da treba dugi niz godina raznoraznih ciklusa edukacija kako bi se probudila svijest kod ljudi, i kako bi shvatili koji potencijal ... nudi upravo osobama s invaliditetom iz turističkog aspekta.“

Zaključak i preporuke: Iako smo poslali preporuke 128 turističkih zajednica u gradovima, a zaprimili 62 odgovora iz istih je vidljiva potreba za što više informacija o osobama s invaliditetom kao turistima, gostima, potrošačima - o njihovim specifičnostima i potrebama. Kako bi isto saznali, nužna je edukacija ne samo turističkih djelatnika u TZ već i svih dionika u turizmu. Od jedinica lokalne i regionalne samouprave, pružatelja javnih usluga bez obzira o kojem području govorimo - hotelijerstvu, trgovini, prometu, zdravstvu, kulturi, sportu i dr., a posebno je potrebno educirati pružatelje i vlasnike smještajnih kapaciteta, neovisno radi li se o hotelu, OPG-u ili apartmanu. Bez međusektorske suradnje i povezanosti s udrugama koje djeluju na lokalnoj razini, a okupljaju osobe s invaliditetom ili djecu s teškoćama u razvoju, nema niti uspješnog turizma za osobe s invaliditetom.

Sukladno svemu iznesenom, smatramo da i dalje treba primjenjivati slijedeće preporuke:

1. Preporučuje se **Ministarstvu turizma** da posebnim mjerama potiče projekte koji turističku ponudu čine dostupnijom turistima s različitim teškoćama, uključujući kulturne, sportske, zabavne sadržaje, razgledavanje nacionalnih parkova i parkova prirode te povijesne baštine.
2. Preporučuje se **zainteresiranim hrvatskim turističkim agencijama** osnivanje klastera turističkih agencija specijaliziranih za osobe s invaliditetom i to na razini EU-a, kako bi agencije sličnog tipa međusobno uspostavljale kontakte, razmjenjivale iskustva i kontakte s drugim poslovnim subjektima. Tako bi se naši turisti mogli informirati prije putovanja u inozemstvo, a mi bismo mogli pružiti što više informacija stranim turistima koji dolaze u Hrvatsku.
3. Uz omogućavanje pogodnog prijevoza zračnim, kopnenim i morskim prijevozom svim korisnicima, preporučuje se **svim prijevoznicima** obuka osoblja za postupanje prema korisnicima s invaliditetom i njihovim potrebama, s obzirom na to da se često u praksi pokazalo da se neki manji nedostaci mogu nadoknaditi ljubaznom, kvalitetnom i profesionalnom uslugom. Također, treba razvijati tehnološki sustav rezervacija preko internetskih stranica i usluga koje su dostupne svima.
4. Preporučuje se svim udrugama osoba s invaliditetom da se aktivno obraćaju **građevinskoj inspekciji Ministarstva graditeljstva i prostornoga uređenja** u svim slučajevima u kojima smatraju da je došlo do povrede propisa i gdje je potrebna intervencija.
5. Preporučuje se suradnja, daljnje rasprave o toj temi te edukacija u sustavu turističkih zajednica, hotela i svih onih koji pružaju usluge u obiteljskom smještaju s osobama s invaliditetom. Posebno se naglašava važnost sustava turističkih zajednica jer one na području svoje destinacije trebaju inicirati i promovirati takve projekte.
6. Preporučuje se da turističke zajednice s jedinicama lokalne i regionalne samouprave, kao i udrugama osoba s invaliditetom na lokalnoj razini osiguraju distribuciju, odnosno prodaju proizvoda i usluga koje su izradile osobe s invaliditetom, npr. suvenire, kao dio turističke ponude.
7. Preporučuje se **turističkim zajednicama županija** da gradove u svojim županijama opreme laganim, prenosivim i jednostavnim kosinama (rampama) kako bi osobe s invaliditetom bez problema mogle ulaziti u sve objekte.
8. Sportski turizam je važan dio turizma. Interes za sportske aktivnosti vrlo je velik i mnoge reprezentacije dolaze na pripreme baš u Hrvatsku. Hrvatski paraolimpijski odbor (HPO) kao i druge organizacije koje se bave sportom osoba s invaliditetom profesionalno ili rekreativno godinama kontinuirano organiziraju važna međunarodna natjecanja i tu se suočavaju s velikim problemima. Potrebno je prilagoditi javni transport osobama s invaliditetom. Također je potrebno prilagoditi postojeće i voditi brigu pri izgradnji novih sportskih objekata kao i drugih objekata u kojima se odvijaju sportske aktivnosti te osigurati pristupačne smještajne kapacitete.
9. Pri gradnji ili adaptaciji treba poštivati čl. 2. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koji regulira univerzalni dizajn. Preporučuje se da se u fazu projektiranja u procesu gradnje i dizajniranja uključe, uz stručnjake, i osobe s invaliditetom, kako bi se vodilo računa o različitosti populacije i potrebi da svi budemo što samostalniji.
10. Preporučuje se da ministarstva raspišu natječaje na koje će udruge osoba s invaliditetom moći aplicirati u svrhu edukacije mladih ljudi organiziranim predavanjima u školama jer djeca, a i mnogi odrasli, ne razumiju osobe s invaliditetom i njihove potrebe. Također, treba kod mladih ljudi razvijati svijest o potrebama osoba s invaliditetom kao i njihovim pravima, poput prava na pristup uslugama,

prava na informaciju te na izbor, jer bez toga nijedna osoba s invaliditetom neće moći biti aktivni turist.

11. Preporučuje se ministarstvima da u suradnji s krovnim organizacijama udruga osoba s invaliditetom kontinuirano dogovaraju, kroz zakonodavstvo, strategije i planove, zajedničke smjernice i aktivnosti u svrhu unapređenja pristupačnog turizma po načelima univerzalnog dizajna i razumne prilagodbe.

19. NEOVISNO ŽIVLJENJE I ŽIVOT U ZAJEDNICI

Koncept ljudskih prava najjasnije se očitava u odnosu na provedbu čl. 19. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, koji govori o pravu osobe s invaliditetom:

- da bira mjesto boravka, gdje i s kim će živjeti... te da nisu obvezne živjeti bilo kojim nametnutim načinom života;
- da ima pristup širokom rasponu usluga koje... se pružaju u njihovom domu ili ustanovama za smještaj, uključujući osobnu asistenciju potrebnu za potporu življenju i za uključenje u zajednicu i za sprječavanje izolacije ili segregacije iz zajednice;
- da imaju ravnopravni pristup uslugama, dobrima, objektima i prostorima namijenjenim općoj populaciji.

Osobe s invaliditetom nositelji su prava na život u zajednici, a država je obvezna osigurati da ova prava budu i ostvarena. Konvencija naglašava da je potrebno poduzeti učinkovite i odgovarajuće mjere kako bi se osobama s invaliditetom olakšalo uživanje ovog prava.

Kada govorimo o pravu osoba s invaliditetom da biraju mjesto boravka, gdje i s kim će živjeti, odnosno da ne žive nametnutim načinom života, možemo tvrditi da nismo osigurali uživanje ovog prava – broj odraslih osoba u nekom obliku smještaja i dalje daleko premašuje 10.000.

Tablica 1.

Smještaj odraslih osoba izvan vlastite obitelji ¹	2014.	2015.	2016.	2017.
Udomiteljstvo	4001	4151	4310	4411
Obiteljski dom	719	690	695	770
Dom socijalne skrbi	9891	7971	7910	7166
Ukupno	14611	12812	12915	12347

Prema podacima o osobama smještenim izvan vlastite obitelji vidljiv je od 2014. godine do 2017. godine trend smanjenja broja smještaja u domove socijalne skrbi. Istovremeno se bilježi povećanje broja smještaja u

¹<http://www.mspm.hr/pristup-informacijama/statisticka-izvjesca-1765/1765> udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima.

Isto tako, treba uzeti u obzir da je tek od 2014. godine u mjesečnu statistiku uvedeno i praćenje broja smještenih osoba u organiziranom stanovanju, a od 2015. godine i u centrima za usluge u zajednici. Na dan 31. 12. 2017. godine u organiziranom stanovanju nalaze se **623** osobe, dok se u centrima za pružanje usluga u zajednici (transformirani domovi socijalne skrbi) nalazi **187** osoba.

Prema navedenim podacima, velik je nerazmjer između broja osoba s invaliditetom smještenih u institucijama u odnosu na skrb u organiziranom stanovanju. Vidimo da je svega nekoliko domova za skrb o osobama s invaliditetom u potpunosti napustilo institucionalni oblik smještaja te se transformiralo u centar za usluge u zajednici. Iz navedenih podataka vidljiv je i pogrešan smjer kojim je krenulo nadležno ministarstvo provodeći politiku deinstitucionalizacije, s ciljem osiguravanja života u zajednici osobama s invaliditetom, povećavajući broj korisnika koji se smještavaju u udomiteljske obitelji ili obiteljske domove koji se prema nacionalnom zakonodavstvu smatraju izvaninstitucionalnim zbrinjavanjem, iako je ovakav oblik skrbi za odrasle osobe s invaliditetom neprihvatljiv i u neskladu s obvezama iz čl. 19. Konvencije. Ovo je jasno poručio i Odbor za prava osoba s invaliditetom u svom komentaru na Inicijalno izvješće RH o provedbi Konvencije.

Pritužbe koje je pravobraniteljica zapimala od odraslih osoba s mentalnim oštećenjima koje su na dugotrajnom smještaju u instituciji potvrđuju kršenje prava smještenih osoba na život u zajednici,

prava na neovisno življenje, a svakako i prava na slobodu. Najveći broj svih zaprimljenih pritužbi smještenih osoba u sadržajnom smislu odnosi se na nedostatak slobode. Sama činjenica da nisu osigurani sustavi podrške životu u zajednici za osobe s invaliditetom, zbog čega trebaju bez svoje volje biti izdvojeni iz svoje obitelji i smješteni, predstavlja kršenje njihovoga osnovnog ljudskog prava.

Kontinuirano zaprimamo i pritužbe osoba koje žive u vlastitim obiteljima, ali im nedostaju neke usluge za podršku neovisnom življenju: osoba iz udaljenijeg područja od gradskog središta ne može ostvarivati zdravstvene usluge (fizikalna terapija, dijaliza); roditeljima s invaliditetom treba podrška u ostvarivanju roditeljske uloge; osobe s tjelesnim oštećenjima koje žive u obitelji, ali im roditelji zbog starosti i bolesti više ne mogu osigurati potrebnu podršku i drugo. Sve su to „opravdani“ razlozi za smještaj u instituciju.

Potrebna podrška životu u vlastitoj obitelji za sada se može osigurati korištenjem prava na usluge predviđene Zakonom o socijalnoj skrbi^[1] ili putem projekata udruga. Pokušaji kombiniranja različitih usluga iz različitih sustava, korištenjem resursa ustanova socijalne skrbi, zdravstvenih ustanova, udruga, lokalne zajednice i najuže životne sredine, prema našim saznanjima rijetko su izabrani način skrbi za ove osobe.

Centri za socijalnu skrb teško se mogu nositi s percepcijom njihove potpune odgovornosti za dobrobit korisnika, a različite usluge iz različitih sustava često se teško usklađuju sa stvarnim potrebama korisnika. Godinama uporno predlažemo da se normativno urede različiti sustavi usluga na takav način da prate različite individualne potrebe građana, ali s jednim zajedničkim nazivnikom – da se time spriječi izdvajanje osobe s invaliditetom iz obitelji, odnosno omogući ostvarenje prava svake osobe na život u zajednici.

Umjesto podrške, sustav nudi ustanove koje i dalje egzistiraju kao vodeći oblik zbrinjavanja osoba s invaliditetom. Kao alternativa ustanovi nudi se smještaj u udomiteljstvo ili obiteljski dom, oblici koji nisu formalno definirani kao smještaj, ali suštinski zadržavaju sve odlike institucionalne skrbi.

Pritužbe odraslih osoba s mentalnim oštećenjima smještenim u obitelji udomitelja i obiteljskim domovima ukazuju na kršenje prava osoba s invaliditetom u ovom obliku skrbi.

Ti oblici zbrinjavanja osoba s invaliditetom u svojoj suštini također su nespojivi s ostvarenjem ljudskih prava. Ne samo da ovi oblici skrbi nisu obuhvaćeni planom deinstitucionalizacije, nego ih se smatra primjerenim oblikom života u zajednici koji se potiče, što je vidljivo i u gornjoj tablici.

Udomiteljstvo se Zakonom o socijalnoj skrbi definira kao oblik socijalne usluge kojom se osigurava smještaj u udomiteljskoj obitelji. Prema Zakonu o udomiteljstvu („Narodne novine“, br. 90/11,78/12) osnovna načela udomiteljstva su: načelo obiteljskog okruženja, načelo održivosti socijalnih veza, načelo uključenosti i načelo najboljeg interesa za korisnika.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zaprima godinama pritužbe odraslih osoba s mentalnim oštećenjima smještenih u obitelji udomitelja, koje nam potvrđuju da većina načela udomiteljstva nije implementirana u ovaj oblik skrbi: pritužbe koje ukazuju na nemogućnost kretanja, posjeta obiteljima ili svojem domu (npr. zbog prometne nepovezanosti), problem komunikacije (u velikom broju slučajeva korisnici nisu smjeli imati vlastiti mobitel ili im nije dostupan Internet) ili povredu dostojanstva. Neki su korisnici mlađe životne dobi jasno artikulirali želju za školovanjem ili promjenom oblika skrbi, ili pak promjenom dosadašnjeg smještaja/udomitelja. Uočavamo da velik broj osoba nema povratnu informaciju o postupku koji se vodi vezano uz njihove zahtjeve.

Sustavna edukacija udomitelja djelomično je podigla kvalitetu ovog oblika skrbi, ali nikakva edukacija nije uspjela ukloniti „sustavnu pogrešku“ koja proizlazi iz obilježja udomiteljstva, kao što su izostanak profesionalne podrške, naglašena uloga zaštite, ruralno okruženje bez pristupa sustavima

^[1] Zakon o socijalnoj skrbi („Narodne novine“, br. 157/13, 152/14, 99/15, 52/16).

obrazovanja, rada, kulture, sadržaja slobodnog vremena i aktivnosti u zajednici, te odnos „nadređenosti“ udomitelja svojim korisnicima.

Obiteljski dom oblik je pružanja usluge smještaja ili boravka za do 20 odraslih korisnika, a sva negativna obilježja udomiteljske obitelji ovdje su proporcionalno izraženija. Obiteljski domovi u većini slučajeva „izrasli“ su iz nekadašnjih udomiteljskih obitelji, stoga imaju istu „sustavnu pogrešku“.

S namjerom da se ovi oblici skrbi detaljnije istraže u svjetlu poštivanja ljudskih prava odraslih osoba s intelektualnim i mentalnim oštećenjima, odlučili smo se za istraživanje kvalitete udomiteljstva naziva „Poštivanje prava osoba s invaliditetom smještenih u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima“, u suradnji sa Studijskim centrom socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu, a istraživanje su proveli prof. dr. sc. Zdravka Leutar, dr. sc. Marko Buljevac i dr. sc. Marina Milić Babić. Radi se o pilot istraživanju, kvalitativnom istraživanju čiji rezultati pružaju uvid u perspektive sudionika koji su sudjelovali u njemu. Istraživanje je provedeno na području Grada Zagreba i Zagrebačke županije.

U svibnju 2017. godine održana je promocija publikacije *Poštivanje prava osoba s invaliditetom smještenih u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima*, uz sudjelovanje najviših predstavnika ministarstva nadležnog za socijalnu skrb te predstavnika centara za socijalnu skrb. Na promociji su istraživači ukratko iznijeli rezultate istraživanja o stanju i poštivanju ljudskih prava u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima.

Stanje poštivanja ljudskih prava predstavljeno je kroz iskustva korisnika, stručnjaka zaposlenih u sustavu socijalne skrbi i samih udomitelja. U zaključnim razmatranjima publikacije navodi se da se zadovoljavanje egzistencijalnih potreba korisnika udomiteljstva i obiteljskih domova od strane sustava smatra i realizacijom njihovih ljudskih prava. Isto tako, ukazuje se da formalno definiranje određenih oblika smještaja izvan vlastite obitelji kao izvaninstitucijskih ne znači nužno da je postignut kvalitativni pomak s institucionalne prakse skrbi o osobama s invaliditetom, te da oblik skrbi utemeljen na zajednici rezultira boljom kvalitetom života korisnika i realizaciju temeljnih ljudskih prava, stoga se preporučuje razvijati i suvremenije oblike organiziranog stanovanja ili stanovanja u zajednici uz podršku^[2], što je sukladno i preporukama Odbora za prava osoba s invaliditetom, a vezano uz praćenje provedbe Konvencije o pravima osobe sa invaliditetom.

Odbor za praćenje provedbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u svojim zaključnim preporukama Republici Hrvatskoj preporučio je i obiteljske domove i udomiteljske obitelji ugraditi u proces deinstitutionalizacije, upravo zbog činjenice da smještaj u obiteljski dom i udomiteljsku obitelj ima u potpunosti karakteristike institucionalnog zbrinjavanja:

Neovisno življenje i uključenost u zajednicu (čl. 19.)

1. Odbor je zabrinut što nisu sve ustanove, poput manjih privatnih ustanova, Odjela za dugotrajnu skrb u psihijatrijskim ustanovama i udomiteljskih obitelji za odrasle osobe pokriveni planom deinstitutionalizacije.

2. Preporuka je Odbora da se u proces deinstitutionalizacije uključe sve ustanove za sve osobe s invaliditetom, kao i udomiteljske obitelji za odrasle osobe s invaliditetom.

Na temelju obilazaka domova socijalne skrbi, obiteljskih domova i stambenih jedinica organiziranog stanovanja koje smo proveli tijekom 2017. godine uočeno je da život osoba s invaliditetom u programima organiziranog stanovanja omogućava daleko veću kvalitetu života te je jasno vidljiva razlika u pristupu korisnicima, poštivanju njihove autonomije i osobnosti te pružanju podrške u realizaciji njihovih osobnih izbora.

^[2]Poštivanje prava osoba s invaliditetom smještenih u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima, Leutar, Buljevac, Babić, 2015.

Stoga je Ministarstvu nadležnom za socijalnu politiku upućena preporuka da intenzivira svoje aktivnosti u smjeru provedbe Plana deinstitucionalizacije i transformacije ustanova donesenog 2010. godine, kao prvog koraka u stvaranju uvjeta za neovisno življenje i život u zajednici za osobe s invaliditetom.

Usluga organiziranog stanovanja u Republici Hrvatskoj ima sada već 20-godišnju primjenu. Iskustva korisnika usluge i njihove stručne podrške pozitivna su. Jedan od djelatnika ustanove koja se transformirala rekao je sljedeće o mogućnostima da se u uvjetima institucije osigura život dostojan čovjeka bez obzira na svu kvalitetu stručnog rada: „*Sad sam uvjeren kako su mnogi naši postupci, radnje, tzv. terapije, razne grupne aktivnosti i slično, u većine korisnika stvarali otpor, ponekad i agresiju s mnogim licima, a možda i najgore, prepuštanje pasivnosti i bezvoljnosti, što je onda smatrano poželjnim i dobrim ponašanjem osobe prilagođene zatvorenom sustavu*“.

Štetni učinci dugogodišnje institucionalizacije na pojedinca vrlo brzo s prelaskom u organizirano stanovanje zamjenjuju jačanje vještina, sposobnosti i svijesti o vlastitim mogućnostima. Korisnik ustanove socijalne skrbi koji je nakon 6 godina života u instituciji započeo život u stanu uz povremenu podršku, na pitanje o razlikama jednog i drugog načina života rekao nam je ovih dana: „*Gospođo, kako da vam velim... to je kao dan i noć, kao nebo i zemlja, kao oblak i sunce...!*“

Svi rizici, nedostatnosti i teškoće uočene u pružanju usluge organiziranog stanovanja ne moraju nužno izazivati sumnju u uspješnost organiziranog stanovanja kao oblika neovisnog života u zajednici uz podršku, već mogu ukazivati na nedovoljnu podršku tom sustavu. Kvalitetna podrška ima svoju cijenu, a prilikom ostvarivanja ljudskih prava pozivanje na ekonomsku računicu nije opravdano i štetno je tražiti od sustava organiziranog stanovanja da bude jeftiniji od institucionalne skrbi (iako sva istraživanja pokazuju da je to uistinu tako nakon što prestane paralelno funkcioniranje institucionalnih oblika).

Svi rizici i nedostatnosti usluge organiziranog stanovanja ne mogu umanjiti činjenicu da život u ustanovi za čovjeka nije prirodan te da institucije za društvo predstavljaju „liniju manjeg otpora“. Ustanove se u samoj svojoj biti ne mogu popraviti, one čovjeku osiguravaju čuvanje, njegu, prehranu, liječenje..., ali one nisu ustanovljene kao mjesto za zadovoljavanje različitih individualnih ljudskih potreba. U institucijama u RH živi više tisuća osoba s intelektualnim i mentalnim oštećenjima koje imaju životnog potencijala za razvoj nekih sposobnosti, a kojima smo kao društvo osigurali samo čuvanje i zaštitu, umjesto onoga što smo im dužni osigurati – podršku što samostalijem životu.

Judith Klein, direktorica Inicijative za mentalno zdravlje, jako je dobro opisala uzroke segregacije osoba s intelektualnim i psihosocijalnim teškoćama: "Imam dvije teorije zašto se dozvoljava da se nastavlja segregacija osobe s psihosocijalnim invaliditetom koje je vrlo teško kršenje ljudskih prava. Jedna teorija je da društvo u cjelini podbacuje u uspostavljanju veza s osobama pritvorenim u ustanovama i onoga što očekujemo za sebe, naše obitelji, prijatelje i druge građane. To se događa zbog toga jer su stanovnici tih ustanova sustavno dehumanizirani. Dehumaniziraju ih Vladine politike, osoblje u ustanovama koje nema vremena da prema njima postupa kao prema pojedincima, kao i opća javnost koja ne razmišlja o ovom pitanju. Ja to vidim kao mentalitet 'mi i oni'. Osobe s psihosocijalnim invaliditetom smatra se 'manje ljudskim', inferiorniji oblik postojanja. Kad se to poveže s rasprostranjenom i ukorijenjenom stigmom i predrasudama prema njima, vidi se rezultat: velike, udaljene ustanove u kojima ljudi provode svoje živote, umiru od zlostavljanja i zanemarivanja, marginalizirani i zaboravljeni. Gorka ironija te teorije jest da bi slično postupanje prema životinjama bilo trenutni javni skandal. To ne može biti u redu."

Širenje usluge organiziranog stanovanja posljednjih godina stagnira, unatoč činjenici da je ova usluga potvrdila potencijal u dostizanju zadanog standarda na području osiguranja uživanja ljudskih prava. Dvije velike ustanove za smještaj osoba s intelektualnim teškoćama na temelju Projekta *Transformacija i deinstitucionalizacija Centra za rehabilitaciju Stančić i Centra za rehabilitaciju Zagreb*, u partnerstvu s tadašnjim Ministarstvom socijalne politike i mladih, od 2013. godine provode program organiziranog stanovanja uz podršku. Dvije ustanove, Centar za rehabilitaciju Jaškovo i Dom za osobe s mentalnim oštećenjima Osijek, transformirane su u centar za usluge u zajednici. U posljednje dvije pa i više godina nismo svjedočili da se još neka institucija transformirala u pružatelja usluge organiziranog stanovanja, da je ustanovljen još neki centar za usluge u zajednici, niti da je kroz sustav socijalne skrbi moguće osigurati različite oblike podrške osobama s invaliditetom i obiteljima te ostanak u njihovom domu sukladno individualnim potrebama.

U srpnju 2017. godine od nadležnog Ministarstva zatražili smo detaljne informacije o svim aktivnostima usmjerenim na širenje različitih socijalnih usluga za podršku neovisnom življenju osoba s invaliditetom, realizaciji Odluke o Planu deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u RH te posebno podatke o smanjenju broja smještenih osoba s intelektualnim i mentalnim oštećenjima u institucijama socijalne skrbi. Isto tako, zatražili smo podatke o aktivnostima i planovima koji se odnose na širenje usluge organiziranog stanovanja – o broju osoba trenutačno obuhvaćenih ovom uslugom, planovima širenja, korištenju sredstava iz EU fondova i ostalim aktivnostima Ministarstva značajnim za razvoj ove usluge. Zabrinjavaju podatci o nedopustivo slaboj iskorištenosti sredstava europskih socijalnih fondova namijenjenih socijalnom uključivanju.

Osim formalno izražene namjere za nastavkom širenja usluga u zajednici kao i razvojem organiziranog stanovanja, izostali su bilo kakvi konkretni pokazatelji aktivnosti koje se provode. Od Ministarstva smo zaprimili očitovanje u kojem se u kontekstu aktivnosti usmjerenih na širenje usluge organiziranog stanovanja spominju isključivo prepreke – osiguravanje smještajnih kapaciteta, otpori zaposlenika zbog promjene u organizaciji rada te otpor roditelja i skrbnika zbog straha da novi oblik skrbi ne osigurava dostatan stupanj zaštite.

S obzirom na sve veći naglasak na zapreke procesu deinstitucionalizacije i transformacije domova, upoznati smo i sa stanjem u Centru za usluge u zajednici „Ja kao i Ti“ Osijek i otporom dijela zaposlenika koji se direktno na vrlo negativne načine reflektira na same korisnike koji su u organiziranom stanovanju. Stoga smo u studenom izvršili obilazak navedene ustanove.

Tijekom obilaska stambenih jedinica izvršen je obilazak 9 stambenih jedinica s različitim obimom podrške, razgovarali smo s korisnicima, stručnim radnicima i asistentima, a u stacionaru je izvršen razgovor s jednom zaposlenicom. Nakon obilaska održan je sastanak sa stručnim zaposlenicima te ravnateljem Centra. U 28 stambenih zajednica na području Osijeka i Čepina živi ukupno 97 osoba (korisnika). U svim posjećenim zajednicama korisnici su izrazili zadovoljstvo životom u stanovima te su se izjasnili o prednostima ovakvog oblika smještaja u odnosu na raniji smještaj u instituciji, a kao najveću prednost navode veću slobodu, odnosno slobodu izbora (primjerice što će jesti i kako žele provesti dan), privatnost i mir. Ističu kako je u domu živjelo previše ljudi i nikada nisu imali „svoj mir“, te su se trebali neprestano prilagođavati različitim ljudima i prihvaćati njihova stanja i reakcije. Jedan je korisnik rekao: „Prvi put nakon 20 godina jedem u miru“.

U jednoj stambenoj zajednici s povremenom podrškom visoko funkcionalni stanari smatraju da im je i takva podrška suvišna, čak i povremeni dolazak asistenta za njih predstavlja svojevrsan „nadzor“ koji ne trebaju. Čini se iz razgovora da im je dolazak zastupnika prije svega potreban radi podržavajućeg i prijateljskog razgovora, dok sve ostalo doživljavaju kao nepotreban nadzor i nepoštivanje njihove autonomije.

Korisnici koji to žele sudjeluju u radnim aktivnostima u Centru (glačanje, čišćenje, rad u kuhinji, kafiću i slično). U sjedištu Centra omogućeno im je bavljenje aktivnostima slobodnog vremena, odnosno hobijima – šivanje, pjevanje, uramljivanje slika, a za vrijeme trajanja projekta mogli su plesti košare. Na radnim aktivnostima u Centru u mogućnosti su „zaraditi“ maksimalno 400,00 kuna mjesečno i

odlaze raditi kako bi zaradili taj novac. Svi izražavaju kako im je zarađivanje vlastitog novca od iznimne važnosti. Svi korisnici s kojima smo razgovarali primaju i samostalno, sukladno svojim mogućnostima, troše „džeparac“ od sto kuna.

Korisnike se potiče da svoje vrijeme provode i u aktivnostima izvan Centra pa sukladno svojim interesima neki odlaze u knjižnicu, drugi se bave glazbom ili sportom, odlaze na utakmice. Navode da povremeno odlaze na izlete, u kino, na sportske priredbe, kulturne manifestacije i događanja u gradu, članovi su molitvenih zajednica. Sami odabiru odjeću i obuću koju će nositi te modne dodatke, šminku i ostalo.

U stambenim zajednicama razgovarali smo i s asistentima, koji su u većini zaposlenici Doma. Razgovarali smo o prilagodbi novom radnom mjestu i novom načinu rada, razlikama u odnosu na ranije radno mjesto, sadašnjim uvjetima rada, pritužbama i neriješenim pitanjima, te smo dobili različite odgovore. Neki asistenti izražavaju zadovoljstvo sadašnjim radnim mjestom i drugačijim načinom rada, uočavaju pozitivne promjene na korisnicima otkada više ne žive u Domu. Uspostavljeni su novi, bliskiji odnosi između asistenata i korisnika, odnosi međusobnog uvažavanja, što je prema mišljenju nekih asistenata nužno u radu s ljudima, a ne kao u Domu u kojem je bilo moguće da djelatnik i nakon 20 godina rada ne zna ime korisnika. Kod većine asistenata uočavamo poznavanje načela samoodređenja i autonomije korisnika. S druge strane, jedna asistentica je izjavila kako je prihvatila promjenu radnog mjesta jer zapravo nema izbora. Navodi kako je nezadovoljna organizacijom, kako nema dovoljno radnika, kako je nemoguće zadovoljiti individualne potrebe svakog korisnika. U njezinom ponašanju u stambenoj zajednici uočeno je nepoštivanje prava korisnika na privatnost, omalovažavajuće postupanje, odnos s pozicije moći.

U Domu Osijek bili su između ostalih zaposleni frizer, brijač, pediker, vrtlar, kuhari, medicinske sestre. Posao frizera i brijača u instituciji bio je šišati i brijati korisnike, a oni sada žive u stanovima, a u zajednici će kao i svi drugi građani koristiti usluge frizera ili će se i sami brijati. Kuharica ne može zadržati svoje radno mjesto jer institucija za stalni smještaj nekoliko desetaka ili stotina ljudi kojima treba kuhati više ne postoji. Korisnici sada sami kuhaju svoj ručak u svom stanu, uz pomoć asistenta. Jasno je stoga da nekih radnih mjesta više nema i radnici koji su obavljali poslove za kojima više ne postoji potreba mogu ili prihvatiti novo radno mjesto asistenta ili si potražiti drugi posao. Isto se odnosi i na medicinske sestre, jer zdravstvenu skrb korisnici ostvaruju u sustavu javnog zdravstva kao i svi drugi građani. Beživotni programi rehabilitacije koji su se provodili u domovima postaju sada u organiziranom stanovanju svrhoviti treninzi životnih vještina i podrška realizaciji samostalno donesenih odluka stanara.

Radnicima koji ne žele prihvatiti svoje nove radne uloge, a ne žele niti potražiti drugi posao, niti prihvatiti ponuđeni prelazak u drugu ustanovu, otkazan je ugovor o radu, a kada je to učinjeno, oni su zaštitu svojih prava potražili pred sudom. Navodi se da neka radna mjesta nisu predviđena novim Pravilnikom o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga („Narodne novine“, br. 40/17, 66/15), ali radnicima je ponuđeno drugo radno mjesto uz izmjenu ugovora o radu, što neki ne prihvaćaju.

U završnom razgovoru sa stručnim timom jasno nam je rečeno da se sadašnje stanje u Centru, otpor dijela zaposlenika, sindikalne aktivnosti i radni sporovi odražavaju na cjelokupnu radnu atmosferu. Ono što uznemiruje jest da se sve to odražavalo i na odnos prema korisnicima, a da na žalost ništa od strane osnivača nije poduzeto kako bi se zaštitio prvenstveni interes korisnika.

Nositelj i koordinator procesa transformacije ustanove dužan je urediti sva sporna pitanja ovog procesa, što uključuje i reguliranje prelaska radnika na nova radna mjesta, ukoliko za isto postoji potreba. Stoga smo preporučili osnivaču ustanove odnosno nadležnom Ministarstvu da Centru Ja kao i Ti pruži podršku u dovršetku procesa transformacije reguliranjem prelaska radnika na nova radna mjesta, ukoliko za to postoji potreba.

Isto tako, radnicima koji odluče prihvatiti nove radne uloge treba uputiti jasnu poruku o nužnosti potrebne edukacije kako bi se promijenili postojeći stavovi i obrasci ponašanja kao dio institucionalne kulture te nužnost prihvaćanja postupanja i obavljanja radnih zadataka u skladu s gore spomenutom promjenom paradigme – poštivanja ljudskih prava korisnika i principa neovisnog življenja u zajednici.

Kako je otpor zaposlenika prihvaćanju novih poslova jedan od očekivanih rizika, potrebno je razviti jedinstvene strategije djelovanja (uključujući i potrebne prilagodbe propisa koji se odnose na rad zaposlenika odnosno zbrinjavanje viška radne snage), a onda i provesti aktivnosti u smislu prevladavanja toga rizika.

Dom Osijek jedan je od malobrojnih koji se vođen primarnim interesom svojih korisnika odlučio za potpunu transformaciju u centar za pružanje usluga u zajednici. Osiguravanje dostatnog broja stambenih jedinica za gotovo sve korisnike zavidan je uspjeh ove ustanove. Rijedak je uspjeh i u korištenju sredstava europskih fondova. Učinci procesa transformacije iz ustanove za stalni smještaj u centar usluga u zajednici mjerljivi su i vrjednovani kroz život svakog korisnika. Ovim procesom vraćena im je osobna sloboda, pravo na osobne izbore, na privatnost, dostojanstvo i osjećaj vlastite vrijednosti.

U razdoblju do kraja pisanja ovog Izvješća svjedočili smo medijskim objavama negativne konotacije, a vezano uz predrasude o procesu deinstitucionalizacije. S obzirom na važnost samog procesa, poštivanje ljudskih prava te zaštitu korisnika, nužno je aktivno i pozitivno djelovanje na podizanju svijesti javnim istupima svih ključnih dionika, na što je Ured pravobraniteljice i reagirao u tiskanim medijima. Smatramo da za ostvarenje temeljnog ljudskog prava osoba s invaliditetom na život u zajednici ne treba utvrđivati njihovu podobnost niti sposobnost. Svaki suprotan stav je diskriminatoran i potiče segregaciju osoba samo zbog vrste njihova invaliditeta.

Istinsko provođenje procesa deinstitucionalizacije kao državne politike, što uključuje i transformaciju ustanova, zahtijeva poduzimanje konkretnih aktivnosti, radnji i mjera od strane ministarstva kao nositelja procesa, pri čemu je najvažniji interes ostvarivanje prava osoba s invaliditetom kao korisnika zbog kojih sustav postoji.

Koliko su značajne aktivnosti vezane uz otpore procesima transformacije ustanova i deinstitucionalizacije, vidljivo je i u dokumentu *Zajedničke europske smjernice za prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici*, koji je objavila Europska stručna skupina za prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici u studenome 2012. godine.

„Promjena paradigme (s medicinskog modela na socijalni model, s pacijenta na građanina, s predmeta skrbi na nositelja prava) koja je uključena u prijelaz na usluge u zajednici snažno će utjecati na odabir osoblja za te usluge. Raspon zanimanja i uloga koje su potrebne u zajednici razlikovat će se od onih koje su potrebne u ustanovama. Dok u institucionalnoj skrbi radna mjesta često zauzima medicinsko osoblje kao što su liječnici i medicinske sestre, uz upravno i osoblje za održavanje, to neće biti slučaj s uslugama koje se pružaju u zajednici. Osim socijalnih radnika, asistenata u nastavi u školama, govornih terapeuta, radnih terapeuta, osoblja za pomoć u vlastitom domu, bit će potrebno uvesti i nove uloge. Te mogu uključivati osobne asistente, skrbnike i osobne zastupnike. U obzir treba uzeti i prava i odgovornosti neformalnih skrbnika (uključujući volontere)... Kada postanu dostupni profil i broj osoblja koji su potrebni u novim uslugama, kao i njihova lokacija, potrebno je usporediti trenutačno raspoloživa radna mjesta u institucionalnim uslugama i potrebe usluga u zajednici. Usporedba će olakšati predviđanje toga u kojim područjima će doći do nezadovoljstva i otpora, što će omogućiti planiranje odgovarajućih strategija za takve probleme.“

Što se tiče odabira osoblja navedeno je:

„Važno je da se osoblje odabere i da prođe obuku (ili ponovnu obuku) netom prije nego se počne s novim uslugama. Preporuča se da postupak odabira bude natjecateljski na temelju prijave i razgovora. Kao dio dobre prakse, korisnici usluga u zajednici trebali bi

činiti dio odbora za odabir... Kod kandidata koji su radili u bivšim uslugama (na primjer, u ustanovi koja se zatvara), kao dio njihove prijave treba ocijeniti njihov dosadašnji rad. Kod osoblja koje je provelo dugo vremena radeći u institucionalnoj skrbi i koje je možda samo postalo 'institucionalizirano', potrebno je u obzir uzeti njihov potencijal za promjene... Posebnu pažnju treba pridati osiguranju toga da se pojedince koji će vjerojatno zlostavljati korisnike u novim uslugama (one koji su to činili u ustanovi) isključiti tijekom postupka odabira.“

Ministarstvo je tijelo odgovorno za izvršavanje obveza preuzetih međunarodnim dokumentima kao i nacionalnim planovima. Ova odgovornost podrazumijeva da sve poduzete aktivnosti i mjere budu vođene primarnim interesom korisnika i predane temeljnom cilju, a to je poštivanje temeljnih ljudskih prava. Pravo na neovisno življenje nije usluga koju „ugovaramo s pružateljem“, to je opredjeljenje i cilj koji trebamo dosegnuti na razini različitih sustava i nekim korjenitim promjenama na razini društva.

Promjena paradigme skrbi o korisniku u podršku građaninu s invaliditetom zahtijeva, osim onih unutar nekadašnje institucije, i cjelovitu promjenu drugih sustava. Ovo je populacija na koju se do sada nije računalo u svijetu rada, niti na bilo koji drugi doprinos. Međutim, svjedoci smo kod nedržavnih pružatelja usluge organiziranog stanovanja kako je velik broj osoba dobio priliku raditi čak i na otvorenom tržištu rada, u obimu i na način sukladan njihovim sposobnostima. Potrebno je stoga donijeti pravni temelj za zapošljavanje korisnika državnih ustanova na otvorenom tržištu rada, odnosno provođenja radnih aktivnosti, te osigurati da korisnici budu legalno plaćeni za svoj rad.

Osobe s invaliditetom osjećaju u svojim životima sve pozitivne promjene u sustavima koji su za to nadležni, ali još intenzivnije osjećaju sva ograničenja zbog kojih nedostojno žive. Nakon dugog niza godina razvijanja svijesti o potrebi poštivanja ljudskih prava, nakon snažnih napora stručnjaka da model ljudskih prava implementiraju u svakodnevnom radu, zastrašuje i sama mogućnost da bi se zbog prepreka na koje se očekivano nailazilo u tom procesu i pod izgovorom nedostatka resursa, javne politike prema osobama s invaliditetom ponovno mogle temeljiti na medicinskom modelu, paternalizmu i restrikcijama i u konačnici dokazanom kršenju ljudskih prava.

Bengt Lindquist, posebni izvjestitelj za invalidnost pri Komisiji Ujedinjenih naroda za socijalni razvoj i invaliditet, u kolovozu 2000. godine u Rio de Janeiru na 19. Međunarodnom kongresu o rehabilitaciji istaknuo je sljedeće: „Invaliditet je pitanje poštivanja ljudskih prava. Ponovit ću: pitanje ljudskih prava!

Mi koji pripadamo skupini osoba s invaliditetom „siti“ smo toga da nas zajednica i naši sugrađani tretiraju kao da ne postojimo ili kao da smo iz druge galaksije. Mi smo ljudska bića s jednakim vrijednostima i zahtijevamo ista prava. Ukoliko pitate većinu ljudi, uključujući političare i donositelje odluka, svi će se složiti s nama. Problem je u tome što oni ne shvaćaju posljedice ovih principa, a i nisu spremni poduzeti određene, odgovarajuće akcije i mjere.“ (Quinn & Degener, 2002: 13)^[3]

Korištenje EU fondova

Kada govorimo o mogućnostima za jači zamah procesa transformacije i deinstitucionalizacije, treba spomenuti fondove Europske unije za aktivnosti deinstitucionalizacije, odnosno razvoj usluga u zajednici. Međutim, upoznati smo s time da se sredstva ne iskorištavaju u dovoljnoj mjeri.

Budući da je unutar operativnog programa Konkurentnost i kohezija specifičnog cilja *Promicanje socijalne uključenosti i smanjenje nejednakosti kroz poboljšani pristup socijalnim uslugama te prelazak s institucionalne skrbi na skrb u zajednici putem poboljšane socijalne infrastrukture*

^[3]Vesna Mihanović: Invaliditet u kontekstu socijalnog modela, Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, 2011, Vol 47, br. 1, str. 72-86.

apsorpcija sredstava unutar tog specifičnog cilja u dosadašnjem razdoblju vrlo mala, posebno s obzirom na potrebe koje postoje, zatražili smo sastanak s Ministarstvom regionalnog razvoja i fondova Europske unije kao upravljačkim tijelom i Ministarstvom za demografiju, obitelji, mlade i socijalnu politiku vezano uz dinamiku pripreme natječaja za povlačenje sredstava unutar tog specifičnog cilja i unaprjeđenje procesa prelaska s institucionalne skrbi na skrb u zajednici. Sastanak je održan u prosincu 2017. godine. Na sastanku su razmijenjene informacije o provođenju navedenih operativnih programa i uspješnosti u povlačenju sredstava, te koliko se i kako socijalne ustanove uključuju sa svojim projektima namijenjenim procesima deinstitucionalizacije kao i osiguravanju pružanja usluga u zajednici.

Ministrica regionalnog razvoja i fondova Europske unije između ostalog je istaknula kako je do svih ovih problema došlo zato što nitko nije *mapirao* probleme i ciljeve koje želimo ostvarivati.

Ministrica za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku između ostalog je navela kako otpor zaposlenika ne treba biti iznenađujući. Upravo zbog toga treba izraditi Individualne planove ustanova koji će uključivati i zaposlenike. Za podršku u zajednici mora postojati kadar koji je za obavljanje tih i takvih poslova i osposobljen i motiviran. Stoga će se kod izrade Individualnih planova voditi računa na koji način će se rješavati problemi zaposlenika, ali to ne smije biti razlog da se deinstitucionalizacija ne provodi.

Zaključno je rečeno da će se poduzeti maksimalne pripreme od strane Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku kako bi se što više ustanova pripremlilo i javilo na poziv koji će biti objavljen u veljači 2018., te da će se izvršiti analiza provedbe mjera i aktivnosti Operativnog plana, kao i revidiranje istog. Od strane obaju Ministarstava naglašeno je da će intenzivirati suradnju s Ministarstvom državne imovine kako bi se utvrdilo stanje nekretnina na području Republike Hrvatske koje bi mogle zadovoljiti tražene uvjete u svrhu korištenja stambenih prostora za organizirano stanovanje.

18.1. USLUGE U ZAJEDNICI

Ured je zaprimao pritužbe koje se odnose na nedostatak nekih specifičnih usluga za pojedine kategorije osoba s invaliditetom. Tako smo zaprimili nekoliko pritužbi koje se odnose na korisnike Dnevnog centra Mali dom starije od 21 godinu. Udruga OKO navodi da su korisnici Malog doma osobe s oštećenjima vida i pridruženim teškoćama, a da nakon 21 godine ova ustanova ne osigurava primjerene dnevne programe. Specifičnost ovih oštećenja zahtijeva specifične programe koje niti jedan drugi pružatelj ne osigurava.

Roditeljima starije životne dobi najveća je briga što će biti s njihovim djetetom nakon što njih ne bude, jer će im unatoč nasljeđivanju nekretnine i ostvarivanju mirovine biti potrebna podrška u daljnjem životu koju im njihove sredine i centri za socijalnu skrb ne mogu osigurati.

Za veći broj korisnika smještaja u ustanovama koje smo obišli, a koji su zatražili povratak u svoju primarnu sredinu, zatražili smo od nadležnih centara za socijalnu skrb izvješće o mogućnostima realizacije povratka. Gotovo svi odgovori centara za socijalnu skrb opisuju ključan razlog nemogućnosti povratka – nepostojanje obiteljske podrške i nedostatak potrebnih usluga. Iz ovoga zaključujemo da pravo na život u zajednici imaju osobe koje u toj zajednici imaju obitelj koja želi i koja može o njima skrbiti. Društvene podrške nema.

Tako je jedna korisnica doma – programa organiziranog stanovanja postigla visoku razinu samostalnosti u brizi za sebe, uz podršku redovito uzima terapiju i brine o svojem zdravlju, u organiziranom stanovanju samostalna je u brizi za čistoću prostora, okućnici, kućnim ljubimcima, a samostalna je i u korištenju sadržaja u zajednici i provođenju slobodnog vremena. Isto tako, potpuno je adekvatna u kontaktu te zadovoljavajućih socijalizacijskih vještina, te je izrazila volju da živi ponovno u vlastitoj obitelji. Zatražili smo od nadležnog centra za socijalnu skrb aktivnosti usmjerene na povratak u vlastitu obitelj, a centar je utvrdio da podrška koja bi joj bila potrebna jest nadzor nad uzimanjem terapije i kontrole zdravstvenog stanja. Navedeno je da sustav zdravstvene zaštite na

lokalnom nivou ne osigurava takvu podršku, s obzirom na to da lokalni dom zdravlja ne „pruža takvu uslugu na svakodnevnoj razini....“, stoga „...nisu ispunjene pretpostavke za njezin povratak u obitelj“.

Smatramo da visokofunkcionalna osoba sposobna za brigu o sebi, pogotovo osoba koja ima kuću ili stan u kojem može živjeti kao što je to u spomenutom slučaju, ne bi smjela boraviti u ustanovi samo zbog kontrole uzimanja terapije. Osoba koja se u instituciji nalazi 13 godina ne može donijeti odluku o povratku u vlastitu obitelj bez podrške i ohrabivanja, uz konkretno predočeni plan podrške od strane sustava koji je za to nadležan. Jasno je da podrška ne ovisi samo o sustavu socijalne skrbi, ali da potrebna podrška za konkretnu osobu ne bi predstavljala nerazumno opterećenje za sustav socijalne skrbi i sve druge sustave koji mogu pridonijeti podršci neovisnom življenju. Redefiniranje načina pružanja zdravstvenih usluga, mogućnost donošenja plana usluga za pojedinu osobu, svakako bi predstavljalo i u ekonomskom smislu racionalniji sustav od dugogodišnjeg smještaja.

Upoznali smo na desetke smještenih osoba koje su u domu samo zašto što nismo razvili „podršku za redovito uzimanje terapije i odlaska na liječničke kontrole“. Zato osobe s invaliditetom kojima je potreban samo nadzor kod redovnog uzimanja medikoterapije budu smještene u ustanove u kojima žive do kraja svojeg života – 5, 10, 20 i 30 godina. Osiguravamo smještaj zato što u sustavu zdravstva nemamo razvijen sustav psihijatrije u zajednici, terenski tim koji bi bio podrška osobama s duševnim smetnjama i njihovim obiteljima; nemamo dobro pokrivenu patronažnu službu njegovatelja, medicinskih sestara i fizioterapeuta koji bi brinuli za teže pokretne i nepokretne osobe.

Usluge socijalne skrbi na državnoj i lokalnoj razini ovise i ostvaruju se sukladno (niskom) prihodovnom cenzusu. One usluge koje nisu uvjetovane materijalnim cenzusom – ili nisu dostupne za korisnika ili ih uopće nema. Nema ih u mjestima udaljenim od gradova, na otocima, sad već znamo i regije u kojima pružatelja usluga nema – nema ni stručnih djelatnika koji nam trebaju. A ponekad kada ih i ima – nema suglasnosti za njihovo zapošljavanje, jer na snazi je zabrana zapošljavanja!

Smatramo da je širenje lepeze socijalnih usluga jedna od prioritarnih zadaća. Usluge u zajednici osnovni su preduvjet neovisnog i aktivnog sudjelovanja u životu zajednice i realizacije ljudskih prava (prava na rad, obrazovanje, mobilnost i dr.). Bez dostupne mreže usluga ne može biti zadovoljeno pravo svih osoba s invaliditetom da žive u svojim zajednicama uz podršku koju im je društvo dužno pružiti. Stoga je potrebno definirati okvir unutar kojeg će biti moguće jednostavnije licenciranje i efikasnije nadziranje kvalitetnih pružatelja socijalnih usluga.

Zakonom o socijalnoj skrbi („Narodne novine“, br. 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17) predviđeno je usklađivanje svih pružatelja socijalnih usluga u mreži s **minimalnim standardima kvalitete socijalnih usluga, te izdavanje ocjene usklađenosti sa standardima**. Na temelju ocjene usklađenosti sa standardima socijalnih usluga ulazi se u postupak pregovaranja o vrsti, količini i cijeni usluge ovisno o postignutom rangu pojedinog pružatelja.

Zakonom su definirani i rokovi u kojima će se donijeti mjerila i standardi te raspisati javni poziv za podnošenje ponuda za dodjelu ocjene o usklađenosti sa standardima socijalnih usluga, što u konačnici rezultira i sklapanjem ugovora između Ministarstva i najpovoljnijih pružatelja usluga sukladno potrebama u mreži.

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obraćaju se udruge i drugi pružatelji socijalnih usluga (poludnevnog boravka, psihosocijalne podrške, rane intervencije, organiziranog stanovanja i dr.) te ukazuju na više poteškoća s kojima se susreću kao pružatelji pojedinih usluga:

- nemogućnost da se pristupi pregovorima s Ministarstvom radi sklapanja ugovora o pružanju socijalnih usluga, netransparentnost postupka pregovaranja, neujednačenost cijena pojedine usluge između različitih pružatelja;
- niska ugovorena cijena usluge.

U mnogim kontaktima Ureda s pružateljima socijalnih usluga drugih osnivača ukazuje se na nerazmjer kvalitete njihovih socijalnih usluga i postignute cijene u ugovoru s Ministarstvom, a s druge strane

kvalitete usluga koju pružaju ustanove u vlasništvu RH i troškova i cijene njihovih usluga. Smatraju da su pružatelji socijalnih usluga u vlasništvu RH u prednosti u odnosu na ostale, jer su financijska sredstva za njihov rad osigurana i ne ovise o kvaliteti njihovoga rada, a financijska sredstva s kojima raspolažu su izdašna. Ovo se posebno odnosi na uslugu organiziranog stanovanja koju pružaju domovi socijalne skrbi.

Također, visoka kvaliteta usluge koju pružaju neki drugi pružatelji socijalnih usluga nije podržana odgovarajućom cijenom ugovorenom s Ministarstvom. Ljudski i stručni ulog u tom slučaju je dodana vrijednost, ali dugoročno takva situacija ne doprinosi podizanju kvalitete u pružanju socijalnih usluga u cjelini.

Mišljenja smo kako je uspostava standarda kvalitete socijalnih usluga, kao i transparentnost svih postupaka vezanih uz licenciranje, ocjenjivanje i ugovaranje pružatelja socijalnih usluga neizostavan korak u osiguravanju dostupnosti podrške neovisnom življenju osoba s invaliditetom.

Stoga smo preporučili da se žurno pokrenu i u najkraćem mogućem roku dovrše svi potrebni procesi za postizanje transparentnog sustava za ocjenu kvalitete socijalnih usluga.

Usluga osobnog asistenta

Ponovno smo zaprimili nekoliko pritužbi osoba s najtežim invaliditetom koje ponavljaju pritužbe o kojima više godina unazad kontinuirano govorimo. Problemi su u nepostojanju zakonske regulative za osobnu asistenciju, jer je neprihvatljivo rješenje s udrugama kao nositeljima procesa odobravanja i koordiniranja ove usluge.

Imali smo pritužbu na udrugu koja je napravila pogrešku u proceduri prijavljivanja projekta osobne asistencije, zbog čega je nekoliko članova ostalo bez podrške asistenta.

Jedan korisnik kojemu smo u procesu savjetovanja spomenuli mogućnost skrbi u okviru organiziranog stanovanja izrazio je ozbiljnu sumnju – navodi da i sada, dok mu je živa majka, podrška osobnog asistenta kroz 3 sata dnevno odnosno 80 sati mjesečno zadovoljava samo minimum njegovih potreba; zdravstvena njega u kući i fizikalna rehabilitacija osiguravaju se također u ograničenom obimu. Nakon smrti roditelja smatra da mu sveobuhvatnu podršku može osigurati samo ustanova za trajni smještaj jer u mjestu u kojem živi alternative nema.

Prema podatcima Registra HZJZ najbrojnija skupina osoba s invaliditetom ima oštećenje lokomotornog sustava (29,5%) i duševne poremećaje (25,3%), a to je oko 290.000 osoba. Od toga, samo 0,2% osoba s invaliditetom ostvaruje uslugu osobnog asistenta. Nedostatno, premalo.

Kako bi se zadovoljile potrebe svih osoba s invaliditetom kojima je potrebna usluga osobnog asistenta, tu je uslugu potrebno sustavno urediti. Zakon o asistentu/asistenciji kojim bi se svakoj osobi s invaliditetom u potrebi osigurala potrebna razina podrške zasigurno bi smanjio potrebu za institucionalnom skrbi, što je svakako humanije, ali i jeftinije rješenje.

Zaključno: Još uvijek ne znamo koliko ćemo dugo čekati da se donese Zakon o asistentu/asistenciji. Nisu vidljive konkretne aktivnosti na razvoju mreže dostupnih usluga u zajednici, kojima bi se pokrile najrazličitije potrebe osoba s invaliditetom i prevenirala institucionalizacija. Nejasni su razlozi za relativno malu iskorištenost EU fondova namijenjenih ostvarivanju prelaska s institucionalne skrbi na sustav podrške neovisnom življenju i životu u zajednici. Za razvoj učinkovitog sustava podrške neovisnom življenju osoba s invaliditetom potrebne su promjene ne samo u sustavu socijalne skrbi, nego i drugih kompatibilnih sustava – obrazovanja, zapošljavanja i rada, zdravstvene zaštite i dr. Nejasno je kada će se uložiti značajniji naponi da se vidljivo smanji broj osoba na dugotrajnom smještaju u institucijama.

18.2. OBILAZAK PRUŽATELJA USLUGA STALNOG SMJEŠTAJA I ORGANIZIRANOG STANOVANJA

Odbor za prava osoba s invaliditetom 2015. godine dao je zaključne primjedbe na Inicijalno izvješće Republike Hrvatske o provedbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, a u odnosu na čl. 15. Konvencije izrazio je zabrinutost zbog teške situacije u kojoj se nalazi značajan broj ustanova socijalne skrbi i psihijatrijskih ustanova u kojima osobe s invaliditetom, uglavnom žene, moraju živjeti u

ponižavajućim i prenapućenim uvjetima cijelog svojeg života te je nadalje izrazio zabrinutost jer se postojećim zakonima osobe s invaliditetom ne štiti dovoljno od nasilja u ustanovama i nedobrovoljnog ili ponižavajućeg postupanja. Upućena je i **preporuka** RH o nužnosti provođenja istrage i progona svih kršenja ljudskih prava.

Tijekom 2017. godine predstavnice Ureda pravobraniteljice izvršile su obilazak 6 domova socijalne skrbi za smještaj osoba s intelektualnim i mentalnim oštećenjima privatnih osnivača, 1 obiteljski dom, te 7 pružatelja usluga organiziranog stanovanja, između kojih su 3 pružatelja transformirani državni domovi. Svi obilasci izvršeni su s ciljem utvrđivanja poštivanja ljudskih prava smještenih osoba.

Izvršen je obilazak sljedećih pružatelja usluge stalnog smještaja: Dom za odrasle osobe Bistričak, Jalžebet, Doma za odrasle osobe Bistričak, Podružnica Otočac, Centar za rehabilitaciju „Nada“, Karlovac i podružnica u Vojniću, Dom za odrasle osobe Skupnjak, Dom za odrasle osobe Biser, Obiteljski dom vlasnice Štefanije Orel.

Obišli smo sljedeće pružatelje usluge organiziranog stanovanja: Centar za inkluziju i socijalne usluge Bjelovar, Udruga za promicanje inkluzije, stambene jedinice u Lipiku i Pakracu, Centar za rehabilitaciju Zagreb, Centar za rehabilitaciju Stančić, Centar za pružanje usluga u zajednici „Ja kao i Ti“ Osijek, Udruga za osobe s invaliditetom „Ludbreško sunce“, Udruga Susret.

Tijekom obilaska pratili smo prvenstveno način ostvarivanja:

1. Prava na osobni izbor i autonomiju te izražavanje identiteta
2. Prava na privatnost i dostojanstvo
3. Prava na pritužbu
4. Uključenost u život zajednice
5. Prava na zdravlje
6. Zanemarivanje i zlostavljanje
7. Individualni plan korisnika, ciljevi rehabilitacije i smještaja.

• **Pravo na osobni izbori autonomiju te izražavanje identiteta - domovi**

U većini domova socijalne skrbi korisnici nemaju izbora oko načina na koji će provesti dan, kada će se ustati ili ići spavati, što će jesti. Izlasci izvan ustanove dozvoljeni su samo nekim (u većini slučajeva rijetkim) korisnicima, ali u okviru unaprijed definiranih termina, odnosno uz izdavanje posebne dozvole, „izlaznice“. Nekim korisnicima u većini domova nije uopće dozvoljeno izaći izvan ustanove. Ova pravila ne ovise o tome je li neka osoba svojevóljno smještena ili je u njezino ime odobrenje za smještaj dao skrbnik, već se ona formiraju sukladno procjeni osoblja je li ta osoba sposobna odnosno je li za nju sigurno samostalno se kretati izvan institucije. Ograničenje izlazaka onih kojima je to dozvoljeno na određene dane i sate opravdava se nužnošću održavanja reda u instituciji i vođenja evidencije zbog odgovornosti institucije za njezine korisnike. Ovakvim postupanjem povrijeđeno je pravo korisnika na slobodu.

Korisnici u većini domova imaju svoju osobnu garderobu, iako često nemaju priliku odabrati što će kupiti, već je kupuju vlasnici domova ili je dobiju iz različitih donacija. Odjeća je označena inicijalima. Rublje se pere zajednički, a korisnicama nije dozvoljena osobna briga za vlastite stvari nego osoblje stavlja garderobu u ormar. Sobe se trebaju održavati na zadani način, uključujući stroga pravila o urednosti sobe, vlastitog kreveta i ormara.

Izražavanje identiteta kroz osobni izgled - odabir šminke, oblika brade, frizure i odjeća uglavnom je dopušteno, ali u mnogome ovisi o mogućnostima korisnika – tako npr. bojanje kose nije svima dostupno zbog nedovoljno vlastitih financijskih sredstava. U jednoj instituciji rečeno nam je da korisnice ne smiju imati nalakirane nokte niti koristiti šminku, a jednoj korisnici je odrezana dugačka kosa i napravljena kratka frizura jer je dugu, prema riječima vlasnika ustanove bilo teško održavati. Opisanim postupanjem institucije krše pravo korisnika na izražavanje vlastitog identiteta i osobnu autonomiju.

U nekim ustanovama definiran je dnevni raspored koji uključuje obavezno napuštanje sobe u dijelu dana (radi čišćenja i sl). Dnevna rutina u domovima je zadana (buđenje i lijevanje, uzimanje obroka).

Prisila na aktivnosti nema, ali nema izbora izvan ponuđenog. U većini domova uočili smo da većina korisnika može slobodno raspolagati džeparcem, međutim u jednom domu zabilježeno je kako gotovo niti jedan korisnik džeparac ne dobiva na ruke da bi istim mogao slobodno raspolagati, odnosno trošiti ga prema vlastitim željama. Od džeparca se nabavljaju cigarete, lijekovi, osobna garderoba i higijenske potrepštine (šampon za kosu, pasta za zube), ali sve kupuju vlasnici doma, često neovisno o željama ili potrebama korisnika. Neke korisnice navode da im se npr. kupuje odjeća (koju one ne žele, ali vlasnica Doma odlučuje što će kupiti) i naplaćuje od džeparca. Postupanje predstavlja nezakonito onemogućavanje raspolaganja vlastitim novcem.

U polovini domova nije dozvoljeno koristiti vlastiti mobitel jer je to svojevrsna disciplinska mjera, zbog nekolicine korisnika koji su navodno drastično zlorabili slobodu telefoniranja i uznemiravali obitelj i druge. U nekim domovima korištenje mobitela je dopušteno bez ograničenja, ali je pojedincima nedostupno plaćati troškove telefoniranja. Neke ustanove imaju telefonske govornice s kojih korisnici o svom trošku mogu telefonirati. Postupanje ima značajke uskraćivanja prava na slobodu komunikacije.

- **Pravo na osobni izbor** - organizirano stanovanje

U većini stambenih zajednica nema strogo definiranih pravila kućnog reda, svaki stanar individualno odlučuje o ritmu dana, vremenu odlaska na spavanje i sl. Korisnici sukladno svojim sposobnostima samostalno odlučuju o izboru odjeće, trošenju vlastitih sredstava, uređenju prostora u kojem žive, izboru TV programa, planiraju i pripremaju obroke u dogovoru s ostalim stanarima, uz pomoć asistenata. Samostalno ili uz podršku planiraju dnevne aktivnosti. Podržavaju se osobnost i izbori osoba – stanara. Novcem od džeparca ili zarade raspolažu samostalno, a ukoliko za to nemaju sposobnosti, novac se troši uz poštivanje njihovih želja i individualnih potreba. Ovisno o izraženim teškoćama intenzivira se podrška kako bi osoba uživala osobna prava sukladno svojim sposobnostima – npr. izbor odjeće, podrška u kretanju i sl. Voditeljica jednog organiziranog stanovanja navodi kako je njihova podrška „nevidljiva“ - naglasak je na usmjeravanju na osobne izbore i odgovornost. Stoga je korisnici često percipiraju kao nepostojeću. Njihova svijest o pravima dovodi i do toga da su neki nezadovoljni – svojim položajem, pruženom uslugom, uvjetima stanovanja, radom skrbnika, manjkom novčanih sredstava, statusom, itd. Ovo njihovo nezadovoljstvo stoga je pozitivan odraz osviještenosti o vlastitim pravima i ograničenjima koje im nameće društvo.

U drugom organiziranom stanovanju, uz uočenu veliku skrb za dobrobit korisnika te svijest o osobnoj vrijednosti i autonomiji svakog korisnika, stekli smo dojam da ima prostora i mogućnosti, obzirom na funkcionalnost pojedinih korisnika, da se u programu stručnog rada više pažnje posveti razvoju samostalnosti, znanja i vještina korisnika u brizi za sebe i aktivno sudjelovanje u kreiranju vlastitog života, poticanje na vršenje izbora (hrane, slobodnog vremena). Npr. korisnica koja je gotovo samostalna, ranije je živjela u obitelji s djecom, ne kuha samostalno niti najjednostavnije obroke niti napitke. Odjeću i obuću korisnicima nabavljaju djelatnici, oni vode brigu i o džeparcu korisnika i kupnji drugih stvari po želji korisnika.

- **Pravo na privatnost i dostojanstvo** – domovi

Od strane korisnika u prvi se plan stavlja problem izostanka privatnosti – „nikada ne možeš biti sam, uvijek si u grupi, ne možeš na miru niti jesti, ljudi su različiti, a sa svima moraš biti u istom prostoru...“. Sobe su uglavnom dvokrevetne, u većim ustanovama i višekrevetne, često i skućene, bez mogućnosti za privatnost u sobi. U nekim domovima nije podržano održavanje partnerskih i intimnih veza – ne osigurava im se zajednički boravak u sobi i privatnost, iako se partnerski odnosi ne brane. Vrata toaleta ne mogu se zaključati, a u nekim domovima nema zastora na tuševima. U većini ustanova kupanje se obavlja u određene dane, uglavnom jednom tjedno, u grupama, često skupno. Nadzirano je od strane osoblja, što se opravdava brigom za sigurnost korisnika, a u jednoj ustanovi isključivo osoblje pere korisnike, bez obzira na realnu mogućnosti i sposobnost pojedinaca da se samostalno operu. U jednoj ustanovi korisnica nam se požalila kako kupanje traje 5 minuta, nakon toga se pušta isključivo hladna voda („da se požure“). U toj ustanovi nikakve pojedinačne potrebe za kupanjem izvan određenog termina se ne realiziraju.

Ovakvo postupanje je ponižavajuće te vrijeđa dostojanstvo korisnica, predstavlja povredu prava na privatnost.

U nekim domovima zaprimili smo pritužbe na količinu i kvalitetu hrane. Korisnici su nam rekli da je hrana loše kvalitete („najgore hrenovke“), da su porcije male („a nismo gladni, najedemo se kruha“), hrana jednolična. U jednom domu rekli su nam da je za ručak svaki dan, gotovo bez iznimke zelje uz neki prilog, meso je na jelovniku samo nedjeljom. Ukoliko je uz obrok poslužen kolač, toga dana se ne poslužuje kava. Jednoj korisnici vlasnica Doma uskraćuje kruh jer se, prema njezinim riječima deblja. Korisnica nije pretela osoba niti postoje zdravstveni razlozi za uskraćivanje bilo koje vrste hrane. Neadekvatna prehrana i postupanje kojim se uskraćuje hrana smještenim štićenicima, bez opravdanih razloga predstavlja ponižavajuće postupanje i povredu prava na životni standard.

- **Pravo na privatnost i dostojanstvo** – organizirano stanovanje

U stambenim jedinicama uočava se svijest o poštivanju svih ljudskih prava korisnika, naročito prava na privatnost, osobnu autonomiju, samoodređenje, individualizirani pristup potrebama za podrškom, samostalno donošenje odluka koje se tiču vlastitog života, osobna odgovornost. Stanarima se pomaže u obnavljanju i održavanju obiteljskih i rodbinskih veza. Intimne i partnerske veze se ne sprječavaju. Parovi žive zajedno.

- **Pravo na pritužbu** - domovi

Samo u jednom domu postavljen je ormarić za pritužbe koje se od strane osoblja i razmatraju, te se konstatira o poduzetom na stručnim sastancima. U drugoj ustanovi pritužbe se iznose djelatnicima, o pritužbama se također raspravlja i korisnik dobije odgovor o poduzetom. U svim drugim domovima ne postoji takav sustav za pritužbe i žalbe. Korisnici, prema navodima osoblja imaju mogućnost komunikacije s nadležnim centrima za socijalnu skrb i skrbnicima, pri čemu im osoblje omogućava slanje pismena, a ponekad pomaže u sastavljanju istih. U većini ustanova ustanovljavamo da su posjete djelatnika centara za socijalnu izuzetno rijetke.

Korisnici uglavnom nisu upoznati i informirani s mogućnostima obraćanja svojom pritužbom nekom drugom tijelu (pravosudnom, pravobranitelju i sl.), u tome ih se ne potiče, a osobe lišene poslovne sposobnosti nemaju niti mogućnost obraćati se svojim pritužbama nekom drugom tijelu osim centru za socijalnu skrb i skrbniku. Nigdje nismo dobili informacije da su pritužbe korisnika centru za socijalnu skrb ili skrbnicima ozbiljno razmatrane, odnosno uvažene. Povodom zahtjeva korisnika za prekidom ili promjenom smještaja centri za socijalnu skrb ne provode upravni postupak niti donose rješenje, već na iste zahtjeve odgovaraju uglavnom usmeno, odbijajući zahtjeve korisnika.

Unatoč praksi pojedinih domova da omogućuju pritužbe nadležnom centru i skrbniku, možemo zaključiti da smještene osobe ne mogu učinkovito štititi svoja prava zbog nemogućnosti pristupa pravosuđu niti adekvatnog postupanja po pritužbama od strane drugih tijela.

- **Pravo na pritužbu** - organizirano stanovanje

Korisnici organiziranog stanovanja nevladinih pružatelja izražavaju svijest o pravu na pritužbu, poznaju organizaciju pružatelja, hijerarhiju i osobe kojima se mogu pritužiti. Koordinator/zastupnici stanara svjesni su potrebe kontinuirane edukacije asistenata o pitanjima zaštite prava korisnika.

Kod jednog pružatelja (bivši dom socijalne skrbi) uočavamo izostanak sustava podrške zbog međusobnog odnosa zaposlenika. Taj problem uočavamo i kod drugih transformiranih državnih domova. Tu se kao oblik sustava zaštite prava korisnika navode grupe za samozastupanje na kojima se korisnike podučava o njihovim pravima i načinima samostalnog zastupanja vlastitih interesa. Ovakav sustav zaštite prava korisnika na pritužbu držimo nedostatnim.

Učinkovit sustav zaštite prava podrazumijevao bi nepristranu i neovisnu osobu kojoj se pritužba može uputiti sa povjerenjem i pouzdanjem da će neželjeno postupanje prekršitelja prava biti zaustavljeno. Kada su davatelj usluge i zastupnik prava korisnika zaposlenici iste ustanove i gdje je primatelju usluge „dodijeljen“ njegov zastupnik prava, a nije ga imao mogućnost sam izabrati, naročito je izražena opasnost od neučinkovitog sustava kontrole rada asistenta i zaštite prava korisnika, a naročito se ona intenzivira kada su međuljudski odnosi između radnika narušeni.

- **Uključenost u život zajednice** - domovi

Korisnici smješteni u domovima nemaju uvjete ispunjenog života i sudjelovanja u životu zajednice. Domovi socijalne skrb najčešće se nalaze izvan većeg mjesta ili središta mjesta. Sudjelovanje u

društvenim, kulturnim, sportskim i aktivnostima slobodnog vremena izvan ustanove uglavnom ne postoji, osim kao grupna aktivnost u organizaciji ustanove.

Postoje pojedinačni pozitivni primjeri, pa npr. jedna velika institucija omogućava nekolicini korisnika sudjelovanje u sportskim aktivnostima u lokalnoj zajednici, druga manja institucija podržava i potiče također individualno sudjelovanje korisnika u kulturnim manifestacijama i sadržajima u mjestu.

Nemogućnost pružanja podrške za sudjelovanje u životu zajednice obrazlaže se ograničenim profesionalnim kapacitetima ustanove - korisnicima nije moguće osigurati pratnju prilikom izlaska iz ustanove sukladno individualnim potrebama, a samostalan izlazak izvan zgrade je zabranjen iz razloga brige za sigurnost korisnika. Uočavamo da su ustanove koje imaju zaposlene stručnjake za područje socijalne skrbi (socijalne radnike, rehabilitatore) u odnosu na ostvarivanje ovog prava svojih korisnika angažiranije. U svakom slučaju, u tim ustanovama postoji svijest o potrebi korisnika za sudjelovanjem u zajednici i korištenjem njezinih resursa.

U jednoj ustanovi korisnici se ne informiraju niti ohrabruju za takve mogućnosti.

U većini ustanova korisnike se ne potiče na stvaranje bilo kakve socijalne mreže izvan ustanove, u jednoj ustanovi takva se interakcija čak i zabranjuje, pa čak je ograničena i slobodna interakcija između korisnika ustanove. Samovoljan izlazak iz ustanove tretira se kao bijeg.

U velikom broju ustanova organiziraju se zajednički izleti nekoliko puta godišnje. U jednoj ustanovi niti jednom nije bilo sličnih aktivnosti prema izjavama korisnika koji su na smještaju proveli i desetak godina. Jedini sadržaj života u tom domu je kretanje točno određenim dijelom dvorišta, i 2 sata dnevno „radne terapije“, koja se sastoji od igranja društvenih igara.

Odnosi s obitelji se uglavnom dozvoljavaju, u nekim ustanovama uočavamo definirano vrijeme posjeta, za što ne postoji razumno opravdanje.

- **Uključenost u život zajednice** - organizirano stanovanje

U većini stambenih zajednica utvrđeno je da je obim podrške individualiziran, prilagođen potrebama korisnika, koje se potiče na što veću samostalnost i vlastite izbore. Sukladno osobnim sklonostima korisnici su uključeni su u različite aktivnosti provođenja slobodnog vremena u zajednici. Tako primjerice jedna korisnica pleše folklor u lokalnom KUD-u te sudjeluje u priredbama u zemlji, ali putuje i u inozemstvo.

Jedan korisnik druge stambene zajednice stanuje potpuno sam u stanu s povremenom podrškom. Drugi zarađuje pomažući susjedima u različitim poslovima. Gotovo svi korisnici koji imaju interes aktivno su uključeni u život zajednice. Korisnici su u interakciji sa drugim korisnicima, međusobno održavaju kontakte, posjećuju se i pomažu si. Dostupan im je Internet te su neki aktivni na društvenim mrežama. Kod svih nevladinih pružatelja usluge organiziranog stanovanja uočava se ulaganje velikih napora u zapošljavanje i radnom angažmanu korisnika u zajednici i na otvorenom tržištu rada. Kod ovih pružatelja uočava se i nastojanje da sadržaje u zajednici stanari koriste individualno, prema svojim preferencijama - izbjegavaju se grupni izlasci u pratnji.

- **Pravo na zdravlje** - domovi

Ustanove su usmjerene na brigu o zdravlju, to je čini se i prvenstvena uloga ustanova. Vodi se računa o odlasku na liječničke kontrole i uzimanju propisane medikamentozne terapije.

Veće ustanove imaju sklopljene ugovore o suradnji se liječnicima, koje zdravstvene usluge pružaju u okviru doma. Manje ustanove korisnike vode na kontrole u ordinacije s kojima imaju ugovor. U niti jednoj ustanovi korisnik ne može birati liječnika niti zdravstvenu ustanovu u kojoj će se liječiti. Obzirom da se uglavnom radi o osobama koje su lišene poslovne sposobnosti, niti jedna takva osoba ne može birati način liječenja, te se za određene medicinske postupke traži suglasnost njihovih skrbnika.

U jednoj ustanovi korisnik svjedoči da se vodi neadekvatna briga o zdravlju, da ne odlaze na preventivne preglede te da se pritužbe na bolove od strane osoblja zanemaruje.

- **Pravo na zdravlje** – organizirano stanovanje

Svi pružatelji usluge vode brigu o zdravlju korisnika. Svi odlaze na propisane kontrole i uzimaju propisanu terapiju. U većini stambenih jedinica rečeno je da se nastoji korisnike voditi liječniku kojeg sami biraju. Kod jednog pružatelja doznajemo da se pri provođenju medicinskih zahvata uzima se u obzir volja korisnika pa se tako npr. poštuje volja korisnika koji je lišen poslovne sposobnosti u

potpunosti koji ne želi obaviti određenu pretragu. Osoblje ga je upoznalo s razlozima zbog kojih se pretraga mora obaviti, sa rizicima kojima je izložen ukoliko je ne obavi. Na isti način o tome ga je informirao nadležni liječnik. Unatoč navedenom, on pretragu odbija učiniti- s obzirom na to da ima kapacitet za odlučivanje, unatoč činjenici lišenja poslovne sposobnosti, poštuje se njegova volja da odbije dijagnostičku pretragu.

- **Zanemarivanje i zlostavljanje - domovi**

U dva slučaja zaprimili smo pritužbu korisnika domova na fizičko i verbalno zlostavljanje - uvredljivo oslovljavanje, fizičku grubost od strane njegovatelja ili tehničkog osoblja, koje se često događa u popodnevoj smjeni i noću.

Primjena sredstava prisile negira se u većini domova. U jednoj ustanovi ona se primjenjuju sukladno smjernicama o primjeni mjera prisile koje je donijela ustanova. Druge ustanove navode da sredstva prisile ne primjenjuju, a u slučaju potrebe poziva se hitna služba radi hospitalizacije korisnika.

U dvije ustanove provodi se interna edukacija osoblja, a obuhvaća teme kao što je poštovanje osobnosti korisnika, komunikacija, postupanje u slučaju agresije i dr.

U jednoj ustanovi uočeni su elementi emocionalnog zlostavljanja, koji se očituju u strahu korisnika da slobodno komuniciraju s ispitivačem te odbijanju komunikacije.

Odnos poštivanja prema korisniku uočen je u domovima čiji su vlasnici socijalni radnici i onima koji imaju zaposlen tim stručnjaka.

U jednoj ustanovi uočavamo izrazitu usmjerenost na korisnike koje se želi tretirati kao osobe, a ne samo kao klijente i korisnike. Tako na ulazu u dom uočavamo pano sa fotografijama svakog korisnika, a fotografije korisnika nalaze se u svakom individualnom planu/dosjeu korisnika.

- **Zanemarivanje i zlostavljanje - organizirano stanovanje**

U većini običanih stambenih jedinica uočljiv je prijateljski pristup asistentata i drugih djelatnika prema korisnicima, odnos uvažavanja i razumijevanja njihovih karakteristika i potreba. Osoblje aktivno iznosi specifičnosti korisnika, uspjehe i uočeno napredovanje.

U jednoj zajednici upoznati smo s problemom agresije kod više stanara. Unatoč trudu osoblja da isključi sve iritabilne faktore iz okoline, odnosno da pronađu sve poticajne aktivnosti za ove korisnike, oni iskazuju nekontroliranu auto/agresiju, čime fizički ugrožavaju druge korisnike i osoblje. Unatoč tome ne primjenjuju se nikakva sredstva prisile. Asistenti i osoblje napore usmjeravaju na sprečavanje ozljeda. U posebno kriznim stanjima korisnika se upućuje na hospitalizaciju u psihijatrijsku bolnicu.

U većini zajednica nismo zaprimili pritužbu na zlostavljanje ili zanemarivanje korisnika bilo koje vrste. Iznimka je uočena u stanovima bivše ustanove socijalne skrbi u kojoj je uočeno nepoštivanje prava korisnika na privatnost, a zaprimita je i pritužba na omalovažavajuće postupanje od strane asistentice. Ona ulazeći u stan korisnika koji su svi odmarali u svojim sobama, redom, bez kucanja otvara njihova vrata, odrješito ih i ne dajući im mogućnost odbijanja, poziva da stanu i razgovaraju s nama. Na jednaki način ponašala se i u drugoj zajednici gdje nam je korisnica povjerala kako bi joj „ljubazan pogled“ asistentice puno značio.

Smatramo da otvoreni, ali i tihi otpor zaposlenika transformaciji ustanova i preuzimanju novih radnih uloga znatno negativno utječe na prava i položaj korisnika usluge. Mišljenja smo kako bi daljnje zapošljavanje osoblja koje nema iskustvo rada u instituciji moglo doprinijeti uspješnijem učenju novih obrazaca postupanja u izvaninstitucionalnom okruženju.

- **Individualni plan korisnika, ishodi rehabilitacije i smještaja - domovi**

Osobnim kontaktima s korisnicima željeli smo dobiti uvid u njihove mogućnosti i spoznaje o mogućnostima izlaska iz ustanove, premještaja u drugu ustanovu ili povratka u vlastitu obitelj ili ustanovu bliže mjestu boravka, odnosno ishode procesa rehabilitacije koji se provodi u instituciji u koju su smješteni.

U ustanovama koje smo posjetili korisnici uglavnom izražavaju nezadovoljstvo zbog same činjenice da su u ustanovi („zatvoreni smo, nema slobode“) – pri čemu ne misle samo na slobodu kretanja izvan ustanove. Opći je dojam da kod svih korisnika postoji „institucionalni mentalitet“, bezvoljnost i stagnacija u razvoju socijalnih vještina. Mnogi od njih su generalno izražavali svoje nezadovoljstvo, koje nisu znali definirati, ali su znali da ne žele ovdje više živjeti. Jedan korisnik je rekao da je tu

zatvoren („u zatvoru“), i da želi živjeti u ustanovi u kojoj bi imao slobodu. Druga korisnica je rekla da želi živjeti negdje gdje bi nešto radila. Mnogi korisnici izrazili su želju za životom u svojoj kući, u sredini odakle potječu ili da barem povremeno mogu otići u posjet mjestu odakle dolaze, običi groblje, otići na vikend u svoj stan. To im u pravilu nije omogućeno zbog nedobivanja suglasnosti skrbnika, ili nedostatka sredstava za troškove puta ili nemogućnosti organizacije prijevoza i sl. U mnogim slučajevima članovi obitelji protive se dolasku korisnika u posjetu, a pogotovo trajnom povratku kući, zbog ranijih loših iskustava suživota.

Rehabilitacijski postupci koji se provode u nekim institucijama nisu usmjereni na postizanje oporavka s ciljem povratka i uspješnog funkcioniranja u zajednici s drugim ljudima, već su ovi postupci usmjereni na prilagodbu životu unutar institucije. Uvidom u individualne planove za korisnike, u institucijama koje ih imaju, uočeno je da planirani ili očekivani ishodi za korisnika smještaja nisu povratak u primarnu obitelj ili sredinu, osposobljavanje za samostalan život ili stjecanje uvjeta za život u organiziranom stanovanju i slično, niti se provode sustavne aktivnosti s ovim ciljem. Ustanove provode svoj program i pružaju svoje usluge, a o promjenama funkcioniranja korisnika obavještava se nadležni centar za socijalnu skrb, uglavnom na zahtjev. Odsutnost agresivnog ili samo „povišenog“ ponašanja, prituživanja, nezadovoljstva, uz sudjelovanje u aktivnostima koje institucija nudi smatra se poboljšanjem funkcioniranja korisnika prilagodbom institucionalnim uvjetima života i ne povezuje se s mogućnošću izlaska. Nema zajedničkih timskih sastanaka centra za socijalnu skrb i ustanove radi utvrđivanja mogućnosti povratka ili izrade plana promjene. Nismo vidjeli individualne planove uz sudjelovanje korisnika, već ih izrađuju djelatnici.

Neki korisnici s punim uvidom u svoje stanje i razloge smještaja iskazuju da su spremni na povratak u svoju obitelj, ali da to ovisi o skrbniku. Često puta skrbnik je član obitelji koji živi u istoj kući/stanu. Sustavno se ne utvrđuje kolizija interesa korisnika i skrbnika/člana obitelji. Korisnici koji su pokrenuli postupak prekida smještaja, odnosno uputili zamolbu centru, nisu jasno informirani o razlozima zbog kojih odluka nije donesena, odnosno zbog čega zahtjevu nije udovoljeno. Prihvaćaju se odgovori koji se uglavnom referiraju na nedostatak usluga podrške u sredini u kojoj korisnik živi, zbog čega povratak nije moguć.

Dva ključna segmenta – ustanova i centar za socijalnu skrb – samo zajednički mogu raditi na planiranju povratka. Nismo niti u jednoj ustanovi vidjeli korisnike koji su u procesu pripreme za povratak u primarnu sredinu.

Tri ustanove započele su s programom organiziranog stanovanja, za korisnike koji su pokazali interes i koji su dosegli sposobnost samostalnog funkcioniranja.

- **Individualni plan korisnika, ishodi rehabilitacije i smještaja** – organizirano stanovanje

U svim zajednicama vidljivi su izrađeni individualni planovi podrške, uz sudjelovanje korisnika, članova njegove obitelji, odnosno stručnih djelatnika, po mogućnosti uz sudjelovanje CZSS i drugih. Planovi su kratkoročni, revidiraju se i evaluiraju. Uglavnom su izrađeni prema principima osobno usmjerenog planiranja i izloženi u obliku crteža vidljivo u sobi korisnika. Pružatelji usluge transformirani domovi, navode da po uputi MDOMSP planove izrađuju stručni djelatnici i ulažu ih u dosjee korisnika. Planovima su predviđeni rizici, ciljevi, osobe koje će pomoći u postizanju cilja, te rokovi.

Planovima se ne predviđa odlazak iz organiziranog stanovanja – taj se oblik smještaja izjednačava s dosegnutim ciljem ostvarenog života u zajednici. Planovi predviđaju napredak korisnika, ostvarenje njihovih sadašnjih potreba, kvalitetu života.

Kod jednog pružatelja usluga doznajemo da korisnici izražavaju veliku kritičnost na pružatelja usluge i takav oblik skrbi, smatrajući da su spremni živjeti potpuno sami. Čak i minimalnu podršku smatraju suvišnom. Istovremeno, postavljaju pitanje prava na osobni izbor kojeg nemaju u smislu odlučivanja o sustanarima, izboru stana koji će se iznajmiti i sl.

„Što smo ih više podržavali u ostvarivanju njihovih prava, to su više kritični na nas i društvo...sada žele sami birati i odlučivati baš o svemu. Znači, radili smo dobar posao“, komentira zaposlenica jednog pružatelja.

Pravobraniteljica je svakom domu, odnosno pružatelju usluge organiziranog stanovanja, kao i nadležnom ministarstvu dostavila izvješće o svojim zapažanjima tijekom obilaska, o uočenim povredama prava korisnika, uputila **preporuke** da se utvrđene nepravilnosti otklone, odnosno zaustave kršenja prava korisnika te zatražila izvješće o poduzetim mjerama povodom danih **preporuka**.

U slučajevima kada su uočena ozbiljna kršenja prava korisnika, zatraženo je od Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, kao tijela nadležnog davati odobrenja za rad i ovlaštenog nadzirati rad pružatelja usluga smještaja odnosno organiziranog stanovanja provođenje inspekcijskog nadzora.

18.3. INSPEKCIJSKI NADZOR NAD RADOM PRUŽATELJA USLUGA

Provođenje inspekcijskog nadzora, zbog sumnje u kršenje prava smještenih korisnika tijekom 2017. godine zatraženo je za četiri doma/obiteljska doma.

Izvod iz izvješća Ureda pravobraniteljice o obilasku jednog obiteljskog doma:

Sobe su dvokrevetne, lijepo namještene. Unutrašnjost Doma je uredna. Međutim, prilično je hladno, unatoč postojanju centralnog grijanja na drva. U razgovoru s jednom bivšom korisnicom doznaje se da je bilo razdoblja kada grijanje nije radilo po nekoliko dana (5-6), s obrazloženjem da se peć pokvarila ili da nisu nabavljena drva.

Korisnici nemaju nikakva sadržaje u danu. Pojedini pomažu u održavanju kuće – čišćenje, cijepanje drva. Drugih aktivnosti nema. Nigdje nikada ne idu. Nije spomenut niti jedan izlazak ili izlet. Nismo vidjeli niti jednu fotografiju. Izričito nam je rečeno od strane korisnika da ne smiju izaći van iz dvorišta Doma. Vlasnica je rekla da nisu zainteresirani za izlazak. U trgovinu ne idu – nije im dozvoljeno. Od svog novca naručuju što žele da im se kupi. Na upit kako znaju što žele kada ne vide što sve stoji na policama dućana, vlasnica navodi „njima je svejedno, bitno da je slatko.“ Džeparcem u iznosu od 100 kn nitko samostalno ne raspolaže.

TV u sobi ne smiju imati kako ne bi „kasnim gledanjem ometali druge korisnike u spavanju“. Na zidovima soba nisu uočeni nikakvi predmeti osobne prirode (slike, posteri i sl.).

Kupanje je dva puta tjedno, u točno određene dane. Kupanje je pod nadzorom i asistenciju njegovatelja, iako je korisnik potpuno funkcionalan u smislu samozbrinjavanja.

Korištenje mobitelom nije dozvoljeno nikome od korisnika – bez iznimke. Obrazloženje za ovakvu odluku je da su to tražili članovi obitelji jer ih korisnici „prečesto nazivaju i dosađuju im“. Računalo nemaju. Vlasnica obrazlaže da je internetska veza slaba, odnosno da je „slab signal“. Jedini izlazak iz Doma za štićenike je odlazak na kontrolu psihijatru u Zagreb. Jednom korisniku, 35 g., najveća je želja otići u McDonalds. U domu je 4 godine, majka mu šalje 400 kn mjesečno.

Opisani način skrbi o osobama s invaliditetom predstavlja kršenje njihovih osnovnih ljudskih prava. Ove osobe žive u potpunoj socijalnoj izolaciji, uskraćene slobode kretanja. Uskraćivanjem prava na telefoniranje o vlastitom trošku s vlastitih mobitela, i to bez iznimke, krši se njihovo pravo na komunikaciju. Oduzimanje prava na izbor u apsolutno svim područjima i svim segmentima života – počevši od toga što će i kada pojesti, kako će potrošiti džeparac od 100 kuna, kada će se okupati, predstavlja povredu prava na osobnu autonomiju, dostojanstvo i slobodu korisnika.

Opisano postupanje za korisnike je ponižavajuće i neminovno dovodi do osjećaja bespomoćnosti i manjka samopouzdanja, a držanje korisnika zatvorenih u ustanovi, bez ikakvog kontakta sa zajednicom, bez mogućnosti sklapanja poznanstava ili prijateljstava u toj istoj zajednici dovodi do jačanja predrasuda i doprinosi dodatnoj stigmatizaciji ove kategorije osoba s invaliditetom.

Nakon provedenih nadzora inspekcija upozorava na obavezu poštivanja i provođenja standarda kvalitete socijalnih usluga, posebno standarda odlučivanja i samoodređenja, te da se korisnike osnažuje kroz mogućnost donošenja odluka i izbora u aspektima vlastitog života, te sudjelovanje i uključivanje unutar zajednice. U jednom nadzoru navedeno je da pružatelji usluge u tome trebaju imati snažnu podršku nadležnih centara za socijalnu skrb koja kod većine korisnika potpuno izostaje. U svim nadziranim obiteljskim domovima naložena je izrada individualnih planova za korisnike, kao i zapošljavanje radnika za pružanje usluga socijalne rehabilitacije u skladu sa Pravilnikom o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga.

Izvod iz izvješća Ureda pravobraniteljice o obilasku jednog doma socijalne skrbi:

Prema dobivenim informacijama, jelovnik je jednoličan, gotovo bez iznimke za ručak se poslužuje zelje uz neki prilog, meso je na jelovniku isključivo nedjeljom. Ukoliko je uz obrok poslužen kolač, toga dana se ne poslužuje kava. Jednoj korisnici vlasnica doma uskraćuje kruh jer se, prema njezinim riječima deblja. Korisnica je visoka 160 cm i ima 70 kg te navodi kako joj od strane bilo kojeg stručnjaka nije savjetovana dijeta.

Korisnici imaju organizirane radne aktivnosti koje provodi socijalna radnica, po 1 sat dnevno, Zahtjev socijalne radnice za nabavu potrebnih materijala se ne ispunjavaju. Socijalna radnica nema određeno vrijeme za razgovore s korisnicama, nema pristup dokumentaciji korisnika, ne prihvaćaju se njezine sugestije za poboljšanje kvalitete boravka.

Slobodno vrijeme korisnici provode unutar doma ili isključivo u stražnjem dvorištu, u šetnji stazom. U prednjem dijelu dvorišta nije dozvoljeno boraviti.

Ulazna ograda je zaključana i otvara se samo na zahtjev rijetkih korisnica kojima je dozvoljeno izaći u grad na kavu. Jedna korisnica navodi kako joj ponekad vlasnici doma bez obrazloženja zabrane izlazak izvan doma, odnosno njezin izlazak ovisi o njihovoj dobroj volji.

Korisnicama se ne odobravaju međusobni kontakti po sobama ili katovima kuće („nimate što tražiti po sobama“). Kontakti s drugim osobama izvan kuće, npr. susjedima nisu poželjni („nimate vi što pričati sa susjedima“)

Jedna korisnica koja je u domu više od 13 godina navodi da vikendima nema osoblja, te da je na katu gdje boravi ona zadužena za brigu o nepokretnim korisnicama (hranjenje, mijenjanje pelena). Za taj rad ne dobiva naknadu.

Zubi se smiju prati samo ujutro, radi štednje. Kupaju se jednom tjedno po grupama, svaka grupa u određenom danu. Kupanje traje 5 minuta, nakon toga se pušta isključivo hladna voda („da se požure“). Nikakve pojedinačne potrebe za kupanjem izvan određenog termina se ne realiziraju. Korisnice se ne smiju samostalno tuširati, uvijek su prisutne njegovateljice koje kupaju ili asistiraju kod kupanja – otvaraju vodu, sapunaju korisnice ili peru kosu. Korisnice nemaju intimu, zavjese kod tuširanja nisu navučene, što korisnicama smeta.

Korisnicama kosu održava vlasnica Doma, po svojem nahođenju. Jedna mlada korisnica (23 god.) došla je nedavno s dugom kosom, ali su je vlasnici ošišali protiv njezine volje, pod izlikom da je dugu kosu teško održavati.

Džeparac ne dobivaju na ruke. Doznajemo u razgovoru s korisnicama da su prvi puta saznale da imaju pravo na džeparac nakon najave Ureda da će doći u obilazak. Od drugih doznajemo da se od džeparca nabavljaju cigarete, lijekovi, osobna garderoba i higijenske potrepštine (šampon za kosu, pasta za zube), ali sve kupuju vlasnici doma, često neovisno o željama ili potrebama korisnica. Neke korisnice navode da im se npr. kupuje odjeća (koju one ne žele, ali vlasnica Doma odlučuje što će kupiti) i naplaćuje od džeparca, bez dokaza o stvarnoj cijeni odjevnog predmeta ili drugog proizvoda (slatkiša i sl.).

Svim korisnicama su oduzeti vlastiti mobiteli. Oni su spremljeni kod vlasnika i mogu ih dobiti samo jednom tjedno, na sat vremena, subotom, od 14-15 sati. Vlasnik na poseban upit zašto ograničava upotrebu vlastitih mobitela nije odgovorio. Iako vlasnik tvrdi da sa fiksnog telefona mogu razgovarati, korisnice navode kako s fiksnog telefona mogu nazvati nekoga samo „kad namole“, i taj razgovor je pod nadzorom vlasnika i traje 2 minute.

Svi korisnici vlasnicima doma obraćaju se sa „gazda i gazdarica“.

Dom ne organizira niti jednu aktivnost izvan doma, čak niti bilo kakvu zajedničku aktivnost u dvorištu doma (npr. roštilj i sl). Slobodno vrijeme korisnice provode u dnevnom boravku u kojem se nalazi veliki stol i stolice i TV aparat. Nema udobnosti dnevnog boravka niti intime prostora – radi se o prolaznoj prostoriji.

Pušenje unutar doma nije dozvoljeno. Korisnice navode da se puši isključivo u sjenici u vrtu, a za lošeg vremena izlazak radi pušenja nije dozvoljen.

Opći je dojam nakon razgovora s korisnicama da u domu vlada nelagodna atmosfera, čak i atmosfera straha; korisnice su unatoč uobičajenim temama razgovora prilikom približavanja vlasnika doma stišavale glas ili prekidale govor.

Nakon uvida u način pružanja usluge smještaja, utvrđeno je da su smještenim korisnicama povrijeđena neka njihova temeljna prava - pravo na izražavanje identiteta i osobne autonomije. Pojedino ponašanje vlasnika doma predstavlja ponižavajuće postupanje odnosno vrijeđa dostojanstvo korisnica, predstavlja povredu prava na osobnu autonomiju i slobodu izbora te prava na privatnost. Nekim od nametnutih ograničenja dodatno se segregira korisnike od zajednice te doprinosi jačanju predrasuda i negativne percepcije društva o osobama s invaliditetom. Prisutno je i protupravno ograničavanje prava na slobodu kretanja i komuniciranja te izrabljivanje, odnosno zabilježena je povreda prava na slobodno raspolaganje vlastitim novcem.

S konkretnim nalazom obilaska ove ustanove pravobraniteljica je upoznato je nadležno ministarstvo te je zatraženo hitno poduzimanje mjera kako bi zaustavile ove grube povrede prava smještenih korisnica, odnosno provođenje inspeksijskog nadzora. Prije obavljanja nadzora obaviješteni smo kako se isti provodi između ostaloga i na način da se vrši razgovor s korisnicima, ali u prisutnosti vlasnika doma. Stoga postoji sumnja da će zbog ovog načina prikupljanja podataka isti biti neautentični te da se neće moći dobiti saznanja o povredama prava zbog straha korisnika od vlasnika doma.

Inspeksijskim nadzorom provedenim od strane ministarstva utvrđeno je u bitnome sljedeće:

U domu su smještene 32 odrasle osobe s invaliditetom, od toga 29 je pokretno, 8 samostalno u zbrinjavanju.

Ne vodi se evidencija i izračun o potrošnji namirnica na temelju koje bi se mogla utvrditi kakvoća i količina obroka. Skoro sve korisnice navode da je hrana jako dobra, namirnice raznovrsne, obroci dostatni.

Aktivnosti u domu su uglavnom minimalizirane. Nitko od korisnika nije izjavio da mora raditi određene poslove, već da rade koliko mogu u žele. Samo dvije korisnice imaju mobitele koji se nalaze u prostoriji socijalne radnice i dobivaju ih na korištenje subotom od 14-15 sati, međutim korisnice navode da ako to žele mogu dobiti mobitele u bilo koje vrijeme. Ista odluka donesena je u suradnji sa obitelji zbog telefoniranja u neprimjereno vrijeme, učestalog telefoniranja i stvaranja znatnih financijskih izdataka. Korisnicama je omogućeno zvanje sa fiksnog telefona na način da o istom upitaju ravnatelja.

Džeparac uglavnom ne dobivaju na ruke, već im se za isto kupuju po želji slatkiši ili cigarete. Novac koji dobiju od rodbine imaju kod sebe i s njim samostalno raspolazu ili kažu ravnatelju što žele da im se kupi.

Korisnice tijekom dana uglavnom ne izlaze iz dvorišta objekta gdje su smještene. U blizini doma je dućan u koji odlaze samo 2-3 korisnice, a 2 korisnice samostalno odlaze u grad. Inspekcija je utvrdila da se nedovoljno provode aktivnosti snalaženja i samostalnog kretanja u poznatoj i nepoznatoj sredini, a koje bi se provodile kroz usluge socijalnog rada i radne terapije da način da iste organizira i u suradnji sa drugim radnicima doma provodi socijalne radnica. Organizacija života i rada u domu je strukturirana i odvija se uglavnom po propisanom kućnom redu. Od 14-16 sati je odmor, kad korisnice uglavnom odmaraju u sobama, ali imaju mogućnosti biti u sjenici ili boravku. Održavanje osobne higijene provodi se kroz svakodnevnu njegu dijelova tijela kao i kupanjem po rasporedu. Korisnice koje su samostalne u održavanju osobne higijene osim već dogovorenog rasporeda kupanja imaju mogućnost tuširanja i izvan ugovorenih termina, ali za isto obavještavaju radnike doma. Pravilnikom

o kućnom redu propisano je vrijeme posjeta, odmora (dnevnog i noćnog), obroka, zaključavanja ulaznih vrata.

Inspekcija navodi kako je obzirom na utvrđeno ravnatelj doma upozoren na poštivanje i provođenje standarda kvalitete socijalnih usluga, posebno standarda odlučivanja i samoodređenja, na način da korisnice osnažuje kroz mogućnost donošenja odluka i izbora u aspektima vlastitog života, kao i sudjelovanje i uključivanje unutar zajednice. Inspektorica je donijela rješenje s mjerama i vremenskim rokovima za izvršenje.

Na temelju citiranog izvješća o provedenom inspekcijskom nadzoru uočavamo da se na pojedina **upozorenja** pravobraniteljice inspektori nisu osvrnuli, što možemo tumačiti na način da u konkretnom postupanja vlasnika doma i „pravilima života“ u domu ne vide ništa sporno. Naročito se to odnosi na ograničenje pranja zubi jednom dnevnom, grupno tuširanje, pranje korisnica od strane osoblja, ograničavanje kretanja unutar dvorišta, ali i izvan zgrade doma, ovisno o raspoloženju vlasnika. Iz navoda nalaza proizlazi da se oduzimanje vlastitih mobitela i ograničavanje telefoniranja na jedan sat tjedno ne smatra povredom prava korisnika, kao i činjenica da ne mogu slobodno raspolagati džeparcem. Inspekcija se nije osvrnula niti na zabranu komuniciranja međusobno i sa okolinom (susjedima). Ne problematizira se uloga ravnatelja, odnosno vlasnika doma koji obavlja poslove socijalnog radnika (kontakti s obitelji korisnika, centrima za socijalnu skrb i bolnicama), kao niti činjenica da socijalna radnica obavlja poslove spremačice (pomaže pri podjeli obroka, spremanju soba, slaganju rublja).

Mišljenje pravobraniteljice: Iz navedenog proizlazi usmjerenost inspektora na tehničke uvjete u kojima borave osobe s invaliditetom, dok još nije razvijena svijest o ljudskim pravima i kršenjima tih prava u ustanovama socijalne skrbi.

Sukladno uočenoj potrebi za snažniju usmjerenost inspektora na poštivanje ljudskih prava smještenih osoba, Ministarstvu je upućena i **preporuka** vezano uz reformu državne inspekcije. Inspekcijski nadzor treba se osim na slučajeve nasilja i zlostavljanja, usmjeriti i na poštivanje i ostvarenje ljudskih prava osoba s invaliditetom u organizacijama koje pružaju socijalne i zdravstvene usluge. Prema iskustvu Ureda, potrebno je i sustavno obučavanje stručnjaka, pa i službenika u području inspekcijskog nadzora, za implementaciju i puno ostvarenje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda svih osoba s invaliditetom.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u članku 16. nalaže da u cilju sprečavanja izrabljivanja nasilja i zlostavljanja države potpisnice osiguraju učinkovit nadzor svih objekata i programa namijenjenih osobama s invaliditetom koji će provoditi neovisna tijela. Države potpisnice trebaju uvesti djelotvorno zakonodavstvo i politike, kako bi osigurale da se slučajevi izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja osoba s invaliditetom identificiraju i istraže. Ponovno ističemo **preporuku** Odbora upućenu Republici Hrvatskoj o nužnosti provođenja istrage i progona svih kršenja ljudskih prava.

Upućena je inicijativa za pokretanjem Strateškog plana reforme državne inspekcije nad sustavom socijalno zdravstvenih usluga u svrhu kreiranja odgovorne neovisne inspekcije sa adekvatnim mjerilima rada i ljudskim resursima, te odgovarajućim mehanizmima licenciranja usluga i sankcioniranja. Kvalitetan sustav inspekcijskog nadzora podrazumijevao bi i javno dostupna izvješća za svaki inspekcijski nalaz organizacija zaduženih za pružanje socijalnih usluga korisnicima i zaštitu njihovih ljudskih prava, što je praksa u svijetu i obaveza vezana za ozbiljno institucionaliziranje kvalitete u sustavu.

Ukazano nam je da je veliki problem za kvalitetnije provođenje inspekcijskih nadzora svih pružatelja usluga nedostatan broj inspektora, čime se dovodi u pitanje učinkovitost zaštite prava osoba s invaliditetom smještenih u domovima socijalne skrbi i drugim pružateljima. Ministarstvo navodi da je prihvatljiv prijedlog za kontinuiranu izobrazbu djelatnika i inspektora te donošenje adekvatnih mjerila

rada i povećanje ljudskih resursa, što može doprinijeti podizanju razine poštivanja ljudskih prava korisnika, kao i prijedlog za javnu objavu inspekcijskih rješenja i nalaza.

Vezano uz korištenje sredstava iz strukturnih fondova EU usmjerenih na širenje socijalnih usluga i unapređenje sustava, istaknuto je da su u okviru Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali 2014-2020. predviđene aktivnosti vezane uz provedbu osposobljavanja na području socijalne skrbi, te se unutar MDOMSP trenutno definiraju sve potrebe za edukacijama i osposobljavanjima unutar sustava socijalne skrbi koje bi se financirale na taj način, te će se razmotriti i mogućnosti financiranja edukacija službenika koji provode nadzor nad poštivanjem ljudskih prava osoba s invaliditetom.

Zaštita prava smještenih osoba, sukladno Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, formalno je zajamčena i osnivanjem Povjerenstva za zaštitu osoba s duševnim smetnjama, koje „*radi provjere uvjeta i načina provođenja zaštite i liječenja osoba s duševnim smetnjama ima ovlast obilaziti, uz psihijatrijske ustanove i ustanove socijalne skrbi*“. Međutim, nemamo saznanja da je Povjerenstvo od stupanja zakona na snagu (1.1.2015. godine) izvršilo obilazak neke ustanove socijalne skrbi niti utvrdilo povrede prava i poduzelo mjere s ciljem zaštite korisnika.

19. PRIMJERENI ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA

19.1. SOCIJALNA SKRB

Interes osoba s invaliditetom za ostvarivanje novčanih naknada i drugih prava i usluga iz socijalne skrbi iskazan kroz pritužbe i upite bio je uobičajenog intenziteta, ali izraženiji interes uočavamo krajem godine kada započinje javna rasprava vezano uz izmjene Zakona o socijalnoj skrbi, kao i nakon njihova donošenja. Radilo se o 301 prijavi osoba s invaliditetom, njihovih članova obitelji te roditelja djece s teškoćama u razvoju.

Sustav socijalne skrbi sa svim naknadama i uslugama u osnovi treba omogućiti odgovarajući životni standard i kvalitetu života najranjivije skupine građana. Sveopće siromaštvo kojem su izloženi građani RH utječe na posebno negativan način i na populaciju osoba s invaliditetom. Pritužbe u kojima naglašavaju da nemaju za osnovne životne potrebe, pokrivanje režijskih troškova, odjeću i školovanje djece govore o tome. Obitelji koje imaju člana s teškim invaliditetom, koji ostvaruje osobnu invalidninu, ovu naknadu ne usmjeravaju na podmirivanje potreba vezanih uz njegov invaliditet, nego za osnovne životne potrebe. Ovršenih ima i među osobama s invaliditetom. Činjenica da velik dio redovnih prihoda neke osobe odlazi za podmirivanje dugovanja nije odlučujuća kod određivanja materijalnog cenzusa za ostvarivanje zajamčene minimalne naknade i ta se činjenica ne uzima u obzir kad se odlučuje o ostvarivanju naknade za podmirenje najosnovnijih životnih potreba.

Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj 2014. – 2020. u poglavlju *Borba protiv zaduženosti i financijska neovisnost* prepoznaje, između ostalog, nužnost određenih zakonodavnih promjena kako bi se osnažio položaj ranjivih skupina pa i osoba s invaliditetom te se kao jedna od strateških aktivnosti u ovom području navodi „*Ublažavanje posljedica prezaduženosti stanovništva zakonodavnim aktivnostima u financijskom sektoru; izmjenama Ovršnog zakona s ciljem jačanja zaštite ovršenika, odnosno čuvanja njegovog dostojanstva, kao i daljnjeg razvoja učinkovitog ovršnog postupka redefiniranjem i uklanjanjem pravila koja usporavaju ovršni postupak, uz uvođenje novih rješenja...*“.

Iz pritužbi i upita osoba s invaliditetom koji se odnose na blokadu njihovih računa, otvaranje zaštićenih računa, pokretanje ovršnih postupaka, izjavljivanje pravnih lijekova na rješenja o ovrsi donesena od strane javnog bilježnika, upućivanje u parnicu povodom izjavljenog pravnog lijeka, provođenja ovrhe na nekretnini i slično, razvidno je da se mnoge osobe s invaliditetom uopće ne snalaze u često složenim ovršnim postupcima, ne poznaju i ne razumiju teško razumljive odredbe Ovršnog zakona, ali i mnoge druge financijske pojmove, te ta nesigurnost zbog samog nerazumijevanja postupka i neznanja na koji način zaštititi svoja prava dodatno otežava njihov položaj. Unatoč mnogim udrugama koje pružaju podršku i savjet u ovakvim slučajevima, pa i institutu

besplatne pravne pomoći, pravna pomoć je osobama s invaliditetom često nedostupna ili teško dostupna iz raznih razloga ili zakašnjela. U većini slučajeva pravobraniteljici se obrate tek nakon blokade računa na koji primaju ne samo redovna primanja, nego i novčane naknade s osnova invaliditeta kada otvaranje zaštićenog računa ostaje kao jedina mogućnost.

Primjer iz prakse Ureda: *Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se mlađa osoba s tjelesnim oštećenjem, protiv koje se vodi ovršni postupak zbog neplaćanja RTV pristojbe. Ovrha se trenutno provodi na novčanim sredstvima ovršenika. Stranka navodi da je uredno odjavio RTV pretplatu. Naglasio je da je nezaposlen te da većina njegovih novčanih primanja odlazi na troškove liječenja.*

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom upoznala je stranku s odredbama Ovršnog zakona i mogućnostima koje su joj na raspolaganju, međutim, kako je ovršni postupak u tijeku, pravobraniteljica je naglasila da uvijek postoji i mogućnost dogovora s ovrhovoditeljem o obročnom plaćanju, naravno, ukoliko je on suglasan. Također je u razgovoru s odvjetnikom ovrhovoditelja Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom upoznat kako se radi o potraživanjima s osnova RTV pristojbe prije nego je ovršenik odjavio RTV pretplatu, kako je određeni dio dugovanja na temelju odluke Vlade RH iz 2015. godine te je također savjetovan ovršenik da se obrati HRT-u radi dogovora o daljnjem otpisu spornih potraživanja, a u kontekstu navedene odluke.

U gore navedenom primjeru, stranka je mlađa osoba starosne dobi oko 30 godina koja živi u kućanstvu sa svojim roditeljima. Roditelji su nezaposleni te su im primanja niska i većinom služe za podmirivanje osnovnih životnih troškova. Stranka se trenutno zbog svoga teškog zdravstvenog stanja nije u mogućnosti zaposliti, a naknade koje prima također odlaze na troškove liječenja. U ovom primjeru, neizvjesnost koju nosi vođenje ovršnog postupka, i to na novčanim primanjima stranke kao predmetu ovrhe, ima za posljedicu destabilizaciju psihičkog stanja stranke, ali i samih roditelja.

Činjenica jest da ovršni postupci teško pogađaju ovršenike i njihove obitelji, neovisno o tome radi li se o osobama s invaliditetom ili bez invaliditeta, te da upravo i često opravdan strah same osobe da se neće moći zaposliti i uredno početi vraćati svoje dugove, kao u iznesenom primjeru, dodatno otežava cjelokupnu situaciju.

Preporuka: Nužno je osnažiti i informirati osobe s invaliditetom pri donošenju velikih i dugoročnih odluka te ih upozoriti pravovremeno na sve moguće posljedice ugovornih obveza. U tom smislu, a sukladno navedenoj Strategiji, predviđeno je financijsko obrazovanje građana. Međutim, potrebno je istovremeno graditi i odgovorno ponašanje predstavnika isporučitelja određenih usluga ili proizvoda koji često obećanjima dovode osobe s invaliditetom u zabludu upravo zbog njihovog invaliditeta.

Tijekom 2017. godine pravobraniteljici se pritužilo nekoliko osoba sa sličnim iskustvima te smo prepoznali, kao što i Konvencija o pravima osoba s invaliditetom naglašava, da većina osoba s invaliditetom živi u uvjetima siromaštva te da je nužno poduzimati mjere radi ublažavanja negativnog učinka samih ovrha na ionako loše imovno stanje osoba s invaliditetom, ali i često tešku obiteljsku situaciju osoba s invaliditetom.

Shvaćajući da pojedinac ima obveze prema drugim pojedincima i zajednici, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom daje preporuku, u ovakvim i sličnim slučajevima, za dijalog radi pokušaja mirnog rješenja spora i iznalaženja obostrano prihvatljivog modela vraćanja dugova, na način koji bi u što manjoj mjeri opterećivao osobu s invaliditetom i njezinu obitelj. U nekoliko slučajeva pravobraniteljica je posredovala u postizanju dogovora oko obročnog vraćanja duga na način koji manje ugrožava egzistenciju osoba s invaliditetom.

Pravobraniteljici se također javljaju osobe koje zbog dugovanja prema vjerovnicima ne raspolažu svojim ionako skromnim primanjima, a ne mogu ostvariti nikakve dodatne socijalne potpore, jer u materijalni cenzus ulazi ostvareni, a ne stvarni prihod.

Tako jedan pritužitelj Uredu pravobraniteljice navodi: „Ostvarujem *mirovinu od 1800,00 kn mj., od toga plaćam alimentaciju za dvoje djece, a dio sredstava odlazi na ovrhu, meni ostaje 600,00 kn mjesečno. Socijalnu pomoć mi ne daju zbog visine mirovine, dugovi ih se ne tiču. Imam li ja po Ustavu pravo na život? Jer sa ovim se ne može živjeti!*“

Pokazatelji siromaštva i socijalne isključenosti u 2016. godini Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske navode da stopa rizika od siromaštva u 2016. iznosi 19,9% stanovništva¹⁹. Prag rizika od siromaštva u 2016. za jednočlano kućanstvo iznosi 25.668,00 kn na godinu, dok za kućanstvo s dvije odrasle osobe i dvoje djece mlađe od 14 godina iznosi 53.903,00 kn na godinu. Samac iz našeg primjera na rubu siromaštva bio bi i s nešto više od 2.000,00 kn mjesečno, a u sustavu socijalne skrbi može ostvariti naknadu od 800,00 kn mjesečno! Takav iznos ne omogućava zadovoljavanje niti minimuma životnih potreba.

Zajamčenu minimalnu naknadu na dan 31.12.2017. godine ostvarivalo je 86 623 osobe, od čega više od 10.000 radno nesposobnih osoba čija je nesposobnost utvrđena odlukom tijela vještačenja. Stopa rizika od siromaštva najviše pogađa upravo nezaposlene i radno nesposobne osobe.

Posebne naknade na temelju vrste i stupnja težine invaliditeta trebaju omogućiti uključivanje u život zajednice, osigurati potrebnu pomoć i njegu, odnosno služiti podmirivanju troškova koji proizlaze iz invaliditeta. Materijalna deprivacija obitelji prema našim saznanjima utječe na način korištenja ovih naknada, koje se zbog siromaštva obitelji prvenstveno usmjeravaju na zadovoljavanje osnovnih životnih potreba, a ne na zadovoljavanje specifičnih potreba vezano za invaliditet.

Prema podacima MDOMSP-a za prosinac 2017. godine (stanje na dan 31.12.) pravo na osobnu invalidninu i doplatu za pomoć i njegu ostvarivalo je ukupno **94 109** osoba, status roditelja/njegovatelja **4 236** osoba, a uslugu pomoći u kući ostvarilo je **4 630** osoba.

Vezano uz promjene zakonskih rješenja o pravima koja se ostvaruju na temelju invaliditeta, Ured pravobraniteljice je od samog početka rada sadašnje Vlade RH, kao i prošlih, provodio intenzivne aktivnosti u smislu približavanja naših stavova donositeljima odluka, održano je više sastanaka s ministricom nadležnom za socijalnu skrb i njezinim suradnicima, Ministarstvu su upućeni detaljno obrazloženi prijedlozi pojedinih nužnih izmjena za koje smatramo da bi mogle unaprijediti položaj i životne uvjete osoba s invaliditetom.

Glavni cilj uređenja prava osoba s invaliditetom trebao bi biti razdvajanje statusnih od socijalnih naknada, i tek će to biti podloga da naknade na temelju invaliditeta budu doprinos veće kvalitete življenja građana s invaliditetom.

Zajamčena minimalna naknada

U javnoj raspravi kod izmjene Zakona o socijalnoj skrbi ponovo smo predlagali da je potrebno izmijeniti kriterije za priznavanje prava na zajamčenu minimalnu naknadu, vezano uz definiciju kućanstva. Naime, Ured pravobraniteljice zaprimio je više pritužbi koje su se odnosile na nemogućnost ostvarivanja zajamčene minimalne naknade zbog činjenice života u kućanstvu s osobama koje ostvaruju prihod koji se smatra zajedničkim, odnosno dijeli se na sve članove kućanstva, iako između njih ne postoji obveza uzdržavanja. Predlagali smo da se kod priznavanja prava na zajamčenu minimalnu naknadu kućanstvom mogu smatrati samo one osobe između kojih postoji zakonska obveza uzdržavanja. Ako zajedno žive osobe između kojih ne postoji obveza

¹⁹Preuzeto sa https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/14-01-01_01_2017.htm

uzdržavanja, tada njihovo zajedničko stanovanje ne podrazumijeva i zajedničko trošenje sredstava nekoga od njih i ne mogu se smatrati zajedničkim kućanstvom u smislu Zakona o socijalnoj skrbi.

U Republici Hrvatskoj mnogi građani žive u uvjetima siromaštva i stoga nemaju dovoljno sredstava za zadovoljavanje osnovnih životnih potreba pa tako i onih stambenih te su prisiljeni, zbog nemogućnosti izbora, živjeti u zajedničkim kućanstvima. Osobe vlasnici nekretnina koji su drugim srodnicima omogućili stanovanje sada se odredbama Zakona o socijalnoj skrbi činjenično obvezuju i na njihovo uzdržavanje, a da to istovremeno nije i njihova zakonska obveza.

Izmjena odredbe na predloženi način također bi predstavljala i prevenciju institucionalizacije.

Predlagali smo bez uspjeha i da se poveća osnovica za određivanje visine zajamčene minimalne naknade za osobe s invaliditetom, samce i članove obitelji, radi ublažavanja negativnog učinka siromaštva na osobe s invaliditetom.

Osobna invalidnina

Već niz godina ukazujemo na to da osobna invalidnina treba biti naknada kojoj je svrha izjednačavanje položaja osoba s najtežim invaliditetom u odnosu na osobe bez invaliditeta. Osobna invalidnina odredbom čl. 54. Zakona i jest tako definirana, kao naknada koju ostvaruje osoba s teškim invaliditetom ili drugim teškim trajnim promjenama u zdravstvenom stanju, u svrhu zadovoljavanja njezinih potreba za uključivanje u svakodnevni život zajednice. Osobna invalidnina nije naknada koja služi za podmirenje osnovnih životnih potreba, što proizlazi i iz samog Zakona o socijalnoj skrbi koji propisuje da se osobna invalidnina može ostvarivati istodobno uz zajamčenu minimalnu naknadu kojoj je svrha zadovoljavanje osnovnih životnih potreba osobe koja nema dovoljno sredstava za njihovo podmirenje.

U procesu izmjene Zakona o socijalnoj skrbi predložili smo da se u članku 55. st. 1. brišu riječi „koja nema vlastiti prihod“, te da se brišu i st. 2. i 3. tako da osobna invalidnina ni na koji način ne bude u korelaciji s materijalnim cenzusom. Prijedlog pravobraniteljice nije usvojen – Zakon o socijalnoj skrbi predviđa prihodovni, ali i imovinski cenzus za ostvarivanje prava na osobnu invalidninu. Zbog diskriminatornosti takvog uređenja, pravobraniteljica je uputila i zahtjev za ocjenu ustavnosti ove odredbe Ustavnom sudu RH još 2014. godine, ali do danas Ustavni sud nije odlučio o prijedlogu Ureda.

Budući da Ustav RH nalaže posebnu skrb za osobe s invaliditetom, tu posebnu skrb trebaju dobiti sve osobe s invaliditetom, a ne samo one siromašne. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom također nalaže da država osigura odgovarajuće usluge i naknade kako bi njima podmirili izdatke vezane uz invaliditet.

Prema sadašnjim odredbama Zakona o socijalnoj skrbi, u prihod za ostvarivanje osobne invalidnine ne ulazi samo plaća i autorski honorar. Smatramo da ovakvo određenje ponovo direktno stvara neravnopravnost osoba s invaliditetom ovisno o vrsti prihoda kojeg ostvaruju: predloženom izmjenom, u prihode koji se ne uračunavaju prilikom utvrđivanja uvjeta za priznavanje prava na osobnu invalidninu uvrštava se plaća, ali istovremeno ostaje na snazi dio odredbe kojim se u te prihode ne uračunava iznos mirovine do iznosa najniže mirovine ostvarene za 40 godina mirovinskog staža. Osim plaće i autorskog honorara nisu izuzete od cenzusa i neke druge vrste prihoda, kao npr. osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa ili ugovor o djelu i drugo.

Osim iznosa osobne invalidnine i materijalnog cenzusa, predlagali smo da se proširi i krug osoba korisnika invalidnine, odnosno da se osobna invalidnina prizna slijepim, gluhim i gluhoslijepim osobama, a s obzirom na to da su iste sukladno sadašnjim odredbama u nepovoljnijem položaju od osoba s drugim vrstama oštećenja (intelektualno, mentalno, tjelesno) s obzirom na njihovu potrebu za visokom razinom podrške za uključivanje u život zajednice te na činjenicu da su naknade upravo za osobe sa senzoričkim oštećenjima među najnižima u Europi.

S obzirom na samu narav osobne invalidnine, čija svrha nije zadovoljiti primarne životne potrebe, smatramo da ista ne bi trebala biti ukinuta osobama koje se nalaze u nekom obliku smještaja ili

organiziranog stanovanja. Naime, osobi koja je smještena u instituciju ili udomiteljsku obitelj nisu samim time zadovoljene i potrebe za uključivanjem u život zajednice. Za vrijeme smještaja troškovi smještaja moraju se podmirivati vlastitim prihodima pa i imovinom. Za osobne potrebe ostavljen im je iznos od 100,00 kn mjesečno, čime mogu zadovoljiti samo najosnovnije osobne potrebe, ali ne i kulturne, socijalne ili zdravstvene potrebe. Smatramo da osobama na smještaju na raspolaganju treba ostaviti iznos ili dio iznosa osobne invalidnine (ako postoje zakonski uvjeti težine oštećenja zdravlja), kojim bi zadovoljili potrebe za uključivanjem u život zajednice.

Najčešće pritužbe odnosile su se na dugotrajnost postupka ostvarivanja osobne invalidnine koji je prvenstveno determiniran trajanjem postupka vještačenja koji prethodi ostvarivanju invalidnine. Uvidom u navedene pritužbe vidljivo je da postupci za ostvarivanje ovog prava traju i više od godinu dana, a ukoliko je odluka donesena u drugostupanjskom postupku, postupci traju i više od dvije godine.

Vežano uz kriterij težine invaliditeta kao osnove za ostvarivanje osobne invalidnine, uvidom u nalaze i mišljenja uočavaju se i dalje neujednačeni kriteriji različitih regionalnih ispostava Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, što stvara određenu pravnu nesigurnost i nepovjerenje u konačne odluke centara za socijalnu skrb. Stoga smatramo da je važno intenzivirati edukacije tijela vještačenja, odnosno ojačati kapacitete za kvalitetno i učinkovito vještačenje invaliditeta.

Nekoliko osoba pritužilo se da su upućeni na vještačenje unatoč tomu što su posjedovale važeći nalaz i mišljenje i utvrđen teški i trajni invaliditet prema ranijim propisima o vještačenju. Tako jedna osoba navodi:

„Ostvarujem osobnu invalidninu od 2008. godine. Kada sam se prije 3 godine zaposlila izgubila sam osobnu invalidninu jer sam ostvarivala plaću. U poslu nisam uspjela ostati, a sada zbog zakonskih promjena mogu ostvarivati osobnu invalidninu neovisno o plaći koju sam ostvarivala. Ali kad sam se zahtjevom javila u centar za socijalnu skrb, ponovo su me uputili na vještačenje iako imam važeći nalaz da imam teški invaliditet. Na komisiji su mi dali III stupanj invaliditeta, iako sam jednako teže pokretna kao i 2008. g. ...“.

Vežano uz kontrolna vještačenja često dobivamo pritužbe u kojima se navodi: *„zašto zbog izmjene Zakona o socijalnoj skrbi ponovno moram dokazivati da sam nepokretna i skupljati medicinsku dokumentaciju? Do kada trebam trpjeti nesigurnost u ostvarivanju jednom stečenog prava?“*

Neujednačena je u praksi i primjena odredbi čl. 54. st. 2. al. 2. Zakona o socijalnoj skrbi koja uređuje da se osobna invalidnina ne može priznati osobi koja ima u vlasništvu drugi stan ili kuću, *osim stana ili kuće koju koristi za stanovanje, a koji može otuđiti ili iznajmiti i time osigurati sredstva za uključivanje u zajednicu.*

Vežano uz navedeno, pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se stranka kojoj je utvrđeno postojanje teškog invaliditeta, IV. stupnja oštećenja funkcionalnih sposobnosti, što je osnova za ostvarivanje osobne invalidnine. Suvlasnica je obiteljske kuće u Zagorju, zajedno sa kćeri koja sa suprugom i dvoje djece ondje živi još od 2003. godine. Stranka živi kod druge kćeri u Zagrebu, prvenstveno radi dostupnosti korištenja zdravstvene zaštite, koja joj je potrebna gotovo svakodnevno zbog teške bolesti od koje boluje. Sporno je što centar za socijalnu skrb, nakon što je utvrdio suvlasništvo ½ nekretnine, nije cijenio činjenicu da je to jedino vlasništvo stranke. Isto tako ni na koji način nije utvrđivao može li se taj dio nekretnine otuđiti ili iznajmiti, budući da kumulativno i taj uvjet treba biti ispunjen.

Sporna odluka centra za socijalnu skrb svakako bi dobila provjeru u drugostupanjskom postupku, međutim, prema navodima stranke, od službene osobe bila je izmanipulirana i ucijenjena da promijeni svoj zahtjev kako bi ostvarila doplatu za pomoć i njegu, uz istovremeno odricanje prava na žalbu na takvo rješenje, koju je izjavu potpisao njezin suprug misleći da potpisuje činjenicu osobnog preuzimanja rješenja.

Odricanje od prava na žalbu institut je koji bi trebalo primjenjivati iznimno, i to samo kada se voditelj postupka uvjerio da stranka razumije sadržaj rješenja, upoznata je s pravima koja je ostvarila ili su joj uskraćena te kada je svjesna posljedica odricanja od prava na žalbu.

U navedenom slučaju, stranka se pritužila da je odricanje od prava na žalbu učinila (odnosno njezin suprug!) u zabludi, u koju je doveden od voditeljice postupka. Naime, on je mislio da svojim potpisom potvrđuje primitak rješenja. Pritužiteljica navodi da je voditeljici u ranijoj komunikaciji tijekom postupka jasno dala do znanja uz pismenu zapisničku izjavu da neće biti zadovoljna rješenjem kojim se odbija zahtjev za osobnu invalidninu zbog suvlasništva jedine nekretnine te da će se na isto žaliti. Stoga ostaje sumnja da je voditeljica postupka postupala protivno načelu pomoći stranci u vođenju upravnog postupka. U navedenom slučaju od Ministarstva je zatražen upravni nadzor.

Doplatak za pomoć i njegu

Što se tiče doplatka za pomoć i njegu, predložili smo da ostvarivanje ovog prava ne bude u koliziji sa roditeljskim ili roditeljskim dopustom ili pravom na rad s polovicom punog radnog vremena, odnosno dopustom zbog njege djeteta s težim smetnjama u razvoju, koja ograničenja predviđa čl. 61. Zakona o socijalnoj skrbi.

Ne nalazimo valjano opravdanje da se djetetu, čiji roditelj koristi roditeljski dopust ili mirovanje radnog odnosa do treće godine života tog djeteta, uskrati pravo na doplatku za pomoć i njegu unatoč utvrđenoj potrebi na temelju zdravstvenog stanja ili djetetu za koje roditelj koristi pravo na rad s polovicom punog radnog vremena. Jednako ne nalazimo opravdanje da se djetetu s težim smetnjama priznaje pravo na smanjeni iznos doplatka za pomoć i njegu ako roditelj ostvaruje pravo na rad s polovicom punog radnog vremena radi pojačane njege djeteta s težim smetnjama u razvoju po posebnim propisima.

Status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u članku 19. nalaže osigurati pristup različitim uslugama i oblicima potpore osobama s invaliditetom u njihovom domu, radi punog uključivanja i sudjelovanja u zajednici. Stoga smatramo da bi barem za odrasle osobe s invaliditetom bilo nužno, sukladno odredbama Konvencije pa i samog Zakona o socijalnoj skrbi, omogućiti pravo na njegu, čuvanje, brigu i skrb u vlastitoj obitelji, umjesto da sve te usluge ostvaruje isključivo u nekoj ustanovi ili udomiteljskoj obitelji.

Stoga ovo pravo ima veliko značenje za osobe s invaliditetom u ostvarenju prava da živi u vlastitoj obitelji uz podršku.

Najznačajnije pitanje kod određivanja statusa roditelja njegovatelja ili statusa njegovatelja jest težina invaliditeta potrebna za ostvarivanje ovog prava, te osoba njegovatelja – člana obitelji koja može ostvariti ovo pravo. Što se tiče vrste i težine invaliditeta, također smatramo da je potrebno ujednačiti kriterije težine invaliditeta, budući da sadašnjim uređenjem neke kategorije osoba s najtežim invaliditetom teško mogu ostvariti ovo pravo.

Što se tiče osobe koja može ostvariti pravo na status njegovatelja, zalažemo se da ovo pravo treba moći ostvariti svaka osoba po izboru osobe s invaliditetom ili njezinog skrbnika. Svjedočili smo pozitivnim ishodima višegodišnjih sudskih postupaka supruga koje su smatrale da trebaju ostvariti pravo na status njegovatelja za supružnike, a poznato je da je spor na Upravnom sudu u Zagrebu vodila, i dobila, sestra za brata. Ovi sporovi na upravnim sudovima bili su podloga za izmjenu ovih odredbi.

Pravobraniteljici se i dalje obraćaju ogorčeni građani, koji njeguju svoje roditelje, rođake, članove obitelji, a ne mogu ostvariti ovo pravo. Povećan je broj pritužbi djece koja su tražila pravo na status njegovatelja za svoje roditelje.

Ranijih godina izvijestili smo da je Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom nadležnom ministarstvu uputio prijedlog za uređenje instituta pomoćnika u obitelji, prema kojem bi osoba s najtežim invaliditetom u potpunosti ovisna o njezi druge osobe trebala imati mogućnost ostvariti pravo na status njegovatelja u obitelji, s tim da pomoćnik može biti bilo koja osoba, pod uvjetom da

je nezaposlena i da živi s osobom s invaliditetom. Svako drugo uvjetovanje stavlja osobe s invaliditetom u neravnopravan položaj, najčešće na temelju obiteljskog statusa. Ovaj prijedlog pravobraniteljice nije prihvaćen, s iznimkom bračnog i izvanbračnog druga osobe s invaliditetom, odnosno bračnog i izvanbračnog roditelja osobe s invaliditetom.

Pravo na pomoćnika u obitelji kako smo predložili omogućilo bi racionalno, ciljano i efikasno trošenje državnih sredstava. Naknada za pomoćnika u obitelji mogla bi biti određena do razine troškova smještaja u dom starijih treće kategorije ili udomiteljske obitelji te bi time ova usluga predstavljala najkvalitetniju izvaninstitucijsku uslugu, koja bi omogućila znatno humaniji pristup i osigurala daleko veću kvalitetu življenja.

Zakonom i podzakonskim aktom trebalo bi razraditi uvjete i postupak za ostvarivanje prava u smislu težine invaliditeta, uvjete koje mora ispunjavati pomoćnik u obitelji (opće i posebne), usluge koje pruža pomoćnik u obitelji, edukaciju pomoćnika koji nije srodnik te regulirati način prestanka rada pomoćnika u obitelji i nadzor nad pružanjem ove usluge. Prijedlog pravobraniteljice nije prihvaćen.

Unatoč tomu što je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom niz godina upozoravala na diskriminirajuću odredbu kojom se definira krug osoba koji mogu ostvariti pravo na status njegovatelja, pa čak uputila Ustavnom sudu RH prijedlog za ocjenu ustavnosti navedenog zakonskog rješenja, do danas odredba nije promijenjena.

Zaključno: Potrebno je kvalitetnije regulirati uvjete prekida prava na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja. Posebna se zamjerka odnosi na činjenicu da prestanak prava na status njegovatelja ni na koji način ne ovisi o volji same osobe s invaliditetom, čime se ne poštuje prvenstveno pravo osobe s invaliditetom na osobni izbor.

Potpore u obrazovanju – prijevoz učenika s teškoćama u razvoju

Dio Zakona o socijalnoj skrbi koji regulira potpore u obrazovanju trebao je biti značajan doprinos obrazovnoj inkluziji učenika s teškoćama u razvoju. Kada govorimo o dostupnosti obrazovanja za sve učenike, onda prijevoz predstavlja jednu od najznačajnijih pretpostavki za njegovo oživotvorenje.

I dalje zaprimamo pritužbe roditelja učenika s teškoćama u razvoju koji za djecu koja se školuju u ustanovama socijalne skrbi ne ostvaruju primjerene naknade za troškove prijevoza. Učenici s invaliditetom u centrima za odgoj i obrazovanje u sustavu socijalne skrbi za individualni prijevoz roditelja (zbog invaliditeta najčešće i jedini mogući oblik prijevoza) dobivaju naknadu troškova samo u visini cijene vozne karte javnog prijevoznog sredstva. Roditelji naglašavaju da to ni približno ne predstavlja realne troškove goriva.

Stoga smo predlagali da se čl. 53. važećeg Zakona o socijalnoj skrbi pojednostavi i izmijeni na takav način da se uskladi sa odredbom Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi koji definira pravo učenika s teškoćama u razvoju i pratitelja na prijevoz bez obzira na udaljenost. Prijevoz se osigurava na takav način da osnivač škole osigura odgovarajući prijevoz za učenika i eventualnu pratnju, ili da se nadoknađuju troškovi prijevoza ako se radi o individualnom prijevozu roditelja (10% cijene goriva po prijađenom kilometru).

Sukladno tomu, sustav socijalne skrbi treba osigurati svakom učeniku s teškoćama u razvoju pravo na troškove prijevoza, neovisno o programu obrazovanja i udaljenosti, ako prijevoz ne ostvaruje po drugoj osnovi. Sadašnje zakonsko određenje ovog pitanja učenike s teškoćama u razvoju stavlja u nejednak položaj ovisno o sustavu u okviru kojega se školuju.

Druga vrsta nejednakosti proizlazi iz činjenice da Zakon o socijalnoj skrbi razlikuje potpore za troškove prijevoza ovisno o tome školuje li se učenik po redovnom ili posebnom programu. Sudjelovanje države u podmirivanju troškova prijevoza učenika s teškoćama u razvoju koji pohađaju srednjoškolsko obrazovanje jedna je od potpora njihovom obrazovanju. Zato je važno osigurati jednaki položaj učenika s teškoćama u razvoju neovisno o tome da li se školuju u ustanovama socijalne skrbi ili obrazovanja i neovisno o programu koji pohađaju.

Inkluzivni dodatak

Zakon o inkluzivnom dodatku već se nekoliko godina najavljuje kao velik zaokret u politici za osobe s invaliditetom, i osobe s invaliditetom od njega mnogo očekuju. Unatoč činjenici da je Zakonom o socijalnoj skrbi iz 2011. uvedena odredba o donošenju Zakona o inkluzivnom dodatku do kraja 2013. godine, vidljivo je da se nije kontinuirano djelovalo na donošenju istog.

Od 2013. godine održano je u nadležnom Ministarstvu nekoliko sastanaka s predstavnicima saveza osoba s invaliditetom različitih oštećenja, nacionalnih udruga i Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, međutim nije postignut dogovor o najbitnijim odrednicama inkluzivnog dodatka – vrsti i težini invaliditeta, te uvođenju imovinskog/dohodovnog cenzusa. Držimo da je za donošenje ovog Zakona i uvođenje jednog potpuno novog instituta u pravni prostor države potreban konsenzus svih zainteresiranih, prije svega osoba s invaliditetom.

Upozorili smo tada kako smatramo spornom namjeru da inkluzivni dodatak bude skup svih dosadašnjih prava osoba s invaliditetom jer će mehaničkim spajanjem dosadašnjih naknada značiti da pojedine kategorije osoba s najtežim invaliditetom neće ostvariti iznos dostatan potrebi odnosno težini invaliditeta, i u konačnici to će značiti da će velik broj osoba s invaliditetom dobiti jednako male iznose dodatka. Na taj način ne bi se postigla svrha inkluzivnog dodatka. Također smo ukazali na to koliko bi štete prouzrokovalo uvođenje dohodovnog cenzusa. Ne smijemo dopustiti da osobe s invaliditetom budu stavljene u lošiji položaj zbog niskog, „socijalnog“ cenzusa, a činjenica je da većina osoba s invaliditetom već sada živi u uvjetima siromaštva. Posljedice ovakvog zakonskog uređenja za dio osoba s invaliditetom bile bi daljnje pogoršanje njihovog položaja i socijalna izolacija.

U rujnu 2013. ponovno je održan sastanak u organizaciji Ministarstva socijalne politike i mladih koji je rezultirao odlukom da zbog nemogućnosti osiguranja dodatnih sredstava u Državnom proračunu Zakon o inkluzivnom dodatku nije moguće donijeti bez uvjeta dohodovnog cenzusa (osobe, a ne kućanstva). Takav prijedlog i dalje nije bio prihvaćen od strane saveza i udruga osoba s invaliditetom te je Ministarstvo preuzelo obvezu daljnjeg rada na tekstu Zakona u kojem će sudjelovati predstavnici udruga.

Ured pravobraniteljice je zastupao stav da je svrha uvođenja inkluzivnog dodatka prije svega izjednačavanje položaja osoba s invaliditetom s drugim osobama odnosno osobama bez invaliditeta. Invaliditet sam po sebi iziskuje dodatne troškove radi uključivanja u život zajednice, osoba s invaliditetom ne može bez dodatne potpore i troškova sudjelovati u obrazovanju, zapošljavanju, korištenju slobodnog vremena, korištenju javnih usluga i sadržaja. Upravo iz tog razloga inkluzivni dodatak ne smije ovisiti o prihodu i imovini pojedinca. To proizlazi iz Ustava RH koji obvezuje na posebnu skrb za osobe s invaliditetom te iz Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, koja već u uvodnim odredbama ističe potrebu omogućavanja osobama s invaliditetom punog i ravnopravnog sudjelovanja u životu zajednice.

Sukladno navedenom, inkluzivni dodatak ne treba izjednačiti sa socijalnom naknadom, niti sredstva za ovaj dodatak trebaju teretiti samo sustav socijalne skrbi. Ova naknada se ne smije promatrati kroz prizmu socijalnog davanja, već kao dodatak koji potiče aktivno sudjelovanje i osigurava njihov stvarni doprinos u razvoju zajednice. Smatramo da stav da će inkluzivni dodatak biti veliki trošak za državu ne stoji. Želimo li punu participaciju osoba s invaliditetom, moramo računati na njihov doprinos.

Stoga smo očekivali da će se tijekom 2014. godine nastaviti žurno i kontinuirano djelovati, kako bi predviđeni Zakon o inkluzivnom dodatku bio donesen u svrhu kvalitetnijeg življenja osoba s invaliditetom. Međutim, tek u svibnju 2015. godine dopunjuje se radna skupina te nastavlja dalje raditi na izradi zakonskog rješenja; prema navodima ministarstva: „...*Članovi Radne skupine su se glasanjem izjasnili za uvođenje inkluzivnog dodatka kao novog prava koje će objedinjavati postojeća prava osoba s invaliditetom, te za uvođenje imovinskog cenzusa. Također su izglasali i utvrđivanje razine potpore u četiri razine, s obzirom na činjenicu da Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom već vještači na temelju četiri razine.*

Također, na sastanku je dogovorena potreba izrade analize postojećih prava na osnovi invaliditeta u različitim sustavima, što će koordinirati Ministarstvo socijalne politike i mladih u suradnji s drugim tijelima te će na temelju navedene analize Radna skupina odlučiti koja prava će biti obuhvaćena inkluzivnim dodatkom.“

Od nadležnog Ministarstva, a za potrebe ovog izvješća, zatražili smo informacije o aktivnostima Ministarstva u tom smislu, kao i o planiranim rokovima glede donošenja ovog Zakona. Zatražili smo obrazloženje načela na kojima će se temeljiti uvođenje inkluzivnog dodatka u pravni prostor RH, u smislu cenzusa i s tim u vezi izjednačavanja mogućnosti osoba s invaliditetom s drugim osobama te u smislu određivanja realnog iznosa ovog dodatka u odnosu na stvarne životne troškove koji proizlaze iz invaliditeta.

Prema odgovoru Ministarstva, Odlukom o osnivanju i imenovanju članova Radne skupine za izradu Nacrta prijedloga Zakona o inkluzivnom dodatku od 28. siječnja 2014. godine imenovani su članovi Uže i Šire radne skupine, a Odlukom o dopuni navedene Odluke od 26. svibnja 2015. godine imenovana su dodatna dva člana Šire radne skupine.

„S obzirom da je od donošenja navedenih Odluka došlo do mnogih promjena, ovo Ministarstvo prikupilo je nove prijedloge predstavnika državnih tijela, te je u tijeku prikupljanje prijedloga predstavnika od strane 19 Saveza i Udruga osoba s invaliditetom, što je više nego ih je bilo obuhvaćeno prethodnim Odlukama, a koji će biti članovi radne skupine za izradu Nacrta zakona o inkluzivnom dodatku. Ministarstvo, postupajući sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, u razvoju i provedbi zakona i politika nastoji proširiti radnu skupinu obuhvaćajući veći broj osoba s invaliditetom, kao i djecu s teškoćama u razvoju, putem organizacija koje ih predstavljaju, a radi temeljitog savjetovanja s istima i njihovog aktivnog uključivanja u postupcima donošenja odluka koje se tiču osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.“

Centri za socijalnu skrb

Potpuno nepovjerenje građana u rad institucija ogleda se u učestalim pritužbama osoba s invaliditetom na rad centara za socijalnu skrb. Pritužbe se odnose na tvrdnje da socijalni radnici za njih „nemaju vremena“, zbog čega se često od pravobraniteljice traže najrazličitiji savjeti – od toga da se „provjeri“ jesu li nalaz i mišljenje vještaka ispravno napisani, jesu li prava priznata na temelju nalaza za njih najpovoljnija i sl. Kod negativnih rješenja za ostvarivanje nekog prava traže provjeru u Uredu te izražavaju stav da „oni (socijalni radnici) nisu na našoj strani, nego na strani države...“. U negativna rješenja povodom njihovih zahtjeva ne vjeruju, stručnim radnicima se ne povjeravaju, niti se pouzdaju u njihove informacije.

Sustav prava na temelju invaliditeta vrlo je složen, stoga je samim osobama teško ili gotovo nemoguće znati jesu li prava koja su ostvarili zaista za njih i najpovoljnija. Neki su nas građani izvijestili da su tek nakon više godina saznali da su na temelju nalaza i mišljenja i utvrđene težine invaliditeta mogli ostvariti neko povoljnije pravo, ali nisu, jer ga nisu izričito tražili, a službena osoba propustila ih je na to upozoriti.

Građani se također pritužuju zbog dugotrajnosti postupaka za ostvarivanje prava, a da istovremeno nisu informirani o razlozima ili tijeku postupka koji se vodi u centru za socijalnu skrb. Uobičajeno navode da su npr. zahtjev za osobnu invalidninu predali, da je od tada prošlo više od npr. 8 mjeseci, te da nikakve informacije u svezi toga nemaju. U traženju očitovanja od centara za socijalnu skrb uobičajeno preporučujemo da o tijeku postupka te poduzetim radnjama tijekom istoga također treba informirati podnositelja zahtjeva.

Zaprimali smo pritužbe i zbog neprilične komunikacije pojedinih djelatnika. Tako jedna osoba navodi da joj je pravica u centru za socijalnu skrb rekla: „Vi niste nikakav invalid, da ste vi invalid vi ne bi mogli doći do mene“! (stranka nije nepokretna, ali ima utvrđen teški invaliditet IV. stupnja, a centar je na katu). Takva komunikacija (osim nepristojnosti) odražava prvenstveno nepoznavanje invaliditeta, a onda i prava koja osobama s invaliditetom pripadaju.

Često se pravobraniteljici obraćaju građani s molbom za pomoć u rješavanju složenih osobnih problema, iako to nadilazi ovlaštenja i ulogu Ureda.

Uočavamo da u promišljanjima kome se obratiti za savjet u svezi rješavanja nekog problema građani niti ne pomišljaju na centre za socijalnu skrb, iako je upravo centar ovlašten i pozvan pružati pomoć socijalno ugroženim osobama u nepovoljnim osobnim ili obiteljskim okolnostima. Takav status ove institucije trebao bi ozbiljno zabrinuti kako same centre za socijalnu skrb, tako i nadležno ministarstvo. Uloga centra za socijalnu skrb izuzetno je značajna, to je ustanova koja ima široke javne ovlasti i trebala bi obavljati niz stručnih poslova u prevenciji socijalnih problema i unaprjeđenju socijalne politike.

Za kvalitetno obavljanje poslova za koje su nadležni, centre za socijalnu skrb treba ojačati, stručne djelatnike educirati, ali smatramo da je važna i jača kontrola njihovog rada.

Zaključno: Posljednje izmjene Zakona o socijalnoj skrbi ponovno nisu u dovoljnoj mjeri usklađene s principima Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, u smislu pružanja posebne zaštite osobama s invaliditetom, ali i članovima obitelji koji o njima brinu. Potrebno je na svaki način izbjeći diskriminatorsnost pojedinih zakonskih rješenja kojima se određena skupina korisnika stavlja u nejednaki položaj u odnosu na drugu.

Potrebno je osigurati da osobe s invaliditetom ostvaruju socijalnu zaštitu i prava iz socijalne skrbi bez diskriminacije te koncipirati racionalan i pravedan sustav naknada, usluga i prava primarno polazeći od individualnih potreba osoba s različitim vrstama i stupnjevima invaliditeta za primjerenim i dostupnim oblicima podrške i zaštite.

Službe podrške za ostvarivanje ovih prava trebaju biti odgovarajuće kapacitirane za kvalitetno pružanje usluga, a stručni djelatnici educirani o pravima priznatim Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom.

19.2. JEDINSTVENO TIJELO VJEŠTAČENJA

U osnovi svakog vještačenja treba biti procjena bolesti ili oštećenja, procjena potreba u odnosu na individualne specifičnosti jedne osobe te utjecaja povoljnih i nepovoljnih vanjskih čimbenika na zdravstveno stanje i na životne aktivnosti unutar obiteljskog, radnog ili obrazovnog okruženja osobe koja se vještači. Ukratko – konačni rezultat vještačenja, *Nalaz i mišljenje*, da bi postigao svrhu treba biti cjelovita slika jedne osobe sa svim bitnim obilježjima te životnim, zdravstvenim, okolišnim i društvenim odrednicama. Vještačenje mora dati odgovore na bitna pitanja u svim upravnim postupcima u kojima se rješava po zahtjevima za ostvarivanje određenih prava, a u kojima je Nalaz i mišljenje Jedinственог tijela neizostavan dokaz. Od 2015. godine Jedinствено tijelo vještačenja je organizacijska jedinica Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (dalje: ZOSI). U Sektoru za vještačenje provodi se vještačenje u svrhu ostvarivanja prava u području socijalne skrbi, mirovinskog osiguranja, obrazovanja, profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja osoba s invaliditetom, prava po osnovi roditeljskih i roditeljskih potpora i zaštite ratnih i civilnih žrtava rata.

U kolikoj je mjeri Jedinствено tijelo vještačenja ispunilo očekivanja osoba s invaliditetom, bilo je jedno od pitanja postavljenih udrugama osoba s invaliditetom. Jesu li s vještačenja koja danas provodi jedinствено tijelo vještačenja brža, kvalitetnija, stručnija, objektivnija od ranijeg uređenja vještačenja? Odgovore na prethodna pitanja dobili smo u najvećoj mjeri od udruga osoba s invaliditetom odnosno roditelja djece s teškoćama u razvoju te kroz izravna obraćanja samih osoba u vidu zamolbi, savjeta ili pritužbi. Tijekom 2017. godine pravobraniteljica je zaprimila 106 podnesaka vezano uz vještačenje, od kojih se najveći broj odnosio na upite – postupak vještačenja, tumačenja pojedinih stavki samog Nalaza i mišljenja, način podnošenja zahtjeva te na pritužbe na nepristupačnost prostora za osobe koje se kreću u invalidskim kolicima i smanjene pokretljivosti i na trajanje postupka vještačenja. Dugotrajnost postupka je posljedično utjecala na prolongiranje ostvarivanja pojedinih prava iz različitih sustava i to najčešće u postupcima za ostvarivanje prava iz mirovinskog osiguranja i socijalne skrbi. Međutim, gledajući u cjelini, u usporedbi s 2016. godinom u 2017. godine je zabilježen manji broj pritužbi na kvalitetu vještačenja, na odnos vještaka ili stručnost vještaka, a prema odgovorima pojedinih udruga – vještačenje koje se provodi na temelju Uredbe o metodologijama vještačenja ocjenjuju profesionalnijim i objektivnijim te smatraju da ovakvo

uređenje sustava vještačenja predstavlja dobar temelj za postizanje ujednačenosti pristupa u svim područnim uredima. Napominjemo da je upravo neujednačenost u ocjeni istih ili sličnih stanja/oštećenja/oboljenja bila predmetom više pritužbi i nezadovoljstva budući da je procjena izravno utjecala na ne/ostvarivanje pojedinih prava.

Važno je podsjetiti na činjenicu da je jedinstveno tijelo vještačenja u trenutku osnivanja 1. siječnja 2015. godine „naslijedilo“ od prethodnih tijela vještačenja oko 9.000 neriješenih zahtjeva i to u objektivno zahtjevnom trenutku primjene Uredbe o metodologijama vještačenja za sve novopristigle zahtjeve, a s obvezom primjene propisa koji su važili do kraja 2014. za nezavršene naslijeđene predmete, o čemu smo opsežno pisali u Izvješću za 2015. godinu.

Statistički podatci za 2017. godinu

Prvostupanjski postupci vještačenja

U prvom stupnju vještačenje se provodilo u ustrojstvenim jedinicama Sektora – područnim uredima u **Zagrebu, Osijeku, Rijeci, Splitu i Varaždinu** te na **12 izdvojenih mjesta rada**.

	Zagreb	Osijek	Rijeka	Split	Varaždin
Izdvojeno mjesto rada	Bjelovar	Požega	Gospić	Zadar	Koprivnica
	Sisak	Sl. Brod	Pula	Dubrovnik	
	Karlovac	Vukovar		Šibenik	

Tijekom 2017. godine u Sektor za vještačenje zaprimljeno je ukupno **85.411** zahtjeva za vještačenje, a do kraja godine riješeno ih je **90.455** (uključuje neriješene zahtjeve iz 2016.).

Važno je napomenuti da je na početku 2017. godine ukupan broj neriješenih predmeta bio 37.558, a na kraju godine 32.495, ali nije nevažno spomenuti podatak da je sredinom 2016. godine bilo ukupno 48.885 neriješenih predmeta.

Stanje predmeta vještačenja u 2017. godini prema podnositelju zahtjeva (tijelu koje rješava po zahtjevu za ostvarivanje prava)

	UKUPNO	HZMO	HZZO	CZSS	UDU
ZAPRIMLJENO	85 411	50 327	6 642	25 567	2 875
RIJEŠENO	90 456	55 470	6 606	25 141	3 140

Kao i prethodnih godina, uočavamo da je najviše zahtjeva za vještačenje zaprimljeno od Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, a u postupku ostvarivanja prava iz mirovinskog osiguranja te od strane centara za socijalnu skrb u svrhu ostvarivanja prava iz socijalne skrbi.

Stanje predmeta po područnim uredima za 2017. godinu

Područni ured **VARAŽDIN**

	UKUPNO	HZMO	HZZO	CZSS	UDU
ZAPRIMLJENO	85 411	50 327	6 642	25 567	2 875
RIJEŠENO	90 456	55 470	6 606	25 141	3 140

Područni ured **ZAGREB**

	UKUPNO	HZMO	HZZO	CZSS	UDU
ZAPRIMLJENO	38 986	25 357	3 659	9 136	837
RIJEŠENO	43 351	28 840	3 669	9 857	985

Područni ured **OSIJEK**

	UKUPNO	HZMO	HZZO	CZSS	UDU
ZAPRIMLJENO	13 641	6 943	517	4 250	1 931
RIJEŠENO	13 104	7 354	503	3 937	1 310

Područni ured RIJEKA

	UKUPNO	HZMO	HZZO	CZSS	UDU
ZAPRIMLJENO	8 077	4 419	237	3 315	106
RIJEŠENO	8 023	5 117	260	2 540	106

Područni ured SPLIT

	UKUPNO	HZMO	HZZO	CZSS	UDU
ZAPRIMLJENO	16 604	8 366	1 702	6 251	285
RIJEŠENO	17 362	8 996	1 668	6 283	415

Drugostupanjski postupci vještačenja

U drugom stupnju vještačenje se provodi u Središnjem uredu, u žalbenom postupku i u postupku revizije (za branitelje), a vještačenje obavljaju viši vještaci koji uz vještačenja kao osnovnu zadaću aktivno sudjeluju u sudskim postupcima, očituju se na mišljenja sudskih vještaka, a po odluci Upravnog vijeća vrše i prvostupanjska vještačenja u svrhu ispomoći područnim uredima, provode edukaciju novoprimitljenih vještaka, a tijekom 2017. godine sudjelovali su u organizaciji Stručnog skupa – Radionice, u izradi prijedloga dopuna i izmjena Uredbe o metodologijama vještačenja, te aktivno participiraju u međuresornoj suradnji i poslovima koordinacije sa sustavima za koje se vrše usluge vještačenja.

Stanje predmeta u Središnjem uredu za 2017. godinu

	UKUPNO	HZMO	HZZO	CZSS	UDU
ZAPRIMLJENO	7 700	5 633	58	996	1 013
RIJEŠENO	7 997	5 940	58	1 027	972

S obzirom na učestale pritužbe na nepristupačnost prostora u kojima se provode vještačenja u prvom stupnju na području RH, zatražili smo podatke o pristupačnosti prostora u područnim uredima u izdvojenim mjestima koji su prikazani u slijedećoj tabeli:

Pristupačnost radnih prostora za osobe s invaliditetom

Područni ured Varaždin		Pristupačnost
Varaždin	Varaždin, Miškinina 5	prostorije HZMO, pristupačnost osigurana, kao i sanitarni čvor, prostorije prizemno
Koprivnica	Koprivnica, Zvonimira Goluba 5	ZOSI ima ugovor o zakupu poslovnog prostora, pristupačnost osigurana, kao i sanitarni čvor, prostorije prizemno

Područni ured Zagreb		Pristupačnost
Zagreb	Zagreb, Tvrtkova 5	prostorije HZMO, nema arhitektonski prilagođen ulaz za osobe s invaliditetom, ima zvono na ulazu i lift iz dvorišta do prizemlja i viših katova, pomaže portir iz HZMO, nema sanitarnih čvorova prilagođenih za osobe s invaliditetom
Sisak	Sisak, Ulica lipa 4	prostorije HZMO, osiguran pristup automobilom do ulaza, rampa-platforma, prostorije prizemno, sanitarni čvor nije prilagođen osobama s invaliditetom
Karlovac	Karlovac Kralja Tomislava 8	prostorije HZMO, pristup prilagođen osobama s invaliditetom, uz prilagođen sanitarni čvor,
Bjelovar	Bjelovar, T. Masaryka 7	prostorije HZMO, sve prostorije su u prizemlju, pristup u cijelosti adekvatan za osobe s invaliditetom

Područni ured Rijeka		Pristupačnost
Rijeka	Rijeka, Lošinjaska 16	prostorije HZMO, kolni prilaz, obilježeni parking za 2 osobe, lift vodi u prostorije, sanitarni čvor nije u potpunosti prilagođen osobama s invaliditetom
Pula	Pula, Besenghijeva 1	ulaz u zgradu je odgovarajući za osobe s invaliditetom, ali sanitarni čvor u cijelosti je neadekvatan za invalidne osobe
Gospić	Gospić, Dr. F. Tuđmana 7	prostorije HZMO, pristup i sanitarni čvor u cijelosti prilagođen osobama s invaliditetom

Područni ured Split		Pristupačnost
Split	Split, Dražanac 70	prostorije HZMO, nema pristup za osobe s invaliditetom, visoko prizemlje, stepenice
Šibenik	Šibenik, fra Jerolima Mileta 12	prostorije HZMO, nema uvjeta pristupačnosti za osobe s invaliditetom, nalazi se na drugom katu, bez lifta, nema adekvatni sanitarni čvor
Zadar	Zadar, Braće Bilišić 1	ZOSI ima ugovor o zakupu poslovnog prostora, nema uvjeta pristupačnosti i nema adekvatni sanitarni čvor

Područni ured Osijek		Pristupačnost
Osijek	Osijek, Tadije Smičiklase 2	ZOSI ima ugovor o zakupu poslovnog prostora, osigurana pristupačnost osoba s invaliditetom do prostorija vještačenja, sanitarni čvor nije prilagođen, ali se može koristiti u prizemlju u CPR
Slavonski Brod	Slavonski Brod, Naselje Slavonije bb	prostorije HZMO, osigurana pristupačnost osoba s invaliditetom do prostorija vještačenja, ima prilagođen sanitarni čvor
Vukovar	Vukovar, Vladimira Nazora 3	prostorije HZMO, osigurana pristupačnost osoba s invaliditetom do prostorija vještačenja, nema prilagođen sanitarni čvor
Požega	Požega, Ulica Republike Hrvatske 3c	prostorije HZMO, osigurana pristupačnost osoba s invaliditetom do prizemlja, prostorije su na katu i vještak po potrebi silazi i obavlja pregled u prizemlju, nema prilagođen sanitarni čvor

Središnji ured u Zagrebu		Pristupačnost
	Zagreb, Mihanovićeva 3	prostor HZMO, prilaz pristupačan za osobe s invaliditetom, sanitarni čvorovi nisu prilagođeni.

Iz prethodne tabele vidljivo je da ZOSI u čak 12 područnih ureda/izdvojenih mjesta za potrebe vještačenja koristi prostore Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje koji ni veličinom, niti pristupačnošću ne zadovoljavaju potrebe ovog segmenta Zavoda. Zabrinjava podatak da svega tri prostora u kojima se provodi vještačenje udovoljavaju svim elementima pristupačnosti za osobe s invaliditetom, većina ih ima pristupačan tek ulaz (bilo da se nalaze u prizemlju odnosno da postoji dizalo ili rampa), ali nemaju prilagođene sanitarne čvorove, a u nekima je osobama s invaliditetom u potpunosti onemogućen svaki pristup mjestu vještačenja, kao što je to slučaj u Splitu, Šibeniku i Zadru. U drugoj polovini 2017. godine intenzivirane su aktivnosti oko uređenja radnog prostora u Splitu, a završetak uređenja planiran je u proljeće 2018. godine, kao i rješavanje radnog prostora za sve zaposlenike Zavoda koji rade u Zagrebu.

O nepristupačnosti prostora ZOSI-a više možete pogledati u ovom Izvješću u području Pristup dobrima i uslugama. Slijedom brojnih pritužbi na dugotrajnost postupaka vještačenja zatraženi su i podatci o prosječnom vremenu trajanja postupaka po područnim uredima i izdvojenim mjestima rada.

Prosječno vrijeme trajanja postupaka vještačenja u mjesecima

	HZMO -c/c	HZMO -VRO	HZMO -OM	HZMO -KP	HZMO -DD	HZMO -TO	HZZO i UDU	CZSS	Prosjek
Zagreb	4	4	0	2,5	10	7	0	10	4,7
Karlovac	0	2,5	0	1.5	2,5	5	0	12	2,9
Bjelovar	3	7	0	2	2	7	0	10	3,9
Sisak	10	11	0	12	0	12	0	2	5,9
INZ		6,5							
Varaždin	9	12	9	18	4	10,5	1,5	13,5	9,7
Koprivnica	2	6	2	6	0	6,5	0	8	3,8
Osijek	0	4,5	0	4	5	10	0	6	3,7
Požega	0	12	0	24	0	9	0	11	7
Sl. Brod	0	12	0	12	3,5	12	0	3	5,3
Vukovar	0	12	0	12	5	12	0	10	6,3
Rijeka	4	4	0	0	0	4	0	7	2,3
Pula	11	11	0	0	0	12	0	10	5,5
Gospić	7	7	0	0	0	12	0	11	4,6
Split	2	2	2	2	2	2	1	4	2,1
Dubrovnik	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Šibenik	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zadar	2	3	3	3	1	8	1	8	3,6
SU Zagreb	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Prosjek po vrsti vještačenja	3	6	0,8	5,5	1,9	7,2	0,2	7	

Kazalo: c/c – bolovanje; VRO – vještačenje izvan radnog odnosa; OM – obiteljska mirovina; KP – kontrolni pregled; DD – dječji doplatak; TO – tjelesno oštećenje

Analizirajući vrijeme trajanje vještačenja prema podnositeljima zahtjeva, uočavamo da su najduža vještačenja koja se provode u svrhu ostvarivanja prava iz područja mirovinskog osiguranja te za potrebe ostvarivanja prava iz sustava socijalne skrbi. Osim što se u većini radi o predmetima veće složenosti i zahtjevnije multidisciplinarnosti, obveza ZOSI-a da predmete koji se odnose na utvrđivanje smanjenja/gubitka radne sposobnosti, obiteljske mirovine te pogoršanja u kontrolnom pregledu šalje na reviziju Ministarstvu rada i mirovinskog sustava dodatno prolongira vrijeme vještačenja, budući da se na povrat predmeta čeka u pravilu oko 1 mjesec.

U slučajevima kada je uzrok smanjenje ili gubitak radne sposobnosti u svezi sa sudjelovanjem u Domovinskom ratu, ZOSI je u obvezi slati predmete na reviziju u Ministarstvo hrvatskih branitelja, a na povrat predmeta se čeka oko 3 mjeseca.

Ako je zadaća jedinstvenog tijela vještačenja procijeniti objektivno, nepristrano i stručno stanje vještačene osobe na multidisciplinarni način, uzimajući u obzir utjecaj stanja/bolesti/oštećenja na način izvršavanja životnih, radnih ili drugih aktivnosti stavljajući ga u odnos s različitim utjecajnim čimbenicima, nije posve razvidna svrhovitost obveze upućivanja na reviziju u navedenim predmetima vještačenja. Svakako bi trebalo dodatno preispitati opravdanost odnosno razloge ovakvog postupanja. Najduže vrijeme vještačenja je u područnim uredima u Varaždinu i Osijeku, što je izravna posljedica nedostatka liječnika, a što je ujedno i najsloženiji problem s kojim se suočava jedinstveno tijelo vještačenja u većini svojih područnih ureda. Stoga će biti potrebno uložiti dodatne napore u smislu traženja odgovarajućih rješenja kako bi se ovaj problem otklonio.

Naime, u 2017. godini, u Sektoru za vještačenje bilo je **188** zaposlenih od ukupno **291** sistematiziranog radnog mjesta. Od toga je vještaka bilo **121**, od čega liječnika specijalista **71**, stručnih savjetnika **50** i stručnih referenata **67**. Dobna struktura vještaka je nepovoljna i uglavnom se kreće oko 60 godina, mnogi imaju više od 60 godina, a tek rijetki su mlađe životne dobi.

Pregled broja i kvalifikacijske strukture vještaka po područnim uredima i u Središnjem uredu:

Područni ured Varaždin:

1. Varaždin

- a) 3 liječnika specijalista, svi na ½ radnog vremena (opći i dječji kirurg, epidemiolog, traumatolog),
- b) 5 stručnih savjetnika (2 socijalna radnika, profesor rehabilitator, psiholog)
- c) 6 liječnika specijalista na ugovor o djelu (2 pedijatra, školska medicina, kardiolog, reumatolog, medicina rada)
- d) 2 stručna savjetnika na ugovor o djelu (socijalni radnik, psiholog)

2. Koprivnica

- a) 1 liječnik specijalista, na ½ radnog vremena (obiteljska medicina)
- b) 1 stručni savjetnik (socijalni radnik)
- c) 1 liječnik specijalist na ugovor o djelu (radiolog)

Područni ured Zagreb:

3. Zagreb

- a) 20 liječnika specijalista, 2 na ½ radnog vremena (neurolog, pedijatar, kardiolog, psihijatar, medicina rada, oftalmolog, obiteljska medicina)
- b) 2 liječnika bez specijalizacije
- c) 13 stručnih savjetnika (psiholozi, socijalni radnici, pedagog, logoped, rehabilitator)
- d) 34 liječnika specijalista na ugovor o djelu (svih specijalizacija i 1 bez specijalizacije)
- e) 17 stručnih savjetnika na ugovor o djelu (socijalni radnici i psiholozi)

4. Sisak

- a) nema liječnika vještaka
- b) 1 stručni savjetnik (socijalni radnik)

5. Karlovac

- a) 1 liječnik specijalist (obiteljska medicina)
- b) 1 stručni savjetnik (socijalni radnik)

6. Bjelovar

- a) 1 liječnik specijalist (obiteljska medicina)
- b) 1 stručni savjetnik (socijalni radnik)

Područni ured Rijeka:

7. Rijeka

- a) 7 liječnika specijalista, 1 na ½ radnog vremena (obiteljska medicina, medicina rada, fizijatar)
- b) 4 stručna savjetnika (socijalni radnik, psiholog)
- c) 5 vještaka na ugovor o djelu
- d) 3 stručna savjetnika na ugovor o djelu (socijalni radnici i psiholog)

8. Pula

- a) 1 liječnik specijalist (obiteljska medicina)
- b) 1 stručni savjetnik (socijalni radnik)

9. Gospić

- a) nema liječnika specijalista
- b) 1 stručni savjetnik (socijalni radnik)

Područni ured Split:

10. Split

- a) 9 liječnika specijalista (obiteljska medicina, fizijatar, ginekolog, školska medicina, psihijatar)
- b) 5 stručnih savjetnika (psiholog, socijalne radnice, pedagog)

c) 5 vještaka na ugovor o djelu (psihijatar, traumatolog, neurolog, fizijatar)

11. Šibenik

a) 2 liječnika specijalista, 1 je na ½ radnog vremena (obiteljska medicina)

b) 1 stručni savjetnik (socijalna radnica)

12. Zadar

a) 2 liječnika specijalista (psihijatar i fizijatar)

b) 1 stručni savjetnik (socijalni radnik)

Područni ured Osijek:

13. Osijek

a) 5 liječnika specijalista od kojih je 1 na ½ radnog vremena (obiteljska medicina, 2 radiologa, internist, ORL)

b) 3 stručna savjetnika (socijalni radnik, defektolog, psiholog)

c) 10 liječnika specijalista na ugovor o djelu

14. Slavonski Brod

a) 1 liječnik specijalist na ½ radnog vremena (kirurg)

b) 1 stručni savjetnik (socijalni radnik)

15. Vukovar

a) 1 liječnik specijalist (javno zdravstvo)

b) 1 stručni savjetnik (socijalni radnik)

16. Požega

a) nema stalno zaposlenog liječnika specijalista

b) 1 stručni savjetnik (socijalni radnik)

c) 1 liječnik specijalist na ugovor o djelu (radiolog)

Središnji ured

a) 15 liječnika specijalista, od toga 3 na ½ radnog vremena (anesteziolog, medicina rada, internist, fizijatar, školska medicina, pedijatar, obiteljska medicina, ORL, neurolog)

b) 9 viših stručnih savjetnika od kojih je 1 na ½ radnog vremena (socijalni radnik, defektolog, psiholog, logoped, pedagog)

c) 2 liječnika specijalista na ugovor o djelu (psihijatar i fizijatar)

U odnosu na broj predmeta vještačenja, ZOSI je u Sektoru vještačenja u značajnoj mjeri podkapacitiran i kapacitiranje Sektora za vještačenje potrebnim brojem liječnika specijalista predstavljat će najzahtjevniji zadatak.

Kako bismo dosegнули načelo „jedinstveni nalaz i mišljenje“ za potrebe ostvarivanja prava u različitim sustavima, prethodno je potrebno osigurati informatičku povezivost različitih resora, ali osmisliti i formu jedinstvenog obrasca nalaza i mišljenja koji će sadržavati sve informacije i podatke relevantne za ostvarivanje bilo kojeg prava iz bilo kojeg sustava.

Dvogodišnja primjena Uredbe o metodologijama vještačenja pokazala je određene slabosti i teškoće u provedbi postupka vještačenja te je izmjenama i dopunama Uredbe o metodologijama vještačenja u 2017. godini učinjen korak ka poboljšanju sustava vještačenja u smislu veće protočnosti, ali je i nadalje ostao problem neusklađenosti propisa koje reguliraju pojedina prava s Uredbom. Smatramo potrebnim preispitati odredbe brojnih propisa koji uređuju pojedina prava i povlastice na temelju nalaza i mišljenja jedinstvenog tijela vještačenja te izvršiti njihovo terminološko i suštinsko usklađivanje s Uredbom o metodologijama vještačenja.

Pojedina normativna određenja kompliciraju i prolongiraju i sam postupak vještačenja kao i ostvarivanje određenih prava. Budući da je u predmetima utvrđivanja radne sposobnosti, smanjenja ili gubitka radne sposobnosti dopušteno koristiti usluge centra za profesionalnu rehabilitaciju pa tijela vještačenja uobičajeno procjene radne sposobnosti i temelje na nalazu i mišljenju centra za profesionalnu rehabilitaciju, opravdano je promišljati rješenja prema kojima bi utvrđivanje ovih činjenica trebalo biti u nadležnosti centara za profesionalnu rehabilitaciju, čime bi se rasteretila tijela vještačenja, a istovremeno bi se iskoristili stručno-organizacijski potencijali centara za profesionalnu rehabilitaciju.

U cilju unapređivanja sustava vještačenja, ZOSI je provodio brojne aktivnosti u 2017. godini. Tijekom 2017. godine Zavod je uspostavio sustav mentoriranja za nove vještake koji ulaze u sustav vještačenja koji se sastoji od neposrednog rada jedan na jedan, te kontrole izrade nalaza i mišljenja. Također, tijekom kontrole i nadzora područnih ureda, za neke vještake je utvrđena potreba za dodatnom edukacijom te im je ista i osigurana.

Radi ujednačavanja kriterija i načina vještačenja održana je u 2017. godini prva tematska radionica u koju su bili uključeni svi vještaci u Zavodu. Tema radionice bila je funkcionalno vještačenje u praksi. Zavod planira kvartalno provoditi stručne radionice za sve sudionike u procesu vještačenja, s glavnim ciljem ujednačavanja kriterija i postupanja u procesu vještačenja.

Nadalje, prema podacima dobivenim od ZOSI, vještaci liječnici obvezni su provoditi individualne edukacije u svrhu obnove licence za rad i usklađivanja svog znanja s novim trendovima u suvremenoj medicini. Također, vještaci stručni savjetnici moraju kontinuirano prisustvovati edukacijama iz vlastitih stručnih područja. U 2017. godini ukupno 71 vještak – liječnik je sudjelovao na 19 stručnih skupova, simpozija i radionica, a 50 stručnih savjetnika – vještaka sudjelovalo je na 17 različitih stručnih skupova, simpozija i radionica.

U svrhu ujednačavanja kriterija vještačenja, tijekom 2017. proveden je stručni nadzor u svim područnim uredima, s ciljem usklađivanja i ujednačavanja postupka vještačenja na razini čitavog Zavoda. Na taj način dobio se širi uvid u način ispisivanja nalaza i mišljenja, odnosno postupka vještačenja, nakon čega je za nekoliko vještaka provedena dodatna edukacija.

Osim terenskog nadzora i kontrole, kontinuirano se provodi i kontrola izrade nalaza i mišljenja novih vještaka koji ulaze u sustav vještačenja.

Unaprijeđenje informatičkog sustava i „povezivanje“ predmeta

Zavod je tijekom kolovoza i rujna 2017. godine implementirao aplikaciju za pisanje nalaza i mišljenja u postupku vještačenja u sve područne urede, što je olakšalo i ubrzalo rad vještaka u prvom stupnju. Do tada se takvo aplikativno rješenje koristilo samo u središnjem uredu (drugostupanjski postupak). Također, tijekom 2017. intenzivno se radilo na pripremi za povezivanje Zavoda s ključnim naručiteljima usluge vještačenja te je u skladu s time potpisan i sporazum o razmjeni informacija s Hrvatskim zavodom za mirovinsko osiguranje, koji je naš najveći korisnik usluga.

U planu je povezivanje s drugim sudionicima, odnosno tražiteljima usluga vještačenja, jer je to nužno potrebno za primjerenu komunikacijsku povezanost, te efikasnu administrativnu obradu predmeta i statističku analizu.

Zavod je osigurao uvjete da jednim nalazom i mišljenjem korisnik može ostvariti prava u svim sustavima, ali sustavi još uvijek to nisu prepoznali. To znači da korisnik neće dobiti rješenje, odnosno neće ostvariti određeno pravo ako u konkretnom sustavu nije podnio zahtjev. Događaju se situacije da stranke podnose različite zahtjeve u vremenskim intervalima od po nekoliko mjeseci pa je upravo stoga potrebno baze podataka učiniti dostupnima te omogućiti razmjene i podataka, ali i medicinske te druge dokumentacije. Navode da stručne službe prate i ažuriraju bazu podataka i podnesenih zahtjeva i gdje god je to moguće spajaju se zahtjevi kako bi stranka bila po više zahtjeva pregledana samo jedanput, kao što se i nastoji svaki novi zahtjev dodijeliti istom vijeću vještaka koje je obavilo prethodni pregled, da ispiše novi nalaz i mišljenje bez pregleda, kad god je to moguće.

U 2017. godine Zavod je uspostavio tijesnu suradnju s Hrvatskim zavodom za zaštitu i sigurnost na radu koja se odvija gotovo svakodnevno na razini stručne razmjene. Uredba o metodologijama vještačenja obvezuje vještake da obvezno zahtijevaju stručna mišljenja ovlaštenih specijalista medicine rada kada se ocjenjuje radna sposobnost, a radi se o zanimanjima s posebnim uvjetima rada. U tim slučajevima u cijelosti se usvaja njihovo mišljenje i prema izdanim svjedodžbama ili uvjerenjima o radnoj sposobnosti donosi i ocjena radne sposobnosti/smanjenja radne sposobnosti.

Temeljni preduvjet za postizanje optimalne razine kvalitete vještačenja jest osiguranje prostornih, tehničkih i stručnih resursa. Budući da je najveći problem nedostatak liječnika specijalista, u ZOSI planiraju ovaj problem u idućem razdoblju rješavati na sljedeći način:

- *jačim angažiranjem vanjskih vještaka putem ugovora o djelu, nakon što se osigura dodatan prostor,*
- *dodatnim zapošljavanjem administrativnog osoblja, kako za procese vještačenja, tako i za pomoćne poslovne procese,*
- *prekovremenim radom za vještake u prvom stupnju,*
- *prekovremenim radom za vještake u drugom stupnju za ispomoć pri rješavanju predmeta u prvom stupnju i edukaciju novih vještaka, stalnih i na ugovor o djelu,*
- *osiguranjem financijskih sredstava u državnom proračunu,*
- *povećanjem koeficijenta složenosti poslova,*
- *povećanjem naknade za vanjske vještake.*

Zaključak: Kako bi osobe s invaliditetom pravovremeno ostvarile odgovarajuću potporu, pravo i zaštitu, sustav vještačenja mora biti profesionalan, protočan, pristupačan, objektivan i nepristran. Prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, invaliditet je rezultat interakcije oštećenja osobe i okoline. Invaliditet mora uključivati sljedeće elemente: oštećenje, posljedicu, funkcionalnu (ne)sposobnost i odnos čimbenika okoline. Stoga je kod procjenjivanja težine invaliditeta potrebno vrjednovati prvenstveno gubitak funkcionalne sposobnosti. Pojam invaliditeta ne može se izjednačiti s pojmom oštećenja, već je vezan uz funkcioniranje osobe u okolini i zaprekama koje postoje u toj okolini, u različitim područjima, kao što je primjerice školovanje, zapošljavanje, ostvarivanje zdravstvene zaštite, mobilnost, itd. Zakonom o socijalnoj skrbi („Narodne novine“, br. 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17 i 130/17) propisano je kako se pravo na osobnu invalidninu priznaje osobi s teškim invaliditetom ili drugim teškim trajnim promjenama u zdravstvenom stanju, u svrhu zadovoljavanja njezinih životnih potreba za uključivanje u svakodnevni život zajednice. Unatoč istoj dijagnozi, oboljenju ili oštećenju osobe se razlikuju ne samo po stupnju i intenzitetu istoga, nego i po utjecaju drugih individualnih obilježja/oštećenja, ali i vanjskih čimbenika zbog kojih su osobe s istom dijagnozom različite u funkcioniranju toliko koliko se razlikuju i osobe bez invaliditeta.

Stoga dijagnoza/bolest/oštećenje sama po sebi ne smije biti jedini uvjet za procjenu stupnja invaliditeta, ne/funkcionalnosti ili onesposobljenosti u svim promatranim područjima ili aktivnostima, već procjena mora biti rezultat rada više disciplina. Vještačenje primarno treba uzimati u obzir posljedice dijagnoze/bolesti/oštećenja, procjenjujući u kolikoj mjeri i u kojem stupnju dijagnoza/oštećenje/bolest utječe na funkcionalne sposobnosti i izvršavanje životnih aktivnosti konkretne osobe.

Ako bismo stupanj i težinu invaliditeta te razinu funkcionalnih sposobnosti utvrđivali samo na temelju dijagnoze i oštećenja, tada bi vještačenje bilo nepotrebno.

Osoba s istom medicinskom dijagnozom može imati različiti stupanj invaliditeta – teži ili teški. Osim same dijagnoze niz vanjskih, okolišnih čimbenika utječe na razinu funkcioniranja osobe.

Karakter pritužbi na Jedinstveno tijelo vještačenja ukazuje na važnost ovog segmenta za osobe s invaliditetom i obitelji djece s teškoćama u razvoju te se nameće potreba za kontinuiranom dogradnjom i unaprjeđenjem sustava vještačenja, podizanjem stručnih kompetencija vještaka, otklanjanjem organizacijskih teškoća, te osiguravanjem potrebnih tehničkih i prostornih uvjeta.

19.3. MIROVINSKO OSIGURANJE

U području mirovinskog osiguranja u 2017. godini ne bilježe se pomaci kojima bi se poboljšao teški položaj osoba s invaliditetom koje su ostvarile invalidsku mirovinu i od kojih većina živi ispod cenzusa socijalne sigurnosti. Za razliku od zdravih osoba njihov invaliditet, stereotipi poslodavaca glede zapošljavanja i rada osoba s invaliditetom, kao i zakonske odredbe, najčešće ih sprječavaju da svojim radom poboljšaju svoja primanja. Da bi se spriječilo socijalno propadanje umirovljenika (ovdje govorimo za veliku većinu onih koji su ostvarili mirovinu sukladno općem propisu - Zakonu o

mirovinskom osiguranju) nužnim smatramo izmijeniti važeću formulu rasta mirovina te odrediti da se rast mirovina veže uz rast plaća.

Na navedeno ukazuju i sljedeći statistički podaci koji su dobiveni od HZMO-a sa stanjem na dan 31.12.2017. godine:

1. U evidencijama HZMO-a evidentirano je **70 107** invalida rada **izvan radnog odnosa**, kojima je priznato pravo na invalidsku mirovinu zbog utvrđene profesionalne nesposobnosti za rad, odnosno djelomičnog gubitka radne sposobnosti, prosječna svota mirovine iznosila je **1 795,73 kune**.

2. Evidentirana su **5 314** invalida rada koji su **bili zaposleni** i priznato im je pravo na invalidsku mirovinu zbog utvrđene profesionalne nesposobnosti za rad, odnosno djelomičnog gubitka radne sposobnosti, prosječna svota mirovine iznosila je **1 171,65 kuna**.

3. Invalida rada kod kojih je **utvrđena opća nesposobnost za rad**, odnosno potpuni gubitak radne sposobnosti i priznato im je pravo na invalidsku mirovinu, evidentirano je **50 088**, prosječna svota mirovine iznosila je **2 158,97 kuna**.

4. Broj sveukupnih **korisnika starosnih mirovina** koji su pravo na mirovinu ostvarili prema Zakonu o mirovinskom osiguranju bio je **789 799**, a prosječna svota mirovine iznosila je **2 497,14 kuna**.

5. Udio ukupne prosječne mirovine isplaćene po Zakonu o mirovinskom osiguranju u prosječnoj mjesečnoj isplaćenoj neto plaći RH **na dan 31.12.2017. godine** iznosio je **37,45%** (izvor: Državni zavod za statistiku) i dalje kako slijedi:

- na dan 31.12. 2016., udio mirovine u neto plaći RH iznosio je 38,63%

- na dan 31.12. 2015., udio mirovine u neto plaći RH iznosio je 38,77%

- na dan 31.12. 2014., udio mirovine u neto plaći RH iznosio je 39,17%

- na dan 31.12. 2013., udio mirovine u neto plaći RH iznosio je 40,79%

Iz navedenih podataka zaključujemo kako postoji trend konstantnog smanjivanja mirovina te su već duži vremenski period ispod razine mirovina koje garantiraju najnižu socijalnu sigurnost umirovljenika, odnosno podaci ukazuju kako imamo najniže mirovine u odnosu na prosječnu plaću u Europskoj uniji. Koliko je situacija loša, pokazuju i podaci da su naše mirovine najniže u odnosu na prosječnu plaću od svih država u regiji.

Najveći broj osoba s invaliditetom u RH koristi mirovinu zbog profesionalne (djelomične) nesposobnosti za rad koja u prosjeku iznosi 1 795,73 kune.

Najveći broj pritužbi koje smo zaprimili u proteklom razdoblju iz području mirovinskog osiguranja odnosio se na nemogućnost ostvarivanja prava na starosnu mirovinu za sve one osobe koje su koristile invalidsku mirovinu zbog profesionalne (djelomične) nesposobnosti za rad kada bi ispunile uvjete za istu, odnosno kada bi navršile 65 godina života te minimalno 15 godina staža osiguranja, čime su dovedene u nejednaki položaj u odnosu na sve ostale osobe koje ispunjavanjem navedenih uvjeta mogu ostvariti starosnu mirovinu. Naime, navedeno ograničenje nije postojalo samim donošenjem zakona već je naknadno uvedeno tako da većina osoba s invaliditetom nije ni upoznata s navedenom odredbom prema kojoj neće moći ostvariti svoju starosnu mirovinu. Kada je donesena Uredba o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju (Narodne novine, br. 151/14), koja je kasnije zamijenjena Zakonom o izmjenama i dopunama zakona o mirovinskom osiguranju (Narodne novine, br. 33/15) od 1. siječnja 2015. u čl. 100. ZOMO-a (novi stavak 7.) kao uvjet za ostvarivanje prava na starosnu mirovinu pridodan je kriterij prema kojemu za vrijeme korištenja prava na invalidsku mirovinu treba navršiti barem jednu godinu staža osiguranja, a što je za većinu njih nedostižno. S obzirom da navedenu odredbu smatramo diskriminatornom za ovu kategoriju, uputiti ćemo Ustavnom sudu zahtjev za utvrđivanjem zakonitosti ove odredbe, posebice iz razloga što se RH potpisivanjem i ratifikacijom Konvencije o pravima osoba s invaliditetom (Narodne Novine - Međunarodni ugovori, br. 06/07, 03/08 i 05/08) obvezala da će osigurati ravnopravni pristup osobama s invaliditetom programima i beneficijama vezanim uz mirovine (čl. 28. Konvencije).

Od ostalih pritužbi kao i ranije, veći broj njih odnosio se na dugotrajnost postupka donošenja rješenja koja se odnosi kako na HZMO, tako i na vještačenje u području mirovinskog koje obavlja ZOSI, na nepriznavanje povoljnije mirovine za osiguranika, na nepriznavanje prava na invalidsku mirovinu (od čega i datum priznavanja prava), nepriznavanje određenog postotka tjelesnog oštećenja. Isto tako, veći broj pritužbi zaprimili smo od osoba kojima je od strane HZMO-a dodijeljena nepovoljnija

mirovina, odnosno uskraćeno im je pravo na mirovinu za dugogodišnjeg osiguranika premda su ispunjavali uvjeti za istu ili im je obračunata invalidska mirovina po općem propisu (ZOMO-u), umjesto po Zakonu o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji s obzirom da posjeduju status HRVI-ja i po tom statusu određeni postotak oštećenja zdravlja (40%), obračunata im je po njih nepovoljnija po iznosu koji primaju manja invalidska mirovina nego što ih pripada.

Dužnost je javnopravnog tijela utvrđivanje stvarne pravne prirode podneska, neovisno o njegovu nazivu, o čemu govori i načelo pomoći stranci. Ovakvim postupanjem HZMO-a krše se prava osoba s invaliditetom, odnosno ne postupa se po odredbama ZUP-u te su te osobe oštećene za iznose pripadajuće mirovine.

Kako je čl. 125. st. 8. propisano: „(8) Rješenje na temelju nalaza i mišljenja o činjenici postojanja ili nepostojanja smanjenja radne sposobnosti i preostale radne sposobnosti te djelomičnog i potpunog gubitka radne sposobnosti, tjelesnog oštećenja, kao i potpunog gubitka radne sposobnosti člana obitelji osiguranika, nadležna ustrojstvena jedinica Zavoda donosi najkasnije u roku od šest mjeseci računajući od dana podnošenja prijedloga doktora medicine iz članka 123. stavka 2. ovoga Zakona, odnosno zahtjeva osiguranika.“.

Zašto se ne poštuju navedeni rok za donošenje rješenja?

Kao i prethodnih godina i ove godine smo zatražili od Središnje službe HZMO-a dostavu objedinjenih podataka i statistika o postupanjima povodom zahtjeva za ostvarivanje prava iz mirovinskog osiguranja koji se odnose na sve Područne službe HZMO-a tijekom 2017. godine. U nastavku se nalaze odgovori HZMO-a:

1. „Tijekom 2017. godine u Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje **ukupno su podnesena 21 228** zahtjeva za priznanje prava na osnovi smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti i potpunog gubitka radne sposobnosti (čl. 39. Zakona o mirovinskom osiguranju, Narodne novine, br. 157/13, 151/14, 33/15 i 120/16). Od navedenog broja bilo je **6 797 (32,02%)** zahtjeva za čije rješavanje nije bilo potrebno provoditi vještačenje radne sposobnosti.“.

Primjećujemo da se događa konstantno smanjivanje broja podnesenih zahtjeva za invalidsku mirovinu, pa tako i u odnosu na prethodnu godinu podnesena su **1 936**, odnosno **8,3%** manje zahtjeva nego prošle godine.

2. „Tijekom 2017. godine u Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje **ukupno je podneseno 13 824** zahtjeva za utvrđivanje postotka tjelesnog oštećenja (zbog ostvarivanja prava na naknadu za tjelesno oštećenje i zbog ostvarivanja drugih prava izvan sustava mirovinskog osiguranja).“

Primjećujemo kako nije nastavljen trend povećanja broja zahtjeva za utvrđivanjem postotka tjelesnog oštećenja jer je u 2017. godini **smanjen broj zahtjeva** za utvrđivanje postotka tjelesnog oštećenja u odnosu na prethodnu godinu i to za **904** zahtjeva, odnosno za **6,1%**.

Pretpostavljamo da je prošlogodišnje povećanje broja zahtjeva za 11,3% bilo rezultat izmijene zakonskog okvira koji je doveo do toga da je veći broj gluhih osoba tražio izmjenu, odnosno povećanje svog postotka tjelesnog oštećenja s ranije utvrđenih 70% na 100%.

3. „U 2017. godini bilo je **10 729** postupaka vještačenja i donesenih nalaza i mišljenja za priznanje prava na osnovi smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti i potpunog gubitka radne sposobnosti.“.

U odnosu na 2016. godinu ipak je došlo do malog ali još uvijek nedostatnog povećanja broja vještačenja, što bi značilo da još uvijek imamo duplo manje donesenih nalaza i mišljenja u odnosu na ukupan broj podnesenih zahtjeva za utvrđivanje vještačenja nesposobnosti za rad u 2017. godini (**odrađeno samo 49,45% zahtjeva**), što se može tumačiti s nedostatnim brojem vještaka specijalista medicinske struke u odnosu na broj predmeta te je potrebno žurno razmotriti promjenu sustava nagrađivanja za rad u javnim službama - područje zdravstva (npr. uvođenjem mogućih stimulacija kroz povećanja plaća i/ili adekvatnog nagrađivanja za rad zdravstvenih djelatnika).

4. „U 2017. godini doneseno je **6 440** nalaza i mišljenja radi utvrđivanja **postotka tjelesnog oštećenja**.“. Ove godine bilježi se lagano povećanje donesenog broja nalaza i mišljenja u odnosu na 2016. godinu. Ako usporedimo broj donesenih nalaza i mišljenja s brojem podnesenih zahtjeva,

obrađeno je njih samo **53,41%** (odnosno donesenih nalaza i mišljenja), što predstavlja definitivno pomak od prošle godine kada je bilo obrađeno samo 32,10% zahtjeva, međutim to je još uvijek nedovoljno.

5. „Tijekom 2017. doneseno je **24 331** rješenja za priznanje prava na osnovi smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti i potpunog gubitka radne sposobnosti.“

S obzirom da je podneseno **21 228** zahtjeva u 2017. godini pretpostavljamo da je došlo do ove diskrepancije iz razloga što se gornji podatak donesenih rješenja odnosi i na prvostupanjska i drugostupanjska rješenja (rješenja donesena po žalbi) od strane HZMO-a.

6. „U 2017. godini doneseno je **16 379** rješenja o tjelesnom oštećenju.“

S obzirom da je podneseno **13 824** zahtjeva u 2017. godini pretpostavljamo da je došlo do ove razlike zbog razloga što se gornji podatak donesenih rješenja odnosi i na prvostupanjska i drugostupanjska rješenja (rješenja donesena po žalbi) od strane HZMO-a.

7. „U 2017. godini podneseno je **7 812** žalbi na prvostupanjsko rješenje o priznanju prava na osnovi smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti i potpunog gubitka radne sposobnosti u odnosu na ukupan broj donesenih rješenja.“ S obzirom da nam u odgovoru na pitanje broj 5. nije raščlanjeno koliko se navedenih rješenja od brojke **24 331** odnosi na prvostupanjska, a koliko na drugostupanjska ne može sa sigurnošću reći koliki se postotak osoba žalio, već samo možemo konstatirati da je broj žalbi dosta veliki.

8. „U 2017. godini podneseno je **3 847** žalbi na prvostupanjsko rješenje o tjelesnom oštećenju u odnosu na ukupan broj donesenih rješenja o tjelesnom oštećenju.“

Postotak žalitelja iznosi **23,8%** u odnosu na ukupan broj donesenih rješenja o tjelesnom oštećenju, što je više nego duplo uvećanje broja žalitelja u odnosu na prethodnu godinu, te dosta veliki broj osoba koje su nezadovoljne s donesenim rješenjem o utvrđenom postotku tjelesnog oštećenja (osim na sami postotak, moguće je i da se žalba odnosi i na datum priznavanja postojanja tjelesnog oštećenja, kao i u manjem broju na nepriznavanje naknade).

9. Na naš upit postavljen Središnjoj službi HZMO-a o prosječnom vremenu trajanja od njihovog dostavljanja zahtjeva za vještačenjem ZOSI-u, pa do povratnog dostavljanja Nalaza i mišljenja, HZMO je naglasio da isti iznosi preko tri mjeseca. Međutim, od strane navedenog Zavoda (ZOSI-ja) smo dobili kompletne informacije glede trajanja samog postupka vještačenja koji je različit po županijama, i gdje prosjek istog iznosi:

- za postupke vještačenja radne nesposobnosti koje je pokrenuo HZZO zbog bolovanja duljeg od godine dana - tri mjeseca;
- za postupke vještačenja radne nesposobnosti koje je pokrenula sama osoba s invaliditetom koja je izvan radnog odnosa - šest mjeseci;
- za postupke ostvarivanja obiteljske mirovine poslije smrti primatelja mirovine - 25 dana;
- za postupke ponovnog kontrolnog pregleda koji su obavezni nakon ostvarivanja prava na invalidsku mirovinu - 5,5 mjeseci;
- za postupke ostvarivanja prava na doplatak za djecu - 1,9 mjeseci;
- za postupke vještačenja povodom zahtjeva za utvrđivanjem postotka tjelesnog oštećenja - 7,2 mjeseca.

Međutim, još uvijek postoje područne službe HZMO-a gdje se postupak vještačenja čeka 12 mjeseci što predstavlja veliki problem onim osobama s invaliditetom koje se nalaze na dužem bolovanju te ih sa zdravstvenog osiguranja prebacuju na teret poslodavca, odnosno osoba nije sposobna za rad, dok HZMO još uvijek nije donio rješenje ili donese negativno rješenje navodeći da je liječenje još uvijek u tijeku te da nisu nastupile trajne promjene zdravstvenog stanja, te uslijed zatvaranja bolovanja od strane kontrolora HZZO-a te upućivanja na rad, osoba je prisiljena dati sama otkaz zbog nemogućnosti rada ili joj poslodavac uručuje osobno uvjetovani otkaz ugovora o radu.

Još uvijek veliki problem predstavlja neusklađeno postupanje medicine rada i vještaka u ZOSI pa se događa da od strane poslodavca izabrana ustanova medicine rada utvrđuje da osoba nije sposobna za rad na dosadašnjem radnom mjestu (npr. vozača), dok s druge strane vještaci u svom nalazu i

mišljenju i nadležna služba HZMO-a donosi rješenje da je osoba u potpunosti sposobna za rad na konkretnom radnom mjestu za koje je medicina rada utvrdila nesposobnost.

Od strane HZMO-a, Središnje službe u Zagrebu zatražili smo i podatke o broju osoba s invaliditetom upisanih u očevidnik zaposlenih i samozaposlenih osoba s invaliditetom sukladno Pravilniku o sadržaju i načinu vođenja očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom (Narodne novine, br. 44/14, 97/14 i 02/15), sa stanjem na dan 31. prosinca 2017. godine bilo je zaposleno:

POSLODAVAC	BROJ ZAPOSLENIH OSI
	Stanje na dan 31.12.2017.
Privatni sektor	6171
Javni sektor	3662
Zaštitne radionice	442
Samozapošljavanje	119
Organizacije civilnog društva	118
UKUPNO	10 512

U odnosu na prošlu godinu kada je broj upisanih osoba s invaliditetom iznosio 10.257 ipak je vidljivo kako je ostvaren određeni manji pomak pri njihovom zapošljavanju.

Pravo na profesionalnu rehabilitaciju koja je uređena odredbama čl. 44. Zakona o mirovinskom osiguranju (Narodne novine, br. 157/13, 151/14, 33/15, 93/15 i 120/16) (dalje: ZOMO) kao pravo na prekvalifikaciju, kao i pravo na dokvalifikaciju je pravo koje se već godinama ne koristi u mirovinskom osiguranju (uzrok tome je obrazložen u poglavlju osvrta na ZOMO), te prema dobivenim podacima od HZMO-a, Središnje službe u Zagrebu **u 2017. godini nije bilo osiguranika kojima je priznato pravo na profesionalnu rehabilitaciju.**

Kao i prošle godine, s obzirom na odredbu čl. 37. st. 6. ZOMO-a kojim je uvedena nova kategorija osiguranika koji su nakon ispunjanja uvjeta za starosnu mirovinu uz primanje mirovine nastavili raditi s polovicom punog radnog vremena, zatražili smo podatke o broju tih korisnika, njihovoj stručnoj spremi, te djelatnosti u kojima rade te smo od HZMO-a zaprimili podatke obrađene u tablici koju prilažemo iz koje je vidljivo kako se broj navedenih korisnika konstantno povećava te je u odnosu na prošlu godinu **povećan za trećinu, za 902** novih korisnika ove nove vrste mirovine i on sa danom 31.12.2017. godine iznosi **ukupno 3 776** osiguranika.

Iz ovog čl. izuzete su, odnosno u ovu novu kategoriju osiguranika ne spadaju osobe s invaliditetom, nisu obuhvaćene čl. 37. st. 6. te osobe s invaliditetom ne mogu zasnovati radni odnos s polovicom radnog vremena, a da istovremeno zadrže svoju punu invalidsku mirovinu. Ne samo da su izuzete iz ove kategorije već im je zakonskim izmjenama oduzeto 20% njihove mirovine koja ih pripada ispunjavanjem uvjeta za starosnu mirovinu. Pa čak i osobe koje su imale svoj registrirani obrt te su uredno uplaćivale sve doprinose nisu imale mogućnost ponovnog obračuna mirovine te uvećavanja iste za sve godine koje su nakon ostvarivanja invalidske mirovine zbog opće nesposobnosti za rad ili nastavile raditi ili nakon nekog vremena se zaposlile. Za to novo razdoblje za koje su uredno podmireni i svi doprinosi, nije im čak ponovno ni obračunata te uvećana invalidska mirovina premda im je za navedeno razdoblje bila stornirana isplata invalidske mirovine zbog opće nesposobnosti za rad o čemu smo više govorili u prošlogodišnjem izvješću.

I ovdje je došlo do kršenja Konvencije o pravima osoba s kojom se RH obvezala da će osigurati ravnopravni pristup osobama s invaliditetom programima i beneficijama vezanim uz mirovine (čl. 28. Konvencije).

U 2017. godini broj korisnika koji su nastavili s radom s polovicom radnog vremena, te primaju starosnu mirovinu iznosi 3 776, od čega većina ovih osiguranika zaposlena je u javnom sektoru (javnim službama), njih 3 458, dok je 318 zaposleno u privatnom sektoru.

Tablica 1. Radna mjesta na kojima su zaposleni:

REDNI BROJ	SKUPINA ZANIMANJA	UKUPNO
1.	1 – čelnici i članovi zakonodavnih tijela, čelnici i dužnosnici državnih tijela, direktori	716
2.	2 – stručnjaci i znanstvenici	1.241
3.	3 – inženjeri, tehničari i srodna zanimanja	606
4.	4 – uredski i šalterski službenici	347
5.	5 – uslužna i trgovačka zanimanja	240
6.	6 – poljoprivrednici, lovno uzgojni, šumarski radnici i ribari	12
7.	7 – zanimanja u obrtu i pojedinačnoj proizvodnji	158
8.	8 – rukovatelji strojevima, vozilima i sastavljači proizvoda	237
9.	9 – jednostavna zanimanja	173
10.	0 – vojna zanimanja	0
11.	Nepoznata/neprevedena šifra zanimanja	46
UKUPNO:		3.776

Tablica 2. Broj korisnika koji su uz korištenje starosne mirovine nastavili raditi s polovicom punog radnog vremena prikazan prema djelatnostima:

BROJ	DJELATNOSTI	KORISNIKA
1.	A - poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	47
2.	B - rudarstvo i vađenje	5
3.	C - prerađivačka industrija	371
4.	D - opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	3
5.	E - opskrba vodom, uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	7
6.	F - građevinarstvo	260
7.	G - trgovina na veliko i malo	632
8.	H - prijevoz i skladištenje	209
9.	I - djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	154
10.	J - informacije i komunikacije	80
11.	K - financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	47
12.	L - poslovanje nekretninama	42
13.	M - stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	894
14.	N - administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	146
15.	O - javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	12
16.	P - obrazovanje	220
17.	Q - djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	501
18.	R - umjetnost, zabava, rekreacija	32
19.	S - ostale uslužne djelatnosti	103
20.	T - djelatnosti kućanstva kao poslodavca	8
21.	U - djelatnosti izvanteritorijalnih organizacija i tijela	2
22.	Nepoznato – neprevedene šifre djelatnosti	1
UKUPNO		3.776

Smatramo da se pravo na rad s polovicom punog radnog vremena trebalo omogućiti osim korisnicima starosnih mirovina i korisnicima prijevremenih mirovina i invalidskih mirovina. S obzirom da je prošlo već pune četiri godine od stupanja na snagu posljednje novele ZOMO-a, te da smo prilikom postupanja po pritužbama i predstavkama osoba s invaliditetom uočili nedostatke istog, u nastavku teksta ističemo najbitnije:

Potrebno je izmijeniti definiciju koja je vezana uz invalidnost (smanjenje radne sposobnosti), kao i modalitete (čl. 39. ZOMO-a) jer drugi dio definicije djelomične nesposobnosti za rad glasi: „(3) *Djelomični gubitak radne sposobnosti postoji kada kod osiguranika postoji smanjenje radne sposobnosti iz stavka 1. ovoga članka, a s obzirom na zdravstveno stanje, životnu dob, naobrazbu i sposobnost ne može se profesionalnom rehabilitacijom osposobiti za rad s punim radnim vremenom na drugim poslovima, ali može raditi najmanje 70% radnog vremena na prilagođenim poslovima iste ili slične razine obrazovanja koji odgovaraju njegovim dosadašnjim poslovima*“. Vezano uz st. 4. činjenica je kako postoji ogroman broj osoba s invaliditetom koje bi mogle nastaviti obavljati dosadašnji posao na način da odrađuju polovicu radnog vremena (četiri radna sata) te da se druga polovica sufinancira poslodavcu poticajima od strane ZOSI-ja (novcem prikupljenim od plaćanja kvota).

Zabrinjavajući je podatak da se čak **70 107** osobe koje su u mirovini zbog profesionalne nesposobnosti nalaze izvan radnog odnosa. Smatramo da upravo ova kategorija osoba predstavlja značajan radni potencijal kojima bi se primjenom različitih oblika profesionalne rehabilitacije trebalo omogućiti uključivanje u svijet rada. U tom smislu bi trebalo međusobno uskladiti Zakon o mirovinskom osiguranju sa Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom te Zakonom o zaštiti na radu, ali izvršiti i usklađivanja na institucionalnoj razini (između Zavoda za zaštitu na radu i ZOSI).

Nalazeći da pojedine odredbe ZOMO-a ne stimuliraju ostanak na radu nego umirovljenje, već smo u izvješću od prijašnjih godina isticali konkretnu prijedlogu izmjena ZOMO, a za potrebe ovog izvješća ukratko ćemo se osvrnuti na teškoće na koje nailaze osobe kod kojih postoji određeno oštećenje koje ima utjecaja na izvršavanje radnih zadataka kao i tešku primjenjivost profesionalne rehabilitacije:

1. Procjena smanjenja, odnosno preostale radne sposobnosti utvrđuje se u odnosu na zadnje radno mjesto na kojemu je osoba radila, a u praksi se često događa da je teško pribaviti podatke o radnom mjestu ako ono više ne postoji jer je poslodavac otišao u stečaj, a osobito je ove činjenice teško utvrđivati kod osoba koje su dugotrajno izvan radnog odnosa (a u međuvremenu se dogodilo tjelesno oštećenje) kao i kod osoba koje su u stvarnosti radile na zadnjem radnom mjestu, ali koje ne odgovara stupnju i vrsti završenog školovanja koja okolnost nema značenja pri procjeni smanjenja, odnosno preostale radne sposobnosti;

2. Glavni problemi koji se tiču profesionalne rehabilitacije, zbog čega se oboljele osobe ne vraćaju u svijet rada može se sažeti na problem naknade koja se dodjeljuje za vrijeme profesionalne rehabilitacije, kao i nakon iste, ali najduže na rok od 12 mjeseci nakon završetka profesionalne rehabilitacije, što bi značilo da ta naknada čiji iznos je propisan kao za invalidsku mirovinu zbog djelomičnog gubitka radne sposobnosti i koja je veoma mala, pripada osobi samo godinu dana nakon završetka prekvalifikacije ili dokvalifikacije. Problem nastupa kada se osoba ne uspije zaposliti u navedenom vremenu te nakon toga ta osoba ne može više ostvariti invalidsku mirovinu jer je sada sposobna raditi onaj posao za koji se osposobila, a dugotrajno ostane nezaposlena zbog razloga što mnogi poslodavci su suzdržani u zapošljavanju osoba s invaliditetom. Ovdje je zakonodavac propustio propisati plan mjera kojim bi se poticao povrat tih osoba na njihova dotadašnja radna mjesta ili u svijet rada, odnosno na zapošljavanje, jer se isto više ne može pravdati nedostatkom financijskih sredstava;

3. Profesionalna rehabilitacija može se predložiti tek ako je nastupilo smanjenje radne sposobnosti više od 50% (čl. 39. st. 1. i 2. ZOMO), međutim smatramo potrebnim započeti s određenim mjerama ranije (u tijeku radnog odnosa) kako bi se spriječilo daljnje propadanje radne sposobnosti, jer s većim oštećenjem zdravlja osoba se i teže zapošljava;

4. Na osposobljavanje se ne može se ići uz rad, iako bi to bilo ključno za omogućavanje zadržavanja zaposlenja, već je obavezno odjavljivanje iz mirovinskog osiguranja s osnova zaposlenja i prijava u mirovinsko osiguranje s osnova profesionalne rehabilitacije, odnosno invalidu rada s danom stupanja na profesionalnu rehabilitaciju radni odnos počinje mirovati, a do završetka profesionalne rehabilitacije ostvaruje staž osiguranja i destimulativnu naknadu plaće u vezi s profesionalnom

rehabilitacijom te je i osiguran po toj osnovi (čl. 51. st. 4. ZOMO). Premda bi za invalida rada najbolja opcija bila da se profesionalna rehabilitacija obavlja na njegovom radnom mjestu po mogućnosti što prije. Iz razloga što poslodavac na njegovo radno mjesto zapošljava zamjenu, jako se je teško ponovno izboriti za radno mjesto.

5. Sam postupak prekvalifikacije i dokvalifikacije potrebno je pokrenuti već za vrijeme bolovanja u dogovoru s poslodavcem iz razloga što zbog dugotrajnih bolovanja i dugotrajnosti i brojnosti postupaka ocjene radne sposobnosti, invalidi rada gube motivaciju za radom ili za prekvalifikacijom. Zbog protoka vremena ni poslodavac više ne može invalida rada ponovno uklopiti u svoj sustav jer je njegovo radno mjesto zauzela druga osoba (zdrava osoba), tako da invalidima rada ne preostaje drugo rješenje osim umirovljenja.

Primjer iz prakse Ureda: *Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratio se M. Z. po zanimanju plinoinstalater, moleći za pomoć u ostvarivanju njegovih prava kao osobe s invaliditetom koji je zbog ozljede ostao s oduzetošću donjih ekstremiteta (paraplegija - koristi se invalidskim kolicima). Postupak za ostvarivanje prava na invalidsku mirovinu pokrenut je na prijedlog njegovog izabranog liječnika primarne zdravstvene zaštite koji je podnesen dana 20.10. 2016. godine. HZMO je prosljedilo svu dokumentaciju ZOSI-u radi postupka vještačenja, na koji je imenovani bio pozvan dana 07.12.2016. gdje ga je vještačio jedan vještak liječnik kojemu je M.Z. obrazložio da ima 45 godina života, dvoje djece školaraca te da je još uvijek sposoban za rad, uredski posao koji mu je poslodavac obećao osigurati jer je njegov poslodavac pravna osoba u vlasništvu jedinice lokalne samouprave u kojem poduzeću imenovani radi od samog njegovog osnutka do današnjeg dana te da mu je zbog njegovih zasluga i dobrog i požrtvovanog rada poslodavac i obećao učiniti razumnu prilagodbu i ponuditi poslove koje on može sada obavljati te da ga se sukladno tome i vještači. Međutim, vještak koji ga je vještačio je učinio suprotno te je donio Nalaz i mišljenje da kod imenovanog postoji potpuni gubitak radne sposobnosti. Revizija nadležnog ministarstva je potvrdila navedeni nalaz i mišljenje, te je na osnovu toga imenovanom rješenjem HZMO-a, Područnog ureda u V. od 13.01.2017. godine utvrđena invalidska mirovina zbog potpunog gubitka radne sposobnosti koja je nastala zbog ozljede izvan rada 100%.*

Međutim, imenovani se na navedeno rješenje žalio s obzirom da kod njega postoji preostala radna sposobnost koja se ogleda u mogućnosti obavljanja uredskih poslova koje mu je poslodavac kod kojeg je imenovani zaposlen voljan osigurati sukladno njegovoj preostaloj radnoj sposobnosti. S obzirom da je rješenjem Središnja služba HZMO-a, kao drugostupanjsko tijelo, poništila navedeno prvostupanjsko rješenje te predmet vratila Područnom uredu HZMO-a radi donošenja novog rješenja, požurili smo donošenje novog rješenja.

Uputili smo i dopis poslodavcu s preporukom sklapanja novog ugovora o radu na prilagođenom radnom mjestu za poslove koji imenovani sada može obavljati navodeći da bez obzira što imenovani još uvijek nije zaprimio rješenje o djelomičnoj nesposobnosti za rad (u kojem će stajati koje poslove imenovani može obavljati), jer je prijašnje o općoj nesposobnosti za rad poništeno od strane HZMO-a, Središnje službe u Zagrebu, oni kao poslodavac mogu primijeniti razumnu prilagodbu te ponuditi novi Ugovor o radu za novo radno mjesto. Pohvalili smo i spremnost da svom dugogodišnjem radniku osiguraju drugo radno mjesto sukladno njegovim preostalim radnim sposobnostima.

Novo radno mjesto na koje će imenovani sukladno svojim preostalim radnim sposobnostima moći biti raspoređen i obavljati je posao administratora (uredski posao), s obzirom da se imenovani služi s invalidskim kolicima, odnosno ima 100% tjelesno oštećenje na donje ekstremitete. Upoznali smo poslodavca da se pri donošenju novog ugovora o radu može pozvati na obvezu osiguravanja razumne prilagodbe imenovanom.

„Razumna prilagodba u procesu rada znači da se osobama s invaliditetom osigura adekvatna prilagodba i podrška koja bi im osigurala da na svom radnom mjestu bez obzira na svoje oštećenje mogu biti učinkoviti i ravnopravni djelatnici kao i osobe bez invaliditeta“.

Zakonska osnova za navedeno je propisana čl. 7. st. 2., kao i čl. 12. st. 4. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (Narodne novine, br. 157/13 i 152/14), kao i čl. 4. st. 2. točka 3. Zakona o suzbijanju diskriminacije (Narodne novine, br. 85/08 i 112/12) koje svoje

uporište nalaze u međunarodnim obvezujućim dokumentima, odnosno čl. 2. i čl. 27. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Također, upoznali smo poslodavca i s koristima koje ima zbog zapošljavanja osobe s invaliditetom na način da je oslobođen od plaćanja penala, ukoliko ne zapošljava dovoljan broj osoba s invaliditetom. Također, poslodavac može ostvariti razne poticaje koji se ostvaruju podnošenjem zahtjeva ZOSI-u.

Problem koji se u navedenom slučaju pojavio je da je s obzirom na doneseno rješenje o potpunoj nesposobnosti za rad HZZO zatvorio imenovanom bolovanje, odnosno u vrijeme kada mu poslodavac nije još uvijek ponudio novi ugovor o radu jer nije bilo doneseno novo rješenje o djelomičnoj nesposobnosti za rad u kojem bi stajali navedeni svi poslovi koje on može obavljati. S obzirom na navedeno svojim dopisom požurili smo postupak donošenja novog rješenja Područnog ured HZMO-a o djelomičnoj nesposobnosti za rad koje bi ujedno nabrajalo poslove koje sada imenovani može obavljati. Sukladno navedenom nadležni Područni ured HZMO-a, proslijedio je ZOSI-u odmah predmet na novo vještačenje.

Međutim, premda je imenovani bio pozvan na vještačenje u svrhu određivanja postotka tjelesnog oštećenja radi ostvarivanja prava na znak pristupačnosti te prava na oslobađanje od plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine za uporabu autocesta, te mu je utvrđeno 100% tjelesno oštećenje na donje ekstremitete, ovdje je ZOSI propustio prilikom navedenog vještačenja donijeti nalaz i mišljenje o preostaloj radnoj sposobnosti radi donošenja rješenja o invalidnosti u sustavu mirovinskog osiguranja (oba rješenja donosi nadležna služba HZMO-a), tim više što je već ranije bio vještačen glede istog, na što smo svojim dopisom već upozorili rukovoditelja Područnog ureda ZOSI-a. Da je tada donesen nalaz i mišljenje o djelomičnoj nesposobnosti za rad i proslijeđen na donošenje novog rješenja HZMO-u, te HZZO-u ne bi došlo do nezakonite situacije gdje se imenovanom prijeti s ukidanjem bolovanja unatrag. Ovakav propust ZOSI-a ne smije ići na štetu osobe s invaliditetom.

Kako je imenovani pozvan na vještačenje u navedeni ZOSI, Područni ured, kada će mu biti donesen i novi nalaz i mišljenje koji će HZZO-u biti dostavljen, kao i novo rješenje o djelomičnoj nesposobnosti za rad od strane HZMO-a, Područnog ureda, istaknuli smo preporuku da se sukladno Zakonu o općem upravnom postupku zastane s postupkom dok se ne riješi prethodno pitanje, odnosno dok ne pristigne novi Nalaz i mišljenje o djelomičnoj radnoj nesposobnosti, te da mu se izda doznaka (potvrda o privremenoj nesposobnosti zaključno sa datumom 27.08.2017. godine jer je imenovani započeo na novom prilagođenom radnom mjestu sa radom dana 28.08.2017. godine). Međutim, HZZO pozivajući se na zakonske odredbe nisu uvažili našu preporuku. ZOSI je donio novi Nalaz i mišljenje o djelomičnoj nesposobnosti za rad, međutim isti je vraćen od strane revizije Ministarstva rada i mirovinskoga sustava jer je vještak propustio u nalazu i mišljenju navesti poslove koje imenovani može obavljati, odnosno koje može obavljati sukladno čl. 15. st. 7. Uredbe o metodologijama vještačenja.

Ovaj slučaj ipak je na kraju riješen u korist osobe s invaliditetom samo zahvaljujući razumijevanju poslodavca koji je učinio sve kako bi mu izašao u susret te ponudio i zaključio s njim novi ugovor o radu za drugo radno mjesto na koje je imenovani raspoređen, prije donošenja samog rješenja o djelomičnoj nesposobnosti za rad. Međutim, sve bi ovo bilo izbjegnuto uz odgovornije postupanje.

Primjer iz prakse Ureda: *Zaprimili smo pritužbu J. J. na nemogućnost ostvarivanja prava iz mirovinskog osiguranja koje se odnosi na starosnu mirovinu.*

Naime, iz dopisa koji smo zaprimili proizlazi kako je imenovani imao ozljedu na radu, te je nakon dobivanja rješenja o invalidskoj mirovini zbog profesionalne nesposobnosti za rad sa 38 godina radnog staža i 58 godina života, dobio osobno uvjetovan otkaz ugovora o radu jer mu poslodavac nije mogao ponuditi drugo radno mjesto sukladno njegovim preostalim radnim sposobnostima.

Ovdje smo postavili pitanje kako u rješenju od strane HZMO-a, Područna služba u R. navedeno nije uzeto u obzir prilikom izračuna mirovine (zbog razloga što se ukoliko se radi o profesionalnoj bolesti ili ozljedi na radu), prilikom izračuna osobnih bodova uzima kao da je odrađen cijeli radni vijek (40 godina radnog staža). Tim više što se iz obavljenog telefonskog razgovora saznaje da je imenovani posjedovao od strane HZZO-a ovjerenu i potpisanu prijavu ozljede na radu. Imenovani se pritužuje da

mu je pri odlasku u mirovinu rečeno da će kada navršši određene godine života (65 godina života), ostvariti pravo na starosnu mirovinu koja će za njega biti povoljnija (veća za 20% od trenutne), zbog većeg mirovinskog faktora koji iznosi 1,0.

S obzirom da je u međuvremenu (nakon njegovog odlaska u mirovinu) došlo do promjene koja se ogledala u donošenju novog Zakona o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br. 157/13, 151/14, 33/15, 93/15 i 120/16), koji je stupio na snagu 01.01.2014. koji u svojim odredbama sadrži ono što nije bilo ranije propisano, pa tako čl. 100. stavak 7. navodi:

„(7) Korisniku invalidske mirovine zbog profesionalne nesposobnosti za rad ostvarene do stupanja na snagu ovoga Zakona, kao i korisniku invalidske mirovine zbog djelomičnog gubitka radne sposobnosti iz članka 39. stavka 3. ovoga Zakona, koji nastavi raditi na drugom poslu prema preostaloj, odnosno smanjenoj radnoj sposobnosti ili naknadno stupi u osiguranje i po toj osnovi navršši najmanje jednu godinu staža osiguranja, može se priznati pravo na starosnu ili prijevremenu starosnu mirovinu, ako su ispunjeni uvjeti za stjecanje toga prava prema člancima 33., 34., 35., 180. ili 182. ovoga Zakona. Nova mirovina odredit će se prema članku 79. stavcima 1. i 2. i člancima 81. – 88. ovoga Zakona prema ukupno navršenom mirovinskom stažu i ostvarenim vrijednosnim bodovima do dana stjecanja prava na starosnu ili prijevremenu starosnu mirovinu, a polazni faktor može iznositi najviše 1,0.“

Navedeno je dovelo do toga da on i svi drugi umirovljenici koji nisu imali nakon umirovljenja ostvarenu najmanje jednu godinu staža osiguranja ne mogu više ostvariti pravo na starosnu mirovinu, odnosno ova sadašnja im ostaje ista bez obzira što su ostvarili uvjete za starosnu mirovinu a koji su: minimalno 15 godina staža osiguranja i 65 godina života.

S obzirom da je iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom MRMS-u ukazivano na ukidanje prava osoba s invaliditetom na starosnu mirovinu te su predložene i izmjene navedenog članka koje od strane MRMS-a nisu prihvaćene preporučili smo da kada navršši uvjete za starosnu mirovinu podnese zahtjev za istu. Na taj zahtjev HZMO, nadležna Područna služba u R. je dužna odgovoriti rješenjem kojim će odlučiti o zahtjevu (pozitivno ili negativno). Ukoliko je isto negativno tada ima pravo na žalbu u određenom zakonskom roku navedenom u Uputi o pravnom lijeku. U svom zahtjevu ima mogućnost istaknuti sve ono što je već i naveo u svojoj pritužbi, odnosno da je s obzirom da mu je utvrđen djelomični gubitak radne sposobnosti, prijavio se na HZZ, gdje je aktivno tražio posao koji će moći obavljati sukladno preostalim radnim sposobnostima. Na HZZ-u je aktivno prijavljen od 2011. godine, gdje je redovito ispunjavao svoje obveze i javljao se savjetnicima raspitujući se za posao. Međutim, niti jedan poslodavac kao osobu s invaliditetom ga nije htio primiti u radni odnos, odnosno nije mogao pronaći posao. S obzirom da se redovito kod službenika HZMO-a, Područne službe u R. raspitivao glede uvjeta odlaska u mirovinu, nikada mu nije bilo naznačeno da će se zakonske odredbe glede uvjeta ostvarivanja izmijeniti, sve do 2017. godine kada je izviješten kako se Zakon o mirovinskom osiguranju izmijenio te da više ne ispunjava uvjete za starosnu mirovinu.

Smatramo da izostankom pravovremenog informiranja HZMO je oštetio navedenu osobu, a pretpostavljamo i druge potencijalne korisnike, glede mirovinskih primanja.

Također, smatramo da su time osobe s profesionalnom nesposobnošću za rad dovedene u nepovoljan položaj prema osiguranicima koji nemaju invaliditet, za koje je uvjet za ostvarivanje starosne mirovine samo 15 godina staža osiguranja i 65 godina života. Smatramo kako se ovdje radi o kršenju odredbi čl. 28. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koja jamči pravo osoba s invaliditetom na odgovarajući životni standard za njih i njihove obitelji, uključujući odgovarajuću prehranu, odijevanje, stanovanje, kao i na stalno unaprjeđenje životnih uvjeta te će države potpisnice poduzeti odgovarajuće korake kako bi zaštitile i promicale ostvarenje ovog prava bez diskriminacije na osnovi invaliditeta.

„2. Države stranke priznaju pravo osoba s invaliditetom na socijalnu zaštitu i na uživanje tog prava bez diskriminacije na osnovi invaliditeta, te će poduzeti odgovarajuće korake kako bi zaštitile i promicale ostvarenje ovog prava, uključujući i mjere u svrhu:

(...)

(e) osiguranja ravnopravnoga pristupa osobama s invaliditetom programima i beneficijama vezanim uz mirovine.“

Premda zakonodavac ove zakonodavne izmjene (ukidanje prava na starosnu mirovinu za osobe s profesionalnom (djelomičnom) nesposobnošću za rad) može pravdati racionalizacijom, nedostatkom novca, međutim smatramo da se ovdje ipak ne može govoriti o zaštiti javnog interesa racionalizacijom sustava mirovinskog osiguranja jer je zakonodavac ukinuo jedno od prava osoba s invaliditetom. Ovo pravo osoba s invaliditetom da ostvare starosnu mirovinu sa 65 godina života i minimalno ostvarenih 15 godina staža osiguranja postoji dugi niz godina, odnosno mogućnost izbora povoljnije mirovine između invalidske i starosne, odnosno pravo na starosnu mirovinu postojalo je neprekidno od samog uvođenja instituta profesionalne nesposobnosti za rad 01.01.1999. godine.

Navedeno se ogleda u tome da zakonodavac nije ostavio nikakav vremenski period za prilagodbu na nove odredbe te bi se morala poštivati legitimna očekivanja pojedinaca.

Beneficirani radni staž

Većina pritužbi glede beneficiranog radnog staža odnosila se na datum priznavanja istog gdje su većina osoba s invaliditetom putem žalbi morali utvrđivati da im isti pripada od ranijeg datuma od onog koji je utvrđen u Nalazu i mišljenju vještaka.

Primjer iz prakse Ureda u nastavku opisuje slučaj osobe s invaliditetom kojoj mirovina uopće nije izračunata prema beneficiranom radnom stažu već kao prijevremena starosna mirovina (umanjena).

Primjer iz prakse Ureda: *Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratio se I.G. u ime svog brata V.G., kojemu je HZMO, Područna služba u Z. svojim rješenjem od 5. 6. 2014. dodijelio prijevremenu starosnu mirovinu koju imenovani nije niti zahtijevao, gdje se on zbog neznanja nije na navedeno rješenje žalio. Tek naknadno kada je došao do saznanja da su bivše kolege koje su ostvarivale manju plaću od njega ostvarile veće mirovine, njegov brat I.G. je pokrenuo postupak ponovnog izračuna njegove mirovine, te ujedno se obratio pritužbom na nezakonito postupanje ovom uredu.*

Po zaprimanju pritužbe obratili smo se HZMO-u, nadležnoj Područnoj službi te smo između ostalog istaknuli da je V.G., osoba s invaliditetom koji je dana 10.4.2014. u dobi od navršениh 61 godine i sedam mjeseci života podnio zahtjev za starosnu mirovinu (prema stažu osiguranja s povećanim trajanjem), s obzirom da je od rođenja osoba s invaliditetom te da mu je isti i utvrđen sa Nalazom i mišljenjem bivše Zajednice mirovinskog i invalidskog osiguranja radnika Hrvatske, Direkcija Zagreb 1979. kada mu je utvrđena invalidnost od mladosti uslijed bolesti Morbus little (dječja paraliza). Njegova invalidnost je potvrđena rješenjem o postotku tjelesnog oštećenja od 80%, Republičkog fonda mirovinskog i invalidskog osiguranja radnika Hrvatske iz 1995. godine.

Pri predaji zahtjeva naznačio je članak (zaokružio članak) koji se odnosi na starosnu mirovinu uz beneficirani radni staž (članak iz časopisa „Računovodstvo i financije“ – zakonodavstvo i pravna praksa), međutim HZMO to nije pri obračunavanju iznosa mirovine uzeo u obzir.

Prije stupanja na snagu Zakona o stažu osiguranja s povećanim trajanjem („Narodne novine“, br. 71/99, 46/07 i 41/08), staž osiguranja i smanjivanje starosne granice priznavao se bez posebnog zahtjeva te bez donošenja posebnog rješenja svim osobama s invaliditetom s utvrđenim stupnjem tjelesnog oštećenja koje posjeduje imenovani ako su bili u radnom odnosu ili nekom drugom osiguranju na temelju kojeg im se priznavalo pravo na uvećani staž (imenovani je u radnom odnosu od 1977. godine). Automatski obračun staža s povećanim trajanjem prestao je tek 31.12.1998. tj., s danom prestanka važenja bivšeg Zakona o mirovinskom i invalidskom osiguranju („Narodne novine“, br. 26/83, 05/86, 42/87, 34/89, 57/89, 40/90, 09/91, 26/93, 96/93, 44/94 i 59/96), odnosno stupanjem na snagu novog Zakona o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br. 102/98 s naknadnim izmjenama i dopunama u br. 127/00 i 59/01). Ujedno donošenjem Zakona o stažu osiguranja s povećanim trajanjem, (donesen nakon Zakona o mirovinskom osiguranju i stupio na snagu 16.07. 1999. godine), prema odredbi čl. 7. staž osiguranja s povećanim trajanjem računa se samo invalidnim osobama koje su zaposlene tj. osigurane kao - slijepe osobe, osobe oboljele od

distrofije i srodnih mišićnih i neuromuskularnih bolesti, oboljeli od paraplegije, cerebralne i dječje paralize, multipla skleroze, reumatoidnog artritisa, gluhe osobe ili osobe kod kojih postoje funkcionalni poremećaji zbog kojih se ne mogu samostalno kretati bez upotrebe invalidskih kolica. Ovim osiguranicima-invalidnim osobama svakih 12 mjeseci staža osiguranja računa se kao 15 mjeseci. Također im se snižava dobna granica za stjecanje prava na starosnu mirovinu iz čl. 30. ZOMO-a po jednu godinu za svakih pet godina provedenih u osiguranju koje se računa 12 mjeseci kao 15 mjeseci. Tek po stupanju na snagu ovog zakona svojstvo osiguranika - invalidne osobe, ako im zdravstveno stanje uzrokuje trajne posljedice za život i rad, utvrđuje se rješenjem Zavoda na temelju nalaza i mišljenja ovlaštenih vještaka prema odredbama ZOMO-a na zahtjev invalidne osobe. U ovom slučaju HZMO nije postupio prema odredbama ZUP-a, koji u čl. 55. govori o prethodnom pitanju, te ukoliko nije sa sigurnošću moglo biti utvrđeno koju vrstu mirovine osiguranik želi trebalo je zastati sa postupkom te uputiti zahtjev imenovanom za izjašnjavanjem koju vrstu mirovine isti želi ostvariti. Navedeno, posebno s obzirom da je imenovani priložio zahtjevu dokaz invalidnosti - rješenje o postotku tjelesnog oštećenja, kao i izvadak gdje je on istaknuo da želi starosnu mirovinu gdje će mu izračun biti načinjen s povećanim trajanjem.

Također, u arhivi HZMO-a postoje podaci da je imenovani osoba s teškim invaliditetom od 1979., te je trebalo kao prethodno pitanje utvrditi vještačenjem dali imenovani ispunjava uvjete za priznavanjem beneficiranog radnog staža od 1977. do 2014. kada je podnio zahtjev, te mu sve skupa obračunati u mirovinski staž, a sve sukladno člancima 7. i 8. ZUP-a.

Ovakvim postupanjem HZMO mu je izračunao najnepovoljniju mirovinu za njega, odnosno prijevremenu starosnu mirovinu kojom mu je oduzet pripadajući dio mirovine premda je on ispunjavao uvjete za redovitu starosnu mirovinu. Dužnost je javnopravnog tijela utvrđivanje stvarne pravne prirode podneska, neovisno o njegovu nazivu, o čemu govori i načelo pomoći stranci.

Ovakvim postupanjem HZMO-a grubo su prekršena prava imenovanog, odnosno nije se postupalo po odredbama ZUP-u te je imenovani oštećen za iznose pripadajuće mirovine. To više kada se u obzir uzme obveza javnopravnog tijela da se brine da neznanje odnosno neukost stranke ne bude na štetu prava koja joj po zakonu pripadaju, propisana odredbom čl. 7. i čl. 8. ZUP-a.

Ovakav postupak ne može se opravdati činjenicom da se imenovani nije žalio na rješenje, jer to što se imenovani zbog neznanja, te složenosti postupka izračuna mirovine nije žalio ne opravdava nezakonito postupanje javnopravnog tijela (HZMO-a), jer bi javnopravna tijela mogla svakodnevno postupati protivno zakonu na štetu osiguranika te isto opravdavati činjenicom: tko je kriv stranci u postupku što se nije žalila. Stoga smo zamolili da se u ponovljenom postupku izvrši pravilan izračun mirovine za imenovanog, da se poništi nezakonito rješenje te da mu se isplate pripadajući zaostaci starosne mirovine. U svom odgovoru HZMO je istaknuo da je postupak vještačenja u tijeku, te da je mirovinski spis upućen na provjeru zakonitosti postupanja prilikom donošenja rješenja po zahtjevu imenovanog za priznavanje prava na mirovinu.

Zaključak

Iz dostavljenih statističkih podataka HZMO-a može se zaključiti da je stanje zabrinjavajuće glede udjela ukupne prosječne mirovine isplaćene po Zakonu o mirovinskom osiguranju u prosječnoj mjesečnoj isplaćenoj neto plaći u RH te je ispod razine socijalne sigurnosti, odnosno **na dan 31.12.2017. godine iznosio je 37,45%**. S obzirom da su mirovine svake godine sve manje predlažemo da se rast mirovina veže uz rast plaća u RH.

Ostali problemi koji smo uočili u sklopu mirovinskog osiguranja tiču se:

- dugotrajnosti samog postupka ostvarivanja prava iz mirovinskog osiguranja koje dovodi do toga da od podnošenja samog zahtjeva do ostvarivanja prava iz mirovinskog osiguranja (invalidske mirovine) prođe u prosjeku godina dana za koje vrijeme sve one osobe koje nisu zaposlene (nalaze se van sustava osiguranja) ostaju bez primanja invalidske mirovine, jer je zakonodavac propisao da se ista ostvaruje nastankom invalidnosti (prevedeno datumom vještačenja) na koje se čeka duži vremenski period;

- djelatnici HZMO-a ne informiraju u potpunosti osobe s invaliditetom, sukladno odredbama ZUP-a o njihovim pravima već im se suprotno tome rješenjima dodjeljuju mirovine koje su nepovoljnije od onih koje ih pripadaju;
- osobama s invaliditetom se smanjuju njihova prava iz Zakona o mirovinskom osiguranju na način da isti uopće nisu o tome obaviješteni;
- glede samog postupka vještačenja u mirovinskom osiguranju najveće primjedbe se odnose na dugotrajnost postupka vještačenja koja predstavlja povredu zakonskih odredbi o trajanju postupka za priznavanja prava u slučajevima u kojima je nalaz i mišljenje bitno dokazno sredstvo; - neodgovarajući sastav vijeća vještaka i dr.

Hrvatski ratni vojni invalidi, civilni invalidi rata i mirnodopski vojni invalidi

Pritužbe u ovom području odnosile su se na rješenja Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (dalje: HZMO) gdje se Hrvatskim ratnim vojnim invalidima (dalje: HRVI) od strane HZMO-a u rješenju o utvrđivanju mirovine koja se obračunavala po posebnom propisu nije uzet u obzir pravovaljani Nalaz i mišljenje o postotku trajnog tjelesnog oštećenja čiji je uzrok Domovinski rat, ujedno i obračunat onaj postotak koji je osoba već ostvarila pravomoćnim rješenjem kojim joj je priznat status HRVI u određenom postotku (40%). U navedenim slučajevima HZMO uopće nije priznao postotak oštećenja zdravlja čiji je uzrok Domovinski rat, te je mirovina obračunata po općem propisu – Zakonu o mirovinskom osiguranju (dalje: ZOMO), umjesto dijelom prema Zakonu o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji po kojem je mirovina dosta veća od one izračunate po ZOMO-u. Ostale pritužbe odnosile su se na dobivanje privremenog statusa HRVI umjesto trajnog, na ostvarivanje mirovina u RH zbog ranjavanja ili bolesti koje je nastupilo na području BiH, kao i na mirovine po osnovi sudjelovanja u HVO.

Još jedan problem koji smo uočili rješavajući po pritužbi osobe s statusom HRVI dotiče se Uredbe o metodologijama vještačenja („Narodne novine“, br. 67/17) koja je u svojim člancima (čl.43), kao i u Listi postotka oštećenja organizma – LISTA II, navela da se postotak oštećenja organizma utvrđuje trajno ili privremeno gdje je u navedenoj listi za sva oštećenja koja se odnose na glavu (PTSP) propisano da se određuju privremeno do 3 godine, a nakon toga trajno (uz činjenicu da vještaci i nakon 3 godine mogu status HRVI odrediti privremeno). Navedene odredbe preuzete su iz Pravilnika o utvrđivanju postotka oštećenja organizma HRVI iz Domovinskog rata („Narodne novine“, br. 45/05, 146/09) koji je u svom čl. 15. uređivao da se postotak oštećenja organizma utvrđuje trajno ili privremeno. Ova odredba preuzeta je u Uredbi o metodologijama vještačenja bez da se uzelo u obzir da je ovaj Pravilnik donesen odmah poslije rata te da su tek tada hrvatski branitelji počeli obolijevati od psihičkih bolesti kao što je PTSP, te da postoji mogućnost da će se oštećenje organizma invalida u znatnoj mjeri poboljšati primjenom bilo kojega medicinskog postupka (operativni zahvati, medicinska i fizikalna rehabilitacija, terapija lijekovima i dr.). Međutim, s obzirom da je rat završio prije 25 godina, te da se hrvatski branitelji neprekidno od tada liječe zbog tih bolesti (jer u protivnom ne bi ni mogli ostvariti status HRVI), možemo postaviti pitanje određivanja privremenog statusa te poboljšanja zdravstvenog stanja, s obzirom da isti neprekidno boluju već 25 godina od iste bolesti. Navedeno također, uzimajući u obzir činjenicu da su to mahom osobe starije životne dobi. Kada se uzme u obzir činjenica da sa statusom HRVI nijedno pravo koje je za HRVI propisano u novom Zakonu o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji („Narodne novine“, br. 121/17), ne mogu ostvariti **bez da posjeduju trajni status HRVI** postavlja se pitanje dali je isto propisano samo deklarativno, odnosno pitanje ostvarivosti prava na status HRVI u stvarnosti.

„Članak 43.

(1) Postotak oštećenja organizma utvrđuje se trajno ili privremeno.

(2) Privremeni postotak oštećenja organizma utvrđuje se samo ako je to navedeno uz pojedinu točku Liste II ili ako postoje izgledi da će se oštećenje organizma invalida u znatnoj mjeri poboljšati primjenom bilo kojega medicinskog postupka (operativni zahvati, medicinska i fizikalna rehabilitacija, terapija lijekovima i drugo). Privremenost ocjene vezana uz pojedinu točku iz Liste II računa se od prve ocjene oštećenja organizma vijeća viših vještaka koja je temelj za donošenje konačnoga rješenja o

priznavanju statusa na temelju propisa o pravima hrvatskih branitelja, odnosno propisa o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata.“

Prema saznanjima od Ministarstva hrvatskih branitelja navedeno je da će se u slijedećem periodu razmotriti i nastojati pronaći primjereno rješenje za problem opskrbnina kod civilnih invalida rata koji je ostao neriješen, s obzirom da su se iste za hrvatske branitelje riješile putem uvođenja prava na novčanu naknadu za nezaposlene hrvatske branitelje iz Domovinskog rata i članove njihovih obitelji koji je putem čl. 107. novog Zakona o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji („Narodne novine“, br. 121/17), koji je stupio na snagu 14.12.2017. godine, dano kao zamjena za bivšu opskrbninu.

Primjer iz prakse Ureda: *Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratio se gospodin J.G. rođen 1948., iz Đ. pritužujući se da od 2005. kada je predao prvi puta zahtjev za utvrđivanjem bolesti PTSP-a kao posljedice Domovinskog rata vodi borbu za ostvarivanje svojih braniteljskih prava.*

Naime, rješenjem Ureda državne uprave u nadležnoj županiji od kolovoza 2016. priznat mu je status hrvatskog ratnog vojnog invalida X skupine s 20% tjelesnog oštećenja ali privremeno od 01.05.2016. do 30.09.2017. godine s osnove psihičke bolesti – PTSP-a nastale u obrani suvereniteta Republike Hrvatske. Navodi da je od 2002. godine od kada se liječi od PTSP-a obolio i od raznih drugih bolesti zbog kojih je imao četiri operacije i moždani udar, što se vidi iz medicinske dokumentacije.

Dana 04.10.2017. godine podnio je zahtjev za ostvarivanje statusa 20% HRVI trajno, međutim do 30.01.2018. nije dobio nikakav poziv, a ni rješenje. S obzirom da je protekao zakonski rok za rješavanje, postavlja upit o statusu njegovog zahtjeva. Imenovani izražava zabrinutost zbog duljine trajanja postupka obzirom da je u dobi od 70 godina života i krajnje narušenog zdravlja. S obzirom na pritužbu požurili smo kod Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom donošenje Nalaza i mišljenja za imenovanog. Od strane ZOSI smo obaviješteni da je imenovanom zakazan pregled 21.02.2018. nakon čega je donesen i Nalaz i mišljenje, pa i rješenje dana 01.02.2018. u kojem je imenovanom potvrđen status HRVI 20% ali opet privremeno. Kada nam se imenovani potužio na navedeno upoznali smo ga sa odredbom čl. 43. Uredbe o metodologijama vještačenja koja navedeno propisuje, zbog čega imenovani, s obzirom da je preživio moždani udar i na osnovu cjelokupnog zdravstvenog stanja s razlogom izražava bojazan da neće doživjeti navedeno pravo.

Primjer iz prakse Ureda: *Uredu se pritužila stranka navodeći da mu mirovina nije dobro izračunata s obzirom da posjeduje status Hrvatskog ratnog vojnog invalida (skraćeno HRVI).*

Izvršili smo uvid u cjelokupnu dokumentaciju koja nam je dostavljena te smo iz dostavljenog nam rješenja Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, (dalje: HZMO), Područne službe u Zagrebu razaznali da imenovani nije uskraćen za svoja prava iz mirovinskog osiguranja. Naime, podnio je zahtjev za utvrđivanje starosne mirovine dana 30.11.2015., na temelju čega mu je zbog ispunjavanja zakonskih uvjeta za starosnu mirovinu (65 godina života i minimalno 15 godina mirovinskog staža), s rješenjem od 14.01.2017. određena pripadajuća starosna mirovina u iznosu 2 115,22 kn, koja sa dodatkom u iznosu od 571,11 kn iznosi ukupno 2 686,33 kn što je za njega povoljniji iznos od iznosa koji bi imao prema Zakonu o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji („Narodne novine“ br. 174/04, 92/05, 107/07, 65/09, 137/09, 146/10 - OUSRH, 55/11, 140/12, 33/13, 148/13 i 92/14), (dalje: ZOPHBDR). Naime, prema članku 14. ZOPHBDR-a budući da njegova mirovina izračunata na temelju navršenog mirovinskog staža od 32 god., 10 mj. i 11 dana sa dodatkom iznosi više od mirovine koja bi ga pripadala za 40 godina mirovinskog staža (2 574,51 kn), prima mirovinu samo prema odredbama Zakona o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br. 157/13, 151/14, 33/15, 93/15 i 120/16).

S obzirom da ima status Hrvatskog ratnog vojnog invalida (HRVI) u 20% iznosu za njega bi puno bolja opcija bila da je ostvario mirovinu HRVI-a, jer se ona sukladno čl. 16. ZOPHBDR-a izračunava sa većim mirovinskim faktorom koji iznosi 1,85 za dragovoljca (za razliku od mirovinskog faktora u iznosu 1,0 po kojem je izračunata njegova mirovina), dok se Vrijednosni bod radi određivanja invalidske

mirovine HRVI iz Domovinskog rata za invalidnost (opća ili profesionalna nesposobnost za rad) koja je u cijelosti ili u dijelu nastala kao posljedica ranjavanja, ozljede, zatočeništva u logoru, bolesti, pogoršanja bolesti odnosno pojavom bolesti zadobivene u obrani suvereniteta Republike Hrvatske utvrđuje na temelju pripadajuće osnovice za čin i ustrojbeno mjesto HRVI iz Domovinskog rata. Što bi značilo da je u bilo kojem vremenskom razdoblju podnio zahtjev nadležnoj Područnoj službi HZMO-a za ostvarivanje prava na invalidsku mirovinu s obzirom na status HRVI-a njegova invalidska mirovina bila bi mnogostruko veća od sadašnje starosne.

Međutim, čl. 15. ZOPHBDR-a u st. 3. navodi da se pravo na invalidsku mirovinu ostvaruje pod uvjetima i na način propisan Zakonom o mirovinskom osiguranju, ako drukčije nije propisano ZOPHBDR-a. S obzirom da vrijeme podnošenja zahtjeva za invalidsku mirovinu nije uređeno ZOPHBDR-a primjenjuje se odredbe ZOMO-a koji u svom članku 56. st. 1. navodi da je uvjet za ostvarivanje invalidske mirovine da je djelomični ili potpuni gubitak radne sposobnosti nastao zbog bolesti ili ozljede izvan rada **prije navršenih 65 godina života** i ako mu navršeni mirovinski staž pokriva najmanje jednu trećinu radnog vijeka. Što bi značilo da se zahtjev za invalidsku mirovinu obavezno mora podnijeti prije nastupanja 65 godine života jer se tada ostvaruju uvjeti za starosnu mirovinu. Iz čega zaključujemo da ukoliko se ostvari starosna mirovina ne može se poslije nje zahtijevati ostvarivanje invalidske mirovine, koja podrazumijeva da je osoba nesposobna za rad pa je to razlog podnošenja zahtjeva za invalidsku mirovinu. Iz čega se izvodi logički zaključak da ukoliko je osoba već u starosnoj mirovini nema potrebe za invalidskom mirovinom.

Glede samog izračuna njegove starosne mirovine, zaključili smo da je ista dobro izračunata s obzirom da je imenovani posljednjih godina imao prijavljeno veoma mala primanja (njegova ukupna bruto plaća za 2007 godinu iznosila je samo 28 575,00 kn za razliku od prosječne godišnje bruto plaće u RH za 2007. godinu koja je iznosila 84 564,00 kn), tako da je njegov vrijednosni bod za tu godinu iznosio ispodprosječnih 0,3379. Međutim za izračun starosne mirovine uzimaju se prosječni vrijednosni bodovi koji se dobiju tako da se zbroj vrijednosnih bodova podijeli sa razdobljem za koje su obračunati (32 godine), te njegov prosječni vrijednosni bod iznosi 1,0534.

Primjer iz prakse Ureda: *Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratila se osoba s invaliditetom pritužujući se na nezakonitost rješenja o pravima iz mirovinskog osiguranja.*

Imenovani se pritužuje na rješenja HZMO-a, Područne službe u Zagrebu kojim mu je određena invalidska mirovina prema članku 79. ZOMO-a („Narodne novine“, br. 157/13, 151/14, 33/15, 93/15 i 120/16), kao povoljnija od one izračunate prema članku 21. ZOPHBDR-a („Narodne novine“, br. 174/04, 92/05, 107/07, 65/09, 137/09, 146/10, 55/11, 140/12, 33/13, 148/13 i 92/14), odnosno obračunata mu je invalidska mirovina po statusu hrvatskog branitelja iz Domovinskog rata, a ne po statusu Hrvatskog ratnog vojnog invalida (HRVI) koji on posjeduje. Naime, imenovani posjeduje pravomoćno rješenje izdano od strane prvostupanjskog tijela Gradskog ureda za zdravstvo, rad i socijalnu skrb, Odjela za branitelje i udruge branitelja iz Domovinskog rata, od 11. srpnja 2005. kojim mu je priznat status HRVI od 40% zbog bolesti pod dijagnozom T 262 – fistulozni oblik Chronove bolesti, iste one bolesti zbog koje je ostvario opću nesposobnost za rad. Ovo rješenje je bilo priloženo spisu uz medicinsku dokumentaciju koja se nalazi pri HZMO-u, Područnoj službi u Zagrebu. Također, imenovani posjeduje rješenje HZZO-a, Područnog ureda u Zagrebu, od 21.08.2006. kojim mu je za sve vrijeme bolovanja priznata naknada plaće u stopostotnom iznosu, za bolovanje kao posljedica sudjelovanja u Domovinskom ratu (Dg. K 50), što znači da je njemu faktično i pravno ta bolest priznata kao posljedica sudjelovanja u Domovinskom ratu i navedeno je trebalo uzeti u obzir radi pravilnog utvrđivanja uzroka njegove opće nesposobnosti za rad (presuda Upravnog suda RH, US-1918/2005 od 14. lipnja 2007.) na osnovu čega smo prosljedili navedena rješenja Središnjoj službi HZMO-a u Zagrebu na njihovo daljnje postupanje u ovom slučaju u kojem je pogrešno utvrđeno činjenično stanje i na tako pogrešno utvrđeno činjenično stanje primijenjena pogrešna zakonska norma, i na taj način stranka uskraćena za svoja prava iz mirovinskog osiguranja koja je pripadaju po članku 15, 16, 17, 18. i 20. ZOPHBDR-a. Predmet je dostavljen da Središnja služba HZMO-a sukladno njihovim ovlastima iz ZOMO-a izvrši kompletan uvid u predmet, te pravilnost donesenih rješenja s obzirom na sveukupnu dokumentaciju koja prileži spisu, te po službenoj dužnosti poništi nezakonito

rješenje, donese novo na zakonu zasnovano ili eventualno dadne uputu prvostupanjskom tijelu za donošenje novog rješenja. U svom odgovoru Središnja služba HZMO-a navodi da je rješenjem Područne službe u Zagrebu od 16.05.2016. imenovanom priznato zbog bolesti pravo na invalidsku mirovinu zbog potpunog gubitka radne sposobnosti. HZMO, također navodi da je rješenje doneseno na temelju nalaza i mišljenja vijeća vještaka ZOSI-a Područnog ureda u Zagrebu od 23.03.2016. kojim je utvrđeno da je kod imenovanog zbog bolesti 23.03.2016. nastupio potpuni gubitak radne sposobnosti. Činjenica je (a koju HZMO ne spominje) da mu navedeni Nalaz i mišljenje nije dostavljen na uvid, isti samo navode da protiv navedenog rješenja imenovani nije podnio žalbu te je rješenje postalo pravomoćno.

Također, HZMO ne navodi da se u izreci rješenja navodi da će posebnim rješenjem odlučiti o iznosu mirovine i početku isplate mirovine. Također, u svom izvješću HZMO ne navodi da u ovom rješenju u obrazloženju uopće nije pobliže utvrđeno uslijed kojih bolesti je imenovanom priznata potpuna nesposobnost za rad. Tek kada mu je novim rješenjem izvršen izračun mirovine imenovani je uvidio da mu nije u invalidnost obračunat status 40% HRVI-a te da mu je invalidska mirovina višestruko manja od one koja je trebala biti.

Za HZMO je bitno samo da se imenovani nije žalio na rješenje o utvrđenoj potpunoj nesposobnosti za rad, te je upućen na ostvarivanje svojih prava u upravnom sporu.

Ovakvo postupanje na štetu osobe s invaliditetom gdje se ne uvažavaju pravomoćna rješenja o postotku oštećenja zdravlja, te se premda je ukazano na protupravnost donesenog rješenja koje se osniva na Nalazu i mišljenju vještaka koje je za istu bolest koja je priznata Nalazom i mišljenjem Prvostupanjskog liječničkog povjerenstva za pregled hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji od 02.05.2005. te potvrđeno pravomoćnim rješenjem Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti od 15.09.2005. kao posljedica sudjelovanja u Domovinskom ratu od 40%, utvrdilo da nije posljedica sudjelovanja u Domovinskom ratu nego bolesti gdje je to bilo poznato HZMO-u koji nisu upozorili nadležne vještake na isto već su prema navedenom protupravnom Nalazu i mišljenju donijeli isto takvo rješenje na štetu osobe s invaliditetom smatramo ne samo protupravnim već i protuustavnim, ujedno i kršenjem Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Jedino opravdanje koje HZMO iznosi jeste da se imenovani nije žalio na protupravno rješenje, kao da ne postoji mogućnost obnove postupka po službenoj dužnosti te donošenja zakonitog rješenja. Ovakvo postupanje i odgovor u kojem Središnja služba HZMO-a upućuje imenovanog da podnese novi zahtjev za ponovnu ocjenu uzroka invalidnosti, tj. da bi se u novom postupku utvrdilo je li bolest nastala kao posljedica sudjelovanja u Domovinskom ratu smatramo neprimjerenim zbog razloga što je imenovanom još 2005. utvrđeno da je bolest 40% posljedica sudjelovanja u Domovinskom ratu. Smatramo kako vještaci ZOSI-ja moraju svoj Nalaz i mišljenje uskladiti sa već postojećim nalazom i mišljenjem koje je već ranije doneseno od strane tada nadležnih vještaka i na kojem se temelji ranije doneseno pravomoćno rješenje.

Zaključak

Osnovni problem sa kojim su nam se obraćali HRVI je taj što HZMO nije priznao postotak oštećenja zdravlja čiji je uzrok Domovinski rat, te je mirovina obračunata po općem propisu – ZOMO, umjesto dijelom prema Zakonu o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji po kojem je mirovina dosta veća od one izračunate po ZOMO-u.

Osnovni problem osoba s invaliditetom čija je bolest posljedica sudjelovanja u Domovinskom ratu, a koje nisu na vrijeme podnijele zahtjev za ostvarivanje statusa HRVI (do kraja 2005.), ali im je ta mogućnost data novim ZOPHBDR, ogleda se u tome što je ta mogućnost propisana samo formalno, odnosno u stvarnosti je za te osobe neostvariva. Razlozi zbog kojih je neostvariva je što je propisan privremeni status HRVI (3 godine, ali s obzirom na čekanje vještačenja isti traje 5 godina), tek nakon toga se može ostvariti status trajnog HRVI. S obzirom da se nijedno pravo propisano ovim zakonom od kojih su za HRVI najznačajnija invalidska mirovina i stambeno pitanje ne može ostvariti bez trajnog statusa HRVI, te da se invalidska mirovina može ostvariti samo do 65 godine života, kao i da je za rješavanje stambenog pitanja HRVI sa 20% oštećenjem zdravlja propisan rok od 10 godina dolazimo

do zaključka da su ista u stvarnosti zbog njihove starije životne dobi neostvariva (ovdje moramo uzeti i postotak smrtnosti hrvatskih branitelja koji je veći od prosjeka).

Premda Ministarstvo hrvatskih branitelja u svom odgovoru obrazlaže da je privremeni status HRVI u trajanju od 3 godine propisan radi pravne sigurnosti, navedeni odgovor nije u skladu sa propisanim u Uredbi o metodologijama vještačenja gdje se u čl. 43. navodi da je isti neophodan zbog mogućnosti izlječenja. Premda smatramo kako postoji veoma mala mogućnost da će ozdraviti netko tko se lijeći zbog psihičke bolesti neprekidno od rata, posljednjih 25 godina.

20. SUDJELOVANJE U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU

Glasanje osoba s invaliditetom na izborima za predstavnička i izvršna tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave 21. svibnja 2017. godine

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom redovito surađuje s Državnim izbornim povjerenstvom kako bi se svim osobama s invaliditetom pa tako i onima smještenima u ustanovama socijalne skrbi osiguralo biračko pravo. Jednako tako u okviru svoje nadležnosti poduzimamo mjere za uklanjanje uočenih nepravilnosti i unaprjeđenje sustava glasanja kako bi on bio što pristupačniji osobama s invaliditetom različitih oštećenja.

Na svim onim izborima, odnosno na referendumu gdje je zakonom propisana mogućnost glasanja birača na biračkim mjestima izvan mjesta njihova prebivališta kao i mogućnost određivanja posebnih biračkih mjesta u ustanovama socijalne skrbi, posebna biračka mjesta u ustanovama socijalne skrbi, ovisno o vrsti izbora, određuje ministar nadležan za poslove socijalne skrbi ili nadležno izborno povjerenstvo na prijedlog navedenog ministra.

Iz Državnog izbornog povjerenstva obavijestili su da takav način glasanja neće biti moguć na izborima za predstavnička i izvršna tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (555 općina i gradova, 20 županija i u Gradu Zagrebu, koji su se održali 21. svibnja 2017. godine. Jedna od specifičnosti navedenih izbora bila je ta da birači glasuju na biračkim mjestima prema mjestu njihova prebivališta u jedinici za čije se tijelo izbori provode. Dakle, na lokalnim izborima ne postoji mogućnost, kao kod prethodno navedenih izbora, da birač može, uz ispunjenje određenih zakonom propisanih pretpostavki (npr. podnošenje zahtjeva za privremeni upis, za izdavanje potvrde za glasanje izvan mjesta prebivališta i dr.) glasati na biračkom mjestu izvan mjesta svog prebivališta. Uzimajući u obzir navedeno, kao i činjenicu da Zakon o lokalnim izborima („Narodne novine“, br. 144/12. i 121/16.) ne propisuje određivanje posebnih biračkih mjesta u ustanovama socijalne skrbi, birači smješteni u navedenim ustanovama mogli su na lokalnim izborima glasati samo u jedinici u kojoj imaju prebivalište, odnosno na biračkom mjestu određenom prema mjestu njihova prebivališta. Izmjenama Zakona o registru birača omogućeno je da biračko pravo ostvare i osobe kojima je u svrhu zaštite njihovih prava imenovan skrbnik. Uloga skrbnika u biračkom procesu treba biti informirati osobu na njoj razumljiv način o značenju izbora i načinu na koji se izbori provode ukoliko je to zanima. Ukoliko osoba ne može niti uz objašnjenje na njoj prilagođen način shvatiti značenje izbora te ne želi glasati, neće pristupiti glasanju kao i oni birači koji iz raznih drugih razloga ne izlaze na izbore. Obvezatne upute Državnog izbornog povjerenstva omogućavaju pružanje podrške osobi s intelektualnim ili psihosocijalnim teškoćama na biračkom mjestu od strane osobe od povjerenja (ta osoba može i ne mora biti skrbnik). Način na koji se odvija glasanje osoba kojima prilikom glasanja treba podrška druge osobe iz bilo kojeg razloga kao i onih osoba koje ne mogu pristupiti biračkom mjestu opisan je u *Obvezatnim uputama Državnog izbornog povjerenstva*.

Pravobraniteljica je pozvala sve birače koji smatraju da im je nekom radnjom izbornog tijela ili na bilo koji drugi način ugroženo ili onemogućeno njihovo biračko pravo da se bez odgode obratite Državnom izbornom povjerenstvu kako bi se pravodobno poduzele odgovarajuće mjere i otklonile eventualne uočene nepravilnosti.

Pritužbe su se ponovno odnosile na neosiguravanje arhitektonske pristupačnosti i na neprimjereno ponašanje pojedinih članova biračkih odbora prema osobama s invaliditetom.

Primjer iz prakse Ureda: U slučaju o kojem je obavještena pravobraniteljica radilo se o iskazivanju predrasuda prema osobama s intelektualnim teškoćama i nepoznavanju načina na koji se odvija njihovo glasanje.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom primila je pritužbu na diskriminaciju na osnovi invaliditeta zbog arhitektonske neprilagođenosti prostorija biračkog mjesta na području Grada Zagreba koje se nalazilo u prostorijama mjesnog odbora na prvom katu. U pritužbi je bilo navedeno da do biračkog mjesta vode samo uske i strme stepenice koje su nesavladive i opasne za korištenje osobama s tjelesnim invaliditetom, ali i svim osobama smanjene pokretljivosti. Pravobraniteljica je zaključila da je time nad tom kategorijom birača učinjena diskriminacija u smislu Zakona o suzbijanju diskriminacije i kršenje Ustavom i drugim zakonima zajamčenog biračkog prava.

Zakonska obaveza osiguravanja pristupačnosti osobama s invaliditetom propisana je Zakonom o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08, 112/12). Zakon u suzbijanju diskriminacije u članku 4., st. 2. navodi da će se:

(2) Diskriminacijom u smislu ovoga Zakona smatrati i propust da se osobama s invaliditetom, sukladno njihovim specifičnim potrebama, omogući:

- korištenje javno dostupnih resursa,
- sudjelovanje u javnom i društvenom životu,(...)

prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjeran teret za onoga tko je to dužan omogućiti.

Članak 8. Ovaj se Zakon primjenjuje na postupanje svih državnih tijela, tijela jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, pravne osobe s javnim ovlastima, te na postupanje svih fizičkih i pravnih osoba.

Pritužitelj nas je ujedno obavijestio da na području mjesnog odbora ima drugih javnih prostora koji su pristupačni osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti. Postavljanje biračkih mjesta u prostorije koje su već pristupačne osobama s invaliditetom može se smatrati oblikom razumne prilagodbe koje ne zahtijeva nikakve dodatne troškove osim organizacije.

Sukladno navedenom upozorili smo Gradsko izborno povjerenstvo na diskriminirajuće postupanje na osnovi invaliditeta u organiziranju izbora u nepristupačnom prostoru i preporučili da se ono ukloni na sljedećim izborima na način da se biračko mjesto organizira u prostorijama koje su pristupačne osobama s tjelesnim invaliditetom i drugim osobama smanjene pokretljivosti. O toj preporuci obavješteno je i Državno izborno povjerenstvo.

U odgovoru na upozorenje i preporuku pravobraniteljice iz Izbornog povjerenstva Grada Zagreba potvrdili su da se biračko mjesto nalazi na prvom katu i da nije pristupačno osobama s invaliditetom. Objasnili su da su pri određivanju biračkih mjesta (njih 612) brinuli o poštivanju zakonskih odredbi, ali zbog nedostatka odgovarajućeg prostora na području pojedinih mjesnih odbora, prostori u kojim su određena biračka mjesta nisu uvijek zadovoljavajući.

Nadalje su se pozvali na čl. 61. st. 6. i 7. Zakona o lokalnim izborima („Narodne novine“, br. 144/12 i 121/16) koji propisuju da se na način ostvarivanja biračkog prava birača koji pristupi na biračko mjesto, ali mu je zbog invaliditeta onemogućena pristupačnost biračkom mjestu primjenjuju odredbe st. 3., 4. i 5. toga čl. kojim je uređen postupak glasovanja izvan biračkog mjesta, a predsjednik biračkog odbora dužan je u zapisnik o radu biračkog odbora poimenično navesti glasovanje tih birača.

Naveli su i točku 3. Obvezatnih uputa Državnog izbornog povjerenstva Republike Hrvatske broj L-V - O načinu glasovanja birača s tjelesnom manom, nepismenih birača te birača koji nisu u mogućnosti pristupiti na biračko mjesto („Narodne novine“, br. 38/17): „Kad biračko mjesto, pored svih nastojanja da se osigura pristupačnost osobama s invaliditetom, ne zadovoljava zahtjeve pristupačnosti osobama s invaliditetom, a birač-osoba s invaliditetom dođe ispred biračkog mjesta i

izrazi želju glasovati, predsjednik biračkog odbora odredit će dva člana biračkog odbora i uputiti ih da ispred biračkog mjesta omogućе biraču - osobi s invaliditetom glasovanje na način predviđen u t. 2. ovih Obvezatnih uputa te će oni postupiti u skladu s istima.“

Na temelju toga izveli su zaključak da je, neovisno o tome je li biračko mjesto pristupačno osobama s invaliditetom, glasovanje omogućeno svim biračima. Naveli su i da su s navedenim odredbama Zakona o lokalnim izborima i obvezatnim uputama Državnog izbornog povjerenstva Republike Hrvatske upoznati svi predsjednici i zamjenici predsjednika biračkih odbora putem usmenih edukacija koje provodi ovo izborno povjerenstvo i pisanih uputa Državnog izbornog povjerenstva Republike Hrvatske navedenim u Podsjetniku za rad biračkih odbora koje su im dostavljene.

Ohrabruje što su usprkos otklanjanju odgovornosti za osiguravanjem pristupačnih biračkih mjesta naveli kako je Povjerenstvo odlučilo da će za drugi krug izbora biračko mjesto ostati na istoj adresi ali će se glasovanje provoditi u prizemlju zgrade u omanjoj prostoriji koja će biti pristupačna osobama s invaliditetom i prostorno zadovoljavajuća jer su se provodili samo jedni izbori, dok su se u prvom krugu provodili četvori izbori (za gradonačelnika i njegove zamjenike, članove Gradske skupštine, članove vijeća gradskih četvrti i članove vijeća mjesnih odbora). Ohrabruje i izrečena namjera da će za sljedeće izbore u suradnji sa Gradskim uredom za mjesnu samoupravu pokušati pronaći odgovarajuće rješenje.

Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske nas je u svom odgovoru obavijestilo kako su zatražili očitovanje Izbornog povjerenstva Grada Zagreba koje, sukladno članku 52. t. 5. Zakona o lokalnim izborima („Narodne novine“, br. 144/12 i 121/16), u provedbi lokalnih izbora određuje biračka mjesta na svom području.

Uz članak 61. koji upućuje na iznimku, pojasnili su da je člankom 67. st. 1. Zakona o lokalnim izborima propisano da se pri određivanju biračkih mjesta mora voditi računa o broju birača koji će na njima glasovati, **dostupnosti** i prostornoj udaljenosti biračkog mjesta te veličini prostorije za glasovanje na biračkom mjestu.

Skrenuli su pozornost na Podsjetnik za rad biračkih odbora na lokalnim izborima 2017. godine u kojem je posebno poglavlje br. 3 posvećeno biračima koji nisu u mogućnosti pristupiti biračkom mjestu - *Glasovanje birača s tjelesnom manom, nepismenih birača te birača koji nisu u mogućnosti pristupiti na biračko mjesto* (Podsjetnik je dostupan na mrežnim stranicama Državnog izbornog povjerenstva - www.izbori.hr. na poveznici:

[http://www.izbori.hr/izbori/ws.nsl7F314112933028627C12581170056744B/\\$P1LE/Podsjetnik za rad biračkih odbora na lokalnim izborima 2Q17.pdf](http://www.izbori.hr/izbori/ws.nsl7F314112933028627C12581170056744B/$P1LE/Podsjetnik%20za%20rad%20biračkih%20odborna%20na%20lokalnim%20izborima%202Q17.pdf).

Pravobraniteljica je obaviještena da je Državno izborno povjerenstvo u provedbi lokalnih izbora na svojim mrežnim stranicama objavilo *on-line* edukaciju namijenjenu biračkim odborima (tzv. *eLearning* za biračke odbore). Ta edukacija se objavljuje na svim vrstama izbora od izbora za zastupnike u Hrvatski sabor 2015., a u njoj je također jedan dio posvećen biračima koji nisu u mogućnosti pristupiti biračkom mjestu - u obliku teksta i video materijala.

Iz Državnog izbornog povjerenstva su zaključili kako su nadležna izborna povjerenstva prilikom određivanja biračkih mjesta dužna voditi računa o njihovoj dostupnosti svim biračima, no u praksi je moguće da je mali broj biračkih mjesta teže dostupan svim biračima i to isključivo zbog nemogućnosti određivanja biračkih mjesta koja bi bila dostupnija. Kao i gradsko izborno povjerenstvo, iz Državnog izbornog povjerenstva su ponovili zaključak da sama činjenica teže dostupnosti biračkih mjesta svim biračima ne dovodi u pitanje i glasovanje tih birača, jer se, sukladno navedenim zakonskim odredbama kao i Obvezatnim uputama, biračima koji nisu u mogućnosti pristupiti biračkom mjestu, omogućava glasovanje u mjestu gdje se nalaze ili ispred biračkog mjesta, što im je birački odbor pod uvjetima propisanim Zakonom o lokalnim izborima, Obvezatnim uputama te Podsjetnikom dužan omogućiti.

Državno izborno povjerenstvo je ponovilo kako će i ubuduće, u okviru svojih zakonskih ovlasti, u svim vrstama izbora koje provodi:

- upućivati izborna povjerenstva nadležna za određivanje biračkih mjesta da određuju biračka

- mjesta u prostorima koji su dostupni svim biračima,
- upućivati izborna povjerenstva koja provode edukacije biračkih odbora da se posebna pažnja posveti edukaciji u dijelu omogućavanja glasovanja birača kojima su biračka mjesta teže dostupna - bilo glasovanja u mjestu gdje se birači nalaze, bilo glasovanja birača ispred biračkog mjesta, a navedenom posvetiti pažnju i u *on-line* edukaciji namijenjenoj biračkim odborima, kao i Podsjetnicima za rad biračkih odbora,
 - donositi Obvezatne upute kojima će se detaljizirati zakonske odredbe sa propisanim obvezama biračkih odbora prema biračima kojima su biračka mjesta teže dostupna te
 - davanjem mišljenja za dogradnju i unapređivanje izbornog zakonodavstva (ali i zakonodavstva koje regulira područje referenduma) kojima će se dati doprinos lakšem ostvarenju biračkog prava svih birača, pa tako i birača kojima su, iz bilo kojeg razloga, biračka mjesta teže dostupna.

21. SURADNJA S ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA

Koliko je važna uloga organizacija osoba s invaliditetom, istaknuo je Odbor UN navodeći u zaključnim zapažanjima i preporukama vezano uz primjenu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom sljedeće: Opća načela i obveze (čl. 1.–4.)

1. ... *Odbor je zabrinut što su zbog nedostatka široke mreže pružatelja usluga organizacije osoba s invaliditetom prisiljene preuzeti ovu ulogu umjesto svoje uloge zagovaratelja svojih prava.*
2. ... **Preporuka je Odbora da država potpisnica osigura sredstva kojima se organizacijama osoba s invaliditetom omogućava realizacija njihove uloge koja proizlazi iz članka 4. stavka 3. Konvencije.**

U 2017. godini, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je kao i u prethodnim razdobljima surađivala s organizacijama civilnog društva - savezima i udrugama osoba s invaliditetom - održavanjem sastanaka, sudjelovanjem na skupovima i događanjima u njihovoj organizaciji, Ured je sudjelovao kao pridruženi partner u radu udruga na međunarodnim projektima. Prilikom obilaska županija i gradova, pravobraniteljica i suradnici imali su priliku posjetiti udruge koje djeluju na lokalnoj razini te se upoznati s njihovim radom, postignućima koja ostvaruju kao i izazovima na koje nailaze. Važnost udruga u nekim sredinama ogleda se u njihovoj ulozi gotovo jedinog pružatelja nekih usluga (rane intervencije, poludnevni i dnevni boravak, usluge prijevoza, edukativne i kreativne radionice, zajednička okupljanja većeg broja članova koji je mnogim osobama s invaliditetom posebice u manjim sredinama jedini oblik socijalizacije i uključenosti u život zajednice). Rad tih udruga čiji su članovi djeca s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom zaslužuje posebno uvažavanje jer osiguravaju konkretne potpore i usluge koje je država kroz svoja tijela i institucije propustila osigurati.

Prema pritužbama pravobraniteljici, kvaliteta života djece i osoba s invaliditetom u nekoj lokalnoj sredini gotovo uvijek ovisi o aktivnosti udruge, ali i ostvarenoj suradnji s ministarstvima te jedinicama lokalne i regionalne samouprave. U tom smislu imali smo priliku tijekom obilazaka svjedočiti pozitivnim, ali i negativnim primjerima suradnje između udruga osoba s invaliditetom, državnih tijela te jedinica lokalne i regionalne (područne) samouprave.

Nastojanja brojnih udruga u dijelovima RH da razviju socijalne i druge usluge kojih nedostaje, ne mogu umanjiti potrebu za sustavnim planiranjem različitih i održivih usluga podrške djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom, a niti odgovornost države da ih osigura. Premda su RH bila na raspolaganju sredstva Europskog socijalnog fonda, do kraja 2017. godine ova su sredstva u velikoj mjeri ostala neiskorištena zbog izostanka pravovremene stručne potpore tijela nadležnih za pripremu.

Tijekom obilazaka u Splitsko-dalmatinskoj županiji, pravobraniteljica je u Makarskoj održala savjetovanje za roditelje djece s teškoćama i dr. zainteresirane osobe s invaliditetom i građane s

područja Makarske te članove udruge osoba s invaliditetom Sunce, Makarska, na temu položaja osoba s invaliditetom u RH te izazovima u raznim područjima.

Prilikom posjeta Dubrovačko-neretvanskoj županiji u rujnu 2017. godine, pravobraniteljica sa zamjenicom obišla je i prostore Udruge osoba s invaliditetom Prijatelji iz Metkovića, radionice, prostor u kojem se provode usluge rane intervencije, radni pogon te održali savjetovanje sa predstavnicima udruga osoba s invaliditetom, predstavnicima lokalne samouprave i institucija iz Ploča, Opuzena i Metkovića. Obilaskom udruge osoba s invaliditetom na području Metkovića pravobraniteljica je imala priliku upoznati se s načinom njihovog djelovanja, podrškom, zaprekama u ostvarivanju zaštite i prava te održala savjetovanje za roditelje djece s teškoćama i dr. zainteresirane osobe s invaliditetom i građane. Udruhu „Prijatelj“ ističemo kao primjer dobre prakse u ostvarivanju radno proizvodnih aktivnosti. U radionici osobe s invaliditetom kroz smislene aktivnosti proizvode suvenire i druge uporabne predmete, a udruga također planira i proširivanje djelatnosti te dodatna zapošljavanja.

Osim toga, udruga pruža usluge rane intervencije za djecu s teškoćama ne samo za područje Metkovića već i za područje Dubrovačko-neretvanske županije. Udruga je za potrebe rane intervencije osigurala rehabilitatore i druge koji su kroz dodatne edukacije stekli potrebna znanja i vještine te osigurala prostor opremljen didaktičkim i drugim pomagalicama i opremom.

Tijekom boravka u Istarskoj županiji, pravobraniteljica je sa zamjenicom obišla prostore udruge Pružam ti ruku iz Umaga, te su održale savjetovanje za članove i roditelje djece s teškoćama. Svrha posjeta bila je upoznati se s radom udruge, njihovim iskustvima u pružanju usluga rane intervencije u djetinjstvu, izazovima s kojima se susreću stručni suradnici kao i članovi – osobe s invaliditetom i roditelji djece s teškoćama u razvoju. Pravobraniteljica i zamjenica su nazočne upoznale s najčešćim pritužbama osoba s invaliditetom, aktivnostima i prijedlozima za zaštitu i unapređenje položaja osoba s invaliditetom. U Udruzi ističu da u ostvarivanju aktivnosti uživaju punu podršku gradonačelnika te ostvaruju dobru suradnju i stručnu razmjenu s institucijama na području grada Umaga.

21.1. PODRŠKE I PREPORUKE ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA **Korištenje pogodnosti za osobe s invaliditetom**

Zajednici saveza osoba s invaliditetom Hrvatske i savezima osoba s invaliditetom upućena je preporuka vezano uz korištenje pogodnosti za osobe s invaliditetom. Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom učestalo se obraćaju upitima, ali i pritužbama vezano uz pravo prednosti u zdravstvenim ustanovama; ostvarivanja pogodnosti za posjet kulturno-sportskim aktivnostima (koncerti, kazališne predstave, sportska natjecanja i dr.); oslobađanja od plaćanja ili plaćanja umanjenog iznosa RTV pristojbe; pravo prednosti u poslovnica banaka, trgovačkim centrima, pošti i dr. Smatramo važnim da se statutom i drugim aktima udruge definira vrsta članstva i pogodnosti koje na temelju vrste članstva ostvaruju, ovisno o tome radi li se o članu, pridruženom članu, volonteru i dr. Poznato je da mnoge ustanove imaju na vidljivim mjestima istaknutu oznaku invaliditeta, a najčešće je to slika osobe u invalidskim kolicima koje služe primarno da bi se osobama s invaliditetom dalo prednost, ali i da bi se osvijestilo i upozorilo ostale građane o potrebi davanja prednosti u redu za čekanje, a osobe s invaliditetom su često izložene zahtjevima da potvrde svoj invaliditet određenim dokazom. Smatramo da ova pitanja na jednoobrazan način moraju urediti svojim aktima udruge. Stoga smo preporučili da organizacije uredi odluke/statute kako bi jasno definirali status osoba koje su članovi, volonteri, pridruženi članovi, počasni članovi i sl., a kako ne bi svi u istom omjeru mogli koristiti pogodnosti koje su namijenjene isključivo osobama s invaliditetom.

Udruga za osobe s intelektualnim teškoćama „Jaglac“ Orahovica

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom kao tijelo zaduženo za praćenje i promicanje prava osoba s invaliditetom u cilju postizanja načela ravnopravnosti osoba s invaliditetom propisanih i opisanih u Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, postupa po pritužbama stranaka ili na vlastitu inicijativu.

Uredu se sa svojom višestrukom pritužbom obratila se stranka prituživši se na postupanje Udruge u pogledu ostvarivanja prava glasa osoba lišenih poslovne sposobnosti i njihovih zakonskih zastupnika. Proizlazi da je člankom 13 statuta udruge propisano: *“Nominalni punoljetni članovi kod kojih ne postoji intelektualno oštećenje ostvaruju punopravno pravo glasa. Nominalni punoljetni članovi kojima je oduzeta poslovna sposobnost putem suda nemaju pravo glasa, a ostali nominalni punoljetni članovi s intelektualnim teškoćama ostvaruju pravo glasa uz izričitu pisanu suglasnost roditelja, staratelja, skrbnika.”* Ovako definirana statutarna odredba u nesuglasju je i sa pozitivnim zakonodavstvom kao i Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom iz sljedećih razloga: Naime, Zakonom o udrugama („Narodne novine“, br. 74/17, 70/17) propisano je: *„Punoljetne osobe lišene poslovne sposobnosti sudjeluju u radu skupštine i mogu odlučivati na skupštini na način propisan statutom (čl. 17. st. 2.).* U prethodno citiranom čl. 13. Statuta navodi se da pravo glasa imaju punoljetne poslovne sposobne osobe kod kojih ne postoji intelektualno oštećenje te su nositelji prava i dužnosti propisanih člankom 15. Statuta dok punoljetne osobe lišene poslovne sposobnosti nemaju pravo glasa slijedom čega niti ne mogu biti nositelji prava i obaveza iz čl. 15. Statuta. Smatramo da je ova statutarna odredba Udruge protivna čl. 17. st. 2. Zakona o Udrugama koji propisuje da punoljetne osobe lišene poslovne sposobnosti *„sudjeluju u radu skupštine i mogu odlučivati na skupštini na način propisan statutom“*. Naime, Zakon o udrugama ne daje mogućnost Udrugama da odlučuju mogu li ili ne osobe lišene poslovne sposobnosti sudjelovati u radu skupštine, već izričito navodi da osobe lišene poslovne sposobnosti sudjeluju u radu skupštine te da mogu odlučivati, dok udruga može odrediti način na koji će osobe lišene poslovne sposobnosti sudjelovati u neposrednom radu. Stoga smatramo da je potrebno usuglasiti navedenu odredbu Statuta udruge sa Zakonom o udrugama te omogućiti osobama lišenima poslovne sposobnosti da neposredno sudjeluju u radu skupštine, odnosno da im se prizna pravo glasa, slijedom čega bi i osobe lišene poslovne sposobnosti bile nositelji prava i obaveza iz čl. 15. Statuta, kao i osobe bez intelektualnog oštećenja (invaliditeta). Nadalje, u nastavku čl. 13. Statuta udruge propisano je *„... a ostali nominalni punoljetni članovi s intelektualnim teškoćama ostvaruju pravo glasa uz izričitu pisanu suglasnost roditelja, staratelja, skrbnika.“* Napominjemo da Obiteljski zakon („Narodne novine“, br. 103/15) u djelu koji se odnosi na lišavanje poslovne sposobnosti osoba s invaliditetom i na institut skrbništva (Peti dio-III Skrbništvo za punoljetne osobe) regulira lišenje poslovne sposobnosti i imenovanje skrbnika. Osobu s invaliditetom s navršениh 18 godina života poslovne sposobnosti lišava jedino i isključivo sud, dok centar za socijalnu skrb imenuje skrbnika nakon pravomoćnosti rješenja o lišenju poslovne sposobnosti. Ukoliko punoljetna osoba s invaliditetom, u ovom konkretnom slučaju, osoba s intelektualnim teškoćama nije lišena poslovne sposobnosti-samostalno donosi odluke i nije potrebna „izričita pisana suglasnost roditelja, staratelja, skrbnika.“ Uvjet „pisane suglasnosti“ propisan je člankom 17. stavkom 4. Zakona o udrugama jedino ukoliko se radi o sudjelovanju u radu skupštine maloljetnika s navršениh 14 godina, dok za punoljetne osobe takav uvjet, bez obzira na invaliditet, nije propisan. **U pravnom smislu punoljetna osoba bez intelektualnog oštećenja i punoljetna osoba sa intelektualnim oštećenjem koja nije lišena poslovne sposobnosti imaju ista prava i dužnosti te sukladno Zakonu o udrugama imaju jednako pravo sudjelovanja u neposrednom radu skupštine.** Smatramo potrebnim navedenu odredbu brisati jer je nezakonita. Nadalje, u samom člankom 9. Statuta navedeno je kako je Udruga osnovana s ciljem unapređenja kvalitete života djece i mladih s teškoćama u razvoju, osoba s invaliditetom i osoba s intelektualnim oštećenjima te da djeluje u korist izjednačavanja njihovih mogućnosti kroz stvaranje uvjeta za aktivno uključivanje i ravnopravno sudjelovanje u društvu te sprečavanjem bilo kakve diskriminacije. Međutim, postupanje Udruge u pogledu uključivanja osoba s intelektualnim oštećenjima, ne samo da nije u skladu sa zakonodavstvom, nego niti sama Udruga konkretno i aktivno ne provodi svoje ciljeve, budući da osobama s intelektualnim oštećenjima ne priznaje osnovni preduvjet u bilo kakvom ravnopravnom sudjelovanju i odlučivanju, a to je pravo glasa. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom kao tijelo koje promiče načelo ravnopravnosti i jednakosti osoba s invaliditetom, prati poštivanje njihova urođenog dostojanstva te implementaciju odredbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u hrvatsko zakonodavstvo. Osim toga, izmjenama Zakona o registru birača („Narodne novine“, br. 144/12, 105/15), a u cilju usuglašavanja navedenog zakona sa Konvencijom o pravima osoba s

invaliditetom (čl. 11. Jednakost pred zakonom i čl. 29. Sudjelovanje u političkom i javnom životu) priznato JE pravo glasa osobama lišenim poslovne sposobnosti na svim izborima koji se provode u RH na svim razinama te su navedeni upisani u registar birača kao i osobe koje nisu lišene poslovne sposobnosti (čl. 64. Zakona o registru birača). Sagledavajući navedenu statutarnu odredbu i sa stajališta Zakona o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08, 112/12), može se zaključiti da se radi o izravnoj diskriminaciji s osnova invaliditeta budući da su osobe s invaliditetom stavljene u nepovoljniji položaj u odnosu na osobe bez invaliditeta u usporedivoj situaciji. S obzirom na sve prethodno navedeno, preporučili smo udruzi da usuglasi statutarne odredbe sa zakonodavstvom Republike Hrvatske i Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom na način da u skupštini Udruge pravo glasa imaju članovi Udruge neovisno o invaliditetu.

Preporuka je prihvaćena.

Rehabilitacijski centar Silver

Unatoč interesu više europskih zemalja, **Hrvatski zavod za norme** preuzeo je inicijativu za domaćinstvom Europskom tehničkom odboru čija je zadaća izrada europske norme kao jedinstvenog europskog standarda i metodološkog okvira za obuku pasa vodiča za slijepo osobe i drugih tipova pasa pomagača za djecu s teškoćama u razvoju osobe s različitim tipovima invaliditetom. Normiranje kao standardizacija postupaka kao što su trening pasa, kvalifikacije za instruktore, briga o psima te profesionalna obuka osoba s invaliditetom kao korisnika rehabilitacije, nezaobilazan je korak prema ujednačavanju prakse na području cijele EU i osiguravanju neovisnosti i uključenosti u društvo te poboljšanje kvalitete života korisnika ove važne potpore. Osim toga, Hrvatskoj je po prvi puta povjereno i predsjedavanje Europskim tehničkim odborom te je za predsjednika izabran **dr. sc. Marijan Alfonzo Sesar, ravnatelj Rehabilitacijskog centra „Silver“**, ustanove koja je po rezultatima i uspjesima u rehabilitaciji osoba različitih vrsta invaliditeta prepoznata i izvan granica RH, što predstavlja posebno priznanje koje doprinosi ugledu Hrvatske. Cijeneći opisanu inicijativu važnom za osiguravanje mobilnosti slijepih osoba i djece s razvojnim teškoćama, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je podržala inicijativu te sukladno ovlastima poduzela aktivnosti u svrhu ostvarivanja navedenog. Postupak je u tijeku.

Udruga osoba s amputacijom udova grada Zagreba i Zagrebačke županije

Na inicijativu Udruge osoba s amputacijom udova grada Zagreba i Zagrebačke županije, krajem 2015. godine pokrenuta je inicijativa za uvrštavanje novih pomagala na Popis.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom prepoznaje značaj i važnost uvrštavanja ortopedskih pomagala na Popis pomagala Pravilnika o ortopedskim i drugim pomagalima te podupire nastojanja Udruge osoba s amputacijom udova Grada Zagreba i Zagrebačke županije za revidiranjem Pravilnika te je poduzela aktivnosti sukladno ovlastima.

Iz dosadašnjih aktivnosti Udruge proizlazi kako se izmjeni propisa o ortopedskim pomagalima odnosno protezama za ruke i noge pristupalo sistematično i u suradnji sa strukom. Održani su razni sastanci, kontaktirani su dobavljači i ortopedska društva te liječnici specijalisti.

Navedene aktivnosti su poduzete kako bi se predložio što kvalitetniji popis pomagala koji udovoljava suvremenim trendovima i zadovoljava potrebe osoba s amputiranim udovima.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom smatra da je potrebno nastaviti sa daljnjim radom, stoga je preporučila i podržava daljnja nastojanja Udruge za održavanjem zajedničkog sastanka sa predstavnicima saborskih Odbora, predstavnicima ministarstva zdravstva i Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje. Sastanak je održan te su doneseni zaključci.

Skijaški klub osoba s invaliditetom „Monoski“ Zagreb

Budući da je Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom upoznata s planom izmjena Urbanističkog plana uređenja područja „Vršna zona“, Medvednica, smatrala je potrebnim upozoriti na neke činjenice od utjecaja na osiguravanje pristupačnosti za osobe s invaliditetom područja Medvednice kao značajnog sportsko rekreacijskog područja za sve sportaše s invaliditetom ne samo šireg područja Zagreba nego i cijele Hrvatske. Sukladno ovlastima pravobraniteljica je dala preporuke kako bi se osigurali adekvatni prostori i objekti dostupni svim sportašima s invaliditetom, a posebno skijašima.

Udruga „Plemeniti“

Udruga „Plemeniti“ iz Zagreba jedna je od rijetkih udruga u RH koje se bave zaštitom osoba s duševnim smetnjama pružajući aktivnu podršku i njihovim obiteljima. Prateći rad ove udruge od 2014. godine, uočavam da se pozitivni učinci njihovog djelovanja ogledaju u poboljšanju kvalitete života osoba s duševnim smetnjama, njihovoj većoj uključenosti u društvene i radne procese - osobito na planu destigmatizacije i deinstitucionalizacije. Jedna od najvećih zapreka bržem procesu deinstitucionalizacije je nedostatak potrebnih usluga u zajednici koje u nedostatku sustavno osigurane podrške razvijaju organizacije civilnog društva poput udruge „Plemeniti“ kako bi odgovorile na raznolike potrebe osoba s invaliditetom čija održivost često ovisi jedino o mjerama aktivne politike zapošljavanja kao što je to slučaj i s udrugom „Plemeniti“. Međutim, ako izostane mogućnost zapošljavanja kroz javne radove, postoji bojazan da će se korisne aktivnosti koje udruga provodi ugasiti. Stoga smo smatrali važnim podržati njihov opstanak kroz javne radove obzirom da je to za sada jedini način njihove održivosti.

Uklonimo prepreke u našem gradu

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprimila je zamolbu za podrškom osobama s invaliditetom da se učine pozitivni pomoci kako bi Primorsko-goranska županija i grad Rijeka bili pristupačni. Sukladno ovlastima, pravobraniteljica je u podršci istaknula nacionalne propise i međunarodne dokumente te obveze RH, kako bi se ostvarili osnovni preduvjeti za aktivnosti svakodnevnog življenja osoba s invaliditetom i njihovog uključivanja u zajednicu. Sukladno rečenom podržali smo inicijativu sljedećim tekstom: „Svjesni, da su osobama s invaliditetom ugrožena ljudska prava na nediskriminaciju, jednakost i ravnopravnost, pravo na obrazovanje po izboru, kulturu, te pravo na slobodu kretanja u svakodnevnom životu zbog arhitektonskih barijera – podržavamo inicijativu osoba s invaliditetom u gradu Rijeci i Peticiju 'UKLONIMO PREPREKE U NAŠEM GRADU!', te se pridružujemo zahtjevima navedenima u Peticiji.“

Imenovanje članova radne skupine za izradu Nacionalne politike za ravnopravnost spolova za razdoblje 2017.-2020.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom unatrag nekoliko godina surađuje sa predsjednicom Udruge „Roditelji u akciji-RODA“, gospođom Brankom Mrzić Jagatić na promicanju i podizanju svijesti o rodnoj ravnopravnosti žena s invaliditetom i njihovom ravnopravnom sudjelovanju u svim aspektima života. Naime, Udruga „Roda“ koja djeluje dugi niz godina posebnu pozornost posvećuje reproduktivnim pravima žena s invaliditetom kao i majčinstvu žena s invaliditetom. Na navedene teme provedeni su projekti i istraživanja, primjerice, projekt „*Psihosocijalna podrška ženama s invaliditetom u reproduktivnoj dobi*“, a cilj projekta bio je unapređenje reproduktivnog zdravlja žena s invaliditetom. Zatim je provedeno vrlo važno istraživanje na temu „*Majčinstvo i žene s invaliditetom*“ u kojem je istraživanju sudjelovalo je 120 žena s različitim vrstama fizičkih i senzornih oštećenja iz gotovo cijele Hrvatske, a cilj je bio istražiti u kojoj je mjeri Hrvatsko društvo poticajno i pruža podršku ženama s invaliditetom koje žele postati ili već jesu majke. Ovo su samo neke aktivnosti koje je Udruga Roda provodila u cilju senzibiliziranja javnosti i ukazivanjem na postojeća stereotipna razmišljanja vezano za reproduktivno zdravlje žena s invaliditetom i majčinstvo. Gledajući na rad Udruge s aspekta Konvencije o pravima osoba s invaliditetom („Narodne novine – Međunarodni ugovori“, broj 6/07, 3/08, 5/08) koja nalaže državi potpisnici poštivanje temeljnih ljudskih prava žena s invaliditetom, rezultati rada Udruge na promicanju tih prava su izrazito važni. Imajući u vidu okolnosti da se provodio Javni poziv za izbor članova radne skupine, smatrali smo predsjednicu Udruge „RODA“, gospođu Branku Mrzić Jagatić, kao predstavnicu organizacije civilnog društva, kompetentnom i stručnom osobom koja će promicati temeljna ljudska prava žena s invaliditetom na najprimjereniji način. Stoga je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom podržala prijedlog Udruge „RODA“ za imenovanje Branke Mrzić Jagatić članicom radne skupine za izradu Nacionalne politike za ravnopravnost spolova za razdoblje od 2017.-2020.godine.

Plivački klub Vidra, Varaždin

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom upoznat je s aktivnostima koje provodi PK Vidra čiji su članovi djeca s teškoćama i osobe s invaliditetom. Radi se o osobama koje unatoč oštećenju imaju niz preostalih sposobnosti te su kao jednu od važnih aktivnosti odabrali plivanje. Smatramo da

osmišljene projektne aktivnosti koje doprinose zdravlju, a što PK Vidra svojim radom i rezultatima zasigurno pokazuje, upravo koristeći Hallwick koncept rada s djecom s teškoćama u razvoju i mladima s invaliditetom izravno doprinose provođenju mjere zacrtane Nacionalnom strategijom izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine. Također, provedbom tih aktivnosti primjenjuje se čl. 30. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koji govori o obvezi države u poduzimanju mjera u svrhu mogućnosti organiziranja, razvoja i sudjelovanja u športskim i rekreacijskim aktivnostima namijenjenim osobama s invaliditetom. S obzirom na važnost bavljenja sportom te rezultata i pozitivnih pomaka koje čini PK Vidra kako u Varaždinu tako i diljem RH promičući sport osoba s invaliditetom, podržali smo aktivnosti koje provodi PK Vidra namijenjenih djeci s teškoćama u razvoju i mladima s invaliditetom.

Udruga „Roditelji u akciji“ - RODA

Povodom prijavljivanja projekta pravobraniteljica je dala podršku udruzi „Roditelji u akciji“ - Roda koja se u partnerstvu s HUPT-om prijavila na projekt: „Majčinstvo i žene s invaliditetom“. Projekt je raspisao Grad Zagreb iz područja socijalnog i humanitarnog značenja za unapređenje kvalitete života osoba s invaliditetom. Aktivnosti, koje su detaljnije razrađene u samoj prijavi, obuhvaćale su pripremu i tisak knjige te izradu fotografija. Naglasak je stavljen na osobne priče majki s invaliditetom o njihovom iskustvu majčinstva. Također, projekt obuhvaća i prilagodbe materijala za osobe s različitim oštećenjima, opremanje biblioteke i predstavljanje rezultata. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je podržala rad Udruge Roda na promicanju i zaštiti temeljnih ljudskih prava roditelja s invaliditetom koji su višestruko diskriminirani i čija su prava dodatno ugrožena samo radi činjenice postojanja invaliditeta. Projekti, istraživanja i saznanja o problemima roditelja s invaliditetom od velike su važnosti kako bi se mogle poduzimati daljnje radnje i mjere u cilju poštivanja vrijednosti propisanih Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom.

Hrvatska udruga radnih terapeuta

Na temelju pritužbi Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom vidljiv je izraziti nedostatak usluga podrške za neovisan život osoba s invaliditetom i njihovu uključenost u zajednici. Taj nedostatak prepoznat je i u strateškim dokumentima koji naglašavaju potrebu za razvojem takvih usluga kao i potrebu za razvojem mreže njihovih pružatelja među kojima su od velike važnosti udruga osoba s invaliditetom i one koje rade u njihovu korist. Ciljevi koje je zacrtala Udruga te njezine dosadašnje aktivnosti na najbolji način doprinose ostvarenju međunarodno preuzetih obveza Republike Hrvatske na području zaštite prava i povećanja kvalitete života osoba s invaliditetom te izražavamo svoju punu podršku njihovom radu i preporuku da nadležni u okviru svojih mogućnosti poduzmu sve što je potrebno kako bi udruga mogla provoditi svoje aktivnosti na dobrobit osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.

Hrvatski savez za mlade i studente s invaliditetom - SUMSI

Senzibiliziranje i edukacija djece od najranije dobi predstavlja važnost za kasnije ponašanje za koje želimo da bude prihvatljivo svim građanima neovisno o različitostima bez obzira da li se radi o invaliditetu, zdravstvenom stanju ili dr. Navedeno smatramo bitnim i za urbane, a posebno za ruralne sredine, otoke i brdska područja. Hrvatski savez za mlade i studente s invaliditetom SUMSI kontinuirano već šest godina provodi predavanja i treninge o invaliditetu u školama širom Hrvatske i na taj način izuzetno kvalitetno doprinosi ostvarenju mjera predviđenih Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Kroz te i brojne druge aktivnosti koje provodi, Savez SUMSI je prepoznat kao nositelj kvalitetnih promjena u društvu stoga izražavamo svoju punu podršku njihovom radu i vjerujemo da će važnost aktivnosti koje predlažu kao i kvalitetan rad u njihovu ostvarenju biti prepoznati u *Natječaju za dodjelu bespovratnih sredstava projektima udruga u području izvaninstitucionalnoga odgoja i obrazovanja djece i mladih u školskoj godini 2017./2018.*) te da će se time osigurati da se nastavi izuzetno važan projekt edukacije djece o invaliditetu.

Udruga za promicanje kvalitetnog obrazovanja mladih s invaliditetom „Zamisli“

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom upoznata je s nedostatkom usluga prilagodbe nastavnih materijala (udžbenika i literature) koje bi slijepim i slabovidnim studentima kao i drugim studentima koji imaju teškoće s korištenjem literature omogućilo studiranje na ravnopravnoj osnovi s drugim studentima. Ministarstvo znanosti i obrazovanja je u svojim strateškim dokumentima također

prepoznalo potrebu za razvojem takvih usluga kao i potrebu za razvojem mreže njihovih pružatelja među kojima su od velike važnosti udruge studenata s invaliditetom. U svom radu na zaštiti, praćenju i promicanju prava osoba s invaliditetom u RH, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom upoznao se sa stručnošću rada Udruge Zamisli i napose njihovim dugogodišnjim iskustvom na prilagodbi literature za studente s invaliditetom kao i brojnim drugim aktivnostima i uslugama koje se pružaju studentima s invaliditetom kroz programe koje Udruga provodi, a koje odlikuje profesionalizam i usmjerenost na korisnika i njegove individualne potrebe. Ciljevi koje si je zacrtala Udruga te njezine dosadašnje aktivnosti na najbolji način doprinose ostvarenju međunarodno preuzetih obveza Republike Hrvatske na području zaštite prava i povećanja kvalitete života studenata s invaliditetom. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u više je navrata uspješno surađivala s Udrugom Zamisli na provedbi raznih projekata usmjerenih na unaprjeđenje kvalitete života i studiranja studenata s invaliditetom te stoga izražavamo svoju punu podršku njihovom radu i preporuku da nadležni u okviru svojih mogućnosti poduzmu sve što je potrebno kako bi udruga nastavila provoditi svoje aktivnosti na dobrobit studenata s invaliditetom.

Hrvatska udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet

Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom početkom 2016. godine obratio se I.B., osoba s invaliditetom, s oštećenjem vida. On živi u vlastitoj kući sa izvanbračnom družicom, također slijepom osobom. U toj zajednici u siječnju 2016. godine rođeno je dijete. Zbog nemogućnosti roditelja da se zbog svog invaliditeta samostalno brinu o djetetu, odnosno zbog nedostupne usluge pomoć i podrške, dijete ne živi sa svojom obitelji, već o njemu skrbi susjeda. Roditelji dijete posjećuju. Ovaj konkretan slučaj pokazuje koliko je hrvatsko zakonodavstvo manjkavo i u nesuglasju s preuzetom Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom koja izrijeком obvezuje državu da osigura da dijete ni u kojem slučaju ne bude odvojeno od roditelja na osnovi invaliditeta, bilo djeteta ili jednog ili oba roditelja, a države potpisnice se obvezuju pružiti odgovarajuću pomoć osobama s invaliditetom u provedbi njihovih dužnosti u podizanju djece. Zajedničkim naporima nadležnog centra za socijalnu skrb, ministarstva, jedinica lokalne i regionalne samouprave i udruga civilnog društva uspjele se, nakon gotovo dvije godine konačno iznaći način da se obitelji osigura pomoć i podrška od strane asistentice, što je osnovni preduvjet za povratak djeteta u obitelj. Međutim, da bi planirana podrška bila uspješna, i roditeljima i asistentici, ali i njihovoj okolini nužno je potrebna svojevrsna edukacija i podrška stručnjaka. Ova vrsta edukacije i podrške također nije predviđena u sustavu. Zbog navedenog, predloženi projekt "Edukacija i podrška izazovima roditeljstva" Udruge za školovanje pasa vodiča i mobilitet smatramo od iznimne, gotovo presudne važnosti za obitelj B., ali i druge obitelji u kojima žive roditelji s invaliditetom, a koje su se našle u sličnoj situaciji i kojima je potrebna podrška svake vrste u izvršavanju roditeljskih zadaća. Edukacija, odnosno senzibilizacija najbliže okoline ovih obitelji također je vrijedan doprinos pravilnom rastu i razvoju djeteta i zdravom odnosu članova obitelji međusobno i s okolinom.

Udruga invalida rada Sisak

Ovom Uredu obratila se Udruga invalida rada Sisak, čija je djelatnost da provodi aktivnosti u interesu osoba s invaliditetom invalida rada. U udruzi je aktivno 587 osoba različite dobi kao i različitih zdravstvenih stanja. Udruga se bavi brojnim aktivnostima od kojih uz administrativne poslove vezano uz osnovne djelatnosti udruge izdvajamo provođenje slobodnog vremena u kreativnim radionicama, psihološkom savjetovanju te rekreacijskim aktivnostima. Upravo rad i planirane aktivnosti Udruge invalida rada Sisak, sukladno programu i ideji koju imaju, a to je između ostalog i preseljenje u nove prostore koje bi omogućilo kvalitetnije provođenje aktivnosti za članove iz područja cijele Sisačko moslavačke županije, vrlo je važan segment razvoja civilnog društva i uključivanja osoba s invaliditetom u zajednicu. Aktivnosti koje Udruga namjerava provoditi u gradu Sisku u potpunosti su u skladu sa ciljevima i zahtjevima Konvencije i zahtjevima zaštite ljudskih prava osoba s invaliditetom, a čija zaštita je dužnost svih nas, a posebice tijela državne vlasti, ali i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave. Da bi Udruga i dalje mogla kvalitetno provoditi svoje aktivnosti, neophodan im je prostor u kojima će se iste održavati, stoga je pravobraniteljica preporučila da se podrži rad Udruge invalida rada Sisak, a prvenstveno osiguravanje primjerenog prostora za provođenje njihovih aktivnosti.

Udruga UNUO

Pravobraniteljica u potpunosti podržava aktivnosti Udruge UNUO posebice vezano uz ideju i realizaciju novog projekta - Društvo jednakosti. Udruga UNUO je svojim dosadašnjim aktivnostima i zalaganjem uvelike utjecala na uklanjanje predrasuda u društvu i prikazivanju kompetencija i vještina osoba s invaliditetom sukladno njihovim preostalim sposobnostima. Svaki njihov novi projekt doprinosi većoj vidljivosti, angažmanu i motivaciji osoba s invaliditetom da pokažu svoje sposobnosti, educiraju se i uđu u svijet tržišta rada čime utječu na dobrobit svih građana. Sukladno ovlastima preporučili smo i dali podršku programu kojim će se promovirati osobe s invaliditetom kako bi tijekom Svjetskog prvenstva u nogometu u Rusiji imali priliku pokazati svoje mogućnosti i pripremati tradicionalna hrvatska jela za sve posjetitelje. Stoga smatramo da je ovaj projekt/program hvalevrijedan i nadamo se da će biti realiziran, kako bi udruga UNUO - članovi, edukatori i mentori te osobe s invaliditetom otputovali u Rusiju.

Centar za istraživanje, edukaciju i primjenu novih znanja „UP2date“

Na području informiranja i edukacije slijepih i slabovidnih osoba, ali i osoba drugih oštećenja, a posljedično i invaliditeta, prema saznanjima kojima raspolažemo vidljivo je da Centar UP2DATE postiže sve bolje rezultate i korisna postignuća. Značajan doprinos uočavamo kroz aktivnosti prepoznavanja važnosti informatičkih dostignuća i primjene tehnologija u svakodnevnom životu i radu osoba s invaliditetom, posebice mladih te smatramo pozitivnim pomakom inicijativu da centar UP2DATE bude domaćin Međunarodnog ICC ljetnog kampa 2018. godine u RH. Smatramo da Centar UP2DATE može odgovoriti na izazove organiziranja navedenog kampa i pozdravljamo njihov interes na korist mladih s oštećenjem vida.

Atletski klub za osobe s invaliditetom „Agram“

Pravobraniteljica je zaprimila zamolbu atletskog kluba za osobe s invaliditetom „Agram“ vezano uz opstojnost kluba, osiguravanje adekvatnog prostora i provođenje sportskih aktivnosti djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom. Sukladno rečenome uputili smo preporuku gradonačelniku grada Zagreba g. Milanu Bandiću da se pronađe adekvatno rješenje kako bi se mogle osobe s invaliditetom neovisno o dobi i oštećenju, a sukladno preostalim sposobnostima nesmetano baviti rekreacijom i profesionalnim sportom.

Obljetnice saveza osoba s invaliditetom:

Hrvatski savez udruga invalida rada dana 10. listopada obilježio je **50 godina** uspješnog rada i djelovanja. Povodom 50 godina podijeljena su mnogobrojna priznanja pa je tako Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom jedan od dobitnika dok je zlatnu značku za osobita priznanja dobila Anka Slonjšak, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom. Ovom prilikom još jednom čestitamo g. Josipu Petraču, njegovim suradnicima i svim predstavnicima udruga članica na rezultatima i pomacima koje su učinili na korist svojih članova te im želimo puno zdravlja i uspjeha u daljnjem radu.

U Varaždinskim Toplicama je od 13. do 15. listopada održan **10. Hrvatski simpozij** oboljelih od multiple skleroze u organizaciji **Saveza društava multiple skleroze Hrvatske**. Na simpoziju je sudjelovalo više od 250 članova društava iz cijele Hrvatske. Tema ovogodišnjeg simpozija bila je „Multipla skleroza, bolest s tisuću lica – razmjenom informacija do zdravlja“.

Na sjednici Hrvatskog sabora održanoj 31. ožujka jednoglasno je donesena odluka o proglašenju **Nacionalnog dana osoba s intelektualnim teškoćama** koji će se svake godine obilježavati 16. svibnja. Po prvi put taj dan Hrvatski savez udruga osoba s intelektualnim teškoćama je obilježio u okviru svečane proslave **60. obljetnice rada Saveza**. Uz ostale dobitnike, **Zlatnu plaketu** za dugogodišnju suradnju primila je i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom Anka Slonjšak. Povodom 60 godina Saveza izdana je i monografija koja je dodijeljena svim dobitnicima priznanja. Savez je u 60 godina svoga djelovanja uspješno razvio mrežu temeljnih članica diljem RH čime je osiguravao dostupnost podrške djeci i odraslim osobama s intelektualnim teškoćama, ali i njihovim obiteljima. U brojnim manje razvijenim sredinama Hrvatske u kojima izostaje institucionalna ili druga organizirana potpora, temeljne udruge osoba s intelektualnim teškoćama okupljene u Savezu često su jedini i nezamjenjiv oslonac obiteljima, a u novije vrijeme postaju pružateljima usluga koje

pridonose socijalnoj uključenosti i boljoj kvaliteti života osoba s intelektualnim teškoćama. Zahvaljujući djelovanju Saveza koji uspješno koordinira i usmjerava programsko djelovanje svojih brojnih članica, osobe s intelektualnim teškoćama su postale ne samo vidljivije u hrvatskom društvu nego i prihvaćene u svom životnom okruženju kao ravnopravne s drugima. Hrvatski savez udruga za osobe s intelektualnim teškoćama je u proteklih 60 godina uporno i dosljedno stvarao poveznice boljeg razumijevanja specifičnosti i karakteristika osoba s intelektualnim teškoćama. Vrijedno je spomenuti ulogu Saveza u poticanju i organiziranju brojnih stručnih rasprava i polemika o životno važnim temama osoba s intelektualnim teškoćama, progovarajući otvoreno i o tabu temama poput partnerstva, seksulanosti i roditeljstva, a nadasve o pravu na samoodređenje i slobodno iskazivanje volje i zaštitu njihovog dostojanstva – zalažući se za pravo na pristup općem obrazovanju i zapošljavanju. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom od samog početka osnivanja 2008. godine, ostvaruje uspješnu suradnju sa Savezom osobito na planu jačanja položaja osoba s intelektualnim teškoćama u cilju ostvarivanja njihove pravne jednakosti i sigurnosti, kreiranju javnih politika i zakonodavnih promjena kojima se postiže puno sudjelovanje i participacija osoba s intelektualnim teškoćama u društvu.

22. SUDJELOVANJE U KULTURI, REKREACIJI, RAZONODI I SPORTU

U zaključnim zapažanjima i preporukama iz 2015. godine, UN-ov Odbor za prava osoba s invaliditetom je nakon rasprave o Inicijalnom izvješću RH o primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u području „*Sudjelovanje u kulturnom životu, rekreaciji, razonodi i sportu*“ (čl. 30.) naveo sljedeće:

„47. Odbor je zabrinut zbog slabog sudjelovanja osoba s invaliditetom u kulturnom životu. Nadalje je zabrinut zbog toga što Hrvatska još uvijek nije potvrdila Ugovor iz Marakeša za olakšavanje pristupa objavljenim djelima slijepim, slabovidnim i osobama koje se iz nekog drugog razloga ne mogu služiti standardnim tiskom.

48. Odbor preporučuje državi potpisnici da poduzme odgovarajuće korake kako bi osigurala pristupačnost glavnim kulturnim objektima i poduzme odgovarajuće mjere poput umjetničkih festivala osoba s invaliditetom kako bi osobama s invaliditetom dala priliku da razvijaju i koriste svoj kreativni, umjetnički i intelektualni potencijal. Preporučuje se da država potpisnica potvrdi Ugovor iz Marakeša.“

Kao i u prethodnom razdoblju, unatoč preporukama UN-ova Odbora o pravima osoba s invaliditetom i inicijativama organizacija civilnog društva, nije došlo do značajnijih pomaka u osiguravanju pristupačnosti glavnim kulturnim i sportskim objektima. Djeca s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom izražavaju sve veće potrebe za uključivanjem u razne stvaralačke aktivnosti, koje neizmjerljivo doprinose kvaliteti njihovog življenja, čime se nimalo ne razlikuju od osoba bez invaliditeta. Međutim, kako bi mogle biti uključene, potrebna im je podrška bez prepreka koju je društvo dužno osigurati.

22.1. KULTURA

Iako su vidljivi minimalni pomaci, i dalje se susrećemo s nizom prepreka koje otežavaju osobama s invaliditetom sudjelovanje u kulturi. Pri tome najviše ukazujemo na neprilagođenost prostora u kojima se održavaju različite radionice, predstave i druge aktivnosti u kulturi te izostanak potpora (prijevoz, asistencija, pratnja i sl.). Pravo osoba s invaliditetom da kao pojedinci budu u potpunosti uključeni u društvo ovisi o tome mogu li sudjelovati u kulturnim aktivnostima u svojoj sredini kao i osobe bez invaliditeta. Potrebno je uvažavanje i međusobna suradnja da bi se mogućnosti i kvalitete života osoba s invaliditetom usmjerile kroz pristup i sudjelovanje u umjetnosti i društvenom životu. Ovdje bi se trebao također upotrijebiti koncept razumne prilagodbe, posebno kada govorimo o pristupačnosti usluga u kulturi koje se pružaju u objektima, a radi se o kulturnim i povijesnim spomenicima, tj. starim objektima.

Primjer iz prakse Ureda: Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom pritužilo se više osoba zbog nemogućnosti posjeta jedinstvenoj svjetskoj izložbi *Nikola Tesla – Mind from the future* koja je otvorena od 25. studenoga 2017. do 20. ožujka 2018. godine. Izložba je postavljena u suradnji s

Hrvatskim društvom likovnih umjetnika (HDLU) u nepristupačnom prostoru Meštrovićevog paviljona u Zagrebu. Premda je nakon nekoliko pokušaja osoba koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica slijedila ljubazna ponuda organizatora da će osigurati njihovo prenošenje preko stepenica, ovakav način svladavanja fizičkih prepreka nije prihvatljiv i suprotan je konvencijskom pravu na jednaki pristup koji sadrži obvezu države da poduzme odgovarajuće mjere kako bi se osobama s invaliditetom osigurala dostupnost i kulturnim sadržajima po načelu razumne prilagodbe. Grad Zagreb i RH su turističke destinacije i zasigurno će značajan broj posjetitelja navedenoj izložbi biti i turisti iz inozemstva te se postavlja pitanje kako će se riješiti situacija ako netko od posjetitelja bude osoba koja se kreće uz pomoć elektromotornih kolica koja su jako teška, odnosno kako će se u takvim prilikama ona prenositi uz stepenice. U takvim slučajevima pitanje je i tko će u slučaju ozljede djelatnika ili ozljede osobe s invaliditetom koju se nosi snositi posljedice i odgovarat za takav mogući štetni događaj.

Zbog ovog slučaja pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je pisane preporuke MDI-u i HDLU-u, dostavljajući ih također na znanje MK-u, Gradu Zagrebu, SOIH-u i HUPT-u. U preporukama je detaljno obrazloženo što znači dostupnost usluga pod jednakim uvjetima za osobe s invaliditetom u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Naime, taj najznačajniji međunarodni dokument na području zaštite osoba s invaliditetom RH je ratificirala 2007. godine, a njezinim stupanjem na snagu još 3. svibnja 2008. godine Konvencija je postala dio pravnog poretka RH po pravnoj snazi iznad zakona u RH. Čl. 9. Konvencije Pristupačnost navodi: „1. Države stranke ove Konvencije poduzet će odgovarajuće mjere osiguravanja pristupačnosti osobama s invaliditetom, izgradnjom okruženja, prijevozom, informacijama i komunikacijama, uključujući informacijske i komunikacijske tehnologije i sustave, kao i drugim uslugama i prostorima otvorenim i namijenjenim javnosti, kako u urbanim, tako i u ruralnim područjima, na ravnopravnoj osnovi, kako bi osobama s invaliditetom osigurala život neovisan o tuđoj pomoći i potpuno sudjelovanje u svim područjima života. (...); 2. Države stranke će također poduzeti odgovarajuće mjere radi: (a) razvijanja, poticanja i praćenja provedbe minimalnih standarda i smjernica za pristupačnost prostora i usluga otvorenih ili namijenjenih javnosti, (b) osiguravanja da privatne pravne osobe koje nude prostore i usluge namijenjene javnosti vode računa o svim aspektima pristupačnosti za osobe s invaliditetom, (...)“.

Čl. 30. Konvencija Sudjelovanje u kulturnom životu, rekreaciji, razonodi i športu propisuje: „1. Države stranke priznaju osobama s invaliditetom pravo na sudjelovanje u kulturnom životu na ravnopravnoj osnovi s drugima, te će poduzeti sve odgovarajuće mjere kako bi osigurala da osobe s invaliditetom: (a) uživaju pristup kulturnim materijalima u svim dostupnim oblicima, (b) uživaju pristup televizijskim programima, filmovima, kazalištu i drugim kulturnim aktivnostima, u svim dostupnim oblicima, (c) uživaju pristup mjestima kulturnih događanja ili usluga, kao što su kazališta, muzeji, kinodvorane, knjižnice i turističke usluge, te, koliko je to moguće, spomenicima i mjestima od nacionalnoga kulturnog značenja. (...)“.

Važnost koju pristup informacijama kao i pristup kulturnim sadržajima ima za osobe s invaliditetom posebno se ogleda u navedenim odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Također, sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije pravobranitelj za osobe s invaliditetom je ujedno i tijelo nadležno za suzbijanje diskriminacije po osnovi invaliditeta i zdravstvenog stanja.

Zakonom o suzbijanju diskriminacije u čl. 4., st. 2. propisuje se da se:

„(2) Diskriminacijom u smislu ovoga Zakona smatrat će se i propust da se osobama s invaliditetom, sukladno njihovim specifičnim potrebama, omogući:

- korištenje javno dostupnih resursa,
- sudjelovanje u javnom i društvenom životu,(...)

prilagodбом infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjern teret za onoga tko je to dužan omogućiti.“

Slijedom naše preporuke HDLU je dostavio očitovanje u kojem se u bitnome navodi: „HDLU je korisnik zgrade Doma hrvatskih likovnih umjetnika, dok je vlasnik zgrade RH. Zgrada je zaštićeno kulturno dobro zbog čega je bilo kakve građevinske intervencije moguće ostvariti isključivo uz

suglasnost Gradskog zavoda za zaštitu spomenika. Obzirom da od vlasnika zgrade nemamo drugačije ovlasti, u ovom trenutku jedini vlasnik zgrade posredstvom Ministarstva državne imovine može poduzeti odgovarajuće mjere kako bi se interijer prostora zgrade učinio pristupačnim osobama s invaliditetom. Nadalje, Grad Zagreb u okviru najavljenog uređenja Trga žrtava fašizma planira uređenje vanjskog stepeništa zgrade te ovdje vidimo mogućnost postavljanja rampe ili osiguranja druge mjere za pristup osobama s invaliditetom glavnom ulazu u zgradu. HDLU u potpunosti podržava Vašu preporuku te se stavlja na raspolaganje Ministarstvu državne imovine i Gradu Zagrebu oko pronalaženja načina za osiguranje pristupačnosti svih dijelova zgrade osobama s invaliditetom. HDLU će prema Ministarstvu državne imovine i Gradu Zagrebu uputiti pismo podrške za rješavanjem ovog problema.“

Slijedom preporuke MDI je dostavilo očitovanje u kojem se u bitnome navodi: „...iako je neosporno da je sukladno odredbama Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (Narodne novine, br. 78/13) propisana obveza vlasnika građevine da održava elemente pristupačnosti građevina Ministarstvo državne imovine ističe da nikada nije ostvarilo fiktivni posjed niti se koristilo predmetnom nekretninom već se HDLU nalazi u zakupu i posjedu istoga već dugi niz godina. Uvažavaju i sve gore navedene prigovore te još jednom izražavajući žaljenje zbog neugodnosti s kojima su se osobe s invaliditetom suočile prilikom posjeta izložbi obavještavamo da ćemo pristupiti rješavanju navedenog problema, kako bi se sukladno odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, osobama s invaliditetom omogućila pristupačnost navedenom prostoru te Vas o svemu povratno izvijestiti.“

HUPT je kao savez udruga osoba s invaliditetom čiji su članovi iz cijele Hrvatske, a koji su iskazali poseban interes za posjet navedenoj izložbi, povodom ovog slučaja dostavio i obrazložio sljedeći prijedlog: „Kako već godinama pratimo pokroviteljstva vlade, predsjednika vlade, predsjednice republike, ministarstva i sl. za određene manifestacije, vidljivo je kako oni prihvaćaju pokroviteljstva bez da se upitaju, krše li propise i zakonske odredbe koje je donijela RH. Nisu problem pokroviteljstva kao takva, ali veliki je problem, jer naše najviše institucije pritom zanemaruju činjenicu kako bi kao posjetitelji, konzumenti, sudionici na takvim manifestacijama mogle biti i osobe s invaliditetom te bez grifnje savjesti prihvaćaju pokroviteljstva za određene manifestacije koje se održavaju u nepristupačnim prostorima i samim time se dio građana s invaliditetom unaprijed isključuje.“

Osobe s različitim oštećenjima nailaze na razne prepreke u dostupnosti kulturnih sadržaja. Osobe s motoričkim oštećenjem najčešće se susreću s arhitektonskim preprekama. Kako bi osobe s invaliditetom mogle koristiti sve sadržaje, ali i aktivno sudjelovati u njihovu kreiranju i u svim kulturnim aktivnostima kao i svi drugi građani, potrebno im je osigurati određene oblike razumne prilagodbe sadržaja i aktivnosti. Takvim prilagodbama osigurava se i olakšava život i znatno širem krugu građana kao što su osobe starije životne dobi, osobe smanjenje pokretljivosti, majke s djecom u kolicima i slično.

Budući da je pristup kulturi važan za sudjelovanje osoba s invaliditetom i u drugim aspektima društvenog i javnog života, uklanjanjem ovakvih prepreka, odnosno stvaranjem okruženja koje će uzeti u obzir različite načine na koje sve kategorije građana konzumiraju sadržaje i usluge te sudjeluju na ravnopravnoj osnovi s drugima, ovakav pristup u velikoj mjeri doprinosi uživanju ljudskih prava osoba s drugačijim sposobnostima.

Zaključak i preporuke: *Slijedom navedenog neosporno je utvrđeno kako je ova kulturna manifestacija organizirana u nepristupačnom prostoru, čime su prekršena prava osoba s invaliditetom zbog njihovog stavljanja u nepovoljniji položaj u odnosu na osobe bez invaliditeta. Takvim je postupanjem učinjena diskriminacija osoba s invaliditetom i sukladno odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije. Zbog toga **preporučujemo** da se navedeni prostor u žurnom roku učini pristupačnim kako bi svi mogli neometano pristupiti događanjima i sadržajima koji se u ovom prostoru budu organizirali.*

*Također, **preporučujemo** Povjerenstvu za osobe s invaliditetom Vlade Republike Hrvatske da na dnevni red uvrste temu pokroviteljstva događanja kako bi se putem upute ili na drugi odgovarajući*

način osiguralo da se pod pokroviteljstva državnih institucija ne uzimaju događanja i manifestacije koje se održavaju u nepristupačnim prostorima, čime se izravno i/ili neizravno ne poštuju prava osoba s invaliditetom, odnosno krše obveze propisane zakonskim i podzakonskim propisima te međunarodnim dokumentima.

Zaključak: S obzirom na gore navedeni slučaj i probleme koje smo naveli u ovom Izvješću u području Pristup dobrima i uslugama, a iz kojih se u većini iščitava problem nepristupačnosti usluga i dobara koje se pružaju u starijim objektima, a od velike su važnosti za osobe s invaliditetom, vidljivo je da su i dalje tijela koja pružaju te usluge smještena u starijim građevinama, a kao opravdanje za nečinjenje prilagodbi navodi se razlog da su građevine zaštićene kao kulturna dobra te se ne mogu dobiti ili se vrlo teško dobivaju suglasnosti konzervatora. Zakonom o suzbijanju diskriminacije, diskriminacijom se smatra uskraćivanje razumne prilagodbe, odnosno u ovim slučajevima uživanje temeljnih ljudskih prava – korištenje javno dostupnih resursa, sudjelovanje u javnom i društvenom životu te pristup radnom mjestu i odgovarajući uvjeti rada, prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjerni teret za onoga tko je to dužan omogućiti. **Stoga preporučujemo da se uz pomoć financijskih sredstava iz europskih fondova i razmatranjem najprimjerenijih rješenja, a u skladu s propisima (ako je potrebno, treba ih i mijenjati) te uz intersektorsku suradnju Ministarstva kulture, Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije te drugih tijela koja su suočena s navedenim problemom, kao i u suradnji s udrugama koje okupljaju osobe s invaliditetom, a djeluju na lokalnoj razini, uklone postojeće prepreke.**

Dana 30. siječnja u Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održan je radni sastanak s ministricom kulture Ninom Obuljen Koržinek i glavnim tajnikom Hrvojem Žuljem. Tijekom sastanka razgovaralo se o sudjelovanju osoba s invaliditetom i udruga osoba s invaliditetom u kulturnim događanjima, osiguravanju pristupačnosti kulturnih ustanova i objekata – posebice postupanjima konzervatora prilikom donošenja rješenja o građevinskim zahvatima, mogućnostima financiranja projekata iz fondova Europske unije, kao i drugim temama vezanim za sudjelovanje osoba s invaliditetom u području kulture.

Primjer iz prakse Ureda: Pravobraniteljici se pritužila Zaklada koja godinama izdaje zvučne knjige i za slijepe i slabovidne te prilagođavaju pisane knjige u oblik pristupačan i razumljiv djeci s teškoćama čitanja. Zaklada kao nakladnik u konkretnom slučaju u bitnome navodi da se Stručno povjerenstvo za otkup knjiga MK-a u postupku koji je prethodio odluci o neotkupljivanju dječjih knjiga nije vodilo stručnim kriterijima i samom svrhom prilagodbe, ne uzimajući u obzir činjenicu da su dijelovi prilagođenih knjiga, tumači nepoznatih riječi, ilustracije, predgovori i pogovori kao i tekst knjiga odobreni od strane struke: Vijeća za logopediju Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta, Ministarstva znanosti i obrazovanja i Komisije za knjižnične usluge za osobe s invaliditetom. U istome navode da je za procjenu kvalitete prilagodbe teksta za osobe s teškoćama čitanja i disleksijom nužno poznavanje svih simptoma poremećaja, načina čitanja i razumijevanje pročitane teksta, uzimajući u obzir logopedске, neurolingvističke i psiholingvističke aspekte. U Zakladi su naglasili da su članovi uredničkog tima za prilagodbu tekstova kao i recenzenti bili eminentni stručnjaci za pitanja prilagodbi tek pisane građe osobama s disleksijom i drugim teškoćama čitanja.

Sukladno uobičajenom postupanju i zakonskim ovlastima pravobraniteljice upućena je zamolba ministrici kulture za žurnim preispitivanjem odluke o neotkupljivanju knjiga u nakladi predmetne zaklade, dajući mogućnost povjerenstvu da obrazloži odluku, odnosno kriterije na kojima je svoju odluku temeljilo. Budući da je Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom neovisna institucija utemeljena da štiti i promiče prava osoba s invaliditetom na temelju Ustava RH, međunarodno obvezujućih dokumenata i nacionalnog zakonodavstva, ovlaštena je pratiti usklađenost zakonodavstva, javnih politika i praksi s obvezama preuzetima Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom (Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 06/07, 03/08 i 05/08) sa svrhom osiguranja punog i ravnopravnog sudjelovanja osoba s invaliditetom u svim područjima, života vodeći računa o svim aspektima pristupačnosti, uključujući i tekstove u lako čitljivom obliku. Osim toga, na temelju Zakona o pravobraniteljici za osobe s invaliditetom (Narodne novine, br. 107/07) pravobraniteljica je u svrhu zaštite prava i interesa djece s teškoćama u razvoju i osoba s

invaliditetom ovlaštena tražiti izvješća od tijela državne uprave, a obveza je istih sukladno čl. 10. navedenog Zakona odgovarati na upite i dostavljati zatražena očitovanja. S obzirom na to da je u fokusu našeg interesa osigurati djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom dostupnost pisane građe na njima pristupačan način, vodeći se specifičnostima pojedine vrste i invaliditeta odnosno razvojne teškoće, propitivanje primjene stručnih kriterija na kojima je povjerenstvo temeljilo odluku o neotkupljivanju knjiga predmetnog nakladnika nije usmjereno na sumnju u osnovanost odluke, već naprotiv – nastojanje da se objektivno sagledaju sve činjenice. U naknadnom očitovanju Ministarstvo kulture dostavilo je pravobraniteljici obrazloženje svoje odluke. Smatramo da se u konkretnom slučaju većim stupnjem međusobnog povjerenja i primjerenijom komunikacijom, dijalogom i obostranim uvažavanjem argumenata mogao izbjeći svaki nesporazum pa i pritužba pravobraniteljici.

Sudjelovanje na događanjima

U Tiflološkom muzeju u Zagrebu od 19. prosinca do 28. veljače trajala je izložba *Zaustavljeni pokret* gluhoslijepice kiparice Sanje Fališevac. Ovom osamnaestom kiparičinom izložbom obilježena je ujedno i 40. obljetnica Taktilne galerije Tiflološkog muzeja. Još od svojih stvaralačkih početaka 1979. godine, Sanja Fališevac ostala je vjerna glini kao klasičnom kiparskom materijalu, koju u apstraktnoj ili u figurativnoj formi tematski oblikuje živim pokretnim sadržajima, zaustavljenim u pokretu.

Američko veleposlanstvo u Zagrebu organiziralo je 7. lipnja prijam na kojem je Christina Ha, pobjednica američkog *MasterChefa* 2012., osoba s oštećenjem vida, demonstrirala svoje kulinarske vještine. Također, dana 8. lipnja 2017. godine Američko veleposlanstvo u Zagrebu i Udruga nastavnika u djelatnosti ugostiteljskog obrazovanje organizirali su druženje s pobjednicom američkog *MasterChefa* Christine Ha. Tom prilikom održala je predavanje o uspjehu svoje kulinarske karijere, s posebnim osvrtom na prepreke i izazove s kojima se svakodnevno susreće kao slijepa osoba. Christine Ha je prva natjecateljica s oštećenjem vida i pobjednica 3. sezone amaterske kulinarske televizijske emisije *MasterChef* koja je emitirana 2012. godine u SAD-u. Tom prilikom Christina je pobijedila više od 30.000 prijavljenih kandidata te osvojila titulu *MasterChefa*, novčanu nagradu od 250.000 dolara te mogućnost izdavanja vlastite kuharice. Gordon Ramsay, sudac *MasterChefa* i poznati svjetski kuhar, za Christinu Ha je rekao kako: „...ima izvanredno nepce, nepce nevjerovatne finoće. ... I Iskreno, znam kuhare s Michelinovim zvijezdama čiji se tanjuri ne mogu usporediti s njezinima.“

Također, Christine ima magisterij iz likovnih umjetnosti sa Sveučilišta u Houstonu. Trenutno radi na svojim memoarima te piše svoju drugu kuharicu. Njena prva kuharica pod nazivom *Recipes From My Home Kitchen: Asian and American Comfort Food* doživjela je velik uspjeh. Također, bila je gošća mnogih svjetski poznatih televizijskih kuća kao što je BBC i dr. te putuje širom svijeta kako bi održala motivacijske govore. Sudomaćin je na kanadskom showu kuhanja *Četiri osjetila* i sutkinja u vijetnamskom *MasterChefu*. Bitno je spomenuti da je Christine dobila nagradu *Helen Keller* iz Helen Keller Američke zaklade za slijepce, priznanje koje su nekoć primili i Ray Charles, Patty Duke i Stevie Wonder.

U tradicionalnoj *Šetnji Helen Keller u Zagrebu*, u organizaciji Hrvatskog saveza gluhoslijepih osoba „Dodir“, a koja je, u sklopu Međunarodnog tjedna svjesnosti o gluhoslijepoći, održana 28. lipnja, sudjelovala je pravobraniteljica. Svrha obilježavanja je skrenuti pozornost javnosti na probleme s kojima se i dalje susreću gluhoslijepice osobe u Hrvatskoj te pridonijeti promicanju uključivanja u zajednicu na ravnopravnoj razini kao i drugih građana. Više možete pogledati na <http://www.dodir.hr/>

Povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom 27. studenoga u Tiflološkom muzeju u Zagrebu održana je projekcija kratkih filmova s filmskog festivala *Uhvati film*. Festival, u organizaciji udruge Spirit iz Rijeke, već niz godina kroz svoje projekte senzibilizira javnost za probleme osoba s invaliditetom. *Uhvati film* tematski je međunarodni festival za filmove koji obrađuju temu invaliditeta

ili su njihovi autori osobe s invaliditetom. Festival donosi izbor dokumentarnih i art filmova, većinom kratkih i efektnih, koji bez patetike i na originalan način obrađuju zadanu temu. Filmovi su to koji otvaraju granice, ruše predrasude, motiviraju i educiraju.

Okrugli stol održan je u Gradskoj knjižnici na Starčevićevom trgu 6. listopada u organizaciji HKD – Komisije za knjižnične usluge za osobe s invaliditetom i osobe s posebnim potrebama, HKD – Komisije za čitanje, HKD – Komisije za autorsko pravo i otvoreni pristup, HKD – Komisije za narodne knjižnice i u suorganizatorstvu Knjižnica grada. Na okruglom stolu su prikazani rezultati Nacionalne kampanje čiji su glavni ciljevi izmjena Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima u čl. 86. (Narodne novine, br. 167/03), bolja suradnja stručnjaka u institucijama, povećanje mreže knjižnica koje provode programe za osobe s teškoćama čitanja i disleksijom, uvođenje sustavnog financiranja građe lagane za čitanje, rad na poticanju čitanja te zagovaranje Kampanje. Na početku prvog dijela skupa voditeljica Kampanje sažela je postignuća i izazove u njenoj provedbi. Ostala izlaganja bila su posvećena značaju provedbe Ugovora iz Marakeša, građe lagane za čitanje te istraživanja o disleksiji i teškoćama čitanja za uspješnost Kampanje. U panel raspravi razgovaralo se u kojoj mjeri su postignuti pojedini ciljevi i kako nastaviti dalje. U dijelu skupa posvećenom primjerima dobre prakse predstavljeni su rezultati kvantitativnih i kvalitativnih istraživanja o knjižničnim uslugama za osobe s teškoćama čitanja provedenih tijekom Kampanje te iskustva s Facebook stranicom Kampanje. O svojim aktivnostima tijekom Kampanje govorili su predstavnici vrtića, osnovnih i srednjih škola te knjižnica diljem Hrvatske.

Dana 24. kolovoza pravobraniteljica za osobe s invaliditetom održala je sastanak s Tatjanom Aćimović, predsjednicom udruge „Alternator“ – udruge za promicanje stvaralaštva i jednakih mogućnosti, koja je ujedno i umjetnička direktorica Festivala prava djece te Katarinom Ivče Farnell, izvršnom direktoricom i voditeljicom programskih aktivnosti udruge „Alternator“. Udruga „Alternator“ i Centar za audiodeskripcije i osiguranje dostupnosti kulturnih sadržaja za osobe s invaliditetom, u suradnji sa Savezom gradova, u rujnu 2017. godine pripremaju prvi dio PR kampanje UKLJUČI ME KULTURNO 2017. – 2022., kampanje čiji je cilj podizanje razine svijesti građana RH o velikoj količini kulturnih i obrazovnih sadržaja koji su nedostupni djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom. Kako je cilj kampanje u prvoj godini podizati razinu svijesti javnosti te ukazivati na nedostupnost kulturnim sadržajima osobama s invaliditetom, a kroz sljedeće godine tematski obraditi jedno područje u jednoj godini, pravobraniteljica je predstavila rad i dosadašnje iskustvo u području kulture te je zainteresirana za uključivanje u navedenu kampanju sukladno ovlastima.

U Staroj gradskoj vijećnici u Zagrebu, 11. prosinca je otvorena božićna izložba „Jaslice od ljubavi“, kojom je predstavljen cjelogodišnji rad korisnika udruge i dnevnog centra za rehabilitaciju i radne aktivnosti „Ozana“. Udruga „Ozana“ ove godine obilježava 26. godina svog rada i postojanja, a za otvorenje izložbe korisnici su pripremili božićni recital *Jaslice od ljubavi* u kojem su recitali, pjevali i svirali, te tako oduševili brojne nazočne.

Dana 24. studenoga u Galeriji Kristofora Stankovića u Staroj gradskoj vijećnici u Zagrebu, povodom 40. godišnjice Društva distrofičara Zagreb i povodom obilježavanja Međunarodnog dana osoba s invaliditetom (3. prosinca), otvorena je izložba slika *Jarunska duga na Gornjem gradu*. Svi predstavljeni radovi nastali su korištenjem različitih likovnih tehnika na likovnoj koloniji Jarunska duga, koja se tradicionalno svake godine u mjesecu svibnju održava na Jarunskom jezeru.

U Zagrebu je 23. svibnja u organizaciji Društva tjelesnih invalida započeo **16. Festival jednakih mogućnosti**. Ovaj je festival međunarodna manifestacija urbane kulture tijekom koje osobe s invaliditetom, zajedno s umjetnicima, nastupaju u glazbeno-scenskom i likovnom programu, te edukacijsko-rehabilitacijskim i sportskim igrama. Jedan od ciljeva festivala jest javno pokazati bogatstvo stvaralačkih mogućnosti svih izvođača, istovremeno šireći poruku da i osobe s

invaliditetom trebaju uživati ista prava i iste obveze poput svih ostalih građana. Prošlogodišnji festival održavao se od 23. do 25. svibnja na Jelačićevom trgu u Zagrebu, a potrebno je istaknuti kako je u cjelodnevničkim programima nastupilo preko 900 izvođača iz zemlje i inozemstva, od kojih je 600 bilo osoba s invaliditetom.

22.2. SPORT

Svaka osoba s invaliditetom želi ostvariti svoju potpunu socijalizaciju u društvu, izjednačiti se s ostalima, što znači i ostvarivati određene rezultate u različitim vještinama. Upravo je sport jedan od načina na koji osobe s invaliditetom mogu aktivirati svoje talente i mogućnosti te se na taj način uz elemente „stalne rehabilitacije“ uključiti u život zajednice u kojoj žive. Ne treba zanemarivati kako sport, osim utjecaja na tjelesno stanje, utječe na raspoloženje i razvija zabavu, izaziva emocije, a na psihološkom planu pomaže u stjecanju samopouzdanja u vlastite sposobnosti. Zbog provođenja sportskih natjecanja i sportsko-rekreativnih aktivnosti osoba s invaliditetom, osobe s invaliditetom mogu osnivati svoje sportske udruge i sportska društva osoba s invaliditetom, i to po sportovima i vrstama invaliditeta koje utvrđuju Hrvatski paraolimpijski odbor (HPO) i Hrvatski športski savez gluhih. HPO i HSSG svojim općim aktom utvrđuju kategorizacije sportaša s invaliditetom, sustav, uvjete i organizaciju sportskih natjecanja osoba s invaliditetom u skladu s pravilima sporta i normama međunarodnih sportskih udruženja osoba s invaliditetom.

Primjer iz prakse Ureda: Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom obratili su se predstavnicima Hrvatskog para taekwondo saveza (HPTS-a) zbog nemogućnosti prijave sudionika na natjecanja *7th World Para Taekwondo Championships* (koje se održavalo u Londonu u listopadu 2017. godine) i *European Para Taekwondo Open* (koje se održavalo u Minsku u listopadu 2017. godine).

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u čl. 30. toč. 5. o sudjelovanju u kulturnom životu, rekreaciji, razonodi i športu propisuje: „5. S ciljem omogućavanja sudjelovanja osoba s invaliditetom na ravnopravnoj osnovi s drugima u rekreativnim i športskim aktivnostima, te razonodi, države stranke će poduzeti odgovarajuće mjere u svrhu:

- (a) poticanja i promicanja sudjelovanja, u najvećoj mogućoj mjeri, osoba s invaliditetom u redovnim športskim aktivnostima na svim razinama;
- (b) osiguranja mogućnosti organiziranja, razvoja i sudjelovanja u športskim i rekreacijskim aktivnostima namijenjenim osobama s invaliditetom i u tu svrhu će se poticati osiguravanje odgovarajućeg vodstva, obuke i sredstava, na ravnopravnoj osnovi s drugima;
- (c) osiguranja pristupa osoba s invaliditetom športskim, rekreacijskim i turističkim centrima;
- (d) osiguranja djeci s teškoćama u razvoju jednakog pristupa sudjelovanju u igri, rekreaciji, slobodnim i športskim aktivnostima, uključujući i one aktivnosti koje su dio obrazovnog sustava;
- (e) osiguranja pristupa osobama s invaliditetom uslugama koje pružaju organizatori rekreacijskih, turističkih, slobodnih i športskih aktivnosti.“

Nakon upoznavanja s problematikom i utvrđivanja okolnosti, pravobraniteljica je uputila Središnjem državnom uredu za šport (SDUŠ-u) zahtjev za održavanjem sastanka u cilju posredovanja između predstavnika HPO-a, HPTS-a i Hrvatskog taekwondo saveza (HTS-a), budući da se nastali prijepori odražavaju na mogućnost nastupa sportaša s invaliditetom na međunarodnim taekwondo natjecanjima. Osim nemogućnosti prijave sudionika pokrenuti su i stegovni postupci od strane HTS-a protiv predstavnika HPTS-a koji su članovi klubova HTS-a, odnosno i protiv samih klubova čiji su oni članovi. Navedeni je sastanak sa svim predloženim sudionicima i održan u kolovozu 2017. godine, a SDUŠ je izvijestio: „...obzirom na činjenicu da navedena problematika nadilazi zakonske ovlasti SDUŠ-a, zaključeno je kako će se rješenje pokušati pronaći u međusobnoj komunikaciji između predstavnika HPTS-a i HTS-a uz posredovanje HPO-a, na način da će HPTS zatražiti primitak u članstvo HTS-a u kojem će se osnovati zasebni odbor/komisija za sportaše s invaliditetom. Mogućom integracijom HPTS-a u HTS stvorili bi se uvjeti u kojima bi PTS kroz djelovanje HTS-a skrbio o interesu sportaša s invaliditetom“. S obzirom na to da niti nakon održanog sastanka nije bilo omogućeno prijavljivanje sudionika na navedena natjecanja, pravobraniteljica je uputila upozorenje HTS-u obrazlažući na koji način Konvencija o pravima osoba s invaliditetom treba omogućiti sudjelovanje osoba s invaliditetom

s sportskim aktivnostima na ravnopravnoj osnovi s drugima. Također, HPO je dostavio na znanje sljedeće očitovanje upućeno HTS-u: „Cijeneći vaš odgovor sportaši koje smo predložili za nastup n aSP imaju uvjete za nastup sukladno kriterijima HPO-a, jer su već sudjelovali na međunarodnim natjecanjima i postigli određene rezultate te po kriterijima HPO-a trebaju sudjelovati na Svjetskom prvenstvu. Radi se o vrsnim hrvatskim sportašima kategoriziranim sukladno pravilima HPO-a. Uredno su registrirani u HTS-u. Stoga vas još jedanput molimo da izvršite njihovu prijavu na SP“. HTS je dostavio sljedeće očitovanje: „...Vaše pozivanje na „Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom“ držimo potpuno promašenim, Ukratko ću naglasiti bit 1. Na svjetsko prvenstvo u para taekwondou šalje se reprezentacija Hrvatske. To nije otvoreni turnir na koji se može prijaviti bilo tko. 2. O tome tko i pod kojim uvjetima može ući u para taekwondo reprezentaciju Hrvatske odlučuje autonomno Hrvatski taekwondo savez. 3. Niti ja kao predsjednik, niti Upravi odbor ne odlučujemo tko se može natjecati na pojedinom natjecanju. O tome odlučuje struka, u konkretnom slučaju selektor za natjecanja u para taekwondou za forme Hrvatskog taekwondo saveza. Selektor je procijenio da je jedan para sportaš dovoljno kvalitetan da nastupi u nacionalnom dresu u disciplini sportska borba. U discipline „forme“ sportaš koji je pozvan na kontrolni trening nije se odazvao, a drugi nisu zadovoljili kvalitetom.“ Slijedom zaprimljenog, SDUŠ-u je upućena preporuka da se s obzirom na suštinsko nerješavanje problema i dalje prati razvoj situacije. Tijekom 2017. godine pitanje načina funkcioniranja HPTS-a, načina prijava sudionika na međunarodna natjecanja i omogućavanja bavljenja para taekwondoom njihovim članovima nije riješeno, zbog čega je pravobraniteljica poslala pisani upit Svjetskoj taekwondo organizaciji od kojih odgovor nismo zaprimili do kraja izvještajnog razdoblja.

Zaključak: Kako bi se što kvalitetnije pripremili s obzirom na specifičnosti i potrebnu podršku, a u cilju provođenja sportskih natjecanja i sportsko-rekreativnih aktivnosti, osobe s invaliditetom mogu osnivati svoje sportske udruge i sportska društva osoba s invaliditetom i mogu biti po sportovima i vrstama invaliditeta koje kao nadležni utvrđuju HPO i Hrvatski športski savez gluhih (HSSG). HPO i HSSG svojim općim aktom utvrđuju moguće kategorizacije sportaša s invaliditetom, sustav, uvjete i organizaciju sportskih natjecanja osoba s invaliditetom, sve to u skladu s pravilima sporta i normama međunarodnih sportskih organizacija osoba s invaliditetom. Kako rješenje funkcioniranja i rada HPTS-a, poglavito u dijelu prijavljivanja i sudjelovanja njihovih članova na međunarodnim natjecanjima nije ostvareno do kraja 2017. godine, pravobraniteljica će i dalje u interesu sportaša s invaliditetom koji se bave para taekwondoom pratiti događanja i poduzimati mjere iz svoje nadležnosti.

Preporuka: Slijedom navedenog preporučujemo SDUŠ-u i HPO da i dalje nastave s aktivnostima posredovanja između HPTS-a i HTS-a kako bi se u konačnici pronašao odgovarajući model kako bi para taekwondo u Hrvatskoj mogao i dalje razvijati.

Ugovor između Hrvatske radiotelevizije i Vlade Republike Hrvatske za razdoblje od 1. siječnja 2018. do 31. prosinca 2022.

Sukladno čl. 2. st. 3. Ugovora između Hrvatske radiotelevizije i Vlade Republike Hrvatske za razdoblje od 1. siječnja 2018. do 31. prosinca 2022. godine „U svom djelovanju HRT promiče javne vrijednosti i interese, poštuje interese javnosti kojoj za svoje djelovanje odgovara.“ Štiteći i promičući interese više od 520.000 osoba s invaliditetom u RH te prateći primjenu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, predložili smo razmatranje i uvažavanje prijedloga, gdje među ostalim ističemo:

„Programi Hrvatske radiotelevizije konceptualno bi se trebali postaviti tako da kontinuirano potiču stvaranje društvenih uvjeta u kojima vlada načelo jednakosti i poštivanja različitosti omogućavajući prilagodbu u podešavanju uvjeta i prakse specifičnim potrebama osoba s invaliditetom. Takvim programom Hrvatska radiotelevizija slijedi Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom prema kojoj je svaki pojedinac sudionik društvenog poretka i kome svi ravnopravno pripadaju te u koji svi daju uloge prema svojim najboljim sposobnostima i mogućnostima. S obzirom da je u prošlom Ugovoru u članku 74. bilo istaknuto uz ostalo praćenje Paraolimpijskih igara, **Olimpijske igre gluhih i Specijalne olimpijade mentalno retardiranih predlažemo da se isto uvrsti u novi Ugovor u članku 63. pod nazivom Uvrštavanje sportskih događaja u programe Hrvatske radiotelevizije.**“

Obrazloženje: Naime, osobe s invaliditetom odnosno sportska događanja nisu na Popisu značajnih događaja iz 2008. godine, a koje je utvrdilo Vijeće za elektroničke medije. Kako se radi o događanjima od nacionalnog interesa i važnosti za Hrvatsku, potrebno ih je uvrstiti u navedeni članak, što je uvaženo i uvršteno u čl. 40. koji govori o Športskom programu; između ostalog je određeno: „Sustavno će pratiti športske aktivnosti športaša i športašica s invaliditetom uključujući Paraolimpijske igre, Olimpijske igre gluhih i Specijalnu olimpijadu za osobe s intelektualnim poteškoćama.“

Primjer iz prakse Ureda: Dana 10. studenoga obratili smo se HRT-u upitom vezano uz prijenos utakmica sjedeće odbojke s Europskog prvenstva iz Poreča. Radilo se o natjecanju koje je prvi put održano u RH te se, s obzirom na to da su hrvatski reprezentativci ušli u uži krug natjecanja, očekivalo da će se prenositi sve utakmice. Pregledavajući raspored sportskog programa te na temelju informacija od strane glasnogovornika HPO-a koji nam je objasnio da nije predviđeno daljnje prikazivanje utakmica naših sportaša, unatoč tomu što su u tom trenutku bili potencijalni dobitnici medalje, zatražili smo informacije od predstavnika HRT-a.

U svom odgovoru HRT navodi sljedeće: „Dogovorom s Hrvatskim paraolimpijskim odborom još smo krajem 2016. godine usuglasili plan aktivnosti i praćenja natjecanja sportaša s invaliditetom u 2017. U tom dogovoru smo kao ključno natjecanje označili prijenose s utakmica Europskog prvenstva u sjedećoj odbojci u Poreču (4-11. studenoga). U tom kontekstu održali smo nekoliko sastanaka s gđom. Ivanom Pavić predsjednicom Hrvatskog saveza sjedeće odbojke i gospodinom Darkom Matićem, glasnogovornikom Hrvatskog paraolimpijskog odbora. Na tim sastancima dogovoren je izravni prijenos tri utakmice s prvenstva, o čemu je sastavljen i detaljni ugovor.

Napominjem da je ovim izravnim prijenosima napravljen veliki iskorak u praćenju paraolimpijskog sporta jer do sada sjedeća odbojka nikada nije bila praćena u takvom obimu. Svake godine pokušavamo napraviti iskorak u praćenju sporta osoba s invaliditetom, pa smo sada poslali u Poreč reportažna kola s pripadajućom posadom, s namjerom da populariziramo i javnosti približimo ovo natjecanje. Za planove rada djelatnika tehnike i ljudi na terenu nisam nadležan, ali imam saznanja da su prebačeni u Poreč s drugih programskih zadataka baš kako bismo mogli adekvatno pokriti ovo prvenstvo. Pritom smo zbog nedostatka kapaciteta morali otkazati prijenose drugih sportskih događanja (utakmica Prvenstva Hrvatske u košarci, Plivački miting Mladosti), ali smo smatrali da je Europsko prvenstvo zaista vrijedno tog troška i programskog prostora.

Stoga me je izuzetno iznenadila činjenica da primjedbe o praćenju prvenstva dolaze baš od naših partnera s kojima smo dogovarali ove prijenose. Prilikom dogovora i planiranja svi su bili zadovoljni načinom praćenja jer zaista nikada se jedno natjecanje osoba s invaliditetom nije pratilo na ovakav opsežan način s tri izravna prijenosa i nizom javljanja i reportaža u informativnim emisijama televizije i radija. U Poreču se nalazi 25 djelatnika HRT-a i troškovi ovih prijenosa iznose 110.000 kuna, ali nije nam žao nijedne kune ako je pomogla senzibiliziranju i približavanju života sportaša s posebnim potrebama. Napominjemo da smo i tijekom prvenstva stalno kontaktirali s ljudima iz organizacijskog odbora i izlazili im ususret koliko se to moglo. Tako smo promijenili i prijenos utakmice u subotu te ćemo raditi utakmicu muške hrvatske reprezentacije, iako su u prvotnom planu naši suradnici iz Saveza tražili da radimo prijenos ženskog finala, što i stoji u ugovoru o međusobnim pravima i obvezama. Naravno, muška reprezentacija Hrvatske napravila je uspjeh i ušla u završnicu, pa smo i to promijenili i uvrstili u program u subotu, 11. studenog u 17 sati. Zbog dosadašnje dobre suradnje žao nam je da se komunikacija nastavila na takav način, zbog neprenošenja jedne polufinalne utakmice. Sa strane PO Sport Hrvatske Radio Televizije mogu samo reći da smo u godini 2017. kao nikada do sada sustavno i detaljno pratili paraolimpijski sport i da ćemo tako nastaviti i dalje. Žao nam je zbog ovog neočekivanog nesporazuma.“

Na temelju zaprimljenog odgovora zaključujemo da je preporuka prihvaćena. U području sporta osoba s invaliditetom HRT je doista učinio značajne pozitivne pomake posljednjih godina, a što se zasigurno vidi u mnogim sportskim emisijama, priložima i dr., poštujući donesene nacionalne i potpisane međunarodne dokumente. Također je važno da su predstavnici sportaša s invaliditetom imali priliku zajedno s HRT-om napraviti plan praćenja za 2017. godinu, a što je bilo vidljivo tijekom cijele 2017. godine. Vjerujemo da će se takva praksa i suradnja nastaviti i u sljedećim razdobljima.

Sudjelovanje na događanjima

Dana 9. veljače održana je svečanost **proglašenja najuspješnijih sportaša i sportašica s invaliditetom HPO-a**. Sportašima s invaliditetom podršku su pružili predstavnici državnih institucija te drugi uzvanici. U kategoriji mladih s invaliditetom dobitnici priznanja su: skijaši **Eva Goluža** i **Lovro Dokić**, atletičar **Dominik Počekal** te plivač **Matej Petrić**. Dobitnik priznanja za najuspješnijeg sportaša u neparaolimpijskim sportovima je sportski ribolovac **Željko Kljajić**, a najuspješnija sportašica u neparaolimpijskim sportovima je kuglačica **Petra Deša**. Dobitnica priznanja za najuspješnijeg stručnog djelatnika ove godine je glavna trenerica ženske stolnoteniske reprezentacije **Mirela Šikoronja Ivančin**.

I ove godine najuspješnija ekipa sportaša s invaliditetom je ženska stolnoteniska ekipa, u sastavu članica stolnoteniskog kluba NEC Anđele Mužinić i Helene Dretar Karić. Najuspješniji sportaš i sportašica s invaliditetom su Zoran Talić i Mikela Ristoski.

Od Zadra do Primoštena održana je po četvrti put globalna sportska utrka humanitarnog karaktera **Wings for Life World Run** čiji je moto "Trčimo za one koji ne mogu". Cilj utrke bio je skupljanje sredstava za daljnja istraživanja te popularizacija samog sporta i senzibiliziranja javnosti za probleme osoba s ozljedama leđne moždine odnosno spinalnim ozljedama. Ove godine bio je rekordan broj trkača, njih čak 8.000. Sudjelovalo je više od 50 osoba koje se kreću uz pomoć invalidskih kolicima. Nastupilo je dvjestotinjak timova, od kojih posebno ističemo tim iz Sukošana s motom „Dir za Zokija“ koji su trčali za svoga prijatelja Zorana Drobnaka.

Dana 30. studenoga u dvorani „Kutija šibica“ u Zagrebu, pred velikim brojem gledatelja, odigrana je **povijesna, prva rukometna utakmica osoba u invalidskim kolicima** (eng. *Wheelchair handball*) između reprezentacija Hrvatske i Italije. Događaj je organizirao Zagrebački rukometni savez u suradnji s Hrvatskim rukometnim savezom. Utakmice rukometa osoba u invalidskim kolicima igraju se na uobičajenom rukometnom terenu, 2 x 20 minuta, s golom koji je širok tri metra, a visok 1,60 cm. Na terenu igra pet igrača plus vratar. Premijerna utakmica hrvatske rukometne reprezentacije osoba u invalidskim kolicima završila je pobjedom Hrvatske rezultatom 21:7.

Dana 5. prosinca u okviru **obilježavanja 71. godine postojanja Ustanove za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba (URIHO) i povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom**, održan je okrugli stol *Sport i zdravlje*. Između ostalog, zaključeno je kako je vrlo važno omogućiti što većem broju djece i mladih s teškoćama u razvoju čim raniji pristup raznim sportovima kojima se mogu baviti, a što se može postići edukacijom školskog i stručnog osoblja te prilagođenijom infrastrukturom, jer sport ne stvara samo zdravije, nego i uspješnije i sretnije ljude. Na okruglom stolu je uz predstavnike državnih tijela, organizacija osoba s invaliditetom i drugih uvaženih gostiju, u ime Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sudjelovao i govorio zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

23. MEĐUNARODNA SURADNJA

Kao i u prethodnim izvještajnim razdobljima, razmjena međunarodnih iskustava realizirala se kroz sudjelovanja predstavnika Ureda pravobraniteljice na skupovima i edukacijama gdje su troškove sudjelovanja najvećim dijelom snosili organizatori kao što je sudjelovanje na Radnom forumu o provedbi Konvencije o osobama s invaliditetom u Europskoj uniji organizaciji Europske komisije.

Savjetnice i zamjenici pravobraniteljice bili su aktivni u Europskoj mreži tijela za jednakost Equinet čiji je punopravni član Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom kao i u radnoj grupi za Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom pri Europskoj mreži nezavisnih tijela za ljudska prava ENNHRI.

23.1. UPITI MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA I TIJELA

U ovom izvještajnom razdoblju povećao se broj upita vezanih uz razmjenu iskustava pogotovo onih vezanih uz antidiskriminacijska pitanja unutar mreže Equinet.

Agencija za temeljna prava EU-a (FRA) je kao i svake godine preko Centar za mirovne studije kao dijela FRANet mreže - Fundamental Rights Agency zatražila podatke za pisanje godišnjeg izvještaja za 2017. godinu (*Annual report 2017.*). Podaci koje je dostavila pravobraniteljica za osobe s invaliditetom ticali su se jednakosti i suzbijanja diskriminacije na osnovi invaliditeta.

Njemački institut za ljudska prava kao nezavisni mehanizam za praćenje provedbe KPOSIu Njemačkoj je preko mreže ENNHRI uputio upitnik svim članicama Radne grupe za KPOSI pa tako i Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom o provedbi čl. 33.2 Konvencije, odnosno o ustroju i načinu rada nezavisnog mehanizma za praćenje provedbe Konvencije čiju ulogu u Hrvatskoj obavlja Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

Dansko tijelo za ravnopravnost poslalo je upit o načinu na koji je u Hrvatskoj definirana diskriminacija na osnovi invaliditeta u ostalim područjima osim područja rada i zapošljavanja. Hrvatska iskustva bila su im važna u sklopu kampanje kojoj je cilj zabrana diskriminacije na osnovi invaliditeta u područjima kao što su obrazovanje, zdravstvena zaštita, pristup dobrima i uslugama i svim drugim područjima ljudskog djelovanja što trenutno nije slučaj u Danskoj, gdje je diskriminacija na osnovi invaliditeta zabranjena samo u području rada i zapošljavanja.

Mental Disability Advocacy Centar (MDAC) zatražio je podatke vezane uz proces deinstitutionalizacije i financiranje iz europskih strukturnih fondova. Pitanja su se odnosila na proračun za proces deinstitutionalizacije, postotak koji se ostvaruje sredstvima EU fondova, broj ustanova u Hrvatskoj, broj osoba s invaliditetom smještenih u ustanovama, broj osoba koje su izašle iz ustanova. Za neke od ovih pitanja upućeni su zahtjevi za dostavom podataka nadležnom Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku.

S Human Rights Watchem smo razgovarali preko skypa o saznanjima Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom vezanim uz provedbu deinstitutionalizacije u Hrvatskoj.

S Pravnog fakulteta iz Poljske zatražili su informacije vezane uz diskriminaciju na osnovi zdravstvenog stanja i genetskog nasljeđa. Ured javnog branitelja Češke zamolio je iskustva vezana uz diskriminaciju na osnovi invaliditeta u oružanim snagama dok smo Ured javnog branitelja Latvije prosljedili informacije vezane uz ulogu tijela za ravnopravnost u provedbi KPOSI.

Ured POSI je također iskoristio mogućnost suradnje koju mu nudi članstvo u radnoj grupi ENNHRI i dobio informacije vezane uz podršku koja je osigurana slijepim roditeljima u Ujedinjenom Kraljevstvu preko Komisije za ljudska prava Velike Britanije.

Agencija koju je Equinet angažirao radi provođenja istraživanja o djelokrugu rada i financiranju tijela za ravnopravnost u Europi u razdoblju od 2007. do 2017. godine, zatražila je od Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom podatke o financijskom izvješću i godišnjem izvješću o radu, ulogama Ureda, postupanjima izvan sjedišta, ključnim pravnim aktima, vrsti i broju pritužbi, broju zaposlenih, proračunu i izvorima financiranja.

U drugom upitniku koji je provodio Equinet prikupljale su se informacije o ostvarivanju pojedinih mandata u radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, odnosno o načinima na koje su u radu ostvaruju mandati pravobranitelja (uloga ombudsmana), tijela za jednakost i institucije za zaštitu ljudskih prava.

23.2. SKUPOVI U SUORGANIZACIJI S MEĐUNARODNIM ORGANIZACIJAMA

Aktivnosti u sklopu članstva u Equinetu

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom postao je u rujnu 2015. godine punopravni član Europske mreže tijela za jednakost (Equinet). Članstvo u Mreži obuhvaća brojne aktivnosti usmjerene na izgradnju kapaciteta njezinih članica kroz međusobnu razmjenu iskustava. Rad u Mreži odvija se kroz radne grupe, seminare, klastere te razmjenu i prikupljanje informacija o radu i načinu rješavanja slučajeva diskriminacije. Jednom godišnje održava se i godišnja skupština na kojoj se razmatraju postignuća i dogovora plan rada za sljedeću godinu.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom bio je domaćin seminara Equinet-a pod nazivom ***Uloga tijela za ravnopravnost u suzbijanju diskriminacije osoba s intelektualnim teškoćama.***

Na dvodnevnom skupu održanom u Zagrebu 9. i 10. ožujka okupio se 40 predstavnika tijela za ravnopravnost iz 22 europske zemlje. Dana 8. ožujka održan je i sastanak predstavnika članica Equineta koje se u svom radu ili specijaliziraju za prava osoba s invaliditetom kao što su Ured za osobe s invaliditetom Hrvatske i Komisija za prava osoba s invaliditetom s Malte, tijela koja u svom radu stavljaju poseban naglasak na prava osoba s invaliditetom kroz uspostavu posebnih odjela (Belgija) ili timova koji uz ostale osnove rade i na pitanjima osoba s invaliditetom (Nizozemska, Velika Britanija i Latvija). Skup su otvorile predsjednica Izvršnog odbora Equineta Evelyn Collins i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom kao domaćin.

Senada Halilčević, potpredsjednica organizacije Inkluzija Europa i Europske platforme samozastupnika EPSA u uvodnom je izlaganju istaknula glavne izazove s kojima se susreću osobe s invaliditetom u kršenju prava na poslovnu sposobnost, život u zajednici, obrazovanje, rad i zapošljavanjem, a posebno je istaknula gotovo svakodnevna iskustva nasilja i zlostavljanja kojima su izložene osobe s intelektualnim teškoćama. Oliver Lewis izvršni direktor Centra za osobe s mentalnim invaliditetom MDAC i profesor na Sveučilištu Leeds govorio je o tome kako koristiti UN-ovu Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom u pružanju pravne pomoći osobama s intelektualnim teškoćama i korištenju strateškog parničjenja.

Savjetnica pravobraniteljice održala je izlaganje o doprinosu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u zagovaranju za reformu skrbništva i uvođenje odlučivanja uz podršku kao i ostvarivanje biračkog prava. Marta Stickings iz Agencije za temeljna prava EU-a (FRA) govorila je o projektima Agencije o pravima osoba s invaliditetom među kojima je izrada indikatora za praćenje provedbe čl. 19 KPOSI. Drugi dan seminara predsjednica organizacije Inkluzija Europa Maureen Piggot govorila je o položaju žena s invaliditetom posebice zaštiti od nasilja, osiguranju seksualnih, reproduktivnih i roditeljskih prava. Biljana Janjić iz organizacije Disability Rights International govorila je o pristupu obrazovanju djece s intelektualnim teškoćama.

Budući da se rad u Equinetu odvija kroz radne grupe vezane uz komunikaciju, zagovaranje za promjenu politika i pravnu zaštitu, i na ovom seminaru se na odvojenim radionicama razgovaralo o strateškom parničjenju kao načinu suzbijanje diskriminacije osoba s intelektualnim teškoćama, zagovaranju u suradnji s drugima osoba s intelektualnim teškoćama i načinima na koji se može utjecati na nedovoljno prijavljivanje diskriminacije osoba s intelektualnim teškoćama tijelima za jednakost i dosezanja do osoba s intelektualnim teškoćama kroz osiguravanje informacija u lako razumljivom obliku.

Kako je u svom uvodnom izlaganju istaknula pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, osobe s intelektualnim teškoćama čine najbrojniju skupinu osoba s invaliditetom, a najmanje su vidljivi u društvu, ali i u radu tijela za jednakost, a izloženi su strukturnoj diskriminaciji. Upravo zbog toga je bio važan seminar kojem je u fokusu bilo sagledavanje kršenja prava osoba s intelektualnim teškoćama kroz prizmu suzbijanja diskriminacije. Pravobraniteljica je izrazila nadu da je i ovaj seminar doprinio jačanju alata potrebnih za zagovaranje veće realizacije prava osoba s intelektualnim teškoćama i smanjivanje njihove diskriminacije.

Na Godišnjoj skupštini Equineta u Bruxellesu 11. listopada podnesena su izvješća o radu u prošloj godini, usvojena izvješća o poslovanju, donesene izmjene statuta te je usvojen plan i program

budućeg rada. Također, održani su i izbori za članove izvršnog odbora na kojima je zamjenica pučke pravobraniteljice Tena Šimonović Einwalter izabrana za predsjedavajuću, te će iduće dvije godine predsjedavati Equinet-om. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u radu sastanka su sudjelovali savjetnica i zamjenik pravobraniteljice.

Konferencijom „Zajedno za jednaku Europu“, 10. listopada u Bruxellesu je obilježeno 10 godina postojanja Equinet-a. Osnovna zadaća Equinet-a je promicati jednakost u Europi kroz pružanje stručne podrške članicama, što uključuje razmjenu znanja, poticanje suradnje i istraživačkog rada, provođenje istraživanja te analizu aktualnih tema i javnih politika iz područja antidiskriminacije na europskoj razini. U uvodnom dijelu Konferencije okupljenima se obratio Frans Timmermans, prvi potpredsjednik Europske komisije, a brojni su govornici tijekom panel rasprava razmatrali teme vezane za promicanje jednakosti u zahtjevnim okolinama te vizije planova i izazova u budućnosti tijela za jednakost. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom konferenciji su prisustvovali savjetnica i zamjenik pravobraniteljice.

U organizaciji Equineta, održan je u Tallinnu, Estoniji, 13. i 14. studenoga seminar na temu Breaking the glass ceiling: career progress for women. Raspravljalo se o položaju žena na tržištu rada koji je u odnosu na muškarce daleko nepovoljniji kako s financijskog aspekta gdje su prisutne razlike u primanjima tako i u pogledu napredovanja i položaja žena na rukovodećim poslovima. Kroz održani seminar i radionice istaknuta je kontinuiranu potrebu rada na izjednačavanju položaja žena na tržištu rada i stvaranja jednakih mogućnosti napredovanja za žene i muškarce, potreba uključivanja žena u tzv. muška zanimanja kako bi svojim doprinosom i na tom području mogle doprinijeti postizanju ravnopravnosti. Na seminaru je prisustvovalo 45 sudionika te je iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom seminaru prisustvovala savjetnica pravobraniteljice.

U Varšavi je 4. i 5. prosinca u organizaciji Equinet-a i u suradnji s poljskim povjerenikom za ljudska prava održan dvodnevni trening na temu Strateške parnice. Cilj treninga je bio obučiti polaznike tijela za jednakost, a koja imaju ovlast pokretati sudske postupke ili sudjelovati u njima, znanjima za učinkovito i strateško vođenje ključnih parnica u području zaštite ljudskih prava. Polaznici treninga imali su mogućnost istraživati i raspravljati, na temelju sudske prakse, o prednostima i izazovima strateških parnica, kriterijima za izbor istih te o različitim tehnikama i alatima koja su tijelu na raspolaganju za uspješno vođenje sudskih postupaka. Govorilo se i o ulozi medija u praćenju ovakvih parnica.

Studijske posjete Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom

U sklopu projekta „Podrška nacionalnim institucijama u prevenciji diskriminacije“, a čiji korisnici su institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Ministarstvo pravosuđa, Ministarstvo za ljudska prava i manjinska prava, Centar za edukaciju sudaca i državnih tužitelja Crne Gore, delegacija je 14. lipnja posjetila instituciju Pravobranitelja za osobe s invaliditetom. Na sastanku je sudjelovalo uz zamjenika zaštitnika Sinišu Bjekovića, 13 predstavnika iz Crne Gore te pravobraniteljica, zamjenici i pet savjetnika iz raznih područja. Tema sastanka bila je razmjena iskustva u području zaštite, promocije i praćenja prava i interesa osoba s invaliditetom te općenito rad institucije pravobranitelja za osobe s invaliditetom. U uvodnom dijelu pravobraniteljica je predstavila djelokrug rada, statističke podatke te se posebno osvrnula na primjenu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Zakona o suzbijanju diskriminacije. Razmijenila su se iskustva u načinu postupanja obje institucije u radu s pojedinačnim pritužbama, prijedlozima i preporukama u izmjenama propisa i promotivnim aktivnostima. Zamjenici su se osvrnuli na područja zapošljavanja i rada, vještačenja, pristupačnosti i mobilnosti. U drugom dijelu rasprave razmijenjena su iskustva sa savjetnicima koji su izložili konkretne primjere po područjima, a u kojima sumnjamo na diskriminaciju, te pozitivnim praksama.

Od 6. do 10. studenoga u Hrvatskoj je boravila delegacija iz Makedonije kako bi se upoznali s procesom deinstitucionalizacije i osiguravanja usluga u zajednici. Delegaciju je činilo šest

predstavnicu triju institucija u kojima su smještene osobe s intelektualnim teškoćama, dva predstavnika Ministarstva rada i socijalne politike te predstavnice UNDP-a i UNICEF-a.

Studijski posjet Hrvatskoj započeli su sastankom sa zamjenicima i savjetnicom pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Na sastanku je predstavljen rad Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i naša zapažanja o dosadašnjem tijeku procesa deinstitutionalizacije u Hrvatskoj kao i preprekama i otporima koji su se pojavili. U Makedoniji između 600- 700 ljudi živi u instituciji (broj stanovnika Makedonije je 2 milijuna). Institucije su uglavnom manje (između 35- 63 ljudi u ustanovi). 81 osoba živi izvan ustanove, a dio osoba živi u udomiteljskim obiteljima. Jedan od velikih problema je što se čini da osobe s psihičkim teškoćama neće biti obuhvaćene planiranim procesom deinstitutionalizacije, jer su one smještene u zdravstvene ustanove.

Najveći izazov u planiranom procesu deinstitutionalizacije je institucija s 200 korisnika u maloj općini u kojoj je oko 200 djelatnika koji su svi s područja te općine dok su korisnici s područja cijele Makedonije pa će tu ustanovi biti najzahtjevnije transformirati.

Ministarstvo rada i socijalne politike Makedonije trenutno radi na pripremi plana deinstitutionalizacije kojeg planiraju implementirati tijekom 2018. godine.

Uključili su međunarodne institucije i poslovni sektor, a planiraju se izraditi individualni planovi transformacije za ustanove. Također se priprema posebna stavka u proračunu kako bi se moglo pratiti da se sredstva sa stavke ustanova prebacuju na stavku iz koje se financiraju procesi deinstitutionalizacije i života u zajednici.

U makedonskom ministarstvu smatraju da je paralelno funkcioniranje ustanova kad jedna ustanova pruža program organiziranog stanovanja uz istovremeno zadržavanje institucionalnoj smještaja najskuplje tako da je makedonski plan potpuno zatvaranje ustanova. Najveći problem je nedostatak stanova za organizirano stanovanje što se nastoji riješiti kroz izgradnju stanova za socijalno stanovanje. Vjeruju da će uz osiguravanje stambenih jedinica i razvoj usluga ići lakše.

Goste iz Makedonije zanimalo je i područje inkluzivnog obrazovanja i područje rada i zapošljavanja, jer života u zajednici nema bez potpunog uključivanja osoba s invaliditetom u društvo. U Makedoniji je donesen Pravilnik o učenicima s posebnim potrebama koji predviđa podršku u nastavi. Sve je počelo kroz inicijativu roditelja koji su u početku privatno plaćali podršku. U 15 općina UNDP i UNICEF provode edukaciju za asistente u nastavi i osobne asistente. U pilot projektu oni se financiraju iz fondova UNICEF-a, a plaćaju ih općine i preko javnih radova. Ministarstvo obrazovanja treba formalizirati to radno mjesto. Razmišlja se hoće li škola formalno zaposliti asistente.

U sklopu studijske posjete Hrvatskoj, delegacija iz Makedonije održala je sastanke u Ministarstvu za demografiju, obitelji, mladie i socijalnu politiku i Zavodu za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, a običi će i Centar za rehabilitaciju Zagreb i Udrugu za promicanje inkluzije i njihove programe organiziranog stanovanja.

Sudjelovanja u studijskim posjetima, na međunarodnim konferencijama i skupovima

Dana 28. veljače u Zagrebu je obilježena 45. godišnjica djelovanja Zajednice osoba s invaliditetom Hrvatske (SOIH), 10. godina od potpisivanja i ratificiranja Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u RH te 20. godišnjica djelovanja European Disability Forum (EDF). Uz mnoge predstavnike organizacija, saveza i udruga osoba s invaliditetom te ostale uzvanike, nazočnima su se pozdravnim govorima obratili predsjednik SOIH-a dr. Zorislav Bobuš, predstavnici institucija te pravobraniteljica za osobe s invaliditetom. Tom prigodom pravobraniteljica je pohvalila aktivnosti i napore koje SOIH poduzima u svrhu poboljšanja položaja osoba s invaliditetom u RH naglasivši potrebu za izmjenom i usklađivanjem zakonodavstva s Konvencijom kako bi se ujednačila provedba i ostvarivanje prava osobama s invaliditetom neovisno da li žive na otoku, u brdima, ili u gradovima. Konvencija je dokument čijem ostvarenju svi težimo, a da bi bila "živa" potreban je doprinos svih osoba s invaliditetom, ali i suradnja svih tijela od lokalne do državne razine.

U Zagrebu je 9. i 10. ožujka održana Međunarodna konferencija o mentalnom zdravlju u zajednici pod nazivom „Client in the centre“, u organizaciji Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, nizozemskog Trimbos instituta, Hrvatskog društva za kliničku psihijatriju Hrvatskog liječničkog zbora i Hrvatskog

psihijatrijskog društva, a pod visokim pokroviteljstvom predsjednice Republike Hrvatske Kolinde Grabar-Kitarović i Hrvatskog sabora te pokroviteljstvom Grada Zagreba i Ministarstva zdravstva. Konferencija je organizirana u okviru twinning projekta „*Osiguranje optimalne zdravstvene skrbi za osobe s problemima mentalnog zdravlja*“. Konferencija je pružila priliku za razmjenu iskustava s drugim državama o razvoju zaštite mentalnog zdravlja u zajednici - o tome kako i prema kojim principima organizirati ovakvu skrb te o izazovima s kojima su se suočile zemlje koje su je implementirale, kao i o rezultatima koje je ovaj oblik skrbi donio u poboljšanju položaja osoba sa problemima mentalnog zdravlja. Konferencija je stavila fokus na ulogu pojedinca u vlastitom oporavku, ali i važan doprinos zajednice koja je dužna stvoriti mrežu psihosocijalne skrbi u koju se trebaju uključiti osim stručnjaka po obrazovanju s područja zaštite mentalnog zdravlja i stručnjaci po iskustvu, kao i članovi obitelji i prijatelja same osobe. Ispred Ureda pravobraniteljice na skupu su sudjelovale savjetnice pravobraniteljice.

Od 28. do 31. ožujka organiziran je **studijski posjet finskim institucijama u okviru projekta „Mjerenje (ne)jednakosti u Hrvatskoj“**. U studijskom posjetu sudjelovalo je 18 predstavnika/ca hrvatskih institucija i organizacija civilnog društva, koji su posjetili osam finskih institucija koje se bave suzbijanjem diskriminacije ili su na neki način zadužene za kreiranje antidiskriminacijskih politika. U finskom Ministarstvu pravosuđa pojasnili su kako je antidiskriminacijski zakon u Finskoj na snazi od 2004. godine, no doživio je izmjene kojima je znatno unaprijeđen te je sada veoma obuhvatan, a takav izmijenjeni zakon stupio je na snagu 2015. godine. U Finskoj postoji Sustav za praćenje diskriminacije kao tijelo sastavljeno od velikog broja predstavnika raznih državnih i akademski institucija te organizacija civilnog društva (njih otprilike 40), a koje Ministarstvu pravosuđa dostavljaju podatke koji govore o prisutnosti diskriminacije u Finskoj. Na temelju tih podataka Ministarstvo pravosuđa izrađuje godišnje izvješće. Ova izvješća nisu usmjerena prema nikakvom posebnom donositelju odluka već služe kao podloga za kreiranje javnih politika i rade se ciklički i tematski. Do sada su teme izvješća pokrivala: 2010. godine - sport i rekreacija, 2011. godine - rad, 2012. godine - pristup pravdi i sigurnost, 2013. godine - socijalna sigurnost i zdravstvene usluge, 2014. godine - obrazovanje, 2015. godine - sloboda govora i mediji, 2016. godine - pristup pravdi i sigurnost, a za 2017. će izvješće biti ponovno na temu socijalne sigurnosti. Nadalje, u Finskoj postoji i pravobranitelj za nediskriminaciju koji je tijelo osnovano nakon stupanja na snagu antidiskriminacijskog zakona u 2015. godini, a koje je do tada djelovalo kao pravobranitelj za borbu protiv rasne diskriminacije. Osim ove institucije postoji i Pravobranitelj za jednakost koji se bavi rodnom ravnopravnošću. Neovisna su institucija sa zadaćom promicanja jednakosti i suzbijanja diskriminacije, a imaju i dvije dodatne uloge: nadgledanje postupaka udaljavanja stranaca iz Finske te su nacionalni izvjestitelj za suzbijanje trgovanja ljudima.

U Zagrebu je 26. travnja održana završna konferencija projekta „*New methods for inclusion*“, čiji je nositelj Savez gluhih i nagluhih Grada Zagreba uz partnere Baltic Regional Fund iz Latvije i CRRES Buzău iz Rumunjske. Projekt, koji završava u svibnju ove godine, je financirala Agencija za mobilnost i projekte Europske unije unutar Erasmus+ programa, a trajao je ukupno 20 mjeseci. Tijekom konferencije predstavljen je priručnik „*Learn how to communicate, learn how to include!*“ koji je pisan na četiri jezika - hrvatskom, engleskom, rumunjskom i latvijskom.

Tijekom konferencije istaknuto je da su projektom unaprijeđene vještine rada s mladima, razvijene nove metode rada, povećan socijalni kapital osoba oštećena sluha te je ostvaren pomak u smanjenju predrasuda lokalne zajednice prema uključivanju osoba s invaliditetom u društvo. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na konferenciji je sudjelovao zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

Savez udruga za autizam Hrvatske od 5. do 7. svibnja po prvi je puta bio domaćin Redovne godišnje skupštine i Vijeća uprave Autism Europe (AE) na kojem je nazočilo oko 60 predstavnika članica organizacije AE iz cijele Europe i svijeta. Autism Europe je međunarodno udruženje čiji je glavni cilj unapređenje prava te poboljšanja kvalitete života osoba s autizmom i njihovim obiteljima sa

sjedištem u Bruxellesu. Okuplja nacionalne saveze i organizacije koje djeluju u području autizma te broji preko 80 članica diljem svijeta. Susretu i razmjeni iskustva prisustvovala je zamjenica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom koja je istaknula osnovne značajke izostanka sustavne skrbi o osobama s poremećajima iz autističnog spektra svih dobni uzrasta te višegodišnjim naporima pravobraniteljice oko uspostave sustava. Pravobraniteljica je ustvrdila detaljnu analizu stanja skrbi, položaja i problema osoba s autizmom te ih prikazala u svom posebnom izvješću koje je prihvaćeno od strane Hrvatskog sabora 2015. godine. Izvješće je zajedno s preporukama upućeno državnim tijelima koja su uz stručnu pomoć UNICEF-a i suradnju sva tri odgovorna ministarstva (Ministarstvo zdravlja, Ministarstva znanosti i obrazovanja te Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku) 2016. godine završili izradu operativnog dokumenta - Nacionalni okvir za rani probir i dijagnostiku djece s poremećajem iz autističnog spektra propitujući razloge zbog kojih se isti još ne primjenjuje.

U organizaciji Regionalnog ureda za ljudska prava UN za Europu (OHCHR), Europskog foruma za osobe s invaliditetom (EDF) i Europske mreže tijela za ravnopravnost (Equinet), u Bruxellesu je 17. i 18. listopada održana zajednička radionica o pripremama i jačanju angažmana u aktivnostima prema UN Odboru za prava osoba s invaliditetom.

Radionica je organizirana slijedom mandata OHCHR-a za promicanje međunarodnih mehanizama o ljudskim pravima i osnaživanju nositelja prava. Sudionici su bili predstavnici civilnog društva iz brojnih europskih zemalja (Austrije, Francuske, Belgije, Norveške, Poljske, Bugarske, Malte, Hrvatske, Mađarske, Slovenije, Španjolske i Grčke). Zajednicu saveza osoba s invaliditetom Hrvatske (SOIH) u Bruxellesu je predstavljala potpredsjednica SOIH-a. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na radionici je izlagao temu o hrvatskim iskustvima u izradi alternativnog izvješća zamjenik pravobraniteljice.

Odbor je tijelo osnovano od strane država potpisnica UN Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, koje prati provedbu Konvencije u državama potpisnicama. Navedeni Odbor razmatra izvješća, provodi konstruktivni dijalog s državama potpisnicama te donosi zaključke i preporuke. Odbor donosi i opće komentare kojima se tumače određene odredbe Konvencije, a može zaprimati i pritužbe od pojedinaca ili grupa na postupanja države ukoliko je ona ratificirala Fakultativni protokol uz Konvenciju.

Od 13. do 15. rujna u organizaciji Tehničkog fakulteta Rijeka, Edukacijsko rehabilitacijskog fakulteta Zagreb i tvrtke E-glas te uz podršku brojnih partnera i sponzora održana je Međunarodna konferencija o asistivnoj tehnologiji (AT) te augmentativnoj i alternativnoj komunikaciji (AAC) u Zagrebu. Svoja klinička iskustva izložili su 32 govornika iz devet zemalja s naglaskom na uspostavljanje komunikacije s djecom s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom. Cilj konferencije je bio upoznati sudionike o važnosti i učinkovitosti ATAAC-a te potaknuti primjenjivanje iste kako bi se ostvarila komunikacija s osobama koje ne mogu uspostaviti verbalni kontakt ili imaju potrebu za nekom vrstom asistivne tehnologije. Konferenciji je prisustvovala i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, a odazvalo se 900 sudionika među kojima su mnogi stručnjaci iz područja socijalne zaštite, zdravlja, obrazovanja te drugih područja. Vodeći svjetski proizvođači asistivne tehnologije održali su radionice kroz koje su sudionici imali priliku isprobati proizvode poput opreme kontrolirane pogledom, edukacijske igračke, razne prekidače, alternativne kompjuterske opreme i drugo. Više možete pogledati na mrežnoj stranici <http://www.ataac.eu/hr/>

Radni forum o provođenju UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u Europskoj uniji i zemljama članicama

Uz predstavnice Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku i Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske na Radnom formu su Hrvatsku predstavljali zamjenik pravobraniteljice i savjetnica pravobraniteljice. Radni forum je okupio predstavnike središnjih točaka za praćenje provođenja Konvencije pri vladama zemalja članica EU-a, predstavnike nezavisnih tijela, osoba s invaliditetom i institucija EU-a. Teme ovogodišnjeg Radnog foruma bile su procjena invaliditeta u

skladu s modelom ljudskih prava, provođenje preporuka UN-ovog Odbora za prava osoba s invaliditetom i priprema za drugi dijalog s Odborom kao i zaštita osoba s invaliditetom u humanitarnim situacijama u Europi.

Zaključak izlaganja bio je da niti međunarodna klasifikacija funkcioniranja u koju je uloženo puno sredstava nije u skladu s pristupom invaliditetu temeljenom na ljudskim pravima i da treba razvijati procjenu koja će ujedno biti i jednostavnija i jeftinija za primjenu. Predstavnica Human Rights Watcha upozorila je na tešku situaciju s kojom se suočavaju izbjeglice s invaliditetom koje bježe od ratova i drugih nepogoda u raznim dijelovima svijeta. Italija, Malta i Grčka osvrnule su se na izvještaje o lošim uvjetima u prihvatnim centrima pri čemu su istaknuli da se njihova pristupačnost osobama s invaliditetom unaprjeđuje. Predstavnica Europskog foruma osoba s invaliditetom naglasila je da se i u prihvatnim centrima treba voditi načelima inkluzivnog obrazovanja i stanovanja.

Zamjenik i savjetnica pravobraniteljice sudjelovali su i na **sastanku Radne skupine za Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom pri Europskoj mreži nezavisnih institucija za ljudska prava i na sastanku nezavisnog okvira sastavljenog od institucija Europske unije s nacionalnim mehanizmima.**

Nezavisni okvir za praćenje Konvencije na razini Europske unije čine Europski parlament, Europski forum osoba s invaliditetom, Europski pravobranitelj i Agencija za temeljna prava EU-a. Predstavници nacionalnih nezavisnih institucija za ljudska prava predstavili su svoje aktivnosti na području zaštite, praćenja i promicanja Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

Članovi Okvira za praćenje EU-a govorili su o svojim aktivnostima posebno onim vezanim uz donošenje Zakona o pristupačnosti. Naglašeno je da postoji snažna politička volja da se Zakon uskoro donese međutim zabrinjava to što je tekst Zakona vrlo razvodnjen u odnosu na početni prijedlog i predstavlja znatno manje osiguranje prava na pristupačnost izgrađenog okruženja i okoliša nego što osobe s invaliditetom očekuju (primjerice postoji obaveza da bankomati budu pristupačni, ali ne i zgrada u kojoj se oni nalaze).

Na sastanku je sudjelovala i potpredsjednica UN-ovog Odbora za osobe s invaliditetom Theresia Degener koja je željela čuti mišljenje predstavnika nacionalnih institucija o nacrtu Općeg komentara Odbora vezanog uz čl. 19. Konvencije. U Nacrt Komentara se naglašava da i osobe s najvećom razinom potrebne podrške imaju pravo na život u zajednici. Nije, međutim, jasno hoće li pravo na izbor podrazumijevati i da osoba ima pravo izabrati život u ustanovi i koje bi u tom slučaju bile obaveze države. To pitanje je posebno značajno u kontekstu donošenja Konvencija o pravima starijih osoba čiji dionici smatraju važnim postojanje stambenih objekata u kojima bi živjele starije osobe. Na sastanku se govorilo i o potrebi suradnje između nacionalne razine i razine EU-a kako bi se osiguralo da se sredstva iz fondova EU-a ne troše na održavanje institucija već da se usmjere na osiguravanje podrške u zajednici.

Na sastanku članova mreže ENNHRI razgovaralo se o nastavku rada na projektu izrade smjernica za implementaciju čl. 12. Konvencije (prava na poslovnu sposobnost i uvođenju odlučivanja uz podršku). Bilo je riječi i o ulozi nacionalnih tijela u implementaciji Direktive o pristupačnosti internetskih stranica pri čemu je istaknuto kako bi ENNHRI mogao organizirati edukacije kroz koje bi se tijelima ponudila potrebna znanja o Direktivi i tako im se omogućilo da aktivnije sudjeluju u provedbi Direktive. Članovi iz različitih zemalja istaknuli su teškoće koje se javljaju u inkluzivnom obrazovanju, pa je predloženo da ono bude jedno od tema rada Mreže u sljedećem trogodišnjem razdoblju uz život u zajednici.

Od 13. do 14. studenoga u Trieru je održan međunarodni seminar na temu „EU disability law and the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities“. Na seminaru je poseban naglasak bio na provođenju čl. 9. (pristupačnost), čl. 27. (rad i zapošljavanje), te čl. 33. (nacionalna provedba i praćenje više statistika i načini obrade statističkih podataka). U svom izlaganju vezanog uz temu zapošljavanja osoba s invaliditetom Esteban Trommel (Međunarodna organizacija rada) je istaknuo glavne prednosti i nedostatke zapošljavanja osoba s invaliditetom po kvotnom načelu i u zaštićenim radionicama. Njegovo mišljenje da je najbolji način zapošljavanja osoba s invaliditetom koristiti i jedan i drugi način zavisno o potrebama naručitelja, osobe s invaliditetom i poslodavca.

Naime, rad osoba s invaliditetom u zaštićenim radionicama je dobar način zapošljavanja ukoliko država i jedinice lokalne samouprave koriste kroz sustav javne nabave koristi usluge tih zaštitnih radionica. Također je naglasio da je u stvari idealna kombinacija zaštitnih radionica i kvotnog zapošljavanja. Alexandre Cote (Centar za inkluzivnu politiku) je govorio o uključivanju osoba s invaliditetom u zajednicu s naglaskom na univerzalni dizajn i pristupačnost dobara i usluga. Također se osvrnuo i na moderne tehnologije kojima se uvelike olakšava osobama s invaliditetom uključivanje u svakodnevni život (npr. rad od kuće uz pomoć informatičke tehnologije). Također je bilo govora o načinu prikupljanja statističkih podataka i njihove obrade, te koji se podaci žele prikupiti i koja je ciljana skupina osoba s invaliditetom koja je obuhvaćena statističkom obradom (istaknuto je kako je to relativno loše pokriveno odnosno da su upitnici kojima se želi doći do podataka loše koncipirani).

23.3. REGIONALNA SURADNJA

U Hrvatskom saboru je 30. listopada održana II. Konferencija regionalnih tijela za ravnopravnost Jugoistočne Europe pod nazivom „Izazovi prikupljanja statistike po diskriminacijskim osnovama“. Konferenciju je organizirao Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova kao nastavak višegodišnje partnerske suradnje institucija za ravnopravnost u cilju poboljšanja i statusa svih onih koji su po bilo kojoj osnovi izloženi diskriminaciji. Na Konferenciji su sudjelovali predstavnici tijela za ravnopravnost Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Makedonije, Srbije i Albanije. Tijekom konferencije istaknuta je važnost unaprjeđenja prikupljanja podataka po diskriminacijskim osnovama i statističke obrade dobivenih podataka koji bi bili usporedivi na nacionalnoj i regionalnoj razini, a samim time i postali temelj izrade i provedbe učinkovitijih politika usmjerenih na zaštitu od diskriminacije ili njezinu prevenciju po bilo kojoj osnovi. U ime Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na Konferenciji je sudjelovao i održao izlaganje na temu „*Statistički podaci - diskriminacijska osnova invaliditet*“ zamjenik pravobraniteljice.

Projekt Svjetske zdravstvene organizacije o odraslim osobama s intelektualnim i psihosocijalnim invaliditetom koje žive u ustanovama u europskoj regiji

Projekt je započeo 2015. godine kroz nastojanje da se prikupe što je moguće precizniji i potpuniji podaci o broju i karakteristikama ustanovama koje pružaju dugotrajnu skrb odraslim osobama s intelektualnim i psihosocijalnim invaliditetom. Projekt se nastavio 2017. godine kroz procjenu kvalitete usluga i poštivanja ljudskih prava na uzorku od 3-4 ustanove u 25 zemalja koje su bile uključene u ovu fazu projekta.

Savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom bila je voditelj hrvatskog tima za procjenu kojeg su činili predstavnici Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, liječnik psihijatar te predstavnice Udruga za promicanje inkluzije i Hrvatskog saveza udruga osoba s intelektualnim teškoćama.

Procjena je izvršena korištenjem alata Svjetske zdravstvene organizacije *Kvalitetna prava* kojim se kroz pet standarda mjeri kvaliteta usluga u odnosu na standarde Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Teme u odnosu na koje se vršila procjena bile su: pravo na odgovarajući životni standard, pravo na uživanje najvišeg dosezivog standarda fizičkog i mentalnog zdravlja, pravo na ostvarivanje poslovne sposobnosti i pravo na osobnu slobodu i sigurnost, sloboda od mučenja, okrutnog, nečovječnog i ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja i sloboda od iskorištavanja, nasilja i zlostavljanja i pravo na neovisan život i uključenost u zajednicu.

Ocjene kroz koje se mjerilo u kojoj mjeri su uvjeti u kojima žive osobe s invaliditetom usklađene sa standardima Konvencije kretale su se od ocjene standard je ostvaren u cijelosti, preko standard je ostvaren djelomično do ostvarenje je inicirano i ostvarenje nije inicirano kao najniža razina dosizanja standarda.

Među četiri ustanove socijalne skrbi koje je tim za procjenu obišao i ocijenio u skladu sa standardima Svjetske zdravstvene organizacije utemeljenim na Konvenciji o pravima osobe s invaliditetom primijećene su određene razlike u stupnju usvajanja modela ljudskih prava u postupanju s osobama s intelektualnim i psihosocijalnim invaliditetom. Svrha procjene nije bila da se uspoređuju zemlje međusobno niti ustanove niti da ih se proziva javnim objavljivanjem podataka dobivenih procjenom već da se i zemljama i ustanovama pomogne u unaprjeđenju kvalitete usluga i ostvarenja ljudskih

prava kroz treninge koje priprema Svjetska zdravstvena organizacija. Velik dio ispunjavanja odnosno neispunjavanja standarda odnosi se na sustavne mjere koje treba provesti na razini zakona i pravilnika kao što su ukidanje lišavanja poslovne sposobnosti i definiranje odlučivanja uz podršku, zabrana svih vrsta prisilnog postupanja i promicanje modela oporavka od stanja psihičke krize umjesto modela doživotnog stanja duševne bolesti. Radi se i o pitanju podrške države preko nadležnih ministarstava da se ustanovama osigura dovoljan broj djelatnika koji bi osobama s invaliditetom omogućili uključivanje u sve aspekte života u zajednici posebice rehabilitaciju njihove preostale radne sposobnosti.

24. PODIZANJE RAZINE SVIJESTI

I u ovom izvještajnom razdoblju, značajnu aktivnost predstavljalo je podizanje razine svijesti o socijalnom modelu invaliditeta i zaokretu prema osobama s invaliditetom. Kroz organiziranje i sudjelovanje na događanjima i kroz prisutnost u medijima, pravobraniteljica je uvijek naglašavala važnost osnaživanja i aktivnog uključivanja samih osoba s invaliditetom i njihovih obitelji u život zajednice.

Kako bi se otklonile predrasude i stereotipi o osobama s invaliditetom te isticali pozitivni primjeri, neizmjerljivo je važna uloga medija. Interes je da osobe s invaliditetom ne budu iskorištene već da se promiče pozitivna percepcija te njihove sposobnosti.

S obzirom na objave u medijima tijekom 2017. godine, svakako smatramo da je potrebno više poraditi na edukaciji novinara, jer je njihova dobra volja neosporna, ali često zbog neznanja i neosvještavanja stereotipa dobre namjere ne ostvaruju najbolji rezultat.

Odlične upute za novinare sadržane su u Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom koja u članku 8. Podizanje razine svijesti govori *o nužnosti borbe protiv stereotipa, predrasuda i štetnih postupaka prema osobama s invaliditetom na svim područjima života, uključujući one utemeljene na spolu i dobi, promicanja svijesti o sposobnostima i doprinosu osoba s invaliditetom, promicanja pozitivne percepcije osoba s invaliditetom i većeg stupnja društvene svijesti o osobama s invaliditetom, promicanje priznavanja vještina, stvarnih vrijednosti i sposobnosti osoba s invaliditetom te njihova doprinosa na radnom mjestu i tržištu rada.*

Na mrežnim stranicama Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom nalaze se kratke smjernice za intervjuiranje osoba s invaliditetom, a želja nam je prikupljati i objavljivati više takvih materijala kao i organizirati edukacije za novinare posebno takve u kojima bi ugostili njihove kolege iz zemalja koje imaju višu razinu osviještenosti o nestigmatizirajućem prikazivanju osoba s invaliditetom u medijima.

U okviru javne rasprave o prijedlogu **programskih obveza Hrvatske radiotelevizije (HRT) za razdoblje od 2018. do 2022. godine** tijekom lipnja, organiziran je niz specijaliziranih radijskih, televizijskih i mrežnih sadržaja kojima je cilj bio uključiti javnost te sve korisnike javnoga medijskog servisa u raspravu o obvezama Hrvatske radiotelevizije u predstojećemu petogodišnjem razdoblju. Radi toga je održana 8. lipnja 2017. godine na HRT-u javna tribina na kojoj je uz mnoge druge zainteresirane sudionike sudjelovala i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom. Između niza konkretnih prijedloga koje je pravobraniteljica iznijela, a koji su potaknuli raspravu posebno navodimo: preciziranje konkretne usmjerenosti programskih sadržaja na način da se osigura kontinuirana jednakopravna zastupljenost osoba s invaliditetom u svim programima, nužnost da u hitnim situacijama HRT javnosti objavljuje obavijesti na prilagođen način da ga mogu razumjeti osobe s oštećenjem sluha, osobe s oštećenjem vida, ali i osobe drugih oštećenja poput intelektualnih kojima je potrebna lako razumljiva informacija, zatim prilagodbe emisija na način da se titlovanje tekstova i druge ispisane poruke na ekranu interpretiraju čitanjem odnosno govorom zbog osoba s oštećenjem vida, uvođenje emisije namijenjene osobama s invaliditetom (neovisno o uzrocima invaliditeta) veće minutaže i to u najgledanijem terminu, stavljanje prijenosa Paraolimpijskih igara na popis događaja od većeg značaja za javnost...

Prijedlozi su većinom usvojeni.

Reakcija na najavu ukidanja emisije Hrvatska uživo, HRT

Na temelju zaprimljenih prijava osoba s invaliditetom te medijskih napisa pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je preporuku te reagirala povodom najavljenog ukidanja emisije Hrvatska uživo. Hrvatska uživo je jedna od rijetkih televizijskih emisija visoke gledanosti od strane osoba s invaliditetom i njihovih obitelji. Razlog tome je svakako izbor aktualnih društvenih tema, profesionalan i objektivan pristup prema određenim odlukama ili zbivanjima koje su od značaja za ulogu i položaj osoba s invaliditetom, ali i zbog kritičkog propitivanja određenih društvenih pojava u društvu i njihovog utjecaja na svakodnevni život građana. Gledanosti ove emisije doprinosila je afirmacija ljudskih vrijednosti i poštovanje prava na jednako postupanje u odnosu na kategorije građana koje su u riziku od društvenog zanemarivanja i nejednakog postupanja kao što su to osobe s invaliditetom. Vrijednost emisije ogledala se u načinu da se životno važne teme rasvijetle s različitih aspekata i kroz perspektive različitih sugovornika koji su dobivali mogućnost iskazati svoja mišljenja i stavove, a nerijetko su same osobe s invaliditetom dobivale mogućnost da izravno progovore o svojoj ulozi u društvu. Ova emisija je stvarala dojam kod osoba s invaliditetom da su u društvu važne i da predstavljaju vrijedan potencijal čiji se glas čuje i da su dio svih područja koje emisija obrađuje, a ne samo specijaliziranih emisija namijenjenih isključivo osobama s invaliditetom. Najave u pisanim medijima o ukidanju emisije Hrvatska uživo izazvale su negodovanje osoba s invaliditetom koje ovaj potez HRT-a doživljavaju kao uskraćivanje mogućnosti objektivnog uvida u brojna društvena pitanja i probleme koje se odnose na sve građane, pa i osobe s invaliditetom.

Nakon upućene preporuke, HRT je u svom očitovanju između ostalog naveo sljedeće: *“...Hrvatska radiotelevizija u novoj je programskoj shemi odlučila drukčije koncipirati svoj poslijepodnevni i večernji program jer su u poslijepodnevnome terminu, u kojemu se među ostalima emitirala i emisija Hrvatska uživo, dosad prevladavali politički sadržaji. Kako bismo se što uspješnije prilagodili potrebama gledatelja, programsko vodstvo odlučilo je da će Hrvatska radiotelevizija od ponedjeljka 18. rujna 2017. godine tijekom poslijepodnevnoga rasporeda umjesto jedne emitirati nekoliko emisija koje će pratiti teme kojima se bavila emisija Hrvatska uživo. Prva emisija bit će na rasporedu od 15.00 do 15.50, a druga emisija emitirat će se od 17.20 do 18.05. Cilj je na taj način ponuditi još detaljniji pregled svih društvenih i javnih zbivanja. Također, Hrvatska radiotelevizija svjesna je svojih obveza iz Ugovora s Vladom Republike Hrvatske i ispunjava ih, a teme koje se odnose na poteškoće osoba s invalidnošću naći će, kao i dosad, svoje mjesto u brojnim drugim emisijama Hrvatskoga radija (HRT - HR) i Hrvatske televizije (HRT - HTV).“.*

Preporuka vezana uz emisije HRT-a Imam problem na HRT 1 i Šesto čulo na HR 1

Gostujući u emisiji „Imam problem“ pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uočila je nedovoljnu minutažu trajanja emisije s obzirom da se radi o kontakt emisiji i sudjelovanju gosta. Emisija je trebala početi u 9.05 i trajati otprilike pola sata s mogućnošću uključivanja građana putem telefona. Predviđeno je da u emisiji budu dva gosta uživo. U preporuci smo naveli kako smatramo da je emisija jako dobro zamišljena i koncipirana, da je zanimljiva i informativna gledateljima i da je u dobrom terminu, međutim problem je da su reklame „oduzele“ više od dvanaest minuta, zatim prilog, pa četiri uključivanja građana, nakon čega je emisija završila u 9:32. Stoga smo predložili da se smanji emitiranje reklame, poveća minutaža, odnosno da emisija stvarno traje barem 45 minuta ako je već kontakt emisija i da gost ima mogućnost doista prenijeti one informacije koje gledatelji i očekuju. Ovako se doima da samo „trčimo“ od pitanja do pitanja, a da niti na jedno ne dajemo cjelovite odgovore. Što se tiče radio emisije Šesto čulo, također smo ukazali na potrebu veće minutaže, jer je u pravilu uvijek premalo vremena za informirati građane i odgovoriti na pitanja slušatelja. Preporuka je djelomično prihvaćena i to vezano uz emisiju Imam problem, dok je za emisiju Šesto čulo minutaža ostala ista.

24.1. PREDAVANJA STUDENTIMA I OSOBLJU U OBRAZOVNIM I ZDRAVSTVENIM USTANOVAMA

UN-ov Odbor za prava osoba s invaliditetom je u Zaključnim zapažanjima i preporukama povodom rasprave o Inicijalnom izvješću RH o primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom prepoznao nedostatak kontinuirane edukacije u raznim područjima te u svojim preporukama RH navodi sljedeće:

Obrazovanje (čl. 24.)

36. Odbor preporuča da se za učitelje/nastavnike i ostale stručnjake osigura edukacija o inkluzivnom obrazovanju...

Podizanje razine svijesti (čl. 8.)

14... Preporuka je Odbora državi potpisnici da osigura edukaciju za sva tijela s javnim ovlastima i javne ili privatne stručnjake koji rade s osobama s invaliditetom o pravima predviđenim u Konvenciji.

Zdravlje (čl. 25.)

38. Preporuka je Odbora ... da zdravstveni djelatnici u redovnoj zdravstvenoj službi budu hitno educirani o adekvatnom načinu pružanja usluga osobama s invaliditetom i poštivanju prava predviđenih Konvencijom.

Kako bi spriječili diskriminatorno ponašanje, predrasude i stereotipe te educirali o važnosti uvažavanja temeljnih prava osoba s invaliditetom, pravobraniteljica i suradnici su tijekom 2017. godine održali radionice i predavanja studentima te osoblju u zdravstvu i obrazovanju.

Medicinski fakultet u Zagrebu, studij sestrinstva

Na sestrinskom studiju Medicinskog fakulteta u Zagrebu 11. prosinca 2017.godine održana je edukacija zdravstvenih djelatnika o načinu ophođenja i komunikaciji zdravstvenih djelatnika s osobama s različitim vrstama oštećenja. U ime Ureda pravobraniteljice nazočnima se obratila savjetnica pravobraniteljice koja je prisutne upoznala s terminologijom i potrebom usklađenosti zakonodavstva s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom te o značenju načela razumne prilagodbe u komunikaciji s osobama s pojedinim vrstama oštećenja. U nastavku predavanja sudjelovali su predstavnici udruga pojedinih vrsta oštećenja koji su na detaljan način prikazali kako se na ispravan način obraćati osobama s invaliditetom kako bi komunikacija bila što uspješnija.

Fakultet zdravstvenih studija Rijeka

Na Fakultetu zdravstvenih studija u Rijeci, u organizaciji Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, 5. prosinca 2017. godine održan je stručni skup: „*Kako ostvariti primjereni kontakt sa osobama s invaliditetom te specifičnosti zdravstvenih potreba i skrbi za ovu izrazito vulnerabilnu populaciju*“. Na edukaciji je bilo prisutno oko 100 sudionika, djelatnika KBC Rijeka i studenata. Nakon izlaganja koje su održali predstavnici organizacija osoba s invaliditetom različitih oštećenja, u diskusiji je istaknut značaj i korist informacija koje su bile iznesene, a vezane uz pristup i skrb o osobama s invaliditetom. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u uvodnom dijelu izlagala je zamjenica pravobraniteljice.

Škola za medicinske sestre Vrapče

Škola za medicinske sestre Vrapče je petogodišnja strukovna škola koja obrazuje za zanimanje medicinska sestra opće njege / medicinski tehničar opće njege. U suradnji s nastavnikom g. Tucakom, pravobraniteljica je 17. svibnja 2017. godine održala predavanje učenicama/ima četvrtih razreda Škole za medicinske sestre Vrapče. U nazočnosti 70 učenika pravobraniteljica je govorila o položaju osoba s invaliditetom u RH, suzbijanju diskriminacije, Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, društvenom modelu, terminologiji... te se posebno osvrnula na komunikaciju i odnos medicinskog osoblja prema osobama s invaliditetom kao pacijentima. Učenici su bili vrlo zainteresirani te su postavljali pitanja iz raznih područja, a koja su se posebno odnosila na postupanja pravobraniteljice u ostvarivanju prava osoba s invaliditetom te područja zdravstvene zaštite.

Edukacije stručnih djelatnika u Kutini, Čakovcu, Varaždinu i Zagrebu

U sklopu edukacije stručnih djelatnika u osnovnim školama koju je organizirala Agencija za odgoj i obrazovanje od 20. listopada do 17. studenoga 2017. godine, zamjenica pravobraniteljice održala je predavanja na temu „*Važnost prilagodbe redovnog obrazovnog sustava djeci i mladima*“ za preko 200

stručnih djelatnika-pedagoga, rehabilitatora i logopeda. Upoznala je sudionike skupova s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, osobito čl. 24 koji definira obveze RH na području odgoja i obrazovanja. Također je istaknula strateške dokumente koji jamče djeci s teškoćama pristup općem besplatnom i kvalitetnom obrazovanju bez segregacije na osnovu invaliditeta. Istaknula je mogućnosti i obvezu osiguravanja razumne prilagodbe, te upozorila da je propuštanje razumne prilagodbe oblik diskriminacije sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije i Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom.

24.2. SUDJELOVANJE NA DOGAĐANJIMA

Aktivno smo sudjelovali na nizu događanja na način da su pravobraniteljica i njezini suradnici održali predavanja i/ili interaktivne radionice kako bi podizali svijest o pravima, sposobnostima i mogućnostima kao i samom položaju osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju te sudjelovali u raspravama. U nastavku navodimo neke od tih događanja, a *više o takvim aktivnostima nalazi se po područjima u izvješću.*

Događanja organizirana na inicijativu pravobraniteljice za osobe sa invaliditetom

Predstavljena publikacija „Poštivanje prava osoba s invaliditetom smještenih u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima“

U prostoru Tiflološkog muzeja pravobraniteljica za osobe s invaliditetom predstavila je publikaciju „*Poštivanje prava osoba s invaliditetom smještenih u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima*“, u kojoj su sadržani rezultati istraživanja koje su na ovu temu proveli prof. dr. sc. Zdravka Leutar, doc.dr.sc. Marina Milić Babić i dr.sc. Marko Buljevac sa Studijskog centra socijalnog rada Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Istraživanje je provedeno na inicijativu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, na što su nas potaknule pritužbe i spoznaje o mogućim kršenjima prava osoba s invaliditetom s intelektualnim i psiho-socijalnim teškoćama smještenih u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima. Rezultati istraživanja ukazali su na postojanje zabrinjavajućeg kršenja prava osoba s invaliditetom na zaštitu osobnog integriteta, osobnu slobodu i sigurnost, slobodu izražavanja i mišljenja, poštivanje privatnosti, neovisno življenje i uključenost u zajednicu. Ovo posljednje pravo podrazumijeva mogućnost osobe s invaliditetom da izabere mjesto boravka, da izabere gdje, s kim i kako će živjeti, da nije obvezna živjeti bilo kojim nametnutim načinom života; da ima pristup uslugama od strane službi potpore za život u vlastitom domu i za uključenost u zajednicu, te i za sprečavanje izolacije ili segregacije od zajednice.

Usmjerenost na socijalnu integraciju i neovisno življenje osoba s invaliditetom, koja posljednjih godina determinira sustav socijalne politike u RH rezultirao je i zamahom procesa deinstitutionalizacije domova socijalne skrbi. Ovaj smjer u svojoj osnovi pretpostavlja pravo osobe na izbor, aktivnost i samoodlučivanje; naglasak je na podršci, a u manjoj mjeri na potrebi njezine zaštite. Međutim, intenzitet ovog procesa u prvi je plan nametnuo problem kapaciteta za podršku osobama za život u zajednici. Čini se da se nedostatak (stambenih) kapaciteta i profesionalne podrške nastoji prevladati uslugom udomiteljstva. Podaci o broju udomiteljskih obitelji i osoba s invaliditetom korisnika udomiteljstva ukazuju na trend povećanja broja udomiteljskih obitelji, te broja odraslih osoba s invaliditetom smještenih u udomiteljskim obiteljima u razdoblju od 2011. do 2015. godine. Zaključci koji su izneseni u ovoj publikaciji trebaju biti podloga za drugačije planiranje cjelokupne politike deinstitutionalizacije, usmjerene prvenstveno na razvoj podrške neovisnom življenju kroz jačanje usluga za podršku životu u zajednici i stanovanje uz podršku.

Inkluzivno obrazovanje u osnovnim i srednjim školama Ličko-senjske županije

Pravobraniteljica je u Gospiću održala sastanak/savjetovanje organizirano u suradnji s udrugom roditelja djece s poteškoćama u razvoju „*Pčelice*“ iz Gospića na temu inkluzivnog obrazovanja za učenike s teškoćama u razvoju. Sastanku su također prisustvovali predstavnici Ličko-senjske županije i Grada Gospića, ravnatelji osnovnih i srednjih škola, predstavnici Centra za socijalnu skrb, Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, Hrvatskog zavoda za zapošljavanje i djelatnici obrazovnih ustanova – članovi stručnih povjerenstava za određivanje oblika školovanja. Na sastanku su predstavnici institucija iznijeli podatke o podršci koja se osigurava učenicima s teškoćama u razvoju – broju

osobnih asistenata, posebnim razrednim odjeljenjima za učenike s većim teškoćama u razvoju, ulaganjima u poboljšanje pristupačnosti objekata, broju stručnih suradnika i drugo. Prisutni su se osvrnuli i na izazove s kojima se suočavaju u osiguravanju kvalitetne inkluzije za učenike s teškoćama u razvoju, te se u prvi plan ističe nedovoljan broj potrebnih stručnih suradnika i neriješena sustavna edukacija nastavnog osoblja. Nakon kvalitetne i konstruktivne rasprave zaključuje se da je za uspjeh u postizanju standarda inkluzivnog obrazovanja potrebno koristiti sve zakonske i sustavne resurse, te nastaviti rad na podizanju svijesti o pravima učenika s teškoćama u razvoju na obrazovanje u sredini u kojoj žive sukladno njihovim sposobnostima.

Okrugli stol „Pravo osoba s invaliditetom na život u zajednici“

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom organizirala je okrugli stol pod pokroviteljstvom predsjednika Hrvatskog sabora i u suradnji s Ministarstvom za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku kako bi upozorila na kršenje prava gotovo 7.000 osoba s invaliditetom koje žive segregirane u ustanovama. U središtu pozornosti na okruglom stolu bila su iskustva osoba koje su zahvaljujući dosadašnjem procesu deinstitucionalizacije ostvarile pravo na život u zajednici. Pred okupljenim predstavnicima ministarstava, medija i Stručnog savjeta pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, o svom iskustvu života u ustanovi i izlasku iz nje govorili su g. Ivica Duček, gđa Tatjana Ilić, gđa Roza Rajić i gđa Ružica Vidaković iz Centra za pružanje usluga u zajednici Ja kao Ti iz Osijeka, g. Boris Prpić iz Doma Turnić iz Rijeke, gđa Biserka Sambol iz Centra za rehabilitaciju Zagreb, g. Ante Badurina, djelatnik Centra za pružanje usluga u zajednici Ozalj te gđa Nataša Kružić Stipaničić čija sestra živi u organiziranom stanovanju Centra za rehabilitaciju Stančić. Pravo na život u zajednici danas se ostvaruje kroz transformaciju ustanova u pružatelje usluga u zajednici i „vraćanje“ osoba s invaliditetom u zajednicu, ali i razvojem socijalnih usluga u zajednici. Ovim skupom željeli smo podržati i ubrzati taj proces kako bi što prije za što veći broj osoba s invaliditetom prestala njihova diskriminacija segregacijom u ustanove i ostvarilo se pravo na neovisan život u zajednici uz onu razinu podrške koja im je potrebna. Svjesni izazova u procesu transformacije ustanova i ostvarivanja prava na život u zajednici cijenimo do sada uložene napore svih ključnih dionika. Međutim, ove procese moramo intenzivirati kroz aktivnosti k uspostavi mreže usluga podrške u zajednici kako bi se smanjio pritisak na obitelji i svim osobama koje su danas u riziku od institucionalizacije, kao i svim građanima kojima će trebati takve usluge omogućiti da žive u zajednici. Na to nas obvezuju strateški dokumenti iza kojih mora stajati sustav i svatko od dionika ne može ostati sam u ovoj zadaći.

Posjet Dubrovačko-neretvanskoj županiji

Kako bi obavili uvid te se upoznali s izazovima i iskustvom pojedinih ustanova te porazgovarali s korisnicima i zaposlenicima, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom sa suradnicama je tijekom trodnevnog posjeta Dubrovačko-neretvanskoj županiji obišla Centar za rehabilitaciju Josipovac u Mlinima, Opću bolnicu Dubrovnik i Hrvatski zavod za zapošljavanje u Dubrovniku. Zatim je u Dubrovniku održan stručni skup: „Zapošljavanje i rad osoba s invaliditetom - prilika, a ne namet“ u suradnji s Hrvatskom gospodarskom komorom, kako bi poslodavci dobili priliku saznati više o zapošljavanju i radu osoba s invaliditetom, podijelili iskustva i izazove na koje nailaze i kako bi dobili odgovore na svoja pitanja vezanu uz ovu temu. Osim navedenog, dan kasnije, Pravobraniteljica je održala savjetovanje za roditelje djece s teškoćama i druge zainteresirane osobe s invaliditetom i građane na temu: „Razina usluga u zajednici za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom“. Pod ovim smo prvenstveno podrazumijevali dosegnutu razinu (i moguće izazove) u području obrazovanja, zdravstvene zaštite, socijalne skrbi i pristupačnosti za osobe s invaliditetom u gradu Dubrovniku i okolici. Slijedeći dan pravobraniteljica je sa zamjenicom održala savjetovanja u Metkoviću s lokalnim vlastima i predstavnicima institucija, roditeljima i osobama s invaliditetom te obišla prostore Udruge za osobe s invaliditetom „Prijetelj“ i Udruge za djecu s teškoćama u razvoju „Leptirići“. Suradnice pravobraniteljice posjetile su otok Korčulu te održale sastanke s predstavnicima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje i poslodavcima koji zapošljavaju osobe s invaliditetom. Također je održan sastanak i obilazak prostora Kalos - specijalne bolnice za medicinsku rehabilitaciju, Vela Luka, te je održano savjetovanje s korisnicima navedene ustanove.

Nakon održanog savjetovanja u Dubrovniku te naglasaka na potrebu osnivanja Centra za djecu s teškoćama u razvoju, od Upravnog odjela za međugeneracijsku solidarnost, branitelje i obitelji Dubrovačko-neretvanske županije zatražili smo podatke o provedbi uspostave cjelovitog sustava skrbi osobama s poremećajima iz autističnog spektra svih dobnih skupina na području Dubrovačko-neretvanske županije. U svom odgovoru iz ožujka 2018. navode kako su donijeli zaključak o davanju prethodne suglasnosti na prijedlog Odluke Upravnog vijeća o osnivanju prava građenja – Centar za djecu s posebnim potrebama.

„Suradnja Dubrovačko-neretvanske županije, Doma zdravlja Dubrovnik, Opće bolnice „Dubrovnik i Udruge Dva Skalina rezultirala je projektom od 400 kvadrata koji će biti izgrađen na prostoru Opće bolnice Dubrovnik, točnije na prostoru gdje se i ranije nalazila Udruga Dva Skalina. Nakon dugogodišnjeg rada s djecom s teškoćama u razvoju u montažnoj kućici članovi Udruge se pripremaju za preseljenje u novi Centar koji će biti dostojan njihovog vrijednog i požrtvornog rada, a koji će biti predan udrugama na uporabu. Završetak se očekuje u 2018. godini, paralelno se radi i projekt za nabavku odgovarajuće opreme i za okolno uređenje prostora. U Centru će biti prostor za fizikalnu terapiju, radionice, dnevni boravak, kupaonice te drugi sadržaji prilagođeni djeci i njihovim roditeljima. Dana 18. svibnja 2017. godine župan Dubrovačko-neretvanske županije, Nikola Dobroslavić održao je radni sastanak na temu „Provedba projekta Centra za djecu s teškoćama u razvoju“ na kojem su nazočili Povjerenica Vlade RH za grad Dubrovnik Nada Medović, ravnatelj OB Dubrovnik Mario Bekić, ravnatelj DZ Dubrovnik Branko Bazdan, predstavnica Zaklade „Blaga djela“, te predstavnici udruga roditelja djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom, Udruga Dva Skalina, Udruga Poseban prijatelj, Udruga Slatki život i Udruga Zajedno do zdravlja. Obzirom da je natječaj za izgradnju zgrade Centra za djecu s teškoćama u razvoju bio gotovo pri kraju, razgovaralo se o iznalaženju zamjenskih prostorija kako bi se za vrijeme trajanja radova omogućio nesmetan rad udruga koje su do sada obavljale svoje djelatnosti u staroj zgradi. Vrijedno je spomenuti kako je nazočne predstavnike udruga obradovala vijest upravitelja Zaklade „Blaga djela“, gospodina Nikole Obuljena da je Zaklada spremna trajno financirati terapeuta za rad s djecom s posebnim potrebama. Zaključeno je da će se u zgradi koja će u potpunosti biti financirana iz Proračuna Dubrovačko-neretvanske županije omogućiti kontinuirani rad stručnjaka potrebnih profesionalnoj pomoći djece. Izradu projektne dokumentacije donirao je Studio Vetma Arh Arhitektonski biro d.o.o. Dubrovnik. Razgovaralo se i o iznalaženju zamjenskih prostorija kako bi se za vrijeme trajanja radova omogućio nesmetan rad udruga koje su do sada obavljale svoje djelatnosti u staroj zgradi. Zamjenski prostori za udruge su osigurani te su radovi započeli sredinom kolovoza.

Cijeli projekt predstavlja nadstandard u socijalno-zdravstvenoj zaštiti te će se s njime omogućiti kontinuirani rad stručnjaka potrebnih profesionalnoj pomoći djece.

Ukupna vrijednost radova iznosi 4 500 000,00 kn s PDV-om. Iz Proračuna Dubrovačko-neretvanske županije za 2017. godinu isplaćeno je Domu zdravlja Dubrovnik za realizaciju Projekta „Centar za djecu s teškoćama u razvoju“ iznos u visini od 1 630 000,00 kn... Poliklinika za zaštitu mentalnog zdravlja djece u kojoj će se kroz multidisciplinarni pristup raditi s djecom s poteškoćama u razvoju uskoro bi trebala biti dostupna djeci i roditeljima s područja Dubrovačko-neretvanske županije. Ravnatelj Opće bolnice Dubrovnik, doc. prim. dr. sc. Marijo Bekić, dr. med., najavio je da će Opća bolnica Dubrovnik uskoro biti jedino mjesto u Hrvatskoj s Poliklinikom za zaštitu mentalnog zdravlja djece. Cilj je na malom području okupiti stručnjake, kako bi se stvorio zajednički pristup i pomoglo roditeljima i djeci koja imaju poteškoće jer s njima se treba početi raditi prije dobijanja dijagnoze. Također, jako je važno smanjiti liste čekanja koje su nastajale iz razloga jer se nije prilazilo sustavnom pristupu rješavanja ovog problema. Ministarstvo zdravstva odobrilo je zapošljavanje deficitarnog kadra. U ovoj Poliklinici raditi će edukatori i rehabilitatori koji će raditi u dvije smjene uz dječje psihologe, logopede, terapeutice, neuropedijatre, fizijatere, ali ostalo potrebno osoblje, jer je cilj objediniti sve potrebno na jednom mjestu.

Cijena ovog projekta iznositi će 800 000,00 kn uvećano za iznos PDV-a. Realizacija ovog Projekta očekuje se u tekućoj 2018. godini.“

Nacionalni simpozij „Danas za sutra - kroz intersektorsku suradnju do integriranih usluga u ranoj intervenciji u djetinjstvu“

U organizaciji Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, Ureda pravobranitelja za djecu, Ureda UNICEF-a za Hrvatsku, Hrvatske udruge za ranu intervenciju u djetinjstvu (HURID) te u suradnji s brojnim stručnjacima s kojima smo zajedno tijekom cijele godine stvarali koncepciju simpozija i bez čijeg uloga ne bismo uspjeli, održao se Nacionalni simpozij „Danas za sutra - kroz intersektorsku suradnju do integriranih usluga u ranoj intervenciji u djetinjstvu“. Pokrovitelji skupa bili su predsjednica RH Kolinda Grabar-Kitarović, Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, Ministarstvo znanosti i obrazovanja te Ministarstvo zdravstva. Cilj ovog simpozija bio je otvaranje dijaloga donositelja političkih odluka, stručnjaka i korisnika, radi stvaranja zajedničkog nacionalnog okvira za ranu intervenciju u djetinjstvu i platforme za uspostavu sveobuhvatnog i kvalitetnog sustava rane intervencije u djetinjstvu. Na skupu je sudjelovalo preko 150 sudionika. Više o simpoziju možete pogledati u području Rane intervencije ovog Izvješća.

10. Rodina Konferencija na temu „Majčinstvo i žene s invaliditetom“

Po prvi puta u Hrvatskoj održana je Konferencija s međunarodnim sudjelovanjem o pružanju zdravstvene skrbi ženama s tjelesnim i senzornim invaliditetom. Organizatori su bili Udruga Roditelji u akciji - Roda i prePorod u suradnji s pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom. Na skupu je održana edukacija o reproduktivnom zdravlju žena s invaliditetom zdravstvenim djelatnicima i drugim pružateljima podrške ženama s invaliditetom u reproduktivnoj dobi. Govorilo se o konkretnim stručnim znanjima iz područja skrbi za reproduktivno zdravlje žena i za pružanje sveobuhvatne podrške ženama s različitim oblicima tjelesnog i senzornog invaliditeta u roditeljstvu: specifičnosti trudnoće, poroda i podrške tijekom babinja majkama s tjelesnim invaliditetom posebice majkama s spinalnim ozljedama, zatim o prilagođenoj podršci u dojenju za majke sa senzornim oštećenjem (gluhoća i sljepoća) te utjecaju dojenja na različite oblike tjelesnog invaliditeta i obrnuto. Također su prezentirani rezultati istraživanja Majčinstvo i žene s invaliditetom i preporuke koje će unaprijediti zdravstvenu skrb i podršku usmjerenu ženama s invaliditetom.

Sudjelovanja na događanjima u organizaciji civilnog društva, institucija i drugih pravnih osoba

Pravobraniteljica je sudjelovala u nizu događanja - u nastavku se nalaze neka od njih, a više možete pogledati u prilogu 5. ovog Izvješća.

- 11. veljače u organizaciji Križevačkog poduzetničkog centra d.o.o. održana je otvorena panel rasprava na temu: „*Problemi osoba sa invaliditetom u zračnom prijevozu*“.
- 28. veljače u organizaciji Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske - SOIH-a održano je obilježavanje 45. obljetnice djelovanja SOIH-a, 10. obljetnice usvajanja Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom i 20. obljetnice djelovanje European Disability Forum-a - EDF-a.
- 7. ožujka u organizaciji Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora, povodom Međunarodnog dana žena, održana je 8. sjednica Odbora na temu: „*Važnost ratifikacije Konvencije Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji*“.
- 9. i 10. ožujka u organizaciji Udruge Ludruga održana je Međunarodna konferencija o mentalnom zdravlju u zajednici „*Client in The Centre*“.
- 17. ožujka u organizaciji Policijske akademije održano je javno predstavljanje projekta „*Edukacija podizanja svijesti o invaliditetu za policijske djelatnike*“.
- 31. ožujka u organizaciji Saveza udruge za autizam Hrvatske održano je obilježavanje desetog Svjetskog dana svjesnosti o autizmu.
- 6. travnja u organizaciji Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku održana je svečanost dodjele ugovora povodom početka provedbe projekta u okviru ESF natječaja „*Razvoj usluge osobne asistencije za osobe s invaliditetom*“.
- 10. travnja u organizaciji Centra UP2DATE i udruge Zamisli, održan je Okrugli stol na temu: „*Učinkovitost politike zapošljavanja osoba s invaliditetom*“.
- 21. travnja u organizaciji Saveza gluhih i nagluhih grada Zagreb održana je završna konferencija pod nazivom „*New methods for inclusion*“ i predstavljanje priručnika „*Learn how to communicate, learn how to include.*“
- 28. travnja u organizaciji Hrvatskog saveza slijepih održana je 5. redovna Skupština Hrvatskog saveza slijepih.

- 5. svibnja u organizaciji Saveza udruga za autizam Hrvatske, održana je Redovita godišnja skupština i susret s predstavnicima Vijeća uprave Autism Europe.
- 10. svibnja u organizaciji dnevnog centra za rehabilitaciju djece i mladeži Mali dom - Zagreb održan je stručni skup pod nazivom „Uloga socijalnog radnika u timu rane intervencije - izazovi i mogućnosti“.
- 10. svibnja u organizaciji COO Dubrava povodom 50. obljetnice COO Dubrava održana je proslava i otvorenje 15. INKAZ-a.
- 18. i 19. svibnja održan je 13. Međunarodni skup o profesionalnoj rehabilitaciji pod nazivom: „Zapošljavanje pod posebnim uvjetima i profesionalna rehabilitacija osoba s invaliditetom“.
- 23. svibnja u organizaciji Društva tjelesnih invalida održano je svečano otvorenje 16. Festivala jednakih mogućnosti na Jelačićevom trgu u Zagrebu.
- 25. svibnja u organizaciji Hrvatskog saveza gluhoslijepih osoba DODIR, održana je svečanost „Otvorimo crno-bijela vrata - predstavljanje rezultata trogodišnjeg programa pod nazivom - Održimo neovisnost“.
- 25. svibnja u organizaciji Društva distrofičara Zagreb, SOIH-a i SDDH, održani je „Dan otvorenih vrata“.
- 29. svibnja u organizaciji Hrvatske udruge za ranu intervenciju u djetinjstvu, održana je završna konferencija programa: „Dobar start za sve: stručna potpora ugroženom djetetu rane dobi i njegovom okruženju“.
- 30. i 31. svibnja u organizaciji SOIH-a održana je „Druga konferencija žena s invaliditetom“.
- 31. svibnja u organizaciji SDMSH održano je obilježavanje Svjetskog dana multiple skleroze.
- 31. svibnja u organizaciji Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora održana je 11. sjednica Odbora, na temu „Položaj žena s invaliditetom u Republici Hrvatskoj“.
- 6. lipnja u organizaciji Hrvatskog psihijatrijskog društva i Klinike za psihijatriju Vrapče i Hrvatsko društvo za forenzičku psihijatriju HLZ-a, povodom Dana prava osoba s duševnim smetnjama održani su okrugli stol i rasprava na temu: „Prava osoba s duševnim smetnjama u Hrvatskoj u kontekstu liste prava za osobe s duševnim smetnjama Svjetske psihijatrijske asocijacije“.
- 7. lipnja u organizaciji Američkog veleposlanstva u Zagrebu održana je kulinarska prezentacija i druženje s pobjednicom američkog MasterChefa.
- 21. lipnja u organizaciji Saveza društava distrofičara Hrvatske održana je Globalna kampanja povodom obilježavanja 21. lipnja - Međunarodnog dana ALS-a.
- 28. lipnja u organizaciji Hrvatskog saveza gluhoslijepih osoba DODIR obilježen je Međunarodni tjedan Helen Keller.
- 28. lipnja u organizaciji HUPT-a održan je Okrugli stol na temu: „Zapošljavanje osoba s invaliditetom - izazovi i nove prilike“.
- 7. srpnja u organizaciji Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske (SOIH) održana je izborna sjednica skupštine SOIH-a.
- 7. rujna u organizaciji Saveza društava distrofičara Hrvatske obilježen je Međunarodni dan svjesnosti o DMD-u.
- 7. rujna u organizaciji Udruge osoba s invaliditetom Križevci održan je 17. susret osoba s invaliditetom Hrvatske „Križevci 2017“.
- 11. rujna u organizaciji pučke pravobraniteljice održano je predstavljanje rezultata „Istraživanja o stavovima i razini svijesti o diskriminaciji i pojavnim oblicima diskriminacije“.
- od 13. do 15. rujna u organizaciji tvrtke E-Glas d.o.o. održana je konferencija o asistivnoj tehnologiji.
- 20. rujna u organizaciji Udruge UPiT održano je Okrugli stol vezano uz projekt ParkirOS.
- 20. rujna u organizaciji Udruge osoba s invaliditetom „Sveti Bartolomej“ Knin održan je Okrugli stol na temu: „Šibensko-kninska županija po mjeri čovjeka / da ili ne?“.
- 20. rujna u organizaciji Odbora za zdravstvo Hrvatskog sabora održana je 23. sjednica Odbora na temu: „Profesionalna rehabilitacija i zapošljavanje osoba s invaliditetom“.
- 22. rujna godine u organizaciji SOIH-a obilježen je Europski tjedan mobilnosti.
- 22. rujna u organizaciji Odbora za rad i mirovinski sustav i socijalno partnerstvo održana je 20. sjednica Odbora.

- 10. listopada u organizaciji Hrvatskog saveza udruga invalida rada (HSUIR) obilježena je 50. obljetnica rada i djelovanja HSUIR-a.
- 14. listopada u organizaciji SDDH i Europskog saveza udruga neuromuskularnih bolesti (EAMDA) održana je 46. godišnja skupština EAMDA-e.
- 16. listopada u organizaciji Hrvatskog saveza slijepih održana je javna tribina povodom obilježavanja Međunarodnog dana bijelog štapa.
- 16. i 17. listopada u organizaciji SOIH-a održan je XXII. hrvatski simpozij osoba s invaliditetom s međunarodnim sudjelovanjem.
- 23. listopada u organizaciji Udruge Zamisli održan je okrugli stol u sklopu projekta Izazov invaliditeta u obitelji.
- 15. studenoga u organizaciji Doma „Duga - Zagreb“ obilježena je 10. obljetnica rada skloništa za žrtve obiteljskog nasilja Dom „Duga-Zagreb“.
- 18. studenoga u organizaciji Hrvatskog para taekwondo saveza održano je predstavljanje knjige Martine Peranović: „Uvod u para taekwondo“, te obilježavanje prve obljetnice osnutka Hrvatskog para taekwondo saveza.
- 4. prosinca u organizaciji Ustanove URIHO Zagreb svečano je obilježen Međunarodni dan osoba s invaliditetom.
- 11. prosinca u organizaciji udruge Susret održano je predstavljanje pilot projekta „Helpific - online platforme za osobe s invaliditetom“.
- 11. prosinca u organizaciji Gradske skupštine Grada Zagreba povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom održan je prijam u Gradskoj skupštini Grada Zagreb.
- 14. prosinca u organizaciji Hedona d.o.o. križevačke čokolaterije svečano je otvoren Choco bar Hedona.
- 14. prosinca godine u organizaciji Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske (SOIH) održan je Okrugli stol u okviru Projekta „Vodič za podršku osobama s invaliditetom tijekom opasnosti, kriznih situacija u katastrofama“.

24.3. SUDJELOVANJE UREDA U MEDIJIMA

Prepoznatljivost i prisutnost pravobraniteljice i predstavnika Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u medijima nastavila je rasti. U nastavku ističemo samo neka od sudjelovanja u medijima koja su prema temama bile najviše zastupljene tijekom 2017. godine.

Više se nalazi u Prilogu 1. ovog Izvješća.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom sudjelovala je davanjem izjava, gostovanjem u emisijama, reagiranjem na napise u sljedećim medijima - emisijama:

Glas Slavonije, Kanal RI, Dobro jutro Hrvatska, portal Ika, FM 92 Slavonski Brod, Riječka TV, Poslovni tjednik, radio Otočac, tjednik Nacional, Hrvatska uživo, Imam problem, Šesto čulo, Radio Split, Daruvar, Šibenik, RTL, Z1, Istra TV, Novi list, Jutarnji list, Slobodna Dalmacija, Večernji list, Index hr, IN Portal, 24 sata, HKR, HINA, Provjereno, NovaTV, GoSucker, Tportal, Šibenik portal, Dubrovački list, Novosti, Glas Slavonije, Dubrovački dnevnik, HRT dnevnik, dnevnik.hr, Unitas, infozona.hr, Yammatt.FM, Dalje.com, Media Servis, Tjednik novosti, Prigorski.hr, Narod.hr, Nacional.hr, republika.eu, radio Čazma, radio Slunj, radio Zelina, Sveti Ivan Zelina, Megamix, Hvar, radio Ogulin, radio Borovo, Vukovar, radio Narona, Metković, radio Gorski Kotar, Delnice, radio Martin, radio Samobor, radio Jaska, radio Maestral, radio Ploče, radio Selnica, radio Stubica, Donja Stubica, radio Brač, Regionalexpress, Al JazeeraBalkans, Tris HR, Međimurski list, StudentTV, Zagreb magazin, Forum.tm, radio101, Lider magazin, Varaždinska TV, HR Drniš, HR Đakovo, HR Ilok.

Priopćenja za javnost pravobraniteljice za osobe s invaliditetom

U cilju podizanja razine svijesti o položaju osoba s invaliditetom povodom značajnih datuma kojima se obilježavaju dani određenih skupina osoba s invaliditetom, te reagiranjem na neprimjeren govor o osobama s invaliditetom, pravobraniteljica se obraćala javnosti kroz sljedeća priopćenja za medije:

Održavanje tribina u Dubrovniku i Metkoviću

Pravobraniteljica je dala priopćenja tijekom obilaska Dubrovačko-neretvanske županije povodom održavanja tribina s predstavnicima institucija, lokalne vlasti i civilnog društva kako bi na temu: „Razina usluga u zajednici za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom“ razmotrili izazove i očekivanja s posebnim naglaskom na područja obrazovanja, zdravstvene zaštite, socijalne skrbi i pristupačnosti za osobe s invaliditetom.

Stručni skupovi u suradnji s Hrvatskom gospodarskom komorom (HGK)

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u suradnji s županijskim komorama HGK-a putem lokalnih medija obavijestila javnost o održavanju stručnih skupova „Zapošljavanje i rad osoba s invaliditetom - prilika, a ne namet“.

I ove godine, kao i prethodne, nastavljen je uspješna suradnja Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i HGK organiziranjem stručnih skupova. Cilj skupova je bio zajedničkim dijalogom i razmjenom iskustava rasvijetliti izazove zapošljavanja osoba s invaliditetom kroz primjere dobre prakse i pomoći poslodavcima da osobe s invaliditetom doživljavaju kao priliku svom poslovanju. Tijekom rasprava koje su uslijedile po završetku izlaganja, imali smo prilike saznati o problemima, prijedlozima za poboljšanje te iskustvima osoba s invaliditetom i poslodavaca. Zahvaljujući održanim skupovima, pravobraniteljica je uputila konkretne prijedloge za poboljšanje položaja osoba s invaliditetom na tržištu rada i razvijanje novih suradnji s ključnim institucijama, kao i zakonske prijedloge putem e-Savjetovanja.

Dan prava osoba s duševnim smetnjama

U priopćenju upozoravamo na kršenja prava osoba s duševnim smetnjama smještenih u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima. Rezultati istraživanja u publikaciji *Poštivanje prava osoba s invaliditetom smještenih u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima*, autora: M.Buljevac, M.Milić Babić, Z.Leutar) o poštivanju ljudskih prava osoba s duševnim smetnjama smještenih u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima ukazali su na zabrinjavajuće kršenje njihovih prava na zdravlje, pristup informacijama, slobodu kretanja, poštivanje dostojanstva, osobne autonomije, privatnosti, neovisno življenje i uključenost u zajednicu. Stoga smo naglasili kako je, u planiranju cjelokupne politike čiji je cilj postizanje ravnopravnosti naših sugrađana s duševnim smetnjama u društvu, važno usmjeriti pažnju prvenstveno na razvoj podrške njihovom neovisnom življenju u zajednici te razvoju psihijatrije u zajednici, uz jačanje nadzora i kontrolnih mehanizama zaštite njihovih prava.

Poštivanje prava osoba s invaliditetom smještenih u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima - predstavljanje publikacije

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je informirala javnost o kršenjima prava osoba s invaliditetom, posebice odraslih osoba s mentalnim oštećenjima, smještenih u obiteljima udomitelja i obiteljskim domovima. Usmjerenost na socijalnu integraciju i neovisno življenje osoba s invaliditetom, koja posljednjih godina determinira sustav socijalne politike u RH rezultirao je i zamahom procesa deinstitutionalizacije domova socijalne skrbi, ponajprije za osobe s intelektualnim oštećenjima, a onda i za osobe s mentalnim oštećenjima. Ovaj smjer u svojoj osnovi pretpostavlja pravo osobe na izbor, aktivnost i samoodlučivanje, naglasak je na podršci, a u manjoj mjeri na potrebi njezine zaštite. Međutim, intenzitet ovog procesa u prvi je plan nametnuo problem kapaciteta za podršku osobama za život u zajednici. Čini se da se nedostatak (stambenih) kapaciteta i profesionalne podrške nastoji prevladati uslugom udomiteljstva. Tome u prilog govori i činjenica da, prema iskustvu Ureda, u slučajevima izostanka obiteljske podrške, nadležno ministarstvo u konkretnim slučajevima sugerira korištenje udomiteljstva ili smještaja u obiteljske domove, kao izvaninstitucionalnih usluga. Udomiteljstvo se Zakonom o socijalnoj skrbi definira kao oblik socijalne usluge kojom se... osigurava smještaj u udomiteljskoj obitelji. Zakon o udomiteljstvu definira da se udomiteljstvo provodi u skladu s osnovnim načelima obiteljskog okruženja, održivosti socijalnih veza i uključenosti korisnika radi zadovoljavanja svakodnevnih životnih potreba povezanih uz njegovu životnu dob ili zdravstveno stanje.

Pritužbe koje zaprimamo govore nam, kako većina ovih načela nije implementirana u ovaj oblik skrbi. S namjerom da se taj oblik skrbi detaljnije istraži u svjetlu poštivanja ljudskih prava odraslih osoba s intelektualnim i mentalnim oštećenjima, odlučili smo se za provođenje istraživanje kvalitete

udomiteljstva naziva „**Poštivanje prava osoba s invaliditetom smještenih u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima**“, čije su rezultate predstavili njegovi autori.

Okrugli stol Pravo osoba s invaliditetom na život u zajednici

Povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom i Međunarodnog dana ljudskih prava organiziran je Okrugli stol Pravo osoba s invaliditetom na život u zajednici. Tom prilikom zamjenica pravobraniteljice je istaknula iskustva kako samih osoba s invaliditetom koje su ostvarile pravo na život u zajednici tako i djelatnika i članova njihovih obitelji čiji su se životi također promijenili prelaskom s institucionalne skrbi na život u zajednici. Najveći broj osoba s invaliditetom boravi u instituciji iz jednog jedinog razloga - nedostatka potrebnih usluga za podršku, što znači da nismo učinili dovoljno. Usluga organiziranog stanovanja u RH sada ima već 20-godišnju primjenu. Iskustva samih korisnika usluge i njihove stručne podrške - pozitivna su. Štetni učinci dugogodišnje institucionalizacije na osobu vrlo brzo s prelaskom u organizirano stanovanje zamjenjuju jačanje vještina, sposobnosti i svijesti o vlastitim mogućnostima i vrijednosti. Korisnik ustanove koji je nakon šest godina života u instituciji započeo život u stanu uz samo povremenu podršku, na pitanje o razlikama jednog i drugog načina života, rekao nam je ovih dana: „*Gospođo, kako da vam velim...to je kao dan i noć, kao nebo i zemlja...*“! Prepreke i teškoće na tom putu nisu dokaz da je smjer loš, nego da naše aktivnosti i nastojanja trebamo još intenzivnije usmjeriti na njihovo prevladavanje. Svi rizici i nedostatnosti usluge organiziranog stanovanja ne mogu umanjiti činjenicu da život u ustanovi za čovjeka nije prirodan, te da institucije za društvo predstavljaju „*liniju manjeg otpora*“. Ustanove se u samoj svojoj biti ne mogu popraviti, one čovjeku osiguravaju *čuvanje, njegu, prehranu, liječenje*...ali one nisu ustanovljene kao mjesto za ostvarenje različitih individualnih ljudskih potreba. Naše društvo ne smije se odreći potencijala ovih osoba. Skrb za čovjeka/korisnika, čovjeka/pomagača, čovjeka/stručnjaka treba biti u osnovi svih postupanja i svih odluka. Bez dovoljnog broja stručnjaka - niti jedan oblik skrbi neće biti kvalitetan. Bez dovoljno sustava potpore nema sigurnosti za obitelji i osobe s invaliditetom. Bez različitih fleksibilnih usluga nema života u zajednici za sve osobe s invaliditetom. Sustav socijalne skrbi koji je usmjeren na čovjeka (a čovjek je najveća vrijednost svakog društva), nužno mora usmjeriti svoja nastojanja na sve one procese koji će osobama s invaliditetom jamčiti dostojanstvo, sigurnost, neovisnost i slobodu izbora.

Dostojanstven život žena s invaliditetom je njihovo pravo, a ne povlastica

Povodom Dana žena pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je upozorila kako je temeljno ljudsko pravo svake osobe s invaliditetom, pa tako i žene s invaliditetom, **pravo na dostojanstven život, na obrazovanje, zaposlenje, zdravstvenu skrb, reproduktivna prava i obiteljski život, kulturni život na ravnopravnoj osnovi**, a što jamči i Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom. Također je upozorila na njihov niži stupanj obrazovanja te mali broj zaposlenih žena. Društvo često na ženu s invaliditetom gleda kroz prizmu invaliditeta, a ne kroz njenu rodnu ulogu i potrebe koje iz nje proizlaze. Stoga je u priopćenju naglašena potreba za podrškom ženama s invaliditetom kako bi se ostvarile i kao žene, majke i kao supruge. Također su istaknuti rezultati istraživanja „**Majčinstvo i žene s invaliditetom**“ koji su uznemirujući i ukazuju na to da RH, iako potpisnica Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom, ne prepoznaje ranjivost trudnica i majki s invaliditetom. Rezultati istraživanja podudarni su s iskustvima Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom po ovom pitanju te potvrđuju da sustavna podrška ženama s invaliditetom u ostvarivanju majčinstva i roditeljstva kao novim životnim ulogama, naročito u zdravstvenom sustavu - nedostaje.

Međunarodni dan osoba s invaliditetom

Povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom koji se obilježava 3. prosinca, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, upozorila je na povrede prava gotovo 7.000 osoba s invaliditetom koji i dalje žive segregirani u posebnim ustanovama. Bez ključne promjene - prihvaćanja da su djeca s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom dio našeg društva i da im je mjesto među nama - invaliditet neće biti razlog za segregaciju i izdvajanje u posebne ustanove i škole. Potreban je aktivan odnos i konkretna postupanja u stvaranju inkluzivnog okruženja. Situacija u kojoj se osobe s invaliditetom smještaju u ustanove samo zato, jer im je primjerice potreban nadzor kod redovnog uzimanja lijekova su i dalje pravilo, a ne iznimka. Ne postoji svijest koliko je teška povreda prava osoba s invaliditetom

koje žive u ustanovama gdje se ograničava njihova sloboda kretanja, privatnost te nedostatak podrške. Isključeni su iz mjera kojima se predviđa rehabilitacija i zapošljavanje ako ne mogu raditi tipične poslove koji se nude na tržištu rada. Samo zato, jer ne znamo kako iskoristiti njihove sposobnosti mi kao društvo smo ih se u potpunosti odrekli. Nemamo terenske timove koji bi bili podrška osobama s invaliditetom i njihovim obiteljima, nedovoljno se razvijaju programi organiziranog stanovanja, osobnog asistenta ne mogu dobiti sve osobe kojima je on potreban, a naročito ne u opsegu u kojem je ta usluga potrebna, nemamo dovoljno pružatelja usluga za pokrivanje patronažne službe njegovatelja, medicinskih sestara i fizioterapeuta koji bi brinuli za teže pokretne i nepokretne osobe, kako mlađa osoba u invalidskim kolicima ne bi morala biti smještena u dom samo zato što ima stare ili nemoćne roditelje. U obilascima i uvidima u prostore ustanova socijalne skrbi pravobraniteljica je istaknula prenapučenost, te izostanak mjera kojima bi se ljudima koji tamo žive osigurao dostojanstven život. Kada se smjesti 200 ljudi u jednu zgradu s tri do četiri osobe u jednoj prostoriji, bez prostora za privatnost, bez dovoljno svrsishodnih aktivnosti i s vrlo ograničenim kontaktima s vanjskim svijetom, jer nema dovoljno osoblja te kad im se oduzima mogućnost odlučivanja oduzimanjem poslovne sposobnosti, teško je poboljšati stanje kozmetičkim zahvatima.

Izjava gradonačelnika Vukovara

Gradonačelnik grada Vukovara, na prosvjed vukovarskih studenata zbog prestanka sufinanciranja međugradskog prijevoza, dao je izjavu u kojoj je između ostalog, naveo da se ulaganjem u studente od njih „stvara invalide“.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je putem medija upozorila kako je gradonačelnik tom izjavom stavio u nepovoljan položaj osobe s invaliditetom naglasivši da su na državnim sredstvima, a neprihvatljivo je i diskriminirajuće korištenje termina „invalidi“ za osobe s invaliditetom. Također je osudila općenito svako neprimjereno i neprihvatljivo korištenje izjava javnih osoba, vezano uz osobe s invaliditetom, posebno u negativnim konotacijama.

Međunarodni dan obitelji

Povodom 15. svibnja, Međunarodnog dana obitelji, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je upozorila na potrebe i ostvarivanje prava osoba s invaliditetom na roditeljstvo, dom i obitelj bez šire društvene podrške. Svake godine se organiziraju razna okupljanja na kojima se ističe značaj obitelji u životu svake osobe, ali se zaboravlja da osobe s invaliditetom, poput svih drugih osoba, imaju pravo na osjećaj pripadnosti, ljubavi, sigurnosti i zajedništva. Međunarodni dokumenti obvezuju državu potpisnicu na poduzimanje mjera kojima bi se i osobama s invaliditetom omogućilo uživanje ovog temeljnog ljudskog prava na ravnopravnoj osnovi kao i osobama bez invaliditeta. Iskustva pravobraniteljice ukazuju da sustavna podrška, konkretno, ženama s invaliditetom u ostvarivanju majčinstva i roditeljstva kao važnim životnim ulogama nedostaje. I ovim putem naglašavamo kako invaliditet ne smije biti zapreka ostvarivanju prava na majčinstvo odnosno roditeljstvo i obitelj kao temeljnog ljudskog prava svake osobe. Obveza je RH kao države potpisnice međunarodnih dokumenata uspostava takvih uvjeta koji će pružiti primjerenu podršku roditeljstvu u skladu s individualnim potrebama i osobnim okolnostima osobe s invaliditetom.

Međunarodni praznik rada

U priopćenju istaknuto je pravo na rad osoba s invaliditetom i vrijednost radnog potencijala koji posjeduju i zašto je važno radi konkurentnosti na tržištu rada zapošljavati osobe s invaliditetom. Prilikom obilježavanja **Međunarodnog praznika rada**, najavili smo održavanja stručnih skupova na temu „Zapošljavanje i rad osoba s invaliditetom - prilika, a ne namet“ koje će pravobraniteljica provoditi u suradnji s Hrvatskom gospodarskom komorom.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom svim nadbiskupijama i biskupijama poslala upozorenje zbog diskriminacije osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju

Povodom slučaja u Gradištu pokraj Županje u kojem je svećenik najavio kako dijete sa sindromom Down i drugu djecu s teškoćama u razvoju **neće pričestiti zajedno s ostalom djecom jer su „bolesni“ i „ionako ništa ne znaju“ pravobraniteljica za osobe s invaliditetom upozorila je nadbiskupije na izravno kršenje temeljnih ljudskih prava djece i njihovu diskriminaciju na osnovi invaliditeta. Opisano diskriminirajuće ponašanje dodatno je šokantno i neprihvatljivo jer ga je počinila osoba čija je životna**

služba humanost, ljudskost, poštivanje različitosti te širenje Božje riječi i duhovnih vrijednosti. Stajalište župnika i na dan kada su se djeca pričešćivala potvrđuje da ni sada nije osviješten za probleme i poteškoće koje je prouzrokovao, bez obzira na osudu javnosti i crkvenih velikodostojnika. Iskazana je neosviještenost za probleme i poteškoće koje proizlaze iz invaliditeta, ne samo za osobe s invaliditetom i za djecu s teškoćama u razvoju, već i za roditelje i obitelji osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju koji usprkos preprekama na koje nailaze u društvu ulažu veliki trud i zalaganje u osposobljavanje svoje djece i podizanje kvalitete života. Ovim poniženjem i uvredom povrijeđena su ne samo djeca pričesnici i njihove obitelji, već i župljani Gradišta pokraj Županje. *Ovakav postupak je diskriminirajući te predstavlja uznemiravanje koje je opisano u čl. 3. Zakona o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br.85/08 i 112/12) kao svako neželjeno ponašanje uzrokovano nekim od osnova iz čl. 1. st. 1. Zakona koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva osobe, a koje uzrokuje strah, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je sukladno odredbi čl. 9. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom („Narodne novine“, broj 107/07) izdala upozorenje radi postupka župnika jer on predstavlja povredu dostojanstva te ponižavajuće i uvredljivo postupanje i kao takvo je nedopustivo sa stajališta Zakona o suzbijanju diskriminacije i Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom. Pravobraniteljica je ujedno od nadbiskupa i biskupa zatražila očitovanje o poduzetom povodom ranije preporuke da se objekti vjerske i sakralne namjene učine pristupačni osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju. Uputila je i preporuku da se dokumenti Hrvatske biskupske konferencije terminološki usklade s Konvencijom Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom s kojom bi se trebale uskladiti i Smjernice hrvatskih biskupa o pastoralnoj skrbi osoba s invaliditetom iz 1996. godine.*

Reakcija na prijenos utakmica s Europskog prvenstva sjedeće odbojke iz Poreča

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je upozorila HRT vezano za prijenos utakmice sjedeće odbojke na EP-u iz Poreča. Naime, kako su naši sportaši bili potencijalni dobitnici medalje, bilo je važno da se osigura prijenos svih utakmica. Međutim, prema saznanjima iz samog televizijskog rasporeda, te nakon provjere kod glasnogovornika HPO-a, informirani smo da navedeno nije predviđeno. Nakon reakcije zaprimili smo iscrpan odgovor HRT-a u kojem su pojasnili poduzete aktivnosti i omogućili prijenos, na što smo izrazili zadovoljstvo njihovom spremnošću na suradnju i pozitivne pomake.

Reakcija na prilog objavljen u središnjem Dnevniku 28. veljače 2017. godine na temu zapošljavanja osoba s invaliditetom

HRT kao javni servis ima posebnu odgovornost prema društvenoj zajednici koja uključuje nadasve profesionalan i objektivan pristup pa se i od svih novinara HRT-a očekuje da slijede načela profesionalnosti i društvene odgovornosti. Izrazili smo zabrinutost načinom na koji je novinarka u prilogu prikazanom u središnjem Dnevniku 28. veljače osim navoda netočnog podatka o zakonom propisanom postotku obveznika kvotnog zapošljavanja „izvukla“ iz dostavljenog joj teksta (tekst je poslan 24. veljače) tek nekoliko riječi koje jednostranim prikazom daju iskrivljenu sliku kompleksne problematike zapošljavanja osoba s invaliditetom. Premda je novinarka imala mogućnost uvida u ključne zapreke zapošljavanja osoba s invaliditetom u RH, te iako je tekst koji smo joj uputili bio nerazumljiv ili prelazio okvire istraživačkih novinarskih spoznaja, tim više smatramo više nego opravdanim razlog da se isti zbog jasnoće i javnog interesa prikaže u cijelosti.

Svjetski dan svjesnosti o autizmu

Povodom obilježavanja Svjetskog dana svjesnosti o autizmu pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je ponovno pozvala državne institucije da razmotre Posebno izvješće o zaštiti prava osoba s autizmom i poremećajima iz autističnog spektra koje je u Hrvatsko saboru raspravljano u svibnju 2015.godine. Nužno je započeti s provođenjem zaključaka koji su tada doneseni jer niti dvije godine nakon toga nema nikakvih pomaka u poboljšanju sustava podrške osobama s autizmom i djeci s autizmom u zadovoljavanju njihovih specifičnih potreba. Do sada se nije započelo s implementacijom Nacionalnog okvira za rani probir i dijagnostiku autizma, nije nastavljena niti dovršena reorganizacija Centra za autizam Zagreb u smislu odvajanja podružnica u Rijeci i Splitu, niti u smislu uspostave ustanove u sustavu socijalne skrbi, čime bi se zakonski regulirao status osoba starijih od 21 godine, ali i omogućilo provođenje stručnih rehabilitacijskih postupaka djece rane dobi i

odraslih osoba. Nakon više desetljeća bezuspješnih nastojanja da se u RH uspostavi cjeloviti sustav skrbi za djecu i odrasle osobe s autizmom, pravobraniteljica je apelirala da se uspostavi kvalitetan sustav usmjeren na odgojno-obrazovne, socijalno-zdravstvene i rehabilitacijske potrebe djece, mladih i odraslih s autizmom na cijelom prostoru RH.

Svjetski dan sindroma Down i Nacionalni dan invalida rada, 21. ožujka

Povodom obilježavanja Svjetskog dana sindroma Down i Nacionalnog dana invalida rada pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je naglasila da još uvijek ne koristimo u dovoljnoj mjeri radni i drugi potencijal osoba s invaliditetom. Živimo u doba velikih tehničkih dostignuća, informatičke povezanosti te naprednih asistivnih tehnologija koje otvaraju nove mogućnosti zapošljavanja, rada te dugotrajnog zadržavanja u procesu rada. Međutim, ne smijemo zaboraviti na naše građane koji imaju prirođena ili stečena oštećenja odnosno invaliditet, a koji bez naše podrške ostaju izolirani i isključeni iz društva općenito. Ne smijemo zaboraviti da osobe sa sindromom Down i invalidi rada imaju radni kapacitet koji unatoč invaliditetu moramo znati prepoznati. Stoga je obveza svih nas da pronalazimo nova područja i nove načine kako bismo njihove sposobnosti otkrili i iskoristili. Vesele nas trendovi porasta broja djece sa sindromom Down koja se školuju u redovnim školama i koja stječu zanimanja koja su danas tražena na tržištu rada. Brojni primjeri njihovih uspjeha u poslovima koje obavljaju trebali bi biti poticaj poslodavcima. Međutim, smatramo da njihovo zapošljavanje ne bi trebalo biti zapreka za daljnje ostvarivanje onih naknada i usluga koje ostvaruju po osnovi svoga invaliditeta jer na taj način potičemo njihovu veću zapošljivost. Jednako tako vjerujemo da će osobe s invaliditetom, koji je posljedica ozljede ili zdravstvenog stanja, uslijed kojeg više ne mogu obavljati poslove koje su ranije obavljali, kroz poboljšanje zakonskog uređenja profesionalne rehabilitacije i osiguravanje potrebne podrške i prilagodbe moći ostvariti svoje pravo na rad i korištenje preostalih radnih sposobnosti.

Reakcija na izjavu gradonačelnika grada Zagreba

Povodom izjave koju je gradonačelnik dao 8. ožujka gostujući u emisiji HRT-ovog Radio Sljemena, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je upozorila i iskazala zabrinutost zbog izjave gradonačelnika da će građani za prvi prekršaj nepropisnog parkiranja umjesto plaćanja novčane kazne od prometnog redarstva dobiti samo upozorenje. Kao primjer naveo je i nepropisno parkiranje na mjestu rezerviranom za parkiranje vozila osoba s invaliditetom. Osobe na javnim funkcijama trebale bi kontinuirano raditi na poboljšanju uvjeta života svih svojih građana, a osobito onih građana koji su neprovođenjem aktivnih mjera društveno marginalizirani.

Pristup informacijama putem internetske stranice posi.hr

Godišnja statistika je jedan od značajnih pokazatelja pristupa informacijama zainteresiranih građana koju prikazujemo u nastavku. Osim podataka s mrežne stranice, namjera nam je tijekom 2018. godine osigurati dostupnost informacija i na društvenim mrežama jer smo prateći pristup uočili da je nužno informirati građane na navedene načine kako bi bilo što informiraniji.

Mjesec	Jedinstvenih posjeta	Broj posjeta	Broj stranica	Klikovi
Jan 2017	11,27	15,324	37,625	181,917
Feb 2017	35,083	52,893	311,633	436,066
Mar 2017	9,577	12,507	41,29	156,089
Apr 2017	9,527	11,493	67,577	170,858
May 2017	10,94	12,845	75,996	175,765
Jun 2017	9,092	11,050	92,85	171,679
Jul 2017	9,328	11,331	54,112	123,739
Aug 2017	11,332	13,155	61,401	135,35
Sep 2017	14,606	16,797	67,941	143,01
Oct 2017	13,863	15,947	88,509	186,28
Nov 2017	14,236	16,530	331,149	428,246
Dec 2017	14,033	16,448	406,697	493,959
Ukupno	162,887	206,320	1,636,780	2,802,958

25. RIZIČNE SITUACIJE I HUMANITARNA KRIZNA STANJA

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom („Narodne novine“ - Međunarodni ugovori, br. 06/07, 03/08 i 05/08) u čl. 11. propisuje: „*Države stranke poduzet će, u skladu sa svojim obvezama proisteklim iz međunarodnog prava, uključujući međunarodno humanitarno pravo i međunarodno pravo koje obuhvaća ljudska prava, sve potrebne mjere za osiguranje zaštite i sigurnosti osoba s invaliditetom u rizičnim situacijama, uključujući situacije oružanog sukoba, humanitarnih kriza i prirodne katastrofe.*“.

U Hrvatskoj je osnovni propis koji uređuje područje zaštite i spašavanja Zakon o sustavu civilne zaštite („Narodne novine“, br. 82/15). Zakonom se uređuje sustav i djelovanje civilne zaštite, prava i obveze tijela državne uprave, prava i obveze JLP(R)S-a, pravnih i fizičkih osoba, osposobljavanje za potrebe sustava civilne zaštite, financiranje civilne zaštite, kao i sva druga pitanja važna za sustav civilne zaštite. Tijekom 2017. godine donesen je Pravilnik o nositeljima, sadržaju i postupcima izrade planskih dokumenata u civilnoj zaštiti te načinu informiranja javnosti u postupku njihovog donošenja (Narodne novine, br. 49/17). Pravilnikom se pojašnjava kako se Državni plan djelovanja civilne zaštite (skraćeno: Državni plan) donosi zbog provođenja preventivnih mjera i postupaka na temelju informacija iz sustava ranog upozoravanja, utvrđivanja organizacije aktiviranja i djelovanja sustava civilne zaštite, usklađivanja provođenja mjera i aktivnosti iz djelokruga sudionika sustava civilne zaštite te usklađivanja djelovanja operativnih snaga sustava civilne zaštite tijekom otklanjanja posljedica velikih nesreća i katastrofa, osobito u slučaju potresa, poplava i požara otvorenog prostora. Odredba čl. 12. st. 3. navedenog Pravilnika određuje: „*U Državnom planu utvrđuju se konkretne planske operativne mjere za nediskriminatorno postupanje sudionika i operativnih snaga sustava civilne zaštite prema osobama s invaliditetom s ciljem njihove zaštite i sigurnosti u slučaju katastrofe (prirodne ili tehničko - tehnološke) kao i u slučajevima oružanih sukoba i humanitarnih kriza. Planom se razrađuje i način provođenja tih obveza te potrebne snage i mjere koje se detaljnije razrađuju u planovima djelovanja civilne zaštite JLP(R)S.*“ Čl. 14. toč. 8. određuje da: „*mjere i aktivnosti sustava civilne zaštite u spašavanju od potresa sadrže „organizaciju spašavanja i evakuacije ranjivih skupina stanovništva - djece, osoba s invaliditetom, bolesnih, starih i nemoćnih (navođenje načela postupanja, pregled dječjih vrtića, škola, domova za starije i nemoćne)*“.

Veliki napredak prepoznajemo u odredbama čl. 33. koje određuju da: „(1) *Planovi djelovanja civilne zaštite područnih (regionalnih) samouprava obvezno sadrže razradu zadovoljavanja potreba skupina ili kategorija osoba s invaliditetom, dok planovi djelovanja civilne zaštite lokalnih samouprava moraju sadržavati osiguravanje specifičnih potreba svake osobe s invaliditetom, osobito gluhih, slijepih, gluhoslijepih, polupokretnih i nepokretnih osoba. (2) Posebno je potrebno razraditi način uzbunjivanja na način da se što je više moguće obuhvate pojedinačne potrebe osoba s invaliditetom kao i svih kapaciteta za smještaj osoba s invaliditetom, tako da se definiraju primjereni dopunski načini uzbunjivanja osoba s invaliditetom koji se razlikuju u odnosu na standardne, osobito po pitanju korištenja novih tehnologija i operativnih komunikacijskih postupaka, s naglaskom na prilagođavanje prijenosa informacija primjerenih kategorijama invalidnosti osoba s invaliditetom. (3) Postupci iz planova djelovanja civilne zaštite lokalnih samouprava moraju se razraditi na način da se izbjegne diskriminacija osoba s invaliditetom u svim fazama djelovanja sustava civilne zaštite dok slučajeve diskriminacije nadležna tijela trebaju rješavati brzo i pravedno. (4) Privremeni smještaj za osobe s invaliditetom nakon katastrofe mora biti dostupan i dizajniran na način da zadovolji njihove osnovne potrebe do trenutka osiguravanja uvjeta za njihov povratak na mjesta iz kojih su evakuirani odnosno prije nastupanja stanja velike nesreće i katastrofe potrebno je utvrditi najprimjerenija mjesta i građevine za provođenje skrbi i osiguravanje hitnih potreba osoba s invaliditetom. (5) U planove djelovanja civilne zaštite potrebno je ugraditi konkretne zadaće/postupanje operativnih snaga sustava civilne zaštite u provođenju mjera i aktivnosti spašavanja osoba s invaliditetom u velikoj nesreći i katastrofi, odnosno odlukama predstavničkih tijela JLP(R)S o određivanju pravnih osoba od interesa za sustav civilne zaštite odrediti nositelje obveza i način uključivanja nadležnih javnih službi čija je to redovna djelatnost kao i udruga građana i drugih namjenskih kapaciteta, koji za njihovo provođenje trebaju izraditi operativne planove civilne zaštite. (6) Evakuaciju, hitan prijevoz, utočište i rehabilitaciju osoba*

s invaliditetom u velikoj nesreći treba provoditi korištenjem svih kapaciteta koji trebaju biti prilagođeni specifičnim potrebama osoba s invaliditetom, tako da se u planovima djelovanja civilne zaštite utvrde zadaće operativnim snagama sustava civilne zaštite, identificiraju materijalne potrebe i izvori iz kojih će se zadovoljavati.“. Slijedom navedenog vidljivo je kako do danas nisu razrađeni protokoli o postupanjima s osobama s invaliditetom u rizičnim situacijama, kao i u slučajevima humanitarnih kriznih situacija.

Napredak i promišljanje u ovom području vidljiv je i u Nacionalnoj strategiji izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine (Narodne novine, br. 42/17) kojom se po prvi puta (toga nije bilo u ranijoj Nacionalnoj strategiji izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015.) posebno ističu obveze RH u području kriznih situacija i humanitarnih stanja, o čemu konkretno govori Područje 14. Rizične situacije i humanitarna krizna stanja, odnosno Mjera 1. Normativno urediti osiguranje iste razine podrške osobama s invaliditetom u slučaju katastrofe na ravnopravnoj osnovi s drugim građanima; Mjera 2. Pripremiti planove za pružanje skrbi osobama s invaliditetom u katastrofi; Mjera 3. Osposobiti i pripremiti osoblje civilne zaštite za sudjelovanje u skrbi s osobama s invaliditetom u katastrofi.

Stručni skupovi

13. Stručni skup vatrogasaca - U organizaciji Vatrogasne zajednice Primorsko-goranske županije i suorganizaciji Hrvatske vatrogasne zajednice, u Opatiji je 20. i 21. travnja 2017. godine održan 13. stručni skup vatrogasaca. Organizatori su na ovogodišnjem skupu odlučili naglasak staviti i uvodne teme prvog dana skupa posvetiti osobama s invaliditetom kroz razmatranje tema vezanih za pitanja sigurnosti i zaštite ranjivih skupina stanovništva i planove akcija vatrogasnih postrojbi. Gosp. Nikola Tramontana tajnik Vatrogasne zajednice Primorsko-goranske županije slikovito je prikazao osobe s invaliditetom kao „nevidljive ljude“, jer se radi o skupinama stanovništva koje su u izvanrednim situacijama najugroženiji, prije svega zbog nedostatka sustavnog plana u smislu zaštite i spašavanja. Izlagači iz više država (Republike Hrvatske, Republike Srbije i Republike Makedonije) su pred mnogobrojnim predstavnicima vatrogasaca iz cijele Hrvatske izlagali teme koje se izravno tiču osoba s invaliditetom kao posebno ranjive skupine društva, razmatrajući načine spašavanja i postupanja prema njima u svim kriznim i nepredviđenim situacijama. Sve su bile razmatrane s praktičnog i stručnog gledišta, pri čemu je opetovano ponavljana potreba za zajedničkim djelovanjem i interakcijom svih žurnih službi. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na skupu je sudjelovao zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom..

Okrugli stol: Podrška osobama s invaliditetom tijekom opasnosti, kriznih situacija i katastrofa - 14. prosinca 2017. godine u organizaciji Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske - SOIH, održan je okrugli stol o potrebi planiranja podrške osobama s invaliditetom tijekom opasnosti, kriznih situacija i katastrofa. Okruglom je stolu prisustvovao savjetnik pravobraniteljice. Uvodno su predstavljeni rezultati projekta pod nazivom „Vodič za podršku osobama s invaliditetom tijekom opasnosti, kriznih situacija i katastrofa“ koji je bio financiran iz proračuna Grada Zagreba za 2017. godinu. Navedenim vodičem se ukazuje na specifične načine pružanja podrške osobama s invaliditetom prije i tijekom kriznih situacija. Istaknuto je kako je potrebno postupke zaštite i spašavanja unaprijediti i prilagoditi osobama s invaliditetom, a provoditelje postupaka zaštite i spašavanja educirati, kao i zajedno s osobama s invaliditetom uvježbati. Na okruglom stolu je istaknuto kako postoji napredak u pogledu svijesti žurnih službi koje postupaju i provode aktivnosti u kriznim situacijama, ali je isto tako naglašeno kako je najveća prepreka i dalje nepristupačnost objekata u kojem borave ili žive osobe s invaliditetom.

Iskustvo poplava u Slavoniji pokazalo je još 2014. godine nedostatak planskog operativnog pristupa kojim bi bilo planirano evakuiranje i spašavanje osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju. Izlagači na Stručnom skupu vatrogasaca u Opatiji ukazali su na izazove evakuacije stanovništva kada se evakuacija s polazišta planiranja i djelovanja ne može promatrati samo s obzirom na specifičnosti

planirane zone za evakuaciju već i s obzirom na činjenicu da među osobama koje trebaju biti evakuirane ima i osoba koje pripadaju nekim od ranjivih skupina. Uspješnost njihove evakuacije ovisi o mogućnostima obavljanja fizičkih aktivnosti (pokretljivosti), komunikacijskim funkcijama (mogućnosti pristupanja podacima) i psihičkim funkcijama sukladno potrebama (sposobnost donošenja odluka primjerenih situaciji i uputama nadležnih). Ranjive skupine stanovništva imaju različite potrebe tijekom postupka evakuacije i tijekom poduzimanja drugih žurnih radnji otklanjanja neposredne opasnosti zbog različitih uzroka njihove ranjivosti. Tjelesno oštećenje, sljepoća, gluhošljepoća, mentalna retardacija –činjenica jest da se doživljaji i sposobnosti svih tih osoba u kriznim situacijama jako razlikuju, ali prijatna za sve je jednaka.

Dakle, kada govorimo o osobama s invaliditetom kao ranjivoj skupini društva, radi se o skupinama koje zahtijevaju dodatnu brigu i poseban pristup zbog čega je potrebno prethodno: definirati ranjive skupine i njihove specifične potrebe tijekom evakuacije, prikupiti što točnije podatke o brojnosti i prostornoj raspoređenosti ranjivih skupina ljudi i njihovim potrebama posebno u urbanim zonama (zbog veće koncentracije stanovništva) te popisati odnosno utvrditi sve prepreke uspješnoj evakuaciji takvih osoba s obzirom na realna ograničenja u prostoru. Otežavajući čimbenik se pojavljuje na samom početku takvih aktivnosti uslijed kriznih situacija, kada treba nakon izdane zapovjedi za evakuaciju sve takve osobe locirati, što ukoliko nije unaprijed pripremljeno praktično usporava ukupnost cjelokupnog postupka, a što posljedično može dovesti i do dodatnog ugrožavanja kako samih građana, tako i operativnih snaga koje provode aktivnosti spašavanja. Mišljenja smo da se ovi izazovi mogu prevladati razvijanjem protokola za različite vrste invaliditeta.

Osobe s invaliditetom čine jednu veliku heterogenu skupinu, te je prilikom pružanja nekog oblika pomoći nemoguće definirati, uvježbati i primijeniti jedan jedinstveni pristup koji bi se odnosio i bio jednak za sve osobe s invaliditetom. Zbog navedenog potrebno je uz planiranje kontinuirano raditi i na edukaciji kako pripadnika žurnih službi, tako i osoba s invaliditetom, kako bi se u slučaju potrebe vrijeme djelovanja moglo maksimalno iskoristiti.

Nastavno na preporuke pravobraniteljice za osobe s invaliditetom iz 2014. godine, gledajući s današnje pozicije, a s obzirom na iskustva spašavanja i zbrinjavanja stanovništva uslijed poplava, ponovno **preporučujemo** razradu operativnih planova i planova za civilnu zaštitu koji sadrže protokole o evakuaciji i spašavanju osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju. Dosadašnja iskustva ukazuju kako je vrlo važno da se za takve nepredvidive slučajeve unaprijed osiguraju i financijska sredstva koja bi omogućila jednoj od najosjetljivijih populacija građana mogućnost povratka u svakodnevne aktivnosti, što prije od trenutka nastanka krizne situacije.

Preporuke:

Nadležnoj Državnoj upravi za zaštitu i spašavanje i drugim nadležnim tijelima preporučujemo izradu i razradu posebnih protokola o postupanju s osobama s invaliditetom različitih vrsta tjelesnih i drugih oštećenja u slučajevima rizičnih situacija i humanitarnih kriznih stanja.

Preporučujemo pripadnicima žurnih službi u suradnji s organizacijama osoba s invaliditetom osmisliti i provoditi oblike edukacije za svoje djelatnike o postupanju s osobama s invaliditetom.

Zbog važnosti raspolaganja s podacima o osobama s invaliditetom preporučujemo uređenje pravnog (s obzirom na obveze čuvanja povjerljivosti osobnih podataka) i funkcionalnog okvira za izradu baze/registra podataka u svrhu planiranja spašavanja ranjivih skupina stanovništva.

26. OPĆE I FINANCIJSKO POSLOVANJE

Djelokrug rada Pravobranitelja za osobe s invaliditetom propisan je Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom („Narodne novine“, br. 107/07.), Poslovníkom pravobranitelja za osobe s invaliditetom te Pravilnikom o unutarnjem redu. Pravobranitelj za osobe s invaliditetom nadležan je i za suzbijanje diskriminacije na osnovi invaliditeta sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08., 112/12.). Također, pravobranitelj za osobe s invaliditetom ima propisane ovlasti sukladno čl. 26 Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 76/14.).

Na dan 31.12.2017. godine u Uredu je bilo zaposleno 12 državnih službenika/ce (od navedenog broja 2 službenika/ce rade na određeno kao zamjena na mjestu administrativne tajnice i voditelja računovodstvenih poslova) i 3 dužnosnika/ce.

Državni službenici u Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom – 2017. godine

Službenici	DJELOKRUG RADA	Broj djelatnika
Služba za stručne poslove		
savjetnik pravobraniteljice, dipl. iur., VSS	- pristupačnost, mobilnost, imovinsko-pravni poslovi, radno pravo, predlaganje izmjena i donošenja propisa; po potrebi i druga područja	1
savjetnik pravobraniteljice, dipl. iur., VSS	- mirovinsko osiguranje, doplatak za djecu, beneficirani radni staž, opći i kadrovski poslovi, predlaganje izmjena i donošenja propisa; po potrebi i druga područja	1
savjetnica pravobraniteljice, dipl. soc. rad., VSS	- socijalna skrb, odgoj i obrazovanje, obiteljsko-pravna zaštita, organizacije civilnog društva, predlaganje izmjena i donošenja propisa; po potrebi i druga područja	1
savjetnica pravobraniteljice, dipl. iur., VSS	- pravo na roditeljsku naknadu, socijalna skrb, pravosuđe, obiteljsko-pravna zaštita, skrbništvo, predlaganje izmjena i donošenja propisa; po potrebi i druga područja	1
savjetnica pravobraniteljice, dipl. iur., VSS	- zdravstvena zaštita, suzbijanje nasilja, Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, žene s invaliditetom, predlaganje izmjena i donošenja propisa; po potrebi i druga područja	1
savjetnica pravobraniteljice, dipl. iur., VSS	- zapošljavanje, profesionalna rehabilitacija, rad, ovršno pravo, diskriminacija u navedenim područjima, predlaganje izmjena i donošenja propisa; po potrebi i druga područja	1
savjetnica pravobraniteljice, prof., VSS	- odnosi s javnošću, međunarodna suradnja, suradnja s udrugama civilnog društva, suradnja na projektima, visokoškolsko obrazovanje, izdavaštvo i dokumentacija, predlaganje izmjena i donošenja propisa, pristup informacijama; po potrebi i druga područja	1
Služba za opće poslove		
Voditelj računovodstvenih poslova, SSS		2 (od kojih je jedna na određeno vrijeme)
Tajnica Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, SSS		2 (od kojih je jedna na određeno vrijeme)
Viši stručni referent, arhivski poslovi i poslovi pisarnice, VŠS		1

Uočene su velike razlike u položaju osoba s invaliditetom ovisno o području u kojem žive. Osobe koje žive u manjim, odnosno ruralnim područjima udaljenima od većih gradskih centara su u znatno nepovoljnijem položaju kad se radi o dostupnosti zdravstvenih, rehabilitacijskih i drugih usluga podrške, a često im je otežan pristup informiranju i ostvarivanja određenih prava.

Zbog navedenog smo tijekom 2017. značajan dio rada usmjerili na traženje i pripremu za otvaranje Područnog ureda u Osječko baranjskoj županiji za područje Slavonije i Baranje.

26.1. FINANCIJSKO POSLOVANJE

Sukladno članku 105. st. 1. i 3. Zakona o proračunu („Narodne novine“, br. 87/08, 136/12 i 15/15), pravobranitelj za osobe s invaliditetom dostavio je Ministarstvu financija i Državnoj reviziji godišnji obračun i godišnji izvještaj za 2017. godinu.

Tablica 1. Planirana i izvršena sredstva proračuna Pravobranitelja za osobe s invaliditetom

Godina	Planirana sredstva	Ukupni rashodi	Rashodi za zaposlene	Materijalni rashodi	Opremanje	Postotak
2008. 01.07. - 31.12.	2.233.000	1.088.938	231.782	492.319	364.837	48,77%
2009.	2.924.732	2.712.434	1.846.625	814.250	51.559	92,74%
2010.	3.225.436	2.993.247	2.033.103	905.343	54.801	92,80%
2011.	3.364.748	3.296.496	2.187.679	975.802	133.015	97,97%
2012.	3.125.000	3.075.631	2.158.288	847.662	69.681	98,42%
2013.	2.970.849	2.947.017	2.065.697	862.869	18.450	99,20%
2014.	3.119.337	2.946.452	2.014.492	881.861	49.000	94,46%
2015.	3.379.000	3.069.494	2.052.557	1.000.400	49.000	90,84%
2016.	3.520.916	3.302.712	2.347.587	894.819	58.737	93,80%
2017.	3.932.560	3.496.984	2.515.139	888.650	92.163	88,92%

OBRAZLOŽENJE POJEDINIH SKUPINA RASHODA I IZDATAKA

Od ukupno planiranih sredstava za 2017. godinu u iznosu od **3.932.560,00** kn, rashodi iznose **3.496.984,47** kn, odnosno **88,92%**.

Administracija i upravljanje

Na stavkama za *rashode za zaposlene* planirano je **2.829.260** kn, a potrošeno je **2.515.139,44** kn ili **88,89%**. Do veće razlike između planiranih i potrošenih sredstava tijekom 2017. godine došlo je zbog planiranja plaća za dvoje dužnosnika kojima je istekao mandat u listopadu 2016. godine. Međutim, plaća se isplaćivala samo za jednog razriješenog dužnosnika i to prva četiri mjeseca. Na dan 31.12.2017. godine u Uredu je bilo zaposleno 12 državnih službenika/ce (od kojih je dvoje zaposleno na određeno vrijeme kao zamjene do povratka odsutnih službenica) i tri dužnosnika/ce. Ukupna potrošnja sredstava namijenjenih za materijalne rashode iznosi **888.650,81** ili **88,30 %**, a za financijske rashode **1.031.59** kn odnosno **64,74 %**.

Kako i pored toga što je u 2016. godini Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom postao član organizacije Equinet koja svojim članovima snosi dio troškova vezanih za službena putovanja u inozemstvo, troškovi na stavci *Službena putovanja* povećana su u odnosu na prethodnu godinu zbog realizacije stručnih skupova i obilaska prostora u kojima borave, rade ili se školuju osobe s invaliditetom na području svih županija, te pronalaženja odgovarajućeg prostora u Osječko-baranjskoj županiji radi priprema za otvaranje Područnog ureda za Slavoniju i Baranju. Uz aktivno sudjelovanje na međunarodnim događanjima, pravobraniteljica je izvršila 47 obilaska i uvida diljem RH u prostore gdje su smještene, rade ili se obrazuju osobe s invaliditetom.

Troškovi na stavci *Naknada za prijevoz na posao i s posla* su veći u 2017. godini u odnosu na 2016. godinu, jer je pravobraniteljica osoba s invaliditetom i koristi za prijevoz prilagođeno kombi vozilo za osobe s invaliditetom te je obavljala dužnosti tijekom cijele 2017. godine, dok u 2016. godini, u razdoblju od četiri i pol mjeseca nije bilo troškova prijevoza prilagođenim kombi vozilom za osobe s invaliditetom zbog tadašnjeg isteka mandata pravobraniteljice.

Iznosi planirani na stavkama *Intelektualne i osobne usluge* te *Usluge tekućeg i investicijskog održavanja* predstavljaju najveće rashode u proračunu. Sa stavke Intelektualne i osobne usluge izvršila su se plaćanja za: vanjske suradnike, usluge asistencije pravobraniteljici, usluge vozača,

čišćenja i računovodstvene usluge. Sa stavke Usluge tekućeg i investicijskog održavanja plaćani su troškovi vezani za održavanje radnog prostora Ureda.

Tijekom 2017. godine su se smanjili rashodi usluga promidžbe i informiranja jer nije bilo potrebno raspisivati javni poziv za zapošljavanje dužnosnika - zamjenika pravobraniteljice, isto je realizirano u 2016. godini.

Opremanje

Zbog dotrajalosti informatičke opreme tijekom 2017. godine nastavljeno je obnavljanje računala i računalne opreme, a za što je utrošeno **75.862,63 kn**.

27. ZAKLJUČAK

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom je nezavisna državna institucija čija je osnovna uloga zaštita, praćenje i promicanje prava i interesa osoba s invaliditetom na temelju Ustava Republike Hrvatske, međunarodnih ugovora i zakona. Djelokrug rada institucije propisan je Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (Narodne novine, br. 107/07).

U cilju stvaranja društva jednakih mogućnosti za sve građane na području Republike Hrvatske, za sve kategorije osoba s invaliditetom u svim životnim segmentima, svih starosnih skupina i u svim područjima njihova djelovanja, započeli smo pripreme za otvaranje područnih ureda u sljedećem trogodišnjem razdoblju. U 2017. godini izvršene su pripreme za područni ured u Osijeku, čije otvaranje očekujemo u ljeto 2018. godine.

1. srpnja 2017. osnovan je Stručni savjet pravobraniteljice za osobe s invaliditetom koji se sastoji od 15 članova/ica, stručnjaka i zagovarača prava osoba s invaliditetom.

U svrhu zaštite prava osoba s invaliditetom Pravobraniteljica je u 2017. godini postupala 2 913 puta u 2 069 obraćanja pravnih i fizičkih osoba, od čega se 266 odnosilo na neriješene slučajeve iz prethodnih razdoblja. Tijelima na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini upućeno je više od 650 preporuka i upozorenja koja su se odnosila na pojedinačne slučajeve, ali i grupacije osoba s invaliditetom kako bi se unaprijedila kvaliteta života tih osoba u zajednici.

U svrhu praćenja prava osoba s invaliditetom uočili smo da je najveći broj kršenja prava zajamčenih zakonom, Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom kao i drugim međunarodnim dokumentima te sumnje na diskriminaciju i zbog dugotrajnosti postupka bio u područjima socijalne zaštite, zapošljavanja i rada, pristupačnosti, mirovinskog osiguranja te zdravstva i obrazovanja.

Najviše pritužbi pisanim putem podnijele su osobe s invaliditetom osobno i roditelji djece s teškoćama u razvoju ili odraslih osoba s invaliditetom.

Kao i prethodnih godina najviše se postupalo po pritužbama pristiglim s područja Grada Zagreba, zatim Splitsko - dalmatinske županije te Primorsko - goranske županije. Najmanji broj pritužbi zaprimljen je iz Ličko - senjske županije.

Tijekom 2017. godine sudjelovali smo u e-Savjetovanju te su dani prijedlozi u 62 odredbe i 43 mišljenja ili prijedloga izmjena i dopuna 31 propisa koja su nam uputila nadležna tijela.

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom također je nadležan i po drugim propisima - Zakonu o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08, 112/12) te po čl. 26 Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 76/14).

Zakon o suzbijanju diskriminacije - postupano je u ukupno 161 pritužbi na diskriminaciju na osnovi invaliditeta, od čega je sumnja na diskriminaciju u 59 pritužbi.

Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama - zaprimili smo obavijesti za 211 osoba od psihijatrijskih ustanova, kliničkih bolničkih centara i općih bolnica.

Kako bismo promicali prava i interese osoba s invaliditetom organizirali smo samostalno i u suradnji 27 događanja, izlagali i održali edukacije na 86 stručnih skupova i radionica, aktivno sudjelovali u 121 događanju u organizaciji institucija i udruga, dali 33 priopćenja i imali više od 230 gostovanja u medijima. Na vlastitu inicijativu organizirali smo 82 stručna sastanka te sudjelovali u izradi dvije publikacije.

Suradnja s međunarodnim organizacijama i tijelima te članstvo u mreži Equinet važnije su aktivnosti u svrhu razmjene iskustava i promicanja odredbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, a koje su predstavnici institucije obavljali tijekom 2017. godine.

Naglašavamo da ovo Izvješće nije samo prikaz rada institucije Pravobranitelja za prava osoba s invaliditetom već i položaja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju i donosi podatke drugih institucija prikupljenih praćenjem provedbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom kroz područja koja utječu na život osoba s invaliditetom, djece s teškoćama u razvoju i njihovih obitelji. Ne smijemo pristajati na opravdanja donositelja odluka da je učinjeno dosta, da za više nije bilo sredstava ili kapaciteta ili da su bile nesklone okolnosti. Mi stvaramo te okolnosti. Umjesto da prebacujemo odgovornosti na neke druge, udružimo znanja i energiju za nalaženje rješenja, a ne za potiskivanje problema ili odgađanje, te sve ostaje na obećanjima i parcijalnim željama, ali bez stvarnog pomaka. Naše preporuke tijelima državne vlasti, jedinicama lokalne i regionalne samouprave, kao i tijelima na svim drugim razinama, odraz su stvarnih životnih i često iznimno velikih problema osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama i trebaju biti polazište za pozitivne promjene. Kad govorimo o osobama s invaliditetom, njihove potrebe za različitim oblicima podrške moraju biti u središtu interesa kreatora zakona i društvenih prilika.

28. LITERATURA

- Ustav Republike Hrvatske („Narodne novine“, br. 85/10)
- Konvencija o pravima osoba s invaliditetom s Protokolom („Narodne novine - Međunarodni ugovori“, br. 6/07, 3/08 i 5/08)
- Konvencija o pravima djeteta („Narodne novine - Međunarodni ugovori“, br. 12/93)
- Zakon o pravobranitelju za osobe s invaliditetom („Narodne novine“, br. 107/07)
- Zakon o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08, 112/12)
- Zakon o općem upravnom postupku („Narodne novine“, br. 47/09)
- Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju („Narodne novine“, br. 80/13, 137/13)
- Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju („Narodne novine“, br. 10/97, 107/07, 94/13)
- Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 11/97, 27/98, 128/99, 79/02)
- Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 76/14)
- Zakon o zaštiti prava pacijenata („Narodne novine“, br. 169/04, 37/08)
- Zakon o kretanju slijepe osobe uz pomoć psa vodiča („Narodne novine“, br. 131/98)
- Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 157/13, 152/14)
- Zakon o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br. 157/13, 151/14)
- Zakon o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br. 157/13, 151/14, 33/15, 93/15)
- Zakon o obveznim mirovinskim fondovima („Narodne novine“, br. 93/15)
- Zakon o doplatku za djecu („Narodne novine“, br. 94/01, 138/06, 107/07, 37/08, 61/11, 112/12 i 82/15)
- Zakon o listi tjelesnih oštećenja („Narodne novine“, br. 162/98)
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj skrbi („Narodne novine“, br. 79/07)
- Zakon o socijalnoj skrbi („Narodne novine“, br. 57/11)
- Zakon o socijalnoj skrbi („Narodne novine“, br. 79/12)
- Zakon o socijalnoj skrbi („Narodne novine“, br. 157/13)
- Zakon o izmjenama Zakona o socijalnoj skrbi („Narodne novine“, br. 152/14)
- Zakon o socijalnoj skrbi („Narodne novine“, br. 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17)
- Zakon o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br. 102/98, 127/00, 59/01, 109/01, 147/02, 117/03, 30/04, 177/04, 92/05, 43/07, 79/07, 35/08, 40/10, 121/10, 61/11, 114/11 i 76/12)
- Obiteljski zakon („Narodne novine“, br. 116/03, 17/04, 136/04, 107/07, 57/11, 61/11)
- Obiteljski zakon („Narodne novine“, br. 75/14)
- Obiteljski zakon („Narodne novine“, br. 103/15)
- Zakon o sportu („Narodne novine“, br. 71/06, 150/08, 124/10, 124/11, 86/12, 94/13)
- Zakon o cestama („Narodne novine“, br. 84/11, 22/13, 54/13, 148/13, 92/14)
- Zakon o sigurnosti prometa na cestama („Narodne novine“, br. 67/08, 48/10, 74/11, 80/13, 158/13, 92/14, 64/15, 108/17)
- Zakon o gradnji („Narodne novine“, br. 153/13, 20/17)
- Zakon o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti („Narodne novine“, br. 16/17)
- Zakon o regulaciji tržišta željezničkih usluga i zaštiti prava putnika u željezničkom prijevozu („Narodne novine“, br. 104/17)
- Zakon o roditeljskim potporama („Narodne novine“, br. 85/08, 110/08, 34/11, 54/13, 152/14, 59/17)
- Zakon o pravobranitelju za djecu („Narodne novine“, br. 73/17)
- Zakon o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji („Narodne novine“, br. 121/17)
- Zakon o zdravstvenoj zaštiti („Narodne novine“, br. 150/08, 71/10, 139/10, 22/11, 84/11, 154/11, 12/12, 35/12, 70/12, 144/12, 82/13, 159/13, 22/14, 154/14, 70/16, 131/17)
- Zakon o ravnopravnosti spolova („Narodne novine“, br. 82/08, 69/17)
- Zakon o arhivskom gradivu i arhivima („Narodne novine“, br. 105/97, 64/00, 65/09, 125/11, 46/17)
- Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji („Narodne novine“, br. 70/17)

Zakon o obveznim odnosima („Narodne novine“, br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15)
Zakon o državnim maticama („Narodne novine“, br. 96/93, 76/13)
Zakon o izvršavanju kazne zatvora („Narodne novine“, br. 128/99, 55/00, 59/00, 129/00, 59/01, 67/01, 11/02, 190/03, 76/07, 27/08, 83/09, 18/11, 48/11, 125/11, 56/13, 150/13)
Kazneni zakon („Narodne novine“, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17)
Zakon o Nacionalnom preventivnom mehanizmu za sprečavanje mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja („Narodne novine“, br. 18/11, 33/15)
Zakon o medicinski pomognutoj oplodnji („Narodne novine“, br. 86/12)
Zakon o registru osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 64/01)
Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi („Narodne novine“, br. 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17)
Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju („Narodne novine“, br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15 i 131/17)
Zakon o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br. 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18)
Zakon o jedinstvenom tijelu vještačenja („Narodne novine“, br. 85/14 i 95/15)
Zakon o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata („Narodne novine“, br. 33/92, 57/92, 77/92, 27/93, 58/93, 02/94, 76/94, 108/95, 108/96, 82/01, 13/03, 148/13)
Zakon o javnim cestama („Narodne novine“, br. 180/04, 82/06, 138/06, 146/08, 152/08, 38/09, 124/09, 153/09, 73/10 i 91/10)
Zakon o sustavu unutarnjih financijskih kontrola u javnom sektoru („Narodne novine“, br. 78/15)
Zakon o zračnom prometu („Narodne novine“, br. 69/09, 84/11, 54/13, 127/13, 92/14)
Zakon o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu („Narodne novine“, br. 97/00, 101/00)
Zakon o željeznici („Narodne novine“, br. 94/13, 148/13, 73/17)
Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima („Narodne novine“, br. 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 129/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09, 143/12, 152/14)
Zakon o društveno poticanoj stanogradnji („Narodne novine“, br. 109/01, 82/04, 76/07, 38/09, 86/12, 07/13, 26/15)
Zakon o boravišnoj pristojbi („Narodne novine“, br. 152/08, 59/09, 97/13, 158/13, 30/14)
Zakon o turističkim zajednicama i promicanju hrvatskog turizma („Narodne novine“, br. 152/08)
Zakon o udomiteljstvu (Narodne novine br. 90/11, 78/12)
Ovršni zakon („Narodne novine“, br. 112/12, 25/13, 93/14, 55/16, 73/17)
Zakon o lokalnim izborima („Narodne novine“, br. 144/12, 121/16)
Zakon o registru birača („Narodne novine“, br. 144/12, 105/15)
Zakon o udrugama („Narodne novine“, br. 74/17, 70/17)
Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima („Narodne novine“, br. 167/03)
Zakon o sustavu civilne zaštite („Narodne novine“, br. 82/15)
Zakon o proračunu („Narodne novine“, br. 87/08, 136/12, 15/15)
Pravilnik o uvjetima i postupku za stjecanje prava zaposlenog roditelja ili samozaposlenog roditelja djeteta s težim razvojnim smetnjama na dopust ili na rad u skraćenom radnom vremenu zbog njege djeteta („Narodne novine“, br. 18/09, 25/09)
Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja na bolničku medicinsku rehabilitaciju i fizikalnu terapiju u kući („Narodne novine“, br. 26/96, 79/97, 31/99, 73/99, 40/07, 46/07-pročišćeni tekst, 64/08, 91/09, 118/09)
Pravilnik o ortopedskim i drugim pomagalicama („Narodne novine“, br. 129/14)
Pravilnik o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („Narodne novine“, br. 78/13)
Pravilnik o znaku pristupačnosti („Narodne novine“, br. 78/08, 87/14)
Pravilnik o utvrđivanju kvota za zapošljavanje osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 44/14, 2/15)
Pravilnik o profesionalnoj rehabilitaciji i centrima za rehabilitaciju osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 44/14, 2/15)

Pravilnik o poticajima pri zapošljavanju („Narodne novine“, br. 44/14, 2/15, 13/15)
Pravilnik o načinu i vođenju očevidnika („Narodne novine“, br. 44/14, 97/14)
Pravilnik o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga („Narodne novine“, br. 40/14, 66/15)
<http://www.mspm.hr/dokumenti/10>
Pravilnik o standardima za pružanje socijalnih usluga („Narodne novine“, br. 143/14)
Pravilnika o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 44/14, 02/15, 13/15, 113/16, 116/17)
Pravilnik o posebnom porezu na motorna vozila („Narodne novine“, br. 1/17)
Pravilnik o osposobljavanju kandidata za vozača („Narodne novine“, br. 132/17)
Pravilnik o listi psihijatrijskih ustanova koje ispunjavaju uvjete za smještaj i liječenje djece odvojeno od punoljetnih osoba („Narodne novine“, br. 13/15)
Pravilnik o ortopedskim i drugim pomagalicama („Narodne novine“, br. 7/12, 14/12, 23/12, 25/12, 45/12, 69/12, 85/12, 92/12, 119/12, 147/12, 21/13, 38/13, 93/13, 119/13, 125/13, 129/13, 136/13, 141/13, 154/13, 11/14, 12/14, 22/14, 34/14, 45/14, 54/14, 59/14, 86/14, 92/14, 119/14, 129/14, 149/14, 17/15, 29/15, 77/15, 86/15, 124/15, 129/15, 132/15, 139/15, 25/16, 30/16, 106/16, 108/16)
Pravilnik o vrstama i načinu primjene mjera prisile prema osobama s težim duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 16/15)
Pravilnik o sadržaju obvezne evidencije i izvješća, načinu prikupljanja, obrade i pohrane statističkih podataka iz područja primjene Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji („Narodne novine“, br. 105/11)
Pravilnik o mjerilima za stavljanje medicinskih proizvoda na listu Zavoda u koju su uz predstavnike regulatornih tijela uključeni i predstavnici Hrvatskoga liječničkog zbora („Narodne novine“, br. 138/09)
Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznoga zdravstvenog osiguranja („Narodne novine“, br. 49/14, 51/14, 11/15, 17/15, 123/16)
Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju („Narodne novine“, br. 24/15)
Pravilnikom o uvjetima i načinima nastavka obrazovanja za višu razinu kvalifikacije („Narodne novine“, br. 08/16)
Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 44/14, 97/14, 02/15)
Pravilnika o zaštitnim radionicama i integrativnim radionicama za zapošljavanje osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 44/14, 02/15)
Pravilnik o postupku i načinu ostvarivanja prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine („Narodne novine“, br. 136/11)
Pravilnik o postupku i načinu ostvarivanja prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine („Narodne novine“, br. 82/10 i 148/10)
Pravilnik o ostvarivanju prava na nadoknadu iznosa godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom („Narodne novine“, br. 92/16)
Pravilnik o postupku za ostvarivanje prava na korištenje povlastica u unutarnjem putničkom prometu („Narodne novine“, br. 14/01)
Pravilnik o nositeljima, sadržaju i postupcima izrade planskih dokumenata u civilnoj zaštiti te načinu informiranja javnosti u postupku njihovog donošenja („Narodne novine“, br. 49/17)
Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju („Narodne novine“, br. 23/91)
Odluka o načinu ostvarivanja poticaja pri zapošljavanju osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 8/2008, 20/2009, 96/2009, 44/2010, 97/2013, 12/2013)
Uredba o metodologijama vještačenja („Narodne novine“, br. 153/14, 108/15)
Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. („Narodne novine“, br. 63/07)
Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. („Narodne novine“, br. 42/17)
Nacionalna strategija zaštite mentalnog zdravlja za razdoblje od 2011. do 2016. godine

Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije („Narodne novine“, br. 124/14)

Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja („Narodne novine“, br. 63/08, 90/10)

Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji

Izvešće o osobama s invaliditetom u RH, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2018.

Plan deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2011. do 2018. godine, http://www.mspm.hr/content/download/6087/47360/file/plan_DEINSTITUCIJALIZACIJE.pdf

Istraživanje "Poticanje učinkovitog uključivanja osoba s invaliditetom na tržište rada" u okviru programa EU za Hrvatsku IPA komponentu IV - Razvoj ljudskih resursa 2007. – 2013.

Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014. - 2020.) http://www.mspm.hr/djelokrug_aktivnosti/socijalna_skrb/strategija_borbe_protiv_siromastva_i_socijalne_iskljucenosti_2014_2020

Izvešće o provedbi Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2007.-2015. u 2011. godini

http://www.mspm.hr/djelokrug_aktivnosti/osobe_s_invaliditetom/zakonodavni_okvir

Izvešće o provedbi Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2007.-2015. u 2012. godini

http://www.mspm.hr/djelokrug_aktivnosti/osobe_s_invaliditetom/zakonodavni_okvir

Izvešće o provedbi Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2007.-2015. u 2013. godini

http://www.mspm.hr/djelokrug_aktivnosti/osobe_s_invaliditetom/zakonodavni_okvir

Izvešće o provedbi Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2007.-2015. u 2014. godini

http://www.mspm.hr/djelokrug_aktivnosti/osobe_s_invaliditetom/zakonodavni_okvir

Izvešće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2009. godinu

http://www.posi.hr/index.php?option=com_joomdoc&view=docman&gid=55&task=cat_view&Itemid=98

Izvešće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2010. godinu

http://www.posi.hr/index.php?option=com_joomdoc&view=docman&gid=55&task=cat_view&Itemid=98

Izvešće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2011. godinu

http://www.posi.hr/index.php?option=com_joomdoc&view=docman&gid=55&task=cat_view&Itemid=98

Izvešće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2012. godinu

http://www.posi.hr/index.php?option=com_joomdoc&view=docman&gid=55&task=cat_view&Itemid=98

Izvešće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2013. godinu

http://www.posi.hr/index.php?option=com_joomdoc&view=docman&gid=55&task=cat_view&Itemid=98

Izvešće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2014. godinu

http://www.posi.hr/index.php?option=com_joomdoc&view=docman&gid=55&task=cat_view&Itemid=98

Izvešće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2015. godinu

http://www.posi.hr/index.php?option=com_joomdoc&view=docman&gid=55&task=cat_view&Itemid=98

29. PRILOZI

PODIZANJE RAZINE SVIJEŠTI, Sudjelovanje u medijima

Prilog 1. Sudjelovanje u medijima

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom sudjelovala je davanjem izjava, gostovanjem u emisijama, reagiranjem na napise u sljedećim medijima - emisijama:

Glas Slavonije, Kanal RI, Dobro jutro Hrvatska, portal Ika, FM 92 Slavonski Brod, Riječka TV, Poslovni tjednik, radio Otočac, tjednik Nacional, Hrvatska uživo, Imam problem, Šesto čulo, Radio Split, Daruvar, Šibenik, RTL, Z1, Istra TV, Novi list, Jutarnji list, Slobodna Dalmacija, Večernji list, Index hr, IN Portal, 24 sata, HKR, HINA, Provjereno, NovaTV, GoSucker, Tportal, Šibenik portal, Dubrovački list, Novosti, Glas Slavonije, Dubrovački dnevnik, HRT dnevnik, dnevnik.hr, Unitas, infozona.hr, Yammat.FM, Dalje.com, Media Servis, Tjednik novosti, Prigorski.hr, Narod.hr, Nacional.hr, republika.eu, radio Čazma, radio Slunj, radio Zelina, Sveti Ivan Zelina, Megamix, Hvar, radio Ogulin, radio Borovo, Vukovar, radio Naron, Metković, radio Gorski Kotar, Delnice, radio Martin, radio Samobor, radio Jaska, radio Maestral, radio Ploče, radio Selnica, radio Stubica, Donja Stubica, radio Brač, Regional express, Al Jazeera Balkans, Tris HR, Međimurski list, StudentTV, Zagreb magazin, Forum.tm, radio101, Lider magazin, Varaždinska TV, HR Drniš, HR Đakovo, HR Ilok.

1. veljače 2017. HRT, emisija Indeks, izjava na temu: inkluzivno obrazovanje s osvrtom na visoko obrazovanje, objavljeno 5.2.

6. veljače 2017. HR, emisija Šesto čulo, gostovanje na temu: „100 dana Vlade RH za osobe s invaliditetom“, objavljeno 8.2.

7. veljače 2017. HRT, emisija Imam problem, gostovanje na temu: „Invalidnina i utvrđivanje radnje nesposobnosti“, objavljeno 10.2.

7. veljače 2017., objave povodom sastanka pravobraniteljice za osobe s invaliditetom s gradonačelnikom grada Zagreba Milanom Bandićem i suradnicima. Teme sastanka bile su područja mobilnosti i pristupačnosti.

<http://www.zagreb.info/aktualno/zg/olaksanje-osobe-s-invaliditetom-zagreb-planira-dogradnju-liftova-jos-mnogo-toga/110487>

<http://direktno.hr/en/2014/zagreb/75797/Grad-Zagreb-uvodi-dizala-u-zgrade-gdje-%C5%BEive-osobe-s-invaliditetom.htm>

<http://www.seebiz.eu/zagreb-planira-dizala-za-zgrade-u-kojima-zive-osobe-s-invaliditetom/ar-150266/>

<http://www.civilnodrustvo.hr/zagreb-planira-dizala-za-zgrade-u-kojima-zive-osobe-s-invaliditetom/>

<http://www.tportal.hr/vijesti/hrvatska/462989/Zagreb-planira-dizala-za-zgrade-u-kojima-zive-osobe-s-invaliditetom.html>

<http://radio.hrt.hr/radio-slijepe/clanak/brine-li-se-zagreb-o-osobama-s-invaliditetom/137906/>

Media servis – radio postaje

8. veljače 2017., Poslovni dnevnik, članak na temu: Primjena Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, objavljeno 08.02.

14. veljače 2017., Nova Tv, izjava na temu: Milijarda ustaje protiv nasilja nad ženama i djevojčicama 14.02. Objave o sadržajima javnog panela iz Križevaca: tema: zračni prijevoz.

<http://uik.hr/aktualne-novosti/krizevci/odrzana-panel-rasprava-na-temu-problemi-osoba-s-invaliditetom-u-zracnom-pri>

<http://rctp.hr/hr/odrzana-javna-panel-rasprava-problemi-osoba-s-invaliditetom-u-zracnom-prijevozu/>

<http://prigorski.hr/krizevcima-odrzana-panel-rasprava-problemima-osoba-s-invaliditetom/>

<http://epodravina.hr/strucnjaci-raspravljali-problemima-osoba-s-invaliditetom-avionskom-prijevozu/>

20. veljače 2017. HRT, emisija Imam problem, gostovanje na temu: Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje te ortopedska i druga pomagala, objavljeno 21.2.

21. veljače 2017. Riječka TV, izjava na temu vanjskog vrednovanja obrazovanja na stručnom skupu za ravnatelje srednjih škola u RH, organizacija NCVVO Opatija, objavljeno 21.02.

24. veljače 2017. HRT, gostovanje na temu: Zapošljavanje osoba s invaliditetom, objavljeno 25.2.

- 27. veljače 2017.** HRT, emisija Hrvatska uživo, gostovanje na temu Status roditelja njegovatelja, objavljeno 27.02.
- 01. ožujka 2017.** Reakcija na prilog objavljen u središnjem dnevniku HRT-a u 19.00 sati, 28.2.2017. Na temu zapošljavanja osoba s invaliditetom, objavljeno 01.03.
- 7. ožujka 2017.** 24 sata, članak na temu: Skrbništvo osoba lišenih poslovne sposobnosti, objavljeno 07.03.
- 8. ožujka 2017.** Radio FM Slavonski Brod, izjava na temu Međunarodnog dana žena, objavljeno 08.03.
- 8. ožujka 2017.** Objave na portalima vezano uz sastanak s gradonačelnikom g. Bandićem na teme pristupačnosti i mobilnosti u gradu Zagrebu
<http://www.politikaplus.com/novost/152098/pravobraniteljica-slonjsak-i-gradonacelnik-bandic-dogovorili-mjere-za-poboljsanje-prijevoza-osoba-s-invaliditetom>
<http://www.zagreb.hr/default.aspx?id=104510>
<http://direktno.hr/zagreb/dolazi-do-poboljsanja-prijevoza-osoba-s-invaliditetom-evo-novih-mjera-78293/>
- 8. ožujka 2017.** Reakcija na izjavu gradonačelnika g. Bandića na radio Sljemenu vezano uz nepropisno parkiranje u gradu Zagrebu i naplatu parkiranja, objavljeno 08.03.
- 8. ožujka 2017.** Priopćenje za medije - Objave povodom Dana žena
<http://vijesti.hrt.hr/377835/pravobraniteljica-dostojanstven-zivot-zena-s-invaliditetom-pravo-a-ne-povlastica>
<http://www.nacional.hr/pravobraniteljica-slonjsak-dostojanstven-zivot-zena-s-invaliditetom-pravo-a-ne-povlastica/>
<http://www.vazdan.com/vijest/pravobraniteljica-dostojanstven-zivot-zena-s-invaliditetom-pravo-a-ne-povlastica/733809>
<https://www.hina.hr/vijest/9436968>
<http://prigorski.hr/pravobraniteljica-slonjsak-dostojanstven-zivot-zena-s-invaliditetom-pravo-a-ne-povlastica/>
<http://www.politikaplus.com/novost/152185/dostojanstven-zivot-zena-s-invaliditetom-pravo-a-ne-povlastica>
<http://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/12882/pravobraniteljica-slonjsak-dostojanstven-zivot-zena-s-invaliditetom-pravo-a-ne-povlastica>
- 16. ožujka 2017.** HRT Dobro jutro Hrvatska, gostovanje na temu: pristupačnost i stanovanje, objavljeno 20.03.
- 20. ožujka 2017.** HRT Dobro jutro Hrvatska, izjava na temu pristupačnosti zgrada u Zagrebu, objavljeno 20.03.
- 21. ožujka 2017.** Priopćenje za medije - Objave povodom Nacionalnog dana invalida rada i Svjetskog dana osoba s Down sindromom
<http://www.civilnodrustvo.hr/pravobraniteljica-ne-koristimo-dovoljno-potencijal-osoba-s-invaliditetom/>
<http://vijesti.hrt.hr/379968/pravobraniteljica-ne-koristimo-dovoljno-potencijal-osoba-s-invaliditetom>
<https://prigorski.hr/?s=Ne+koristimo+dovoljno+potencijal+osoba+s+invaliditetom>
<http://direktno.hr/zagreb/slonjsak-i-bandic-zajedno-unapreduju-mobilnost-osoba-s-invaliditetom-80003/>
- 30. ožujka 2017.** Portal Ika, gostovanje na Okruglom stolu „Teološki četvrtak“
<http://www.ika.hr/index.php?prikaz=vijest&ID=188728>
<https://youtu.be/FflvAZaa7Cs>
- 2. travnja 2017.** Objave na portalima povodom Svjetskog dana osoba s autizmom
<http://direktno.hr/domovina/pravobraniteljica-slonjsak-bez-pomaka-u-poboljsanju-sustava-podske-81125/>
<http://www.vijesti.rtl.hr/novosti/hrvatska/2656193/danas-se-obiljezava-svjetski-dan-autizma/>
- 3. travnja 2017.** HR, emisija Šesto čulo, gostovanje na temu: nalaz vještačenja za zgradu u Nazorovoj ulici, objavljeno 5.4.

- 4. travnja 2017.** Školske novine, novinski članak povodom priopćenja o osobama s autizmom, objavljeno 4.4.
- 6. travnja 2017.** Jutarnji list, novinski članak na temu primjene Zakona o roditeljnim i roditeljskim potporama, objavljeno 6.4.
<http://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/apsurd-i-nepravda-roditeljima-s-radnim-stazem-kracim-od-12-mjeseci-nece-rasti-rodiljne-potpore-zakinuti-su-i-roditelji-djece-s-invaliditetom/5861899/>
- 13. travnja 2017.** Jutarnji list Osijek, članak na temu: Visoko obrazovanje osoba s invaliditetom u Osijeku, objavljeno 19.4.
- 18. travnja 2017.** Glas Slavonije, novinski članak o osobama oboljelim od mentalnih oštećenja pod nazivom „Diskriminiraju ih samo zato što su mentalno oboljeli“, objavljeno 18.04.
- 20. travnja 2017.** Kanal RI, izjava u vijestima na temu 13. stručnog skupa vatrogasaca, Opatija HRT, emisija Isti i različiti, gostovanje na temu: Rješavanje kriznih stanja osoba s invaliditetom, objavljeno 26.4.
- 26. travnja 2017.** 24 sata, članak na temu: Skrbništvo i imovina štićenika, objavljeno 26.04.
- 01. svibnja 2017.** Priopćenje za medije povodom 01.05. Međunarodnog praznika rada
- 2. svibnja 2017.** objave u novinama i portalima – priopćenje na temu postupanja svećenika koji je odbio pričestiti dijete sa sindromom Down.
<https://www.vecernji.hr/vijesti/slonjsak-upozorila-nadbiskupije-zbog-zupnika-koji-je-odbio-primicati-dijete-s-downovim-sindromom-1167038>
<http://www.gosucker.com/1/Hrvatska/0/47/Ostali-portali/367/Civilno-drustvo/Slonjsak-upozorila-nadbiskupije-zbog-zupnika-koji-je-odbio-primicati-dijete-s-Downovim-sindromom-2789730.html>
<http://vijesti.hrt.hr/386201/slonjsak-upozorila-nadbiskupije-zbog-zupnika-koji-je-odbio-primicati-dijete-s-downovim-sindromom>
<https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/pravobraniteljica-slonjsak-ponasanje-zupnika-je-sokantno-i-neprihvatljivo-20170502>
<http://www.civilnodrustvo.hr/slonjsak-upozorila-nadbiskupije-zbog-zupnika-koji-je-odbio-primicati-dijete-s-downovim-sindromom/>
<http://direktno.hr/domovina/upozorila-na-slucaj-zupnika-koji-je-odbio-primicati-dijete-s-invaliditetom-84268/>
<http://www.index.hr/vijesti/clanak/pravobraniteljica-izdala-upozorenje-zbog-svecenika-koji-nije-htio-primicati-dijete-s-down-sindromom/967187.aspx>
<http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/pravobraniteljica-izdala-upozorenje-postupanje-zupnika-je-nedopustivo---475198.html>
- 3. svibnja 2017.** HRT Dnevnik, izjava vezano uz obilježavanje 40 godina udruge CeDePe, objavljeno 03.05.
- 8. svibnja 2017.** HRT Nova TV, Zadarski list, izjave vezano uz utrku Wings for life u Zadru, objavljeno 08.05.
- 8. svibnja 2017.** Poslovni dnevnik i Večernji list, članci na temu: Zapošljavanje mladih, objavljeno 16.5.
<http://www.poslovni.hr/hrvatska/predrasude-su-glavni-razlog-neuspjeha-dobrih-zakonodavnih-rjesenja-327997>
- 9. svibnja 2017.** HRT Hrvatska uživo, gostovanje na temu: Prikupljanje sredstava za uređaj za Klaićevu – udruga Fenix – obitelj Markulin, prava iz zapošljavanja i rada, objavljeno 09.05.
- 9. svibnja 2017.** HRT Normalan život, izjava na temu: Vještačenje osoba s invaliditetom, objavljeno u više termina.
- 10. svibnja 2017.** HR Šesto čulo, gostovanje u emisiji na temu: Provedba fizikalne terapije u kući, objavljeno 10.05.
- 11. svibnja 2017.** Zadarski list, Zadarska TV, gostovanje povodom održavanja stručnog skupa u suradnji s HGK na temu zapošljavanja OSI, objavljeno 11.05.
- 14. svibnja 2017.** Hina.hr, priopćenje povodom Međunarodnog dana obitelji – objavljeno 14.05.
- 15. svibnja 2017.** Karlovački list, TV Četiri rijeke, gostovanje povodom održavanja stručnog skupa u suradnji s HGK na temu zapošljavanja OSI, objavljeno 15.05.

- 17. svibnja 2017.** Slobodna Dalmacija, novinski članak na temu troškova prijevoza dijaliziranih i transplantiranih bubrežnih bolesnika, objavljeno 18.5.
- 18. svibnja 2017.** Radio FM 92. Slavonski Brod, gostovanje na temu provedbe kvotnog zapošljavanja, objavljeno 18.05.
- 23. svibnja 2017.** Slobodna Dalmacija, novinski članak na temu održanog sastanka HZZO-a, POSI i udruge dijaliziranih osoba, objavljeno 23.05.
- 23. svibnja 2017.** HR Radio Sljeme, tema: predstavljanje publikacije i istraživanja poštivanja prava OSI u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima, objavljeno 5.6.
- 24. svibnja 2017.** Radio Sisak, lokalna TV, gostovanje povodom održavanja stručnog skupa u suradnji s HGK na temu zapošljavanja OSI
<https://quirinusportal.com/2017/05/strucni-skup-o-zaposljavanju-osoba-s-invaliditetom/>
<https://hr-hr.facebook.com/Portal53/posts/1349425338483776>
- 25. svibnja 2017.,** Mreža TV ZAGREB, izjava u vijesti, Dan otvorenih vrata Savez društava distrofičara Hrvatske, Zagreb
link: <https://youtu.be/3NWjiE3T7xA?t=915>
- 25. svibnja 2017.** HRT, emisija Regionalni dnevnik, tema: predstavljanje publikacije, istraživanje poštivanja prava OSI u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima, objavljeno 25.05.
- 29. svibnja 2017.** Glas Slavonije, tema: glasovanje OSI – osoba s intelektualnim i mentalnim teškoćama, objavljeno 31.5.
- 30. svibnja 2017.** HRT Imam problem, tema: „Profesionalna rehabilitacija i zapošljavanje OSI“, objavljeno 2.6.
- 01. lipnja 2017.** Varaždinska TV, gostovanje povodom održavanja stručnog skupa u suradnji s HGK na temu zapošljavanja OSI, objavljeno 01.06.
- 2. lipnja 2017.** HR Šesto čulo, tema: predstavljanje publikacije, istraživanje poštivanja prava OSI u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima, objavljeno 7.6.
- 6. lipnja 2017.** HRT Dnevnik, tema: Nacionalni dan prava osoba s duševnim smetnjama, objavljeno 06.06.
- 6. lipnja 2017.** objave povodom Nacionalnog dana prava osoba s duševnim smetnjama
<http://www.vijesti.rtl.hr/novosti/hrvatska/2683783/zabrinjavajuce-krsenje-prava-osoba-s-dusevnim-smetnjama/>
<http://direktno.hr/domovina/slonjsak-upozorava-krsenje-prava-osoba-s-dusevnim-smetnjama-88021/>
<http://www.civilnodrustvo.hr/tag/osobe-s-dusevnim-smetnjama/>
<http://www.gosucker.com/1/Hrvatska/0/47/Ostali-portali/367/Civilno-drustvo/Pravobraniteljica-Slonjsak-upozorava-na-krsenje-prava-osoba-s-dusevnim-smetnjama-2945167.html>
<https://www.hina.hr/vijest/9508046>
<https://www.plivazdravlje.hr/vijesti/clanak/29948/Dan-prava-osoba-s-dusevnim-smetnjama.html>
- 08. lipnja 2017.** HRT, sudjelovanje na javnoj raspravi o ugovoru Vlade i HRT za razdoblje 2017.-2020., objavljeno 08.06.
- 20. lipnja 2017.** Z1, OTV, izjava vezano uz otvaranje programa poludnevnog boravka HCK, objavljeno 20.06.
- 28. lipnja 2017.** HRT, izjava vezano uz Tjedan gluhoslijepih osoba i šetnu Helen Keller, objavljeno 28.06.
- 28. lipnja 2017.** HINA, Prigorski.hr izjava na temu zapošljavanja osoba s invaliditetom povodom okruglog stola u organizaciji udruge HUPT
<https://prigorski.hr/zaposljavanje-osoba-s-invaliditetom-krucijalna-promjena-njihovog-obrazovnog-profila/>
- 03. srpnja 2017.** Hrvatska uživo, HRT - reakcija pravobraniteljice na Nacrt Akcijskog plana provedbe Strategije znanosti, obrazovanja i tehnologije u kojem je najavljeno izbacivanje 129 mjera iz Strategije, među ostalim isključena su djeca s poteškoćama u razvoju, objavljeno 03. 07.
- 04. srpnja 2017.** Dnevnik 1, HRT, Vijesti, RTL, Dnevnik, Nova TV - reakcija pravobraniteljice na Nacrt Akcijskog plana provedbe Strategije znanosti, obrazovanja i tehnologije u kojem je najavljeno

izbacivanje 129 mjera iz Strategije, među ostalim isključena su djeca s poteškoćama u razvoju, objavljeno 04.07.

2. kolovoza 2017. IN portal, izjava vezana uz temu osoba koje žive u udomiteljskim obiteljima a žele se vratiti u domicilne sredine

05. rujna 2017. Makarska kronika, članak, najava posjeta i druženja s osobama s invaliditetom s područja Makarske, objavljeno 05. 09.

07. rujna 2017. objave vezane uz posjet pravobraniteljice i suradnica CRZ Josipovac, Mlini, Gradu Metkoviću i Dubrovačko neretvanskoj županiji, objavljeno 07.09.

<http://vijesti.hrt.hr/404172/slonjsak-nuzna-je-suradnja-gradova-zupanija-i-drzave>

<http://dubrovacki.slobodnadalmacija.hr/zupanija/dubrovnik/clanak/id/505906/pravobraniteljica-za-osobe-s-invaliditetom-u-posjeti-centru-za-rehabilitaciju-josipovac>

<http://metkovic-news.com/news/posjet-anke-slonjsak-gradu-metkovicu-i-dubrovacko-neretvanskoj-zupaniji/>

<http://www.uosim.hr/>

<https://www.dulist.hr/pravobraniteljica-za-osobe-s-invaliditetom-u-posjeti-nasoj-zupaniji/436069/>

<http://www.zupcica.hr/index.php/kroz-zupu1/6589-pravobraniteljica-za-osobe-s-invaliditetom-anka-slonjsak-posjetila-centar-josipovac>

<http://www.dutv.hr/index.php/vijesti/item/5608-mogucnost-zaposljavanja-osoba-s-invaliditetom-razina-usluga-u-zajednici-za-djecu-s-teskocama-u-razvoju-i-osobe-s-invaliditetom>

<http://www.gosucker.com/1/Hrvatska/0/6/Dalmacija/216/Dubrovackihr/Pravobraniteljica-za-osobe-s-invaliditetom-u-posjeti-Centru-za-rehabilitaciju-Josipovac-3311478.html>

<http://www.centarjosipovac.hr/clanak.php?id=1044>

<http://metkovic-news.com/zdravlje/nezaposlenost-manjak-smjestaja-strucnjaka-i-predugo-vjestacenje-su-svakodnevn-problemi/>

<http://www.metkovic.hr/vijest2.asp?vijest=10928>

08. rujna 2017. objave vezane uz Stručni skup o zapošljavanju održan u suradnji pravobraniteljice s HGK, objavljeno 08.09.

<http://www.in-portal.hr/in-portal-news/vijesti/14134/dubrovnik-odrzan-skup-zaposljavanje-i-rad-osoba-s-invaliditetom-prilika-a-ne-namet>

<http://www.dulist.hr/prilika-za-drzavu-od-250-tisuca-radno-sposobnih-osoba-s-invaliditetom-njih-samo-17-tisuca-radi/436452/>

<http://www.dubrovnikportal.com/novosti/u-dubrovniku-odrzan-strucni-skup-zaposljavanje-i-rad-osoba-s-invaliditetom-prilika-a-ne-namet/>

<http://www.dubrovnikpress.hr/index.php/pravila-koristenja/itemlist/tag/osobe%20s%20invaliditetom>

<http://www.dubrovnikportal.com/novosti/u-dubrovniku-odrzan-strucni-skup-zaposljavanje-i-rad-osoba-s-invaliditetom-prilika-a-ne-namet/>

<http://glasgrada.hr/odrzan-strucni-skup-zaposljavanje-i-rad-osoba-s-invaliditetom-prilika-a-ne-namet/>

11. rujna 2017. Jutarnji list, izjava na temu pružanja zdravstvene njege u kući

12. rujna 2017. Mreža TV, izjava vezano uz studente s invaliditetom

15. rujna 2017. Jutarnji list, članak pod nazivom „Stjepan ostao prikovan za kolica 'nakon devet godina medicinske sestre su me jednog jutra prestale podizati iz kreveta...'“ izjava pravobraniteljice, objavljeno 15. 09.

<http://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/stjepan-ostao-prikovan-za-kolica-nakon-devet-godina-medicinske-sestre-su-me-jednog-jutra-prestale-podizati-iz-kreveta/6550956/>

19. rujna 2017. HRT Dobar dan Hrvatska, gostovanje pravobraniteljice na teme položaja osoba s invaliditetom u RH, razne teme

21. rujna 2017. Osječka televizija, - izjava povodom okruglog stola s temom "Znak pristupačnosti" kojeg je organizirala Udruga paraplegičara i tetraplegičara Osječko-baranjske županije

27. rujna 2017. objave iz Požege i Slavonskog Broda vezane uz Stručni skup o zapošljavanju održan u suradnji pravobraniteljice s HGK, objava 20.09.

<https://www.hgk.hr/zupanijska-komora-pozega/poziv-na-strucni-skup-zaposljavanje-i-rad-osoba-s-invaliditetom-prilika-a-ne-namet-izvjestaj>

<https://www.hgk.hr/zupanijska-komora-slavonski-brod/strucni-skup-u-zk-slavonski-brod-zaposljavanje-i-rad-osoba-s-invaliditetom-prilika-a-ne-namet-izvjestaj>

<http://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/14310/ured-pravobraniteljice-za-osi-zaposljavanje-i-rad-osoba-s-invaliditetom-prilika-a-ne-namet>, objavljeno 03.10.

27. rujna 2017. 034portal.hr., članak vezano uz nepristupačnost Veleučilišta u Požegi, mišljenje, objavljeno 28.09.

<http://www.034portal.hr/clanak.php?id=28354&naslov=slonjsak---veleuciliste-u-pozegi-je-nepriступacna-za-osobe-s-invaliditetom->

4. listopada 2017. Dnevnik Nova TV, objava predstavljanja inicijative ugradnje dizala u stambene zgrade

<https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/ministarstvo-ne-suradjuje-s-umirovljenicima-i-njihovim-planom-ugradnje-dizala---491167.html>

4. listopada 2017. Glas Slavonije, članak pod nazivom „Propada li izgradnja liftova za 750 tisuća slabo pokretnih osoba“, izjava sa tribine, objavljeno 4.10.

4. listopada 2017. objave iz Otočca vezane uz Stručni skup o zapošljavanju održan u suradnji pravobraniteljice s HGK, objava 04.10.

4. listopada 2017. Novi list, odgovori na upit vezano uz članak o izmjeni Zakona o socijalnoj skrbi

5. i 6. listopada 2017. Izvješće o radu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, najave i objave

<http://hr.n1info.com/a252809/Vijesti/100.000-ljudi-odlazi-iz-Hrvatske-a-HDZ-u-se-fucka.html>

<https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/pravobraniteljica-anka-slonsak-raspravljat-ce-sa-saborom-o-polozaju-osoba-s-invaliditetom---491453.html>

<http://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/14330/anka-slonsak-danas-u-saboru-rh-izvjesce-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom>

<http://vijesti.hrt.hr/408595/sabor-izvjesce-o-radu-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom>

<https://direktno.hr/domovina/sabor-rasprava-o-radu-pravobraniteljice-osobe-sa-invaliditetom-99915/>

<http://www.index.hr/black/clanak/sabor-sutra-raspravlja-o-radu-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom/998789.aspx>

<http://www.index.hr/vijesti/clanak/sabor-u-cetvrtak-o-radu-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom/998789.aspx>

<https://www.nacionalno.hr/sabor-izvjesce-o-radu-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom/>

9. listopada 2017. IN portal, članak vezan uz Godišnje izvješće o radu za 2016., objavljeno 9.10.

10. listopada 2017. H-alter portal, članak na temu položaja osoba s invaliditetom na RH, a vezano uz Godišnje izvješće o radu za 2016., objavljeno 11.10.

11. listopada 2017. Mediaservis vijesti, izjava povodom Dana bijelog štapa 15.10.2017. na temu prava osoba s oštećenjem vida, objavljeno na radijskim postajama diljem RH 15.10.

16. listopada 2017. reakcija pravobraniteljice vezano uz izjavu gradonačelnika Vukovara, objavljeno 16.10.

<https://direktno.hr/domovina/reakcija-pravobraniteljice-anka-slonsak-ostro-osudila-izjavu-vukovarskog-gradonacelnika-101074/>

<http://hr.n1info.com/a254990/Vijesti/Penava-je-svojom-izjavom-uvrijedio-osobe-s-invaliditetom.html>

<http://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/slonsak-osudila-izjavu-vukovarskog-gradonacelnika-u-kojoj-je-rekao-da-se-ulaganjem-u-mlade-od-njih-stvara-invalide/6652377/>

<https://vijesti.rtl.hr/novosti/hrvatska/2734477/ulaganjem-u-studente-od-njih-se-stvaraju-invalidi-pravobraniteljica-osudila-izjavu-gradonacelnika-vukovara/>

<http://radio.hrt.hr/radio-osijek/clanak/slonsak-osudila-penavinu-izjavu/155767/>

17. listopada 2017. HRT, Imam problem, izjava vezano za slučaj parkiranja majske s djetetom s teškoćama u razvoju kod Veterinarskog fakulteta

23. listopada 2017. IN portal, članak vezan uz sudjelovanje na stručnom skupu "Izazovi invaliditeta u obitelji", organizatori udruge Zamisli i PUŽ. Objavljeno 24. 10.

<http://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/14464/izazov-invaliditeta-u-obitelji-osobe-s-invaliditetom-imaju-puno-nacina-kako-pokazati-sposobnosti-no-treba-osigurati-prilagodbe>

23. listopada 2017. HRT Dnevnik, izjava sa stručnog skupa „Izazov invaliditeta u obitelji“, objavljeno 03.12.

23. listopada 2017. novine Global, izjava za članak na temu asistenti za studente s invaliditetom

24. listopada 2017. KHR, izjava vezano uz sudjelovanje na Okruglom stolu "Izazovi invaliditeta u obitelji", organizatori udruge Zamisli i PUŽ. Objavljeno 24. 10.

25. listopada 2017. Moja Rijeka, portal, članak vezan uz Stručni skup o zapošljavanju održan u suradnji pravobraniteljice i HGK, objavljeno 25.10.

<http://www.mojarijeka.hr/vijesti/gotovo-svako-radno-mjesto-moze-se-prilagoditi-osobi-s-invaliditetom/>

25. listopada 2017. Novi list, izjava u članku pod naslovom: Netočna je percepcija da invalidi nisu radno sposobne osobe, vezano uz stručni skup za poslodavce održan u Rijeci, objavljeno 26. 10.

<http://www.novolist.hr/Vijesti/Rijeka/Zaposljavanje-osoba-s-invaliditetom-Pogresna-je-percepcija-danisu-radno-sposobni>

31. listopada 2017. gostovanje u emisiji HRT-a Dobar dan Hrvatska, zajedno s predstavnicom Ministarstva graditeljstva i prostornog uređenja, o problemima postojanja fizičkih i arhitektonskih barijera i pristupačnosti društva općenito

2. studenog 2017., objave vezane uz Stručni skup o zapošljavanju održan u suradnji pravobraniteljice i HGK u Vukovaru, objavljeno 02.11.

<https://lokalni.vecernji.hr/zupanije/predrasuda-je-da-osobe-s-invaliditetom-ne-mogu-raditi-nista-6256>

<https://gkvu.hr/zaposljavanje-i-rad-osoba-s-invaliditetom-prilika-a-ne-namet/>

<http://vktv.tv/2017/11/02/zaposljavanje-rad-osoba-s-invaliditetom-prilika-ne-namet/>

<http://radio-borovo.hr/2017/11/02/zaposljavanje-osoba-s-invaliditetom/>

<https://direktno.hr/razvoj/predstavljene-prednosti-zaposljavanja-osoba-s-invaliditetom-102898/>

<http://www.glas-slavonije.hr/347253/4/Prednosti-zaposljavanja-invalidnih-osoba>

<http://www.hrv.hr/vijesti/aktualnosti/item/13072-poslodavci-upoznati-s-prednostima-zaposljavanja-osoba-s-invaliditetom>

<https://press032.com/strucni-skup-zaposljavanju-osoba-s-invaliditetom/>

7. studenog 2017. HRT, odgovor na upit vezano uz ukinutu terapiju u Krapinskim toplicama

22. studenog 2017. emisija Školska liga, „Uvod u parataekwondo“, objavljivanje publikacije, izjava vezano uz sport osoba s invaliditetom, objavljeno 22.11.

https://www.youtube.com/watch?v=vzUoJ_l5Jsc

28. studenog 2017. InPortal, članak vezan uz tribinu Udruge amputiranih grada Zagreba, objavljeno 28.11.

<http://www.in-portal.hr/in-portal-news/vijesti/14710/udruga-amputiranih-grada-zagreba-inovacije-u-protetici-i-rehabilitacija-osoba-s-amputacijama>

02. prosinca 2017. Mediaservis, izjava povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, objavljeno na radijskim postajama 3.12.

02. prosinca 2017. HR, izjava za Vijesti povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, objavljeno na radijskim postajama 3.12.

03. prosinca 2017. HRT, Dnevnik, priopćenje povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, objavljeno 3. 12.

<http://vijesti.hrt.hr/418462/djeca-s-invaliditetom-i-njihovi-roditelji-umorni-su-ne-mogu-vise-cekati>

<https://www.hina.hr/vijest/9658426>

<http://www.seebiz.eu/slonsak-gotovo-7000-osoba-s-invaliditetom-segregirano-u-posebnim-ustanovama/ar-166884/>

<https://direktno.hr/domovina/gotovo-7000-osoba-s-invaliditetom-zivi-u-domovima-kao-da-su-na-odsluzanju-zatvorske-kazne-105966/>

<https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/sedam-tisuca-osoba-s-invaliditetom-segregirano-u-posebnim-ustanovama-foto-20171202/print>

<http://www.sabor.hr/Default.aspx>

<http://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/14747/anka-slonsjak-daleko-smo-od-drustva-jednakih-mogucnosti-za-osobe-s-invaliditetom>

1. prosinca 2017. Okrugli stol na temu „Materijalna prava za osobe s invaliditetom“ povodom obilježavanja Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, izlagala zamjenica Pekeč-Knežević, objavljeno 3.12.

<https://medjimurska-zupanija.hr/2017/12/03/medunarodni-dan-osoba-s-invaliditetom-obiljezava-se-i-u-medimurju/>

<https://muralist.hr/drustvo/medunarodni-dan-osoba-s-invaliditetom-obiljezava-se-medimurju/>

<http://lokalnahrvatska.hr/vijest.php?rss=286453>

4. prosinca 2017. HRT Dnevnik, HR Vijesti, HKR, Okrugli stol „Pravo na život u zajednici“, objavljeno 4.12.

<https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/osobe-s-invaliditetom-zivot-u-domu-bio-je-mucenje-20171204>

<http://vijesti.hrt.hr/418565/7-000-osoba-s-invaliditetom-zivi-u-posebnim-ustanovama>

<http://totalinfo.hr/osobe-s-invaliditetom-o-domovima-to-nije-zivotnego-mucenje-nema-slobode-ni-privatnosti/>

4. prosinca 2017. Radio BBC, izjava vezana uz okrugli stol Pravo na život u zajednici

6. prosinca 2017. HR Šesto čulo, sudjelovanje u emisiji, Okrugli stol „Pravo na život u zajednici“, objavljeno 06.12.

8. prosinca 2017. Radio BBC, izjava vezana uz okrugli stol Pravo na život u zajednici

11. prosinca 2017. ZG magazin, sudjelovanje na susretu i prijemu u Gradskoj skupštini Grada Zagreba, objavljeno 11.12.

<http://zg-magazin.com.hr/prilagodbe-za-osobe-s-invaliditetom-rade-se-na-150-stambenih-zgrada/>

14. prosinca 2017. HRT Imam problem, gostovanje u emisiji na temu odnosa lokalnih zajednica prema osobama s invaliditetom, objavljeno 14.12.

19. prosinca 2017. RTL vijesti, izjava na temu zapošljavanja osoba s invaliditetom, objavljeno 19.12.

27. prosinca 2017. HR Šesto čulo, gostovanje na temu pregleda učinjenog tijekom 2017. godine, objavljeno 10.01. 2018.

29.2. JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA, Postupanja po zakonu o suzbijanju diskriminacije
Prilog 2. Pritužbe u kojima je postupano po Zakonu o suzbijanju diskriminacije
 PREMA **PODRUČJIMA** DISKRIMINACIJE

INSTITUCIJA:

PODRUČJE	BROJ
Članstvo u sindikatu, OCD-ovima, političkim strankama	-
Javno informiranje i mediji	2
Kulturno i umjetničko stvaralaštvo	-
Obrazovanje	15
Sport	-
Znanost	-
Pravosuđe	4
Uprava	-
Pristup dobrima i uslugama	9
Rad	10
Zapošljavanje	2
Mirovinsko osiguranje	-
Socijalna skrb	4
Zdravstveno osiguranje	-
Stanovanje	3
Zdravstvena zaštita	3
Pritužbe s višestrukim područjima	-
Diskriminacija - općenito	7
Ukupno	59

PRITUŽBE U KOJIMA JE POSTUPANO PO ZSD-U U 2017.; PREMA OSNOVAMA DISKRIMINACIJE

OSNOVA	BROJ
Bračni ili obiteljski status	-
Članstvo u sindikatu	-
Dob	-
Društveni položaj	-
Genetsko naslijeđe	-
Imovno stanje	-
Invaliditet	59
Jezik	-
Nacionalno podrijetlo	-
Obrazovanje	-
Političko ili drugo uvjerenje	-
Rasa, etnička pripadnost ili boja kože	-
Rodni identitet ili izražavanje	-
Socijalno podrijetlo	-
Spol	-
Spolna orijentacija	-
Vjera	-
Zdravstveno stanje	-
Višestruka diskriminacija	-
Nema osnove po ZSD-u	-
Ukupno	59

PRITUŽBE U KOJIMA JE POSTUPANO PO ZSD-U U 2017.; PREMA **SPOLU PRITUŽITELJA/ICE**

SPOL PRITUŽITELJA/ICE:	BROJ
Žena	27
Muškarac	29
Nepoznato ¹	-
Grupa	1
Vlastita inicijativa	2
Ukupno	59

PRITUŽBE U KOJIMA JE POSTUPANO PO ZSD-U U 2017.; PREMA **PRITUŽENIM TIJELIMA/OSOBAMA**

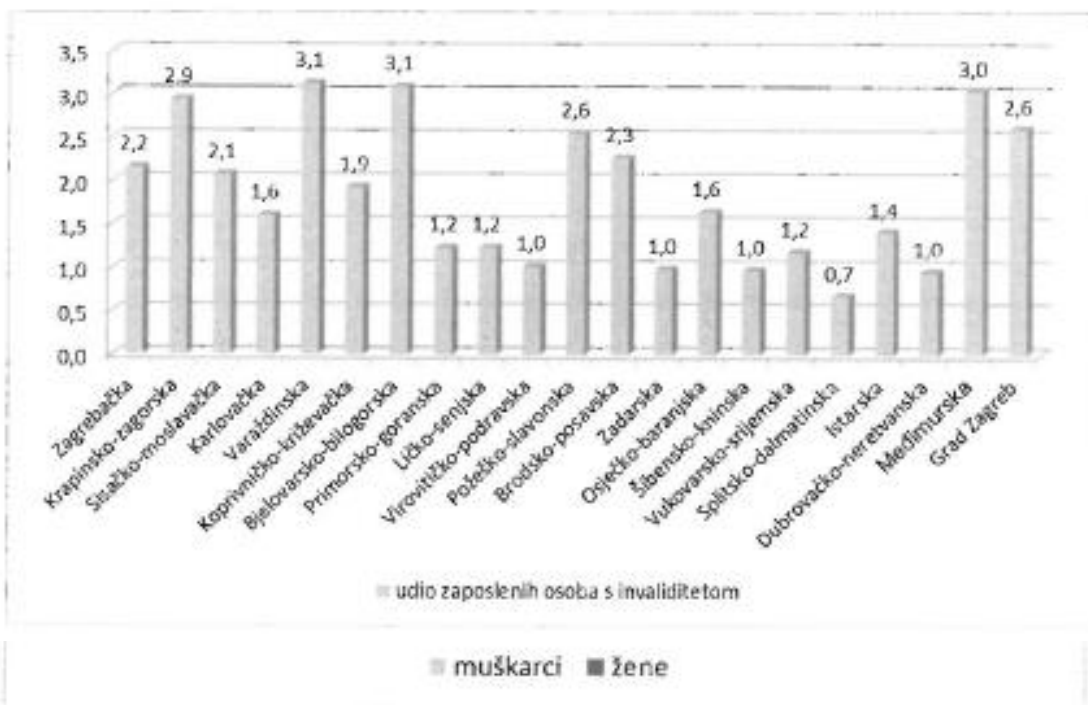
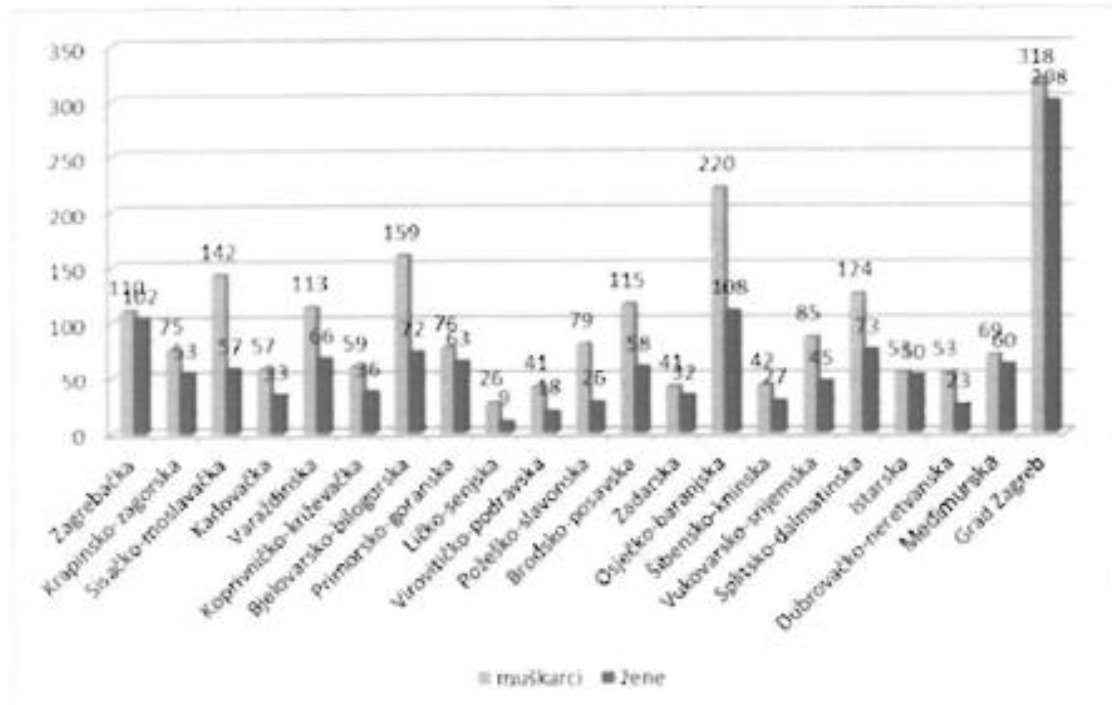
VRSTA PRITUŽENOG TIJELA/OSOBE	BROJ
Fizička osoba	-
Pravna osoba	7
Pravna osoba s javnim ovlastima	34
Tijelo državne uprave	4
Pravosudno tijelo	7
Organizacija civilnog društva	-
Tijelo jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave	4
Drugo	3
Ukupno	59

Napomena uz evidenciju:

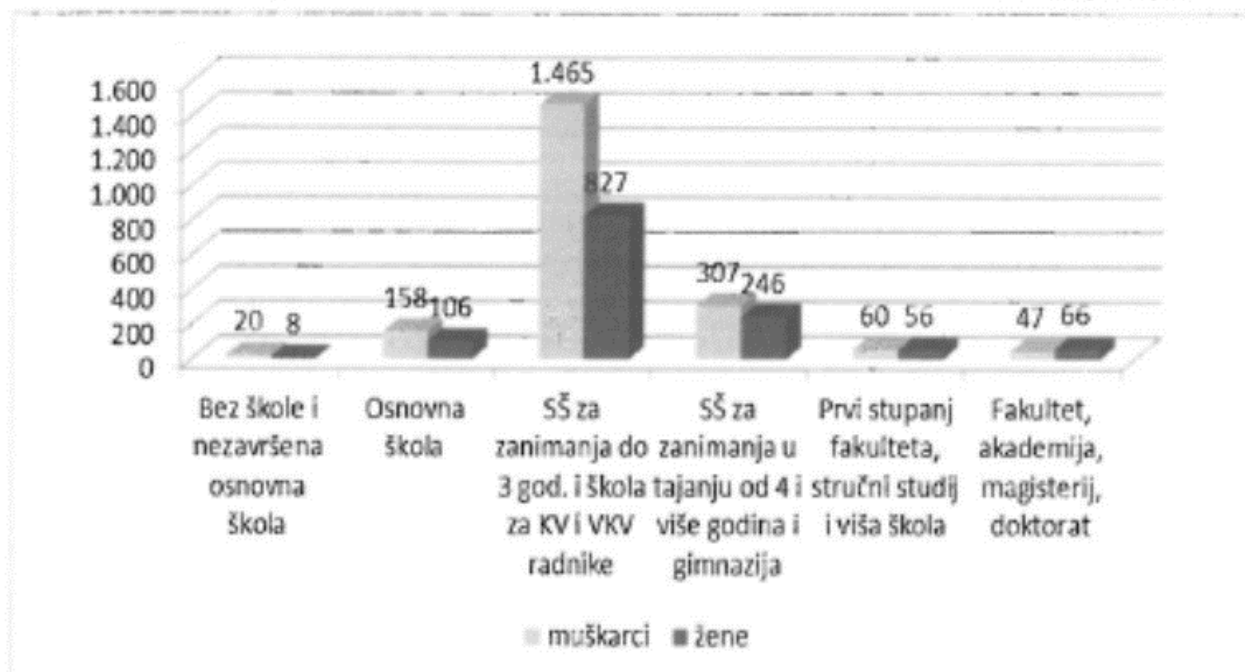
Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u razdoblju od siječnja do prosinca 2017. godine radila na ukupno 161 predmetu koji se tiču suzbijanja diskriminacije. Od tog ukupnog broja pravobraniteljica sumnja na diskriminaciju u 59 predmeta u kojima je postupanje i okončano tijekom 2017. godine, a na koje se predmetna evidencija odnosi.

29.3. ZAPOŠLJAVANJE I RAD, podaci o zaposlenim i nezaposlenim osobama s invaliditetom
 Prilog 3. Zapošljavanje i rad
 Zaposlenost osoba s invaliditetom - podaci Hrvatskog zavoda za zapošljavanje

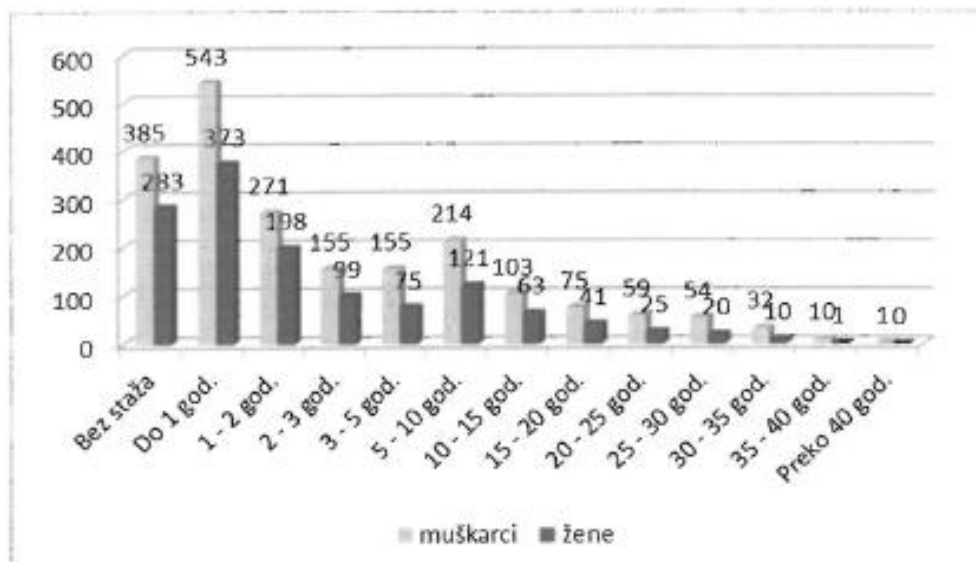
• Zaposlene osobe s invaliditetom po županijama i spolu

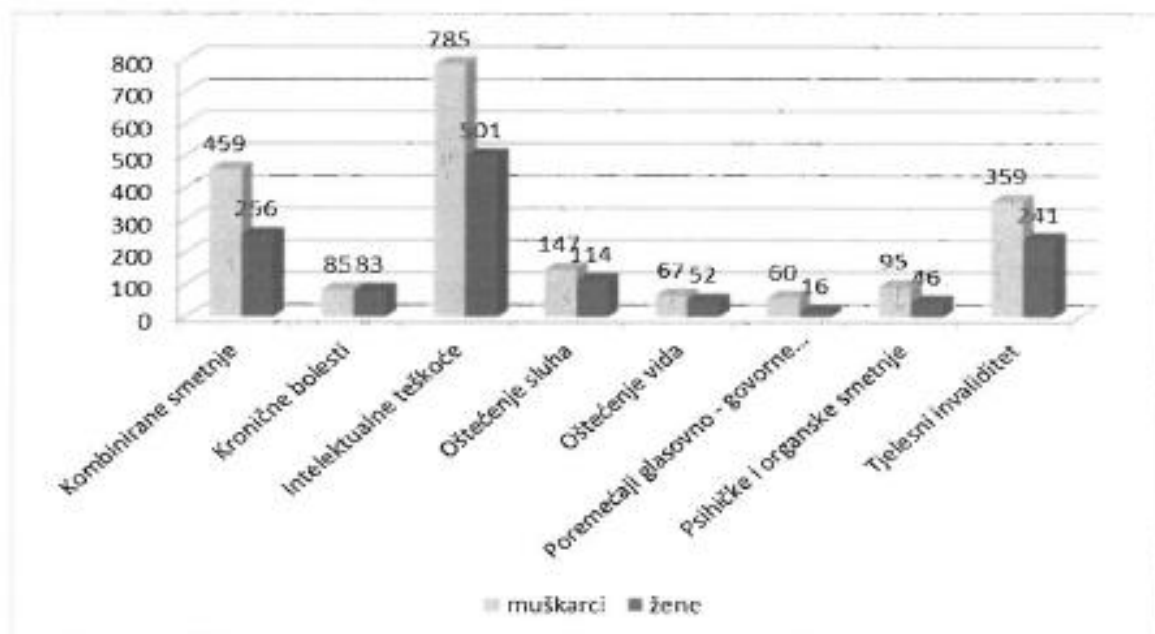
- **Struktura zaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na razinu obrazovanja i spol**

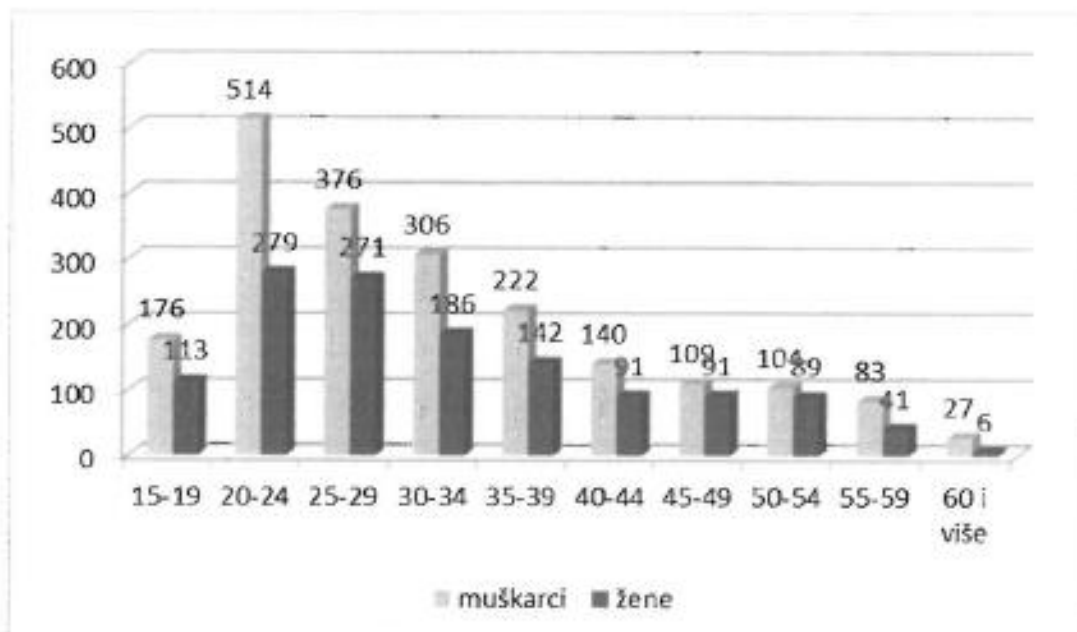
- **Struktura zaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na duljinu radnog staža i spol**

Struktura zaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na vrstu invaliditeta i spol:

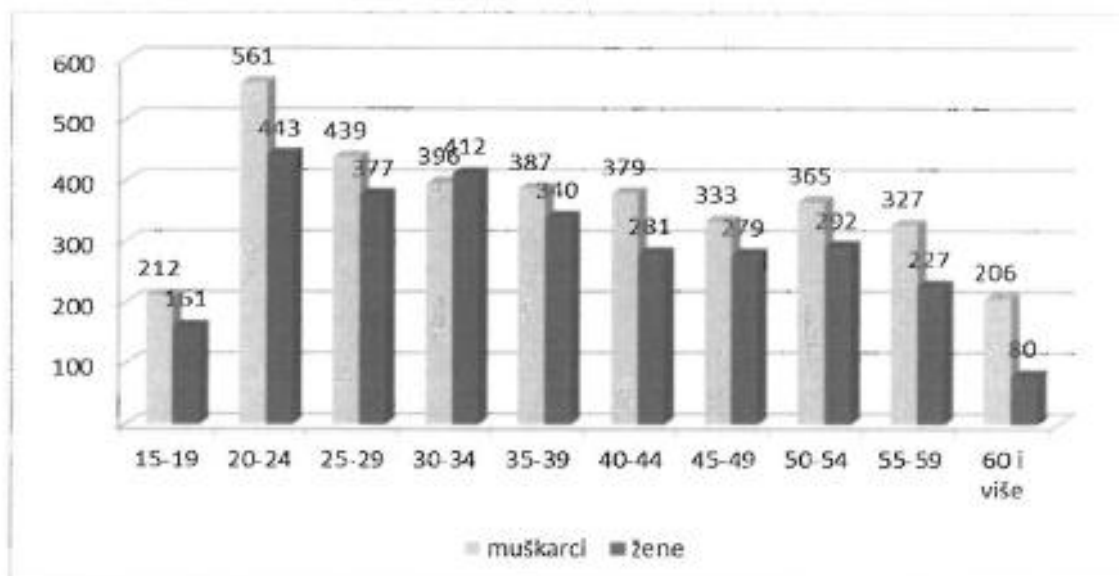

- **Struktura zaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na dob i spol**

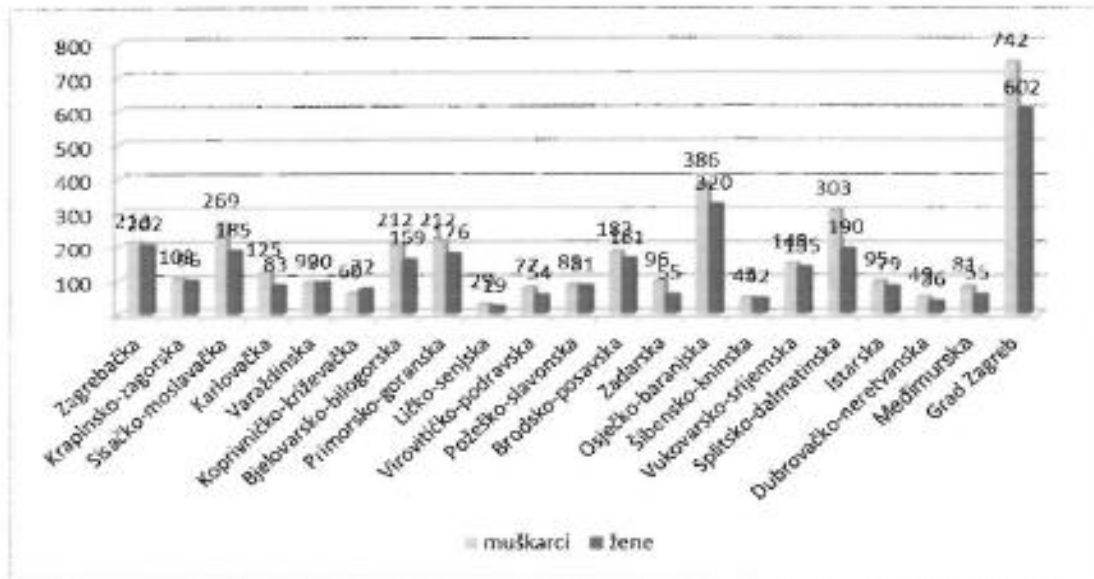

Nezaposlenost osoba s invaliditetom:

- **Struktura nezaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na dob i spol**

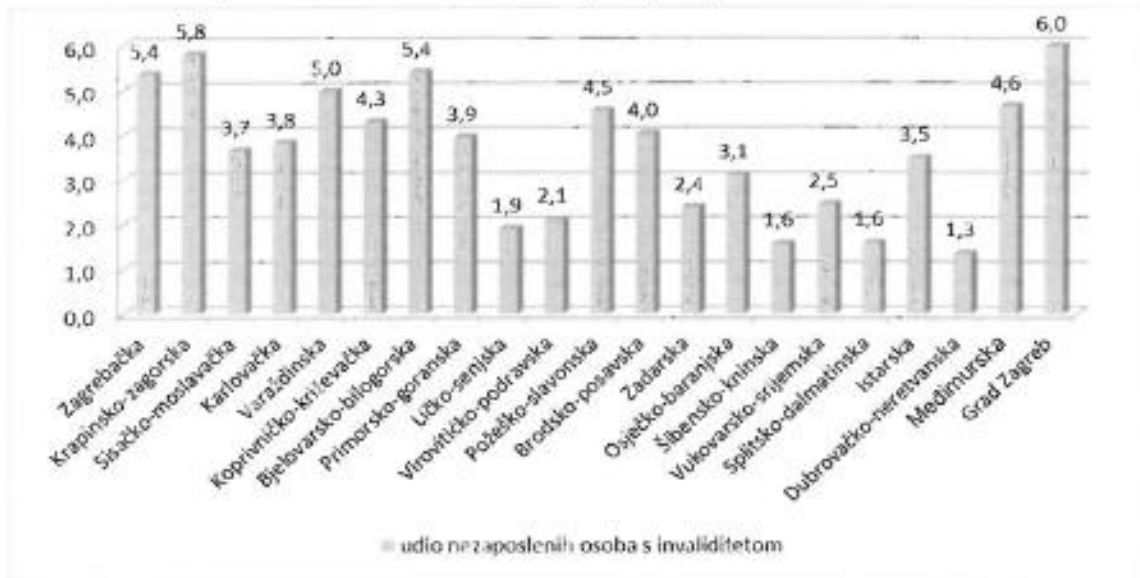

• **Nezaposlene osobe s invaliditetom po županijama i spolu**

Najviše nezaposlenih osoba s invaliditetom evidentirano je u Gradu Zagrebu (1.344 ili 20,69 % od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom iz evidencije Zavoda). Slijede Osječko-baranjska županija (706 ili 10,87%) i Splitsko-dalmatinska županija (493 ili 7,59 %).

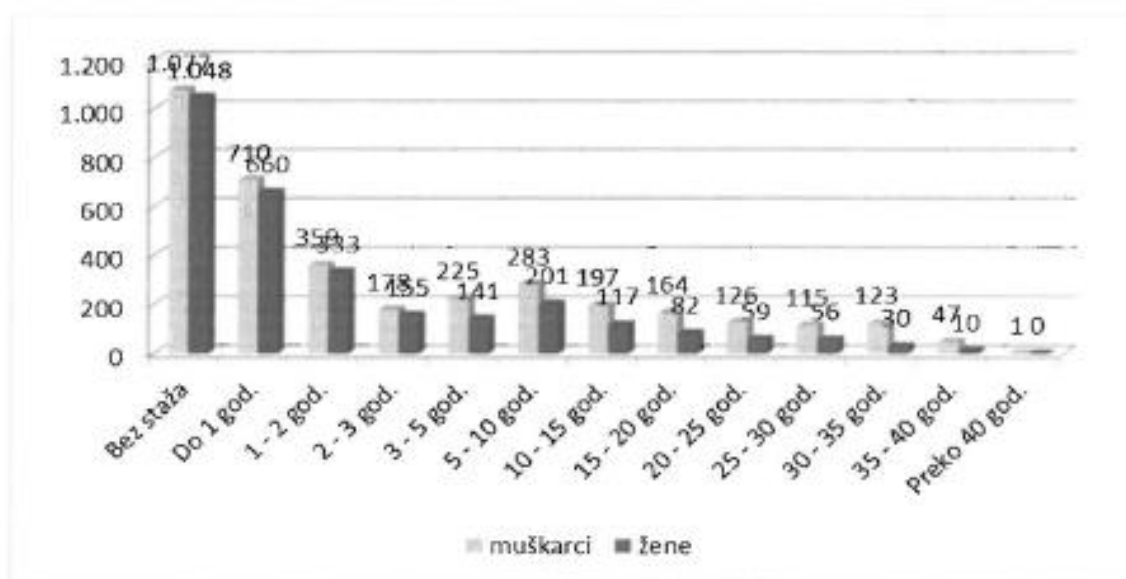
• **Udio nezaposlenih osoba s invaliditetom po županijama**

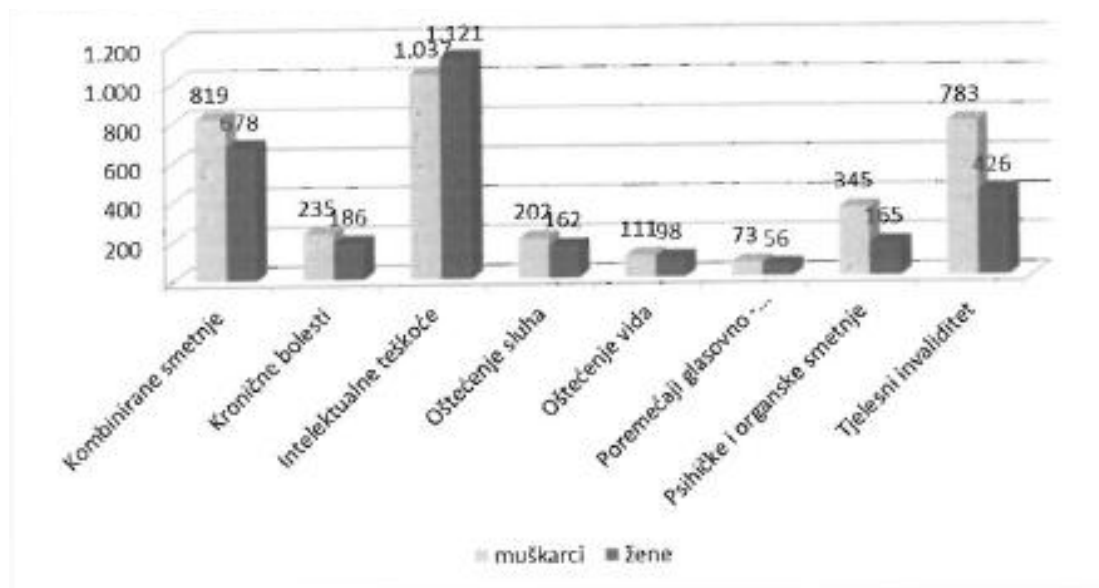
- **Struktura nezaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na razinu obrazovanja i spol**

- **Struktura nezaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na duljinu radnog staža i spol**

• Struktura nezaposlenih osoba s invaliditetom s obzirom na vrstu invaliditeta i spol

Tablica 3. broj obveznika i zaposlenih osoba s invaliditetom po sjedištu poslodavca (stanje na dan 31.12.2017.)

ŽUPANIJA	Broj zaposlenih OSI	Broj obveznika kvote	Ukupan broj poslodavaca koji zapošljavaju OSI (bez obzira jesu li obveznici)	Broj poslodavaca koji nisu obveznici kvote, a zapošljavaju u OSI	Broj zaposlenih OSI kod poslodavaca koji nisu obveznici
Republika Hrvatska	10512	9119	3469	842	943
Grad Zagreb	5001	2403	955	230	273
Zagrebačka županija	419	762	239	58	58
Dubrovačko-Neretvanska županija	223	269	114	33	39
Splitsko-Dalmatinska županija	858	870	310	60	62
Šibensko-Kninska županija	144	197	71	10	12
Zadarska županija	227	290	100	18	18
Osječko-Baranjska županija	490	523	230	69	74
Vukovarsko-Srijemska županija	162	291	80	9	9
Virovitičko-Podravska županija	83	136	42	10	11
Požeško-Slavonska županija	123	118	64	15	15
Brodsko-Posavska županija	164	247	87	15	16
Međimurska županija	239	294	125	36	39
Varaždinska županija	374	427	149	38	40
Bjelovarsko-Bilogorska	207	210	100	29	31

županija					
Sisačko-Moslavačka županija	278	240	127	40	46
Karlovačka županija	205	234	106	16	18
Koprivničko-Križevačka županija	183	174	73	23	34
Krapinsko-Zagorska županija	212	262	99	23	23
Primorsko-Goranska županija	489	612	203	56	61
Istarska županija	375	466	161	50	60
Ličko-Senjska županija	56	94	34	4	4

Zapošljavanje osoba s invaliditetom izvan propisane kvote

Zavod evidentira i poslodavce koji nisu obveznici kvotnog zapošljavanja, a zapošljavaju osobe s invaliditetom, te poslodavce koji su obveznici kvotnog zapošljavanja, a zapošljavaju osobe s invaliditetom preko propisane kvote.

Tablica 8. Prikaz poslodavaca koji nisu obveznici kvote (manje od 20 zaposlenih), a zapošljavaju osobe s invaliditetom, (stanje na zadnji dan u mjesecu), 2017. godina

Mjesec	Broj poslodavaca	Broj zaposlenih OSI
Siječanj	747	826
Veljača	757	836
Ožujak	770	852
Travanj	789	862
Svibanj	820	908
Lipanj	861	962
Srpanj	889	985
Kolovoz	884	981
Rujan	873	971
Listopad	856	961
Studenj	846	949
Prosinac	842	943

Tablica 9. Prikaz poslodavaca obveznika kvote koji zapošljavaju iznad propisane kvote, (stanje na zadnji dan u mjesecu), 2017. godina

Mjesec	Broj poslodavaca	Broj zaposlenih OSI po kvoti	Broj zaposlenih OSI preko kvote	Ukupan broj zaposlenih OSI
Siječanj	252	1793	1228	3021
Veljača	244	1768	1206	2974
Ožujak	261	1797	1223	3020
Travanj	255	1790	1204	2994
Svibanj	262	1819	1219	3038
Lipanj	277	1638	1235	2873
Srpanj	274	1618	1242	2860
Kolovoz	296	1619	1241	2860
Rujan	263	1623	1238	2861
Listopad	268	1646	1242	2888
Studenj	265	1620	1194	2814
Prosinac	263	1547	1183	2730

Tablica 11. Poticaji po vrsti - korisnici na otvorenom tržištu rada i zaštitne radionice - broj osoba s invaliditetom i broj korisnika									
Vrsta poticaja	Iznos poticaja	Ukupan broj korisnika	Ukupan broj OSI	Broj korisnika na otvorenom tržištu rada	Broj OSI na otvorenom tržištu	Iznos poticaja za otvoreno tržište	Broj zaštitnih radionica	Broj OSI u zaštitnim radionicama	Iznos poticaja za zaštitne radionice
Subvencija plaće osobe s invaliditetom	19.255.499,03	241	887	232	392	6.109.401,72	9	495	13.146.097,31
Sufinanciranje troškova obrazovanja	41.300,00	2	2	2	2	41.300,00	0	0	0,00
Sufinanciranje troškova za prilagodbu radnog mjesta	55.882,40	1	1	1	1	55.882,40	0	0	0,00
Sufinanciranje troškova za prilagodbu uvjeta rada	519.524,43	9	10	9	10	519.524,43	0	0	0,00
Sufinanciranje kamata na kreditna sredstva namijenjena kupnji strojeva, opreme, alata ili pribora potrebnog za zapošljavanje OSI	2.029,12	1	1	1	1	2.029,12	0	0	0,00
Posebna sredstva za programe inovativnog zapošljavanja	14.344.672,15	24	76	24	76	14.344.672,15	0	0	0,00
Posebna sredstva za otvaranje novih radnih mjesta i održavanje zaposlenosti u zaštitnim radionicama	43.500.000,00	7	478	0	0	0,00	7	478	43.500.000,00
Novčana nagrada za zapošljavanje izvan kvote	224.499,60	57	135	57	135	224.499,60	0	0	0,00
UKUPNO	77.943.406,73	287	1037	278	533	21.297.309,42	9	504	56.646.097,31

Tablica 12. Bpjeta poticaa po župnijaama i pravnom obliku - Broj osoba s invaliditetom i broj korisnika

Župnija	Iznos poticaa	Broj korisnika	Broj OSI	D.D.	Broj OSI	D.O.O./J.D.O.O.	Broj OSI	Grad/Opcina	Broj OSI	Udruga/Zajednica/Ostale organizacije	Broj OSI	Obra	Broj OSI	Odbjrtak /odvareni/ J.B.	Broj OSI	Ordinacija /Privatna praksa	Broj OSI	Slobodna upotreba /OPC/ Poljoprivrednik	Broj OSI	Udruga /Savez	Broj OSI	Ustanova	Broj OSI	Zadruga	Broj OSI
I ZAGREBAČKA	831.923.999	18	37	0	0	12	31	0	0	0	0	5	4	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2	0	0
II KRAPINSKO-ZAGORSKA	73.569.60	3	11	0	0	2	10	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
III SISACKO-MOSLAVAČKA	279.981.00	13	19	0	0	3	4	0	0	0	0	6	7	0	0	0	0	0	0	0	4	8	0	0	0
IV KARLOVAČKA	326.436.55	6	19	1	11	1	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	5	0	0	0
V VARAŽDINSKA	7.857.756.66	7	41	2	18	3	12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	10	0	0
VI KOPRIVNIČKO-KRŽEVČKA	1.899.016.39	6	28	2	8	1	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	12	0	0	0	0
VII BIJELOVARSKO-BILOGORSKA	5.069.402.40	16	51	0	0	3	3	0	0	0	0	2	2	0	0	1	1	0	0	9	10	1	35	0	0
VIII PRIMORSKO-GORANSKA	1.947.878.95	20	42	3	21	11	15	0	0	0	0	3	3	1	1	0	0	0	0	1	1	1	1	0	0
IX LIČKO-SENSKA	39.000.00	2	2	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0
X VIROVITIČKO-PODRAVSKA	1.370.453.75	5	6	0	0	3	4	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0
XI POZESKO-SLAVONSKA	20.311.20	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0
XII BRDORSKO-POSavsKA	153.594.55	8	14	1	4	1	1	0	0	0	0	1	1	1	1	0	0	1	1	3	6	0	0	0	0
XIII ZADARSKA	68.333.32	4	5	0	0	2	3	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0
XIV OSIJEČKO-BARANSKA	255.953.71	12	18	0	0	6	8	0	0	0	0	2	2	0	0	0	0	0	0	3	7	1	0	0	1
XV SIBENSKO-KNINSKA	595.022.40	5	8	0	0	3	5	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	1	2	0	0	0	0
XVI VUKOVARSKO-SRIEmsKA	22.889.46	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0
XVII SPLITSKO-DALMATINSKA	113.39.735.25	21	153	1	6	12	18	0	0	0	0	1	2	1	1	0	0	0	0	4	8	1	117	1	1
XVIII ISTARSKA	5.129.472.91	23	77	6	24	9	23	0	0	0	0	2	2	0	0	0	0	1	1	4	10	1	17	0	0
XIX DUBROVAČKO-NERETVANSKA	417.201.46	5	18	0	0	2	2	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	1	11	0	0	1	4
XX MEDIMURSKA	1.299.652.52	16	37	1	2	10	16	0	0	0	0	3	3	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	1	15
XXI GRAD ZAGREB	38.945.820.66	94	448	4	12	47	75	0	0	0	0	18	19	2	2	1	1	0	0	16	36	2	295	4	8
77.943.406.73		287	1037	21	106	131	241	0	0	2	2	48	50	5	5	2	2	2	60	123	9	477	7	29	

Tablica 13. Isplata poticaja po županijama i vrsti poticaja													
Županija	Iznos poticaja	Broj korisnika	Broj OSI	Subvencija plaće OSI	Subfinanciranje troškova obvezivanja	Subfinanciranje troškova za prikladnu radu	Subfinanciranje troškova za prikladnu uvjeta rada	Subfinanciranje kamata na kreditna sredstva	Posebna sredstva za programe inovativnog zapošljavanja	Posebna sredstva za integrativne i zaštitne rad.	Novčana nagrada		
I ZAGREBAČKA	831.923,99	18	37	323.060,40	0,00	0,00	23.133,79	0,00	473.966,28	0,00	9.734,40		
II KRAPINSKO-ZAGORSKA	73.569,60	3	11	56.862,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	16.707,60		
III SISAČKO-MOSLI/VAČKA	279.981,00	13	19	275.581,80	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	4.399,20		
IV KARLOVAČKA	326.436,55	6	19	316.257,55	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	10.179,00		
V VARAŽDINSKA	7.857.756,66	7	41	739.030,52	0,00	0,00	0,00	0,00	572.605,24	6.543.664,00	2.457,00		
VI KOPRIVNIČKO-KRIZEVAČKA	1.899.016,39	6	28	383.091,33	0,00	0,00	0,00	0,00	1.499.498,26	0,00	16.426,80		
VII BJELOVARSKO-BILOGORSKA	5.069.402,40	16	51	1.097.249,52	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	3.957.504,00	14.648,40		
VIII PRIMORSKO-GORANSKA	1.947.878,95	20	42	570.290,69	0,00	0,00	0,00	0,00	1.369.819,46	0,00	7.768,80		
IX LIČKO-SENSKA	39.000,00	2	2	39.000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00		
X VIROVITIČKO-PODRAVSKA	1.370.453,75	5	6	56.862,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1.306.712,15	0,00	6.879,60		
XI POZEŠKO-SLAVONSKA	20.311,20	1	1	20.311,20	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00		
XII BRODSKO-POSAVSKA	153.594,55	8	14	150.646,15	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	2.948,40		
XIII ZADARSKA	68.333,32	4	5	68.333,32	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00		
XIV OSIJEČKO-BARANJSKA	255.953,71	12	18	231.896,71	0,00	0,00	21.600,00	0,00	0,00	0,00	2.457,00		
XV SIBENSKO-KNINSKA	595.022,40	5	8	94.830,38	0,00	0,00	0,00	0,00	500.192,02	0,00	0,00		
XVI VIROVARSKO-SRIJEVSKA	22.889,46	2	2	22.889,46	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00		
XVII SPLITSKO-DALMATINSKA	11.339.735,25	21	153	3.531.979,44	0,00	0,00	39.725,69	0,00	350.564,15	7.415.009,00	2.457,00		
XVIII ISTARSKA	5.129.472,91	23	77	1.157.753,81	0,00	0,00	0,00	0,00	2.578.537,61	1.369.150,00	24.031,80		
XIX DUBROVAČKO-NERETVANSKA	417.201,46	5	18	138.789,98	0,00	0,00	0,00	0,00	260.276,48	0,00	18.135,00		
XX MEDIJURSKA	1.299.652,52	16	37	419.845,64	0,00	0,00	94.096,60	0,00	762.801,68	0,00	22.908,60		
XXI GRAD ZAGREB	38.945.820,66	94	448	9.560.937,13	41.300,00	55.882,40	340.968,35	2.029,12	4.669.698,82	24.214.673,00	62.361,00		
	77.943.406,73	287	1037	19.255.499,03	41.300,00	55.882,40	519.524,43	2.029,12	14.344.672,15	43.500.000,00	224.499,60		

Tablica 16. Broj i postotak korisnika kojima su izdana uvjerenja prema dobi i spolu

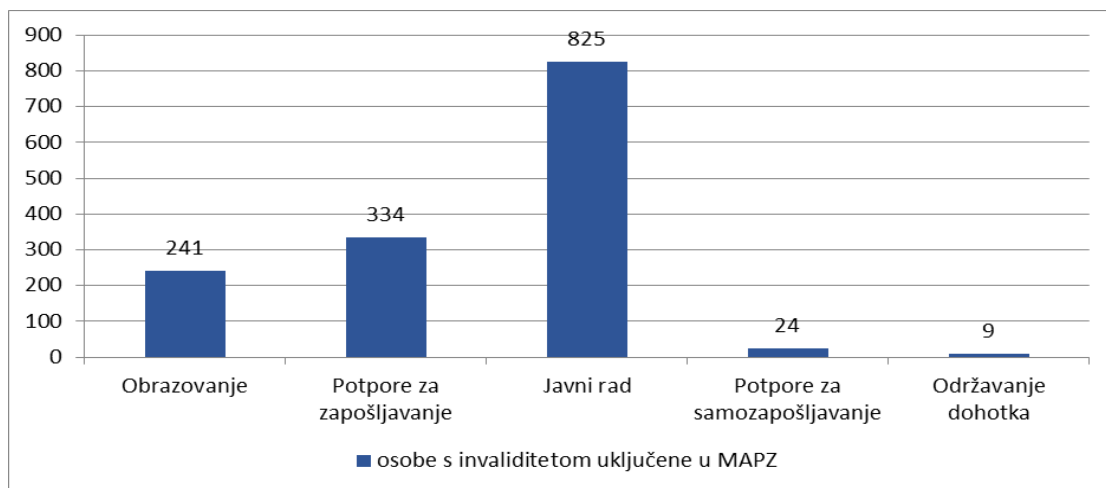
SPOL	DOBNE SKUPINE					UKUPNO
	18 do 24	25 do 34	35 do 44	45 do 54	55 do 64	
Ženski	4	17	31	79	21	152 (46,48%)
Muški	4	50	55	52	14	175 (53,52%)
UKUPNO %	8 (2,45%)	67 (20,49%)	94 (26,30%)	134 (40,06%)	35 (10,70%)	327 (100%)

Iz tablice 16. vidljivo je da je najviše uvjerenja, njih 134 (40,6%) izdano korisnicima u dobnoj skupini od 45 do 54 godine, a najmanje je uvjerenja, 8 (2,45%) izdano korisnicima u dobnoj skupini od 18 do 24 godine. Iz tablice je također vidljivo da je s obzirom na spol, uvjerenje o utvrđenom invaliditetu u odnosu na rad u 2017. godini izdano za 175 (53,52%) korisnika te za 152 (46,48%) korisnice.

ZAPOŠLJAVANJE I RAD, Mjere aktivne politike

Korisnici mjera aktivne politike zapošljavanja-osobe s invaliditetom u 2017. godini prema vrsti mjera i spolu

Vrsta mjere	UKUPNO			ŽENE		
	Aktivni korisnici na početku 2017.	Novouključeni u 2017.	Ukupni korisnici u 2017.	Aktivni korisnici na početku 2017.	Novouključeni u 2017.	Ukupni korisnici u 2017.
Obrazovanje	75	166	241	39	91	130
- Obrazovanje nezaposlenih	5	96	101	2	45	47
- Potpore za usavršavanje	0	1	1	0	1	1
- Osposobljavanje na radnom mjestu	0	10	10	0	6	6
- Stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa	70	59	129	37	39	76
Potpore za zapošljavanje	148	186	334	41	68	109
Javni rad	107	718	825	42	250	292
Potpore za samozapošljavanje	9	15	24	3	3	6
Održavanje dohotka	1	8	9	0	5	5
- Potpore za očuvanje radnih mjesta	0	0	0	0	0	0
- Stalni sezonac	1	8	9	0	5	5
Ukupno	340	1.093	1.433	125	417	542

Korisnici mjera aktivne politike zapošljavanja-osobe s invaliditetom u 2017. godini po djelatnostima i spolu						
Djelatnost	UKUPNO			ŽENE		
	Aktivni korisnici na početku 2017.	Novouključeni u 2017.	Ukupni korisnici u 2017.	Aktivni korisnici na početku 2017.	Novouključeni u 2017.	Ukupni korisnici u 2017.
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	2	2	4	0	1	1
Rudarstvo i vađenje	0	0	0	0	0	0
Prerađivačka industrija	64	72	136	19	30	49
Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	0	1	1	0	1	1
Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	11	4	15	4	0	4
Građevinarstvo	14	33	47	0	2	2
Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala	30	40	70	10	16	26
Prijevoz i skladištenje	5	6	11	1	3	4
Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	11	22	33	3	10	13
Informacije i komunikacije	7	6	13	1	1	2
Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	1	1	2	1	1	2
Poslovanje nekretninama	1	5	6	0	2	2
Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	13	27	40	6	13	19
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	4	9	13	2	5	7
Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	56	517	573	21	151	172
Obrazovanje	21	104	125	13	51	64
Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	67	171	238	31	103	134
Umjetnost, zabava i rekreacija	10	16	26	2	3	5
Ostale uslužne djelatnosti	23	57	80	11	24	35
Djelatnosti kućanstava kao poslodavaca; djelatnosti kućanstava koja proizvode različitu robu i obavljaju različite usluge za vlastite potrebe	0	0	0	0	0	0
Djelatnosti izvanteritorijalnih organizacija i tijela	0	0	0	0	0	0
Ukupno	340	1.093	1.433	125	417	542

Korisnici mjera aktivne politike zapošljavanja-osobe s invaliditetom u 2017. godini prema razini obrazovanja i spolu

Razina obrazovanja	UKUPNO			ŽENE		
	Aktivni korisnici na početku 2017.	Novouključeni u 2017.	Ukupni korisnici u 2017.	Aktivni korisnici na početku 2017.	Novouključeni u 2017.	Ukupni korisnici u 2017.
Bez škole i nezavršena osnovna škola	2	15	17	0	4	4
Osnovna škola	21	113	134	5	52	57
SŠ za zanimanja do 3 godine i škola za KV i VKV radnike	155	686	841	47	230	277
SŠ za zanimanja u trajanju od 4 i više godina i gimnazija	98	213	311	41	96	137
Prvi stupanj fakulteta, stručni studij i viša škola	35	36	71	16	16	32
Fakultet, akademija, magisterij, doktorat	29	30	59	16	19	35
Ukupno	340	1.093	1.433	125	417	542

6. Koliko je poslodavaca koristilo poticaje (prema vrsti poticaja i strukturi poslodavca)?

MJERE	BROJ POSLODAVACA
Javni rad	325
Javi Korisnici	230
ostali korisnici	91
Privatni korisnici	4
Obrazovanje	12
Javi Korisnici	3
Privatni korisnici	9
Osposobljavanje na radnom mjestu	6
Javi Korisnici	1
ostali korisnici	1
Privatni korisnici	4
Potpore	170

Javi Korisnici	4
ostali korisnici	1
Privatni korisnici	165
Samozapošljavanje	15
Privatni korisnici	15
SOR	57
Javi Korisnici	40
ostali korisnici	2
Privatni korisnici	15
Stalni sezonac	4
Privatni korisnici	4
Usavršavanje	1
Privatni korisnici	1
UKUPNO	590

29.4. PRISTUPAČNOST, Pomorski prijevoz

Prilog 4. Pomorski prijevoz

Tablice: Popis brodova Jadrolinije s pripadajućim stanjem pristupačnosti

Rb.	Ime broda	Ukrcaj putnika pomagalima - eskalatori, liftovi (DA/NE)	Pristup za osobe ograničene u kretanju/posebni sanitarni prostori (DA/NE)
1.	LUBENICE	NE	NE/NE
2.	BRAČ	DA	DA/DA
3.	SIS	NE	NE/NE
4.	VLADIMIR NAZOR	NE	NE/NE
5.	ZADAR	DA	DA/DA
6.	PRIZNA	NE	NE/NE
7.	ILOVIK	NE	NE/DA
8.	BOL	NE	NE/NE
9.	SVETI JURAJ	NE	NE/NE
10.	BRESTOVA	NE	NE/NE
11.	STON	NE	NE/NE
12.	SUPETAR	NE	DA/DA
13.	VALUN	DA	DA/NE
14.	SV. KRŠEVAN	NE	NE/DA
15.	JADRAN	DA	DA/DA
16.	MATE BALOTA	NE	NE/NE
17.	KIJEVO	NE	NE/NE
18.	HANIBAL LUČIĆ	NE	NE/NE
19.	JURAJ DALMATINAC	DA	DA/DA
20.	LASTOVO	NE	NE/NE
21.	HRVAT	DA	DA/DA
22.	PETAR HEKTORVIĆ	DA	DA/DA
23.	ŠOLTANKA	NE	NE/NE

24.	BIOKOVO	DA	DA/DA
25.	CRES	NE	NE/DA
26.	KORNATI	DA	DA/DA
27.	KRK	DA	DA/DA
28.	BARTOL KAŠIĆ	NE	NE/NE
29.	LASLOVO	NE	NE/NE
30.	KORČULA	DA	DA/DA
31.	MLJET	DA	DA/DA
32.	PELJEŠČANKA	NE	NE/NE
33.	TIN UJEVIĆ	DA	DA/DA
34.	MARJAN	DA	DA/DA
35.	LOŠINJANKA	NE	NE/NE

Rb.	Ime broda	Ukrcaj/iskrcaj putnika na više od jednog ulaza /izlaza (DA/NE)	Pristup za osobe s ograničenjem u kretanju (DA/NE)
1.	DUBRAVKA	DA	NE
2.	NOVAUA	DA	NE
3.	SILBA	NE	NE
4.	OLEA	NE	NE
5.	LARA	DA	NE
6.	KAROLINA	DA	NE
7.	VIDA	DA	DA
8.	JUDITA	DA	NE
9.	ADRIANA	DA	NE

Rb.	Ime broda	Ukrcaj/iskrcaj putnika na više od jednog ulaza/izlaza (DA/NE)	Pristup za osobe s ograničenjem u kretanju (DA/NE)
1.	PREMUDA	NE	NE
2.	TUAT	NE	NE
3.	DORA	DA	DA
4.	POSTIRA	DA	NE

29.5. PODIZANJE RAZINE SVIJEŠTI, Sudjelovanje na događanjima

Prilog 5. Sudjelovanje na događanjima

Dana 09. siječnja 2017. godine u organizaciji Predsjednice Republike Hrvatske, Predsjednika Hrvatskog sabora i Predsjednika Vlade Republike Hrvatske, održan je svečani koncert u prigodi 25. obljetnice međunarodnog priznanja Republike Hrvatske.

Dana 18. siječnja 2017. godine u organizaciji Pravne klinike Pravnog fakulteta u Zagrebu, održano je predstavljane zbornika radova Vrijednosti u hrvatskom društvu u dodjela Nagrade Miko Tripalo za 2016. godinu.

Dana 02. veljače 2017. godine u organizaciji Ministarstva rada i mirovinskog sustava, održano je svečano obilježavanje završetka treninga Antidiskriminacija.

Dana 03. veljače 2017. godine u organizaciji Ureda za javne poslove Veleposlanstava Sjedinjenih Američkih Država, organiziran je koncert Amina Claudine Myers.

Dana 11. veljače 2017. u organizaciji Križevačkog poduzetničkog centra d.o.o., održana je otvoren panel rasprave na temu: „Problemi osoba sa invaliditetom u zračnom prijevozu“.

Dana 22. veljače 2017. godine u organizaciji Documente, organizirana je Konferencija za obilježavanje Europskog dana žrtava kaznenih djela pod nazivom: „Prava, podrška, zaštita i kompenzacija žrtava kaznenih dijela.“

Dana 28. veljače 2017. godine u organizaciji Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske SOIH-a održano je obilježavanje 45. obljetnice djelovanja SOIH-a, 10. obljetnice usvajanja Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i 20. obljetnice djelovanje European Disability Forum – EDF.

Dana 26. veljače 2017. godine u organizaciji Kršćanske sadašnjosti d.o.o, održan je Teološki četvrtak – 2015.

Dana 02. ožujka 2017. godine u organizaciji HCP-a, održana je završna konferencija projekta „Jačanje procesnih prava osumnjičenika i okrivljenika u kaznenom postupku u Hrvatskoj.“ **Dana 03. ožujka**

2017. godine u organizaciji Euro Parlamenta Zagreb, održana je tribina na temu: „Žene i STEM“.

Dana 07. ožujka 2017. godine u organizaciji Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora, povodom Međunarodnog dana žena, održana 8. sjednica Odbora na temu: „Važnost ratifikacije Konvencije Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji.“

Dana 09. i 10. ožujka 2017. godine u organizaciji Udruge Ludruga, održana je Međunarodna konferencija o mentalnom zdravlju u zajednici „Client in The Centre“.

Dana 16. i 17. ožujka. 2017. godine u organizaciji Hrvatske odvjetničke komore, održano je obilježavanje XXXV. dana hrvatskih odvjetnika uz Okrugli stol: „Svijet bez odvjetnika?!“.

Dana 17. ožujka 2017. godine u organizaciji Policijske akademije, održano je javno predstavljanje projekta „Edukacija podizanja svijesti o invaliditetu za policijske djelatnike.“

Od 20. do 24. ožujka 2017. godine u organizaciji Udruge invalida rada Zagreb, održani su Dani otvorenih vrata Udruge invalida rada Zagreb i obilježen je Nacionalni dan invalida rada uz izložbu, prezentaciju i koncert.

Dana 31. ožujka 2017. godine u organizaciji Saveza udruga za autizam Hrvatske, održano je obilježavanje desetog Svjetskog dana svjesnosti o autizmu.

Dana 06. travnja 2017. godine u organizaciji Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, održana je svečanost dodjele ugovora povodom početka provedbe projekta u okviru ESF natječaja „Razvoj usluge osobne asistencije za osobe s invaliditetom“.

Dana 10. travnja 2017. godine u organizaciji Centra UP2DATE i udruge Zamisli, održan je Okrugli stol na temu: „Učinkovitost politike zapošljavanja osoba s invaliditetom“.

Dana 11. travnja 2017. godine u organizaciji Ministarstva znanosti i obrazovanja, održana je Akademska donatorska večer kao središnja svečanost obilježavanja 10. obljetnice osnutka i rada Nacionalne zaklade za potporu učeničkom i studentskom standardu.

Dana 20. travnja 2017. godine u organizaciji Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, održano je javno predstavljanje dokumenta „Indikatori dobrobiti djece“.

Dana 21. travnja 2017. u organizaciji Saveza gluhih i nagluhih grada Zagreb, održana je završna konferencija pod nazivom „New methods for inclusion“ i predstavljanje priručnika „Learn how to communicate, learn how to include.“

Dana 24. travnja 2017. godine u organizaciji GONG-a, TERRA udruga Rijeka i Udruge za samozastupanje, održano je završno javno događanje projekta Hands-On Policy Advocacy.

Dana 27. travnja 2017. godine u organizaciji Udruge OZANA, održano je svečano obilježavanje Dana OZANE.

Dana 27. travnja 2017. godine, u organizaciji Ambasadorice Kraljevine Nizozemske Ellen Berends, održana je „Tulip exhibition and Kings Day celebration“.

Dana 28. travnja 2017. godine u organizaciji Hrvatskog saveza slijepih, održana je 5. redovna Skupština Hrvatskog saveza slijepih.

Dana 05. svibnja 2017. godine u organizaciji Saveza udruga za autizam Hrvatske, održana je Redovita godišnja skupština i susret s predstavnicima Vijeća uprave Autism Europe.

Dana 05. svibnja 2017. godine u organizaciji UNICEF-a, održan je Okrugli stol i predstavljanje studije o participaciji djece u Republici Hrvatskoj.

Dana 10. svibnja 2017. godine u organizaciji dnevnog centra za rehabilitaciju djece i mladeži Mali dom – Zagreb, održan je stručni skup pod nazivom „Uloga socijalnog radnika u timu rane intervencije – izazovi i mogućnosti“.

Dana 10. svibnja 2017. godine u organizaciji COO Dubrava, povodom 50. obljetnice COO Dubrava, održana je proslava i otvorenje 15. INKAZ-a.

Dana 18. i 19. svibnja 2017. godine održan je 13. međunarodni skup o profesionalnoj rehabilitaciji pod nazivom : „Zapošljavanje pod posebnim uvjetima i profesionalna rehabilitacija osoba s invaliditetom“.

Dana 22. svibnja 2017. godine u organizaciji potpredsjednika Vlade i ministra vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske, Davora Ive Stiera, održano je svečano primanje povodom obilježavanje 25. obljetnice primanja Republike Hrvatske u članstvo Ujedinjenih naroda.

Dana 23. svibnja 2017. u organizaciji Društva tjelesnih invalida, održano je svečano otvorenje 16. Festivala jednakih mogućnosti na Jelačićevom trgu u Zagrebu.

Dana 25. svibnja 2017. godine u organizaciji Hrvatskog saveza gluhoslijepih osoba DODIR, održana je svečanost „Otvorimo crno-bijela vrata - predstavljanje rezultata trogodišnjeg programa pod nazivom „Održimo neovisnost“.

Dana 25. svibnja 2017. godine u organizaciji Društva distrofičara Zagreb, SOIH-a i SDDH, održani je „Dan otvorenih vrata“.

Dana 29. svibnja 2017. godine u organizaciji Hrvatske udruge za ranu intervenciju u djetinjstvu, održana je završna konferencija programa: „Dobar start za sve: stručna potpora ugroženom djetetu rane dobi i njegovom okruženju“.

Dana 30. svibnja 2017. godine u organizaciji Predsjednika Hrvatskog sabora, održano je svečano primanje u prigodi obilježavanja Dana Hrvatskog sabora.

Dana 30. i 31. svibnja 2017. godine, u organizaciji SOIHA-a , održana je „Druga konferencija žena s invaliditetom“.

Dana 31. svibnja 2017. godine u organizaciji SDMSH održano je obilježavanje Svjetskog dana multiple skleroze.

Dana 31. svibnja 2017. godine u organizaciji Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora, održana je 11. sjednica Odbora, na temu „Položaj žena s invaliditetom u Republici Hrvatskoj“.

Dana 05. lipnja 2017. godine u organizaciji Zaklade dr.sc. Jadranko Crnić, održano je svečana dodjela priznanja navedene Zaklade, za doprinos pravnoj struci i vladavini prava u Republici Hrvatskoj u 2016. godini.

Dana 06. lipnja 2017. godine u organizaciji Hrvatskog psihijatrijskog društva i Klinike za psihijatriju Vrapče i Hrvatsko društvo za forenzičku psihijatriju HLZ-a, povodom Dana prava osoba s duševnim smetnjama, održane je okrugli stol i rasprava na temu: „Prava osoba s duševnim smetnjama u Hrvatskoj u kontekstu liste prava za osobe s duševnim smetnjama Svjetske psihijatrijske asocijacije

Dana 07. lipnja 2017. godine u organizaciji Američkog veleposlanstva u Zagrebu, održana kulinarska prezentacija i druženje sa pobjednicom američkog MasterChefa.

Dana 08. lipnja 2017. godine u organizaciji Američkog veleposlanstva u Zagrebu i Udruge nastavnika u djelatnosti ugostiteljskog obrazovanja, održano je predavanje i druženje sa pobjednicom američkog MasterChefa.

Dana 20. lipnja 2017. godine u organizaciji Gradskog društva Crvenog križa Zagreb, održano je predstavljanje dosadašnjeg rada pod simboličnim nazivom „Pola nam je godine tek“.

Dana 21. lipnja 2017. godine u organizaciji Saveza društava distrofičara Hrvatske, održana je Globalna kampanja povodom obilježavanja 21. lipnja – Međunarodnog dana ALS-a.

Dana 25. lipnja 2017. godine u organizaciji Predsjednice Republike Hrvatske, održano je svečano primanje u prigodi Dana državnosti Republike Hrvatske.

Dana 25. lipnja 2017. godine povodom Dana državnosti Republike Hrvatske, organizaciji gradonačelnika Grad Zagreb, održana je svečana izvedba opere „Ero s onog svijeta“.

Dana 28. lipnja 2017. godine u organizaciji Hrvatskog saveza gluhoslijepih osoba DODIR, obilježen je Međunarodni tjedan Helen Keller.

Dana 28. lipnja 2017. godine, u organizaciji HUPT-a, održan je Okrugli stol i prezentacija brošure „Kako dalje...?“.

Dana 28. lipnja 2017. godine u organizaciji Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku Hrvatskog sabora, održana je 20. sjednica Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku.

Dana 28. lipnja 2017. godine u organizaciji HUPT-a, održan je Okrugli stol na temu: „Zapošljavanje osoba s invaliditetom – izazovi i nove prilike“. Okruglom stolu prisustvovala je pravobraniteljica Anka Slonjšak.

Dana 07. srpnja 2017. godine u organizaciji Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske (SOIH), održana je izborna sjednica skupštine SOIH-a.

Dana 14. srpnja 2017. godine u organizaciji Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske, održan je Okrugli stol na temu: Provedba Kodeksa u borbi protiv govora mržnje na internetu“.

Dana 05. rujna 2017. godine u organizaciji Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije održan je sastanak vezano uz provedbu Mjere 1.2 Jačanje kapaciteta koordinatora za koordinatore za nediskriminaciju Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije 2017.-2019.

Dana 05. rujna 2017. godine u organizaciji gradonačelnika Grada Zagreba obilježen je završetak radova na izgradnji pristupne rampe za osobe s invaliditetom na Magazinskoj cesti.

Dana 06. rujna 2017. godine u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje, održano je svečano otvaranje državnog stručnog skupa za edukacijske rehabilitatore.

Dana 07. rujna 2017. godine u organizaciji Saveza društava distrofičara Hrvatske obilježen je Međunarodni dan svjesnosti o DMD-u.

Dana 07. rujna 2017. godine u organizaciji Udruge osoba s invaliditetom Križevci, održan je 17. susret osoba s invaliditetom Hrvatske „Križevci 2017“.

Dana 08. rujna 2017. godine u organizaciji Hrvatske komore fizioterapeuta obilježen je Svjetski dan fizikalne terapije.

Dana 10. rujna 2017. godine u organizaciji UNICEF-a Hrvatska, održana je humanitarna utrka „Mliječna staza“.

Dana 11. rujna 2017. godine u organizaciji pučke pravobraniteljice održano je predstavljanje rezultata „Istraživanja o stavovima i razini svijesti o diskriminaciji i pojavnim oblicima diskriminacije“.

Od 13. do 15. rujna 2017. godine u organizaciji tvrtke E-Glas d.o.o. održana je konferencija o asistivnoj tehnologiji.

Dana 20. rujna 2017. godine u organizaciji Udruge UPiT održano je Okrugli stol vezano uz projekt ParkirOS.

Dana 20. rujna 2017. godine u organizaciji Udruge osoba s invaliditetom „Sveti Bartolomej“ Knin održan je Okrugli stol na temu: „Šibensko-kninska županija po mjeri čovjeka / da ili ne?“.

Dana 20. rujna 2017. u organizaciji Odbora za zdravstvo Hrvatskog sabora održana je 23. sjednica Odbora na temu profesionalna rehabilitacija i zapošljavanje osoba s invaliditetom. **Dana 21. rujna 2017.** godine uoči Nacionalnog dana borbe protiv nasilja nad ženama 22. rujna, u organizaciji Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora, Autonomne ženske kuće Zagreb i Centra za žene žrtve rata -ROSA održana je 14. sjednica Odbora na temu: „Femicid – ubojstvo žena“.

Dana 22. rujna 2017. godine u organizaciji SOIH-a obilježen je Europski tjedan mobilnosti. **Dana 22. rujna 2017.** u organizaciji Odbora za rad i mirovinski sustav i socijalno partnerstvo održana je 20. sjednica Odbora.

Dana 27. rujna 2017. godine u organizaciji Udruge invalida rada (UIR) Zagreb obilježena je 10. obljetnica rada i djelovanja u novim prostorima i 51. obljetnica UIR-a Zagreb..

Dana 29. rujna 2017. godine povodom obilježavanja Dana policije i blagdana Sv. Mihovila u organizaciji Ministarstva unutarnjih poslova i Ravnateljstva policije održana je svečana akademija.

Dana 02. listopada 2017. godine povodom Međunarodnog dana starijih osoba, u organizaciji Europskog parlamenta održana je konferencija za medije

Dana 04. listopada 2017. godine u organizaciji Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora održana je 15. sjednica Odbora na temu: „Izvršće o radu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.“

Dana 04. listopada 2017. godine u organizaciji Hrvatskog poslovnog savjeta za održivi razvoj (HR PSOR) održana je svečanost potpisivanja Povelje o raznolikosti Hrvatska.

Dana 05. listopada 2017. godine u organizaciji Teatra slijepih i slabovidnih „Novi život“, otvoren je 10. međunarodni festival kazališta slijepih i slabovidnih BIT.

Dana 10. listopada 2017. godine u organizaciji Hrvatskog saveza udruga invalida rada (HSUIR), obilježena je 50. obljetnica rada i djelovanja HSUIR-a.

Dana 14. listopada 2017. godine u organizaciji SDDH i Europskog saveza udruga neuromuskularnih bolesti (EAMDA) održana je 46. godišnja skupština EAMDA-e.

Dana 16. listopada 2017. godine u organizaciji Pučke pravobraniteljice održan je stručni skup na temu: „Javnim politikama protiv energetske siromaštva“.

Dana 16. listopada 2017. godine u organizaciji Hrvatskog saveza slijepih održana je javna tribina povodom obilježavanja Međunarodnog dana bijelog štapa.

Dana 16. i 17. listopada 2017. godine u organizaciji SOIH-a održan je XXII. hrvatski simpozij osoba s invaliditetom s međunarodnim sudjelovanjem.

Dana 23. listopada 2017. godine u organizaciji Udruge Zamisli održan je okrugli stol u sklopu projekta Izazov invaliditeta u obitelji.

Dana 24. listopada 2017. godine u organizaciji agencije Ujedinjenih naroda u Hrvatskoj obilježen je Dan Ujedinjenih naroda.

Dana 24. listopada 2017. godine u organizaciji Hrvatskog saveza gluhoslijepih osoba DODIR održan je Okrugli stol na temu: „Inkluzivno obrazovanje – škola za sve“.

Dana 30. listopada 2017. godine u organizaciji pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, održana je druga zajednička konferencija u Zagrebu.

Dana 15. studenog 2017. godine u organizaciji Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora, održana je 18. sjednica Odbora na temu: „Aktivnosti i mogućnosti za jačanje kapaciteta Nacionalnog tima za prevenciju i suzbijanje nasilja u obitelji i nasilja nad ženama..

Dana 15. studenog 2017. godine u organizaciji Doma „Duga – Zagreb“ obilježena je 10. obljetnica rada skloništa za žrtve obiteljskog nasilja Dom „Duga-Zagreb“.

Dana 18. studenog 2017. godine u organizaciji Hrvatskog para taekwondo saveza održano je predstavljanje knjige Martina Peranović: Uvod u para taekwondo te obilježavanje prve obljetnice osnutka Hrvatskog para taekwondo saveza.

Dana 20. studenog 2017. godine povodom Međunarodnog dana prava djeteta, u organizaciji Pravobraniteljice za djecu, svečano je otvorena izložba radova učenika Škole za umjetnost, dizajni, grafiku i odjeću Zabok.

Dana 24. studenog 2017. godine u organizaciji Društva distrofičira Zagreb održana je izložba Jarunska duga.

Dana 01. prosinca 2017. godine u organizaciji Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina održana je kampanja „Razlike nisu prepreke. Za društvo bez diskriminacije.“ – projekt „Mind the Gap – mjere nejednakosti u Republici Hrvatskoj.

Dana 04. prosinca 2017. godine u organizaciji Zagrebačkog športskog saveza osoba s invaliditetom povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, održan je Okrugli stol II.

Dana 04. prosinca 2017. godine u organizaciji Ustanove URIHO Zagreb svečano je obilježen Međunarodni dan osoba s invaliditetom.

Dana 05. prosinca 2017. godine u organizaciji Ureda saborskog zastupnika Veljka Kajtazija održana je promocija časopisa „Phralipen“.

Dana 05. prosinca 2017. godine u organizaciji Ministarstva rada i mirovinskog sustava, održana je svečanost povodom proslave 60 godina Europskog socijalnog fonda u Europskoj uniji i 10 godina u Republici Hrvatskoj.

Dana 06. prosinca 2017. godine u organizaciji Udruge Zamisli organizirano je otvorenje izložbe „Pogled na svakodnevicu iz sjedeće perspektive“.

Dana 08. prosinca 2017. u organizaciji Pučke pravobraniteljice održana je konferencija povodom Međunarodnog dana ljudskih prava pod nazivom: „Ljudska prava nemaju rok trajanja: Život u domu za starije i nemoćne“.

Dana 08. prosinca 2017. godine povodom Međunarodnog dana ljudskih prava, u organizaciji Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina održana je tribina: Stanje ljudskih prava u Republici Hrvatskoj“.

Dana 11. prosinca 2017. godine u organizaciji Udruge susret održano je predstavljanje pilot projekta Helpific – online platforme za osobe s invaliditetom.

Dana 11. prosinca 2017. godine u organizaciji Gradske skupštine Grada Zagreba održan je prijam u Gradskoj skupštini Grada Zagreb.

Dana 11. prosinca 2017. godine u organizaciji Udruge OZANA organizirano je svečano obilježavanje 26. godišnjice Udruge i božićna izložba „Jaslice od ljubavi

Dana 12. prosinca 2017. godine u organizaciji Švedske ambasade održana je konferencija: „Stockholm in Zagreb“.

Dana 14. prosinca 2017. godine u organizaciji Hedona d.o.o. križevačke čokolaterije svečano je otvoren Choco bar Hedona.

Dana 14. prosinca 2017. godine u organizaciji Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske (SOIH), održan je Okrugli stol u okviru Projekta "Vodič za podršku osobama s invaliditetom tijekom opasnosti, kriznih situacija u katastrofama".

Dana 15. prosinca 2017 godine u organizaciji Hrvatskog para taekwondo saveza održan je Božićni domjenak.

Dana 19. prosinca 2017. godine u organizaciji Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova održana je završna konferencija EU projekata: „Prema stvarnoj ravnopravnosti muškaraca i žena – usklađivanje profesionalnog i obiteljskog života“.

Dana 19. prosinca 2017. godine u organizaciji Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež održan je stručni skup na temu: „Nasilje u obitelji (prepoznati, definirati i adekvatno reagirati).

Dana 19. prosinca 2017. u organizaciji Tiflološkog muzeja otvorena je izložba skulptura „Sanja Fališavec – Zaustavljeni pokret“.

Dana 20. prosinca 2017. godine u organizaciji Ministarstva vanjskih i europskih poslova održan je godišnji sastanak o suradnji Vlade Republike Hrvatske i UNICEF-a – osvrt na postignute rezultate partnerstva u 2017. godini.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom

Savska cesta 41/3, 10 000 Zagreb

tel: +385 1 6102 170

fax: +385 1 6177 901

e-mail: ured@posi.hr

www.posi.hr